

២៖

អង្គកថា

ភាសាចាស់

អភិជន្ឋបិដក

បញ្ចបករណ៍

។ និមោ តស្ស ភក្កវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អភិធម្មបិដកេ

បញ្ចបករណ៍-អដ្ឋកថា

ធាតុកថា-អដ្ឋកថា

អដ្ឋាសហិ ភេទេហិ, វិភង្គំ មារភញ្ញនោ;
ទេសយិត្វា មហាវិរោ, យំ តស្សេវ អនន្តរំ។

អទេសយិ ធាតុកថំ, ធាតុភេទប្បកាសនោ;
តស្សត្ថំ ធិបយិស្សមិ, តំ សុណាម សមាហិតាតិ។

១. មាតិការវណ្ណា

១. នយមាតិការវណ្ណា

១. សង្គហោ អសង្គហាតិអាទិនញ្ញំ វសេន ឥទំ បករណំ ចុទ្ធសវិជេន
វិភត្តន្តិវុត្តំ។ តំ សព្ពម្បិ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសតោ ទ្វិជា បិតំ។ តត្ថ មាតិកា ឧទ្ទេសោ។
សា បញ្ចវិជា - នយមាតិកា, អព្ពន្ធអាតិកា, នយមុខមាតិកា,
លក្ខណមាតិកា, ពាហិរមាតិកាតិ។ តត្ថ សង្គហោ អសង្គហោ...បេ....
វិប្បយុត្តេន សង្គហិតំ អសង្គហិតន្តិ - អយំ ចុទ្ធសហិ បទេហិ និក្ខិត្តា
នយមាតិកា នាម។ អយញ្ញំ ឥមិនា សង្គហាទិកេន នយេន ធាតុកថា ធម្មា

វិភត្តាតិ ធស្សេតុំ ឋបិតត្តា នយមាតិកាតិ វុច្ចតិ។ ឯតេសំ បទានំ មូលភូតត្តា
មូលមាតិកាតិបិ វត្ថុំ វដ្តតិ។

២. អព្ពន្ធរមាតិការវណ្ណានា

២. បញ្ចក្ខន្ធា ...បេ.... មនសិកាវេទិ អយំ បញ្ចវិសាធិកេន បទសតេន
និក្ខត្តា អព្ពន្ធរមាតិកា នាម។ អយញ្ញិ “សញ្ញាបិ ធម្មសង្កណី ធាតុកថាយ
មាតិកា”តិ វរំ អវត្ថា សង្កហាទិនា នយេន វិភជិតព្រេ ខន្ធាទិធម្មេ សរូបតោ
ធស្សេត្វា ធាតុកថាយ អព្ពន្ធរយេវ ឋបិតត្តា អព្ពន្ធរមាតិកាតិ វុច្ចតិ។
ខន្ធាទិបទានំ ធម្មសង្កណីមាតិកាយ អសង្កហិតត្តា បកិណ្ណាកមាតិកាតិបិ
វត្ថុំ វដ្តតិ។

៣. នយមុខមាតិការវណ្ណានា

៣. តីហិ សង្កហោ, តីហិ អសង្កហោ; ចត្វហិ សម្មយោគោ, ចត្វហិ
វិប្បយោគោតិ អយំ ចត្វហិ បទេហិ និក្ខត្តា នយមុខមាតិកា នាម។ អយញ្ញិ
សព្ពេសុបិ បញ្ចក្ខន្ធាទីសុ ចេវ កុសលត្ថិកាទីសុ ច មាតិកាធម្មេសុ, តីហិ
ខន្ធាយតនធាតុបទេហេវ សង្កហោ ច អសង្កហោ ច យោជេតព្រោ។ តថា
ចត្វហិ អរូបក្ខន្ធវេហិ សម្មយោគោ ច វិប្បយោគោ ច។ ឯតានិ ឥមេសំ
សង្កហាសង្កហាទីនំ នយានំ មុខានីតិ ធស្សេតុំ ឋបិតត្តា នយមុខមាតិកាតិ
វុច្ចតិ។

៤. លក្ខណមាតិការវណ្ណានា

៤. សភាគោ, វិសភាគោតិ អយំ ធូហិ បទេហិ និក្ខត្តា លក្ខណមាតិកា
នាម។ អយញ្ញិ សភាគលក្ខណេហិ ធម្មេហិ សង្កហានយោ,

វិសភាគលក្ខណេហិ អសង្កហនយោ, តថា សម្មយោគវិប្បយោគនយោ
យោជេតញ្ចេតិ សភាគវិសភាគលក្ខណាវសេន សង្កហានិលក្ខណំ ទស្សេតុ
ឋបិតត្តាលក្ខណមាតិកាតិ វុច្ចតិ។

៥. ពាហិរមាតិការណ្ឌនា

៥. សព្វាបិ ធម្មសង្កណី ធាតុកថាយ មាតិកាតិ អយំ ធរសដ្ឋី តិកបទានិ,
ទ្វេ ច ទុកបទសតានិ សង្ខិបិត្វា និក្ខត្តា ពាហិរមាតិកា នាម។ អយញ្ចិ
“បញ្ចក្ខន្ធា...បេ.... មនសិការោ”តិ ឯវំ ធាតុកថាយ អព្ពន្ធា អវត្វា “សព្វាបិ
ធម្មសង្កណី”តិ ឯវំ ធាតុកថាយ មាតិកតោ ពហិ ឋបិតត្តា ពាហិរមាតិកាតិ
វុច្ចតិ។

ឯវំ មាតិកាយ បញ្ចេនា ឋិតភារំវិទិត្វា ឥទានិ ‘សង្កហោ
អសង្កហោ’តិអាទីសុ សង្កហោ តាវ ជាតិសញ្ញាតិកិរិយាគណនវសេន
ចតុត្ថិដោ។ តត្ថ - “សព្ពេ ខត្តិយា អាគច្ឆន្ទ, សព្ពេ ព្រាហ្មណា, សព្ពេ វេស្សា,
សព្ពេ សុទ្ធា អាគច្ឆន្ទ”, “យោ ចារុសោវិសាខ, សម្មាវាចា, យោ ច សម្មាភម្មន្តោ,
យោ ច សម្មាអាជីវោ, ឥមេ ធម្មា សីលក្ខន្ធន្ទេ សង្កហិតា”តិ អយំ ជាតិសង្កហោ
នាម។ “ឯកជាតិកា អាគច្ឆន្ទ”តិ វុត្តជ្ជានេវិយ ហិ ឥធ សព្ពេបិ ជាតិយា
ឯកសង្កហំ គតា។ “សព្ពេ កោសលកា អាគច្ឆន្ទ, សព្ពេ មាគដកា, សព្ពេ
ភារុកច្ឆកា អាគច្ឆន្ទ”, “យោ ចារុសោវិសាខ, សម្មាវាយាមោ; យោ ច សម្មាសតិ,
យោ ច សម្មាសមាធិ, ឥមេ ធម្មា សមាធិក្ខន្ធន្ទេ សង្កហិតា”តិ (ម. និ. ១.៤៦២) អយំ
សញ្ញាតិសង្កហោ នាម។ “ឯកជ្ជានេ ជាតា សំវឿន អាគច្ឆន្ទ”តិ វុត្តជ្ជានេវិយ ហិ
ឥធ សព្ពេបិ សញ្ញាតិថានេន និវុត្តោកាសេន ឯកសង្កហំ គតា។ “សព្ពេ
ហត្ថារោហា អាគច្ឆន្ទ, សព្ពេ អស្សរោហា, សព្ពេ រជិកា អាគច្ឆន្ទ”, “យោ
ចារុសោវិសាខ, សម្មាធិដ្ឋិ, យោ ច សម្មាសង្កប្បោ, ឥមេ ធម្មា បញ្ញាក្ខន្ធន្ទេ

សង្គហិតា”តិ (ម. និ. ១.៤៦២) អយំ កិរិយាសង្គហោ នាម។ សព្វេវ ហេតុ
អត្ថនោ កិរិយាករណេន ឯកសង្គហំ គតា។ “ចក្ខាយតនំ កតមក្ខន្ធកណនំ
គច្ឆតីតិ? រូបក្ខន្ធកណនំ គច្ឆតី”តិ។ ហព្វា ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធកណនំ គច្ឆតិ,
តេនវត វេ វត្ថុព្ពេ - ‘ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធនេន សង្គហិត’ន្តិ (កថា. ៤៧១), អយំ
កណនសង្គហោ នាម។ អយមិធម អធិប្បតោ។ តប្បដិបក្ខេន អសង្គហោ
វេទិតព្ពា។ តេសំ វិកប្បតោ សង្គហិតេន អសង្គហិតាទីនិ។

ឯកុប្បាទេកនិរោធិឯកវត្ថុកឯការម្មណាតាវសេន សម្មយោគោ,
តប្បដិបក្ខតោ វិប្បយោគោ។ តេសំ វិកប្បតោ សម្មយុត្តេន វិប្បយុត្តាទីនិ។
តទុកយសំសគ្គវិកប្បតោ សង្គហិតេន សម្មយុត្តំ វិប្បយុត្តន្តិអាទីនិ។
បញ្ចក្ខន្ធាតិអាទីនិ បន ខន្ធវិភង្គាទីសុ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។ ជស្សាទយោ
បនេត្ថ សន្និដ្ឋានវសេន វុត្តសព្ពចិត្តប្បាទសាធារណតោ វុត្តាតិ។

មាតិការវណ្ណានា។

២. និទ្ទេសវណ្ណានា

១. បឋមនយោ សង្គហាសង្គហបទវណ្ណានា

១. ខន្ធបទវណ្ណានា

៦. ឥទានិ បញ្ចក្ខន្ធាទិវសេន និក្ខិត្តមាតិកំ ‘សង្គហោ អសង្គហោ’តិអាទីហិ
នយមាតិកាបទេហិ សទ្ធិ យោជេត្វា ទស្សេតុំ រូបក្ខន្ធា កតិហិ
ខន្ធហិវាទីអាទីនា នយេន និទ្ទេសវារោ អារត្វោ។ តត្ថ យស្មា “សង្គហោ
អសង្គហោតិអាទីកាយ នយមាតិកាយ “តីហិ សង្គហោ, តីហិ អសង្គហោ”តិ
នយមុខមាតិកា ឋបិតា, តស្មា រូបក្ខន្ធាទីនំ សង្គហំ ទស្សេតុំ កតិហិ ខន្ធហិ

កតិហាយតនេហិ កតិហិ ធាតុហិ តិណិ ខន្ទាយតនធាតុបទានេ
ឧទ្ធានិ។ ចត្តារិ សច្ចានិ តិអាធិសុ ឯកម្មំ ន បរាមជ្ជំ។ យស្មា ច “សភាគោ
វិសភាគោ” តិ ឯវំ លក្ខណាមាតិកា វេបិតា, តស្មា ឥមស្ស បញ្ញាស្ស វិស្សជ្ជនេ
រូបក្ខន្ធលោ ឯកេន ខន្ធនាតិអាធិ វុត្ថំ។ សភាគោ ហិ តស្ស ឯតេ ខន្ធនាយោតិ។
តត្ថ ឯកេន ខន្ធនាតិ រូបក្ខន្ធនេវ។ យញ្ញិ កិញ្ញិ រូបំ រូបក្ខន្ធសភាគត្តា
រូបក្ខន្ធលោត្រូវ សង្កបំ កច្ឆតិ តិ រូបក្ខន្ធនេវ គណិតំ, តំ រូបក្ខន្ធនេវ បរិច្ឆ័ន្ទំ។
ឯកានសហាយតនេហិ មនាយតនវដ្ឋេហិ។ សញ្ញេហិ ហិ រូបក្ខន្ធលោ
នសាយតនានិ ធម្មាយតនេកនេសោ ច ហោតិ, តស្មា ឯកានសហាយតនេហិ
គណិតោ, បរិច្ឆ័ន្ធលោ។ ឯកានសហិ ធាតុហិ តិ សត្តវិញ្ញាណធាតុវដ្ឋាហិ
ឯកានសហិ ឯតាសុ ហិ អបរិយាបន្នំ រូបំ នាម នត្ថិ។

អសង្កហនយនិទ្ទេសេ កតិហិ អសង្កហិតោតិ សង្ខេបេនេវ បុច្ឆា កតា។
វិស្សជ្ជនេ បនស្ស យស្មា រូបក្ខន្ធស្ស វិសភាគោ ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធលោ, ឯកំ
មនាយតនំ, សត្តវិញ្ញាណធាតុយោ; តស្មា ចត្តហិ ខន្ធហិ តិអាធិ វុត្ថំ។ ឥមិនា
នយេន សព្ពបទេសុ សង្កហាសង្កហោ វេទិតញ្ញោ។ ឥមស្មី បន ខន្ធនិទ្ទេសេ -
“រូបក្ខន្ធលោ កតិហិ ខន្ធហិ” តិអាធិម្ហិ តាវ ឯកមូលកេ សង្កហនយេ សរូបេនេវ
នស្សិតា បញ្ចា បុច្ឆា, បញ្ចា វិស្សជ្ជនានិ។ អសង្កហនយេ សង្ខេបេន នស្សិតា បញ្ចា
បុច្ឆា, បញ្ចា វិស្សជ្ជនានិ។ ឥមិនា ឧចាយេន ធុកមូលកាធិសុបិ បុច្ឆា វិស្សជ្ជនានិ
វេទិតញ្ញានិ។ រូបក្ខន្ធមូលកាយេវ ចេត្ត ធុកតិកចតុក្កា នស្សិតា។ បញ្ចកេ បន
“រូបក្ខន្ធលោ ច...បេ... វិញ្ញាណក្ខន្ធលោ ចា” តិ ឯវំ ភេទតោ ច, “បញ្ចក្ខន្ធលោ កតិហិ
ខន្ធហិ” តិ ឯវំ អភេទតោ ចាតិ ទិដ្ឋា បុច្ឆា វិស្សជ្ជនានិ កតានិ។ ឯវំ ចាឡិនយោ
វេទិតញ្ញាតិ។

២. អាយតនបទាធិវណ្ណនា

២២. អាយតនបទនិទ្ទេសាធិសុ អាយតនបទនិទ្ទេសេ តាវ ចក្ខាយតនំ
ឯកេន ខន្ធនាតិ ឯកេន រូបក្ខន្ធនេវ, ឯកេន ចក្ខាយតនេនេវ ឯកាយ
ចក្ខុធាតុយាវ សង្កហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ សោតាយតនាធិសុបិ ឥមិនាវ នយេន
សង្កហាសង្កហោ វេទិតព្ពំ។ អសង្ខតំ ខន្ធតោ វេបេត្វាតិ ឯត្ថ បនយស្មា
អសង្ខតំ ធម្មាយតនំ នាម និព្ពានំ, តព្វា ខន្ធសង្កហំ ន កច្ចតិ; តស្មា ‘ខន្ធតោ
វេបេត្វា’តិ វុត្ថំ។ ចត្វហិ ខន្ធហីតិ រូបវេទនាសញ្ញាសង្ខារក្ខន្ធហិ។ និព្ពានវដ្ឋព្វំ
ធម្មាយតនំ ឯតេហិ សង្កហិតំ។ វិញ្ញាណក្ខន្ធន បន វេបេត្វា
ធម្មាយតនធម្មធាតុយោ សេសាយតនធាត្វហិ ច តំ ន សង្កយ្ហតិ។ តេន វុត្ថំ -
“ឯកេន ខន្ធន, ឯកាទសហាយតនេហិ, សត្តរសហិ ធាត្វហិ អសង្កហិត”ន្តិ។
យថា ច តេ ហេដ្ឋា រូបក្ខន្ធមូលកា, ឯវមិធាបិ ចក្ខាយតនមូលកាវ នយា
វេទិតព្ពំ។ ទុកមត្តមេវ បន ចាឡិយំ ទស្សត្វា “ទ្វាទសាយតនាធិ”តិ
អភេទតោវ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនំ កតំ។ ធាតុនិទ្ទេសេបិ ឯសេវ នយោ។

២៣. សច្ចនិទ្ទេសេ - សព្វេបិ ទុកតិកេចតុក្កា ចាឡិយំ ទស្សតា។ យស្មា ច
ទុកតិកេសុ សមុទយសច្ចសទិសមេវ មគ្គសច្ចេបិ វិស្សជ្ជនំ, តស្មា តំ
សមុទយានន្តរំ វុត្ថំ។

២៤. ឥន្ទ្រិយនិទ្ទេសេ - ជីវិតិន្ទ្រិយំ ទីហិ ខន្ធហីតិ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ រូបក្ខន្ធន,
អរូបជីវិតិន្ទ្រិយំ សង្ខារក្ខន្ធន សង្កហិតំ។ សេសំ វុត្ថនយានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។
ចាឡិវវត្ថានំ បនេត្ថ អាយតនធាតុនិទ្ទេសសទិសមេវ។

២. បដិច្ចសមុប្បាទវណ្ណានា

២៥. បដិច្ចសមុប្បាទនិទ្ទេសេ - “អវិជ្ជា កតិហិ ខន្ធហី”តិ បុច្ឆំ អនាភិក្ខា
អវិជ្ជា ឯកេន ខន្ធនាតិ ឯវិស្សជ្ជនមេវ ទស្សតំ។ តត្ថ សង្ខារបច្ចយា

វិញ្ញាណន្តិ បដិសន្ធិយំ បរត្ថេ ច សត្តម្យំ វិចាកវិញ្ញាណំ។ តេនេវាហ - “សត្តហិ ធាតុហិ សង្កហិត”ន្តិ។ នាមរូបម្យំ បដិសន្ធិបរត្ថវសេនេវ វេទិតតំ។ តេនេវត្ថ សន្ទាយតនម្យំ សង្កហេត្វា ឯកាទសហាយតនេហិ សង្កហោ ទស្សិតោ។ ជស្ស្សទីសុ ខន្ធកេនោ វេទិតញោ។ អញ្ញេនេវ ហិ ឯកេន ខន្ធន ជស្ស្សា សង្កហិតោ, អញ្ញេន វេទនា, តណ្ហាឧបាទានកម្មកវា បន សង្ខារក្ខន្ធនេវ សង្កហិតោ។ ភវបទញ្ញេត្ថ កម្មកវាទីនំ វសេន ឯកាទសធាវិភត្តំ។ តត្ថ កម្មកវោ ជស្ស្សទីហិ សទិសវិស្សន្ននត្តា តេហិ សទ្ធិ ឯកតោ ទស្សិតោ។ ឧបបត្តិកវកាមភវសញ្ញាភវបញ្ចវោការភវា អញ្ញមញ្ញសទិសវិស្សន្ននត្តា ឯកតោ ទស្សិតោ។ យស្មា ចេតេ ឧបាទិន្នកធម្មាវ តស្មា “ឯកាទសហាយតនេហិ សត្តវសហិ ធាតុហិ”តិ វុត្តំ។ សន្ទាយតនញ្ញំ អនុបាទិន្នំ, តំ ឯត្ថ ន កហិតំ។

៦៨. រូបភវនិទ្ទេសេ - បញ្ចហាយតនេហិតិ
ចក្កុសោតមនរូបធម្មាយតនេហិ។ អដ្ឋហិ ធាតុហិតិ
ចក្កុសោតចក្កុវិញ្ញាណសោតវិញ្ញាណារូបធម្មមនោធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុ ហិ។ អរូបកវាទយោបិ តយោ សទិសវិស្សន្ននត្តាវ ឯកតោ ទស្សិតោ។ តថា អសញ្ញាភវឯកវោការភវា។ តត្ថ ទ្វីហាយតនេហិតិ
រូបាយតនធម្មាយតនេហិ។ ធាតុសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯកតលវាសិកានញ្ញំ សេសព្រហ្មានំ ចក្កុសញ្ញាវតោ តស្សារម្មណត្តា តត្ថ រូបាយតនំ ឧទ្ធជំ។

៧០. ជាតិ ទ្វីហិ ខន្ធហិតិ រូបជាតិ រូបក្ខន្ធន, អរូបជាតិ សង្ខារក្ខន្ធន។
ជរាមរណសុបិ ឯសេវ នយោ។ សោកាទីសុបិ ឯកេន ខន្ធនាតិ
សោកទុក្ខនោមនស្សនិ វេទនាក្ខន្ធន, បរិទេវោ រូបក្ខន្ធន, ឧបាយាសាទយោ សង្ខារក្ខន្ធនាតិ ឯវំ ខន្ធវិសេសោ វេទិតញោ។

៧៣. ឥទ្ធិទានោ ធីហិតិ សង្ខារវិញ្ញាណក្ខន្ធហិ, មនាយតនធម្មាយតនេហិ,
ធម្មធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុហិ ច។ ឈានំ ធីហិតិ វេទនាក្ខន្ធសង្ខារក្ខន្ធហិ។
អប្បមញ្ញានយោ សទិសវិស្សន្ន្ននត្តា ឯកតោ និទ្ទិដ្ឋា។ ចិត្តំ បន ចេតនានន្តរំ
និក្ខិត្តម្បិ អសទិសវិស្សន្ន្ននត្តា បច្ឆា គហិតំ។ តត្ថ អប្បមញ្ញានីសុ ឯកេន
ខន្ធនាតិ វេទនា វេទនាក្ខន្ធន, សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធន, សេសា សង្ខារក្ខន្ធន
សង្កហិតាតិ ឯវំ ខន្ធវិសេសោ វេទិតញ្ចោ។

៧. តិកបទវណ្ណានា

៧៧. ឯវំ អព្ពន្ធអាតិកាយ សង្កហំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ពាហិរមាតិកាយ
សង្កហំ ទស្សេត្តុំ កុសលា ធម្មាតិអាទិ អារទ្ធុំ។ តត្ថ វេទនាត្តិកេ តីហិ ធាតុហិតិ
កាយវិញ្ញាណមនោវិញ្ញាណធម្មធាតុហិ។ សត្តហិ ធាតុហិតិ
ចក្កុសោតយានជីវ្ហាវិញ្ញាណធាតុហិ ចេវ
មនោធាតុធម្មធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុហិ ច។ វិចាកត្តិកេ អដ្ឋហិ ធាតុហិតិ
កាយវិញ្ញាណធាតុយា សទ្ធិ តាហិយេវ។ វិចាកធម្មធម្មា បន
សំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកេហិ សទ្ធិ សទិសវិស្សន្ន្ននត្តា ឯកតោ គហិតា។ យថា
ចេតេ, ឯវំ សព្ពតិកទុកបទេសុ យំ យំ បទំ យេន យេន បទេន សទ្ធិ
សទិសវិស្សន្ន្ននំ ហោតិ, តំ តំ ឧប្បជិចាជិយាបិ តេន តេន សទ្ធិ គហិតា
វិស្សន្ន្និតំ។ តត្ថ វុត្តានុសារេនេវ សង្កហាសង្កហានយោ វេទិតញ្ចោតិ។

សង្កហាសង្កហាបទវណ្ណានា។

២. ទុតិយនយោ សង្កហិតេន អសង្កហិតបទវណ្ណានា

១៧១. ឥទានិ សង្កហិតេន អសង្កហិតបទំ កាដេតុំ ចក្ខាយតនេនាតិអាទិ
អារទ្ធុំ។ តត្រិនំ លក្ខណំ - ឥមស្មិញ្ញា វាវេ យំ ខន្ធបទេន សង្កហិតំ ហុត្វា

អាយតនធាតុបទេហិ អសង្កហិតំ, ខន្ធាយតនបទេហិ វា សង្កហិតំ ហុត្វា
ធាតុបទេន អសង្កហិតំ, តស្ស ខន្ធឆិហិ អសង្កហំ បុច្ឆិត្វា វិស្សន្នំ កតំ។ តំ
បន រូបក្ខន្ធានុ ន យុជ្ជតិ។ រូបក្ខន្ធន ហិ រូបក្ខន្ធាវ សង្កហិតោ។ សោ ច
អឡេកានសហិ អាយតនធាតុហិ អសង្កហិតោ នាម នត្ថិ។ វេទនាក្ខន្ធន ច
វេទនាក្ខន្ធាវ សង្កហិតោ។ សោ ធម្មាយតនធម្មធាតុហិ អសង្កហិតោ នាម
នត្ថិ។ វរំ អសង្កហិតតាយ អភារតោ វតានិ អញ្ញានិ ច វរុចានិ
មនាយតនធម្មាយតនាធិនិ បទានិ ឥមស្មី វារេ ន គហិតានិ។ យានិ បន បទានិ
រូបកនេសំ អរូបន អសម្មិស្សំ, វិញ្ញាណកនេសញ្ច អញ្ញេន អសម្មិស្សំ
ជីវេន្តិ, តានិ ឥធម គហិតានិ។ បរិយោសានេ ច -

“ទសាយតនា សត្តវស ធាតុយោ,
សត្តិន្ទ្រិយា អសញ្ញាភវោ វកវោការភវោ;
បរិទេវោ សនិទស្សនសប្បដិយំ,
អនិទស្សនំ បុនទេវ សប្បដិយំ ឧបាទា”តិ។

វរំ ឧទ្ទានកាថាយ ទស្សិតានេវ។ តស្មា តេសំ វសេនេវ សង្កហាសង្កហោ
វេទិតញ្ចោ។ បញ្ញាវសេន ហិ ឥមស្មី វារេ អាយតនធាតុវសេនេវ សនិសវិស្សន្នំនេ
វីសតិ ធម្មេ សមោធានេត្វា វកោ បញ្ញោ កតោ, សត្តវិញ្ញាណធាតុយោ
សមោធានេត្វា វកោ, សត្តិន្ទ្រិយានិ សមោធានេត្វា វកោ, ទ្វេភវេ
សមោធានេត្វា វកោ, បរិទេវេន ច សនិទស្សនសប្បដិយេហិ ច វកោ,
អនិទស្សនសប្បដិយេហិ វកោ, សនិទស្សនេហិ វកោ, សប្បដិយេហិ ច
ឧបាទាធម្មេហិ ច វកោតិ អដ្ឋ បញ្ញោ កតា។ តេសុ ខន្ធឆិវិភាកោ វរំ
វេទិតញ្ចោ សេយ្យចិន្តំ - បឋមបញ្ចោ តាវ ចតុហិ ខន្ធហិតិ អរូបក្ខន្ធហិ,

ធ្វើហាយតនេប៊ីតិ ចក្ខាយតនាធីសុ ឯកកេន សុធ្វី មនាយតនេន, អដ្ឋបិ
ធាតុប៊ីតិ ចក្ខុធាតុអាធីសុ ឯកកាយ សុធ្វី សត្តបិវិញ្ញាណធាតុបិ។

តត្រាយំ នយោ - ចក្ខាយតនេន បិ ខន្ធសង្គហេន រូបក្ខន្ធា សង្គហិតោ។
តស្មី សង្គហិតេ រូបក្ខន្ធា អាយតនសង្គហេន ចក្ខាយតនមេវេកំ សង្គហិតំ។
សេសានិ ធន អាយតនានិ អសង្គហិតានិ។ ធាតុសង្គហេនបិ តេន
ចក្ខុធាតុយេវេកា សង្គហិតា។ សេសា ធន ធាតុយោ អសង្គហិតា។ ឥតិ យានិ
តេន អសង្គហិតានិ ធនាយតនានិ, តានិ ចក្ខាយតនមនាយតនេបិ ធ្វើបិ
អសង្គហិតានិ។ យាបិ តេន អសង្គហិតា ធន ធាតុយោ, តា ចក្ខុធាតុយា ចេវ
សត្តបិ ច វិញ្ញាណធាតុបិ អសង្គហិតាតិ។ រូបាយតនាធីសុបិ ឯសេវ នយោ។

១៧២. ទុតិយបញ្ចោ - យស្មា យាយ កាយចិ វិញ្ញាណធាតុយា សង្គហិតោ
វិញ្ញាណក្ខន្ធា មនាយតនេន អសង្គហិតោ នាម នត្ថិ, តស្មា
អាយតនសង្គហេន សង្គហិតាតិ វុត្ថំ។ ឯត្ថ បន ចតុបិ ខន្ធម្បីតិ រូបាធិបិ
ចតុបិ។ ឯកាធនហាយតនេប៊ីតិ មនាយតនវដ្ឋេបិ។ ធានសហិ ធាតុប៊ីតិ
យថានុរូបា ធិវិញ្ញាណធាតុយោ អបនេត្វា សេសាបិ ធានសហិ។
ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា បិ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយេវ សង្គហិតា, ឥតរា
អសង្គហិតា។ សោតវិញ្ញាណធាតុអាធីសុបិ ឯសេវ នយោ។

១៧៣. តតិយបញ្ចោ - ចក្ខុជ្រុយាធិនំ វិស្សជ្ជនំ ចក្ខាយតនាធិសទិសមេវ។
ឥត្ថិជ្រុយបុរិសិជ្រុយេសុ បន ធម្មាយតនេន សុធ្វី ទ្វេ អាយតនានិ, ធម្មធាតុយា
ច សុធ្វី អដ្ឋ ធាតុយោ វេទិតញ្ញា។

១៧៤. ចតុត្ថបញ្ចោ - តិហាយតនេប៊ីតិ
រូបាយតនធម្មាយតនមនាយតនេបិ។ តេសុ បិ ភវេសុ

រូបាយតនធម្មាយតនវសេន ទ្វេវ អាយតនានិ តេហិ សង្កហិតានិ។ សេសានិ
នវ រូបាយតនានិ តេហេវ ច ទ្វីហិ, មនាយតនេន ចាតិ តិហិ អសង្កហិតានិ
នាម ហោន្តិ។ នវហិ ឆាតុហិតិ រូបឆាតុធម្មឆាតុហិ សទ្ធិ សត្តហិ
វិញ្ញាណឆាតុហិ។

១៧៥. បញ្ចមបញ្ចេ - ទ្វីហាយតនេហិតិ បឋមបទំ សន្ទាយ
សន្ទាយតនមនាយតនេហិ។ ទុតិយបទំ សន្ទាយ រូបាយតនមនាយតនេហិ។
ឆាតុយោបិ តេសំយេវ ឯកេកេន សទ្ធិ សត្ត វិញ្ញាណឆាតុយោ វេទិតញ្ច។

១៧៦. ធម្មបញ្ចេ - ទសហាយតនេហិតិ រូបាយតនធម្មាយតនវដ្ឋេហិ។
សោឡសហិ ឆាតុហិតិ រូបឆាតុធម្មឆាតុវដ្ឋេហេវ។ កង្គ?
អនិទស្សនសប្បដិយា ហិ ធម្មា នាម នវ ឌីឡាវិកាយតនានិ។ តេហិ
ខន្ធសង្កហេន សង្កហិតេ រូបក្ខន្ធន្ទ, អាយតនសង្កហេន តានេវ នវាយតនានិ
សង្កហិតានិ។ រូបាយតនធម្មាយតនានិ អសង្កហិតានិ។ ឆាតុសង្កហេនបិ តា
ឯវ នវ ឆាតុយោ សង្កហិតា។ រូបឆាតុធម្មឆាតុយោ អសង្កហិតា។ ឥតិ យានិ
តេហិ អសង្កហិតានិ ទ្វេ អាយតនានិ, តានិ រូបាយតនវដ្ឋេហិ នវហិ
ឌីឡាវិកាយតនេហិ, មនាយតនេន ចាតិ ទសហិ អសង្កហិតានិ។ យាបិ តេហិ
អសង្កហិតា ទ្វេ ឆាតុយោ, តា រូបឆាតុវដ្ឋេហិ នវហិ ឌីឡាវិកឆាតុហិ, សត្តហិ
ច វិញ្ញាណឆាតុហិតិ សោឡសហិ អសង្កហិតាតិ វេទិតញ្ច។

១៧៧. សត្តមបញ្ចេ - ទ្វីហាយតនេហិតិ រូបាយតនមនាយតនេហិ។ អដ្ឋហិ
ឆាតុហិតិ រូបឆាតុយោ សទ្ធិ សត្តហិ វិញ្ញាណឆាតុហិ។

១៧៨. អដ្ឋមបញ្ចោ - ឯកាទសហាយតនេហិតិ សប្បជ្ជិយធម្មេ សន្ទាយ
ធម្មាយតនវដ្ឋេហិ, ឧបាទាធម្មេ សន្ទាយ ដោជ្ជញ្ញាយតនវដ្ឋេហិ។ ធាតុសុបិ
ឯសេវ នយោ។ អត្ថយោជនា បនេត្ត ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ញាតិ។

សង្កហិតេនអសង្កហិតបទវណ្ណានា។

៣. តតិយនយោ អសង្កហិតេនសង្កហិតបទវណ្ណានា

១៧៩. ឥទានិ អសង្កហិតេនសង្កហិតបទំ ភាវេតុំ វេទនាភូតន្ទេនាតិអាទិ
អារទ្ធំ។ តត្រិទំ លក្ខណំ - ឥមស្មីញ្ញា វាវេ យំ ខន្ធបទេន អសង្កហិតំ ហុត្វា
អាយតនធាតុបទេហិ សង្កហិតំ, តស្ស ខន្ធវិហិតិ សង្កហំ បុច្ឆិត្វា វិស្សជ្ជនំ
កតំ។ តំ បន រូបក្ខន្ធវិញ្ញាណក្ខន្ធចក្ខាយតនាទីសុ ន យុជ្ជតិ។ រូបក្ខន្ធន ហិ
ចត្តារោ ខន្ធខន្ធសង្កហេន អសង្កហិតា។ តេសុ តេន ឯកធម្មាបិ
អាយតនធាតុសង្កហេន សង្កហិតោ នាម នត្ថិ។ ននុ ច វេទនាទយោ
ធម្មាយតនេន សង្កហិតាតិ? សង្កហិតា។ ន បន រូបក្ខន្ធនោវ ធម្មាយតនំ,
រូបក្ខន្ធតោ ហិ សុខុមរូបមត្តំ ធម្មាយតនំ ភជតិ។ តស្មា យេ ធម្មាយតនេន
សង្កហិតា, ន តេ រូបក្ខន្ធន សង្កហិតា នាម។ វិញ្ញាណក្ខន្ធនបិ ឥតវេ ចត្តារោ
ខន្ធអសង្កហិតា។ តេសុ តេន ឯកោបិ អាយតនធាតុសង្កហេន សង្កហិតោ
នាម នត្ថិ។ ឯវំ សង្កហិតតាយ អភារតោ ឯតានិ អញ្ញានិ ច ឯវរូចានិ
ចក្ខាយតនាទីនិ បទានិ ឥមស្មី វាវេ ន គហិតានិ។ យានិ បន បទានិ វិញ្ញាណេន
វា ឌីឡាវិករូបេន វា អសម្មិស្សំ ធម្មាយតនេកទេសំ ទីបេន្តិ, តានិ ឥធ
គហិតានិ។ តេសំ ឥទមុទ្ធានំ -

“តយោ ខន្ធតថា សច្ចា, ឥន្ទ្រិយានិ ច សោឡស;
បទានិ បច្ឆយាការេ, ចុទ្ធសូបរិ ចុទ្ធស។

“សមតីស បទា ហោត្តិ, គោដ្ឋកេសុ ទសស្វប;
ធុវេ ច្ចុឡន្តរុកា, អដ្ឋហោត្តិ មហាន្តរា” តិ។

ឯតេសុ បន បទេសុ សទិសវិស្សន្ទនានិ បទានិ ឯកតោ កត្វា សព្វេបិ
ធានស បញ្ញា វុត្តា។ តេសុ ឯវំ ខន្ធវិភាកោ វេទិតញ្ចា។ អាយតនធាតុសុ បន
កេនោ នត្តិ។ តត្ថ បឋមបញ្ញោ តាវ - តីហិ ខន្ធហិភិ រូបសញ្ញាសម្ព័ន្ធវា ក្ខន្ធហិ។
អាយតនធាតុយោ បន ធម្មាយតនធម្មធាតុវសេន វេទិតញ្ចា។

តត្រាយំ នយោ - វេទនាក្ខន្ធន ហិ និព្វានញ្ច សុខុមរូបសញ្ញាសម្ព័ន្ធវា ច
ខន្ធសង្គហេន អសង្កហិតា ហុត្វា អាយតនធាតុសង្គហេន សង្កហិតា។ តេសុ
និព្វានំ ខន្ធសង្កហំ ន គច្ឆតិ, សេសា រូបសញ្ញាសម្ព័ន្ធវា ក្ខន្ធហិ សង្កហំ គច្ឆន្តិ។
អាយតនធាតុសង្កហំ បន និព្វានម្បិ គច្ឆតេវ។ តេន វុត្តំ - “អសម្ព័ន្ធពំ ខន្ធតោ
ឋេបេត្វា តីហិ ខន្ធហិ, ឯកោយតនេន, ឯកាយ ធាតុយា សង្កហិតា” តិ។
សញ្ញាក្ខន្ធបក្ខេ បនេត្ថ សញ្ញំ អបនេត្វា វេទនាយ សទ្ធិ តយោ ខន្ធា
សម្ព័ន្ធវាទីសុ សម្ព័ន្ធវា ក្ខន្ធពំ អបនេត្វា រូបវេទនាសញ្ញាវសេន តយោ ខន្ធា
វេទិតញ្ចា។

១៨០. ធុតិយេ - ចត្វហិ ខន្ធហិភិ វិញ្ញាណវដ្តេហិ។ តេ ហិ និរោធន
ខន្ធសង្គហេន អសង្កហិតា ហុត្វា អាយតនធាតុសង្គហេន សង្កហិតា។

១៨១. តតិយេ - ទ្វីហិភិ វេទនាសញ្ញាក្ខន្ធហិ។ រូចារូបជីវិតិន្ទ្រិយេន ហិ
វេទនាសញ្ញាវិញ្ញាណក្ខន្ធា ច ខន្ធសង្គហេន អសង្កហិតា។ តេសុ បន
វេទនាសញ្ញាវ អាយតនធាតុសង្គហេន សង្កហិតា។ តេន វុត្តំ -
“វេទនាសញ្ញាក្ខន្ធហិ” តិ។ ឥមីនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ ខន្ធកេនោ វេទិតញ្ចា។
ឥតោ បរញ្ញំ ខន្ធនំ នាមមត្តមេវ វក្ខាម។

១៨២. ចតុត្ថ - តីហិ ខន្ធហិកតិ ឥត្ថិទ្ធិយបុរិសិទ្ធិយេសុ
វេទនាសញ្ញាសង្ខារេហិ, វេទនាបញ្ចកេ រូបសញ្ញាសង្ខារេហិ; សទ្ធិទ្ធិយាធិសុ
ជស្សបរិយោសានេសុ រូបវេទនាសញ្ញាក្ខន្ធហិ។ វេទនាយ
វេទនាក្ខន្ធសទិសោវ តណ្ហាចាធានកម្មកវេសុ សង្ខារក្ខន្ធសទិសោវ វិនិច្ឆយោ។

១៨៣. បញ្ចមេ - ជាតិជរាមរណេសុ ជីវិតិទ្ធិយសទិសោវ។ ឈានេន បន
និព្វានំ សុខុមរូបំ សញ្ញា ច ខន្ធសង្គហេន អសង្កហិតា ហុត្វា
អាយតនធាតុសង្គហេន សង្កហិតា។ តស្មា តំ សន្ធាយ រូបក្ខន្ធសញ្ញាក្ខន្ធនំ
វសេន ទ្វេ ខន្ធវា វេទិតញ្ញា។

១៨៤. ធរដ្ឋ - សោកាទិត្តយេ វេទនាយ សទិសោវ ឧទាយាសាធិសុ
សង្ខារសទិសោវ បុន វេទនាយ វេទនាក្ខន្ធសទិសោ, សញ្ញាយ
សញ្ញាក្ខន្ធសទិសោ, ចេតនាធិសុ សង្ខារក្ខន្ធសទិសោ វិនិច្ឆយោ។ ឥមិនា
ឧទាយេន សត្តមបញ្ញាធិសុបិ សង្កហាសង្កហោ វេទិតញ្ញាតិ។

អសង្កហិតេនសង្កហិតបទវណ្ណានា។

២. ចតុត្ថនយោ សង្កហិតេនសង្កហិតបទវណ្ណានា

១៨៥. ឥនានិ សង្កហិតេនសង្កហិតបទំ ភាជេតុំ សមុទយសច្ចេនាតិអាទិ
អារទ្ធី។ តត្ថ យំ ខន្ធធិហិ សង្កហិតេន ខន្ធធិវសេន សង្កហិតំ, បុន តស្សេវ
ខន្ធធិហិ សង្កហំ បុច្ឆិត្វាវិស្សជ្ជនំ កតំ។ តំ ខន្ធាយតនធាតុសុ ឯកម្មី
សកលកោដ្ឋាសំ គហេត្វា បិតបទេសុ ន យុជ្ជតិ។ សកលេន ហិ ខន្ធធិបទេន
អញ្ញំ ខន្ធធិវសេន សង្កហិតំ នាម នត្ថិ, យំ អត្ថនោ សង្កាហកំ សង្កណ្ឌិត្វា បុន
តេនេវ សង្កហំ គច្ឆេយ្យ។ តស្មា តថាវុចានិ បទានិ ឥមស្មី វារេ ន គហិតានិ។

យានិ បន បទានិ សង្ខារេកទេសំ វា អញ្ញោន អសម្មិស្សំ ទីបេន្តិ - វេទនេកទេសំ
វា សុខុមរូបំ វា សន្តេកទេសំ វា, តានិ ឥធ គហិតានិ។ តេសំ ឥទមុទ្ធានំ -

“ទ្វេ សច្ចា បន្ទវសិទ្ធិយា, ឯកាទស បដិច្ចបទា;
ឧទ្ធិ បុន ឯកាទស, កោដ្ឋកបទមេត្ត តិសវិធ”ន្តិ។

បញ្ញា បនេត្ត ទ្វេយេវ ហោន្តិ។ តត្ថ យំ បុច្ឆាយ ឧទ្ធិជំ បទំ, តទេវ យេហិ
ធម្មេហិ ខន្ធាទិវសេន សង្កហិតំ, តេ ធម្មេ សន្ធាយ សព្ពត្ត ឯកេន ខន្ធនាតិអាទិ
វុត្តំ។ តត្រាយំ នយោ - សមុទយសន្នេន ហិ តណ្ហាវជ្ជា សេសា សង្ខារា
ខន្ធាទិសង្កហេន សង្កហិតា។ បុន តេហិ តណ្ហាវ សង្កហិតា។ សា តណ្ហា បុន
សង្ខារេហេវ ខន្ធាទិសង្កហេន សង្កហិតាតិ។ ឯសេវ នយោ សព្ពត្ត។
អរូបធម្មបុច្ឆាសុ បនេត្ត សង្ខារក្ខន្ធា វា វេទនាក្ខន្ធា វា ឯកោ ខន្ធា នាម។
រូបធម្មបុច្ឆាសុ រូបក្ខន្ធា។ បរិទេវបុច្ឆាយ សន្ធាយតនំ ឯកំ អាយតនំ នាម។
សន្ធាតុ ឯកា តាតុ នាម, សេសជ្ជានេសុ ធម្មាយតនធម្មតាតុវសេនេវ អត្ថោ
វេទិតញ្ចេតិ។

សង្កហិតេនសង្កហិតបទវណ្ណានា។

៥. បញ្ចមនយោ អសង្កហិតេនអសង្កហិតបទវណ្ណានា

១៩៣. ឥទានិ អសង្កហិតេន អសង្កហិតបទំ កាដេតុំ រូបក្ខន្ធនាតិអាទិ
អារទ្ធិ។ តត្ថ យំ ខន្ធាទីហិ អសង្កហិតេន ខន្ធាទិវសេន អសង្កហិតំ, បុន តស្សេវ
ខន្ធាទីហិ អសង្កហំ បុច្ឆិត្វាវិស្សជ្ជនំ កតំ។ តំ បញ្ចក្ខន្ធគ្នាហាកេសុ
ទុក្ខសច្ចាទីសុ វិញ្ញាណេន សទ្ធិ សុខុមរូបគ្នាហាកេសុ
អនិទស្សនអប្បដិយាទីសុ ច បទេសុ នយុជ្ជតិ។ តាទិសេន ហិ បទេន និព្វានំ
ខន្ធសង្កហមត្តំ ន កេច្ឆយ្យ។ សេសា ខន្ធាទីហិ អសង្កហិតធម្មា នាម នត្ថិ។ តស្មា

តថាវុចានិ បទានិ ឥមស្មី វារេ ន គហិតានិ។ យានិ បន បញ្ចក្ខន្ធវិញ្ញាណញ្ចា
សុខុមរូបេន សទ្ធិ ឯកតោ ន ធិបេន្តិ, តានិ ឥធ គហិតានិ។ តេសំ ឥធម្មទ្ធានំ -

“សព្វេ ខន្ធា តថាយតនធាតុយោ សច្ចតោ តយោ;
ឥន្ទ្រិយានិបិ សព្វានិ, តេវីសតិ បដិច្ចតោ។

“បរតោ សោឡុស បទា, តេចត្តាលីសកំ តិកេ;
កោច្ឆកេ សត្តតិ ទ្វេ ច, សត្ត ច្ចឡុន្តរេ បទា។

“មហន្តរេ បទា វុត្តា, អជ្ឈាស តតោ បរិ;
អជ្ឈាសេវ ញ្ញាតញ្ញា, សេសា ឥធ ន ភាសិតា”តិ។

បញ្ញា បនេត្ត សទិសវិស្សន្ត្រនាមំ វសេន សមោធានេត្វា កតិហិ សទ្ធិ
សព្វេបិ ចតុត្តិស ហោន្តិ។ តត្ថ យំ បុច្ឆាយ ឧទ្ធជំ បទំ, តនេវ យេហិ ខន្ធាធិហិ
អសង្កហិតំ, តេ ធម្មេ សន្ធាយ ឯកេន ខន្ធាតិអាធិ វុត្តំ។

តត្រាយំ នយោ - រូបក្ខន្ធនេហិ ចត្តារោ ខន្ធា និព្វានញ្ចា ខន្ធសង្កហេន
អសង្កហិតា។ អាយតនធាតុសង្កហេន បន វេបេត្វាវិញ្ញាណំ អវសេសា
សង្កហិតាតិ វិញ្ញាណាមេវ តីហិបិ ខន្ធសង្កហាធិហិ អសង្កហិតំ នាម។ បុន តេន
វិញ្ញាណេន សទ្ធិ និព្វានេន ចត្តារោ ខន្ធា ខន្ធាធិសង្កហេន អសង្កហិតា។ តេ
សព្វេបិ បុន វិញ្ញាណេន ខន្ធាធិសង្កហេន អសង្កហិតាតិ ឯកេន ខន្ធនេ,
ឯកេនាយតនេន, សត្តហិ ធាតុហិ អសង្កហិតា នាម ហោន្តិ។ អថ វា - យទេតំ
រូបក្ខន្ធនេវិញ្ញាណាមេវ តីហិ ខន្ធាធិសង្កហេហិ អសង្កហិតំ, តេហិបិ
វិញ្ញាណធម្មេហិ តេ រូបធម្មាវ តីហិ សង្កហេហិ អសង្កហិតា។ បុន តេ រូបធម្មា
វិញ្ញាណេន តីហិ សង្កហេហិ អសង្កហិតា។ វិញ្ញាណញ្ចា ខន្ធតោ ឯកោ
វិញ្ញាណក្ខន្ធា ហោតិ, អាយតនតោ ឯកំ មនាយតនំ, ធាតុតោ សត្ត

វិញ្ញាណធាតុយោ។ តស្មា “ឯកេន ខន្ធនា” តិអាទិ វុត្តំ។ ឥមិនា ឧបាយេន
សព្ពត្ត យំ បុច្ឆាយ ឧទ្ធពំ បទំ, តនេវ យេហិ ធម្មហិ ខន្ធនិវសេន អសង្កហិតំ,
តេសំ ធម្មានំ វសេន ខន្ធនាយោ វេទិតញ្ញា។ តត្ថ ទុតិយបញ្ញោ តាវ -
រូបវិញ្ញាណានំ វសេន វេទិតញ្ញា។ វេទនាធម្មោ ហិ រូបវិញ្ញាណោហោវ
ខន្ធនិសង្កហេន អសង្កហិតា។ តេ ច ទ្វេ ខន្ធលកានសាយតនានិ សត្តវស
ធាតុយោ ហោន្តិ។

១៩៥. តតិយបញ្ញោ - វិញ្ញាណំ រូបាធិហិ ចត្វហិ អសង្កហិតន្តិ តេសំ វសេន
ខន្ធនាយោ វេទិតញ្ញា។

១៩៦. ចតុត្ថបញ្ញោ - ចក្ខាយតនំ វេទនាធិហិ ចត្វហិតិ ឥមិនា នយេន
សព្ពត្ត ខន្ធនាយោ វេទិតញ្ញា។ បរិយោសានេ - រូបញ្ច ធម្មាយតនន្តិ
ឧទ្ធពនកាថាយ ទស្សិតធម្មាយេវ អញ្ញោនាការេន សង្ខិបិត្វា ទស្សិតាតិ។

អសង្កហិតេន អសង្កហិតបទវណ្ណាន។

៦. ធម្មនយោ សម្មយោគវិប្បយោគបទវណ្ណាន

២២៨. ឥនានិ សម្មយោគវិប្បយោគបទំ កាលេតុំ រូបក្ខន្ធាតិអាទិ អារទ្ធី។
តត្ថ យំ លព្ពតិ យញ្ច នលព្ពតិ តំ សព្ពំ បុច្ឆាយ គហិតំ។ វិស្សជ្ឈនេ បន យំ ន
លព្ពតិ, តំ នត្ថិតិ បដិក្ខិត្តំ។ ចត្វហិ សម្មយោគោ, ចត្វហិ វិប្បយោគោ;
សភាគោវិសភាគោតិ ហិ វចនតោ ចត្វហិ អរូបក្ខន្ធមោវ សភាគានំ
ឯកសន្តានស្មី ឯកក្ខណោ ឧប្បន្នានំ អរូបក្ខន្ធនំយេវ អញ្ញមញ្ញំ សម្មយោគោ
លព្ពតិ។ រូបធម្មានំ បន រូបេន និព្វានេន វា, និព្វានស្ស ច រូបេន សទ្ធិ
សម្មយោគោ នាម នត្ថិ។ តថា រូបនិព្វានានំ អរូបក្ខន្ធមហិ, វិសភាគា ហិ តេ
តេសំ។ យថា ច អរូបក្ខន្ធនំ រូបនិព្វានេហិ, ឯវំ ភិន្នសន្តានេហិ

នាងក្លាណ៍កេហ៍ អរូបធម្មហិមិ សន្ធិ នត្តិយេវ។ តេសំ ហិ តេសំ
សន្ធានក្លាណ៍វិសភាគតាយ វិសភាគាយេវ។ អយំ បនវិសភាគតា
សន្តីហធួន វិរុជ្ឈនតោ សន្តីហនយេ នត្តិ។ គណនូបគមត្តញ្ញិ សន្តីហធួ។
សម្បយោគនយេ បន អត្ថិ, ឯកុប្បាទតាទិលក្ខណញ្ញិ សម្បយោគធាតិ។
ឯវមេត្ត យស្ស ឯកធម្មនមិ សម្បយោគលក្ខណំ ន យុជ្ឈតិ, តស្ស បុត្តាយ
សន្តីហំ កត្វាបិ នត្ថិតិ បដិក្ខេតោ កតោ។ យស្ស វិប្បយោគលក្ខណំ យុជ្ឈតិ,
តស្ស វិប្បយោគោ ទស្សតោ។ យានិ បន បទានិ សត្តសុ វិញ្ញាណាធាតុសុ
ឯកាយមិ អវិប្បយុត្ត រូបេន និព្វានេន វា មិស្សកធម្ម ធិបេន្តិ, តានិ សព្វថាបិ
ឥធន យុជ្ឈន្តិតិ ន គហិតានិ។ តេសំ ឥទ្ធមុទ្ធានំ -

“ធម្មាយតនំ ធម្មធាតុ, ទុក្ខសច្ចញ្ញា ជីវិតំ;
សឡាយតនំ នាមរូបំ, ចត្តារោ ច មហាកវា។

“ជាតិជរា ច មរណំ, តិកេស្វក្ខនវីសតិ;
កោច្ឆកេសុ ច បញ្ញាស, អដ្ឋ ច្ចុឡន្តរេ បទា។

“មហន្តរេ បន្ទរស, អដ្ឋារស តតោ បរេ;
តេវីស បទសតំ ឯតំ, សម្បយោគេ ន លព្ពតី”តិ។

ធម្មាយតនញ្ញិ រូបនិព្វានមិស្សកត្តា តស្មី អបរិយាបន្នេន វិញ្ញាណេនមិ ន
សក្កាសម្បយុត្តន្តិវត្ថុំ។ យស្មា បនេត្ត វេទនាទយោ វិញ្ញាណេន សម្បយុត្តា,
តស្មា វិប្បយុត្តន្តិមិ ន សក្កាវត្ថុំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ សព្វត្ថាបិ
ឯតានិ ន យុជ្ឈន្តិតិ ឥធន គហិតានិ។ សេសានិ ខន្ធាធិនិ យុជ្ឈន្តិតិ តានិ គហិតា
ឯកេកវសេន ច សមោធានេន ច បញ្ញាវិស្សន្ននំ កតំ។ តេសុ បញ្ញេសុ, បឋមេ -

ឯកោយតនេនាតិ មោយតនេន។ កេហិច្ចិតិ

ធម្មាយតនធម្មធាតុបរិយាបន្នេហិ វេទនាសញ្ញាសង្ខារេហិ។

២២៩. ធុតិយេ - តីហិច្ចិតិ បុច្ឆិតំ បុច្ឆិតំ ឋបេត្វា សេសេហិ។ កេហិច្ចិតិ
សម្មយុត្តោតិ វេទនាកូន្ទោ សញ្ញាសង្ខារេហិ។ ឥតវេហិ អត្តានំ ឋបេត្វា
ឥតវេហិ។ កេហិច្ចិតិវិប្បយុត្តោតិ រូបនិព្វានេហិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ រូបស្សវិប្បយោគេ
ធម្មាយតនធម្មធាតុសុ អរូបំ, អរូបស្សវិប្បយោគេ រូបំ ទដ្ឋព្ពំ។ តតិយបញ្ញោ
ឧត្តានត្តោវ។

២៣០. ចតុត្ថេ - ‘កតិហិ ខន្ទេហិ’ តិអាទី អវត្វា សម្មយុត្តន្តិ នត្ថិតិ វុត្ថំ។ តំ
បន ខន្ទាទីនំយេវ វសេន វេទិតព្ពំ។ បរតោបិ ឯវរូបេសុ បញ្ញេសុ ឯសេវ នយោ។
អាទិបញ្ញាស្មិត្តិ សរូបតោ ទស្សេត្វា បរតោ ចាឡិ សំខិត្តា។ ឥមីនា នយេន
សព្ពត្ថ អត្តយោជនា វេទិតព្ពា។ យត្ថ បន ធាតិចាកជា ភវិស្សតិ, តត្ថ នំ
ចាកជំ កត្វាវ គមិស្សម។

២៣១. សោឡសហិ ធាតុហិច្ចិតិ ចក្កុវិញ្ញាណធាតុ តាវ អត្តានំ ឋបេត្វា
ធម្មាវិញ្ញាណធាតុហិ, ទសហិ ច រូបធាតុហិ។ សេសាសុបិ ឯសេវ នយោ។

២៣២. តីហិ ខន្ទេហិច្ចិតិ សង្ខារកូន្ទំ ឋបេត្វា សេសេហិ។ ឯកាយ ធាតុយាតិ
មនោវិញ្ញាណធាតុយា។ សមុទយមគ្គានត្តិ អញ្ញាយ ធាតុយា សម្មយោគោ
នត្ថិ។ ឯកេន ខន្ទេនាតិ សង្ខារកូន្ទេន។ ឯកោយតនេនាតិ ធម្មាយតនេន។
ឯកាយ ធាតុយាតិ ធម្មធាតុយា។ ឯតេសុ ហិ តំ សច្ចទ្វយំ កេហិច្ចិតិ សម្មយុត្តំ។

២៣៣. សុខិទ្ធិយាទិបញ្ញោ - តីហិច្ចិតិ សញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណេហិ។ ឯកាយ
ធាតុយាតិ កាយវិញ្ញាណធាតុយា, មនោវិញ្ញាណធាតុយា ច។ ធម្មា ធាតុហិច្ចិតិ
កាយវិញ្ញាណធាតុវដ្ឋាហិ។

២៤៥. រូបកវបញ្ចេ - សព្វេសម្បី អរូបក្ខន្ធនំ អរូបាយតនានញ្ច អត្តិតាយ
នកេហិដ្ឋិតិ វុត្តំ។ ឃានជីវាកាយវិញ្ញាណធាតុនំ បន នត្តិតាយ តីហិ ធាតុហិ
វិប្បយុត្តោតិ វុត្តំ។

២៤៦. អធិមោក្ខបញ្ចេ - ធូហិ ធាតុហិតិ មនោធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុហិ។
បន្ទរសហិតិ សេសាហិ ធនហិ រូបធាតុហិ, បញ្ចហិ ច ចក្ខុវិញ្ញាណាធិហិ។

២៤៧. កុសលបញ្ចេ - កុសលេហិ ចតុន្នម្បី ខន្ធនំ គហិតត្ថា
សម្បយោកោ បដិក្ខិត្តោ។

២៤៨. វេទនាត្ថកបញ្ចេ - ឯកេន ខន្ធនាតិ វេទនាក្ខន្ធនេវ។ បន្ទរសហិតិ
ចក្ខុសោតឃានជីវាកាយវិញ្ញាណធាតុមនោធាតុហិ ចេវ រូបធាតុហិ ច។
ឯកាធនហិតិ កាយវិញ្ញាណធាតុយា សន្ធិរូបធាតុហិ។

២៤៩. នេវវិចាកនិចាកធម្មធម្មបញ្ចេ - បញ្ចហិតិ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិហិ។
អនុចាទិន្នអនុចាទានិយបញ្ចេ - ធម្មហិតិ មនោវិញ្ញាណធាតុវដ្ឋាហិ។
សវិតក្កសវិចារបញ្ចេ - បន្ទរសហិតិ បញ្ចហិវិញ្ញាណេហិ សន្ធិរូបធាតុហិ។
អវិតក្កវិចារមត្តបញ្ចេ - ឯកេន ខន្ធនាតិ អាទិ សន្ធិរក្ខន្ធសេនេវ វេទិតព្ពំ។
ទុតិយជ្ឈានិចារញ្ច វេបេត្វា សេសា អវិតក្កវិចារមត្តា នាម។ បីតី វេបេត្វា
សេសា បីតិសហគតា។ តត្ថ វិចារោវិចារេន, បីតិ ច បីតិយា ន សម្បយុត្តោតិ
សន្ធិរក្ខន្ធម្មាយតនធម្មធាតុសុ កេហិច សម្បយុត្តា នាម។ សោឡសហិតិ
ធម្មធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុវដ្ឋាហេវ។ អវិតក្កអវិចារបញ្ចេ - ឯកាយ
ធាតុយាតិ មនោធាតុយា។ សុខសហគតា ឧបេក្ខាសហគតា ច វេទនាត្ថកេ
វុត្តាវ។ ធន្យនេនបហាតញ្ចនយោ កុសលសធិសាវ។

២៧៤. បរិក្ខារម្ពណ៍វិចារកធម្មសទិសំ។ ឯកាយ ឆាតុយាតិ ធម្មឆាតុយា។
កេហិចីតិ យេ តត្ថ បរិក្ខារម្ពណា ន ហោន្តិ, តេហិ។ ធម្មឆាតុ បន
បរិក្ខារម្ពណានំ ធន្នំ ចិត្តប្បាទានំ វសេន ចត្វហិ ខន្ធហិ សង្កហិតត្តា
បឋមបដិក្ខេបមេវ ភជតិ។ មហាគ្គតារម្ពណាធយោ កុសលសទិសាវ។

២៧៥. អនុប្បន្នេសុ - បញ្ចហិ ឆាតុហិ ចក្កវិញ្ញាណាធិហិ។ តានិ ហិ
ឯកន្តេន ឧប្បាទិធម្មភូតានេវ, ឧប្បន្នកោដ្ឋាសម្បិ បន ភជន្តិ។
បច្ចុប្បន្នារម្ពណាធយោ បរិក្ខារម្ពណាសទិសាវ។ ហេតុអាធយោ
សមុទយសទិសាវ។ សហេតុកា ចេវ ន ច ហេតុបិ បីតិសហគតសទិសាវ។
តថា បរាមាសសម្បយុត្តា។ អនុចាធិន្នា អនុប្បន្នសទិសាវ។ សេសំ សព្ពត្ថ
ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សម្បយោគវិប្បយោគបទវណ្ណាន។

៧. សត្តមនយោ សម្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទវណ្ណាន

៣០៦. ឥទានិ សម្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទំ ភាជេតុំ វេទនាភូន្នេនាតិអាធិ
អារទ្ធំ។ តត្រិទំ លក្ខណំ - ឥមស្មិញ្ចិ វារេ បុច្ឆាយ ឧទ្ធដបទេន យេ ធម្មា
សម្បយុត្តា, តេហិ យេ ធម្មាវិប្បយុត្តា, តេសំ ខន្ធធិហិ វិប្បយោគំ បុច្ឆិត្វា
វិស្សជ្ជនំ កតំ។ តំ បន រូបក្ខន្ធាធិសុ ន យុជ្ជតិ។ រូបក្ខន្ធនេ ហិ សម្បយុត្តា នាម
នត្ថិ។ តស្មា តញ្ច អញ្ញានិ ច ឯវរូចានិ បទានិ ឥមស្មី វារេ ន គហិតានិ។ យានិ
បន បទានិ ធម្មឆាតុយា សម្បយុត្តេ ធម្មវិញ្ញាណញ្ច អញ្ញេន អសម្មិស្សំ
ធិបេន្តិ, តានិ ឥធម គហិតានិ។ តេសំ ឥទមុទ្ធានំ -

“ចត្តារោ ខន្ធយតនញ្ច ឯកំ,
ទ្វេ ឥន្ទ្រិយា ឆាតុបទានិ សត្ត;

តយោ បដិច្ចា អថ ជស្សសត្តកំ,
តិកេ តយោ សត្ត មហន្តរេ ច។

“ឯកំ សវិតក្កំ, សវិចារមេកំ;
យុត្តំ ឧបេក្ខាយ ច ឯកមេវា”តិ។

បរិយោសានេ - ខន្ធ ចតុរោតិអាទិនាមិ អយមេវត្ថោ សង្កហិតោ។ តត្ថ
យានិ បទានិ សទិសវិស្សន្ន្ននានិ, តានិ ឧប្បដិចាជិយាមិ សមោធានេត្វា តត្ថ
វេទនាក្ខន្ធាទិកា បញ្ញា កតា។ តេសុ ឯវំ ខន្ធាទិវិភាគោ វេទិតញោ។
វេទនាក្ខន្ធាទិបញ្ញោ តាវ - ឯកេនាតិ មនាយតនេន។ សត្តហិតិ
វិញ្ញាណាតត្ថហិ។ កេហិជិតិ ធម្មាយតនេ វេទនាទិហិ។ វិញ្ញាណាតត្ថបញ្ញោ -
តេ ធម្មា នកេហិជិតិ តេ បុច្ឆាយ ឧទ្ធទបទំវិញ្ញាណាតត្ថំ ឋបេត្វា សេសា ធន
វិញ្ញាណាតត្ថធម្មា, រូបំ, និព្ពានញា។ តេហិ សព្វេសំ ខន្ធយតនានំ សង្កហិតត្ថា
នកេហិជិ ខន្ធហិ អាយតនេហិ វាវិប្បយុត្តា។ ឯកាយ ធាតុយាតិ យា យា
បុច្ឆាយ ឧទ្ធទជា ហោតិ តាយ តាយ។

៣០៩. ឧបេក្ខិទ្ធិយបញ្ញោ - បញ្ញាហិតិ ឧបេក្ខាសម្មយុត្តាហិ
ចក្កវិញ្ញាណាតត្ថអាទិហិ។ ឥមិនា នយេន សព្វត្ថ បុច្ឆាយ ឧទ្ធទបទេនេវ សទ្ធិ
វិប្បយុត្តានំ វសេន អត្ថោ វេទិតញោតិ។

សម្មយុត្តេនវិប្បយុត្តបទវណ្ណាន។

៨. អដ្ឋមនយោវិប្បយុត្តេនសម្មយុត្តបទវណ្ណាន

៣១៧. ឥនានិវិប្បយុត្តេនសម្មយុត្តបទំ ភាជេតុំ រូបក្ខន្ធនាតិអាទិ អារទ្ធាំ។
តត្ថ សព្វាមិ បុច្ឆា មោយបុច្ឆាវ។ រូបក្ខន្ធនេហិវិប្បយុត្តា នាម ចត្តារោ ខន្ធា,

តេសំ អញ្ជើញហិ សម្បយោគោ នត្ថិ។ វេទនាភូន្នេនវិប្បយុត្តំ រូបំ និព្វានញា,
តស្ស ច កេនចិ សម្បយោគោ នត្ថិ។ ឯវំ សព្ពបទេសុ។ វិប្បយុត្តានំ បន
សម្បយោគាការោ វេទិតញោ។ ឥតិ បុច្ឆាយ មោយត្តា សព្ពវិស្សជ្ជនេសុ នត្ថិ
នត្ថិត្ថេវ វុត្តន្តិ។

វិប្បយុត្តនសម្បយុត្តបទវណ្ណាន។

៨. នវមនយោ សម្បយុត្តនសម្បយុត្តបទវណ្ណាន

៣០៩. ឥទានិ សម្បយុត្តនសម្បយុត្តបទំ កាលេតុំ វេទនាភូន្នេនាតិអាទិ
អារទ្ធំ។ តត្ថ យំ ខន្ធាទិវសេន សម្បយុត្តំ, បុន តស្សេវ ខន្ធាទិហិ សម្បយោគំ
បុច្ឆិត្វាវិស្សជ្ជនំ កតំ។ តំ រូបេន វា រូបមិស្សកេហិ វា សព្ពរូបក្ខន្ធសង្គាហកេហិ
វា បទេហិ សទ្ធិ នយុជ្ជតិ។ រូបេន ហិ រូបមិស្សកេន វា អញ្ជើសំ សម្បយោគោ
នត្ថិ។ សព្ពរូបក្ខន្ធសង្គាហកេហិ សព្ពេសំ សម្បយោគារហានំ ខន្ធាទិនំ
គហិតត្តា អញ្ជើយេវ នត្ថិ, យំ តេន សហ សម្បយោគំ គន្ធយ្យ។ តស្មា
តថាវចានិ បទានិ ឥធ ន គហិតានិ។ យានិ បន បទានិ រូបេន អសម្មិស្សុ
អរូបេកេនេសំ ជីបេន្តិ, តានិ ឥធ គហិតានិ។ តេសំ ឥទមុទ្ធានំ -

“អរូបក្ខន្ធា ចត្តារោ, មនាយតនមេវ ច;
វិញ្ញាណាតតុយោ សត្ត, ទ្វេ សទ្ធា ចុទ្ធសិទ្ធិយា។

“បច្ឆយេ ទ្វាទស បទា, តតោ ឧបវិ សោឡស;
តិកេសុ អដ្ឋកោច្ឆកេ, តេចត្តាលីសមេវ ច។

“មហន្តរទុកេ សត្ត, បទា បិដ្ឋិទុកេសុ ធ;
នវមស្ស បទស្សេតេ, និទ្ទេសេ សង្កហំ គតា”តិ។

សត្វបញ្ចេសុ បន យេ ធម្មា បុច្ឆាយ ឧទ្ធីដា, តេ យេហិ សម្មយុត្តា ហោត្តិ,
តេសំ វសេន ខន្ធាទិភេនោ វេទិតញ្ចោ។ វេទនាគូន្នេន ហិ ឥតវេ តយោ ខន្ធា
សម្មយុត្តា, បុន តេហិ វេទនាគូន្នោ សម្មយុត្តោ។ សោ តេហិ សញ្ញាទីហិ តីហិ
ខន្ធហិ, ឯកេន មនាយតនេន, សត្តហិ វិញ្ញាណាតត្ថហិ, ឯកស្មី ធម្មាយតនេ,
ធម្មនាតុយា ច, កេហិចិ សញ្ញាសម្ព័ន្ធវេហោវ សម្មយុត្តោ។ ឯសេវ នយោ
សត្តត្ថាតិ។

សម្មយុត្តេនសម្មយុត្តបទវណ្ណានា។

១០. ទសមនយោវិប្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា

៣៥៣. ឥនានិវិប្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទំ កាដេតុំ រូបក្ខន្ធនាតិអាទិ អារទ្ធី។
តត្ថ យេ សម្មយោគវិប្បយោគបទនិទ្ទេសេ រូបក្ខន្ធនាយោ ធម្មា ឧទ្ធីដា,
សត្វបុច្ឆាសុ តេយេវ ឧទ្ធីដា។ សទិសវិស្សជ្ជនានំ បន ឯកតោ គហិតត្តា បទានិ
អញ្ញាយ បដិចាជិយា អាគតានិ។ តត្ថ យំ បទំ បុច្ឆាយ ឧទ្ធីដំ, តំ យេហិ ធម្មេហិ
វិប្បយុត្តំ, តេសំ វសេន ខន្ធាទិភេនោ វេទិតញ្ចោ។ រូបក្ខន្ធនេន ហិ វេទនាទយោ
វិប្បយុត្តា, តេហិ ច រូបក្ខន្ធនោវិប្បយុត្តោ។ និព្វានំ បន សុខុមរូបគតិកមេវ។
សោ រូបក្ខន្ធនោ ចត្ថហិ ខន្ធហិ, ឯកេន មនាយតនេន សត្តហិ វិញ្ញាណាតត្ថហិ,
ធម្មាយតនធម្មនាតុសុ, កេហិចិ វេទនាទីហិ ធម្មេហោវ វិប្បយុត្តោ។ ឯសេវ
នយោ សត្តត្ថាតិ។

វិប្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា។

១១. ឯកាទសមនយោ សង្កហិតេនសម្មយុត្តវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា

៤០៩. ឥនាទិ សង្កហិតេនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទំ ភាជេតុំ
 សមុទយសច្ឆេនាទិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ យេ សង្កហិតេនសង្កហិតបទនិទ្ទេសេ
 សមុទយសច្ឆានយោវ ធម្មា ឧទ្ធីជា, សព្ពបុច្ឆាសុ តេយេវ ឧទ្ធីជា។
 សទិសវិស្សន្ត្រានំ បន ឯកតោ គហិតត្តា បទានិ អញ្ញាយ បដិចាជិយា
 អាគតានិ។ តត្ថ យេ ធម្មា បុច្ឆាយ ឧទ្ធីជបទេន ខន្ធាទិសង្កហេន សង្កហិតា,
 តេសំ យេហិ សម្បយោគោ វា វិប្បយោគោ វា ហោតិ, តេសំ វសេន
 ខន្ធាទិវិភាគោ វេទិតញ្ចោ។

តត្រាយំ នយោ - សមុទយសច្ឆេន តាវ សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នា ធម្មា
 ខន្ធាទិសង្កហេន សង្កហិតា។ តេ ច សេសេហិ តីហិ ខន្ធហិ, ឯកេន
 មនាយតនេន, សត្តហិវិញ្ញាណាគតហិ, សង្ខារក្ខន្ធទ ធម្មាយតនធម្មគតុសុ ច
 បេបេត្វា តណ្ហំ សេសេហិ សម្បយុត្តត្តា កេហិចិ សម្បយុត្តា នាម។ ឯកេន បន
 រូបក្ខន្ធទ, ទសហិ រូបាយតនេហិ, រូបគតុហិ ច វិប្បយុត្តា, ឯកស្មី
 ធម្មាយតនេ ធម្មគតុយា ច, រូបនិព្វានេហិ វិប្បយុត្តត្តា កេហិចិ វិប្បយុត្តា
 នាម។ ឥមីនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្តោ វេទិតញ្ចោតិ។

សង្កហិតេនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា។

១២. ទ្វាទសមនយោ សម្បយុត្តេនសង្កហិតាសង្កហិតបទវណ្ណានា

៤១៧. ឥនាទិ សម្បយុត្តេនសង្កហិតាសង្កហិតបទំ ភាជេតុំ
 វេទនាក្ខន្ធនាទិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ យេ សម្បយុត្តេនសម្បយុត្តបទនិទ្ទេសេ
 វេទនាក្ខន្ធនាយោ ធម្មា ឧទ្ធីជា, សព្ពបុច្ឆាសុ តេយេវ ឧទ្ធីជា។ តត្ថ យេ ធម្មា
 បុច្ឆាយ ឧទ្ធីជបទេន សម្បយុត្តា, តេសំ យេហិ សង្កហោ វា អសង្កហោ វា
 ហោតិ, តេសំ វសេន ខន្ធាទិភេនោ វេទិតញ្ចោ។

តត្រាយំ នយោ - វេទនាក្ខន្ធា ហិ សញ្ញាធិហិ សម្បយុត្តោ។ តេ
សញ្ញានយោ តីហិ សញ្ញាធិក្ខន្ធា, ធូហិ ធម្មាយតនមនាយតនេហិ,
ធម្មធាតុយា ចេវ, សត្តហិ ច វិញ្ញាណធាតុហិតិ អដ្ឋហិ ធាតុហិ សង្កហិតា,
សេសាហិ ខន្ធាយតនធាតុហិ អសង្កហិតា។ ឥមីនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ
វេទិតញ្ចាតិ។

សម្បយុត្តនសង្កហិតាសង្កហិតបទវណ្ណាន។

១៣. តេសមនយោ អសង្កហិតនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទវណ្ណាន

៤៤៨. ឥធានិ អសង្កហិតនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទំ កាដេតុំ

រូបក្ខន្ធាតិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ យេ បញ្ចមេ

អសង្កហិតនអសង្កហិតបទនិទ្ទេសេ រូបក្ខន្ធន សទិសបញ្ញា ធម្មា, យេ ច
អរូបភវេន សទិសា, តេយេវ ឧទ្ធជា។ សេសា បន ន រុហន្តីតិ ន ឧទ្ធជា។

វេទនាក្ខន្ធា ហិ ខន្ធាធិវេសេន បន រូបារូបធម្មា អសង្កហិតា ហោន្តិ។ តេសញ្ញា
សម្បយោកោ នាម នត្ថិ។ តស្មា យានិ បធានិ រុហន្តិ, តានេវ សទិសវិស្សជ្ជនេហិ
សទ្ធិ សមោធានេត្វា ឧទ្ធជានិ។ តត្ថ យេ ធម្មា បុច្ឆាយ ឧទ្ធជធម្មេហិ ខន្ធាធិវេសេន
អសង្កហិតា, តេ យេហិ សម្បយុត្តា ច វិប្បយុត្តា ច, តេសំ វេសេន
ខន្ធាធិវិកាកោ វេទិតញ្ចា។

តត្រាយំ នយោ - រូបក្ខន្ធន តាវវិញ្ញាណមេវ តីហិ សង្កហេហិ
អសង្កហិតំ។ តំ វេទនាធិហិ តីហិ ខន្ធាហិ, ធម្មាយតនធម្មធាតុសុ ច
វេទនាធិហេវ សម្បយុត្តំ។ ឯកេន រូបក្ខន្ធន, ទសហិ រូបាយតនរូបធាតុហិ,
ធម្មាយតនធម្មធាតុសុ ច រូបនិព្វានធម្មេហិ វិប្បយុត្តំ។ តំ សន្ធាយ តេ ធម្មា
តីហិ ខន្ធាហិតិអាទិ វុត្តំ។ ឥមីនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតញ្ចាតិ។

អសង្គហិតនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទវណ្ណានា។

១៤. ចុទ្ធសមនយោវិប្បយុត្តនសង្គហិតាសង្គហិតបទវណ្ណានា

៤៥៦. ឥទានិវិប្បយុត្តនសង្គហិតាសង្គហិតបទំ កាដេតុំ
រូបក្ខន្ធាតិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ យេសំ បទានំវិប្បយោគោ ន រុហតិ, តានិ ឥមស្មី
វារេ ន គហិតានិ។ កានិ បន តានីតិ? ធម្មាយតនាធិនិ។ ធម្មាយតនស្ស ហិ
ខន្ធាធិសុ ឯកេនាបិ វិប្បយោគោ ន រុហតិ។ ធម្មធាតុអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។
តេសំ ឥទមុទ្ធានំ -

“ធម្មាយតនំ ធម្មធាតុ, ជីវិតិន្ទ្រិយមេវ ច;
នាមរូបបទញ្ចាវ, សឡាយតនមេវ ច។

“ជាតិអាទិត្តយំ ឯកំ, បទំវិសតិមេ តិកេ;
តិការសាធិកំ ឯកំ, សត្ត ចូឡន្តរេ បទា។

“នសេវ គោច្ឆកេ ហោន្តិ, មហន្តរម្ហិ ចុទ្ធស;
ធម បទានិ តតោ ខុទ្ធី សព្វានិបិ សមាសតោ;
បទានិ ច ន លព្ពន្តិ, ចត្តាលីសព្វា សត្ត ចា”តិ។

បរិយោសានេ ច - ធម្មាយតនំ ធម្មធាតុតិ កាថាបិ ឥមមេវត្ថំ ធិបេតុំ វុត្តា។
ឥមាទិ បន វេបេត្វា សេសានិ សព្វានិបិ លព្ពន្តិ។ តេសុ ខន្ធាធិវិភាកោ
វុត្តនយានុសារេនេវ វេទិតញ្ចេតិ។

វិប្បយុត្តនសង្គហិតាសង្គហិតបទវណ្ណានា។

និកមនកថា

ឯត្តារតា ច -

ធាតុប្បភេទកុសលោ, យំ ធាតុកថំ តថាគតោ អាហា;
តស្សា នយមុខភេទ-ប្បកាសនំ និដ្ឋិតំ ហោតិ។

ឥមំនា នយមុខភេទ-ប្បកាសនេន ហិ វិភាវីនា សក្កា;
ញាតុំ សព្វេបិ នយា, សន្នេបកថាវ ឥតិ វុត្តា។

ឯកេកស្ស បន សចេ, បទស្ស វិត្តារមេវ ភាសេយ្យំ;
វចនញា អតិវិយ ពហំ, ភវេយ្យ អត្ថោ ច អវិសេសោ។

ឥតិ ឧនកាណាវាវទ្ធយាយ, យំ តន្តិយា មយា ឯតំ;
កុរុនា បត្តំ បុញ្ញំ, សុខាយ តំ ហោតុ លោកស្សតិ។

ធាតុកថា-អដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អភិធម្មបិដកេ

បុគ្គលបញ្ញត្តិ-អដ្ឋកថា

និបុណត្ថំ បករណំ, ធាតុភេទប្បកាសនោ;
សត្តា ធាតុកថំ នាម, ទេសយិត្វា សុរាលយេ។

អនន្តរំ តស្ស ជិនោ, បញ្ញត្តិភេទធិបនំ;
អាហា បុគ្គលបញ្ញត្តិ, យំ លោកេ អគ្គបុគ្គលោ។

តស៊ូ សំរំឆ្លោនោកាសោ, យស្មា ទានិ ឧបាគតោ;
តស្មា នំ វណ្ណយិស្សមិ, តំ សុណាម សមាហិតាតិ។

១. មាតិកាវណ្ណា

១. ធម្មញ្ញត្ថិយោ - ខន្ធបញ្ញត្ថិ...បេ... បុគ្គលបញ្ញត្ថិ តិ អយំ តាវ

បុគ្គលបញ្ញត្ថិយោ ឧទ្ទេសោ។ តត្ថ ធាតិ គណនបរិច្ឆេទោ។ តេន យេ ធម្មេ ឥធម្មេ បញ្ញបេតុកាមោ តេសំ គណនវសេន សំខេបតោ បញ្ញត្ថិបរិច្ឆេទំ ឧស្សេតិ។ បញ្ញត្ថិយោតិ បរិច្ឆេទធម្មនិទស្សនំ។ តត្ថ “អាចិត្តតិ ទេសេតិ បញ្ញបេតិ បដ្ឋបេតិ” តិ (សំ. និ. ២.២០) អាគតដ្ឋានេ បញ្ញាបនា ឧស្សនា បកាសនា បញ្ញត្ថិ នាម។ “សុបញ្ញត្ថំ មញ្ចប័ប” ត្ថិ (ចារា. ២៦៩) អាគតដ្ឋានេ វេបនា និក្ខិបនា បញ្ញត្ថិ នាម។ ឥធម្មេ ឧកយម្បិ វដ្តតិ។ ធម្មញ្ញត្ថិយោតិ ហិ ធម្មញ្ញាបនា, ធម្មឧស្សនា បកាសនាតិបិ; ធម្មវេបនា និក្ខិបនាតិបិ ឥធម្មេ អធិប្បតមេវ។ នាមបញ្ញត្ថិ ហិ តេ តេ ធម្មេ ឧស្សេតិបិ, តេន តេន កោដ្ឋាសេន វេបេតិបិ។

ខន្ធបញ្ញត្ថិ តិ អាទិ បន សំខេបតោ តាសំ បញ្ញត្ថិនំ សរូបឧស្សនំ។ តត្ថ ខន្ធនំ ‘ខន្ធ’ តិ បញ្ញាបនា ឧស្សនា បកាសនា វេបនា និក្ខិបនា ខន្ធបញ្ញត្ថិ នាម។ អាយតនានំ អាយតនានីតិ, ធាតុនំ ធាតុយោតិ, សច្ចានំ សច្ចានីតិ, ឥន្ទ្រិយានំ ឥន្ទ្រិយានីតិ, បុគ្គលានំ បុគ្គលាតិ បញ្ញាបនា ឧស្សនា បកាសនា វេបនា និក្ខិបនា បុគ្គលបញ្ញត្ថិ នាម។

ចាឡិ មុត្តកេន បន អដ្ឋកថានយេន អបរាបិ ធម្មញ្ញត្ថិយោ -
វិជ្ជមានបញ្ញត្ថិ, អវិជ្ជមានបញ្ញត្ថិ, វិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្ថិ, អវិជ្ជមានេន
វិជ្ជមានបញ្ញត្ថិ, វិជ្ជមានេន វិជ្ជមានបញ្ញត្ថិ, អវិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្ថិ តិ។
តត្ថ កុសលាកុសលស្សេវ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថវសេន វិជ្ជមានស្ស សតោ

សម្ពុតស្ស ធម្មស្ស បញ្ញាបដាវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ នាម។ តថា អវិជ្ជមានស្ស
លោកនិរុត្តិមត្តសិទ្ធស្ស ឥតិបុរិសាធិកស្ស បញ្ញាបដា អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ នាម។
សញ្ញាការេនបិ អនុបលព្ពនេយ្យស្ស វាចាវត្ថុមត្តស្សេវ បញ្ចមសទ្ធាធិកស្ស
តិត្តិយានំ អណ្តបកតិបុរិសាធិកស្ស វា បញ្ញាបដាបិ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិយេវ។
សា បន សាសនាវចរា ន ហោតីតិ ឥធន គហិតា។ ឥតិ ឥមេសំ

វិជ្ជមានាវិជ្ជមានានំវិកប្បនវសេន សេសា វេទិតញ្ញា។ ‘តេវិជ្ជោ’,
‘ធន្យភិញ្ញោ’តិអាធិសុ ហិ តិស្សោវិជ្ជោ ធន អភិញ្ញា ចវិជ្ជមានា, បុគ្គលា
អវិជ្ជមានោ។ តស្មា តិស្សោវិជ្ជោ អស្សាតិ តេវិជ្ជោ, ធន អភិញ្ញា អស្សាតិ
ធន្យភិញ្ញាតិ ឯវិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានស្ស បញ្ញាបនតោ ឯវរុចាវិជ្ជមានេន
អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ នាម។ ‘ឥតិរូបំ’, ‘បុរិសរូប’ន្តិអាធិសុ បន ឥតិបុរិសា
អវិជ្ជមានា, រូបំ វិជ្ជមានំ។ តស្មា ឥតិយា រូបំ ឥតិរូបំ, បុរិសស្ស រូបំ បុរិសរូបន្តិ ឯវិ
អវិជ្ជមានេន វិជ្ជមានស្ស បញ្ញាបនតោ ឯវរុចា អវិជ្ជមានេន វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ
នាម។ ចក្កុសម្មស្សោ, សោតសម្មស្សោតិអាធិសុ ចក្កុសោតាធយោបិ ជស្សោបិ
វិជ្ជមានោយេវ។ តស្មា ចក្កុម្ហិ សម្មស្សោ, ចក្កុតោ ជាតោ សម្មស្សោ, ចក្កុស្ស វា
ជលភូតោ សម្មស្សោ ចក្កុសម្មស្សោតិ ឯវិជ្ជមានេន វិជ្ជមានស្ស
បញ្ញាបនតោ ឯវរុចា វិជ្ជមានេន វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ នាម។ ខត្តិយបុត្តោ,
ព្រាហ្មណបុត្តោ, សេដ្ឋិបុត្តោតិអាធិសុ ខត្តិយាធយោបិ អវិជ្ជមានា, បុត្តោបិ។
តស្មា ខត្តិយស្ស បុត្តោ ខត្តិយបុត្តោតិ ឯវិ អវិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានស្ស
បញ្ញាបនតោ ឯវរុចា អវិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ នាម។ តាសុ ឥមស្មី
បករណោ បុរិមា តិស្សោវ បញ្ញត្តិយោ លព្ពន្ធ។ “ខន្ធបញ្ញត្តិ...បេ...
ឥន្ទ្រិយបញ្ញត្តិ”តិ ឥមស្មីញ្ញា ហ្មនេវិជ្ជមានស្សេវ បញ្ញាបិតត្តាវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ
លព្ពតិ។ “បុគ្គលបញ្ញត្តិ”តិ បទេ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ បរតោ បន ‘តេវិជ្ជោ’,
‘ធន្យភិញ្ញោ’តិអាធិសុ វិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ លព្ពតិតិ។

អដ្ឋកថាមុត្តកេន បន អាចរិយនយេន អបរាបិ ន បញ្ញត្តិយោ -
ឧបាទាយបញ្ញត្តិ, ឧបនិធាបញ្ញត្តិ, សមោធានបញ្ញត្តិ, ឧបនិក្ខត្តបញ្ញត្តិ,
តជ្ជាបញ្ញត្តិ, សន្តតិបញ្ញត្តិតិ។ តត្ថ យោ រូបវេទនាទីហិ ឯកត្ថេន វា អញ្ញត្តេន
វា រូបវេទនាធម្មោ វិយ សង្ខិកជ្ជបរមត្ថេន អនុបលព្ពសភារោបិ
រូបវេទនាទីកេនេ ខន្ធ ឧបាទាយ និស្សាយ ការណំ កត្វា សម្មតោ សត្តោ។
តានិ តានិ អដ្ឋានិ ឧបាទាយ រថោ គេហំ មុដ្ឋិ ឧទ្ធពន្តិ ច; តេ តេយេវ រូបាធម្មោ
ឧបាទាយ យដោ បដោ; ចន្ទសូរិយបរិវត្តាធម្មោ ឧបាទាយ កាលោ, ទិសា; តំ តំ
ភូតនិមិត្តញ្ញោវ ការណានិសំសញ្ញា ឧបាទាយ និស្សាយ ការណំ កត្វា សម្មតំ
តេន តេនាការេន ឧបដ្ឋិតំ ឧត្តហានិមិត្តំ បដិភាគនិមិត្តន្តិ អយំ ឯវរូបា
ឧបាទាយបញ្ញត្តិ នាម។ បញ្ញាបេតព្ពជ្ជេន ចេសា បញ្ញត្តិ នាម, ន បញ្ញាបនជ្ជេន។
យា បន តស្សត្ថស្ស បញ្ញាបនា, អយំ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិយេវ។

យា បឋមទុតិយាទីនិ ឧបនិធាយ ទុតិយំ តតិយន្តិអាទិកា, អញ្ញាមញ្ញាញា
ឧបនិធាយ ទីយំ រស្សំ, ទ្វរំ, សន្តិកន្តិអាទិកា បញ្ញាបនា; អយំ **ឧបនិធាបញ្ញត្តិ**
នាម។ អបិចេសា ឧបនិធាបញ្ញត្តិ - តទញ្ញាបេក្ខបនិធា, ហត្ថគត្វបនិធា,
សម្មយុត្តបនិធា, សមារោបិត្វបនិធា, អវិទ្ធវគត្វបនិធា, បដិភាគបនិធា,
តព្ពហុល្លបនិធា, តព្ពសិដ្ឋបនិធាតិអាទិនា កេនេន អនេកប្បការា។

តត្ថ ទុតិយំ តតិយន្តិអាទិការ តទញ្ញំ អបេក្ខិត្វា វុត្តតាយ
តទញ្ញាបេក្ខបនិធា នាម។ ធន្តចាលី, សត្តចាលីតិអាទិកា ហត្ថគត្វ
ឧបនិធាយ វុត្តតាយ **ហត្ថគត្វបនិធា** នាម។ កុណ្ឌាលី, សិខី, កិរិដ្ឋិតិអាទិកា
សម្មយុត្តំ ឧបនិធាយ វុត្តតាយ **សម្មយុត្តបនិធា** នាម។ ធម្មាសកដំ,
សប្បិកុម្ភោតិអាទិកា សមារោបិតំ ឧបនិធាយ វុត្តតាយ **សមារោបិត្វបនិធា**
នាម។ ឥន្ទសាលគុហា, បិយដ្ឋុគុហា, សេរីសកន្តិអាទិកា អវិទ្ធវគត្វ

ឧបនិធាយ វុត្តតាយ អវិទូរកត្ថបនិធា នាម។ សុវណ្ណវណ្ណា,
ឧសភតាមីតិអាទិកា បដិភាគំ ឧបនិធាយ វុត្តតាយ បដិភាគបនិធា នាម។
បទុមស្សរោ, ព្រាហ្មណគាមោតិអាទិកា តត្ថហុលំ ឧបនិធាយ វុត្តតាយ
តត្ថហុលូបនិធា នាម។ មណិកជកំ, វជិរកជកន្តិអាទិកា តត្ថិសិដ្ឋំ ឧបនិធាយ
វុត្តតាយ តត្ថិសិដ្ឋបនិធា នាម។

យា បន តេសំ តេសំ សមោធានមបេក្ខិត្វា តិទណ្ឌំ, អដ្ឋបទំ, ធម្មារាសិ,
បុប្ផរាសិអាទិកា បញ្ញាបនា, អយំ សមោធានបញ្ញត្តិ នាម។ យា បុរិមស្ស
បុរិមស្ស ឧបនិក្ខិបិត្វា ទ្វេ, តីណិ, ចត្តារិអាទិកា បញ្ញាបនា, អយំ
ឧបនិក្ខិបញ្ញត្តិ នាម។ យា តំ តំ ធម្មសភាវំ អបេក្ខិត្វា បថីរំ, តេជោ,
កក្ខដ្យតា, ឧណ្ហតាតិអាទិកា បញ្ញាបនា, អយំ តជ្ជាបញ្ញត្តិ នាម។ យា បន
សន្តតិវិច្ឆេទភាវំ អបេក្ខិត្វា អាសីតិកោ, នាវុតិកោតិអាទិកា បញ្ញាបនា,
អយំ សន្តតិបញ្ញត្តិ នាម។ ឯតាសុ បន តជ្ជាបញ្ញត្តិ វិជ្ជមានបញ្ញត្តិយេវ។
សេសា អវិជ្ជមានបក្ខញ្ចេវ, អវិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានបក្ខញ្ច ភជន្តិ។

អដ្ឋកថាមុត្តកេន អាចរិយនយេនេវ អបរាបិ ន បញ្ញត្តិយោ - កិច្ចបញ្ញត្តិ,
សណ្ឋានបញ្ញត្តិ, លិង្គបញ្ញត្តិ, ភូមិបញ្ញត្តិ, បច្ចត្ថបញ្ញត្តិ, អសម្ព័តបញ្ញត្តិតិ។
តត្ថ ភាណកោ, ធម្មកថិកោតិអាទិកា កិច្ចវសេន បញ្ញាបនា កិច្ចបញ្ញត្តិ
នាម។ កិសោ, ដូលោ, បរិមណ្ឌលោ, ចតុរស្ស្វាតិអាទិកា សណ្ឋានវសេន
បញ្ញាបនា សណ្ឋានបញ្ញត្តិ នាម។ ឥត្ថិ, បុរិសោតិអាទិកា លិង្គវសេន
បញ្ញាបនា លិង្គបញ្ញតិ នាម។ កាមាវចរា, រូចាវចរា, អរូចាវចរា, កោសលកា,
មាធុរាតិអាទិកា ភូមិវសេន បញ្ញាបនា ភូមិបញ្ញត្តិ នាម។ តិស្សោ, នាគោ,
សុមនោតិអាទិកា បច្ចត្ថនាមករណមត្តវសេន បញ្ញាបនា បច្ចត្ថបញ្ញត្តិ
នាម។ និរោធា, និព្វានន្តិអាទិកា អសម្ព័តធម្មស្ស បញ្ញាបនា អសម្ព័តបញ្ញត្តិ

នាម។ តត្ថ ឯកច្ឆា ភូមិបញ្ញត្តិ អសង្ខតបញ្ញត្តិ ចរិដ្ឋមានបញ្ញត្តិយេវ,
កិច្ចបញ្ញត្តិ វិដ្ឋមាននន អវិដ្ឋមានបក្ខំ ភជតិ។ សេសា អវិដ្ឋមានបញ្ញត្តិយោ
នាម។

២. ឥនាទិ យាសំ បញ្ញត្តិនំ ឧទ្ទេសវារេ សង្ខេបតោ សរូបទស្សនំ កតំ,
សង្ខេបតោយេវ តាវ តាសំ វត្ថុំ វិភជិត្វា ទស្សនវសេន តា ទស្សេតុំ
កិត្តាវតាតិអាទិមាហ។ តត្ថ បុច្ឆាយ តាវ ឯវមត្ថោ វេទិតញោ - យា អយំ
ខន្ធនំ ‘ខន្ធវ’តិ បញ្ញាបនា, ទស្សនា, វេបនា, សា កិត្តកេន ហោតិ
កថេតុកម្មតាបុច្ឆា។ បរតោ កិត្តាវតា អាយតនានន្តិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។
វិស្សន្ននេបិ ឯវមត្ថោ វេទិតញោ - យត្តកេន បញ្ញាបនេន សង្ខេបតោ
បញ្ចក្ខន្ធវាតិ វា បភេទតោ “រូបក្ខន្ធន្ត... បេ... វិញ្ញាណក្ខន្ធន្ត” តិ វា; តត្រាបិ
រូបក្ខន្ធន្ត កាមាវចរោ, សេសា ចតុភូមិកាតិ វា ឯវរូបំ បញ្ញាបនំ ហោតិ;
ឯត្តកេន ខន្ធនំ ‘ខន្ធវ’តិ បញ្ញត្តិ ហោតិ។

៣. តថា យត្តកេន បញ្ញាបនេន សង្ខេបតោ ទ្វាទសាយតនានីតិ វា,
បភេទតោ “ចក្ខុយតនំ... បេ... ធម្មាយតន” តិ វា; តត្រាបិ ទសាយតនា
កាមាវចរោ, ទ្វាយតនា ចតុភូមិកាតិ វា, ឯវរូបំ បញ្ញាបនំ ហោតិ; ឯត្តកេន
អាយតនានំ អាយតនានីតិ បញ្ញត្តិ ហោតិ។

៤. យត្តកេន បញ្ញាបនេន សង្ខេបតោ អដ្ឋាវស ធាតុយោតិ វា, បភេទតោ
“ចក្ខុធាតុ... បេ... មនោវិញ្ញាណធាតុ” តិ វា; តត្រាបិ សោឡស ធាតុយោ
កាមាវចរោ, ទ្វេ ធាតុយោ ចតុភូមិកាតិ វា ឯវរូបំ បញ្ញាបនំ ហោតិ; ឯត្តកេន
ធាតុនំ ធាតុតិ បញ្ញត្តិ ហោតិ។

៥. យត្តកេន បញ្ញាបនេន សង្ខេបតោ ចត្តាវិ សច្ចានីតិ វា, បភេទតោ
“ធុត្តសច្ចំ...បេ.... និរោធសច្ច”ន្តិ វា; តត្រាបិ ទ្វេ សច្ចា លោកិយា, ទ្វេ សច្ចា
លោកុត្តរាតិ វា ឯវរូបំ បញ្ញាបនំ ហោតិ; ឯត្តកេន សច្ចានំ ‘សច្ចានីតិ’ បញ្ញត្តិ
ហោតិ។

៦. យត្តកេន បញ្ញាបនេន សង្ខេបតោ ពារីសតិជ្រ្ទិយានីតិ វា, បភេទតោ
“ចក្ខុជ្រ្ទិយំ...បេ.... អញ្ញាតារីជ្រ្ទិយ”ន្តិ វា; តត្រាបិ ធនិជ្រ្ទិយានិ កាមាវចរានិ,
និជ្រ្ទិយានិ មិស្សកានិ, តីណិ ឥន្ទ្រិយានិ លោកុត្តរានីតិ វា ឯវរូបំ បញ្ញាបនំ
ហោតិ; ឯត្តកេន ឥន្ទ្រិយានំ ឥន្ទ្រិយានីតិ បញ្ញត្តិ ហោតិ។ ឯត្តាវតោ សង្ខេបតោ
វត្ថុវិភជិត្វា ធស្សនវសេន បញ្ច បញ្ញត្តិយោ ធស្សិតា ហោន្តិ។

៧. ឥនាធិវិត្តារតោ វត្ថុវិភជិត្វា ធស្សនវសេន បុគ្គលបញ្ញត្តិ ធស្សេតុ
សមយវិមុត្តោ អសមយវិមុត្តោតិ អាធិមាហ។ សម្មាសម្ពុទ្ធន ហិ តិលេ
វិសារយមាណេន វិយ, វាកេ ហិរយមាណេន វិយ ច, ហេជ្ជា វិភជ្ជប្បករណោ
ឥមាសំ បញ្ចន្ធ�ំ បញ្ញត្តិនំ វត្ថុភូតា ខន្ធាធម្មោ និប្បនេសេន កថិតាតិ តេន តេ
ឥធឯ ឯកទេសេនេវ កថេសិ។ ធឯជ្ជា បុគ្គលបញ្ញត្តិ ហេជ្ជា អកថិតាវ។ ឥនាធិ
ឧទ្ទេសវារេ ឯកទេសេនេវ កថិតា; តស្មា តំ វិត្តារតោ កថេតុកាមោ
សមយវិមុត្តោ អសមយវិមុត្តោតិ ឯកកតោ បដ្ឋាយ យាវ ធសកា មាតិកំ
បេសីតិ។

មាតិការវណ្ណានា។

២. និទ្ទេសវណ្ណានា

១. ឯកកនិទ្ទេសវណ្ណានា

១. ឥន្ទានិយមជាបឋម មាតិកា អាទិត្យោ បដ្ឋាយ វិភជិត្វា ធស្សេតុំ - កតមោ
ច បុគ្គលោ សមយវិមុត្តាតិអាទិមាហ។ តត្ថ ឥន្ទានិ ឥមស្មី សត្តលោកេ។
ឯកេន្ទោ បុគ្គលោតិ ឯកោ បុគ្គលោ។ កាលេន កាលន្ទិ ឯត្ថ ភុម្មវសេន អត្ថោ
វេទិតញ្ចោ។ ឯកេកស្មី កាលេតិ វុត្តំ ហោតិ។ សមយេន សមយន្តិ ឥន្ទំ
បុរិមស្សេវ វេវចនំ។ អដ្ឋវិមោក្ខតិ រូចាវចររូចាវចរអដ្ឋសមាបត្តិយោ។
តាសញ្ចិ បច្ឆនិកធម្មហិ វិមុច្ឆនតោវិមោក្ខតិ នាម។ កាយេនាតិ
វិមោក្ខសហជាតេន នាមកាយេន។ ដុសិត្វាវិហរតីតិ បដិលភិត្វា ឥរិយតិ។
កតមស្មី បនេស កាលេ វិមោក្ខ ដុសិត្វាវិហរតីតិ? សមាបត្តិ
សមាបត្តិតុកាមស្ស ហិ កាលោ នាម អត្ថិ, អកាលោ នាម អត្ថិ។ តត្ថ ចាតោវ
សរីរបដិជគ្គនកាលោ, វត្ថុករណកាលោ ច សមាបត្តនស្ស អកាលោ នាម។
សរីរំ បន បដិជគ្គិត្វា វត្ថុ កត្វា វសនដ្ឋានំ បរិសិត្វា និសិន្នស្ស យាវ បិណ្ឌាយ
គមនកាលោ នាគច្ឆតិ, ឯតស្មី អន្តរេ សមាបត្តនស្ស កាលោ នាម។

បិណ្ឌាយ គមនកាលំ បន សល្លក្ខេត្វា និក្ខន្ធស្ស ចេតិយវន្តនកាលោ,
ភិត្វសង្ឃបរិវុតស្ស វិតក្កមាឡកេ ហ៊ានកាលោ បិណ្ឌាយ គមនកាលោ
តាមេ ចរណកាលោ; អាសនសាលាយ យាគុចានកាលោ វត្ថុករណកាលោតិ
អយម្បិ សមាបត្តនស្ស អកាលោ នាម។ អាសនសាលាយ បន វិវិត្តេ ឌីកាសេ
សតិ យាវ តត្ថកាលោ នាគច្ឆតិ, ឯតស្មីម្បិ អន្តរេ សមាបត្តនស្ស កាលោ
នាម។ តត្ថំ បន ភុញ្ញនកាលោ, វិហារគមនកាលោ,
បត្តចីវរបដិសាមនកាលោ, ធិវាវត្ថុករណកាលោ, បរិបុច្ឆាធានកាលោតិ
អយម្បិ សមាបត្តនស្ស អកាលោ នាម។ យោ អកាលោ, ស្ទេវ អសមយោ។ តំ
សត្តម្បិ ឋេបេត្វា អវសេសេ កាលេ កាលេ, សមយេ សមយេ វុត្តប្បការេ អដ្ឋ
វិមោក្ខ សហជាតនាមកាយេន បដិលភិត្វាវិហរត្ថោ, “ឥនេកេន្ទោ
បុគ្គលោ...បេ... វិហរតី”តិ វុច្ឆតិ។

អបិចេស សជស្សកេហិ សហជាតនាមធម្មហិ សហជាតធម្ម
ដុសតិយេវ នាម, ឧបចារេន អប្បនំ ដុសតិយេវ នាម។ បុរិមាយ អប្បនាយ
អបរំ អប្បនំ ដុសតិយេវ។ យេន ហិ សទ្ធិយេ ធម្មា សហជាតា, តេន តេ
បដិលទ្ធា នាម ហោន្តិ។ ជស្សនាបិ ដុដ្ឋាយេវ នាម ហោន្តិ។ ឧបចារម្បិ
អប្បនាយ បដិលាភការណាមេវ, តថា បុរិមា អប្បនា អបរអប្បនាយ។
តត្រាស្ស ឯវំ សហជាតេហិ សហជាតានំ ដុសនា វេទិតញ្ញា - បឋមជ្ឈានញ្ញា
វិតក្កាធិហិ បញ្ចន្តិកំ។ តស្មី វេបេត្វា តានិ អដ្ឋានិ សេសា
អតិរេកបណ្ណាសធម្មា ចត្តារោ ខន្ធា នាម ហោន្តិ។ តេន នាមកាយេន
បឋមជ្ឈានសមាបត្តិវិមោក្ខំ ដុសិត្វា បដិលភិត្វា វិហរតិ។ ទុតិយំ ឈានំ
បីតិសុខចិត្តេកក្កតាហិ តិវន្តិកំ, តតិយំ សុខចិត្តេកក្កតាហិ ទុវន្តិកំ, ចតុត្ថំ
ឧបេក្ខាចិត្តេកក្កតាហិ ទុវន្តិកំ, តថា អាកាសានញ្ញាយ តនំ... បេ....
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយ តនញ្ញា។ តត្ថ វេបេត្វា តានិ អដ្ឋានិ សេសា
អតិរេកបណ្ណាសធម្មា ចត្តារោ ខន្ធា នាម ហោន្តិ។ តេន នាមកាយេន
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយ តនសមាបត្តិវិមោក្ខំ ដុសិត្វា បដិលភិត្វា វិហរតិ។

បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វាតិ វិបស្សនាបញ្ញាយ សន្និវគតំ, មគ្គបញ្ញាយ
ចតុសច្ចធម្មេ បស្សិត្វា។ ឯកច្ឆេ អាសវា បរិក្ខិណា ហោន្តិតិ ឧបឡុបឡា
បឋមមគ្គាធិវជ្ឈា អាសវា បរិក្ខិណា ហោន្តិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ
សមយវិមុត្តាតិ ឯត្ថ អជ្ឈសមាបត្តិលាភី បុព្វជ្ឈនោ តេន នាមកាយេន ដុសិត្វា
វិហរតីតិ វុត្ថំ វុច្ចតិ។ ចាឡិយំ បន “ឯកច្ឆេ អាសវា បរិក្ខិណា” តិ វុត្ថំ។
បុព្វជ្ឈនស្ស ច វិណា អាសវា នាម នត្ថិ, តស្មា សោ ន គហិតោ។
អជ្ឈសមាបត្តិលាភី វិណាសវេបិ តេន នាមកាយេន ដុសិត្វា វិហរតីតិ វុត្ថំ
វុច្ចតិ។ តស្ស បន អបរិក្ខិណាសវា នាម នត្ថិ, តស្មា សោបិ ន គហិតោ។

សមយវីមុត្តាតិ បន តិណ្ណំ សោតាបន្នសកទាតាមិអនាតាមិនំយេវេតំ នាមន្តិ
វេទិតព្ពំ។

២. អសមយវីមុត្តនិទ្ទេសេ - បុរិមសទិសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។
អសមយវីមុត្តាតិ បនេត្ត សុក្ខវិបស្សកខីណាសវស្សេតំ នាមំ។
សុក្ខវិបស្សកា បន សោតាបន្នសកទាតាមិអនាតាមិនោ
អដ្ឋសមាបត្តិលាភិនោ ច ខីណាសវា បុប្ផនោ ច ឥមស្មី ទុកេ នលព្ពន្ធ,
ទុកមុត្តកបុគ្គលា នាម ហោន្តិ។ តស្មា សត្វា អត្តនោ ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ ហេដ្ឋា
គហិតេ ច អគ្គហិតេ ច សង្កឡិក្ខា សទ្ធិ បិដ្ឋវដ្តកេហិ តន្តី អាហេបេន្តោ សព្វេបិ
អរិយបុគ្គលាតិអាទិមាហ។ តត្ថ អរិយេវិមោក្ខតិ កិលេសេហិ អារកត្តា
អរិយេតិ សង្ខំ គតេ លោកុត្តរវិមោក្ខេ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - ពាហិរាទព្ពំ អដ្ឋន្តំ
សមាបត្តិនំ សមាបន្តន្តស្ស សមយោបិ អត្ថិ អសមយោបិ។ មគ្គវិមោក្ខន
វិមុច្ចនស្ស សមយោ វា អសមយោ វា នត្ថិ។ យស្ស សទ្ធា ពលវតី, វិបស្សនា ច
អារទ្ធា, តស្ស គច្ឆន្តស្ស តិដ្ឋន្តស្ស និសីទន្តស្ស និបដ្ឋន្តស្ស ខាទន្តស្ស ភុញ្ញន្តស្ស
មគ្គជលបដិវេដោ នាម ន ហោតីតិ នត្ថិ។ ឥតិ មគ្គវិមោក្ខនវិមុច្ចនស្ស
សមយោ វា អសមយោ វា នត្ថិតិ ហេដ្ឋា គហិតេ ច អគ្គហិតេ ច សង្កឡិក្ខា ឥមំ
បិដ្ឋវដ្តកំ តន្តី អាហេបេសិ ធម្មរាជា។ សមាបត្តិលាភិ បុប្ផនោ ឥមាយបិ តន្តិយា
អគ្គហិតោវ។ ភជាបិយមា នោ បន សមាបត្តិវិក្ខម្ពិតានំ កិលេសានំ វសេន
សមយវីមុត្តការំ ភជេយ្យ។

៣. កុប្បធម្មាកុប្បធម្មនិទ្ទេសេសុ - យស្ស អធិគតោ សមាបត្តិធម្មោ
កុប្បតិ នស្សតិ, សោ កុប្បធម្មោ។ រូបសហគតានន្តិ រូបនិមិត្តសម្ព័ន្ធតេន រូបេន
សហគតានំ។ តេន សទ្ធិ បវត្តានំ នវីនា រូបាវម្ពណានំ ចតុន្នំ រូបាវចរជ្ឈានន្តិ
អត្តោ។ អរូបសហគតានន្តិ រូបតោ អញ្ញំ, ន រូបន្តិ អរូបំ។ អរូបេន សហគតានំ

តេជ សង្ខី បវត្តានំ នវីនា អរូចារម្មណានំ ចតុន្នំ អរូចារចរជ្ឈានន្តិ អត្ថោ។ ន
និកាមលាភីតិ បញ្ចហាការេហិ អចិន្តាវសិតាយ ឥច្ឆិតាការេន អលទ្ធព្វាន
និកាមលាភី។ អប្បគុណាសមាបត្តិកោតិ អត្ថោ។ ន អកិច្ចលាភីតិ កិច្ចលាភី
ទុក្ខលាភី។ យោ អាគមនម្ហិ កិលេសេ វិក្ខមេន្តោ ឧបចារំ ចាបេន្តោ អប្បនំ
ចាបេន្តោ ចិត្តមញ្ញសំ លភន្តោ ទុក្ខេន កិច្ចេន សសម្ពារេន សប្បយោគេន
កិលមន្តោ តំ សម្បទំ ចាបុណ្ហតុំ សក្កោតិ, សោ ន អកិច្ចលាភី ឆាម។ ន
អកសិរលាភីតិ អវិបុលលាភី។ សមាបត្តិ អប្បេត្វា អន្ទានំ ជីវតុំ ន សក្កោតិ។
ឯកំ ទ្វេ ចិត្តវារេ វត្ថេត្វា សហសារ វុដ្ឋាភីតិ អត្ថោ។

យត្ថិច្ឆកន្តិ យស្មី ឱកាសេ សមាបត្តិ អប្បេត្វា និសីទិតុំ ឥច្ឆតិ។ យទិច្ឆកន្តិ
កសិណជ្ឈានំ វា អាណាចានជ្ឈានំ វា ព្រាហ្មវិហារជ្ឈានំ វា អសុភជ្ឈានំ វាតិ យំ យំ
សមាបត្តិ អប្បេត្វា និសីទិតុំ ឥច្ឆតិ។ យាវតិច្ឆកន្តិ អន្ទានបរិច្ឆេទេន យត្ថកំ
កាលំ ឥច្ឆតិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យត្ថ យត្ថ យំ យំ សមាបត្តិ យត្ថកំ អន្ទានំ
សមាបច្ឆិតុម្បិ វុដ្ឋាតុម្បិ ឥច្ឆតិ, តត្ថ តត្ថ តំ តំ សមាបត្តិ តត្ថកំ អន្ទានំ
សមាបច្ឆិតុម្បិ វុដ្ឋាតុម្បិ ន សក្កោតិ។ ចន្ទំ វា សូរិយំ វា ឧល្លោកេត្វា 'ឥមស្មី ចន្ទេ
វា សូរិយេ វា ឯត្ថកំ ហានំ គតេ វុដ្ឋហិស្សាម' តិ បរិច្ឆិទ្ធិត្វា ឈានំ សមាបន្តោ
យថាបរិច្ឆេទេន វុដ្ឋាតុំ ន សក្កោតិ, អន្តរាវ វុដ្ឋាតិ; សមាបត្តិយា
អប្បគុណតាយាតិ។

បមាធមាគម្មាតិ បមាធំ បដិច្ច។ អយំ វុច្ឆតិ អយំ ឯវីរិជោ បុគ្គលោ
កុប្បធម្មាតិ វុច្ឆតិ។ ឥទំ បន អជ្ជសមាបត្តិលាភិនោ បុប្ផន្តស្ស សោតាបន្នស្ស
សកធាគាមិនោតិ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ឆាម។ ឯតេសញ្ញា សមាធិចារិតន្ទកា
វិបស្សនាចារិតន្ទកា ច ធម្មា ន សុវិក្ខម្ហិតា, ន សុវិក្ខាលិតា, តេជ តេសំ
សមាបត្តិ នស្សតិ បរិហាយតិ។ សា ច ខោ នេវ សីលភេទេន,

នាបត្តិវីតិក្កមេន។ ន កុកមោក្ខធម្មោ បនេស អប្បមត្តកេនបិ
កិច្ចករណីយេន វា វត្ថុភេទមត្តកេន វា នស្សតិ។

តត្រិទំ វត្ថុ - ឯកោ កិរ បេរោ សមាបត្តិ វឌ្ឍញ្ញតិ។ តស្មី បិណ្ឌាយ កាមំ
បរិដ្ឋេ ធារកា បរិវេណោ កិឡិទ្ធា បក្កមីសុ។ បេរោ អាគន្ធា 'បរិវេណំ
សម្មជ្ជិតត្ថ'ន្តិ ចិន្តេទ្វា អសម្មជ្ជិត្វា វិហារំ បរិសិត្វា 'សមាបត្តិ អប្បេស្សមី'តិ
និសីទិ។ សោ អប្បេតុំ អសក្កោន្តោ, 'កី ទុ ខោ អារវណ'ន្តិ សីលំ អារជ្ជន្តោ
អប្បមត្តកម្មីវីតិក្កមំ អទិស្វា 'វត្ថុភេទោ ទុ ខោ អត្ថ'តិ ឌីលោកេន្តោ
បរិវេណស្ស អសម្មជ្ជការំ ញាត្វា សម្មជ្ជិត្វា បរិសិត្វា និសីទន្តោ សមាបត្តិ
អប្បេន្តោវ និសីទិ។

៤. អកុប្បធម្មនិទ្ទេសោ វត្ថុបដិបក្ខវសេនេវ វេទិតញ្ញោ។ អកុប្បធម្មោតិ
ឥទំ បន អជ្ឈសមាបត្តិលាភិនោ អនាគាមិស្ស ចេវ ឌីណាសវស្ស ចាតិ ទិទ្ធិ
បុគ្គលានំ នាមំ។ តេសញ្ញា សមាធិចារិតន្តកា វិបស្សនាចារិតន្តកា ច ធម្មា
សុវិក្ខម្ពិតា សុវិក្ខាលិតា; តេន តេសំ ភស្សសង្គណីការាមាទិកិច្ចេន វា
អញ្ញេន វា យេន កេនចិ អត្តនោ អនុរូបេន បមាទេន វីតិនាមេន្តានម្បី
សមាបត្តិ ន កុប្បតិ, ន នស្សតិ។ សុក្ខវិបស្សកា បន
សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិឌីណាសវា ឥមស្មី ទុកេ ន លព្ពន្តិ;
ទុកមុត្តកបុគ្គលា នាម ហោន្តិ។ តស្មា សត្តា អត្តនោ ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ ហេដ្ឋា
គហិតេ ច អគ្គហិតេ ច សង្កត្តិត្វា ឥមស្មីម្បី ទុកេ សទ្ធិ បិដ្ឋិវដ្តកេហិ តន្តិ
អាហេបេន្តោ សព្វេបិ អរិយបុគ្គលាតិអាទិមាហា។ អជ្ឈន្តញ្ញា សមាបត្តិនំ កុប្បនំ
នស្សនំ ភវេយ្យ, លោកុត្តរធម្មស្ស បន សកី បដិវិទ្ធស្ស កុប្បនំ នស្សនំ នាម
នត្ថិ, តំ សន្ធាយេតំ វត្ថុ។

៥. បរិហានធម្មាបរិហានធម្មនិទ្ទេសាបិ កុប្បធម្មាភុប្បធម្មនិទ្ទេសវសេនេវ
វេទិតញ្ច។ កេវលញ្ចី ឥធម្មំ បុគ្គលស្ស បមាទំ បដិច្ច ធម្មានំ បរិហានម្បិ
អបរិហានម្បិ គហិតន្តិ ឥទំ បរិយាយទេសនាមត្តមេវ នានំ។ សេសំ សព្ពត្ត
តាទិសមេវ។

៦. ចេតនាភព្ពនិទ្ទេសេ - ចេតនាភព្ពោតិ ចេតនាយ អបរិហានី អាបដ្ឋិតុំ
ភព្ពោ។ សចេ អនុសញ្ញោតេតីតិ, សចេ សមាបដ្ឋិតិ។ សមាបត្តិញ្ចី សមាបដ្ឋន្តោ
អនុសញ្ញោតេតិ នាម។ សោ ន បរិហាយតិ, ឥតរោ បរិហាយតិ។

៧. អនុវត្តណាភព្ពនិទ្ទេសេ - អនុវត្តណាភព្ពោតិ អនុវត្តណាយ
អបរិហានី អាបដ្ឋិតុំ ភព្ពោ។ សចេ អនុវត្តតីតិ សចេ អនុបការធម្មេ បហាយ
ឧបការធម្មេ សេវន្តោ សមាបដ្ឋិតិ។ វេញ្ចី បដិបដ្ឋន្តោ អនុវត្តតិ នាម។ សោ ន
បរិហាយតិ, ឥតរោ បរិហាយតិ។

ឥមេ ទ្វេបិ សមាបត្តិ ឋបេតុំ ថាវំ កាតុំ បដិពាលា។ ចេតនាភព្ពតោ បន
អនុវត្តណាភព្ពោវ ពលវតរោ។ ចេតនាភព្ពោ ហិ ឧបការាធម្មេ ធម្មេ ន
ជាតាតិ។ អជាតន្តោ ឧបការធម្មេ នុទតិ នីហរតិ, អនុបការធម្មេ សេវតិ។ សោ
តេ សេវន្តោ សមាបត្តិតោ បរិហាយតិ។ អនុវត្តណាភព្ពោ ឧបការាធម្មេ ធម្មេ
ជាតាតិ។ ជាតន្តោ អនុបការធម្មេ នុទតិ នីហរតិ, ឧបការធម្មេ សេវតិ។
សោ តេ សេវន្តោ សមាបត្តិតោ ន បរិហាយតិ។

យថា ហិ ទ្វេ ខេត្តចាលា ឯកោ បណ្ណារោគេន សរោគោ អក្ខមោ សីតាទីនំ,
ឯកោ អរោគោ សីតាទីនំ សហោ។ សរោគោ ហេដ្ឋាកុដិ ន ឌីតរតិ, រត្តារក្ខំ
ទិវារក្ខំ វិជហតិ។ តស្ស ទិវា សុកមោរាធយោ ខេត្តំ ឌីតរតិ សាលីសីសំ ខាទន្តិ,
រត្តិ មិគស្លករាធយោ បរិសិទ្ធា ខលំ តច្ឆិ តំ វិយ ធនត្វា គច្ឆន្តិ។ សោ អត្តនោ

បមត្តការណា បុន ព័ជមត្តម្បី នលភតិ។ ឥតរោ រត្តារក្ខំ ទិវារក្ខំ នវិជហតិ។
សោ អត្ថនោ អប្បមត្តការណា ឯកករិសតោ ចត្តារិបិ អដ្ឋបិ សកដានិ
លភតិ។

តត្ថ សរោគខេត្តចាលោវិយ ចេតនាភព្ពោ, អរោគោវិយ
អនុរក្ខណាភព្ពោ ទដ្ឋព្ពោ។ សរោគស្ស អត្ថនោ បមាទេន បុន ព័ជមត្តស្សបិ
អលភនំវិយ ចេតនាភព្ពស្ស ឧបការាទុបការេ ធម្មេ អដានិត្វា ឧបការេ
បហាយ អនុបការេ សេវន្តស្ស សមាបត្តិយា បរិហានំ។ ឥតរស្ស អត្ថនោ
អប្បមាទេន ឯកករិសមត្ថតោ ចតុអដ្ឋសកដឧទ្ធរណំវិយ
អនុរក្ខណាភព្ពស្ស ឧបការាទុបការេ ធម្មេ ដានិត្វា អនុបការេ បហាយ
ឧបការេ សេវន្តស្ស សមាបត្តិយា អបរិហានំ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ ចេតនាភព្ពតោ
អនុរក្ខណាភព្ពោ សមាបត្តិ ថាវំ កាតុំ ពលវតរោតិ វេទិតព្ពោ។

៩. បុទុជ្ជននិទ្ទេសេ - តិណិ សំយោជនានិ
ទិដ្ឋិសំយោជនសីលព្ពតបរាមាសសំយោជនវិចិកិច្ចាសំយោជនានិ។ ឯតានិ ហិ
ជលក្ខណោ បហីនានិ នាម ហោតិ។ អយំ បន ជលក្ខណោបិ ន ហោតិ
ទស្សេតិ។ តេសំ ធម្មានន្តិ តេសំ សំយោជនធម្មានំ។ មគ្គក្ខណាស្មីញ្ចិ តេសំ
បហានាយ បដិបន្នោ នាម ហោតិ។ អយំ បន មគ្គក្ខណោបិ ន ហោតិ។
ឯត្តារតាវិស្សជ្ជកម្មដ្ឋានោ ដូលពាលបុទុជ្ជនោវ ឥធ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។

១០. គោត្រភុនិទ្ទេសេ - យេសំ ធម្មានន្តិ យេសំ គោត្រភុញ្ញោណេន សទ្ធិ
ឧប្បន្នានំ បរោបណ្ណាសកុសលធម្មានំ។ អរិយធម្មស្សាតិ លោកុត្តរមគ្គស្ស។
អវក្កន្តិ ហោតិ ឡិក្កន្តិ និព្ពត្តិ ចាតុភារោ ហោតិ។ អយំ វុទ្ធពិចិត្តិ អយំ
និព្ពានាម្ពណេន ញ្ញាណេន សព្វំ បុទុជ្ជនសម្ពំ បុទុជ្ជនគោត្តំ បុទុជ្ជនមណ្ឌលំ

បុព្វដ្ឋនបញ្ញត្តិ អតិក្កមិត្វា អរិយសង្ខំ អរិយគោត្តំ អរិយមណ្ឌលំ
អរិយបញ្ញត្តិ ឌីក្កមនតោ គោត្រភូបុគ្គលោ នាម វុច្ចតិ។

១១. ភយ្យបរតនិទ្ទេសេ - ភយេន ឧបរតោតិ ភយ្យបរតោ។ សត្តបិ សេក្ខា
បុព្វដ្ឋនា ច ភាយិត្វា ចាបតោ ឡីមន្តិ ចាបំ ន ករោតិ។ តត្ថ បុព្វដ្ឋនា ទុគ្គតិកយំ,
វដ្តកយំ, កិលេសកយំ, ឧបវាទកយន្តិ ចត្តារិ ភយានិ ភាយន្តិ។ តេសុ
ភាយិតត្ថេន ទុគ្គតិយេវ កយំ ទុគ្គតិកយំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ
បុព្វដ្ឋនោ 'សចេ ភំ ចាបំ ករិស្សសិ', ចត្តារោ អចាយា មុខំវិវិត្វា
បិតច្ឆាតអជគរសទិសា, តេសុ ទុក្ខំ អនុកវន្តោ កមំ ករិស្សសិ'តិ ទុគ្គតិកយំ
ភាយិត្វា ចាបំ ន ករោតិ។ អនមតក្កសំសារវដ្តំយេវ បន វដ្តកយំ នាម។ សព្ពម្បី
អកុសលំ កិលេសកយំ នាម។ គរហា បន ឧបវាទកយំ នាម។ តានិបិ ភាយិត្វា
បុព្វដ្ឋនោ ចាបំ ន ករោតិ។ សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិនោ បន តយោ
សេក្ខា ទុគ្គតិ អតីតត្តា សេសានិ តីណិ ភយានិ ភាយិត្វា ចាបំ ន ករោតិ។
មគ្គដ្ឋកសេក្ខា អាគមនវសេន វា អសមុច្ឆិន្ទកយត្តា វា ភយ្យបរតា នាម
ហោតិ។ ឌីណាសវោ ឥមេសុ ចតុសុ ភយេសុ ឯកម្បី ន ភាយតិ។ សោ ហិ
សព្ពសោ សមុច្ឆិន្ទកយោ; តស្មា អភយ្យបរតោតិ វុច្ចតិ។ កី បន សោ ឧបវាទម្បី
ន ភាយតីតិ? ន ភាយតិ។ ឧបវាទំ បន វក្ខតីតិ វត្ថុំ វដ្តតិ។
នោណុប្បលវាបិគាមេ ឌីណាសវត្ថុរោ វិយ។

១២. អភព្ពាគមននិទ្ទេសេ - សម្មត្តនិយាមាគមនស្ស អភព្ពាតិ
អភព្ពាគមនោ។ កម្មាវរណោនាតិ បញ្ចវិជេន អានន្តិយកម្មេន។
កិលេសាវរណោនាតិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិយា។ វិចាកាវរណោនាតិ
អហេតុកទុហេតុកបដិសន្ធិយា។ អស្សន្ទាតិ ពុទ្ធជម្ពសង្ឃេសុ សន្ទារហិតា។
អច្ឆន្ទិកាតិ កត្តកម្សតាកុសលច្ឆន្ទហិតា។ តេ ឋបេត្វា ជម្ពុដិបំ

ឥតរងបត្តយវាសិនោ វេទិតញ្ចា។ តេសុ ហិ មនុស្សា អប្បន្និកការំ បរិដ្ឋា នាម។
ធុប្បញ្ញាតិ ភវន្តបញ្ញាវហិតា។ អភញ្ញាតិ អប្បជិលទ្ធមគ្គដលបនិស្សយា។
និយាមន្តិ មគ្គនិយាមំ, សម្មត្ថនិយាមំ។ ឌីក្កមិត្តន្តិ ឯតំ កុសលេសុ ធម្មេសុ
សម្មត្ថសម្ពាទំ និយាមំ ឌីក្កមិត្តំ បរិសិត្តំ តត្ថ បតិដ្ឋាតុំ អភញ្ញា។

១៣. ភញ្ញាគមននិទ្ទេសោ វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតញ្ចា។ វេមិមស្មី ទុកេ
យេ ច បុគ្គលា បញ្ញានន្តរិយកា, យេ ច និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកា, យេហិ ច
អហេតុកទុហេតុកបដិសន្ធិ គហិតា, យេ ច ពុទ្ធាទីនំ ន សទ្ធមាទិដ្ឋិ, យេសញ្ច
កត្តកម្មតាធនោ នត្ថិ, យេ ច អបរិបុណ្ណាភវន្តបញ្ញា, យេសញ្ច មគ្គដលានំ
ឧបនិស្សយោ នត្ថិ, តេ សព្វេបិ សម្មត្ថនិយាមំ ឌីក្កមិត្តំ អភញ្ញា, វិបរីតា ភញ្ញាតិ
វុត្តា។

១៤. និយតានិយតនិទ្ទេសេ - អានន្តរិកាតិ អាន្តរិកកម្មសមមន្តីនោ។
មិច្ឆាទិដ្ឋិកាតិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិសមមន្តីនោ។ សព្វេបិ ហេតេ និរយស្ស អត្ថាយ
និយតត្តា និយតា នាម។ អដ្ឋបន អរិយបុគ្គលា សម្មាភារាយ
ឧបរូបរិមគ្គដលត្ថាយ ចេវ អនុបាទាបរិទិញ្ចានត្ថាយ ច និយតត្តា និយតា
នាម។ អវសេសបុគ្គលា បន អនិពទ្ធកតិកា។ យថា អាកាសេ ទិវត្តនណ្ឌោ
បជរិយំ បតន្តោ ‘អគ្គេន វា មជ្ឈេន វា មូលេន វា បតិស្សតិ’ តិ ន ព្រាយតិ;
ឯវមេវ ‘អសុកកតិយា នាម និព្វត្តិស្សន្តិ’ តិ និយមាភារា អនិយតា នាមាតិ
វេទិតញ្ចា។ យា បន ឧត្តរកុរុកានំ និយតកតិកតា វុត្តា, ន សា
និយតធម្មវសេន។ មិច្ឆត្ថសម្មត្ថនិយតធម្មាយេវ ហិ និយតា នាម។ តេសញ្ច
វសេនាយំ បុគ្គលនិយមោ កថិតោតិ។

១៥. បដិបន្នកនិទ្ទេសេ - មគ្គសមមន្តីនោតិ មគ្គជ្ជកបុគ្គលា។ តេ ហិ
ដលត្ថាយ បដិបន្នត្តា បដិបន្នកា នាម។ ដលសមមន្តីនោតិ

ផលបដិលាភសមន្តីតាយ ផលសមន្តីនោ។ ផលបដិលាភតោ បដ្ឋាយ ហិ តេ
ផលសមាបត្តិ អសមាបន្នាបិ ផលេ បិតាយេវ នាម។

១៦. សមសីសីនិទ្ទេសេ - អបុព្វំ អចរិមន្តិ អបុរេ អបន្នា, ឯកប្បហារេនេវាតិ
អត្ថោ។ បរិយាទានន្តិ បរិក្ខយោ។ អយំ វុច្ចតិ តិ អយំ បុគ្គលោ សមសីសី នាម
វុច្ចតិ។ សោ បនេស តិវិជោ ហោតិ - ឥរិយាបថសមសីសី, រោគសមសីសី,
ជីវិតសមសីសីតិ។ តត្ថ យោ ចន្តមន្តោវ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បត្វា
ចន្តមន្តោវ បរិនិព្វាតិ បទុមត្ថេរោវិយ; បិតកោវ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ
បត្វា បិតកោវ បរិនិព្វាតិ កោដបព្ពតវិហារវាសីតិស្សត្ថេរោវិយ; និសិន្នោវ
វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បត្វា និសិន្នោវ បរិនិព្វាតិ, និបន្នោវ វិបស្សនំ
បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បត្វា និបន្នោវ បរិនិព្វាតិ - អយំ ឥរិយាបថសមសីសី នាម។

យោ បន ឯកំ រោគំ បត្វា អន្តោរោគេយេវ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ
បត្វា តេនេវ រោគេន បរិនិព្វាតិ - អយំ រោគសមសីសី នាម។

កតរោ ជីវិតសមសីសី នាម? “សីសន្តិ តេរស សីសានិ - បលិពោធសីសញ្ច
តណ្ហា, វិនិតន្ទនសីសញ្ច មាណោ, បរាមាសសីសញ្ច ធិដ្ឋិ, វិក្ខេបសីសញ្ច ឧទ្ធច្ចំ,
សំកិលេសសីសញ្ច អវិជ្ជា, អធិមោក្ខសីសញ្ច សទ្ធា, បក្កហសីសញ្ច វីរិយំ,
ឧបដ្ឋានសីសញ្ច សតិ, អវិក្ខេបសីសញ្ច សមាធិ, ធស្សនសីសញ្ច បញ្ញា,
បរត្ថសីសញ្ច ជីវិតិន្ទ្រិយំ, គោចរសីសញ្ច វិមោក្ខោ, សម្ព័រសីសញ្ច និរោធា”តិ
(បដិ. ម. ១.៨៧)។ តត្ថ កិលេសសីសំ អវិជ្ជំ អរហត្តមគ្គោ បរិយាទិយតិ។
បរត្ថសីសំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ ចុតិចិត្តំ បរិយាទិយតិ។ អវិជ្ជាបរិយាទាយ កំ ចិត្តំ
ជីវិតិន្ទ្រិយំ បរិយាទាតុំ ន សក្កោតិ។ ជីវិតិន្ទ្រិយបរិយាទាយ កំ ចិត្តំ អវិជ្ជំ
បរិយាទាតុំ ន សក្កោតិ។ អវិជ្ជាបរិយាទាយ កំ ចិត្តំ អញ្ចំ,

ជីវិតគ្រឿងបរិយាបាយកំ ចិត្តំ អញ្ចំ។ យស្ស ចេតំ សីសទ្ធវ័យំ សមំ បរិយាបាទំ
គច្ឆតិ, សោ ជីវិតសមសីសី ឆាម។

កថាមិទំ សមំ ហោតិទិ? វាសមតាយ។ យស្មីញ្ចំ វារេ មគ្គុដ្ឋានំ ហោតិ -
សោតាបត្តិមគ្គេ បញ្ច បច្ចវេក្ខណានិ, សកទាគាមិមគ្គេ បញ្ច, អនាគាមិមគ្គេ
បញ្ច, អរហត្តមគ្គេ ចត្តារិទិ ឯក្ខន្ធវិសតិយា បច្ចវេក្ខណាញាណោ បតិជ្ជាយ
កវុដ្ឋំ ឌីតវិទ្យា បរិនិព្វាយតិ។ ឥមាយ វាសមតាយ ឥទំ ឧភយសីសបរិយាបាទំ
សមំ ហោតិ ឆាម។ តេនាយំ បុគ្គលោ ជីវិតសមសីសីតិ វុច្ឆតិ។ អយមេវ ច ឥធ
អធិប្បតោ។

១៧. បិតកប្ប្បិទិទ្កេសេ - បិតោ កប្បោតិ បិតកប្បោ, បិតកប្បោ អស្ស
អត្ថិតិ បិតកប្ប្បិ។ កប្បំ វេបេតុំ សមត្ថោតិ អត្ថោ។ ឧឡ្ហយនវេលា អស្សាតិ
ឈាយនកាលោ ភវេយ្យ។ នេវ តាវាតិ យាវ ឯស មគ្គសមដ្ឋី បុគ្គលោ
សោតាបត្តិផលំ ន សច្ចិករោតិ, នេវ តាវ កប្បោ ឈាយេយ្យ។ ឈាយមាឆោបិ
អដ្ឋាយិត្វាវ តិដ្ឋេយ្យ។ កប្បវិនាសោ ហិ ឆាម មហាវិកាវេ មហាបយោគោ
កោដិសតសហស្សចក្កវាឡស្ស ឈាយនវេសេន មហាលោកវិនាសោ។
អយម្បិ ឯវំ មហាវិនាសោ តិដ្ឋេយ្យ វាតិ វេទតិ។ សាសនេ បន ធរមាទេ អយំ
កប្បវិនាសោ ឆាម នត្ថិ។ កប្បវិនាសេ សាសនំ នត្ថិ។ គតកោដិកេ ហិ កាលេ
កប្បវិនាសោ ឆាម ហោតិ។ ឯវំ សន្តេបិ សត្តា អន្តរាយាភាវំ ធិបេតុំ ឥទំ
ការណំ អាហរិ - “ឥទម្បិ ភវេយ្យ, មគ្គសមដ្ឋិនោ បន ផលស្ស អន្តរាយោ ន
សក្កា កាតុ” ត្ថិ។ អយំ បន បុគ្គលោ កប្បំ វេបេត្ថោ កិត្តកំ កាលំ វេបេយ្យាតិ?
យស្មី វារេ មគ្គុដ្ឋានំ ហោតិ, អថ កវុដ្ឋំ អាវុដ្ឋន្តំ មនោទ្វារវុដ្ឋនំ ឧប្បជ្ជតិ។
តតោ តីណិ អនុលោមានិ, ឯកំ កោត្រភូចិត្តំ, ឯកំ មគ្គចិត្តំ, ទ្វេ ផលចិត្តានិ,
បញ្ច បច្ចវេក្ខណាញាណានីតិ ឯត្ថកំ កាលំ វេបេយ្យ។ ឥមំ បនត្តំ ពាហិរាយ

អាគន្ធកូបមាយបិ ឯវំ ធិបយីសុ។ សចេ ហិ សោតាបត្តិមគ្គសមន្តិស្ស
មត្តកូបរិ យោជនិកំ ឯកគ្សនសេលំ តិវដ្ឋាយ រដ្ឋយា ពន្ធា ឱលម្ពេយ្យ,
ឯកស្មី វដ្ឋេ ធិន្នេ ទិហិ ឱលម្ពេយ្យ, ទិសុ ធិន្នេសុ ឯកេន ឱលម្ពេយ្យេវ, តស្មិម្បិ
ធិន្នេ អព្ពកូដិរិយ អាគាសេ តិដ្ឋេយ្យ, ន ត្វេវ តស្ស បុគ្គលស្ស
មគ្គានន្តរជលស្ស អន្តរាយំ ករេយ្យាតិ។ អយំ បន ធិបនា បរិត្តា, បុរិមាវ
មហាត្តា។ ន កេវលំ បន សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋាវ កប្បំ ឋបេតិ, ឥតេវ
មគ្គសមន្តិនោបិ ឋបេន្តិយេវ។ តេន ភគវា ហេដ្ឋា គហិតញ្ច អគ្គហិតញ្ច សព្វំ
សង្កត្តិទ្វា សទ្ធិំ បិដ្ឋិវដ្តកបុគ្គលេហិ ឥមំ តន្តិ អាហេបេសិ - “សព្វេបិ
មគ្គសមន្តិនោ បុគ្គលា បិតកប្បិនោ” តិ។

១៨. អរិយនិទ្ទេសេ - កិលេសេហិ អារកត្តា អរិយា។ សនេវកេន លោកេន
អរណីយត្តា អរិយា។ អរិយដ្ឋា នាម បរិសុទ្ធដ្ឋាតិ បរិសុទ្ធត្ថាបិ អរិយា។
សេសា អបរិសុទ្ធតាយ អនរិយា។

១៩. សេក្ខនិទ្ទេសេ - មគ្គសមន្តិនោ មគ្គកូលោ, ជលសមន្តិនោ ច
ជលកូលោ, អធិសីលសិក្ខាធិកា តិស្សេវាបិ សិក្ខា សិក្ខន្តិយេវាតិ សេក្ខា។
អរហតា បន អរហត្តជលកូលោ តិស្សេវា សិក្ខា សិក្ខិតា។ បុន តស្ស
សិក្ខនកិច្ចំ នត្ថិតិ អសេក្ខា។ ឥតិ សត្ត អរិយា សិក្ខន្តិតិ សេក្ខា។ ខីណាសវា
អញ្ញស្ស សន្តិកេ សីលាធិនំ សិក្ខិតត្តា សិក្ខិតអសេក្ខា នាម។ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធា
សយម្ពុតតាយ អសិក្ខិតអសេក្ខា នាម។ សេសបុគ្គលា នេវ សិក្ខន្តិ ន
សិក្ខិតាតិ នេវសេក្ខានសេក្ខា។

២០. តេវិជ្ជនិទ្ទេសេ - បឋមំ បុព្វេនិវាសទិព្ពចក្កញ្ញាណានិ និព្ពត្តត្វា បច្ឆា
អរហត្តំ បត្តោបិ, បឋមំ អរហត្តំ បត្វា បច្ឆា
បុព្វេនិវាសទិព្ពចក្កញ្ញាណានិព្ពត្តកោបិ តេវិជ្ជាយេវ នាម។ សុត្តន្តកថា បន

បរិយាយទេសនា អភិធម្មកថា និប្បរិយាយទេសនាតិ ឥមស្មី ហ្នាន
អាគមនីយមេវ ធុរំ។ តស្មា បឋមំ ទ្វេវិជ្ជា និព្វត្តត្វា បច្ឆា អរហត្តំ បត្តោវ ឥធន
អធិប្បតោ។ ធម្មតិញ្ញេបិ ឯសេវ នយោ។

២២. សម្មាសម្ពុទ្ធនិទ្ទេសេ - បុព្វេ អនុស្សតេសូតិ បដិមភវេ
សច្ចប្បដិវេធតោ បុព្វេ អញ្ញស្ស កស្សចិ សន្តិកេ អស្សតបុព្វេសុ។ តតោ
បុរិមបុរិមេសុ បនភវេសុ សព្វញ្ញោពោធិសត្តា ពុទ្ធសាសនេ បព្វជិត្វា តីណិ
បិដកានិ ឧគ្គហេត្វា គតបច្ឆាគតវត្ថំ អារុយ្ហ កម្មជ្ជានំ អនុលោមំ កោត្រភុំ
អាហាច្ឆ វេបេន្តិ។ តស្មា បដិមភវស្មីយេវ អនាចរិយកភារំ សន្ធាយេតំ វុត្ថំ។
តទា ហិ តថាគតោ បុរិសចារិមិត្តា អញ្ញស្ស សន្តិកេ សាមំ អនុស្សតេសុ
សម្ពុតាសម្ពុតធម្មេសុ “ឥទំ ទុក្ខំ...បេ.... អយំ ទុក្ខនិរោធកាមិនី បដិបទា”តិ
អត្ថបច្ឆក្ខេន ញ្ញាលោន ចត្តារិ សច្ចានិ អភិសម្ពុជ្ឈតិ។

តត្ថ ចាតិ តស្មីញ្ញា ចតុសច្ចសម្ពោធិសម្ពោតេ អរហត្តមគ្គេ។ សព្វញ្ញតំ
ចាបុណាតិ ពលេសុ ច វសីការិន្តិ សព្វញ្ញតញ្ញាណោវោវ ពលេសុ ច
ចិណ្ណាវសីការំ ចាបុណាតិ។ ពុទ្ធានញ្ញា សព្វញ្ញតញ្ញាណាស្ស ចេវ
ធនពលញ្ញាណាស្ស ច អធិគមនតោ បដ្ឋាយ អញ្ញំ កាតតំ នាម នត្ថិ។ យថា
បន ឧកតោសុជាតស្ស ខត្តិយកុមារស្ស អភិសេកប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ ‘ឥទំ នាម
ឥស្សរិយំ អនាគត’ន្តិ ន វត្ថុតំ, សត្វំ អាគតមេវ ហោតិ។ ឯវមេវ ពុទ្ធានំ
អរហត្តមគ្គស្ស អាគមនតោ បដ្ឋាយ ‘អយំ នាម គុណោ ន អាគតោ, ន
បដិវេទ្វា, ន បច្ឆក្ខោ’តិ ន វត្ថុតំ, សព្វេបិ សព្វញ្ញគុណា អាគតា បដិវេទ្វា
បច្ឆក្ខកតាវ ហោតិ។ អយំ វុច្ចតិ តិ អយំ ឯវំ ចារិមីបូរណសិទ្ធានុភាវេន
អរិយមគ្គេន បដិវេទ្ធសព្វញ្ញគុណោ បុគ្គលោ សម្មាសម្ពុទ្ធាតិ វុច្ចតិ។

២៣. បច្ចេកពុទ្ធនិទ្ទេសេបិ - បុព្វេអនុស្សតេស្វតិ បទេ បុព្វេវុត្តនយេនេវ
អត្ថោ វេទិតញោ។ បច្ចេកពុទ្ធាបិ ហិ បដិមភវេ អនាចរិយកោ
អត្ថក្កំសិកញ្ញាលោនេវ បដិវិទូសង្ខារា សត្តញ្ញាតញ្ញាលាញោវ ពលេសុ ច
ចិណ្ណាវសីការំ ន ចាបុណាតិ។

២៤. ឧកតោភាគវិមុត្តនិទ្ទេសេ - អដ្ឋវិមោក្ខ កាយេន ផុសិត្វាវិហារតីតិ
អដ្ឋសមាបត្តិយោ សហជាតនាមកាយេន បដិលភិត្វាវិហារតិ។ បញ្ញាយ
ចស្ស ទិស្វាតិ វិបស្សនាបញ្ញាយ សង្ខារគតំ, មគ្គបញ្ញាយ ចត្តារិ សច្ចានិ
បស្សិត្វា ចត្តារោបិ អាសវា ខីណា ហោន្តិ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ វេវុចោ បុគ្គលោ
ឧកតោភាគវិមុត្តោ នាមាតិ វុច្ចតិ។ អយញ្ញំ ទិហិ ភាគេហិ ទ្វេវាវេ វិមុត្តាតិ
ឧកតោភាគវិមុត្តោ។ តត្រាយំ ថេរវាទោ - តិបិដកចូឡនាគត្ថេរោ តាវ អាហា
- “សមាបត្តិយាវិក្ខម្ពនវិមោក្ខន, មគ្គន សមុច្ឆេទវិមោក្ខនវិមុត្តាតិ
ឧកតោភាគេហិ ទ្វេវាវេ វិមុត្តោ”តិ។ តិបិដកមហាជម្ពរក្ខិតត្ថេរោ
“នាមនិស្សិតកោ ឯសោ”តិ វត្ថោ -

“អច្ឆិយថា វាតវេគេន ខិត្តា, (ឧបសីវាតិ ភគវា;)
អត្ថំ បលេតិ ន ឧបេតិ សង្ខំ;
ឯវំ មុនី នាមកាយាវិមុត្តោ,
អត្ថំ បលេតិ ន ឧបេតិ សង្ខំ”ន្តិ។ (សុ. និ. ១០៨០);

វត្ថោ សុត្តំ អាហាវត្ថោ “នាមកាយតោ ច រូបកាយតោ ច សុវិមុត្តត្ថោ
ឧកតោភាគវិមុត្តោ”តិ អាហា។ តិបិដកចូឡនាគត្ថេរោ បនាហា -
“សមាបត្តិយាវិក្ខម្ពនវិមោក្ខន ឯកវាវំ វិមុត្តោ មគ្គន សមុច្ឆេទវិមោក្ខន
ឯកវាវំ វិមុត្តាតិ ឧកតោភាគវិមុត្តោ”តិ។ ឥមេ បន តយោបិ ថេរោ បណ្ឌិតា,
‘តិណ្ណាម្បិ វាទេ ការណំ ទិស្សតី’តិ តិណ្ណាម្បិ វាទំ តន្តី កត្វា បឋយីសុ។

សង្ខេបតោ បន អរូបសមាបត្តិយា រូបកាយតោ វិមុត្តោ, មគ្គន
នាមកាយតោ វិមុត្តាតិ ឧភោហិ ភាគេហិ វិមុត្តត្តា ឧភតោភាគវិមុត្តោ។ សោ
ចតុន្នំ អរូបសមាបត្តិនំ ឯកេកតោ វុជ្ជាយ សង្ខារេ សម្មសិទ្ធា អរហត្ថំ បត្តានំ
ចតុន្នំ, និរោធា វុជ្ជាយ អរហត្ថំ បត្តស្ស អនាគាមិនោ ច វសេន បញ្ចវិដោ
ហោតិ។ តត្ថ បុរិមា ចត្តារោ សមាបត្តិសីសំ និរោធំ ន សមាបជ្ជន្តីតិ បរិយាយេន
ឧភតោភាគវិមុត្តា នាម។ អដ្ឋសមាបត្តិលាភី អនាគាមី តំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ
វុជ្ជាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍនត្វា អរហត្ថំ បត្តោតិ និប្បវិយាយេន
ឧភតោភាគវិមុត្តសេដ្ឋោ នាម។ ននុ ច អរូចាវចរជ្ឈានម្បិ
ឧបេក្ខាចិត្តេកគ្គតាហិ ធុវដ្តីកំ រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានម្បិ, តស្មា តម្បិ បទដ្ឋានំ
កត្វា អរហត្ថំ បត្តេន ឧភតោភាគវិមុត្តេន ភវិតព្ពន្ធ? ន ភវិតព្ពំ។ កស្មា?
រូបកាយតោ អវិមុត្តត្តា។ តញ្ចិ កិលេសកាយតោវ វិមុត្ថំ, ន រូបកាយតោ;
តស្មា តតោ វុជ្ជាយ អរហត្ថំ បត្តោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ នាម ន ហោតិ។
អរូចាវចរំ បន នាមកាយតោ ច វិមុត្ថំ រូបកាយតោ ចាតិ តនេវ ចាទកំ កត្វា
អរហត្ថំ បត្តោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ ហោតីតិ វេទិតញ្ចោ។

២៥. បញ្ញាវិមុត្តនិទ្ទេសេ - បញ្ញាយ វិមុត្តាតិ បញ្ញាវិមុត្តោ។ សោ
សុក្ខវិបស្សកោ ចតុហិ ឈានេហិ វុជ្ជាយ អរហត្ថំ បត្តា ចត្តារោ ចាតិ
បញ្ចវិដោ ហោតិ។ ឯតេសុ ហិ ឯកោបិ អដ្ឋវិមោក្ខលាភី ន ហោតិ។ តេនេវ ន
ហោវ ខោ អដ្ឋវិមោក្ខតិអាទិមាហា។ អរូចាវចរជ្ឈានេសុ បន ឯកស្មី សតិ
ឧភតោភាគវិមុត្តាយេវ នាម ហោតីតិ។

២៦. កាយសក្ខិនិទ្ទេសេ - ឯកច្ឆេ អាសវាតិ ហេដ្ឋិមមគ្គត្ថយវជ្ឈោ។ អយំ
វុច្ចតីតិ អយំ ឯវុចោ បុគ្គលោ កាយសក្ខិតិ វុច្ចតិ។ សោ ហិ ដុដ្ឋន្តំ
សច្ចិកោតីតិ កាយសក្ខិ។ ឈានជស្សំ បឋមំ ដុសតិ, បច្ឆា និរោធំ និព្វានំ

សង្ខារភោគីតិបិ កាយសក្ខី។ សោ សោតាបត្តិដលដ្ឋំ អាទិ កត្វា យាវ
អរហត្តមគ្គដ្ឋា ធម្មិជោ ហោតិ។

២៧. ទិដ្ឋិប្បត្តិនិទ្ទេសេ - ឥទំ ទុក្ខន្តំ ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្ថកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ទុក្ខំ ទុក្ខំ។
ទុក្ខសមុទយោទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ យថាភូតំ បជាធាតីតិ វេបេត្វា តណ្ហា
បញ្ចុច្ចានក្ខន្ធន្ទ ‘ទុក្ខសច្ច’ន្តិ យាថាវ សរសតោ បជាធាតី។ តណ្ហា បន ទុក្ខំ
ជនេតិ និព្ពត្តេតិ, បកាវេតិ, តតោ តំ ទុក្ខំ សមុទេតិ; តស្មា នំ អយំ
‘ទុក្ខសមុទយោ’តិ យថាភូតំ បជាធាតី។ យស្មា បន ឥទំ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច
និព្ពានំ បត្វា និរុដ្ឋន្តិ វេបសម្មន្តិ អប្បវត្តិ គច្ឆន្តិ; តស្មា នំ ‘អយំ ទុក្ខនិរោធា’តិ
យថាភូតំ បជាធាតី។ អរិយោ បន អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, តំ ទុក្ខនិរោធំ គច្ឆន្តិ; តេន
តំ ‘អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនំ បដិបទា’តិ យថាភូតំ បជាធាតី។ ឯត្តាវតា
ធានាក្ខណោ សច្ចវវត្តានំ ទស្សិតំ។ ឥទានិ ឯកក្ខណោ ទស្សេតុំ
តថាគតប្បវេទិតាតិ អាទិមាហ។ តត្ថ តថាគតប្បវេទិតាតិ មហាពោធិមណ្ឌោ
និសីទត្វា តថាគតេន បដិវិទ្ធាវិទិតា ចាកជីកតា។ ធម្មាតិ ចតុសច្ចធម្មា។
វេទិដ្ឋា ហោន្តិទិ សុទិដ្ឋា ហោន្តិ។ វេចរិតាតិ សុចរិតា។ តេសុ អនេន បញ្ញា
សុដ្ឋ ចរាបិតា ហោតីតិ អត្តោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ វេរុចោ បុគ្គលោ
ទិដ្ឋិប្បត្តេតិ វុច្ចតិ។ អយញ្ចា ទិដ្ឋន្តំ បត្តោ។ “ទុក្ខា សង្ខារា, សុខោ និរោធា”តិ
ញ្ញាណំ ហោតិ។ ទិដ្ឋិវិទិតំ សង្ខារកតំ បស្សិតំ បញ្ញាយាតិ ទិដ្ឋប្បត្តោ។ អយម្មិ
កាយសក្ខី វិយ ធម្មិជោវ ហោតិ។

២៨. សទ្ធាវិមុត្តនិទ្ទេសេ - នោ ច ខោ យថា ទិដ្ឋិប្បត្តិស្សាតិ យថា
ទិដ្ឋិប្បត្តិស្ស អាសវា ចរិត្តិណា, ន ឯវំ សទ្ធាវិមុត្តិស្សាតិ អត្តោ។ កី បន នេសំ
កិលេសប្បហានេ នានត្ថំ អត្តិទិ? នត្ថិ។ អថ កស្មា សទ្ធាវិមុត្តោ ទិដ្ឋិប្បត្តំ ន
ចាបុណាតីទិ? អាគមនិយនានត្តេន។ ទិដ្ឋិប្បត្តោ ហិ អាគមនម្ហិ កិលេសេ

វិក្ខមេន្តោ អប្បទុក្ខេន អប្បកសិរេន អកិលមន្តោវ វិក្ខមេតុំ សក្កាតិ។
សទ្ធាវិមុត្តោ បន ទុក្ខេន កសិរេន កិលមន្តោ ហុត្វា វិក្ខមេតុំ សក្កាតិ, តស្មា
ទិដ្ឋិប្បត្តំ ន ចាបុណាតិ។ អបិច ទេសំ បញ្ញាយបិ នានត្ថំ អត្ថិយេវ។
ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស ហិ ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ វិបស្សនាញាណំ តិក្ខុំ សូរំ បសន្នំ ហុត្វា
វហតិ។ សទ្ធាវិមុត្តស្ស វិបស្សនាញាណំ នោ តិក្ខុំ សូរំ បសន្នំ ហុត្វា វហតិ,
តស្មាបិ សោ ទិដ្ឋិប្បត្តំ ន ចាបុណាតិ។

យថា ហិ ធូសុ តរុណេសុ សិប្បំ ទស្សនេសុ ឯកស្ស ហត្ថ តិទិណោ អសិ,
ឯកស្ស កុណ្ណោ។ តិទិណោ អសិនា កទលី ជិដ្ឋមាណា សទ្ធិំ ន ករោតិ។
កុណ្ណោ អសិនា ជិដ្ឋមាណា ‘កជកជា’តិ សទ្ធិំ ករោតិ។ តត្ថ តិទិណោ អសិនា
សទ្ធិំ អករោតិយា ឯវ កទលីយា ឆេទនំ វិយ ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស តិណ្ណំ មគ្គានំ
វិបស្សនាញាណស្ស តិទិណាសូរវិប្បសន្នភារោ។ កុណ្ណោ អសិនា សទ្ធិំ
ករោតិយាបិ កទលីយា ឆេទនំ វិយ សទ្ធាវិមុត្តស្ស តិណ្ណំ មគ្គានំ
វិបស្សនាញាណស្ស អតិទិណាសូរវិប្បសន្នភារោ វេទិតញោ។ ឥមំ បន នយំ
‘នោ’តិ បដិក្ខិបិទ្វា, អាគមនីយនានត្ថេនេវ សទ្ធាវិមុត្តោ ទិដ្ឋិប្បត្តំ ន
ចាបុណាតិ តិ សន្និដ្ឋានំ កតំ។

អាគមជ្ជកថាសុ បន វុត្ថំ - “ឯតេសុ ហិ សទ្ធាវិមុត្តស្ស បុព្វភាគមគ្គក្ខណោ
សទ្ធិហន្តស្ស វិយ ឱកេប្បន្តស្ស វិយ អធិមុច្ឆន្តស្ស វិយ ច កិលេសក្ខយោ
ហោតិ។ ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស បុព្វភាគមគ្គក្ខណោ កិលេសច្រេនកញ្ញាណំ អទន្តំ
តិទិណំ សូរំ ហុត្វា វហតិ។ តស្មា យថា នាម អតិទិណោ អសិនា កទលី
ជិន្នន្តស្ស ជិន្នជ្ជានំ ន មជ្ឈំ ហោតិ, អសិ ន សីយំ វហតិ, សន្តោ សុយ្យតិ,
ពលវតោ វាយាមោ កាតញ្ចោ ហោតិ; ឯវ រូចា សទ្ធាវិមុត្តស្ស
បុព្វភាគមគ្គភាវនា។ យថា បន សុនិសិតេនេវ អសិនា កទលី ជិន្នន្តស្ស

ធិន្ទដ្ឋានំ មជ្ឈំ ហោតិ, អសិ សីយំ វហតិ, សន្នោ ន សុយ្យតិ, ពលវវាយាមកិច្ចំ ន
ហោតិ; ឯវរូចា ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស បុព្វភាគមគ្គការវនា វេទិតញ្ញា"តិ។ អយំ វុច្ចតីតិ
អយំ ឯវរូចា បុគ្គលោ សទ្ធាវិមុត្តោតិ វុច្ចតិ។ អយញ្ញិ សទ្ធិបាល្លោវិមុត្តោតិ
សទ្ធាវិមុត្តោ។ អយម្មិ កាយសក្ខិវិយ ធឪតិជារ ហោតិ។

២៩. ធម្មានុសារីនិទ្ទេសេ - បដិបន្ទស្សតិ ឥមិនា សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋោ
ទស្សិតោ។ អធិមត្តន្តិ ពលវំ។ បញ្ញំ វាហោតីតិ បញ្ញាវាហិ។ បញ្ញា ឥមំ បុគ្គលំ
វហោតីតិ បញ្ញាវាហិតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ បញ្ញាបុព្វដ្ឋមន្តិ បញ្ញំ បុរេចារិកំ កក្ខា។
អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវរូចា បុគ្គលោ ធម្មានុសារីតិ វុច្ចតិ។ សោ ហិ
បញ្ញាសម្ពាទេន ធម្មេន សរតិ អនុស្សវតីតិ ធម្មានុសារី។
សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋស្សវេតំ នាមំ។ ជលេ បន បត្តេ ទិដ្ឋិប្បត្តោ នាម ហោតិ។

៣០. សទ្ធានុសារីនិទ្ទេសេបិ - សទ្ធិំ វាហោតីតិ សទ្ធាវាហិ។ សទ្ធា ឥមំ បុគ្គលំ
វហោតីតិ សទ្ធាវាហិតិបិ វុត្តមេវ។ សទ្ធាបុព្វដ្ឋមន្តិ សទ្ធិំ បុរេចារិកំ កក្ខា។ អយំ
វុច្ចតីតិ អយំ ឯវរូចា បុគ្គលោ សទ្ធានុសារីតិ វុច្ចតិ។ សោ ហិ សទ្ធាយ សរតិ។
អនុស្សវតីតិ សទ្ធានុសារី។ សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋស្សវេតំ នាមំ។ ជលេ បន បត្តេ
សទ្ធាវិមុត្តោ នាម ហោតិ។ លោកុត្តរធម្មញ្ញំ និព្វត្តន្តានំ ទ្វេ ធុរាទិ នាម, ទ្វេ
អភិទិវេសា នាម, ទ្វេ សីសានិ នាម។ តត្ថ សទ្ធាធុរំ បញ្ញាធុរន្តិ - ទ្វេ ធុរាទិ នាម។
ឯកោ បន ភិក្ខុ សមថាភិទិវេសេន អភិទិវិសតិ, ឯកោ វិបស្សនាភិទិវេសេនាតិ
- ឥមេ ទ្វេ អភិទិវេសា នាម។ ឯកោ ច មត្តកំ ចាបុណ្ណោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ
ហោតិ, ឯកោ បញ្ញាវិមុត្តោតិ - ឥមាទិ ទ្វេ សីសានិ នាម។ យេ កេចិ ហិ
លោកុត្តរធម្មំ និព្វត្តន្តិ, សព្វេ តេ ឥមេ ទ្វេ ធម្មេ ធុរំ កក្ខា ឥមេសុ ទ្វីសុ ហានេសុ
អភិទិវិសិត្វា ឥមេហិ ទ្វីហិ ហានេហិ វិមុច្ចន្តិ។ តេសុ យោ ភិក្ខុ អជ្ឈសមាបត្តិលាភី
បញ្ញំ ធុរំ កក្ខា សមថវេសេន អភិទិវិដ្ឋោ អញ្ញាតំ អរូបសមាបត្តិ បទដ្ឋានំ កក្ខា

វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណាតិ, សោ សោតាបត្តិមគ្គកូណោ
ធម្មានុសារី ឆាម។ បរតោ បន ធនុ ហំនេសុ កាយសក្ខី ឆាម។ អរហត្តជលេ
បត្តេ ឧកតោភាគវិមុត្តោ ឆាម។

អបរោ បញ្ញាមេវ ធុរំ កត្វា វិបស្សនាវសេន អភិនិវេជ្ជា សុទ្ធសម្ព័រេ វា
រូចាវចរជ្ឈានេសុ វា អញ្ញាតំ សម្មសិក្ខា អរហត្តំ ចាបុណាតិ, អយម្បិ
សោតាបត្តិមគ្គកូណោយេវ ធម្មានុសារី ឆាម។ បរតោ បន ធនុ ហំនេសុ
ទិដ្ឋិប្បត្តោ ឆាម។ អរហត្តេ បត្តេ បញ្ញាវិមុត្តោ ឆាម។ ឥធន្ធនាមាណិ អបុព្វានិ,
តានិ បុរិមេហិ សទ្ធិ បញ្ច ហោន្តិ។ អបរោ អដ្ឋសមាបត្តិលាភី សទ្ធិ ធុរំ កត្វា
សមាធិវសេន អភិនិវេជ្ជា អញ្ញាតំ អរូបសមាបត្តិ បទដ្ឋានំ កត្វា វិបស្សនំ
បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ ចាបុណាតិ - អយំ សោតាបត្តិមគ្គកូណោ សទ្ធានុសារី
ឆាម។ បរតោ ធនុ ហំនេសុ កាយសក្ខីយេវ ឆាម។ អរហត្តេ បត្តេ
ឧកតោភាគវិមុត្តោយេវ ឆាម។ ឥធន ឯកមេវ ឆាមំ អបុព្វំ។ តេន សទ្ធិ បុរិមាណិ
បញ្ច ធន ហោន្តិ។ អបរោ សទ្ធមេវ ធុរំ កត្វា វិបស្សនាវសេន អភិនិវេជ្ជា
សុទ្ធសម្ព័រេ វា រូចាវចរជ្ឈានេសុ វា អញ្ញាតំ សម្មសិក្ខា អរហត្តំ ចាបុណាតិ។
អយម្បិ សោតាបត្តិមគ្គកូណោ សទ្ធានុសារី ឆាម។ បរតោ ធនុ ហំនេសុ
សទ្ធាវិមុត្តោ ឆាម។ អរហត្តេ បត្តេ បញ្ញាវិមុត្តោ ឆាម។ ឥធាបិ ឯកមេវ ឆាមំ
អបុព្វំ។ តេន សទ្ធិ បុរិមាណិ ធន សត្ត ហោន្តិ។ ឥមេ សត្ត បុគ្គលា លោកេ
អគ្គទក្ខិណោយ្យា ឆាមាតិ។

៣១. សត្តកុត្តបរមនិទ្ទេសេ - សត្តកុត្តន្តិ សត្តវារេ។ សត្តកុត្តបរមា
ក្សបបត្តិ អត្តការក្កហណំ អស្ស, តតោ បរំ អដ្ឋមំ ករំ នាទិយតីតិ
សត្តកុត្តបរមោ។ សោតាបន្នោ ហោតីតិ ឯត្ថ សោតោតិ អរិយមគ្គោ, តេន
សមន្នាគតោ សោតាបន្នោ ឆាម។ យថាហា -

“សោតោ សោតោតិ ហិទំ, សារិបុត្ត, វុច្ឆតិ។ កតមោ នុ ខោ, សារិបុត្ត,
សោតោតិ? អយមេវ ហិ, ភន្តេ, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ សោតោ,
សេយ្យចិទំ - សម្មាទិដ្ឋិ... បេ... សម្មាសមាធិតិ។ សោតាបន្នោ
សោតាបន្នោតិ, ហិទំ, សារិបុត្ត, វុច្ឆតិ។ កតមោ នុ ខោ, សារិបុត្ត,
សោតាបន្នោតិ? យោ ហិ, ភន្តេ, ឥមិនា អរិយេន អដ្ឋង្គិកេន មគ្គេន
សមន្មាគតោ អយំ វុច្ឆតិ សោតាបន្នោ, ស្វាយំ អាយស្មា ឯវំនាមោ
ឯវំគោត្តោ ឥតិ វា” តិ (សំ. និ. ៥.១០០១)។

ឯវំ មគ្គកូលោបិ សោតាបន្នោ នាម ហោតិ។ ឥធ បន មគ្គេន ជលស្ស នាម
ទិន្នន្តិ ជលកូលោ សោតាបន្នោ អធិប្បតោ។

អវិនិច្ឆាតធម្មោតិ វិនិច្ឆាតសម្ពាតំ អចាយំ ឧបបត្តិវសេន
អនាគមនសភារោ។ និយតោតិ មគ្គនិយាមេន និយតោ។
សម្ពោធិបរាយណោតិ ពុជ្ឈនកភាវបរាយណោ។ សោ ហិ បដិលទ្ធមគ្គេន
ពុជ្ឈតីតិ សម្ពោធិបរាយណោ។ ឧបរិ តីហិ មគ្គហិ អវស្សំ ពុជ្ឈិស្សតីតិ
សម្ពោធិបរាយណោ។ ទេវេ ច មនុស្សេ ចាតិ ទេវលោកញា មនុស្សលោកញា។
សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វាតិ បដិសន្ធិវសេន អបរាបរំ គន្ធា។ ទុក្ខស្សន្តំ ករោតីតិ
វុទ្ធពុក្ខស្ស បរិយន្តំ បរិវដ្តមំ ករោតិ។ អយំ វុច្ឆតីតិ អយំ ឯវុចោ បុគ្គលោ
សត្តក្ខត្តបរមោ នាម វុច្ឆតិ។ អយំ បន កាលេន ទេវលោកស្ស កាលេន
មនុស្សលោកស្ស វសេន មិស្សកកវេន កថិតោតិ វេទិតញោ។

៣២. កោលំកោលនិទ្ទេសេ - កុលតោ កុលំ គច្ឆតីតិ កោលំកោលោ។
សោតាបត្តិជលសច្ចិកិរិយតោ ហិ បដ្ឋាយ នីចេ កុលេ ឧបបត្តិ នាម នត្តិ,
មហាកោគកុលេសុយេវ និព្ពត្តតីតិ អត្តោ។ ទ្វេ វា តីណិ វា កុលានីតិ
ទេវមនុស្សវសេន ទ្វេ វា តយោ វា ភវេ។ ឥតិ អយម្បិ មិស្សកកវេនេវ កថិតោ។

ទេសនាមត្តមេវ ចេតំ - ‘ទ្វេវា តីណី វា’តិ។ យាវ ធម្មកវា សំសរន្តោបិ បន
កោលំកោលោវ ហោតិ។

៣៣. ឯកពិជីនិទ្ទេសេ - ខន្ធពិជំ នាម កថិតំ។ យស្ស ហិ សោតាបន្នស្ស
ឯកំយេវ ខន្ធពិជំ អត្ថិ, ឯកំ អត្ថការ៍ក្កហណំ, សោ ឯកពិជី នាម។ មាណសកំ
កវន្តំ ឥទំ បនេត្ថ ទេសនាមត្តមេវ។ ទេវកវំ និព្ពត្តេតីតិបិ បន វត្ថុំ វដ្តតិយេវ។
ភកវតា កហិតនាមវសេនេវ ចេតានិ ឯតេសំ នាមានិ។ ឯត្ថកំ ហំនំ គតោ
សត្តក្ខត្តបរមោ នាម ហោតិ, ឯត្ថកំ កោលំកោលោ, ឯត្ថកំ ឯកពិជីតិ
ភកវតា ឯតេសំ នាមំ កហិតំ។ និយមតោ បន អយំ សត្តក្ខត្តបរមោ, អយំ
កោលំកោលោ, អយំ ឯកពិជីតិ នត្ថិ។

កោ បន តេសំ ឯតំ បភេទំ និយមេតីតិ? កេចិ តាវ ថេវ ‘បុព្ពហេតុ
និយមេតី’តិ វទន្តិ, កេចិ ‘បឋមមគ្គោ’, កេចិ ‘ឧបរិ តយោ មគ្គោ’, កេចិ ‘តិណ្ឌំ
មគ្គានំវិបស្សនា’តិ។ តត្ថ ‘បុព្ពហេតុ និយមេតី’តិ វាទេ ‘បឋមមគ្គស្ស
ឧបនិស្សយោ កតោ នាម ហោតិ, ឧបរិ តយោ មគ្គោ និរុបនិស្សយោ ឧប្បន្នា’តិ
វចនំ អាបជ្ជតិ។ ‘បឋមមគ្គោ និយមេតី’តិ វាទេ ឧបរិ តិណ្ឌំ មគ្គានំ និរត្តកតា
អាបជ្ជតិ។ ‘ឧបរិ តយោ មគ្គោ និយមេតី’តិ វាទេ ‘អដ្ឋមមគ្គេ អនុប្បន្នេយេវ ឧបរិ
តយោ មគ្គោ ឧប្បន្នា’តិ អាបជ្ជតិ។ ‘តិណ្ឌំ មគ្គានំវិបស្សនា និយមេតី’តិ វាទោ
បន យុជ្ជតិ។ សចេ ហិ ឧបរិ តិណ្ឌំ មគ្គានំវិបស្សនា ពលវតី ហោតិ, ឯកពិជី
នាម ហោតិ; តតោ មន្ទតរាយ កោលំកោលោ; តតោ មន្ទតរាយ
សត្តក្ខត្តបរមោតិ។

ឯកទ្វោ ហិ សោតាបន្នោ វដ្តជ្ឈាសយោ ហោតិ, វដ្តាភិរតោ, បុនប្បុនំ
វដ្តស្មីយេវ វិចរតិ សន្និស្សតិ។ អនាថបិណ្ឌិកោ សេដ្ឋិ, វិសាខា ឧបាសិកា,
ចូឡ្យវថមហារថា ទេវបុត្តា, អនេកវណ្ណោ ទេវបុត្តោ, សក្កោ ទេវរាជា,

នាគឧត្តោ ទេវបុត្តោតិ ឥមេ ហិ ឯត្ថកា ជនា វុដ្ឋជ្ឈាសយា វុដ្ឋាភិរតា អាទិតោ
បដ្ឋាយ ន ទេវលោកេ សោធម្មត្វា អកនិដ្ឋេ បត្វា បរិនិព្វាយិស្សន្តិ, ឥមេ ឥធ ន
គហិតា។ ន កេវលញ្ចិមេ; យោបិ មនុស្សេសុយេវ សត្តក្ខត្តំ សំសរិត្វា អរហត្តំ
ចាបុណាតិ, យោបិ ទេវលោកេ និព្វត្តោ ទេវេសុយេវ សត្តក្ខត្តំ អបរាបរំ
សំសរិត្វា អរហត្តំ ចាបុណាតិ, ឥមេបិ ឥធ ន គហិតា។ មិស្សកកវវសេនេវ
បនេត្ថ សត្តក្ខត្តបរមកោលំកោលា មាណសកកវនិព្វត្តកោយេវ ច ឯកពិជី
គហិតោតិ វេទិតញ្ចោ។ តត្ថ ឯកកោ ទុក្ខាបជិបទាទិវសេន ចតុញ្ញិជការំ
អាបជ្ជតិ។ សទ្ធាធុរេនេវ ចត្តារោ សត្តក្ខត្តបរមា, ចត្តារោ កោលំកោលា,
ចត្តារោ ឯកពិជីនោតិ ទ្វាទស ហោន្តិ។ សចេ បញ្ញាយ សក្កា និព្វត្តេត្ថំ, ‘អហំ
លោកុត្តរំ ធម្មំ និព្វត្តេស្សមី’តិ ឯវំ បញ្ញំ ធុរំ កត្វា សត្តក្ខត្តបរមាទិការំ បត្តាបិ
បជិបទាវសេន ទ្វាទសេវាតិ ឥមេ ចតុវិសតិ សោតាបន្នា
ឥហជ្ជកនិជ្ឈានិកវសេនេវ ឥមស្មី ហនេ កចិតោតិ វេទិតញ្ចោ។

៣២. សកទាគាមិនិទ្ទេសេ - បដិសន្ធិវសេន សកី អាគច្ឆតីតិ
សកទាគាមី។ សកិទេវាតិ ឯកវារំយេវ។ ឥមំ លោកំ អាគច្ឆាតិ ឥមិនា បញ្ចាសុ
សកទាគាមីសុ ចត្តារោ វុដ្ឋត្វា ឯកោវ គហិតោ។ ឯកច្ឆោ ហិ ឥធ
សកទាគាមិជលំ បត្វា ឥធេវ បរិនិព្វាយតិ, ឯកច្ឆោ ឥធ បត្វា ទេវលោកេ
បរិនិព្វាយតិ, ឯកច្ឆោ ទេវលោកេ បត្វា តត្ថេវ បរិនិព្វាយតិ, ឯកច្ឆោ
ទេវលោកេ បត្វា ឥធបបដ្ឋិត្វា បរិនិព្វាយតិ - ឥមេ ចត្តារោបិ ឥធ ន គហិតា។
យោ បន ឥធ បត្វា ទេវលោកេ យាវតាយុកំ វសិត្វា បុន ឥធបបដ្ឋិត្វា
បរិនិព្វាយតិ - អយំ ឯកោវ ឥធ គហិតោតិ វេទិតញ្ចោ។ សេសមេត្ត យំ វត្ថុញ្ចំ
សិយា តំ សត្វំ ហោជ្ជា ធម្មសង្កហជ្ជកថាយំ លោកុត្តរកុសលនិទ្ទេសេ វុត្ថមេវ។
ឥមស្ស បន សកទាគាមិនោ ឯកពិជីនា សទ្ធិ កី នាណករណាណ្ឌិ? ឯកពិជីស្ស
ឯកោវ បដិសន្ធិ, សកទាគាមីស្ស ទ្វេ បដិសន្ធិយោ - ឥទំ នេសំ នាណករណាណ្ឌិ។

៣៥. អនាគាមិនិទ្ទេសេ - ឡិម្ពាភិយានំ សំយោជនានន្តិ ឡិវំ វុច្ចតិ

កាមធាតុ។ យស្ស ឥមា និ បញ្ច ពន្ធនានិ អប្បហីនានិ ហោន្តិ, សោ ភវគ្គ
និព្ពត្តាបិ គិលិភពឡិសោ មន្ទោវិយ ធិយសុត្តកេន ចាទេ ពន្ធកាការិយ
តេហិ ពន្ធនេហិ អាកឡិយមាណោ កាមធាតុយំយេវ បវត្តតីតិ បញ្ច ពន្ធនានិ
ឡិម្ពាភិយានំតិ វុច្ចន្តិ។ ហោជ្ជាភិយានំ ហោជ្ជាកោជ្ជាសិកានំតិ អត្ថោ។
បរិក្ខយាតិ តេសំ ពន្ធនានំ បរិក្ខយេន។ ឧបចាតិកោតិ ឧបចាតយោនិកោ។
ឥមិនាស្ស គព្ពសេយ្យា បដិក្ខត្តា។ តត្ថ បរិនិព្វាយីតិ តត្ថ សុទ្ធាវាសលោកេ
បរិនិព្វាយីតា។ អនាវត្តិធម្មោ តស្មា លោកាតិ បដិសន្ធិគ្គហធាវសេន តស្មា
លោកា ឥធ អនាវត្តនសភាវោ។ ពុទ្ធនស្សនថេរនស្សនធម្មស្សវនានំ
បនត្តាយស្ស អាកមនំ អនិវាទំ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ វិវិដោ បុគ្គលោ
បដិសន្ធិវសេន បុន អនាគមនតោ អនាគាមី នាម វុច្ចតិ។

៣៦. អន្តរាបរិនិព្វាយិនិទ្ទេសេ - ឧបបន្នំ វា សមនន្តរាតិ ឧបបន្នសមនន្តរា វា

ហុត្វា។ អប្បត្តំ វា វេមជ្ឈំ អាយុប្បមាណាន្តិ អាយុប្បមាណំ វេមជ្ឈំ អប្បត្តំ វា
ហុត្វា អរិយមគ្គំ សញ្ញនេតីតិ អត្ថោ។ វាសន្តិកប្បតោ បន វេមជ្ឈំ បត្តន្តិបិ
អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ វិវំ តយោ អន្តរាបរិនិព្វាយិនោ សិទ្ធា ហោន្តិ។ ឧបរិដ្ឋិមានំ
សំយោជនានន្តិ ឧបរិ បញ្ចន្តំ ឧទ្ធម្ពាភិយសំយោជនានំ អជ្ឈន្តំ វា កិលេសានំ។
បហានាយាតិ វិតេសំ បដហនត្តាយ មគ្គំ សញ្ញនេតិ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ
វិវុចោ បុគ្គលោ អាយុវេមជ្ឈស្ស អន្តរាយេវ បរិនិព្វាយនតោ
អន្តរាបរិនិព្វាយីតិ វុច្ចតិ។

៣៧. ឧបហច្ចបរិនិព្វាយិនិទ្ទេសេ - អតិក្កមិទ្វា វេមជ្ឈំ អាយុប្បមាណាន្តិ

អាយុប្បមាណំ វេមជ្ឈំ អតិក្កមិទ្វា។ ឧបហច្ច វា កាលកិរិយន្តិ ឧបគន្ធា
កាលកិរិយំ។ អាយុក្ខយស្ស អាសន្នេ វត្វាតិ អត្ថោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ

ឯវ្យាគោ បុគ្គលោ អវិហាសុ តាវ កប្បសហស្សប្បមាណស្ស អាយុនោ
បញ្ចកប្បសតសម្មាតំ វេមជ្ឈំ អតិក្កមិត្វា ធនេវ កប្បសតេ
សត្តមជ្ឈមនវមាណំ វា អញ្ញាតវស្មី ទសមេយេវ វា កប្បសតេ ឋត្វា អរហត្តំ បត្វា
កិលេសបរិនិព្វានេន បរិនិព្វាយនតោ ឧបហាច្ចបរិនិព្វាយីតិ វុច្ចតិ។

៣៨. អសម្មារសសម្មារបរិនិព្វាយិនិទ្ទេសេសុ - អសម្មារេន អប្បទុក្ខេន
អធិមត្តបយោគំ អកត្វាវ កិលេសបរិនិព្វានេន បរិនិព្វានធម្មោតិ
អសម្មារបរិនិព្វាយី។ សសម្មារេន ទុក្ខេន កសិរេន អធិមត្តបយោគំ កត្វាវ
កិលេសបរិនិព្វានេន បរិនិព្វាយនធម្មោតិ សសម្មារបរិនិព្វាយី។

៤០. ឧទ្ធិសោតនិទ្ទេសេ - ឧទ្ធិ វាហិកាវេន ឧទ្ធិមស្ស តណ្ហាសោតំ វដ្តសោតំ
វាតិ ឧទ្ធិសោតោ។ ឧទ្ធិ វា គន្ធា បដិលភិតតត្ថតោ ឧទ្ធិមស្ស មគ្គសោតន្តិ
ឧទ្ធិសោតោ។ អកនិជ្ជំ គច្ឆតីតិ អកនិជ្ជកាមី។ អវិហា ចុតោ អតប្បំ
គច្ឆតីតិ អាធិសុ អវិហោ កប្បសហស្សំ វសន្តោ អរហត្តំ បត្តំ អសក្កណិក្ខា
អតប្បំ គច្ឆតិ។ តត្រាបិ ទ្វេ កប្បសហស្សានិ វសន្តោ អរហត្តំ បត្តំ
អសក្កណិក្ខា សុទស្សំ គច្ឆតិ។ តត្រាបិ ចត្តារិ កប្បសហស្សានិ វសន្តោ
អរហត្តំ បត្តំ អសក្កណិក្ខា សុទស្សី គច្ឆតិ។ តត្រាបិ អដ្ឋ កប្បសហស្សានិ
វសន្តោ អរហត្តំ បត្តំ អសក្កណិក្ខា អកនិជ្ជំ គច្ឆតិ។ តត្ថ វសន្តោ អរិយមគ្គំ
សញ្ញានេតីតិ អត្ថោ។

ឥមេសំ បន អនាគាមីនំ បភេទជាននត្ថំ ឧទ្ធិសោតោ អកនិជ្ជកាមីចតុក្កំ
វេទិតព្ពំ។ តត្ថ យោ អវិហាតោ បដ្ឋាយ ចត្តារោ ទេវលោកេ សោធនត្វា អកនិជ្ជំ
គន្ធា បរិនិព្វាយតិ អយំ ឧទ្ធិសោតោ អកនិជ្ជកាមី ឆាម។ យោ បន ហេដ្ឋា
តយោ ទេវលោកេ សោធនត្វា សុទស្សី ទេវលោកេ ឋត្វា បរិនិព្វាយតិ - អយំ
ឧទ្ធិសោតោ, ន អកនិជ្ជកាមី ឆាម។ យោ បន ឥតោ អកនិជ្ជមេវ គន្ធា

បរិនិព្វានយតិ, អយំ ន ឧទ្ទំសោតោ, អកកនិដ្ឋកាមី នាម។ យោ បន ហោជ្ជា ចតុស្កុ
នេវលោកេសុ តត្ថ តត្ថេវ បរិនិព្វានយតិ, អយំ ន ឧទ្ទំសោតោ, ន អកកនិដ្ឋកាមី
នាមាតិ។ វេទេតេ អជ្ជចត្តាលីស អនាគាមិនោ ហោន្តិ។

កង់? អរិហោ តាវ តយោ អន្តរាបរិនិព្វាយិនោ, វេកោ ឧបហាច្ចបរិនិព្វាយី,
វេកោ ឧទ្ទំសោតោ តេ អសម្ព័ន្ធវាបរិនិព្វាយិនោ បញ្ច, សសម្ព័ន្ធវាបរិនិព្វាយិនោ
បញ្ចាតិ ទស ហោន្តិ។ តថា អតប្បាសុទស្សាសុទស្សីស្វតិ ចត្តារោ ទសកា
ចត្តាលីសំ។ អកកនិដ្ឋ បន ឧទ្ទំសោតោ នត្ថិ។ តយោ បន អន្តរាបរិនិព្វាយិនោ,
វេកោ ឧបហាច្ចបរិនិព្វាយី។ តេ អសម្ព័ន្ធវាបរិនិព្វាយិនោ ចត្តារោ,
សសម្ព័ន្ធវាបរិនិព្វាយិនោ ចត្តារោតិ អជ្ជ។ វេ អជ្ជចត្តាលីសំ ហោន្តិ។

តេ សព្វេបិ បបដិកោបមាយ ជីវិតា - ទិវសំ សន្តត្តានម្បិ ហិ
អារកណ្តាកិវិច្ឆលីកនខច្ឆេទនានំ អយោមុខេ ហញ្ញមាទេ បបដិកា ឧប្បជ្ឈិត្វា
និព្វាយតិ - វេវុចោ បឋមោ អន្តរាបរិនិព្វាយី វេទិតញ្ចោ។ កស្មា?
ឧប្បន្នសមនន្តរាវ កិលេសបរិនិព្វានេន បរិនិព្វាយនតោ។ តតោ មហន្តតរេ
អយោមុខេ ហញ្ញមាទេ បបដិកា អាកាសំ ឧល្លដ្ឋិត្វា និព្វាយតិ - វេវុចោ
ទុតិយោ អន្តរាបរិនិព្វាយី ទជ្ជញ្ចោ។ កស្មា? វេមជ្ឈំ អប្បត្វា បរិនិព្វាយនតោ។
តតោ មហន្តតរេ អយោមុខេ ហញ្ញមាទេ បបដិកា អាកាសំ ឧល្លដ្ឋិត្វា
និវត្តមាទា បដិវិយំ អនុបហាច្ចតលា ហុត្វា បរិនិព្វាយតិ - វេវុចោ តតិយោ
អន្តរាបរិនិព្វាយី ទជ្ជញ្ចោ។ កស្មា? វេមជ្ឈំ បត្វា អនុបហាច្ច បរិនិព្វាយនតោ។
តតោ មហន្តតរេ អយោមុខេ ហញ្ញមាទេ បបដិកា អាកាសំ ឧល្លដ្ឋិត្វា បដិវិយំ
បតិត្វា ឧបហាច្ចតលា ហុត្វា និព្វាយតិ - វេវុចោ ឧបហាច្ចបរិនិព្វាយី
វេទិតញ្ចោ។ កស្មា? កាលកិវិយំ ឧបគន្ធា អាយុគតី ខេបេត្វា បរិនិព្វាយនតោ។
តតោ មហន្តតរេ អយោមុខេ ហញ្ញមាទេ បបដិកា បរិត្តេ តិណាកដ្ឋេ បតិត្វា

តំ បរិត្តំ តិណាកដ្ឋំ ឈាបេត្វា និព្វាយតិ - ឯវុចោ អសម្ព័ន្ធវបរិនិព្វាយី
វេទិតញោ។ កស្មា? អប្បយោគេន លហុសាយ គតិយា បរិនិព្វាយនតោ។ តតោ
មហន្តតវេ អយោមុខេ ហញ្ញមាទេ បបដិកា វិបុលេ តិណាកដ្ឋបុញ្ញេ បតិទ្វា តំ
វិបុលំ តិណាកដ្ឋបុញ្ញំ ឈាបេត្វា និព្វាយតិ - ឯវុចោ សសម្ព័ន្ធវបរិនិព្វាយី
វេទិតញោ។ កស្មា? សប្បយោគេន អលហុសាយ គតិយា បរិនិព្វាយនតោ។
អបរា មហន្តេសុ តិណាកដ្ឋបុញ្ញេសុ បតតិ, តតុ មហន្តេសុ តិណាកដ្ឋបុញ្ញេសុ
ឈាយមាទេសុ វីតច្ចិតផ្ការោ វា ជាលា វា ឧប្បតិទ្វា កម្មារសាលំ ឈាបេត្វា
តាមនិគមនគររដ្ឋំ ឈាបេត្វា សមុទ្ធន្តំ បទ្វា និព្វាយតិ - ឯវុចោ ឧទ្ធិសោតោ
អកនិជ្ជតាមី ទដ្ឋញោ។ កស្មា? អនេកភវីពីជីវិច្ឆារំ ដុស្ស ដុស្ស ព្យង្គិកត្វា
បរិនិព្វាយនតោ។ យស្មា បន អារកណ្តាកាទិភេទំ ខុទ្ទកម្មិ មហន្តម្មិ
អយោកចាលមេវ, តស្មា សុត្តេ សព្វវាវេសុ អយោកចាលន្ទេវ វុត្តំ (អ. និ.
៧.៥៥)។ យថាហា -

“ឥធន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - ‘នោ ចស្ស, នោ ច មេ សិយា,
ន ភវិស្សតិ, ន មេ ភវិស្សតិ, យទត្ថិ យំ ភូតំ, តំ បដហាមី’” តិ ឧបេក្ខំ
បដិលភតិ។ សោ ភវេ ន វជ្ជតិ, សម្ពវេ ន វជ្ជតិ, អត្តត្ថវិ បទំ សន្តំ
សម្ពប្បញ្ញាយ បស្សតិ។ តព្វា ខុស្ស បទំ ន សព្វេន សព្វំ សច្ចិកតំ
ហោតិ។ តស្ស ន សព្វេន សព្វំ មាធានុសយោ បហីនោ ហោតិ, ន សព្វេន
សព្វំ ភវរាគានុសយោ បហីនោ ហោតិ, ន សព្វេន សព្វំ អវិជ្ជានុសយោ
បហីនោ ហោតិ។ សោ បញ្ចន្តំ ឱវម្ពាភិយានំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា
អន្តរាបរិនិព្វាយី ហោតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, ទិវសំ សន្តត្ថេ
អយោកចាលេ ហញ្ញមាទេ បបដិកា និព្វត្តិទ្វា និព្វាយេយ្យ; ឯវមេវ ខោ,
ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ ចស្ស... បេ... អន្តរាបរិនិព្វាយី
ហោតិ។

“ឥធម៌ បន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ ចស្ស... បេ....
អន្តរាបរិទិព្ពាយី ហោតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, ធិវសំ សន្តត្ថ
អយោកថាលេ ហញ្ញមាណេ បបដិកា និព្ពត្តិត្វា ឧប្បតិក្វា និព្ពាយេយ្យ;
ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ ចស្ស... បេ....
អន្តរាបរិទិព្ពាយី ហោតិ។

“ឥធម៌ បន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ ចស្ស... បេ....
អន្តរាបរិទិព្ពាយី ហោតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, ធិវសំ សន្តត្ថ
អយោកថាលេ ហញ្ញមាណេ បបដិកា និព្ពត្តិត្វា ឧប្បតិក្វា អនុបហាច្ច
តលំ និព្ពាយេយ្យ; ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ
ចស្ស... បេ.... អន្តរាបរិទិព្ពាយី ហោតិ។

“ឥធម៌ បន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ ចស្ស... បេ....
ឧបហាច្ចបរិទិព្ពាយី ហោតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, ធិវសំ សន្តត្ថ
អយោកថាលេ ហញ្ញមាណេ បបដិកា និព្ពត្តិត្វា ឧប្បតិក្វា ឧបហាច្ច តលំ
និព្ពាយេយ្យ; ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ
ចស្ស... បេ.... ឧបហាច្ចបរិទិព្ពាយី ហោតិ។

“ឥធម៌ បន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ ចស្ស... បេ....
បរិក្ខយា អសម្ព័រាបរិទិព្ពាយី ហោតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, ធិវសំ សន្តត្ថ
អយោកថាលេ ហញ្ញមាណេ បបដិកា និព្ពត្តិត្វា ឧប្បតិក្វា បរិត្ថ
តិណាបុញ្ញោ វា កដ្ឋបុញ្ញោ វា និបតេយ្យ, សា តត្ថ អគ្គិម្បិ ជនេយ្យ, ធូមម្បិ
ជនេយ្យ, អគ្គិម្បិ ជនេត្វា ធូមម្បិ ជនេត្វា តមេវ បរិត្ថំ តិណាបុញ្ញំ វា
កដ្ឋបុញ្ញំ វា បរិយាទិយិត្វា អនាហារា និព្ពាយេយ្យ; ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ,

ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ ចស្ស...បេ... បរិក្ខយា
អសម្ព័រាបរិនិព្វាយី ហោតិ។

“ឥធម បន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ ចស្ស...បេ...
សសម្ព័រាបរិនិព្វាយី ហោតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, ទិវសំ សន្តត្ថ
អយោកថាលេ ហញ្ញមាណេ បបដិកា និព្វត្តិត្វា ឧប្បតិក្វា វិបុលេ
តិណាបុញ្ញោ វា កដ្ឋបុញ្ញោ វា និបតេយ្យ, សា តត្ថ អគ្គិម្បិ ជនេយ្យ...បេ...
តមេវ វិបុលំ តិណាបុញ្ញំ វា កដ្ឋបុញ្ញំ វា បរិយាទិយិត្វា អនាហារា
និព្វាយេយ្យ; ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ
ចស្ស...បេ... សសម្ព័រាបរិនិព្វាយី ហោតិ។

“ឥធម បន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ ចស្ស...បេ...
បរិក្ខយា ឧទ្ធិសោតោ ហោតិ អកនិជ្ជកាមី។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, ទិវសំ
សន្តត្ថ អយោកថាលេ ហញ្ញមាណេ បបដិកា និព្វត្តិត្វា ឧប្បតិក្វា មហាន្តេ
តិណាបុញ្ញោ វា កដ្ឋបុញ្ញោ វា និបតេយ្យ, សា តត្ថ អគ្គិម្បិ ជនេយ្យ...បេ...
តមេវ មហាន្តំ តិណាបុញ្ញំ វា កដ្ឋបុញ្ញំ វា បរិយាទិយិត្វា កច្ចម្បិ ធមោយ្យ,
ធាយម្បិ ធមោយ្យ, កច្ចម្បិ ធមាត្វា ធាយម្បិ ធមាត្វា ហរិតន្តំ វា បដន្តំ វា
សេលន្តំ វា ឧទកន្តំ វា រមណីយំ វា ភូមិភាគំ អាគម្ម អនាហារា
និព្វាយេយ្យ; ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ឯវំ បដិបន្នោ ហោតិ - នោ
ចស្ស...បេ... បរិក្ខយា ឧទ្ធិសោតោ ហោតិ អកនិជ្ជកាមី”តិ (អ. និ. ៧.៥៥)។

៤១-៤២. សោតាបត្តិជលសង្ឃិកិរិយាយ បដិបន្នាទិនិទ្ទេសា ឧត្តានត្តារ។
អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ អរហតិ ឯត្ថ បន ធានស អរហន្តោ វេទិតញ្ញា។ កថំ?
តយោ ហិ វិមោក្ខា - សុញ្ញតោ, អនិមិត្តោ, អប្បណិហិតោតិ។ តត្ថ
សុញ្ញតវិមោក្ខនវិមុត្តឌីណាសវោ បដិបន្តាវសេន ចតុត្ថៃធា ហោតិ; តថា

អធិប្បត្តិអប្បណិហិតវិមោក្ខហិតិ - ឯវំ ទ្វាទស អរហន្តោ វេទិតញ្ច។ ឥតិ ឥមេ
ទ្វាទស អរហន្តោវិយ ទ្វាទសេវ សកទាគាមិនោ, ចតុវិសតិ សោតាបន្នា,
អដ្ឋចត្តាលីស អនាគាមិនោតិ ឯត្តកា បុគ្គលា ឥតោ មុច្ឆិត្វា ពហិទ្វា នុប្បជ្ឈន្តិ,
ឥមស្មិញ្ញេវ សព្ពញ្ញាពុទ្ធសាសនេ ឧប្បជ្ឈន្តិតិ។

ឯកកនិទ្ទេសវណ្ណាន។

២. ទុកនិទ្ទេសវណ្ណាន

៤៥. ទុកនិទ្ទេសេ កោដនោតិ កុដ្ឋនសីលោ មហាកោដោ។ ឯវំ បុគ្គលំ
បុច្ឆិត្វាបិ ធម្មេន បុគ្គលំ ទស្សេតុំ តត្ថ កតមោ កោដាតិអាទិមាហ។
ឧបនាហីនិទ្ទេសាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ កោដោ កុដ្ឋនាតិអាទីនិ ហេដ្ឋា
វុត្តត្តានេវ។ តថា ឧបនាហីនិទ្ទេសាទីសុ បុព្វកាលំ កោដាតិអាទីនិ។ អយំ
កោដោ អប្បហីនោតិ អយំ ឯត្តកោ កោដោវិក្ខម្ពនប្បហានេន វា
តទន្តប្បហានេន វា សមុច្ឆេទប្បហានេន វា អប្បហីនោ។ បរតោ
ឧបនាហាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

៥៣. អហិរិកនិទ្ទេសាទីសុ - ឥមិនា អហិរិកេនាតិ ឥមិនា ឯវំបការេន
អហិរិកធម្មេន សមន្នាគតោ។ ឥមិនា អនោត្តប្បនាតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

៦៣. អដ្ឋត្ថសំយោជនោតិ អដ្ឋត្ថពន្ធនោ។ ពហិទ្វាសំយោជនោតិ
ពហិទ្វាពន្ធនោ។ តេ ឧភោបិ វច្ឆកសាលូបមាយ ធិបេតញ្ច។ វច្ឆកសាលាយ ហិ
អន្តោ ពទ្វោ អន្តោយេវ សយិតវច្ឆកោវិយ
ឥធម្មកសោតាបន្នសកទាគាមិនោ។ តេសញ្ញា ពន្ធនម្បិ ឥធរេវ, សយម្បិ ឥធរេវ។
អន្តោ ពទ្វោ បន ពហិ សយិតវច្ឆកោវិយ រូទារូបកវេ
សោតាបន្នសកទាគាមិនោ។ តេសញ្ញា ពន្ធនមេវ ឥធរេវ, សយំ បន ព្រហ្មលោកេ

បីតា។ ពហិ ពោធិ្វា ពហិ សយិតវច្ឆកោវិយ រូចារូបកវេ អនាគាមី។ តស្ស ហិ
ពន្ធនម្បិ ពហិទ្វា, សយម្បិ ពហិទ្វាវ។ ពហិ ពោធិ្វា បន អន្តោសយិតវច្ឆកោវិយ
ឥធម្មកអនាគាមី។ តស្ស ហិ ពន្ធនំ រូចារូបកវេសុ, សយំ បន ឥធម៌ បីតោ។

៦៥. អក្កោធននិទ្ទេសាធិសុ - បហីនោតិ វិក្ខម្ពនប្បហានេន វា,
តទង្គប្បហានេន វា, សមុច្ឆេទប្បហានេន វា បហីនោ។

៨៣. ទុល្លភនិទ្ទេសេ - ទុល្លភាតិ ន សុលភា។ បុព្វការីតិ បឋមមេវ
ការកោ។ កតវេទីតិ កតំ វេទេតិ, វិទិតំ ចាកជំ ករោតិ។ តេ
អការីយានការីយេហិ ធិបេតញ្ញា។ អការីយេសុ ហិ មាតាបិតរោ បុព្វការីនោ
នាម។ បុត្តធិតរោ បន មាតាបិតរោ បដិជគ្គន្តា អភិវាទនាធិនិ តេសំ កុរុមាណ
កតវេទិនោ នាម។ អនការីយេសុ អាចរិយុបជ្ឈាយា បុព្វការីនោ នាម។
អន្តេវាសិកសទ្ធិវិហារិកា អាចរិយុបជ្ឈាយេ បដិជគ្គន្តា អភិវាទនាធិនិ តេសំ
កុរុមាណ កតវេទិនោ នាម។ តេសំ អារិការត្ថាយ
ឧបជ្ឈាយចោសកសោណាត្ថរាជីនំ វត្ថុនិ កថេតញ្ញានិ។

អបរោ នយោ - បរេន អកតេយេវ ឧបការេ អត្ថនិ កតំ ឧបការំ
អនបេក្ខិត្វា ការកោ បុព្វការី, សេយ្យថាបិ មាតាបិតរោ ចេវ
អាចរិយុបជ្ឈាយា ច។ សោ ទុល្លភោ; សត្តានំ តល្លាភិក្ខុតត្តា។ បរេន កតស្ស
ឧបការស្ស អនុរូបប្បវត្តិ អត្ថនិ កតំ ឧបការំ ឧបការតោ ជានន្តោ,
វេទិយន្តោ, កតញ្ញកតវេទី។ សេយ្យថាបិ មាតាបិតុអាចរិយុបជ្ឈាយេសុ សម្មា
បដិបន្នោ។ សោបិ ទុល្លភោ; សត្តានំ អវិជ្ជាភិក្ខុតត្តា។

អបិច - អការណាវច្ឆលោ បុព្វការី, សការណាវច្ឆលោ កតញ្ញកតវេទី។
'ករិស្សតិ មេ'តិ វេមាទិការណានិរបេក្ខកិរិយោ បុព្វការី។ 'ករិស្សតិ មេ'តិ

៨៦. អាសវាតិ កិលេសា។ ន កុក្កុទ្ធាយិតតំ កុក្កុទ្ធាយិតិ ន
 កុក្កុទ្ធាយិតព្ពយុត្តកំ កុក្កុទ្ធាយិតិ។ សូករមំសំ លភិទ្ធា អធមំសន្តិ
 កុក្កុទ្ធាយិតិ, មិគមំសំ, លភិទ្ធា ធិបិមំសន្តិ កុក្កុទ្ធាយិតិ។ កាលេ សន្តោយេ។

‘កាលោ នត្ថី’តិ, អប្បវាវេត្វា’ ‘បវាវិតោស្មី’តិ, បត្តេ វជស្មី អបតិតេយេ’
‘បតិត’ន្តិ, អត្តានំ ឧទ្ទិស្ស មជ្ឈមំសេ អកតេយេ’ ‘មំ ឧទ្ទិស្ស កត’ន្តិ
កុក្កុទ្ធាយតិ។ កុក្កុទ្ធាយិតព្ពំ ន កុក្កុទ្ធាយតិតិ កុក្កុទ្ធាយិតព្ពយុត្តកំ ន
កុក្កុទ្ធាយតិ។ អជ្ជមំសំ លភិទ្វា សូករមំសន្តិ ន កុក្កុទ្ធាយតិ... បេ... អត្តានំ
ឧទ្ទិស្ស មជ្ឈមំសេ កតេ ‘មំ ឧទ្ទិស្ស កត’ន្តិ ន កុក្កុទ្ធាយតិ។ អង្គត្រូវដកថាយំ
បន - “ន កុក្កុទ្ធាយិតព្ពំ’ន្តិ សង្ឃកោគស្ស អបជ្ជបនំ អវិចារណំ ន
កុក្កុទ្ធាយិតព្ពំ នាម, តំ កុក្កុទ្ធាយតិ។ ‘កុក្កុទ្ធាយិតព្ពំ’ន្តិ តស្សេវ’ បជ្ជបនំ
វិចារណំ, តំ ន កុក្កុទ្ធាយតិ” តិ ឯត្ថកមេវ’ វុត្ថំ។ ឥមេសន្តិ ឥមេសំ ទិដ្ឋំ បុគ្គលានំ
សុភមិយំ តិណាលតាធិនិវិយ វត្តិម្យិ ធិវាបិ អាសវា វឌ្ឍន្តិយេវ។ សុក្កបក្ខេ
កប្បិយមំសំ លភិទ្វា កប្បិយមំសន្តេវ គណ្ណាត្តោ ន កុក្កុទ្ធាយិតព្ពំ ន
កុក្កុទ្ធាយតិ នាមាតិ ឥមិនា នយេន អត្តោ វេទិតព្ពោ។

៨៨. ហីនាធិមុត្តាតិ ហីនជ្ឈាសយោ។ ទុស្សីលោតិ និស្សីលោ។ ចាបធម្មាតិ
លាមកធម្មា។

៨៩. បណីតាធិមុត្តាតិ បណីតជ្ឈាសយោ។ កល្យាណធម្មាតិ
ភទ្ទកធម្មា, សុចិធម្មា, សុន្ទរធម្មា។

៩០. តិរត្តាតិ សុហិតោ បរិយោសិតោ។ តប្បេតាតិ អញ្ញេសម្បិ តិត្តិករោ។
បច្ចេកសម្ពុទ្ធាយេ ច តថាគតសាវកាតិ ឯត្ថ បច្ចេកពុទ្ធា នវហិ
លោកុត្តរធម្មហិ សយំ តិរត្តា បរិបុណ្ណា។ អញ្ញេ បន តប្បេតុំ ន សក្កោន្តិ។
តេសញ្ញិ ធម្មកថាយ អភិសមយោ ន ហោតិ។ សាវកានំ បន ធម្មកថាយ
អបរិមាណានម្បិ ទេវមនុស្សានំ អភិសមយោ ហោតិ។ ឯវំ សន្តេបិ យស្មា បន
តេ ធម្មំ ទេសេន្តា ន អត្តនោ វេចនំ កត្វា កថេន្តិ, ពុទ្ធានំ វេចនំ កត្វា កថេន្តិ។
សោតុំ និសិទ្ធិបរិសាបិ ‘អយំ ភិក្ខុ ន អត្តនា បដិវិទូធម្មំ កថេតិ, ពុទ្ធវិ

បដិវដ្តធម្មំ កថេតី'តិ ចិត្តិការំ ករោតិ។ ឥតិ សោ ចិត្តិការោ ពុទ្ធានំយេវ
ហោតិ។ ឯវំ តត្ថ សម្មាសម្ពុទ្ធាវ តប្បតា នាម។ យថា ហិ 'អសុកស្ស នាម
ឥនព្វិទព្វា ទេថា'តិ វញ្ញា អាណត្តា កិញ្ញាបិ អានេត្វា ទេន្តិ, អថ ខោ រាជារ តត្ថ
ឆាយកោ។ យេហិបិ លទ្ធិំ ហោតិ, តេ 'វញ្ញា អម្ពាភំ ហ៊ានន្តំ ទិន្នំ,
ឥស្សរិយវិភវោ ទិដ្ឋោ'ត្វេវ គណ្ណាន្តិ, ន រាជបុរិសេហិតិ។ ឯវំសម្មទមិទំ វេទិតព្ពំ។
សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ទុកនិទ្ទេសវណ្ណានា។

ក. តិកនិទ្ទេសវណ្ណានា

៩០. តិកនិទ្ទេសេ - ទុស្សីលោតិ និស្សីលោ។ ចាបធម្មោតិ លាមកធម្មោ។
សីលវិបត្តិយា វា ទុស្សីលោ, ទិដ្ឋិវិបត្តិយា ចាបធម្មោ។ កាយវចីសំវរកេទេន
ទុស្សីលោ, សេសសំវរកេទេន ចាបធម្មោ។ អសុទ្ធចយោគតាយ ទុស្សីលោ,
អសុទ្ធាសយតាយ ចាបធម្មោ។ កុសលសីលវិហោន ទុស្សីលោ;
អកុសលសីលសមន្នាគមេន ចាបធម្មោ។ អសុចីតិ អសុចីហិ កាយកម្មាទីហិ
សមន្នាគតោ។ សង្កស្សរសមាទារោតិ សង្កាយ បរេហិ សិរិភព្ពសមាទារោ។
កិញ្ញិទេវ អសារុប្បំ ទិស្វា 'ឥទំ ឥមិនា កតំ ភវិស្សតិ'តិ ឯវំ បរេហិ
អាសង្កនិយសមាទារោ, អត្តនោយេវ វា សង្កាយ សិរិភព្ពសមាទារោ -
សាសង្កសមាទារោតិ អត្តោ។ តស្ស ហិ ទិវាជ្ជានាទីសុ សន្និបតិទ្វា កិញ្ញិទេវ
មន្តយន្តេភិក្ខុ ទិស្វា 'ឥមេ ឯកតោ ហុត្វា មន្តេន្តិ, កច្ចិ នុ ខោ មយា កតកម្មំ
ជានិទ្វា មន្តេន្តិ'តិ ឯវំ សាសង្កសមាទារោ ហោតិ។

បដិច្ឆន្ទកម្មន្តោតិ បដិច្ឆាទេតព្ពយុត្តកេន ចាបកម្មេន សមន្នាគតោ។
អស្សមណោ សមណបដិញ្ញាតិ អស្សមណោ ហុត្វាវ

សមណបតិរូបកតាយ ‘សមណោ អហំន្តិ ឯវំ បដិញ្ញោ។ អព្រហ្មចារី
 ព្រហ្មចារីបដិញ្ញោតិ អញ្ញោ ព្រហ្មចារិនោ សុនិវត្តេ សុចារុតេ សុម្ពកបត្តជរេ
 តាមនិកមជនបទរាជធានីសុ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ជីវិតំ កក្កេន្តេ ទិស្វា សយម្បិ
 តាទិសេន អាការេន តថា បដិបជ្ជនតោ ‘អហំ ព្រហ្មចារី’តិ បដិញ្ញំ ទេន្តោវិយ
 ហោតិ។ ‘អហំ ភិក្ខុ’តិ វត្ថុ ឧបាសថគ្គាទីនិ បរិសន្តោ បន ព្រហ្មចារីបដិញ្ញោ
 ហោតិយេវ, តថា សង្ឃីកំ លាភំ គណ្ណាន្តោ។ អន្តោបូតីតិ បូតិនា កម្មន អន្តោ
 អនុបរិជ្ជា, និគ្គណាតាយ វា គុណសារវិវហិតត្តា អន្តោបូតិ។ អវស្សុតោតិ
 រាគាទីហិ តិណ្ណោ។ កសម្ពុជាតោតិ សញ្ញាតរាគាទិកចរោ។ អថ វា កសម្ពុ
 វុច្ឆតិ តិណ្ណកុណាបកតំ កសជឧទកំ។ ឥមស្មិញ សាសនេ ទុស្សីលោ នាម
 ជិតុច្ឆន្ទិយត្តា តិណ្ណកុណាបកសជឧទកសទិសោ។ តស្មា កសម្ពុវិយ ជាតោតិ
 កសម្ពុជាតោ។

តស្ស នឯវំ ហោតីតិ កស្មា ន ហោតិ? យត្ថ បតិជ្ជិតេន សក្កា ភវេយ្យ
 អរហត្តំ លទ្ធិ, តស្ស បតិជ្ជាយ ភិន្ទត្តា។ យថា ហិ ចណ្ណាលកុមារកស្ស
 ‘អសុកោ នាម ខត្តិយកុមារោ រជ្ជេ អភិសិទ្ធា’តិ សុត្វាបិ, យស្មី កុលេ
 បច្ឆាជាតា អភិសេកំ ចាបុណន្តិ, តស្មី កុលេ អបច្ឆាជាតត្តា នឯវំ ហោតិ -
 ‘កុទាស្ស នាមាហម្បិ សោ ខត្តិយកុមារោវិយ អភិសេកំ ចាបុណេយ្យ’ន្តិ;
 ឯវមេវ ទុស្សីលស្ស ‘អសុកោ នាម ភិក្ខុ អរហត្តំ បត្តោ’តិ សុត្វាបិ, យស្មី
 សីលេ បតិជ្ជិតេន អរហត្តំ បត្តព្វំ, តស្ស អភាវតោ ‘កុទាស្ស នាមាហម្បិ សោ
 សីលវាវិយ អរហត្តំ ចាបុណេយ’ន្តិ នឯវំ ហោតិ។ អយំ វុច្ឆតីតិ អយំ ឯវរូចោ
 បុគ្គលោ អរហត្តាសាយ អភាវា និរាសោតិ វុច្ឆតិ។

៩២. តស្ស ឯវំ ហោតីតិ កស្មា ហោតិ? យស្មី បតិជ្ជិតេន សក្កា ភវេយ្យ
 អរហត្តំ ចាបុណិតុំ, តស្ស បតិជ្ជាយ ជីវត្តា។ យថា ហិ សុជាតស្ស

ខត្តិយកុមារស្ស ‘អសុកោ នាម ខត្តិយកុមារោ រដ្ឋេ អភិសិទ្ធា’តិ សុត្វា’
 យស្មី កុលេ បច្ឆាជាតា អភិសេកំ ចាបុណ្ហន្តិ, តស្មី បច្ឆាជាតស្ស ឯវំ ហោតិ -
 ‘កុទាស្ស នាមាហម្មី, សោ កុមារោ វិយ អភិសេកំ ចាបុណ្ហាយ្យ’ន្តិ ឯវមេ’
 សីលវតោ ‘អសុកោ នាម ភិក្ខុ អរហន្តំ បត្តោ’តិ សុត្វា’ យស្មី សីលេ
 បតិជ្ជិតេន អរហន្តំ បត្តព្ពំ, តស្ស បតិជ្ជាយ ជីវត្តា - ‘កុទាស្ស នាមាហម្មី សោ
 ភិក្ខុ វិយ អរហន្តំ ចាបុណ្ហាយ្យ’ន្តិ ឯវំ ហោតិ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវរូចោ
 បុគ្គលោ អាសំសោ នាម វុច្ចតិ។ សោ ហិ អរហន្តំ អាសំសតិ បត្តេតីតិ
 អាសំសោ។

៩៣. យា ហិស្ស បុព្ពេ អវិមុត្តស្ស ភិ យា តស្ស ជីណាសវស្ស បុព្ពេ
 អរហន្តវិមុត្តិយា អវិមុត្តស្ស វិមុត្តាសា អហោសិ, សា បដិប្បស្សន្ធា, តស្មា ន
 ឯវំ ហោតិ។ យថា ហិ អភិសិទ្ធស្ស ខត្តិយស្ស ‘អសុកោ នាម ខត្តិយកុមារោ
 រដ្ឋេ អភិសិទ្ធា’តិ សុត្វា ឯកស្ស រញ្ជោ ទិដ្ឋំ រជ្ជាភិសេកានំ ទិដ្ឋំ សេតច្ចត្តានំ
 អភារា ន ឯវំ ហោតិ - “កុទាស្ស នាមាហម្មី សោ កុមារោ វិយ អភិសេកំ
 ចាបុណ្ហាយ្យ”ន្តិ; ឯវមេ’ ជីណាសវស្ស ‘អសុកោ នាម ភិក្ខុ អរហន្តំ បត្តោ’តិ
 សុត្វា, ទិដ្ឋំ អរហន្តានំ អភារា - ‘កុទាស្ស នាមាហម្មី សោ ភិក្ខុ វិយ អរហន្តំ
 ចាបុណ្ហាយ្យ’ន្តិ ន ឯវំ ហោតិ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវរូចោ បុគ្គលោ
 អរហន្តាសាយ វិគតត្តា វិគតាសោតិ វុច្ចតិ។

៩៤. គិលានុបមនិទ្ទេសេ - យាយ ឧបមាយ តេ គិលានុបមាតិ វុច្ចន្តិ, តំ តាវ
 ឧបមំ ធស្សេតុំ តយោ គិលានាតិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សប្បាយានីតិ ហិតានិ
 វុទ្ធិករានិ។ បតិវុបន្តិ អនុច្ឆរិកំ។ នេវ វុជ្ជាតិ តម្លា អាពាធាតិ ឥមិនា អតេកិច្ចេន
 វាតាបមារាទិនា រោគេន សមន្នាគតោ និជ្ឈប្បត្តោ គិលានោ កថិតោ។ វុជ្ជាតិ

តម្លា អាពាធាតិ ឥមិនា ទិបិតកក្កដាបុប្ផកដរាទិប្បកេនោ
អប្បមត្តកាពាធា កថិតោ។

លកន្តោ សប្បាយានិ ភោជនានិ នោ អលកន្តោតិ ឥមិនា បនយេសំ
បដិជគ្គនេន ជាសុកំ ហោតិ, សព្វេបិ តេ អាពាធា កថិតោ។ ឯត្ថ ច បតិរូចោ
ឧបជ្ជាកោ នាម គិលានុបជ្ជាកអង្កេហិ សមន្មាគតោ បណ្ឌិតោ ឧក្ខោ
អនលសោ វេទិតញោ។

គិលានុបជ្ជាកោ អនុញ្ញាតោតិ 'ភិក្ខុសង្ឃេន ធាតញ្ញោ'តិ អនុញ្ញាតោ។
តស្មីញ្ញំ គិលានេ អត្តនោ ធម្មតាយ យាបេតុំ អសក្កាន្តេ ភិក្ខុសង្ឃេន តស្ស
ភិក្ខុនោ 'ឯកោ ភិក្ខុ ច សាមណេរោ ច ឥមំ បដិជគ្គថា'តិ អបលោកត្វា
ធាតញ្ញោ។ យាវ បនតេ តំ បដិជគ្គន្តិ, តាវ គិលានស្ស ច តេសញ្ចា ទិដ្ឋំ យេនត្តោ
សព្វំ ភិក្ខុសង្ឃស្សេវ ភារោ។ អញ្ជេបិ គិលានា ឧបជ្ជាតញ្ញាតិ ឥតវេបិ ទ្វេ
គិលានា ឧបជ្ជាតញ្ញោ។ កី ការណា? យោបិ ហិ និដ្ឋប្បត្តិគិលានោ, សោ
អនុបដ្ឋិយមាណោ 'សចេ មំ បដិជគ្គយ្យំ, ជាសុកំ មេ ភវេយ្យ, ន ខោ បន មំ
បដិជគ្គន្តិ'តិ មនោបទោសំ កត្វា អចាយេ និព្វត្តេយ្យ។ បដិជគ្គិយមានស្ស បន
ឯវំ ហោតិ - 'ភិក្ខុសង្ឃេន យំ កត្តព្វំ តំ សព្វំ កតំ, មយ្ហំ បន កម្មវិចារកោ
ព្យាទិសោ'តិ សោ ភិក្ខុសង្ឃេ មេត្តំ បច្ចុប្បដ្ឋបេត្វា សគ្គេ និព្វត្តតិ។ យោ បន
អប្បមត្តកេន ព្យាទិណ សមន្មាគតោ លកន្តោបិ អលកន្តោបិ វុដ្ឋាតិយេវ,
តស្ស វិនាបិ ភេសន្នេន វុបសមនកព្យាទិ ភេសន្នេ កតេ ទិប្បតវំ វុបសម្មតិ។
តតោ សោ ពុទ្ធវេចនំ វា ឧគ្គណ្ឌិតុំ សមណធម្មំ វា កាតុំ សក្ខិស្សតិ។ ឥមិនា
ការណេន អញ្ជេបិ គិលានា ឧបជ្ជាតញ្ញាតិ វុត្ថំ។

នេវ ឌីក្កមតីតិ នេវ បរិសតិ។ និយាមំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្តន្តិ
កុសលេសុ ធម្មេសុ មគ្គនិយាមសម្ពាទំ សម្មត្តំ។ ឥមិនា បទបរមោ បុគ្គលោ

ក៏ដោយ។ ធុតិយវារេន ឧត្តរជិតញ្ញូ គហិតោ សាសនេ នាឡិកត្ថេរសទិសោ។
ពុទ្ធន្តរេ ឯកវារំ បច្ចេកពុទ្ធានំ សន្តិកេ ឡិវាទំ លភិត្វា
បដិវិទូបច្ចេកពោធិញ្ញាលោក ច។ តតិយវារេន វិបញ្ចិតញ្ញូ បុគ្គលោ ក៏ដោយ។
នេយ្យោ បន តន្ត្រិស្សិតោវ ហោតិ។

ធម្មទេសនា អនុញ្ញាតាតិ មាសស្ស អដ្ឋវារេ ធម្មកថា អនុញ្ញាតា។
អញ្ញោសម្បិ ធម្មា ទេសេតញ្ញោតិ ឥតវេសម្បិ ធម្មា កថេតញ្ញោ។ កី ការណា?
បទបរមស្ស ហិ ឥមស្មី អត្តភារេ ធម្មំ បដិវិជ្ជិតុំ អសក្កោន្តស្សបិ អនាគតេ
បច្ចយោ ភវិស្សតិ។ យោ បន តថាគតស្ស រូបធម្មស្សនំ លកន្តោបិ អលកន្តោបិ
ធម្មវិនយញ្ញោ សវនាយ លកន្តោបិ អលកន្តោបិ ធម្មំ អភិសមេតិ; សោ
អលកន្តោ ន តាវ អភិសមេតិ, លកន្តោ បន ឱប្បមេវ អភិសមេស្សតីតិ ឥមិនា
ការណេន តេសំ ធម្មា ទេសេតញ្ញោ។ តតិយស្ស បន បុនប្បនំ ទេសេតញ្ញោវ។
កាយសក្ខិទិដ្ឋប្បត្តសទ្ធាវិមុត្តា ហេដ្ឋា កថិតាយេវ។

៩៨. គូជភាណីអាទិសុ - សកគ្គតោតិ សភាយំ ឋិតោ។ បរិសគ្គតោតិ
តាមបរិសាយ ឋិតោ។ ញាតិមជ្ឈកតោតិ នាយាទានំ មជ្ឈេ ឋិតោ។
បូគមជ្ឈកតោតិ សេណីនំ មជ្ឈេ ឋិតោ។ រាជកុលមជ្ឈកតោតិ រាជកុលស្ស
មជ្ឈេ មហាវិនិច្ឆយេ ឋិតោ។ អភិនិតោតិ បុច្ឆនត្ថាយ និតោ។ សក្ខិបុដ្ឋោតិ
សក្ខី កត្វា បុច្ឆិតោ។ ឯហម្ពោ បុរិសាតិ អាលបនមេតំ។ អត្តហេតុ វា បរហេតុ
វាតិ អត្តនោ វា បរស្ស វា ហត្ថចាទាទិហេតុ វា ជនហេតុ វា។
អាមិសកិញ្ចិក្ខុហេតុ វាតិ ឯត្ថ អាមិសន្តិលាភោ អធិប្បតោ។ កិញ្ចិក្ខុន្តិ យំ វា
តំ វា អប្បមត្តកំ។ អន្តមសោ
តិត្តិវវដ្តកសប្បិបិណ្ឌានវនិតិបិណ្ឌាទិអប្បមត្តកស្សបិ លញ្ញស្ស ហេតុតិ
អត្តោ។ សម្បជានមុសា ភាសិតា ហោតីតិ ជានន្តោយេវ មុសាវាទំ កត្តា

ហោតិ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវុច្ចោ បុគ្គលោ គូបសទិសវចនត្តា គូបភាណីតិ
វុច្ចតិ។ យថា ហិ គូបំ នាម មហាជនស្ស អនិដ្ឋំ ហោតិ អកន្តំ; ឯវមេវ ឥមស្ស
បុគ្គលស្ស វចនំ នេវមនុស្សានំ អនិដ្ឋំ ហោតិ អកន្តំ។

៩៩. អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវុច្ចោ បុគ្គលោ បុប្ផសទិសវចនត្តា បុប្ផភាណីតិ
វុច្ចតិ។ យថា ហិ ដុល្លានិ វស្សិកានិ វា អធិមុត្តកានិ វា មហាជនស្ស ឥដ្ឋានិ
កន្តានិ ហោតិ; ឯវមេវ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស វចនំ នេវមនុស្សានំ ឥដ្ឋំ ហោតិ កន្តំ។

១០០. នេលាតិ ឯលំ វុច្ចតិ ទោសោ។ នាស្ស ឯលន្តិ នេលា។ និទ្ទោសាតិ
អត្ថោ, “នេលឆ្ពោ សេតបច្ឆាទោ” តិ (ឧទា. ៦៥) ឯត្ថ វុត្ថនេលំ វិយ។
កណ្ណាសុខាតិ ព្យញ្ញនមធុរតាយ កណ្ណានំ សុខា។ សូចិវិជ្ឈនំ វិយ កណ្ណាសូលំ
ន ជនេតិ។ អត្ថមធុរតាយ សកលសរិរេ កោបំ អជនេត្វា បេមំ ជនេតីតិ
បេមនីយា។ ហធយំ គច្ឆតិ អប្បដិហញ្ញមាណ សុខេន ចិត្តំ បរិសតីតិ
ហធយឆ្ពំមា។ គុណាបរិបុណ្ណតាយ បុរេ ភវាតិ ចោរី។ បុរេ សំវឡធារី វិយ
សុកុមារាតិបិ ចោរី។ បុរស្ស ឯសាតិបិ ចោរី។ នគរវាសីនំ កថាតិ អត្ថោ។
នគរវាសិនោ ហិ យុត្តកថា ហោតិ។ បិតិមត្តំ បិតាតិ, មាតិមត្តំ មាតាតិ,
ភាតិមត្តំ ភាតាតិ វទន្តិ។ ឯវុច្ចី កថា ពហុនោ ជនស្ស កន្តា ហោតីតិ
ពហុជនកន្តា។ ពហុជនស្ស កន្តភាវេនេវ ពហុនោ ជនស្ស មនាថា
ចិត្តវុច្ចិករាតិ ពហុជនមនាថា។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវុច្ចោ បុគ្គលោ
មុត្តភាណីតិ វុច្ចតិ។ មុត្តភាណីតិបិ ចាហោ។ ឧភយត្ថាបិ មធុរវចនោតិ អត្ថោ។
យថា ហិ ចតុមធុរំ នាម មធុរំ បណីតំ; ឯវមេវ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស វចនំ
នេវមនុស្សានំ មធុរំ ហោតិ។

១០១. អរុក្ខបមចិត្តាធិសុ - អភិសន្នតីតិ លក្ខតិ។ កុប្បតីតិ កោបរសេន
កុប្បតិ។ ព្យាបន្នតីតិ បកតិការំ បដហតិ, បូតិកោ ហោតិ។ បតិក្ខីយតីតិ

ជិនការំ ជន្ទការំញា អាបជ្ជតិ។ កោបន្តិ ទុព្ពលកោដំ។ ទោសន្តិ ទុស្សនវសេន
តតោ ពលវតំ។ អប្បច្ចយន្តិ អតុជ្ជាការំ ទោមនស្សំ។ ទុដ្ឋារុកោតិ
បុរាណារណោ។ កជ្ជនាតិ ទណ្ឌកកោដិយា។ កឋលាយាតិ កតាលេន។
អាសវំ ទេតីតិ អបរាបវំ សវតិ។ បុរាណារណោ ហិ អត្ថនោ ធម្មតាយ ឯវ បុព្វំ
លោហិតំ យូសន្តិ ឥមាធិ តីណិ សវតិ, យដ្ឋិតោ បន តាធិ អធិកតវំ សវតិ។
ឯវមេវំ ទោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ននំ, ទុដ្ឋារុកោវិយ ហិ កោធនោ បុគ្គលោ។
តស្ស អត្ថនោ ធម្មតាយ សវនំវិយ កោធនស្សបិ អត្ថនោ ធម្មតាយ
ឧទ្ទមាតកស្សវិយ ចណ្ឌិកតស្ស ចរណំ។ កជ្ជន វា កឋលាយ វា យដ្ឋនំវិយ
អប្បមត្តកម្មំ វចនំភិយ្យោសោ មត្តាយ សវនំវិយ ‘មាធិសំ នាម ឯស ឯវំ
វេទតី’តិ ភិយ្យោសោ មត្តាយ ឧទ្ទមាយនកាវោ ទដ្ឋញោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ
ឯវរូចោ បុគ្គលោ អរុក្ខបមចិត្តោតិ វុច្ចតិ។ បុរាណារណាសទិសចិត្តោតិ អត្តោ។

១០២. វត្ថុន្ទការតិមិសាយាតិ វត្ថុ ចក្ខុវិញ្ញាណុប្បត្តិនិវារណេន
អន្ទការំករណោ ពហលតមេ។ វិជ្ជន្តិកាយាតិ វិជ្ជប្បត្តិកូលោ។ ឥធាបិ ឥទំ
ឱបម្មសំសន្ននំ - ចក្ខុមា បុរិសោវិយ ហិ យោគាវចរោ ទដ្ឋញោ។ អន្ទការំវិយ
សោតាបត្តិមគ្គវដ្ឋោ កិលេសា។ វិជ្ជុសញ្ញារណំវិយ សោតាបត្តិមគ្គញ្ញាណាស្ស
ឧប្បត្តិកាលោ។ វិជ្ជន្តិកាយ ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស សាមន្តា រូបទស្សនំវិយ
សោតាបត្តិមគ្គកូលោ និព្វានទស្សនំ។ បុន អន្ទការាវត្ថុរណំវិយ
សកទាគាមិមគ្គវដ្ឋោ កិលេសា។ បុន វិជ្ជុសញ្ញារណំវិយ
សកទាគាមិមគ្គញ្ញាណាស្ស ឧប្បាទោ។ វិជ្ជន្តិកាយ ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស
សាមន្តា រូបទស្សនំវិយ សកទាគាមិមគ្គកូលោ និព្វានទស្សនំ។ បុន
អន្ទការាវត្ថុរណំវិយ អនាគាមិមគ្គវដ្ឋោ កិលេសា។ បុន វិជ្ជុសញ្ញារណំវិយ
អនាគាមិមគ្គញ្ញាណាស្ស ឧប្បាទោ។ វិជ្ជន្តិកាយ ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស សាមន្តា
រូបទស្សនំវិយ អនាគាមិមគ្គកូលោ និព្វានទស្សនំ វេទិតព្ពំ។ អយំ វុច្ចតីតិ

អយំ ឯវរុទោ បុគ្គលោវិជ្ជបមចិត្តោតិ វុច្ចតិ។ ឥត្តរកាលោភាសេន
វិជ្ជសទិសចិត្តោតិ អត្តោ។

១០៣. វជិរូបមចិត្តតាយបិ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ននំ - វជិរំវិយ ហិ
អរហត្តមគ្គញ្ញាណំ ទដ្ឋព្ពំ។ មណិគណ្ឌិចាសាណាគណ្ឌិវិយ អរហត្តមគ្គវជ្ជា
កិលេសា។ វជិរស្ស មណិគណ្ឌិ វា ចាសាណាគណ្ឌិ វា វិនិវិជ្ជិត្វា
អគមនភាវស្ស នត្តិភារោវិយ អរហត្តមគ្គញ្ញាណេន អច្ឆេដ្ឋានំ កិលេសានំ
នត្តិភារោ។ វជិរេន និព្វិន្ទវេធស្ស បុន អបដិប្បរណំវិយ អរហត្តមគ្គេន ជិន្នានំ
កិលេសានំ បុន អនុប្បាទោ ទដ្ឋព្ពោ។ អយំ វុច្ចតិ អយំ ឯវរុទោ បុគ្គលោ
វជិរូបមចិត្តោតិ វុច្ចតិ។ កិលេសានំ មូលឃាតករណាសមត្ថតាយ វជិរេន
សទិសចិត្តោតិ អត្តោ។

១០៤. អន្ធាធិសុ តថារូបំ ចក្កុ នហោតីតិ តថាជាតិកំ តថាសភារំ
បញ្ញាចក្កុ នហោតិ។ ជាតី ករេយ្យាតិ ដីតំ វឡ្ជិតំ ករេយ្យ។ សាវជ្ជានវជ្ជេតិ
សនោសនិទ្ទោសេ។ ហីនប្បណីតេតិ អធមុត្តមេ។ កណ្ហាសុក្កសប្បដិភាគេតិ
កណ្ហាសុក្កាយេវ អញ្ញមញ្ញបដិពាហនតោ បដិបក្ខវសេន សប្បដិភាគាតិ
វុច្ចន្តិ។ អយំ បនេត្ថ សន្និទោ - កុសលេ ធម្មេ 'កុសលា ធម្មា'តិ យេន
បញ្ញាចក្កុនា ជានេយ្យ, អកុសលេ ធម្មេ 'អកុសលា ធម្មា'តិ, សាវជ្ជាធិសុបិ
ឯសេវ នយោ។ កណ្ហាសុក្កសប្បដិភាគេសុ បន កណ្ហាធម្មេ
'សុក្កសុប្បដិភាគា'តិ, សុក្កធម្មេ 'កណ្ហាសុប្បដិភាគា'តិ យេន បញ្ញាចក្កុនា
ជានេយ្យ។ តថារូបម្បិស្ស ចក្កុ នហោតីតិ ឥមិនា នយេន សេសដ្ឋានេសុបិ
អត្តោ វេទិតព្ពោ។ អយំ វុច្ចតិ អយំ ឯវរុទោ បុគ្គលោ
ទិដ្ឋធម្មិកភោគសំហរណាបញ្ញាចក្កុនោ ច
សម្បរាយិកត្ថសោធនបញ្ញាចក្កុនោ ច អភាវា អន្ធាតិ វុច្ចតិ។ ទុតិយោ

ទិដ្ឋធម្មិកភោគសំហារណបញ្ញាចក្កនោ ភាវា,
សម្បរាយិកត្ថសោធនបញ្ញាចក្កនោ បន អភាវា ឯកចក្ខុតិ វុច្ចតិ។ តតិយោ
ទិន្នម្យិ ភាវា ទិចក្ខុតិ វុច្ចតិ។

១០៧. អវកុដ្ឋបញ្ញាទីសុ ធម្មំ ទេសេន្តិទិ ឧបាសកោ ធម្មស្សវនត្ថាយ
អាគតោតិ អត្តនោ កម្មំ បហាយ ធម្មំ ទេសេន្តិ។ អាទិកល្យាណន្តិ អាទិម្ហិ
កល្យាណំ ភទ្កកំ អនវដ្ឋំ និទ្ទាសំ កត្វា ទេសេន្តិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ ឯត្ថ បន អាទិទិ បុព្វបជ្ជបនា។ មជ្ឈន្តិ កថាវេមជ្ឈំ។ បរិយោសានន្តិ
សន្និដ្ឋានំ។ ឥតិស្ស ធម្មំ កថេន្តា បុព្វបជ្ជបនេបិ កល្យាណំ ភទ្កកំ អនវដ្ឋមេវ
កត្វា កថេន្តិ, វេមជ្ឈេបិ, បរិយោសានេបិ។ ឯត្ថ ច អត្ថិ ទេសនាយ
អាទិមជ្ឈបរិយោសានានិ, អត្ថិ សាសនស្ស។ តត្ថ ទេសនាយ តាវ -
ចតុប្បទិកកាថាយ បឋមបទំ អាទិ, ទ្វេ បទានិ មជ្ឈំ, អវសានបទំ
បរិយោសានំ។ ឯកានុសន្និកសុត្តស្ស - និទានំ អាទិ, អនុសន្និ មជ្ឈំ,
ឥទមរោចាតិ អប្បនា បរិយោសានំ។ អនេកានុសន្និកស្ស - បឋមោ អនុសន្និ
អាទិ, តតោ បរិ ឯកោ វា អនេកា វា មជ្ឈំ, បន្ធិមោ បរិយោសានំ។ អយំ តាវ
ទេសនាយ នយោ។

សាសនស្ស បន សីលំ អាទិ, សមាធិ មជ្ឈំ, វិបស្សនា បរិយោសានំ។ សមាធិ
វា អាទិ, វិបស្សនា មជ្ឈំ, មគ្គោ បរិយោសានំ។ វិបស្សនា វា អាទិ, មគ្គោ មជ្ឈំ,
ផលំ បរិយោសានំ។ មគ្គោ វា អាទិ, ផលំ មជ្ឈំ, និព្វានំ បរិយោសានំ។ ទ្វេ ទ្វេ វា
កិរិយមាទេ សីលសមាធយោ អាទិ, វិបស្សនាមគ្គោ មជ្ឈំ, ផលនិព្វានានិ
បរិយោសានំ។ សាត្តន្តិ សាត្តកំ កត្វា ទេសេន្តិ។ សព្វញ្ញន្តិ អក្ខរចារិប្បី កត្វា
ទេសេន្តិ។ កេវលបរិបុណ្ណន្តិ សកលបរិបុណ្ណំ អន្ធនំ កត្វា ទេសេន្តិ។ បរិសុទ្ធន្តិ
បរិសុទ្ធិ និដ្ឋដំ និគ្គល្លិ កត្វា ទេសេន្តិ។ ព្រហ្មចរិយំ បកាសេន្តិទិ ឯវំ ទេសេន្តា ច

សេដ្ឋកិច្ចវិយក្ខតំ សិក្ខត្តយសង្គហិតំ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ បកាសេន្តិ។ នេវ អាទិ
មនសិ ករោតីតិ នេវ បុព្វបដ្ឋបនំ មនសិ ករោតិ។ កុម្មោតិ យដោ។ និក្កុដ្ឋោតិ
អនោមុខោ ឋបិតោ។ ឯវមេវន្តិ ឯត្ថ កុម្មោ និក្កុដ្ឋោវិយ អវកុដ្ឋបញ្ញោ បុគ្គលោ
ទដ្ឋញ្ញោ។ ឧទកាសិញ្ញនកាលោវិយ ធម្មទេសនាយ លទ្ធកាលោ។ ឧទកស្ស
វិវដ្តនកាលោវិយ តស្មី អាសនេ និសិន្នស្ស ឧគ្គហេតុំ អសមត្ថកាលោ។
ឧទកស្ស អសល្លកាលោវិយ ឧដ្ឋហិត្វា អសល្លក្ខណកាលោ វេទិតញ្ញោ។
អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវរូចោ បុគ្គលោ អវកុដ្ឋបញ្ញោតិ វុច្ចតិ។ អនោមុខបញ្ញោតិ
អត្ថោ។

១០៨. អាភិណ្ណានីតិ បក្ខិក្កានិ។ សតិសម្មាសា បកិរេយ្យាតិ
មុដ្ឋស្សតិកាយ វិកិរេយ្យ។ ឯវមេវន្តិ ឯត្ថ ឧច្ឆន្តោវិយ ឧច្ឆន្តបញ្ញោ បុគ្គលោ
ទដ្ឋញ្ញោ។ នាណាខដ្ឋកានិវិយ នានប្បការំ ពុទ្ធវចនំ។ ឧច្ឆន្តេ នាណាខដ្ឋកានិ
ខាទន្តស្ស និសិន្នកាលោវិយ តស្មី អាសនេ និសិន្នស្ស ឧគ្គហណកាលោ។
វុដ្ឋហន្តស្ស សតិសម្មាសាវិកិរណកាលោវិយ តស្មា អាសនា វុដ្ឋាយ
គច្ឆន្តស្ស អសល្លក្ខណកាលោ វេទិតញ្ញោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវរូចោ
បុគ្គលោ ឧច្ឆន្តបញ្ញោតិ វុច្ចតិ។ ឧច្ឆន្តសទិសបញ្ញោតិ អត្ថោ។

១០៩. ឧក្កុដ្ឋោតិ ឧបរិមុខោ ឋបិតោ។ សល្លាតីតិ បតិដ្ឋហិតិ។ ឯវមេវ ខោតិ
ឯត្ថ ឧបរិមុខោ ឋបិតោ កុម្មោវិយ បុព្វបញ្ញោ បុគ្គលោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ឧទកស្ស
អាសិត្តកាលោវិយ ទេសនាយ លទ្ធកាលោ។ ឧទកស្ស សល្លាទកាលោវិយ
តត្ថ និសិន្នស្ស ឧគ្គហណកាលោ។ នោវិវដ្តនកាលោវិយ ឧដ្ឋាយ គច្ឆន្តស្ស
សល្លក្ខណកាលោ វេទិតញ្ញោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវរូចោ បុគ្គលោ
បុព្វបញ្ញោតិ វុច្ចតិ។ វិត្តាវិកបញ្ញោតិ អត្ថោ។

១១០. អវីតរាគាធិសុ - យថា សោតាបន្នសកទាគាមិនោ, ឯវំ បុគ្គលោបិ
បញ្ចសុ កាមគុណោសុ, តិសុ ច ភវេសុ អវីតរាគោ។ អនត្តតាយ បន ន
គហិតោ។ យថា ហិ ធលោកាវឡកី ទត្តសម្ភារត្ថំ វនំ បរិដ្ឋោ ន អាទិតោ បដ្ឋាយ
សម្មត្តសម្មត្តរុក្ខំ ជិន្នតិ, យេ បនស្ស ទត្តសម្ភារូបតា ហោតិ, តេយេវ ជិន្នតិ;
ឯវមិធាបិ ភគវតា ទត្តជាតិកា អរិយាវ គហិតា, បុគ្គលោ បន អនត្តតាយ ន
គហិតាតិ វេទិតញ្ចា។ កាមេសុ វីតរាគោតិ បញ្ចសុ កាមគុណោសុ វីតរាគោ។
ភវេសុ អវីតរាគោតិ រូបារូបភវេសុ អវីតរាគោ។

១១៣. ចាសាណាលេខូបមាធិសុ - អនុសេតីតិ អប្បហ័នតាយ អនុសេតិ។
ន ទិប្បំ លុដ្ឋតីតិ ន អន្តរា នស្សតិ, កប្បដ្ឋានេនេវ នស្សតិ។ ឯវមេវន្តិ ឯវំ
តស្សបិ បុគ្គលស្ស កោធា ន អន្តរា បុនទិវសេ វា អបរទិវសេ វា និព្វាតិ,
អន្ធនិយោ បន ហោតិ។ មរណេនេវ និព្វាតីតិ អត្ថោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ
ឯវរូចោ បុគ្គលោ ចាសាណាលេខាវិយ កុដ្ឋនភាវេន ចិវដ្ឋិតិកតោ
ចាសាណាលេខូបមាតិ វុច្ចតិ។

១១៤. សោ ច ខុស្ស កោធាតិ សោ អប្បមត្តកេបិ ការណោ សហសា
កុទ្ធស្ស កោធា។ ន ចិវន្តិ អចិវំ អប្បហ័នតាយ នាទុសេតិ។ យថា បន បថវិយំ
អាភឡិក្ខា កតលេខា វាតាធិហិ ទិប្បំ នស្សតិ, ឯវមស្ស សហសា ឧប្បន្នោបិ
កោធា ទិប្បមេវ និព្វាតីតិ អត្ថោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវរូចោ បុគ្គលោ
បថវិយំ លេខាវិយ កុដ្ឋនភាវេន អចិវដ្ឋិតិកតោ បថវិលេខូបមាតិ វុច្ចតិ។

១១៥. អាគាឡេនាតិ អតិកាឡេន មម្ពច្ឆេនកេន ចន្ទវចនេន។ ជរុសេនាតិ
ន សោតសុខេន។ អមនាបេនាតិ ន ចិត្តសុខេន។ សំសន្នតីតិ ឯកីភវតិ។
សន្ធិយតីតិ យជយតិ។ សម្មោទតីតិ និរន្តរេ ហោតិ។ អថ វា - សំសន្នតីតិ
ចិត្តកិរិយាធិសុ ចិត្តេន សមោធានំ គច្ឆតិ។ ឪរោទកំវិយ ឯកីភាវំ ឧបេតីតិ

អត្ថោ។ សង្ខិយតីតិ ឋានគមនាទីសុ កាយកិរិយាទីសុ កាយេន សមោធានំ
គច្ឆតិ។ តិលតណ្ហាលាវិយ មិស្សីភារំ ឧបេតីតិ អត្ថោ។ សម្មោទតីតិ
ឧទ្ទេសបរិបុត្តាទីសុ វចីកិរិយាសុ វាចាយ សមោធានំ គច្ឆតិ។ វិប្បវាសកតោបិ
បិយសហាយកោវិយ បិយតរភារំ ឧបេតីតិ អត្ថោ។ អបិច -
កិច្ចករណីយេសុ តេហិ សទ្ធិ អាទិតោវ ឯកកិរិយភារំ ឧបគច្ឆន្តោ សំសន្នតិ។
យាវ មជ្ឈា បវត្តន្តោ សង្ខិយតិ, យាវ បរិយោសានា អនិវត្តន្តោ សម្មោទតីតិបិ
វេទិតញោ។ អយំ វុច្ឆតីតិ អយំ ឯវរូចោ បុគ្គលោ ឧទកលេខាវិយ ទិប្បំ
សំសន្ននតោ ឧទកលេខូបមោតិ វុច្ឆតិ។

១១៦. ចោត្តក្ខបមេសុ - យាយ ឧបមាយ តេ ចោត្តក្ខបមាតិ វុច្ឆន្តិ, តំ តាវ
ឧបមំ ធស្សេតុំ តយោ ចោត្តកាតិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ នវោតិ នវវាយិមោ។
ចោត្តកោតិ សាលាវាកសាដកោ។ ទុព្ពុល្លោតិ វិវុល្លោ។ ទុក្ខសម្មស្សោតិ
ខរសម្មស្សោ។ អប្បក្សោតិ អតិពហុំ អគ្សន្តោ កហាបណាគ្សនកោ ហោតិ។
មជ្ឈិមោតិ បរិភោគមជ្ឈិមោ។ សោ ហិ នវភារំ អតិក្កមិត្វា ជិល្លាភារំ អប្បត្តោ
មជ្ឈេ បរិភោគកាលេបិ ទុព្ពុល្លោ ច ទុក្ខសម្មស្សោ ច អប្បក្សោយេវ ច
ហោតិ។ អតិពហុំ អគ្សន្តោ អឡំ អគ្សតិ។ ជិល្លាកាលេ បន អឡមាសកំ វា
កាកណិកំ វា អគ្សតិ។ ឧក្ខលិបរិមជ្ឈនន្តិ កាឡុ ក្ខលិបរិបុញ្ចនំ។

នវោតិ ឧបសម្មទាយ បញ្ចវស្សកាលតោ ហោជ្ជា ជាតិយា សដ្ឋិវស្សោបិ
នវោយេវ។ ទុព្ពុល្លាតាយាតិ សរីរវុល្លានបិ គុណវុល្លានបិ ទុព្ពុល្លាតាយ។
ទុស្សីលស្ស ហិ បរិសមជ្ឈេ និសិន្នស្ស និត្តជតាយ សរីរវុល្លោបិ ន សម្មជ្ជតិ,
គុណវុល្លោ វត្តព្ភមេវ នត្ថិ។ យេ ខោ បនស្សាតិ យេ ខោ បន តស្ស ឧបជ្ជាកា វា
ញាតិមិត្តាធយោ វា ឯតំ បុគ្គលំ សេវន្តិ។ តេសំ តន្តិ តេសំ បុគ្គលានំ ធន សត្តារេ
សេវន្តានំ មិច្ឆាទិដ្ឋិកានំវិយ, ទេវទត្តំ សេវន្តានំ កោកាលិកាទីនំវិយ ច តំ

សេវនំ ធីយវត្ថំ អហិតាយ ទុក្ខាយ ហោតិ។ មជ្ឈិមោតិ បញ្ចវស្សកាលតោ
បដ្ឋាយ យាវ នវវស្សកាលា មជ្ឈិមោ នាម។ ថេរោតិ ធនវស្សកាលតោ
បដ្ឋាយ ថេរោ នាម។ ឯវមាហំសូតិ ឯវំ វទន្តិ។ កី ទុខោ តុយ្ហន្តិ តុយ្ហំ ពាលស្ស
ភណ្ឌិតេន កោ អត្ថោតិ វុត្ថំ ហោតិ។ តថាវុបន្តិ តថាជាតិកំ តថាសភាវំ
ឧក្ខេបនីយកម្មស្ស ការណភូតំ។

១១៧. កាសិកវត្ថុបមេសុ - កាសិកវត្ថុំ នាម តយោ កប្បាសំសូ គហេត្វា
កន្តិតសុត្តន វាយំតំ សុខុមវត្ថុំ។ តំ នវវាយំមំ អនក្ខំ ហោតិ។ បរិភោគមជ្ឈិមំ
វីសម្មិ តីសម្មិ សហស្សានិ អក្ខតិ។ ដិណ្ឌាកាលេ បន អជ្ជបិ ធនបិ
សហស្សានិ អក្ខតិ។

តេសំ តំ ហោតិ តេសំ សម្មាសម្ពុទ្ធានយោ សេវន្តានំ វិយ តំ សេវនំ
ធីយវត្ថំ ហិតាយ សុខាយ ហោតិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធាវិ ឯកំ និស្សាយ យាវជ្ជកាលា
មុច្ឆនកសត្តានំ បមាណំ នត្ថិ។ តថា សាវិបុត្តត្ថេរមហាមោគ្គល្លានត្ថេរ
អវសេសេ ច អសីតិមហាសាវកេ និស្សាយ សគ្គំ គតសត្តានំ បមាណំ នត្ថិ។
យាវជ្ជកាលា តេសំ ធិដ្ឋានុគតី បដិបទ្ធសត្តានម្មិ បមាណំ នត្ថិយេវ។ អាធមយ្យំ
គច្ឆតីតិ តស្ស មហាថេរស្ស តំ អត្ថនិស្សិតំ វចនំ យថា គន្ធករណ្ហាកេ
កាសិកវត្ថុំ អាធាតព្ពតំ ឋបេតព្ពតំ គច្ឆតិ, ឯវំ ឧត្តមន្តេ សិរស្មី ហនយេ ច
អាធាតព្ពតំ ឋបេតព្ពតម្មិ គច្ឆតិ។ សេសមេត្ត ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។

១១៨. សុប្បមេយ្យាធិសុ - សុខេន បមេតព្ពោតិ សុប្បមេយ្យា។ ឥធាតិ
ឥមស្មី សត្តលោកេ។ ឧទ្ធតោតិ ឧទ្ធច្វេន សមន្នាគតោ។ ឧន្ទឡោតិ ឧគ្គតនឡោ;
តុច្ឆមាណំ ឧក្ខិបិត្វា បីតោតិ អត្ថោ។ ចបលោតិ បត្តមណ្ឌានាធិនា ចាបល្លេន
សមន្នាគតោ។ មុខរោតិ មុខរោ។ វិកិណ្ឌាវាចោតិ អសំយតវចនោ។
អសមាហិតោតិ ចិត្តកក្កតាវហិតោ។ វិព្ពន្ធចិត្តោតិ ភន្តចិត្តោ,

កន្លែងកន្លែងមីសប្បដិការកោ។ ចាកដីជ្រៃយោតិ វិវដ្តិយោ។ អយំ វុច្ចតិ
អយំ ឯវុច្ចោ បុគ្គលោ ‘សុប្បមេយ្យោ’តិ វុច្ចតិ។ យថា ហិ បរិត្តស្ស ឧទកស្ស
សុខេន បមាណំ គយ្ហតិ; ឯវមេវ ឥមេហិ អគុណោដ្ឋហិ សមន្នាគតស្ស សុខេន
បមាណំ គយ្ហតិ។ តេនេស ‘សុប្បមេយ្យោ’តិ វុត្តោ។

១១៩. ឧកេន បមេតញ្ជោតិ ឧប្បមេយ្យោ។ អនុទូតាធិនិ វុត្តបដិបក្ខវសេន
វេទិតញ្ជានិ។ អយំ វុច្ចតិ អយំ ឯវុច្ចោ បុគ្គលោ ‘ឧប្បមេយ្យោ’តិ វុច្ចតិ។ យថា
ហិ មហាសមុទ្ទស្ស ឧកេន បមាណំ គយ្ហតិ; ឯវមេវ ឥមេហិ គុណោដ្ឋហិ
សមន្នាគតស្ស ឧកេន បមាណំ គយ្ហតិ។ តាធិសោ ‘អនាគាមី នុ ខោ,
ឱណាសវោ នុ ខោ’តិ វុត្តព្ពតំ គយ្ហតិ, តេនេស ‘ឧប្បមេយ្យោ’តិ វុត្តោ។

១២០. ន សក្កា បមេតុត្តិ អប្បមេយ្យោ។ យថា ហិ អាកាសស្ស ន សក្កា
បមាណំ គហេតុំ, ឯវុ ឱណាសវស្ស។ តេនេស ‘អប្បមេយ្យោ’តិ វុត្តោ។

១២១. ន សេវិតញ្ជាធិសុ - ន សេវិតញ្ជោតិ ន ឧបសង្កមិតញ្ជោ។ ន ភជិតញ្ជោតិ
ន អល្លិយិតញ្ជោ។ ន បយិរុចាសិតញ្ជោតិ ន សន្តិកេ និសីទនវសេន បុនប្បុនំ
ឧចាសិតញ្ជោ។ ហិ នោ ហោតិ សីលេនាតិអាធិសុ ឧចាទាយុចាទាយ ហិ នតា
វេទិតញ្ជោ។ យោ ហិ បញ្ច សីលានិ រក្ខតិ, សោ ធន សីលានិ រក្ខន្តេន ន
សេវិតញ្ជោ។ យោ បន ធន សីលានិ រក្ខតិ, សោ ចតុចារិសុទ្ធិសីលំ រក្ខន្តេន ន
សេវិតញ្ជោ។ អញ្ញាត្រ អនុទ្ធយា អញ្ញាត្រ អនុកម្មាតិ វេបេត្វា អនុទ្ធយញ្ច
អនុកម្មញ្ច។ អត្ថនោ អត្ថាយ ឯវ ហិ ឯវុច្ចោ បុគ្គលោ ន សេវិតញ្ជោ។
អនុទ្ធយានុកម្មវសេន បន តំ ឧបសង្កមិតុំ វុត្តតិ។

១២២. សធិសោ ហោតិ តិ សមា នោ ហោតិ។ សីលសាមញ្ញកតានំ សតន្តិ
សីលេន សមាទការំ គតានំ សន្តានំ។ សីលកថា ច នោ ភវិស្សតិ ឯវុ

សមានសីលានំ អម្ពានំ សីលមេវ អារត្ត កថា ភវិស្សតិ។ សា ច នោ ជាសុ
ភវិស្សតិ តិ សា ច សីលកថា អម្ពានំ ជាសុវិហារោ សុខវិហារោ ភវិស្សតិ។ សា
ច នោ បវត្តិនិ ភវិស្សតិ តិ សា ច អម្ពានំ កថា ទិវសម្មិ កថេន្តានំ បវត្តិនិ
ភវិស្សតិ, ន បដិបាញ្ញិស្សតិ។ ទ្វីសុ ហិ សីលវន្តេសុ ឯកេន សីលស្ស វណ្ណោ
កថិតេ ឥតោ អនុមោទតិ; តេន តេសំ កថា ជាសុ ចេវ ហោតិ, បវត្តិនិ ច។
ឯកស្មី បន ទុស្សីលេ សតិ ទុស្សីលស្ស សីលកថា ទុក្ខថាតិ នេវ សីលកថា
ហោតិ, ន ជាសុ ហោតិ, ន បវត្តិនិ។ សមាធិបញ្ញាកថាសុបិ ឯសេវ នយោ។ ទ្វេ
ហិ សមាធិលាភិនោ សមាធិកថំ, សប្បញ្ញា ច បញ្ញាកថំ កថេន្តា, វត្តិ វា ទិវសំ
វា អតិក្កន្ធម្មិ ន ជានន្តិ។

១២៣. សក្កត្វា គរុ កត្វា តិ សក្ការញ្ចេវ គរុការញ្ច កត្វា។ អធិកោ
ហោតិ តិ អតិរេកោ ហោតិ។ សីលក្ខន្ធន្តិ សីលរាសី។ បរិបូរេស្សាមី តិ តំ
អតិរេកសីលំ បុគ្គលំ និស្សាយ អត្តនោ អបរិបូរំ សីលរាសី បរិបូរំ ករិស្សាមិ។
តត្ថ តត្ថ បញ្ញាយ អនុគ្គហេស្សាមី តិ ឯត្ថ សីលស្ស អសប្បាយេ
អនុបការធម្មេ វណ្ណេស្វា សប្បាយេ ឧបការធម្មេ សេវន្តោ តស្មី តស្មី ហំនេ
សីលក្ខន្ធន្តិ បញ្ញាយ អនុគ្គណ្ហាតិ នាម។ សមាធិបញ្ញាក្ខន្ធនុសុបិ ឯសេវ នយោ។

១២៤. ជិគុដ្ឋិតញ្ញាជីសុ - ជិគុដ្ឋិតញ្ញាតិ គូជំវិយ ជិគុដ្ឋិតញ្ញោ។ អថ ខោ នន្តិ
អថ ខោ អស្ស។ កិត្តិសន្នោតិ កថាសន្នោ។ ឯវមេវន្តិ ឯត្ថ គូជកូចោវិយ
ទុស្សីល្យំ ទដ្ឋព្ភំ។ គូជកូបេ បតិទ្វា បិតោ ធម្មនិអហិវិយ ទុស្សីលបុគ្គលោ។
គូជកូបតោ ឧទ្ធវិយមាណេន តេន អហិណា បុរិសស្ស សរីរំ អារុឡេនាបិ
អទដ្ឋកាវោវិយ ទុស្សីលំ សេវមានស្សាបិ តស្ស កិរិយាយ ការណាកាវោ សរីរំ
គូជេន មក្ខត្វា អហិណោ គតកាលោវិយ ទុស្សីលំ សេវមានស្ស
ចាបកិត្តិសទ្ធស្ស អព្ពគ្គមនកាលោ វេទិតញ្ញោ។

១២៥. តិទុកាលាតន្តិ តិទុកុកុកុអលាតំ។ ភិយ្យោសោ មត្តាយ
 ចិច្ចិដាយតិ តិ តញ្ញា ឈាយមាណំ បកតិយាបិ បបដិកាយោ មុញ្ញន្តំ ចិច្ចិដាយតិ
 ចិដិចិដាតិ សទ្ធិ ករោតិ។ យដ្ឋិតំ បន អធិមត្តំ ករោតិ អត្ថោ។ ឯវមេវន្តិ
 ឯវមេវំ កោធនោ អត្តនោ ធម្មតាយបិ ឧទ្ធីតោ ចណ្ឌិកតោ ហុត្វា ចរតិ។
 អប្បមត្តកំ បន វចនំ វុត្តកាលេ ‘មាធិសំ ឆាម ឯវំ វទតិ’ តិ អតិវេកតំ ឧទ្ធីតោ
 ចណ្ឌិកតោ ហុត្វា ចរតិ។ គូបគូចោតិ គូបបុណ្ណាគូចោ, គូបរាសិយេវ វា។
 ឡិបម្មសំសន្នំ បនេត្ត បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ តស្មា ឯវវុចោ បុគ្គលោ
 អជ្ឈបេក្ខិតតោ, ន សេវិតតោ យស្មា កោធនោ អតិសេវិយមាណាបិ
 អតិឧបសង្កមិយមាណាបិ កុដ្ឋតិយេវ, ‘កី ឥមិនា’ តិ បដិក្កមន្តោបិ
 កុដ្ឋតិយេវ, តស្មា បលាលគ្គិវិយ អជ្ឈបេក្ខិតតោ, ន សេវិតតោ។ កី វុត្តំ
 ហោតិ? យោ ហិ បលាលគ្គី អតិឧបសង្កមិទ្វា តប្បតិ, តស្ស សីតំ ឈាយតិ។
 យោ អតិបដិក្កមិទ្វា តប្បតិ, តស្ស សីតំ ន វុបសម្មតិ។ អនុបសង្កមិទ្វា
 អបដិក្កមិទ្វា បន មជ្ឈត្តកាវេន តប្បន្តស្ស សីតំ វុបសម្មតិ, កាយោបិ ន
 ឧប្បតិ។ តស្មា បលាលគ្គិវិយ កោធនោ បុគ្គលោ មជ្ឈត្តកាវេន
 អជ្ឈបេក្ខិតតោ, ន សេវិតតោ, ន ភជិតតោ, ន បយិរុចាសិតតោ។

១២៦. កល្យាណមិត្តោតិ សុចិមិត្តោ។ កល្យាណសហាយោតិ
 សុចិសហាយោ។ សហាយោតិ សហគាមី សទ្ធិចរោ។ កល្យាណសម្បវង្កោតិ
 កល្យាណសុ សុចិបុគ្គលេសុ សម្បវង្កោ, តន្តិន្ទតប្បាណាតប្បញ្ញាវមានសោតិ
 អត្ថោ។

១២៧. សីលេសុ បរិបូរការីតិអាធិសុ - សីលេសុ បរិបូរការីនោតិ ឯតេ
 អរិយសាវកា យានិ តានិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាធិភូតានិ,
 អាធិព្រហ្មចរិយកានិ, ចារាធិកសង្ខាតានិ ចត្តារិ មហាសីលសិក្ខាបទានិ,

តេសំ អរិក្ខតិក្កមនតោ យានិ ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ អាបជ្ជន្តិ, តេហិ ច វុដ្ឋានតោ
សីលេសុ យំ កត្តព្ពំ, តំ បរិបូរំ សមត្ថំ ករោន្តិតិ 'សីលេសុ បរិបូរការីនោ'តិ
វុច្ចន្តិ។ សមាធិចារិពន្ធកានំ បន កាមរាគព្យាបាទានំ, បញ្ញាចារិពន្ធកស្ស ច
សច្ចបដិច្ឆាធកស្ស មោហស្ស អសមូហតត្តា, សមាធិ បញ្ញាញា ភាវេន្តាបិ
សមាធិបញ្ញាសុ យំ កត្តព្ពំ តំ មត្តសោ បមាលោន បទេសមត្តមេវ ករោន្តិតិ
សមាធិស្មី បញ្ញាយ ច មត្តសោ ការីនោតិ វុច្ចន្តិ។ ឥមំនា ឧបាយេន ឥតវេសុបិ
ជ្ជីសុ នយេសុ អត្តោ វេទិតញោ។

តត្រាយំ អបរោបិ សុត្តន្តនយោ -

“ឥធជ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ សីលេសុ បរិបូរការី ហោតិ, សមាធិស្មី មត្តសោ
ការី, បញ្ញាយ មត្តសោ ការី។ សោ យានិ តានិ ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ
សិក្ខាបទានិ តានិ អាបជ្ជតិបិ, វុដ្ឋាតិបិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ន ហិ មេត្ត,
ភិក្ខុវេ, អភព្ពតា វុត្តា។ យានិ ច ខោ តានិ សិក្ខាបទានិ
អាធិព្រហ្មចរិយកានិ ព្រហ្មចរិយសារុប្បានិ, តត្ថ ធុវសីលោ ច ហោតិ,
បីតសីលោ ច, សមាធាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសុ។ សោ តិណ្ណំ
សំយោជនានំ បរិក្ខយា សោតាបន្នោ ហោតិ, អរិធិបាតធម្មោ និយតោ
សម្ពោធិបរាយណោ។ ឥធជ បន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ សីលេសុ...បេ.... សោ តិណ្ណំ
សំយោជនានំ បរិក្ខយា, រាគទោសមោហានំ តនុត្តា, សកទាគាមី
ហោតិ; សកិទេវ ឥមំ លោកំ អាគន្ធា ធុក្ខស្សន្តំ ករោតិ។ ឥធជ បន, ភិក្ខុវេ,
ភិក្ខុ សីលេសុ បរិបូរការី ហោតិ, សមាធិស្មី បរិបូរការី, បញ្ញាយ
មត្តសោ ការី។ សោ យានិ តានិ...បេ.... សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសុ។ សោ បញ្ចន្តំ
ឡិម្ពាគិយានំ...បេ.... អនាវត្តិធម្មោ តស្មា លោកា។ ឥធជ បន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ
សីលេសុ បរិបូរការី, សមាធិស្មី បរិបូរការី, បញ្ញាយ បរិបូរការី។ សោ

យានី តានី ខុទ្ទានុខុទ្ទកានី...បេ.... សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសុ។ សោ អាសវានំ
ខយា...បេ.... ឧបសម្បជ្ឈវិហរតី”តិ (អ. និ. ៣.៨៧)។

១៣០. សត្តារនិទ្ទេសេ - បរិញ្ញំ បញ្ញាបេតីតិ បហានំ សមតិក្កមំ បញ្ញាបេតិ។
តត្រាតិ តេសុ តីសុ ជនេសុ។ តេន ទដ្ឋញ្ញោតិ តេន បញ្ញាបនេន សោ សត្តា
រូចាវចរសមាបត្តិយា លាភីតិ ទដ្ឋញ្ញោតិ អត្ថោ។ ទុតិយវារេបិ ឯសេវ នយោ។
សម្មាសម្ពុទ្ធា សត្តា តេន ទដ្ឋញ្ញោតិ តេន តិត្តិយេហិ អសាធារណេន
បញ្ញាបនេន អយំ តតិយោ សត្តា សព្វញ្ញុតុទ្ធា ទដ្ឋញ្ញោ។ តិត្តិយា ហិ កាមានំ
បរិញ្ញំ បញ្ញាបេន្តា រូបករំ វត្ថុន្តិ។ រូចានំ បរិញ្ញំ បញ្ញាបេន្តា អរូបករំ វត្ថុន្តិ។
វេទនានំ បរិញ្ញំ បញ្ញាបេន្តា អសញ្ញករំ វត្ថុន្តិ។ សម្មា បញ្ញាបេន្តា ‘ឯវំ បញ្ញាបេយ្យំ’,
នោ ច សម្មា បញ្ញាបេតុំ សក្កោន្តិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធា បន កាមានំ បរិញ្ញំ បហានំ
អនាគាមិមគ្គេន បញ្ញាបេតិ។ រូបវេទនានំ បរិញ្ញំ បហានំ អរហត្តមគ្គេន
បញ្ញាបេតិ។ ឥមេ តយោ សត្តារោតិ ឥមេ ទ្វេ ជនា ពាហិរកា, ឯកោ
សម្មាសម្ពុទ្ធាតិ - ឥមស្មី លោកេ តយោ សត្តារោ នាម។

១៣១. ទុតិយេ សត្តារនិទ្ទេសេ - ទិដ្ឋ ចេវ ធម្មតិ ឥមស្មី អត្តកាវេ។ អត្តានំ
សច្ចតោ បេតតោ បញ្ញាបេតីតិ “អត្តា នាមេកោ អត្តំ និទ្ធា ធុវោ សស្សតោ”តិ
ភូតតោ ជីវតោ បញ្ញាបេតិ។ អភិសម្បរាយញ្ញាតិ អបរស្មី អត្តកាវេ ឯវមេវ
បញ្ញាបេតិ។ សេសមេត្ត វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធិ។

តិកនិទ្ទេសវណ្ណានា។

២. ចតុក្កនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៣២. ចតុក្កនិទ្ទេសេ - អសប្បវិសោតិ លាមកប្បវិសោ។ ចាលំ
អតិចាតេតីតិ ចាលាភិចាតី។ អទិន្នំ អាទិយតីតិ អទិន្នាទាយី។ កាមេសុ

មិច្ឆា ចរតីតិ កាមេសុមិច្ឆាចារី។ មុសាវនតីតិ មុសាវាទី។
សុរាមេរយមជ្ឈបមាទេ តិជ្ជតីតិ សុរាមេរយមជ្ឈបមាទជ្ជាយី។

១៣៣. ចាណាតិចាតេ សមាទបេតីតិ យថា ចាណំ អតិចាតេតិ, តថា នំ
តត្ថ គហណំ គណ្ណាបេតិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ
ឯវុច្ចោ បុគ្គលោ យស្មា សយំ កតេន ច ទុស្សីល្យេន សមន្នាគតោ យញ្ច
សមាទបិតេន កតំ, តតោ ឧបឡស្ស ឆាយាទោ, តស្មា អសប្បវិសេន
អសប្បវិសតរោតិ វុច្ចតិ។ សប្បវិសោតិ ឧត្តមបុរិសោ។

១៣៥. សប្បវិសេន សប្បវិសតរោតិ អត្តនា កតេន សុសីល្យេន
សមន្នាគតត្តា យញ្ច សមាទបិតោ ករោតិ។ តតោ ឧបឡស្ស ឆាយាទត្តា
ឧត្តមបុរិសេន ឧត្តមបុរិសតរោ។

១៣៦. ចាចោតិ អកុសលកម្មបថសម្ព័ន្ធតេន ទសវិជេន ចាបេន
សមន្នាគតោ។

១៣៨. កល្យាណោតិ កុសលកម្មបថសម្ព័ន្ធតេន ទសវិជេន
កល្យាណាធម្មេន សមន្នាគតោ សុទ្ធកោ ភទ្រកោ។ សេសមេត្ត ហេជ្ជា
វុត្តនយត្តា ឧត្តានត្ថមេវ។

១៤០. ចាបធម្មាទីសុ - ចាចោ ធម្មោ អស្សាតិ ចាបធម្មោ។ កល្យាណោ
ធម្មោ អស្សាតិ កល្យាណាធម្មោ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវ។

១៤២. សាវជ្ជាទីសុ - សាវជ្ជោតិ សទោសោ។ សាវជ្ជេន កាយកម្មេនាតិ
សទោសេន ចាណាតិចាតាទីនា កាយកម្មេន។ ឥតវេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវ្យាចោ បុគ្គលោ តីហិ ធារេហិ អាយុហានកម្មស្ស
សនោសត្តា, ភូមកុណាចាធិភិរោ បទេសោរិយ សាវន្នោតិ វុច្ចតិ។

១៤៥. សាវន្នេន ពហុលន្តិ យស្ស សាវន្នមេវ កាយកម្មំ ពហុ ហោតិ, អប្បំ
អនវដ្ឋំ; សោ សាវន្នេន ពហុលំ កាយកម្មេន សមន្នាគតោ, អប្បំ អនវដ្ឋេនាតិ
វុច្ចតិ។ ឥតវេសុបិ ឯសេវ នយោ។ កោ បន ឯវ្យាចោ ហោតីតិ? យោ
គាមធម្មតាយ វា និគមធម្មតាយ វា កធានិ ករហនិ ឧបាសនំ សមាធិយតិ,
សីលានិ បូរេតិ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ឯវ្យាចោ បុគ្គលោ តីហិ ធារេហិ
អាយុហានកម្មសុ សាវន្នស្សេវ ពហុលតាយ អនវដ្ឋស្ស អប្បតាយ
វដ្ឋពហុលោតិ វុច្ចតិ។

យថា ហិ ឯកស្មី បទេសេ ទុព្ពណ្ណានិ ទុគ្គន្ធានិ បុច្ឆានិ វាសិកតានស្ស,
តេសំ ឧបរិ តហំ តហំ អតិមុត្តកវស្សិកចាជលានិ បតិតានិ ភវេយ្យំ។ ឯវ្យាចោ
អយំ បុគ្គលោ វេទិតញោ។ យថា បន ឯកស្មី បទេសេ
អតិមុត្តកវស្សិកចាជលានិ វាសិកតានស្ស, តេសំ ឧបរិ តហំ តហំ
ទុព្ពណ្ណានិ ទុគ្គន្ធានិ ពនរបុច្ឆានីនិ បតិតានិ ភវេយ្យំ។ ឯវ្យាចោ តតិយោ បុគ្គលោ
វេទិតញោ។ ចតុត្ថោ បន តីហិ ធារេហិ អាយុហានកម្មស្ស និទ្ទោសត្តា,
ចតុមធ្យភិរិតសុវណ្ណាចាតិរិយ ទដ្ឋញោ។ តេសុ បឋមោ អន្ធពាលបុព្វដ្ឋនោ។
ទុតិយោ អន្ធពាល កុសលស្ស ការកោ លោកិយបុព្វដ្ឋនោ។ តតិយោ
សោតាបន្នោ សកធាតាមិអនាតាមិនោបិ ឯតេនេវ សង្កហិតា។ ចតុត្ថោ
ទីណាសវោ។ សោ ហិ ឯកន្នេន អនវដ្ឋោយេវ។ អយំ អង្គត្រូវដ្ឋកថាយោ។

១៤៨. ឧក្សដិភញ្ញាអាទិសុ - ឧក្សដិភញ្ញតិ ឯតុ ឧក្សដិភំ នាម
ញ្ញាណុក្សាជនំ, ញ្ញាណោ ឧក្សដិភមត្តេយេវ ជាតាតីតិ អត្តោ។ សហ
ឧទាហរណ៍វេលាយាតិ ឧទាហរណ៍ ឧទាហរណ៍មត្តេយេវ។ ធម្មាភិសមយោតិ

ចតុស្វដ្ឋធម្មស្ស ព្រាណេន សន្និ អភិសមយោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ ‘ចត្តារោ
សតិបដ្ឋានា’តិអាទិនា នយេន សំខិត្តេន មាតិកាយ វេបិយមាឆាយ
នេសនានុសារេន ព្រាណំ បេសេត្វា អរហត្តំ គណ្ហិតុំ សមត្តោ បុគ្គលោ
ឧគ្សជិតញ្ញតិ វុច្ចតិ។

១៤៩. វិបញ្ចិតំ វិត្តារិតមេវ អត្ថំ ជានាតីតិ វិបញ្ចិតញ្ញ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ
សន្និក្ខេន មាតិកំ វេបេត្វា វិត្តារេន អត្ថេ ភាជិយមាទេ អរហត្តំ ចាបុណ្ហិតុំ
សមត្តោ បុគ្គលោ វិបញ្ចិតញ្ញតិ វុច្ចតិ។

១៥០. ឧទ្ទេសាធិហិ នេតញ្ញេតិ នេយ្យោ។ អនុបុព្វេន ធម្មាភិសមយោ
ហោតីតិ អនុក្កមេន អរហត្តប្បត្តិ។

១៥១. ព្យញ្ញនបទមេវ បរមំ អស្សាតិ បទបរមោ។ ន តាយ ជាតិយា
ធម្មាភិសមយោ ហោតីតិ ន តេន អត្តភារេន ឈានំ វា វិបស្សនំ វា មគ្គំ វា ផលំ
វា និព្វត្តេតុំ សក្កោតីតិ អត្តោ។

១៥២. យុត្តបដិភានាធិសុ - បដិភានំ វុច្ចតិ ព្រាណាម្បិ, ព្រាណាស្ស
ឧបជ្ជិតវេនម្បិ។ តំ ឥធ អធិប្បតំ។ អត្ថយុត្តំ ការណយុត្តញ្ច
បដិភានមស្សាតិ យុត្តប្បដិភានោ។ បុច្ឆិតានន្តរមេវ សីហំ ព្យាកាតុំ
អសមត្ថតាយ នោ មុត្តំ បដិភានមស្សាតិ នោ មុត្តប្បដិភានោ។ ឥមិនា នយេន
សេសា វេទិតញ្ញា។ ឯត្ថ បទ បរមោ - កិញ្ចិ កាលំ វីមសិត្វា យុត្តមេវ បេក្ខតិ,
តិបិដកច្ចុដ្ឋនាគត្តោរោវិយ។ សោ កិវ បញ្ចំ បុដ្ឋោ បរិគ្គហេត្វា
យុត្តបយុត្តការណមេវ កថេតិ។

ធុតិយោ - បុច្ឆានន្តរមេវ យេន វា តេន វា វេនេន បដិពាហិតិ, វីមសិត្វាបិ ច
យុត្តំ ន បេក្ខតិ ចតុនិកាយិកបណ្ឌិតតិស្សត្តោរោវិយ។ សោ កិវ បញ្ចំ បុដ្ឋោ

បញ្ចប់វិយោសានម្សិ ឆាគមេតិ, យំ វា តំ វា កថេតិយេវ។ វេទនត្ថំ បនស្ស
វីមសិយមាណំ កត្តចិ នលគ្គតិ។

តតិយោ - បុត្តាសមកាលមេវ យុត្តំ បេក្ខតិ, តដ្ឋណញ្ញោវ វេទនំ ព្យាករោតិ
តិបិដកច្ចុទ្ទាកយត្ថេរោវិយ។ សោ កិវ បញ្ចំ បុដ្ឋោ សីយមេវ កថេតិ,
យុត្តបយុត្តការណោ ច ហោតិ។

ចតុត្ថោ - បុដ្ឋោ សមាធា នេវ យុត្តំ បេក្ខតិ, ន យេន វា តេន វា បដិពាហិតំ
សក្កោតិ តិព្ពន្ធការនិមុត្តោវិយ ហោតិ លាឡុទាយិត្ថេរោវិយ។

១៥៦. ធម្មកថិកេសុ - អប្បញ្ញោ ភាសតីតិ សម្មត្ថបរិសាយ ថោកមេវ
កថេតិ។ អសហិតញ្ញោតិ កថេន្តោ ច បន ន អត្ថយុត្តំ ការណយុត្តំ កថេតិ។
បរិសា ចស្ស ន កុសលា ហោតីតិ សោតុំ និសិន្នបរិសា ចស្ស យុត្តាយុត្តំ
ការណាការណំ សិលិដ្ឋាសិលិដ្ឋំ ន ជាធាតីតិ អត្ថោ។ ឯវុទ្ធាតិ អយំ
ឯវុជាតិកោ ពាលធម្មកថិកោ។ ឯវុជាតិកាយ ពាលបរិសាយ
ធម្មកថិកោត្រូវ នាមំ លភតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ ឯត្ថ ច
ទ្វេយេវ ជនា សភាវធម្មកថិកា, ឥតវេ បន ធម្មកថិកាណំ អន្តវេ បរិដ្ឋត្តា ឯវុ
ត្ថោ។

១៥៧. វលហាក្ខបមេសុ វលហាកាតិ មេយា។ គដ្ឋិតាតិ ជនិតា។ តត្ថ
គដ្ឋិត្វា នោ វស្សនភារោ នាម ចាបកោ។ មនុស្សា ហិ យថា ទេវោ គដ្ឋិតិ
'សុវុដ្ឋិកា ភវិស្សតី'តិ ពីជានិ នីហិវិត្វា វេបន្តិ។ អថ ទេវេ អវស្សន្តេ ខេត្ត ពីជានិ
ខេត្តយេវ នស្សន្តិ, គេហោ ពីជានិ គេហាយេវ នស្សន្តិតិ ធុត្តិក្ខំ ហោតិ។ នោ
គដ្ឋិត្វា វស្សនភារោបិ ចាបកោវ។ មនុស្សា ហិ 'ឥមស្មី កាលេ ធុត្តុដ្ឋិកា
ភវិស្សតី'តិ និន្នដ្ឋានេសុយេវ វប្បំ ករោន្តិ។ អថ ទេវោ វស្សិត្វា សព្ពពីជានិ

មហាសមុទ្រ ចាបេតិ, ធុត្តិកូមេវ ហោតិ។ គង្គិកា វស្សនភារោ បន ភន្តកោ។
តទា ហិ សុភិក្ខុំ ហោតិ។ នោ គង្គិកា នោ វស្សនភារោ ឯកន្តចាបកោវ។

ភាសិតា ហោតិ នោ កត្តាតិ 'ឥនាធិ គន្ធដុរំ បូរេស្សមិ, វាសជុរំ
បូរេស្សមិ'តិ កថេតិយេវ, ន បន ឧទ្ទេសំ គណ្ហាតិ, ន កម្មជ្ជានំ ភារេតិ។

កត្តា ហោតិ នោ ភាសិតាតិ 'គន្ធដុរំ វា បូរេស្សមិ វាសជុរំ វា'តិ ន
ភាសិតិ។ សម្មត្ថេ បន កាលេ តមត្ថំ សម្មាទេតិ។ ឥមិនា នយេន ឥតវេបិ
វេទិតញ្ចា។ សត្ថំ បនេតំ បច្ចយទាយកេនេវ កថិតំ។ ឯកោ ហិ 'អសុកទិវ'សេ
នាម ទានំ ទស្សមិ'តិ សង្ឃំ និមន្តេតិ, សម្មត្ថកាលេ នោ ករោតិ។ អយំ
បុគ្គលោ បុញ្ញេន បរិហាយតិ, ភិក្ខុសង្ឃេបិ លាភេន បរិហាយតិ។ អបរោ
សង្ឃំ អនិមន្តេត្វាវ សក្ការំ កត្វា 'ភិក្ខុ អាណេស្សមិ'តិ ន លភតិ, សព្វេ អញ្ញត្ថ
និមន្តិតា ហោន្តិ។ អយម្បិ បុញ្ញេន បរិហាយតិ, សង្ឃេបិ តេន លាភេន
បរិហាយតិ។ អបរោ បឋមំ សង្ឃំ និមន្តេត្វា, បច្ឆា សក្ការំ កត្វា ទានំ ទេតិ,
អយំ កិច្ចការី ហោតិ។ អបរោ នេវ សង្ឃំ និមន្តេតិ, ន ទានំ ទេតិ, អយំ
'ចាបបុគ្គលោ'តិ វេទិតញ្ចា។

១៥៨. មូសិកូបមេសុ - កាធំ កត្តា នោ វសិតាតិ អត្ថនោ អាសយំ ពិលំ
កូបំ ខណាតិ, នោ តត្ថ វសតិ, កិស្មិញ្ចិទេវ ហិ នេ វសតិ, ឯវំ ពិឡាវាទិអមិត្តវសំ
គច្ឆតិ។ ខត្តាតិបិ ចាហោ។ វសិតា នោ កាធំ កត្តាតិ សយំ ន ខណាតិ, បរេន
ខតេ ពិលេ វសតិ, ឯវំ ជីវិតំ រក្ខតិ។ តតិយា ទ្វេបិ ករោន្តិ, ជីវិតំ រក្ខតិ។ ចតុត្តា
ទ្វេបិ អករោន្តិ អមិត្តវសំ គច្ឆតិ។ ឥមាយ បន ឧបមាយ ឧបមិតេសុ បុគ្គលេសុ
បឋមោ យថា សា មូសិកា កាធំ ខណាតិ, ឯវំ នវជ្ជំ សត្តសាសនំ ឧគ្គណ្ហាតិ។
យថា បន សា តត្ថ ន វសតិ, កិស្មិញ្ចិទេវ ហិ នេ វសន្តិ, អមិត្តវសំ គច្ឆតិ; តថា
អយម្បិ បរិយត្តិវសេន ព្រាណំ បេសេត្វា ចតុសច្ចធម្មំ ន បជីវ្យតិ,

លោកាមិសដ្ឋានេសុយេវ ចរន្តោ មច្ចុមារកិលេសមារនេវបុត្តមារសម្ពាតានំ
អមិត្តានំវសំ គច្ឆតិ។ ធុតិយោយថាសា មូសិកា គាជំនឧណតិ, ឯវំនវន្តំ
សត្តសាសនំនឧគ្គល្លាតិ។ យថាបនបរេនឧតពិលេវសន្តិជីវិតំវត្ថុតិ; ឯវំ
បរស្ស កបំសុត្វា ចតុសច្ចធម្មំ បដិវដ្ឋិត្វា តិណ្ណំ មារានំវសំ អតិក្កមតិ។
ឥមិនា នយេន តតិយចតុត្ថេសុបិ ធិបម្មសំសន្ធនំវេទិតព្ពំ។

១៥៩. អម្ពបមេសុ - អាមំ បក្កវណ្ណាតិ អន្តោ អាមំ ពហិ បក្កសទិសំ។ បក្កំ
អាមវណ្ណាតិ អន្តោ បក្កំ ពហិ អាមសទិសំ។ សេសទ្វយេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ
យថា អម្ពេ អបក្កភារោ អាមតា ហោតិ, ឯវំ បុគ្គលេបិ បុដ្ឋជ្ជនភារោ អាមតា,
អរិយភារោ បក្កតា។ យថា ច តត្ថ បក្កសទិសតា បក្កវណ្ណាតិ; ឯវំ បុគ្គលេបិ
អរិយានំ អតិក្កមនាទិសទិសតា បក្កវណ្ណាតិ - ឥមិនា នយេន
ឧបមិតបុគ្គលេសុ ធិបម្មសំសន្ធនំវេទិតព្ពំ។

១៦០. កុម្ពបមេសុ - កុម្ពោតិ យដោ។ តុច្ឆោតិ អន្តោ វត្ថោ។ បិហិតោតិ
បិទហិត្វា ឋបិតោ។ បុរោតិ អន្តោ បុណ្ណោ។ វិវដោតិ វិវត្វា ឋបិតោ។
ឧបមិតបុគ្គលេសុ បនេត្ថ អន្តោ គុណសារិវហិតោ តុច្ឆោ
ពាហិវសោភនតាយ បិហិតោ បុគ្គលោ វេទិតព្ពំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

១៦១. ឧទករហាទ្វបមេសុ - ឧទករហាទោ តាវ ជណ្ណមត្តេបិ ឧទកេ សតិ
បណ្ណាសសម្ពិជ្ជវណ្ណត្តា វា ពហាលត្តា វា ឧទកស្ស អបញ្ញាយមានតលោ
ឧត្តានោ គម្ពីរោភាសោ នាម ហោតិ។ តិចោវិស ចតុចោវិសេបិ បន ឧទកេ
សតិ អច្ឆត្តា ឧទកស្ស បញ្ញាយមានតលោ គម្ពីរោ ឧត្តានោភាសោ នាម
ហោតិ។ ឧភយការណសម្ភារតោ បន ឥតរេ ទ្វេ វេទិតព្ពំ។ បុគ្គលេបិ
កិលេសុស្សនភារតោ គុណគម្ពីរតាយ ច អភារតោ គុណគម្ពីរានំ សទិសេហិ

អភិក្កមាធិបតី យុត្តោ ឧត្តានោ គម្ពីរោកាសោ នាម។ ឥមិនា នយេន សេសាបិ
វេទិតញ្ច។

១៦២. ពលីពទ្ធបមេសុ - ពលីពទ្ធោ តាវ យោ អត្តនោ គោគណំ យដ្ឋេតិ
ឧព្ពេជេតិ, បរគោគណោ បន សោរតោ សុខសីលោ ហោតិ - អយំ
សកកវចណ្ណោ នោ បរកវចណ្ណោ នាម។ បុគ្គលោបិ អត្តនោ បរិសំ យដ្ឋេន្តោ
វិជ្ជេន្តោ ជរុសេន សមុទាចរន្តោ, បរបរិសាយ បន សោរច្ចំ និវាតវុត្តិតំ អាបជ្ជន្តោ
សកកវចណ្ណោ ហោតិ នោ បរកវចណ្ណោ នាមាតិ។ ឥមិនា នយេន សេសាបិ
វេទិតញ្ច។ និទ្ទេសវារេ បនេត្ថ ឧព្ពេជិតា ហោតិតិ យដ្ឋេត្វា វិជ្ជិត្វា ឧព្ពេកប្បត្តំ
ករោតិច្ឆេវ អត្តោ។

១៦៣. អាសីវិសូបមេសុ - អាសីវិសោ តាវ យស្ស វិសំ អាសុំ អាគច្ឆតិ សីយំ
ជរតិ; ឃេវំ បន ន ហោតិ, ចិរកាលំ ន បីឡេតិ - អយំ អាគតវិសោ នោ
ឃេវវិសោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ បុគ្គលវិកាជនំ បន ឧត្តានត្ថមេវ។

១៦៤. អននុវិច្ឆ អបរិយោគាហេត្វា អវណ្ណារហស្ស វណ្ណំ កាសិតា
ហោតិតិ អាធិសុ អននុវិច្ឆាតិ អតុលយិត្វា, អបរិគ្គណ្ឌិត្វា។
អបរិយោគាហេត្វាតិ បញ្ញាយ គុណោ អនោគាហេត្វា។

១៦៦. ភូតំ តច្ឆន្តិវិជ្ជមានតោ ភូតំ, អវិបរីតតោ តច្ឆំ។ កាលេនាតិ
យុត្តបយុត្តកាលេន។ តត្រ កាលញ្ច ហោតិតិ យមិទំ កាលេនាតិ វុត្តំ។ តត្រ
យោ បុគ្គលោ កាលញ្ច ហោតិ, កាលំ ជានាតិ, តស្ស បញ្ចស្ស
វេយ្យាករណត្ថាយ “ឥមស្មី កាលេ បុច្ឆិតេនាបិ មយា ន កថេតញ្ច, ឥមស្មី
កាលេ កថេតញ្ច”តិ - អយំ កាលេន ភណាតិ នាម។ ឧបេក្ខកោវិហារីតិ
មជ្ឈត្តភូតាយ ឧបេក្ខាយ បិតោ ហុត្វា វិហារីតិ។ សេសំ សព្ពត្ត ឧត្តានត្ថមេវ។

១៦៧. ឧដ្ឋានដល់បដិវត្តិអាទិសុ - យោ ឧដ្ឋានវិរិយេនេ ទិវសំវិតិណមេត្វា
តស្ស និស្សន្ទដលមត្តំ កិញ្ចិទេវ លភិក្ខា ជីវិកំ កឃ្យតិ, តំ បន ឧដ្ឋានំ អាគម្ម
កិញ្ចិ បុញ្ញដលំ ន បដិលភតិ, តំ សន្ទាយ យស្ស បុគ្គលស្ស ឧដ្ឋហតោតិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថបរិ ទេវាតិ តតោ ឧបរិ ព្រហ្មកាយិកាធយោ ទេវា។ តេសញ្ញិ
ឧដ្ឋានវិរិយេន កិច្ចំ នាម នត្ថិ។ បុញ្ញដលមេវ ឧបជីវន្តិ។ បុញ្ញវតោ ចាតិ ឥទំ
បុញ្ញវន្តេ ខត្តិយព្រាហ្មណាធយោ ចេវ ភុម្មទេវេ អាទិ កត្វា
និម្មានតិបរិយោសានេ ទេវេ ច សន្ទាយ វុត្តំ។ សព្វេបិ ហេតេ វាយាមដលព្រោវ
បុញ្ញដលញ្ច អនុភវន្តិ។ នេយិកា បន នេវ ឧដ្ឋានេន អាជីវំ ឧប្បាទេតុំ សក្កោន្តិ,
នាបិ នេសំ បុញ្ញដលេន កោចិ អាជីវោ ឧប្បជ្ជតិ។

១៦៨. តមាទិសុ - “និចេ កុលេ បច្ឆាជាតោ”តិអាទិកេន តមេន យុត្តោតិ
តមោ។ កាយឧច្ឆរិតាទិហិ បុន និរយតម្លបគមនតោ តមបរាយណោ។
នេសាទកុលេតិ មិគលុទ្ធកាទិទំ កុលេ។ វេនកុលេតិ វិលីវការកុលេ។
រថការកុលេតិ ចម្មការកុលេ។ បុគ្គសកុលេតិ បុប្ផនឌុកកុលេ។
កសិវុត្តិកេតិ ទុក្ខវុត្តិកេ។ ទុក្ខល្ខោតិ បំសុបិសាចកោ វិយ
ឈាមខាលុវល្ខោ។ ទុក្ខសិកោតិ វិជាតមាតុយាបិ អមនាបទស្សនោ។
ឱកោជិមកោតិ លកុណ្ឌាកោ។ កាលោតិ ឯកក្ខិកាលោ វា
ឧភយក្ខិកាលោ វា។ កុណីតិ ឯកហត្ថកុណី វា ឧភយហត្ថកុណី វា។
ខព្យោតិ ឯកចាទខព្យោ វា ឧភយចាទខព្យោ វា។ បក្ខហតោតិ ហតបក្ខោ
បិបសប្បី។ បទីបេយ្យស្សាតិ តេលកបល្លកាទិនោ បទីបូបករណស្ស។ ឯវំ
បុគ្គលោ តមោ ហោតិ តមបរាយណោតិ ឯត្ថ ឯកោ បុគ្គលោ ពហិទ្វា
អាលោកំ អទិស្វា មាតុកុច្ឆិស្មិញ្ញោវ កាលំ កត្វា អចាយេសុ និព្ពត្តន្តោ
សកលេបិ កឃ្យ សំសរតិ។ សោបិ តមោ តមបរាយណោវ។ សោ បន
កុហកបុគ្គលោ ភវេយ្យ។ កុហកស្ស ហិ ឯវុចា និព្ពត្តិ ហោតិ វុត្តំ។

ឯត្ថ ច នីចេ កុលេ បច្ឆាជាតោ ហោតិ ចណ្ណាលកុលេ វាតិអាធិបា
អាគមនវិបត្តិ ចេវ បុត្តប្បន្នបច្ឆយវិបត្តិ ច ទស្សតា។ ទលីទ្កេតិអាធិបា
បវត្តិបច្ឆយវិបត្តិ។ កសិវុត្តិកេតិអាធិបា អាជីវុចាយវិបត្តិ។
ទុត្តល្លោតិអាធិបា រូបវិបត្តិ។ ពហ្វាពាធាតិអាធិបា
ទុក្ខការណសមាយោគោ។ ន លាភីតិអាធិបា សុខការណវិបត្តិ ចេវ
ឧបភោគវិបត្តិ ច។ កាយេន ទុច្ឆរិតន្តិអាធិបា តមបរាយណភាវស្ស
ការណសមាយោគោ។ កាយស្ស ភេទាតិអាធិបា សម្បរាយិ កតម្ភបគមោ។
សុក្កបក្ខោ វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតញោ។

អបិចេត្ថ តិវិធាយ កុលសម្បត្តិយា បច្ឆាជាតិអាធិកេន ដោតិនា យុត្តតោ
ដោតិ, អាណកក្ខតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ កាយសុចរិតាធិបា បន
សគ្គបបត្តិដោតិភាវុបគមនតោ ដោតិបរាយណោ។ ខត្តិយមហាសាលកុលេ
វាតិអាធិសុ ខត្តិយមហាសាលាតិ ខត្តិយា មហាសារា មហាសារប្បត្តា
ខត្តិយា។ យេសញ្ចី ខត្តិយានំ ហោជ្ជមន្តេន កោដិសតំ និធានគតំ ហោតិ, តយោ
កហាបណាកុម្មា វុឡញ្ចនត្ថាយ គេហមជ្ឈេ វាសី កត្វា វេបិតា ហោតិ, តេ
ខត្តិយមហាសាលា នាម។ យេសំ ព្រាហ្មណានំ អសីតិកោដិធនំ និហិតំ
ហោតិ, ធិយខ្មោ កហាបណាកុម្មា វុឡញ្ចនត្ថាយ គេហមជ្ឈេ វាសី កត្វា
វេបិតោ ហោតិ, តេ ព្រាហ្មណមហាសាលា នាម។ យេសំ គហបតីនំ
ចត្តាលីសកោដិធនំ និហិតំ ហោតិ, កហាបណាកុម្មា វុឡញ្ចត្ថាយ
គេហមជ្ឈេ វាសី កត្វា វេបិតោ ហោតិ, តេ គហបតិមហាសាលា នាម។ តេសំ
កុលេតិ អត្ថោ។ អឡេតិ ឥស្សរេ។ និធានគតធនស្ស មហន្តតាយ មហាទូនេ។
សុវណ្ណាវតកាជនាធិនំ ឧបភោគកណ្ណានំ មហន្តតាយ មហាកោគេ។
និធានគតស្ស ជាតរូបវតស្ស បហូតតាយ បហូតជាតរូបវតេ។
វិត្តបករណស្ស តុដ្ឋិករណស្ស បហូតតាយ បហូតវិត្តបករណេ។

គោដនាជីនព្វា សត្តវិធជញ្ញានព្វា បហូតតាយ បហូតធនធានព្វា។ អភិរូចោតិ
សុន្ទររូចោ។ ធន្សនីយោតិ អញ្ញំ កម្មំ បហាយ ធិរសម្មិ បស្សិតតុយុត្តោ។
ចាសាទិកោតិ ធន្សនេនេវ ចិត្តបសាទាវហោ។ បរមាយាតិ ឧត្តមាយ។
វណ្ណាចោក្ខរតាយាតិ ចោក្ខរវណ្ណតាយ។ ចោក្ខរំ វុច្ឆតិ សរីរំ។ តស្ស
វណ្ណាសម្មត្តិយាតិ អត្តោ។ សមន្នាគតោតិ ឧបេតោ។

១៦៩. ឱណតោណតាធិសុ - ធិដ្ឋធម្មិកាយ វា សម្មរាយិកាយ វា
សម្មត្តិយាវិរហិតោ ឱណតោ។ និចោ, លាមកោតិ អត្តោ។ តត្ថបក្ខតោ
ឧណ្ណតោ។ ឧទ្វា, ឧត្តតោតិ អត្តោ។ សេសមេត្ត តមាធិសុ វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្វំ។ អបិច - ឱណតោណតាតិ ឥធានិ និចោ, អាយតិម្មិ និចោវ
ភវិស្សតិ។ ឱណតុណ្ហតោតិ ឥធានិ និចោ, អាយតី ឧទ្វា ភវិស្សតិ។
ឧណ្ណតោណតាតិ ឥធានិ ឧទ្វា, អាយតី និចោ ភវិស្សតិ។ ឧណ្ណតុណ្ហតោតិ
ឥធានិ ឧទ្វា, អាយតិម្មិ ឧទ្វាវ ភវិស្សតីតិ។

១៧០. វុក្ខបមេសុ - វុក្ខោ តាវ ដេក្កសារបរិវារោតិ វនជេដ្ឋកវុក្ខោ សយំ
ដេក្កុហោតិ, បរិវារវុក្ខោ បនស្ស សារាហោន្តិ។ ឥមីនា នយេន សេសា
វេទិតព្វំ។ បុក្កលេសុ បន សីលសារិវហិតោ ដេក្កតា, សីលាចារសមន្នាគមេន
ច សារតា វេទិតព្វំ។

១៧១. រូបប្បមាណាធិសុ - សម្មត្តិយុត្តំ រូបំ បមាណំ ករោតីតិ
រូបប្បមាណោ។ តត្ថ បសាទំ ជនេតីតិ រូបប្បសន្នោ។ កិត្តិសទ្ធក្ខតំ យោសំ
បមាណំ ករោតីតិ យោសប្បមាណោ។ អាហោ វាតិអាធិសុ បន - អាហោន្តិ
ឧច្ឆត្ថនំ។ បរិណាហន្តិ កិសដ្ឋលភាវាបគតំ បរិក្ខេបសម្មត្តី។ សណ្ឋានន្តិ
អង្គបច្ឆដ្ឋានំ ធិយរស្សវដ្ឋតាធិយុត្តដ្ឋានេសុ តថាការំ។ ចារិប្បវិន្តិ
យថាវុត្តប្បការានំ អន្ធនតំ, លក្ខណាបរិបុណ្ណការំ វា។ បរវណ្ណាធាយាតិ បរេហិ

បរម្មុខា និច្ឆារិកាយ គុណវណ្ណនាយ។ បរថោមនាយាតិ បរេហិ ដុតិវសេន
គាថាធិឧបនិពន្ធនេន វុត្តាយ ថោមនាយ។ បរបសំសនាយាតិ បរេហិ សម្មុខា
វុត្តាយ បសំសាយ។ បរវណ្ណហារិកាយាតិ បរម្បវដុតិវសេន បរេហិ
បរត្ថិតាយ វណ្ណហរណាយ។

១៧២. បីវល្លាទន្តិ បីវស្ស ធុត្តល្លាធិការេន លូខតំ។ បត្តល្លាទន្តិ ភាជនស្ស
វណ្ណសណ្ឋានវត្ថុហិ លូខតំ។ សេនាសនលូខន្តិ នាជកាធិសម្បត្តិវិហេន
សេនាសនស្ស លូខតំ។ វិវិធីន្តិ អបេលកាធិការេន អនេកប្បការំ។
ធុត្តវការិកន្តិ សរីរតាបនំ។

អបរោ នយោ - ឥមេសុ ហិ ចតុសុ បុគ្គលេសុ រូបេ បមាណំ គហេត្វា
បសន្នោ រូបប្បមាណោ នាម។ រូបប្បសន្នោតិ តស្សេវ អត្តវចនំ។ ឃោសេ
បមាណំ គហេត្វា បសន្នោ ឃោសប្បមាណោ នាម។ បីវល្លាទបត្តល្លាទេសុ
បមាណំ គហេត្វា បសន្នោ លូខប្បមាណោ នាម។ ធម្មេ បមាណំ គហេត្វា
បសន្នោ ធម្មប្បមាណោ នាម។ ឥតរាជិ តេសំយេវ អត្តវចនានិ។ សព្វសត្តេ ច
តយោ កោដ្ឋាសេ កត្វា ទ្វេ កោដ្ឋាសា រូបប្បមាណោ, ឯកោ ន រូបប្បមាណោ។
បញ្ចកោដ្ឋាសេ កត្វា ចត្តារោ កោដ្ឋាសា ឃោសប្បមាណោ, ឯកោ ន
ឃោសប្បមាណោ។ ធន កោដ្ឋាសេ កត្វា នវ កោដ្ឋាសា លូខប្បមាណោ,
ឯកោ ន លូខប្បមាណោ។ សតសហស្សំ កោដ្ឋាសេ កត្វា បន ឯកោ
កោដ្ឋាសោវ ធម្មប្បមាណោ, សេសា ន ធម្មប្បមាណោ។ ឯវមយំ
ចតុប្បមាណោ លោកសន្និវាសោ។

ឯតស្មី ចតុប្បមាណោ លោកសន្និវាសេ ពុទ្ធសុ អប្បសន្នា មន្ទា, បសន្នាវ
ពហុកា។ រូបប្បមាណាស្ស ហិ ពុទ្ធរូបតោ ឧត្តរិ បសាទាវហំ រូបំ នាម នត្ថិ។
ឃោសប្បមាណាស្ស ពុទ្ធានំ កិត្តិឃោសតោ ឧត្តរិ បសាទាវហោ ឃោសោ នាម

នត្តិ។ លូឡប្បមាណស្ស កាសិកានិ វត្តានិ មហារហានិ កញ្ចនភាជនានិ តិណ្ណំ
ឧត្តនំ អនុច្ឆិកេ សព្ពសម្បត្តិយុត្តេ ចាសាទវេរេ បហាយ
បំសុក្ខលចីវរេសេលមយបត្តុក្ខមូលាទិសេនាសនសេវិនោ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ
លូឡតោ ឧត្តរិ បសាទាវហំ អញ្ញំ លូឡំ នាម នត្តិ។ ធម្មប្បមាណស្ស សនេរកេ
លោកេ អសាធារណសីលាទិគុណស្ស តថាគតស្ស សីលាទិគុណតោ ឧត្តរិ
បសាទាវហោ អញ្ញោ សីលាទិគុណោ នាម នត្តិ។ ឥតិ ភគវា ឥមំ
ចតុប្បមាណិកំ លោកសន្និវាសំ មុដ្ឋិនា គហេត្វា វិយ ឋិតោតិ។

១៧៣. អត្ថហិតាយ បដិបន្នាទីសុ - សីលសម្បន្នោតិ សីលេន សម្បន្នោ
សមន្នាគតោ។ សមាធិសម្បន្នោតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច សីលំ
លោកិយលោកុត្តរំ កថិតំ។ តថា សមាធិបញ្ញា ច។ វិមុត្តិ
អរហត្តជលវិមុត្តិយេវ។ ញ្ញាណទស្សនំ ឯក្ខនីសតិវិធំ បច្ឆវេក្ខណញ្ញាណំ។
នោ បរន្តិអាទីសុ - បរមុគ្គលំ “តយាបិ សីលសម្បន្នេន ភវិតុំ វដ្ឋតី” តិ វត្វា
យថា សីលំ សមាធិយតិ, ឯវំ ន សមាធិបេតិ, ន គណ្ណាបេតិ។ ឯសេវ នយោ
សព្ពត្ថ។ ឯតេសុ បន ចតុសុ បឋមោ វក្កលិត្ថេរសទិសោ ហោតិ។ ទុតិយោ
ឧបនន្ទសក្យបុត្តសទិសោ។ តតិយោ សារិបុត្តមោគ្គល្លានត្ថេរសទិសោ។
ចតុត្ថោ ទេវទត្តសទិសោតិ វេទិតញ្ញោ។

១៧៤. អត្ថន្តចាទីសុ - អត្តានំ តបតិ ទុក្ខាបេតីតិ អត្ថន្តហោ។ អត្ថនោ
បរិតាបនាទុយោគំ អត្ថបរិតាបនាទុយោគំ។ អចេលកោតិ និច្ចេលោ, នក្កោ។
មុត្តាចារោតិ វិសដ្ឋាចារោ។ ឧច្ឆារកម្មាទីសុ លោកិយកុលបុត្តាចារេន
វិរបិតោ ឋិតកោវ ឧច្ឆារំ ករោតិ, បស្សរំ ករោតិ, ខាទតិ, ភុញ្ញតិ ច។
ហត្ថាបលេខនោតិ ហត្ថេ បិណ្ឌម្ហិ និដ្ឋិតេ ជីវាយ ហត្ថំ អបលេខតិ។ ឧច្ឆារំ វា
កត្វា ហត្ថស្ម័ញ្ញេវ ទណ្ឌកសញ្ញិ ហុត្វា ហត្ថេន អបលេខតីតិ ទស្សេតិ។ តេ

ក៏រ ឆណ្ហាកំសត្តោតិ បញ្ញាបេន្តិ។ តស្មា តេសំ បដិបទំ បូរេន្តោ ឯវំ ករោតិ។
ភិក្ខាភហណាតំ ‘ឯហិ ភទ្ទន្តោ’តិ វុត្តោ, ន ឯវាតិ នឯហិភទ្ទន្តិកោ។ តេន ហិ ‘តិដ្ឋ
ភទ្ទន្តោ’តិ វុត្តោបិ ន តិដ្ឋតិ តិ នតិដ្ឋភទ្ទន្តិកោ។ តទុកយម្បិ ហេតំ តិត្ថយា
“ឯតស្ស វចនំ កតំ ភវិស្សតិ”តិ ន ករោតិ។ អភិបាជន្តិ បុរេតំ គហេត្វា
អាហាជំភិក្ខុំ។ ឧទ្ទិស្សកតន្តិ “ឥមំ តុម្ពេ ឧទ្ទិស្ស កត”ន្តិ ឯវំ អាហេចិតភិក្ខុំ។ ន
និមន្តនន្តិ “អសុកំ ឆាម កុលំ វា វីជី វា គាមំ វា បរិសេយ្យាថា”តិ ឯវំ
និមន្តិតភិក្ខុម្បិ ន សាធិយតិ, ន គណ្ហាតិ។

ន កុម្មិមុខាតិ កុម្មិតោ ឧទ្ធវិត្វា ធិយ្យមាជំភិក្ខុំ ន គណ្ហាតិ។ ន
កឡោបិមុខាតិ កឡោបីតិ ឧក្ខុលិ, បច្ឆិ វា។ តតោបិ ន គណ្ហាតិ។ កស្មា? កុម្មិ
កឡោបិយោ កជន្តនា បហារំ លភន្តីតិ។ ន ឯឡកមន្តរន្តិ ឧម្មារំ អន្តរំ កត្វា
ធិយ្យមាជំ ន គណ្ហាតិ។ កស្មា? អយំ មំ និស្សាយ អន្តរករណំ លភតីតិ។
ឆណ្ហាមុសលេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ទិដ្ឋន្តិ ទិសុ ភុព្វាមាទេសុ ឯកស្មី ឧដ្ឋាយ ទេន្ត
ន គណ្ហាតិ។ កស្មា? កតឡន្តរាយោ ហោតីតិ។ ន គត្តិនិយាតិអាជីសុ បន
គត្តិនិយា កុច្ឆិយំ ធារកោ កិលមតិ។ ហាយន្តិយា ធារកស្ស ជ័រន្តរាយោ
ហោតិ។ បុរិសន្តរកតាយ វតិអន្តរាយោ ហោតីតិ ន គណ្ហាតិ ន សន្តិវត្ថិស្វតិ
សន្តិវត្ថុត្វា កតភត្ថេសុ។ ឧត្តិក្ខសមយេ កិរ អបេលកសាវកា អបេលកានំ
អត្ថាយ តតោ តតោ តណ្ហាលាជិនិ សមាទបេត្វា ភត្តំ បច្ឆន្តិ, ឧក្ខដ្ឋាបេលកោ
តតោ ន បដិគ្គណ្ហាតិ។ ន យត្ថ សាតិ យត្ថ សុនខោ ‘បិណ្ឌំ លភិស្សមី’តិ
ឧបជ្ជិតោ ហោតិ, តត្ថ តស្ស អទត្វា អាហាជំ ន គណ្ហាតិ។ កស្មា? ឯតស្ស
បិណ្ឌាន្តរាយោ ហោតីតិ។

សណ្ឋាសណ្ឋាចារិជីតិ សម្មហសម្មហាចារិជី។ សចេ ហិ អបេលកំ ធិស្វា
‘ឥមស្ស ភិក្ខុំ ធិស្សមា’តិ មាទុស្សកា ភត្តកេហំ បរិសន្តិ, តេសុ ច បរិសន្តេសុ

កន្សោមមុខាធិសុ និលីនា មក្ខិកា ឧប្បត្តិកា សណ្ឋាសណ្ឋា ចរន្តិ, តតោ
អាហាជំភិក្ខុំ ន គណ្ណាតិ។ កស្មា? មំ និស្សយ មក្ខិកានំគោចរន្តរាយោ
ជាតោតិ។ ធុសោធកន្តិ សព្វសស្សសម្ភារេហិ កតំសោវីរកំ។ ឯត្ថ ច
សុរាចានមេវ សាវជ្ឈំ។ អយំ បន ឯតស្មិម្បិ សាវជ្ឈសញ្ញំ។ ឯកាគារិកោតិ យោ
ឯកស្មីយេវ គេហេ ភិក្ខុំ លភិក្ខុំ និវត្តតិ។ ឯកាលោមិកោតិ យោ ឯកនេវ
អាហារេន យាបេតិ។ ធូរាភិកាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯកិស្សបិ ធន្តិយាតិ
ឯកាយ ធន្តិយា។ ធន្តិ នាម ឯកា ខុទ្ទកចាតិ ហោតិ, យត្ថ អគ្គភិក្ខុំ បក្ខិបិក្ខុ
បេបន្តិ។

ឯកាហិកន្តិ ឯកទិវសន្តិកំ។ អឡមាសិកន្តិ អឡមាសន្តិកំ។
បរិយាយភត្តកោជនន្តិ វារភត្តកោជនំ។ ឯកាហាវារេន ធ្វីហាវារេន
សត្តាហាវារេន អឡមាសវារេនាតិ - ឯវំ ទិវសវារេន អាភតភត្តកោជនំ។
សាកភក្ខោតិ អល្លសាកភក្ខោ។ សាមាកភក្ខោតិ សាមាកភក្ខោលភក្ខោ។
និវារាធិសុ - និវារា នាម តាវ អរញ្ញេ សយំ ជាតាវីហិជាតិ។ ធន្តិលន្តិ
ចម្មការេហិ ចម្មវិលិខិត្វា ធន្តិតកសដំ។ ហដំវុច្ឆតិ សិលេសោបិ, សេវាលោមិ
កណ្ឌិការាធិវុក្ខនិយ្យសោបិ។ កណ្ឌន្តិ កុណ្ឌកំ។ អាចាមោតិ
ភត្តឧក្ខលិកាយ លក្កោ ឈាមោធនោ។ តំ ធន្តិតដ្ឋានេ គហេត្វា ខាធិតិ។
“ឌីននកញ្ជិយ”ន្តិបិ វទន្តិ។ បិញ្ញាកាធយោ ចាកជា ឯវ។ បវត្តផលកោជិតិ
បតិតផលកោជិ។

សាលាជិតិ សាលាវាកចេលានិ។ មសាលាជិតិ មិស្សកចេលានិ។
ធរុស្សន្តិតិ មតសវីរតោ ធន្តិតវត្តានិ។ ឯកតិណាជិតិ វា គន្ធត្វា
កតនិវាសនានិ។ បំសុក្ខលាជិតិ បដវិយំ ធន្តិតនន្តកានិ។ តិវីដាជិតិ
វុក្ខត្តចវត្តានិ។ អជិនន្តិ អជិនមិគចម្មំ។ អជិនក្ខិបន្តិ តនេវ មជ្ឈេ ជាលិតំ។

សឡុកក្នុងបី វេទន្តិ។ កុសជីវន្តិ កុសតិណានិ គន្ថេត្វា កតជីវកំ។
វាកជីវជលកជីវេសុបិ ឯសេវ នយោ។ កេសកម្ពលន្តិ មនុស្សកេសេហិ
កតកម្ពលំ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ - “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, យានិ កានិចិ តន្ត្រាវុតានំ
វត្ថានំ កេសកម្ពលោ តេសំ បតិកុដ្ឋោ អក្ខាយតិ” តិ (អ. និ. ៣.១៣៨)។
វាឡុកកម្ពលន្តិ អស្សវាឡាធិហិ កតកម្ពលំ។ ឧលូកបក្ខន្តិ ឧលូកបត្តានិ
គន្ថេត្វា កតនិវាសនំ។ ឧត្តជ្ឈកោតិ ឧទ្ធុំ បិតកោ។

ឧក្កជិកប្បធានមនុយុត្តោតិ ឧក្កជិកវីរិយំ អនុយុត្តោ។ គប្បន្ទាបិ
ឧក្កជិកោវ ហុត្វា ឧប្បតិក្វា ឧប្បតិក្វា គប្បតិ។ កណ្តាកាបស្សយិកោតិ
អយកណ្តាកេ វា បកតិកណ្តាកេ វា ភូមិយំ កោដ្ឋេត្វា តត្ថ ចម្ពំ អត្ថវិក្វា
ហ៊ានចង្គំមាធិនិ ករោតិ។ សេយ្យន្តិ សយន្តាបិ តត្ថេវ សេយ្យំ កប្បេតិ។ សាយំ
តតិយមស្សតិ សាយតតិយកំ។ “ចាតោ, មជ្ឈន្តិកេ, សាយន្តិ ធិវសស្ស
តិក្ខត្តំ ចាបំ បវាហេស្សមី” តិ ឧទកោរោហនាមុយោគំ អនុយុត្តោវិហាវតិ។

១៧៥. បរំ តបតីតិ បរន្តោហោ។ បរេសំ បរិតាបនាមុយោគំ
បរបរិតាបនាមុយោគំ។ ឡិវត្ថិកាធិសុ - ឡិវត្ថា វុច្ឆន្តិ ឯឡុកា។ ឡិវត្ថេ ហានតីតិ
ឡិវត្ថិកោ។ ស្វកិកាធិសុបិ - ឯសេវ នយោ។ លុទ្ធាតិ ទារុណោ កក្ខុឡោ។
មជ្ឈយាតកោតិ មជ្ឈពន្លោ កេវដ្ឋោ។ ពន្ធនាគារិកោតិ ពន្ធនាគារិកោបកោ។
កុរុរកម្មន្តាតិ ទារុណកម្មន្តា។

១៧៦. មុទ្ធវាវសិត្តោតិ ខត្តិយាភិសេកេន មុទ្ធនិ អភិសិត្តោ។ បុរត្ថិមេន
នគរស្សតិ នគរតោ បុរត្ថិមទិសាយ។ សន្ធាការន្តិ យញ្ញសាលំ។ ខរាជិនំ
និវាសេត្វាតិ សឡុក អជិនចម្ពំ និវាសេត្វា។ សប្បិទេលេនាតិ សប្បិទា ច តេលេន
ច។ វេបេត្វា ហិ សប្បិ អវសេសោ យោ កោចិ ស្មេហោ តេលន្តិ វុច្ឆតិ។
កណ្តាវមាធាតិ នខានំ ជិន្នត្វា កណ្តាវិតត្តកាលេ តេន កណ្តាវមាធា។

អនន្តរហិតាយាតិ អសន្តតាយ។ សរូបវដ្ឋាយាតិ សទិសវដ្ឋាយ។ សចេ ភាវី
សេតាហោតិ, វដ្ឋាបិ សេតកោវ សចេ កតាវា, វត្ថាវា, វដ្ឋាបិ តាទិសោវាតិ
- ឯវំ សរូបវដ្ឋាយ។ សោ ឯវមាហាតិ សោ រាជា ឯវំ វទេតិ។ វដ្ឋតរាតិ
តរុណាវដ្ឋកភាវំ អតិក្កត្តា ពលវវដ្ឋា។ វដ្ឋតវិសុបិ ឯសេវ នយោ។
ពរិហិតតាយាតិ បរិក្ខេបករណតាយ ចេវ យញ្ញក្ខមិយំ អត្តរណតាយ ច។

១៧៧. ទិដ្ឋេវ ធម្មតិ ឥមស្មីយេវ អត្តភាវេ។ និច្ឆាតោតិ នាតំ វុច្ចតិ តណ្ហា,
សា អស្ស នត្ថិតិ និច្ឆាតោ។ សព្ពកិលេសានំ និព្ពតត្តា និព្ពតោ។ អន្តោ
តាបនកិលេសានំ អភាវា សីតលោ ជាតោតិ សីតិក្ខតោ។
ឈានមគ្គដលនិព្ពានសុខានិ បដិសំវេទេតិ តិ សុខប្បដិសំវេទី។ ព្រហ្មក្ខតេន
អត្តនាតិ សេដ្ឋក្ខតេន អត្តនា។

ឥមំ បន បុគ្គលំ ពុទ្ធប្បនោតោ បដ្ឋាយ ទស្សេតុំ - ឥធន
តថាគតោតិអាទិមាហ។ តត្ថ តថាគតោតិ អដ្ឋហិ ការណេហិ ភគវា
តថាគតោ - តថា អាគតោតិ តថាគតោ, តថា គតោតិ តថាគតោ,
តថលក្ខណំ អាគតោតិ តថាគតោ, តថធម្មេ យាថាវតោ អភិសម្ពុទ្ធាតិ
តថាគតោ, តថទស្សិតាយ តថាគតោ, តថាវាទិតាយ តថាគតោ,
តថាការិតាយ តថាគតោ, អភិកវនដ្ឋេន តថាគតោតិ។ អរហំ
សម្មាសម្ពុទ្ធាតិអាទិនិវិសុទ្ធិមគ្គវិត្តាវតានេវ។ តំ ធម្មន្តំ តំ វុត្តប្បការសម្បជំ
ធម្មំ។ សុណាតិ គហបតិ វាតិ កស្មា បឋមំ គហបតី និទ្ទិសតិ? និហតមានត្តា
ឧស្សន្ទត្តា ច។ យេកុយ្យេន ហិ ខត្តិយកុលតោ បព្ពជិតា ជាតី និស្សាយ មានំ
ករោន្តិ។ ព្រាហ្មណកុលា បព្ពជិតា មន្តេ និស្សាយ មានំ ករោន្តិ។ ហីនជន្ទកុលា
បព្ពជិតា អត្តនោវិជាតិតាយ បតិជ្ជាតុំ នសក្កោន្តិ។ គហបតិទារកា បន
ករោហិ សេទំ មុញ្ញាន្តេហិ បិដ្ឋិយា លោណំ បុប្ផមាធាយ ភូមិ កសិក្ខា

តាទិសស្ស មានស្ស អភាវតោ និហតមានឧប្បា ហោន្តិ។ តេ បព្ពជិត្វា មាណំ វា
ឧប្បំ វា អកត្វា យថាពលំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វា វិបស្សនាយ កម្មំ ករោត្តា
សក្កោន្តិ អរហត្តេ បតិជ្ជាតុំ។ ឥតវេហិ ច កុលេហិ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតា នាម ន
ពហុកា, គហបតិការ ពហុកា។ ឥតិ និហតមានត្ថា ឧស្សន្ទត្ថា ច បឋមំ
គហបតី និទ្ទិសតីតិ។

អញ្ញាតវស្មី វាតិ ឥតវេសំ វា កុលានំ អញ្ញាតវស្មី។ បច្ឆាជាតោតិ
បតិជាតោ។ តថាគតេ សទ្ធិំ បដិលភតីតិ បរិសុទ្ធិំ ធម្មំ សុត្វា ធម្មស្សមិម្ហិ
តថាគតេ “សម្មាសម្ពុទ្ធា វត សោ ភគវា”តិ សទ្ធិំ បដិលភតិ។ ឥតិ
បដិសញ្ញាក្ខតីតិ វរំ បច្ឆវេក្ខតិ។ សម្ពាធា យរាវាសោតិ សចេបិ សដ្ឋិហត្ថេ
យវេ យោជនសតន្តវេបិ វា ទ្វេ ជាយម្យតិកា វសន្តិ, តថាបិ នេសំ
សកិញ្ចនសបលីពោធិជ្ជន យរាវាសោ សម្ពាធាយេវ។ រដោបថោតិ
រាគរជាទីនំ ឧដ្ឋានដ្ឋានន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្ថំ។ អាគមនបថោតិបិ វុត្ថំ វុត្ថតិ។
អលគ្គនជ្ជន អញ្ញោកាសោ វិយាតិ អញ្ញោកាសោ។ បព្ពជិតោ ហិ
ក្ខជាតារវតនថាសាទេ ច នេវវិមាណទីសុ ច សុបិហិតទ្វារវាតថានេសុ
បដិច្ឆន្នេសុ វសន្តោបិ នេវ លក្ខតិ, ន សដ្ឋតិ, ន ពជ្ឈតិ។ តេន វុត្ថំ -
“អញ្ញោកាសោ បព្ពជ្ជា”តិ។

អបិច - សម្ពាធា យរាវាសោ កុសលកិរិយាយ ឱកាសាភាវតោ។
រដោបថោ អសំវុតសន្តារដ្ឋានំ វិយ រជានំ កិលេសរជានំ សន្និចាតដ្ឋានតោ។
អញ្ញោកាសោ បព្ពជ្ជា កុសលកិរិយាយ យថាសុខំ ឱកាសសម្ពាវតោ។ នយំទំ
សុករំ...បេ.... បព្ពជេយ្យន្តិ ឯត្ថ អយំ សន្នេបកថា - យទេតំ
សិក្ខត្តយព្រហ្មចរិយំ ឯកម្មិ ទិវសំ អខណ្ឌំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ ចាបេតព្ពតាយ
ឯកន្តបរិបុណ្ណំ។ ឯកទិវសម្មិ ច កិលេសមលេន អមលិនំ កត្វា ចរិមកចិត្តំ

ចារបេតព្ភតាយ ឯកន្តបរិសុទ្ធំ។ សង្ខតិទិកំ លិទិតសង្ខតិសទិសំ
ឆោតសង្ខតិសប្បដិភាកំ ចរិតព្ភំ។ ឥទំ ន សុករំ អគារំ អជ្ឈាវសតា អគារមជ្ឈេ
វសន្តេន ឯកន្តបរិបុណ្ណំ... បេ... ចរិតុ - “យំនូនាហំ កេសេ ច មស្សុញ្ចា
ឱហារេត្វា កសាយរសបីតតាយ កាសាយានិ ព្រហ្មចរិយំ ចរន្តានំ
អនុច្ឆរិកានិ វត្តានិ អន្តរាទេត្វា បរិទហិត្វា អគារស្មា និក្ខមិត្វា អនគារិយំ
បព្ពជេយ្យ” ត្ថិ។ ឯត្ថ ច យស្មា អគារស្ស ហិតំ កសិវាលិដ្ឋាទិកម្មំ “អគារិយ” ត្ថិ
វុច្ឆតិ, តព្វា បព្ពជ្ជាយ នត្ថិ, តស្មា បព្ពជ្ជា “អនគារិយ” ត្ថិ ព្យាតព្វា។ តំ
អនគារិយំ។ បព្ពជេយ្យត្ថិ បដិបន្នេយ្យំ។ អប្បំ វាតិ សហស្សតោ ហេដ្ឋា
កោគក្ខន្ធា អប្បោ នាម ហោតិ, សហស្សតោ បដ្ឋាយ មហា។ អពន្ធនដ្ឋេន
ព្យាតិយេវ ព្យាតិបរិវត្តោ។ សោបិ វីសតិយា ហេដ្ឋា អប្បោ ហោតិ, វីសតិយា
បដ្ឋាយ មហា។

១៧៨. ភិក្ខុនំ សិក្ខាសាដីវសមាបន្នោតិ យា ភិក្ខុនំ អធិសីលសង្ខតា
សិក្ខា, តព្វា។ យត្ថ ចេតេ សហ ជីវត្ថិ, ឯកជីវិកា សភាគវុត្តិនោ ហោត្ថិ, តំ
ភគវតា បញ្ញត្តសិក្ខាបទសង្ខតំ សាដីវព្វា។ តត្ថ សិក្ខនភាវេន សមាបន្នោតិ
ភិក្ខុនំ សិក្ខាសាដីវសមាបន្នោ។ សមាបន្នោតិ សិក្ខំ បរិបូរេន្តោ សាដីវព្វា
អវីតិក្កមន្តោ ហុត្វា តទុកយំ ឧបគតោតិ អត្តោ។ ចាណាតិចាតំ
បហាយាតិអាធិសុ ចាណាតិចាតាទិកថា ហេដ្ឋា វិត្តាវតា ឯវ។ បហាយាតិ
ឥមំ ចាណាតិចាតចេតនាសង្ខតំ ទុស្សីល្យំ បដហិត្វា។ បដិវតោ ហោតិ
បហីនកាលតោ បដ្ឋាយ តតោ ទុស្សីល្យតោ ឱរតោ វិរតោវ ហោតិ។
និហិតនណ្ឌោ និហិតសត្តោតិ បរុបយាតត្ថាយ ទណ្ឌំ វា សត្តំ វា អាទាយ
អវត្តនតោ និក្ខត្តនណ្ឌោ ចេវ និក្ខត្តសត្តោ ចាតិ អត្តោ។ ឯត្ថ ច ឋបេត្វា
ទណ្ឌំ, សព្ពម្បិ អវសេសំ ឧបករណំ សត្តានំ វិធានការតោ ‘សត្ត’ ត្ថិ វេទិតព្ភំ។
យំ បនភិក្ខុ កត្តរទណ្ឌំ វា ទន្តកដ្ឋវាសី វា បិប្ផលិកំ វា គហេត្វា វិចរត្ថិ, ន តំ

បរុបឃាតត្ថាយ។ តស្មា និហិតទណ្ឌា និហិតសត្តាត្រូវ សង្ខំ គុដ្ឋន្តិ។ លង្គិតិ
ចាបជិតុដ្ឋនលក្ខណាយ លង្គាយ សមដ្ឋាគតោ។ ធម្មាបន្នោតិ ធម៌
មេត្តចិត្តតំ អាបន្នោ។ សព្វចាណាភូតហិតានុកម្មីតិ សព្វេ ចាណាភូតេ ហិតេន
អនុកម្មកោ។ តាយ ធម្មាបន្នតាយ សព្វេសំ ចាណាភូតានំ ហិតចិត្តកោតិ
អត្ថោ។ វិហរតីតិ វិហរតិ, ចាលេតិ។

ទិន្នមេវ អាទិយតីតិ ទិន្នាទាយី។ ចិត្តេនបិ ទិន្នមេវ បដិកម្ពតីតិ
ទិន្នចាដិកម្ពី។ ថេនេតីតិ ថេនោ។ ន ថេនេន អថេនេន។ អថេនត្ថាយេវ
សុចិត្តតេន។ អត្តនាតិ អត្តការេន។ អថេនំ សុចិត្តតំ អត្តការំ កត្វា វិហរតីតិ
វុត្តំ ហោតិ។

អព្រហ្មចរិយន្តិ អសេដ្ឋចរិយំ។ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ អាចារំ ចរតីតិ ព្រហ្មចារី។
អាអាចារីតិ អព្រហ្មចរិយតោ ទ្វារចារី។ មេដុនាតិ រាគបរិយុដ្ឋានវសេន
សទិសត្ថា មេដុនកាតិ លទ្ធកោហារេហិ បដិសេវិតត្ថតោ មេដុនាតិ សង្ខំ គតា
អសទ្ធម្មា។ កាមធម្មាតិ កាមវាសីនំ ធម្មា។

សច្ចំ វេទតីតិ សច្ចវាទី។ សច្ចេន សច្ចំ សន្តហតិ យជេតីតិ សច្ចសន្នោ។ ន
អន្តរន្តរា មុសា វេទតីតិ អត្ថោ។ យោ ហិ មុរិសោ កតាចិ មុសា វេទតិ, កតាចិ
សច្ចំ, តស្ស មុសាវាទេន អន្តរិតត្ថា សច្ចំ សច្ចេន ន យជីយតិ, តស្មា ន សោ
សច្ចសន្នោ។ អយំ បន ន តាទិសោ។ ជីវិតហេតុបិ មុសា អវត្វា សច្ចេន សច្ចំ
សន្តហតិយេវាតិ សច្ចសន្នោ។ ថេតោតិ ជីវេ, ជីវកថោតិ អត្ថោ។ ឯកោ ហិ
មុគ្គលោ ហាលិទ្ធិរកោវិយ, មុសាសិទ្ធិ និខាតខាលុកោវិយ, អស្សបិដ្ឋ
ឋបិតកុម្មណ្ឌាមិវ ច, ន ជីវកថោ ហោតិ។ ឯកោ ចាសាណាលេខាវិយ,
ឥន្ទឡិលោវិយ ច ជីវកថោ ហោតិ។ អសីនា សីសេ ទិន្នន្តេបិ ទ្វេ កថា ន កថេតិ។
អយំ វុច្ចតិ ថេតោ។ បច្ចយិកោតិ បត្តិយាយិតត្ថកោ, សទ្ធាយិកោតិ អត្ថោ។

ឯកឆ្នោត ហ៊ី បុគ្គល ន បច្ចុប្បន្ន ហោតិ។ ឥត កេន វុត្តំ? អសុកេនាតិ វុត្ត
'មា តស្ស វេចនំ សទ្ធិបាថា'តិ វុត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ ឯកា បច្ចុប្បន្ន ហោតិ។ ឥត
កេន វុត្តំ? អសុកេនាតិ វុត្ត 'យទិ តេន វុត្តំ, ឥតមេវ បមាណំ, ឥតនិ
ឧបបរិក្ខតព្ពំ នតិ, ឯវមេវ ឥតនិ វុត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ។ អយំ វុត្តតិ បច្ចុប្បន្ន
អវិសំវាទកោ លោកស្សតិ តាយ សច្ចវាទិតាយ លោកំ នវិសំវាទេតីតិ
អត្ថោ។

ឥតមេសំ ភេទាយាតិ យេសំ ឥតោ សុត្វាតិ វុត្តានំ សន្តិកេ សុតំ, តេសំ
ភេទាយ។ ភិក្ខុនំ វា សន្ធាតាតិ ទិដ្ឋំ មិត្តានំ វា សមាធិបជ្ឈាយ កាដិនំ វា
កេនចិទេវ ការណេន ភិក្ខុនំ ឯកមេកំ ឧបសង្កមិត្វា - 'តុម្ហាកំ ឡឺទិសេ កុលេ
ជាតានំ, ឯវំ ពហុស្សតានំ ឥតំ ន យុត្ត'ន្តិអាទិនិ វត្វា សន្ធានំ កត្តា។
អនុប្បនាតាតិ សន្ធានាធិបនាតា។ ទ្វេ ជនេ សមគ្គេ ទិស្វា - 'តុម្ហាកំ ឯវុបេ
កុលេ ជាតានំ, ឯវុបេហិ គុណេហិ សមន្នាគតានំ អនុច្ឆរិកមេត'ន្តិអាទិនិ វត្វា
ទន្ធិកម្មំ កត្តាតិ អត្ថោ។ សមគ្គោ អាហមោ អស្សតិ សមគ្គាហមោ។ យត្ថ
សមគ្គា នតិ, តត្ថ វសិតុម្បិ ន ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។ សមគ្គាហមាតិបិ ចាឡិ។
អយមេវ អត្ថោ។ សមគ្គរតោតិ សមគ្គេសុ រតោ។ តេ បហាយ អញ្ញាត្រ គន្ធម្បិ
ន ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ។ សមគ្គេ ទិស្វាបិ សុត្វាបិ នន្ទតីតិ សមគ្គនន្ទិ។ សមគ្គករណី
វាចំ ភាសិតាតិ យា វាចា សត្តេ សមគ្គេយេវ ករោតិ, តំ
សាមគ្គីគុណបរិទីបកមេវ វាចំ ភាសតិ, ន ឥតវន្តិ។

កាលេន វេទតីតិ កាលវាទី។ វុត្តព្ពយុត្តកាលំ សល្លក្ខេត្វា វេទតីតិ អត្ថោ។
ភូតំ តថ តថ្ឋំ សភាវមេវ វេទតីតិ ភូតវាទី។
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកត្ថសន្និស្សិតមេវ កត្វា វេទតីតិ អត្ថវាទី។
នវលោកុត្តរធម្មសន្និស្សិតំ កត្វា វេទតីតិ ធម្មវាទី។

សំរវិនយបហានវិនយសន្និស្សិតំ កត្វា វេទតីតិ វិនយវាទី។ និធានំ វុច្ឆតិ
 ឋបនោកាសោ។ និធានមស្ស អត្ថីតិ និធានវតី។ ហនយេ និធាតព្ពយុត្តកំ វាចំ
 ភាសិតាតិ អត្ថោ។ កាលេនាតិ ឯវុបី ភាសមាណេបិ ច “អហំ និធានវតី វាចំ
 ភាសិស្សមី”តិ ន អកាលេន ភាសតិ។ យុត្តកាលំ បន សល្លកេត្វាវ
 ភាសតីតិ អត្ថោ។ សាបទេសន្តិ សឧបមំ, សការណន្តិ អត្ថោ។ បរិយន្តវតីន្តិ
 បរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វា។ យថាស្ស បរិច្ឆេទោ បញ្ញាយតិ, ឯវំ ភាសតីតិ អត្ថោ។
 អត្ថសំហិតន្តិ អនេកេហិបិ នយេហិ វិភជន្តេន បរិយាទាតុំ
 អសក្កុណោយ្យតាយ អត្ថសម្បន្នំ ភាសតិ។ យំ វា សោ អត្ថវាទី អត្ថំ វេទតិ, តេន
 អត្ថេន សំហិតត្ថា អត្ថសំហិតំ វាចំ ភាសតិ។ ន អញ្ញំ និក្ខិបិត្វា អញ្ញំ ភាសតីតិ
 វុត្ថំ ហោតិ។

១៧៩. ពិជគាមភូតគាមសមារម្ភាតិ មូលពិជំ, ខន្ធពិជំ, ជន្សពិជំ, អគ្គពិជំ
 ពិជពិជន្តិ បញ្ចវិជស្ស ពិជគាមស្ស ចេវ យស្ស កស្សចិ នីលតិណារុក្ខាទិកស្ស
 ភូតគាមស្ស ច សមារម្ភា។ ឆេទនកេទនបចនាទិការេន វិកោបនា បដិវរតោតិ
 អត្ថោ។ ឯកកត្តិកោតិ ចាតវាសកត្តំ, សាយមាសកត្តន្តិ ទ្វេ ភត្តានិ។ តេសុ
 ចាតវាសកត្តំ អន្តោមជ្ឈន្តិកេន បរិច្ឆិទ្ធិ។ ឥតវំ មជ្ឈន្តិកតោ ឧទ្ធិ
 អន្តោអរុណេន។ តស្មា អន្តោមជ្ឈន្តិកេ ទសក្ខត្តំ ភុញ្ញមាណេបិ ឯកកត្តិកោវ
 ហោតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្ថំ - ឯកកត្តិកោតិ។ វត្ថិយា ភោជនំ វត្ថិ, តតោ
 ឧបរតោតិ វត្ថុបរតោ។ អតិក្កន្តេ មជ្ឈន្តិកេ យាវ សូរិយសត្តដ្ឋមនា ភោជនំ
 វិកាលភោជនំ នាម, តតោវិរតត្ថាវិរតោវិកាលភោជនា។ សាសនស្ស
 អនុលោមត្ថាវិស្វកំ បដាលីភូតំ ទស្សនន្តិវិស្វកទស្សនំ។ អត្ថនា
 នច្ចននច្ចាបនាទិវសេន នច្ចា ច គីតា ច វាទិតា ច អន្តមសោ
 មយ្ហរនច្ចនាបនាទិវសេនបិ បវត្តានំ នច្ចាទីនំវិស្វកភូតា ទស្សនា ចាតិ
 នច្ចគីតវាទិតវិស្វកទស្សនា។ នច្ចាទីនិ ហិ អត្ថនា បយោដេតុំ វា បរេហិ

បយោជាបេតុំ វា យុត្តានិ បស្សីតុំ វា នេវ ភិក្ខុនំ ន ភិក្ខុនីនំ វដ្ឋន្តិ។ មាលាធីសុ -
មាលាតិ យំកិញ្ចិ បុប្ផំ។ គន្ធន្តិ យំកិញ្ចិ គន្ធជាតំ។ វិលេបនន្តិ ឆរិកាករណំ។
តត្ថ បិឡន្ទន្តោ ធារេតិ នាម។ ឧនជ្ជានំ បូរេន្តោ មណ្ឌាតិ នាម។ គន្ធវសេន
ឆរិកាវសេន ច សាទិយន្តោវិក្ខុសេតិ នាម។ ហំនំ វុច្ឆតិ ការណំ។ តស្មា យាយ
ធុស្សីល្យបេតនាយ តានិ មាលាធារណាធីនិ មហាជនោ ករោតិ, តតោ
បជីវិតោតិ អត្តោ។ ឧបាសយនំ វុច្ឆតិ បមាណាតិក្កន្តំ។ មហាសយនំ
អកប្បិយសន្តតំ, តតោ បជីវិតោតិ អត្តោ។ ជាតរូបន្តិ សុវណ្ណំ។ រជតន្តិ
កហាបណោ, លោហាមាសកោ, ជតុមាសកោ, ធារុមាសកោតិ យេ វោហារំ
គច្ឆន្តិ។ តស្ស ឧភយស្សបិ បដិគ្គហណា បជីវិតោ, នេវ នំ ឧគ្គណាតិ, ន
ឧគ្គណាបេតិ, ន ឧបនិក្ខត្តំ សាទិយតីតិ អត្តោ។

អាមកធម្មបដិគ្គហណាតិ

សាលីវិហាយវគោធម្មកង្ក្រវកកុទ្រុសកសដ្ឋាតស្ស សត្តវិធស្សបិ
អាមកធម្មស្ស បដិគ្គហណា។ ន កេវលញ្ច ឯតេសំ បដិគ្គហណាមេវ,
អាមសនម្បិ ភិក្ខុនំ ន វដ្ឋតិយេវ។ អាមកមំសបដិគ្គហណាតិ ឯត្ថ អញ្ញាត្រ
ឪធិស្ស អនុញ្ញាតា អាមកមច្ឆមំសានំ បដិគ្គហណាមេវ ភិក្ខុនំ ន វដ្ឋតិ, នោ
អាមសនំ។ ឥត្ថិកុមារិកបដិគ្គហណាតិ ឯត្ថ ឥត្ថីតិ បុរិសន្តរគតា។ ឥតរា
កុមារិកា នាម។ តាសំ បដិគ្គហណាម្បិ អាមសនម្បិ អកប្បិយមេវ។
ធាសិធាសបដិគ្គហណាតិ ឯត្ថ ធាសិធាសវសេនេវ តេសំ បដិគ្គហណំ ន
វដ្ឋតិ។ ‘កប្បិយការកំ ធម្ម’, ‘អាវាមិកំ ធម្ម’តិ ឯវំ វុត្ថេ បន វដ្ឋតិ។
អដេឡកាធីសុបិ ខេត្តវត្ថុបរិយោសានេសុ កប្បិយាកប្បិយនយោ
វិនយវសេន ឧបបរិក្ខិតញ្ចោ។ តត្ថ ខេត្តំ នាម យស្មី បុព្វណ្ណំ វុហតិ។ វត្ថុ នាម
យស្មី អបរណ្ណំ វុហតិ។ យត្ថ វា ឧភយម្បិ វុហតិ តំ ខេត្តំ។ តទត្ថាយ

អកតក្ខមិកាកោវត្ថុ។ ខេត្តវត្ថុសីសេន ចេត្ត វាបិតឡាកាជីនិបិ
សង្កហិតានេវ។

ទូតេយ្យំ វុច្ចតិ ទូតកម្មំ។ គិហ្មិនំ បហិតំ បណ្ណំ វា សាសនំ វា គហេត្វា តត្ថ
តត្ថ គមនំ។ បហ័ណគមនំ វុច្ចតិ បរយំ បេសិតស្ស ខុទ្ទកគមនំ។ អនុយោគោ
នាម តទុកយករណំ។ តស្មា ទូតេយ្យបហ័ណគមនានំ អនុគោតិ វេមេត្ថ
អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ កយវិក្កយាតិ កយា ច វិក្កយា ច។ តុលាក្ខជាតិសុ - ក្ខន្ធន្តិ
វញ្ចនំ។ តត្ថ តុលាក្ខនំ នាម រូបក្ខនំ, អង្គក្ខនំ គហណាក្ខនំ, បដិច្ចន្តក្ខន្ធន្តិ
ចតុត្ថិដំ ហោតិ។ តត្ថ រូបក្ខនំ នាម ទ្វេ តុលា សមរូបា កត្វា គណ្ណោ
មហាតិយា គណ្ណាតិ, ទទន្តោ ខុទ្ទិកាយ ទេតិ។ អង្គក្ខនំ នាម គណ្ណោ
បច្ឆាកាគេ ហត្ថេន តុលំ អក្កមតិ, ទទន្តោ បុព្វកាគេ។ គហណាក្ខនំ នាម
គណ្ណោ មូលេ វដ្តំ គណ្ណាតិ, ទទន្តោ អគ្គេ។ បដិច្ចន្តក្ខនំ នាម តុលំ សុសិរំ
កត្វា អន្តោ អយចុណ្ណំ បក្ខិបិត្វា គណ្ណោ តំ បច្ឆាកាគេ ករោតិ, ទទន្តោ
អគ្គកាគេ។

កំសោ វុច្ចតិ សុវណ្ណាចាតិ។ តាយ វញ្ចនំ កំសក្ខនំ។ កថំ? ឯកំ
សុវណ្ណាចាតី កត្វា អញ្ញោ ទ្វេ តិស្សោ លោហាចាតិយោ សុវណ្ណាវណ្ណា ករោត្តិ,
តតោ ជនបទំ គន្ធា កិញ្ចិទេវ អឡកុលំ បរិសិទ្ធា សុវណ្ណភាជនានិ កិណាថា'តិ
វត្វា អគ្គេ បុច្ឆិតេ សមគ្សតរំ ធាតុកាមា ហោត្តិ។ តតោ តេហិ 'កថំ ឥមេសំ
សុវណ្ណភារោ ជានិតព្ពោ'តិ វុត្ថេ វីមសិត្វា គណ្ណាថា'តិ សុវណ្ណាចាតី ចាសាលោ
យំសិត្វា សព្វចាតិយោ ទត្វា គច្ឆន្តិ។

មានក្ខនំ នាម ហធយកេធសិខាកេធរដ្ឋកេធរសេន តិវិដំ ហោតិ។ តត្ថ
ហធយកេធនោ សប្បិរេតលាទិមិននកាលេ លព្ពតិ។ តានិ ហិ គណ្ណោ ហោដ្ឋា
ជិទ្កេន មាធន 'សណិកំ អាសិញ្ញា'តិ វត្វា អន្តោភាជនេ ពហុំ បគ្សរាបេត្វា

គណ្ណាតិ។ ឧទន្ទោ ជិដ្ឋំ បិធាយ សីយំ បូរេត្វា ទេតិ។ សិខាកេនោ
តិលតណ្ហាលាទិមិននកាលេ លព្ពតិ។ តានិ ហិ គណ្ហោ សណីកំ សិខំ
ឧស្សាបេត្វា គណ្ណាតិ។ ឧទន្ទោ វេគេន បូរេត្វា សិខំ ជិន្ទន្តោ ទេតិ។ វដ្ឋកេនោ
ខេត្តវត្ថុមិននកាលេ លព្ពតិ។ លញ្ចំ អលភន្តា ហិ ខេត្តំ អមហន្តម្បិ មហន្តំ
កត្វា មិនន្តិ។

ឧក្កោជនាទីសុ - ឧក្កោជនន្តិ អស្សមិកេ សាមិកេ កាតុំ លញ្ចគ្គហណំ។
វញ្ចនន្តិ តេហិ តេហិ ឧចាយេហិ បរេសំ វញ្ចនំ។ តត្រិទមេកំ វត្ថុ - ឯកោ កិរ
លុទ្ធកោ មិគញ្ច មិគចោតកញ្ច គហេត្វា អាគន្ធិតិ។ តមេកោ ធុត្តោ - “កី កោ
មិគោ អគ្សតិ, កី មិគចោតកោ”តិ អាហ។ “មិគោ ទ្វេ កហាបណោ,
មិគចោតកោ ឯក”ន្តិ ច វុត្ថេ កហាបណំ ទត្វា មិគចោតកំ គហេត្វា ថោកំ
គន្ធា និវត្តោ, “នមេ កោ មិគចោតកេន អត្តោ, មិគំ មេ ទេហី”តិ អាហ។ តេន
ហិ “ទ្វេ កហាបណោ ទេហី”តិ។ សោ អាហ - “ននុ តេ, កោ, មយា បឋមំ ឯកោ
កហាបណោ ទិន្នោ”តិ? “អាម ទិន្នោ”តិ។ ឥធម្មិ មិគចោតកំ គណ្ហា, ឯវំ សោ ច
កហាបណោ អយញ្ច កហាបណាគ្សណកោ មិគចោតកោតិ ទ្វេ
កហាបណា ភវិស្សន្តិតិ។ សោ “ការណំ វទតី”តិ សល្លកេត្វា មិគចោតកំ
គហេត្វា មិគំ អនាសីតិ។

និកតីតិ យោគវសេន វា មាយាវសេន វា អចាមដ្ឋំ ចាមដ្ឋន្តិ, អមណី
មណីតិ, អសុវណ្ណំ សុវណ្ណន្តិ កត្វា បតិរូបកេន វញ្ចនំ។ សាចិយោគោតិ
កុដិលយោគោ។ ឯតេសំយេវ ឧក្កោជនាទីនមេតំ នាមំ។ តស្មា
ឧក្កោជនសាចិយោគោ វញ្ចនសាចិយោគោ និកតិសាចិយោគោតិ ឯវមេត្ត
អត្តោ ទដ្ឋញ្ចោ។ កេចិ អញ្ចំ ទស្សេត្វា អញ្ញស្ស បរិវត្តនំ ‘សាចិយោគោ’តិ វទន្តិ។
តំ បន វញ្ចនេនេវ សដ្ឋហិតំ។

ឆេននាធីសុ - ឆេននន្តិ ហត្ថប្បននាធិ។ វេជ្ជាតិ មារណំ។ ពន្លាតិ
រដ្ឋពន្ធនាធិហិ ពន្ធនំ។ វិបរាមោសោតិ ហិមវិបរាមោសោ, គុម្ពវិបរាមោសោតិ
ធុវេជ្ជា។ យញ្ញា ហិមចាតសមយេ ហិមេន បដិច្ចន្នា ហុត្វា មគ្គប្បដិបន្នំ ជនំ
មុសន្តិ, អយំ ហិមវិបរាមោសោ។ យំ គុម្ពាធិហិ បដិច្ចន្នា មុសន្តិ, អយំ
គុម្ពវិបរាមោសោ។ អាណោចា វុច្ឆតិ កាមនិគមាធិនំ វិលោបករណំ។
សហសាការោតិ សាហសិកកិរិយា។ គេហំ បរិសិទ្ធា មនុស្សានំ ឧរេ សត្តំ
ឋេបេត្វា ឥច្ឆិតភណ្ឌាគ្គហណំ។ វេមេតស្មា ឆេនន... បេ.... សហសាការា
បដិវិរតោ ហោតិ។

១៨០. សោ សន្តុដ្ឋោ ហោតិ តិ សោ ចតុសុ បច្ឆយេសុ ឆ្វាទសវិជេន
ឥតវីតរបច្ឆយសន្តោសេន សមន្នាគតោ ហោតិ។ កាយបរិហារិកេនាតិ
កាយំ បរិហារណាមត្តកេន។ កុច្ឆិបរិហារិកេនាតិ កុច្ឆិបរិហារណាមត្តកេន។
សមាទាយេវ បក្កមតីតិ អដ្ឋវិធំ ភិក្ខុ បរិក្ខារមត្តកំ សព្វំ គហេត្វាវ
កាយបដិពទ្ធំ កត្វាវ គច្ឆតិ។ “មម វិហារោ បរិវេណំ ឧបដ្ឋាកោ” តិ សង្កោ វា
ពន្លា វា ន ហោតិ។ សោ ជិយា មុត្តសរោវិយ យូថា បក្កន្តោ, មត្តហត្ថិ វិយ
ឥច្ឆិតិច្ឆិតំ សេនាសនំ វេនសណ្ឋំ រុក្ខមូលំ វេនបត្តំ បញ្ចារំ បរិភុញ្ញន្តោ ឯកោវ
តិជ្ជតិ, ឯកោវ និសីទតិ។ សត្វិរិយាបថេសុ ឯកោវ អទុតិយោ។

“ចាតុទ្ធិសោ អប្បជិយោ ច ហោតិ,
សន្តុស្សមាណោ ឥតវីតរេន;
បរិស្សយានំ សហិតា អធម្មី,
ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណាកប្បា” តិ។ (សុ. និ. ៤២);

ឯវំ វណ្ណិតំ ខគ្គវិសាណាកប្បតំ អាបជ្ជតិ។

ឥតនិ តមត្ថំ ឧបមាយ សាធន្តោ, “សេយ្យថាបី” តិអាទិមាហ។ តត្ថ បក្ខិ
សកុណោតិ បក្ខយុត្តោ សកុណោ។ ធម៌តិ ឧប្បតតិ។ អយំ បនេត្ត
សង្ខេបត្ថោ - សកុណោ នាម “អសុកស្មី បនេសេ រុក្ខោ បរិបក្កដលោ” តិ
ព្យាគ្យា នាធានិសាហិ អាគន្ធា នឧបក្ខតុណ្ហាធិហិ តស្ស ជលានិវិជ្ឈន្តាវិធុនន្តា
ខាទន្តិ។ “ឥទំ អន្ធតនាយ, ឥទំ ស្វាតនាយ ភវិស្សតិ” តិ តេសំ ន ហោតិ។ ជលេ
បនជីណេ នេ រុក្ខស្ស អារក្ខំ បេបន្តិ, ន តត្ថ បត្ថំ វា នឧ វា តុណ្ហំ វា បេបន្តិ។
អថ ខោ តស្មី រុក្ខោ អនបេក្ខោ ហុត្វា យោ យំ ទិសាកាគំ ឥច្ឆតិ, សោ តេន
សបត្តកាហេវ ឧប្បតិក្ខា គច្ឆតិ។ ឯវមេវ អយំ ភិក្ខុ និស្សន្តោ និរេក្ខោយេវ
បក្កមតិ, តេន វុត្ថំ សមាទាយេវ បក្កមតិ តិ។ អរិយេនាតិ និទ្ទោសេន។
អជ្ឈត្ថន្តិ សកេ អត្តកាវេ។ អនវជ្ជសុខន្តិ និទ្ទោសសុខំ។

១៨១. សោ ចក្កនា រូបំ ទិស្វាតិ សោ ឥមិនា អរិយេន សីលក្ខន្ធន
សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ចក្ខុវិញ្ញាណេន រូបំ បស្សិត្វាតិ អត្តោ។ សេសបទេសុបិ យំ
វត្ថុតំ, តំ សត្វំ ហេជ្ជា វុត្ថមេវ។ អព្យាសេកសុខន្តិ កិលេសេហិ អនវសិត្តសុខំ។
អវិកិណ្ឌាសុខន្តិបិ វុត្ថំ។ ឥន្ទ្រិយសំវរសុខញ្ញំ ទិដ្ឋាទិសុ ទិដ្ឋមត្តាទិវសេន
បវត្ថតាយ អវិកិណ្ឌំ ហោតិ។

១៨២. សោ អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេតិ សោ មនច្ឆជ្ជានំ ឥន្ទ្រិយានំ សំវរេន
សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ឥមេសុ អភិក្កន្តបដិក្កន្តាទិសុ សត្តសុ ហានេសុ
សតិសម្មជញ្ញាវសេន សម្មជានការី ហោតិ។ តត្ថ យំ វត្ថុតំ សិយា, តំ
ឈានវិកង្កេ វុត្ថមេវ។

សោ ឥមិនា ចាតិអាទិនា កី ទស្សេតិ? អរញ្ញាវាសស្ស បច្ចយសម្មត្តិ
ទស្សេតិ។ យស្ស ហិ ឥមេ ចត្តារោ បច្ចយា នត្តិ, តស្ស អរញ្ញាវាសោ ន ឥជ្ឈតិ,
តិវច្ឆានគតេហិ វា វនចរកេហិ វា សទ្ធិវត្ថុតំ អាបជ្ជតិ។ អរញ្ញោ អធិវត្តា

ទេវតា “ក៏ ឯវ្យាបស្ស ចាបភិក្ខុនោ អរញ្ញាវាសេនា” តិ ភេរវំ សទ្ធិំ សាវេន្តិ។
ហេតុហិ សីសំ បហវិត្វា បលាយនាការំ ករោន្តិ។ “អសុកោ ភិក្ខុ អរញ្ញំ
បរិសិត្វា ឥនព្វាធិញ្ច ចាបកម្មំ អកាសី” តិ អយសោ បត្តរតិ។ យស្ស បនេតេ
ចត្តារោ បច្ឆយា អត្ថិ, តស្ស អរញ្ញាវាសោ ឥជ្ឈតិ។ សោ ហិ អត្តនោ សីលំ
បច្ឆវេក្ខន្តោ កិញ្ចា កាឡកំ វា តិលកំ វា អបស្សន្តោ បីតី ឧប្បាទេត្វា តំ
ខយតោ វយតោ សម្មសន្តោ អរិយភូមី ធិក្កមតិ។ អរញ្ញោ អធិវត្តា ទេវតា
អត្តមនា វណ្ណំ ភាសន្តិ។ ឥតិស្ស ឧទកេ បក្ខិត្តតេលពិន្ទុវិយ យសោ វិត្តារិកោ
ហោតិ។ វិវិត្តន្តិអាទិនិ ហេជ្ជា វុត្តត្តានេវ។ សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេ... បេ...
យថាកម្មបកេ សត្តេ បជាធាតីតិ ឯត្តកេ ហ្វានេ យំ វត្តព្វំ សិយា, តំ សព្វំ
វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តមេវ។

១៨៥. តតិយវិជ្ជាយ សោ ឯវំ សមាហិតេ ចិត្តេតិ វិបស្សនាចាកំ
ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ វេទិតព្វំ។ អាសវានំ ខយញ្ញាណាយាតិ
អរហត្តមគ្គញ្ញាណត្ថាយ។ អរហត្តមគ្គោ ហិ អាសវានំ វិនាសនតោ អាសវានំ
ខយោតិ វុច្ឆតិ។ តត្រ ចេតំ ញ្ញាណំ តប្បវិយាបន្នតាតិ។ ចិត្តំ អភិនិឆ្ឆាមេតីតិ
វិបស្សនាចិត្តំ អភិនិហារតិ។ សោ ឥទំ ទុក្ខន្តិ ឯវមាទិសុ - “ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ
ភិយេវ” តិ សព្វម្បី ទុក្ខសច្ចំ សរសលក្ខណបដិវេជន យថាក្ខតំ បជាធាតិ,
បដិវិជ្ឈតិ។ តស្ស ច ទុក្ខស្ស និព្វត្តិកំ តណ្ហំ - អយំ ទុក្ខសមុទយោតិ;
តទុក្ខយម្បី យំ ហ្វានំ បត្វា និវុដ្ឋតិ, តំ តេសំ អប្បវត្តី និព្វានំ - អយំ
ទុក្ខនិរោធាតិ; តស្ស ច សម្មាបកំ អរិយមគ្គំ - អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី
បដិបទាតិ សរសលក្ខណបដិវេជន យថាក្ខតំ បជាធាតិ, បដិវិជ្ឈតីតិ -
ឯវមគ្គោ វេទិតញ្ញោ។

ឯវំ សរុបតោ សទ្ធានិ ទស្សនត្វា ឥនានិ កិលេសវសេន បរិយាយតោ
ទស្សនត្វា ឥមេ អាសវាតិអាទិមាហ។ តស្ស ឯវំ ជានតោ ឯវំ បស្សតោតិ តស្ស
ឯវំ ជានន្តស្ស ឯវំ បស្សន្តស្ស សហវិបស្សនាយ កោដិប្បត្តំ មគ្គំ កថេតិ។
កាមាសវាតិ កាមាសវតោ។ វិមុច្ចតិ ឥមេនា មគ្គកូលំ ទស្សេតិ។ វិមុត្តស្មិន្ទ
ឥមេនា ជលកូលំ ទស្សេតិ។ មគ្គកូលោ ហិ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ, ជលកូលោ វិមុត្តំ
ហោតិ។ វិមុត្តស្មិ វិមុត្តមិតិ ញាណន្តិ ឥមេនា បច្ចវេក្ខណញ្ញាណំ ទស្សេតិ។
ខីណា ជាតិ តិអាទិមា តស្ស ភូមិ។ តេន ហិ ញាណេន សោ បច្ចវេក្ខន្តោ ‘ខីណា
ជាតិ’ តិអាទិនិ បជានាតិ។ វុសិតន្តិ វុដ្ឋំ បរិវុដ្ឋំ កតំ ចរិតំ និដ្ឋិតន្តិ អត្តោ។
ព្រហ្មចរិយន្តិ មគ្គព្រហ្មចរិយំ។ បុុដ្ឋនកល្យាណកេន ហិ សទ្ធិ សត្ត សេក្ខា
ព្រហ្មចរិយវាសំ វសន្តិ នាម។ ខីណាសវោ វុដ្ឋវាសោ។ តស្មា សោ អត្តនោ
ព្រហ្មចរិយវាសំ បច្ចវេក្ខន្តោ វុសិតំ ព្រហ្មចរិយន្តិ បជានាតិ។ កតំ ករណីយន្តិ
ចត្វសុ សច្ចេសុ ចត្វហិ មគ្គហិ បរិញ្ញាបហានសច្ចិកិរិយាការវនាវសេន
សោឡសវិធម្មិ កិច្ចំ និដ្ឋាបិតន្តិ អត្តោ។ បុុដ្ឋនកល្យាណកាធម្មោ ហិ តំ កិច្ចំ
ករេន្តិ; ខីណាសវោ កតករណីយោ។ តស្មា សោ អត្តនោ ករណីយំ
បច្ចវេក្ខន្តោ។ “កតំ ករណីយ” ន្តិ បជានាតិ។ នាបរំ ឥត្តត្តាយាតិ “ឥនានិ បុន
ឯត្ថភារាយ ឯវំ សោឡសកិច្ចភារាយ កិលេសក្ខយាយ វា មគ្គភារវនាកិច្ចំ
នត្ថិ” តិ បជានាតិ។

១៨៦. សរាគាទីសុ - អប្បហីនោតិ វិក្ខម្ពនប្បហានេន វា តទទ្គប្បហានេន
វា សមុច្ឆេទប្បហានេន វា អប្បហីនោ។

១៨៧. លាភី ហោតិ តិអាទីសុ - លាភីតិ លាភវា បដិលភិក្ខា បិតោ។ អដ្ឋត្តំ
ចេតោសមថស្សាតិ និយកដ្ឋត្តសម្ពាតេ អត្តនោ ចិត្តេ ឧប្បន្នស្ស
ចេតោសមថស្ស។ អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនាយាតិ អធិបញ្ញាសម្ពាតាយ

ឧទ្ទិសឲ្យសុ អនិច្ចាទិវសេន បវត្តាយ វិបស្សនាយ។ រូបសហគតានន្តិ
រូបនិមិត្តារម្មណានំ រូចាវចរសមាបត្តិនំ។ អរូបសហគតានន្តិ ន
រូបនិមិត្តារម្មណានំ អរូបសមាបត្តិនំ។ ឯត្ថ ច បឋមោ អដ្ឋសមាបត្តិលាភី
បុព្វជ្ជនោ។ ទុតិយោ សុត្តវិបស្សកអរិយសាវកោ។ តតិយោ
អដ្ឋសមាបត្តិលាភី អរិយសាវកោ។ ចតុត្ថោ លោកិយមហាជនោ វេទិតញ្ចោ។

១៨៨. អនុសោតកាមីអាទិសុ - អនុសោតកាមីតិ វដ្តសោតំ អនុគតោ,
វដ្តសោតេ និមុក្តោ បុព្វជ្ជនោ វេទិតញ្ចោ។ បដិសោតកាមីតិ បដិសោតកមនោ។
អនុសោតំ អគន្ធា បដិសោតំ គច្ឆន្តស្សេតំ អធិវចនំ។ ចាបញ្ច កម្មំ ន ករោតីតិ
បញ្ញត្តំ វីតិក្កមន្តោ ន ករោតិ។ សហាបិ ទុក្ខេន សហាបិ ទោមនស្សេនាតិ
កិលេសបរិយុដ្ឋានេ សតិ ឧប្បន្នេន ទុក្ខទោមនស្សេន សទ្ធិម្បិ។ បរិបុណ្ណាន្តិ
តិស្សន្តំ សិក្ខានំ ឯកាយបិ អនូនំ។ បរិសុទ្ធន្តិ និរុបក្កិលេសំ។ ព្រាហ្មចរិយន្តិ
សេដ្ឋចរិយំ។ ឥមិនា វាវេន សោតាបន្នសកទាគាមិនោ កថិតា។ កី បន តេ
រុទន្តា ព្រាហ្មចរិយំ ចរន្តិតិ? អាម។ កិលេសរោទនេន រុទន្តា ចរន្តិ នាម។
សីលសម្បជ្ជោ បុព្វជ្ជនភិក្ខុបិ ឯត្ថវ សង្កហិតោ។

បិតត្ថោតិ បិតសភារោ។ អនាគាមីតិ កាមរាគព្យាចារេហិ
អកម្បនិយចិត្តតាយ ច តម្កា លោកា អនាវត្តិធម្មតាយ ច បិតសភារោ នាម។
តិណ្ហោតិ តណ្ហាសោតំ ឧត្តិណ្ហោ។ ចារដ្ឋតោតិ និព្វានចារំ គតោ។ ជលេ
តិដ្ឋតិ អរហត្តជលសមាបត្តិជលេ តិដ្ឋតិ។ ចេតោវិមុត្តិន្តិ ជលសមាធិ។
បញ្ញាវិមុត្តិន្តិ ជលញ្ញាណំ។ អយំ វុច្ឆតិ អយំ វិណាសរោ “តិណ្ហោ ចារដ្ឋតោ
ជលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោ” តិ វុច្ឆតិ។ ពាហិតចាបតាយ ហិ ឯស ព្រាហ្មណោ
នាម។

១៨៩. អប្បស្សតាធិសុ - អប្បកំសុតំ ហោតីតិ នវុដ្ឋេ សត្តសាសនេ
 កិញ្ចិទេវ ថោកំសុតំ ហោតិ។ ន អត្ថមញ្ញាយ, ន ធម្មមញ្ញាយ
 ធម្មានុធម្មបដិបន្នោ ហោតីតិ អដ្ឋកថញ្ច ចាឡិញ្ច ជានិត្វា លោកុត្តរធម្មស្ស
 អនុរូបធម្មំ បុព្វភាគបដិបទំ បដិបន្នោ ន ហោតិ។ ឥមិនា នយេន សព្វត្ថ អត្ថោ
 វេទិតញ្ចោ។

១៩០. សមណមចលាធិសុ - សមណមចលោតិ សមណាអចលោ, មកាវោ
 បទសន្និកវោ។ និច្ចលសមណោ, បិរសមណោតិ អត្ថោ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ
 សោតាបន្នោ សាសនេ មូលជាតាយ សទ្ធាយ បតិជ្ជិតត្តា ‘សមណមចលោ’តិ
 វុច្ចតិ។ សកធាតាមី បន វន្ននកិលេសស្ស អត្ថិតាយ សមណាបទុមោតិ វុត្តោ។
 វត្ថុដ្ឋោ ហិ ឥធ បទុមដ្ឋោ នាមាតិ វុត្ថំ។ អនាគាមី កាមរាគសង្ខាតស្ស
 វន្ននកិលេសស្ស នត្ថិតាយ សមណាបុណ្ណវិកោតិ វុត្តោ។ បណ្ណរដ្ឋោ ហិ ឥធ
 បុណ្ណវិកដ្ឋោ នាមាតិ វុត្ថំ។ ខីណាសវោ ច ថទ្ធកាវករានំ កិលេសានំ អភាវេន
 សមណោសុ សមណោសុខុមាលោ នាមាតិ វុត្តោ។ អប្បទុក្ខដ្ឋេនបិ ចេស
 សមណោសុខុមាលោយេវាតិ។

ចតុក្កនិទ្ទេសវណ្ណានា។

៥. បញ្ចកនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៩១. បញ្ចកេ - តត្រាតិ តេសុ “អារភតិ ច វិប្បជិសារី ច ហោតី”តិអាធិនា
 នយេន ហេដ្ឋា ឧទ្ទិដ្ឋបុគ្គលេសុ។ យាយន្តិយោ អយំ។ អារភតីតិ ឯត្ថ
 អារម្ភសន្នោ កម្មកិរិយាហីសនីវិយវិកោបនាបត្តិវីតិក្កមេសុ វត្ថុតិ។ តថា
 ហោស “យំកិញ្ចិ ទុក្ខំ សម្ពោតិ, សព្វំ អារម្ភបច្ចយា”តិ (សុ. និ. ៧៤៨) កម្មេ
 អាគតោ។ “មហាយញ្ញា មហារម្មា, ន តេ ហោន្តិ មហាប្បលា”តិ (អ. និ. ៤.៣៩)

កិរិយាយ។ “សមណំ គោតមំ ឧទ្ទិស្ស ចាណំ អារកន្តី” តិ (ម. និ. ២.៥១-៥២)
ហិសនេ។ “អារកថ, និក្ខមថ, យុញ្ញថ ពុទ្ធសាសនេ” តិ (សំ. និ. ១.១៨៥) វិរិយេ។
“តីជគាមភូតគាមសមារម្ភា បដិវរតោ ហោតី” តិ (ជី. និ. ១.១០, ១៩៤; ម. និ.
១.២៩៣) វិកោបនេ។ “អារកតិ ច វិប្បជិសារី ច ហោតី” តិ (អ. និ. ៥.១៤២) អយំ
បន អាបត្តិវីតិក្កមេ អាគតោ។ តស្មា អាបត្តិវីតិក្កមវសេន អារកតិ ចេវ
តប្បច្ចយា វិប្បជិសារី ច ហោតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

យថាភូតំ នប្បជានាតីតិ អនធិកតត្តា យថាសភាវតោ ន ជានាតិ។
យត្ថស្សាតិ យស្មី អស្ស, យំ ហំ បត្វា ឯតស្ស បុគ្គលស្ស ឧប្បន្នា ចាបកា
អកុសលា ធម្មា អបរិសេសា និរុជ្ឈន្តីតិ អត្ថោ។ កី បន បត្វា តេ និរុជ្ឈន្តីតិ?
អរហត្តមគ្គំ។ ជលប្បត្ថស្ស បន និរុទ្ធា នាម ហោន្តិ។ ឯវំ សន្តេបិ ឥធន
មគ្គកិច្ចវសេន ជលមេវ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អារម្ភជាតិ អាបត្តិវីតិក្កមសម្ភវា។
វិប្បជិសារជាតិ វិប្បជិសារតោ ជាតា។ បវឡន្តីតិ បុនប្បនំ ឧប្បន្ននេន វឡន្តិ។
សាធ្វតិ អាយាចនសាធ្វ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យាវ អបរទ្ធព្វា វត អាយស្មតា, ឯវំ
សន្តេបិ មយំ អាយស្មន្តំ យាចាម - “ទេសេតព្ពយុត្តកស្ស ទេសនាយ,
វុដ្ឋាតព្ពយុត្តកស្ស វុដ្ឋានេន, អារិកាតព្ពយុត្តកស្ស អារិកិរិយាយ, អារម្ភដេ
អាសវេ បហាយ, សុទ្ធន្តេ បិតការបច្ឆវេក្ខណេន វិប្បជិសារដេ អាសវេ
បដិវនោទេត្វា នីហរិត្វា វិបស្សនាចិត្តញ្ចេវ វិបស្សនាបញ្ញញ្ច ភាវេត្វ” តិ។
អមុនា បញ្ចមេន បុគ្គលនាតិ ឯតេន បញ្ចមេន ជីណាសវបុគ្គលេន។
សមសមោ ភវិស្សតីតិ លោកុត្តរគុណោហិ សមភាវេនេវ សមោ ភវិស្សតីតិ
ឯវំ ជីណាសវេន ឱវទិតញ្ចេតិ អត្ថោ។

អារកតិ ន វិប្បជិសារី ហោតីតិ អាបត្តិ អាបន្នតិ។ តំ បន ទេសេតុំ
សភាគបុគ្គលំ បរិយេសតិ។ តស្មា ន វិប្បជិសារី ហោតិ។ អន្តត្តវជ្ជកថាយំ បន

“វុជិតត្តា នវិប្បជិសារី ហោតី” តិ វុត្ថំ។ ន អារកតិ វិប្បជិសារី ហោតី តិ អាបត្តិ
 នាបដ្ឋតិ, វិនយបញ្ញត្តិយំ បន អកោវិទត្តា អនាបត្តិយំ អាបត្តិសញ្ញា ហុត្វា
 វិប្បជិសារី ហោតិ។ អន្តត្តរដ្ឋកថាយំ បន “សកី អាបត្តិ អាបដ្ឋត្វា តតោ
 វុជ្ជាយ បច្ឆា កិញ្ចាបិ នាបដ្ឋតិ, វិប្បជិសារំ បន វិនោទេតុំ ន សក្កោតី” តិ វុត្ថំ។
 ន អារកតិ ន វិប្បជិសារី ហោតី តិ នេវ អាបត្តិ អាបដ្ឋតិ, ន វិប្បជិសារី ហោតិ។
 កតមោ បនេស បុគ្គលោតិ? ឱស្សជ្ឈរិយបុគ្គលោ។ សោ ហិ “កី មេ ឥមស្មី
 ពុទ្ធកាលេ បរិនិព្វានេន, អនាគតេ មេត្តយ្យសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ
 បរិនិព្វាយិស្សមី” តិ វិសុទ្ធសីលោបិ បដិបត្តិ ន បូរេតិ។ សោ ហិ “កិមត្ថំ អាយស្មា
 បមត្តោ វិហារតិ បុព្វជ្ជនស្ស នាម គតិ អនិពាទ្ធ។ អាយស្មា ហិ
 មេត្តយ្យសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស លភេយ្យបិ ន លភេយ្យបីតិ
 អរហត្តត្ថាយ វិបស្សនំ ភាវេហី” តិ ឱវទិតញ្ចោវ។ សេសំ សព្ពត្ថ វុត្ថនយេនេវ
 វេទិតព្ពំ។

១៩២. ធាត្វា អវជានាតីតិ អធិសុ - ឯកោ ភិក្ខុ មហាបុញ្ញោ
 ចតុបច្ចយលាភី ហោតិ។ សោ ចីវរាជិនិលភិក្ខុ អញ្ញំ អប្បបុញ្ញំ អាបុច្ឆតិ។
 សោ ហិ តស្មី បុនប្បនំ អាបុច្ឆន្តេបិ គណ្ណាតិយេវ។ អថស្ស ឥតរោ ថោកំ
 កុបិតោ ហុត្វា មន្តីការំ ឧប្បាទេតុកាមោ វទតិ - “អយំ អត្ថនោ ធម្មតាយ
 ចីវរាជិនិលភតិ, អម្ពេ និស្សយ លភតី” តិ។ ឯវំ បុគ្គលោ ធាត្វា អវជានាតិ
 នាម។ ឯកោ បន ឯកេន សទ្ធិទ្វេ តីណិ វស្សនិ វសន្តោ បុព្វេ តំ បុគ្គលំ គវុ
 កត្វា បច្ឆា គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ ចិត្តិការំ ន ករោតិ, អាសនាបិ ន វុជ្ជាតិ,
 ឧបជ្ឈានម្បិ ន គច្ឆតិ។ ឯវំ បុគ្គលោ សំវាសេន អវជានាតិ នាម។

អាធម្មបុខោតិ អាធិតោ ធម្មបុខោ។ បឋមវចនស្មីយេវ ឋបិតមុខោតិ
 អត្តោ។ អធិមុច្ឆិតា ហោតីតិ សទ្ធាតា ហោតិ។ តត្រាយំ នយោ - ឯកោ

បុគ្គលោ សារុប្បយេវ ភិក្ខុំ ‘អសារុប្បោ ឯសោ’តិ កថេតិ, តំ សុត្វា ឯស និដ្ឋំ
គច្ឆតិ។ បុន អញ្ជេន សភាគេន ភិក្ខុនា ‘សារុប្បោ អយ’ន្តិ វុត្តាបិ តស្ស វចនំ ន
គណ្ហាតិ “អសុកេន នាម ‘អសារុប្បោ អយ’ន្តិ អម្ពាភំ កថិត”ន្តិ បុរិមភិក្ខុនោវ
កថំ គណ្ហាតិ។ អបរោចិស្ស ទុស្សីលំ ‘សីលវា’តិ កថេតិ។ តស្ស វចនំ
សទ្ធិហិត្វា បុន អញ្ជេន “អសារុប្បោ ឯស ភិក្ខុ, នាយំ តុម្ពាភំ សន្តិកំ
ឧបសង្កមីតុំ យុត្តោ”តិ វុត្តាបិ តស្ស វចនំ អគ្គហេត្វា បុរិមស្សេវ កថំ
គណ្ហាតិ។ អបរោ វណ្ណាម្បិ កថិតំ គណ្ហាតិ, អវណ្ណាម្បិ កថិតំ គណ្ហាតិយេវ។
អយម្បិ អាធម្មបុត្តោយេវ នាម។ អាធាតព្ពមុខោ យំ យំ សុណាតិ, តត្ថ តត្ថ
ឋេតិមុខោតិ អត្ថោ។

លោលោតិ សទ្ធាទីនំ ឥត្តរកាលដ្ឋិតិកត្តា អស្សទ្ធិយាទីហិ លុលិតភាវេន
លោលោ។ ឥត្តរសទ្ធាតិ បរិត្តសទ្ធា, អបរិបុណ្ណសទ្ធា។ សេសេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ ឯត្ថ បន បុនប្បនំ ភជនវសេន សទ្ធាវ ភត្តិ។ បេមំ សទ្ធាបេមំ
គេហសិតបេមម្បិ វដ្ឋតិ។ បសាធា សទ្ធាបសាធាវ។ ឯវំ បុគ្គលោ លោលោ
ហោតីតិ ឯវំ ឥត្តរសទ្ធាទីតាយ បុគ្គលោ លោលោ នាម ហោតិ។ ហាលិទ្ធិរកោ
វិយ, ធុសរាសិម្ហិ កោដ្ឋិតខាណុកោវិយ, អស្សបិដ្ឋិយំ ឋេតិកុម្ពណ្ណំវិយ ច
អនិពទ្ធជ្ជានោ មុហុត្តេន បសីទតិ, មុហុត្តេន កុប្បតិ។

មន្ទោ មោម្បហោតិ អញ្ញាណភាវេន មន្ទោ អវិសទតាយ មោម្បហោ។
មហាម្បឡោតិ អត្ថោ។

១៩៣. យោធាជីវ្កបមេសុ - យោធាជីវាតិ យុទ្ធបជីវិនោ។ វជគ្គន្តិ
ហត្ថិអស្សទីនំ ចាទប្បហារភិក្ខាយ ភូមិយា ឧគ្គតំ វជគ្គន្តំ។ ន សន្តម្ពតីតិ
សន្តម្ពិត្វា ហំតុំ ន សក្កោតិ។ សហតិ វជគ្គន្តិ វជគ្គន្តំ ទិស្វាបិ អធិវាសេតិ។
ធជគ្គន្តិ ហត្ថិអស្សទិបិដ្ឋេសុ វា វេសុ វា ឧស្សាបិតានំ ធជានំ អគ្គំ។

ឧស្សាវណ្ណន្តិ ហត្ថិអស្សរថាជីនព្រោវ ពលកាយស្ស ច ឧទ្ទាសទ្ធមហាសទ្ធី។
សម្មហារេតិ សមាគតេ អប្បមត្តកេចិ បហារេ។ ហញ្ញតីតិ វិហញ្ញតិ, វិយាតំ
អាបជ្ជតិ។ ព្យាបជ្ជតីតិ វិបត្តិ អាបជ្ជតិ, បកតិភាវំ ជហតិ។ សហតិ
សម្មហារន្តិ ទ្វេ តយោ បហារេ បត្យាបិ សហតិ, អធិវាសេតិ។ តមេវ
សង្គាមសីសន្តិ តមេវ ជយខន្ទាវាវជ្ជានំ។ អជ្ឈាវសតីតិ សត្តាហមត្តំ អភិភវិត្វា
អាវសតិ។ កី ការណា? លទ្ធិប្បហារានំ បហារជគ្គនត្តព្រោវ កតកម្មានំ
វិសេសំ ញត្វា ថានន្តរទានត្តញ្ច ឥស្សរិយសុខានុភវនត្តញ្ច។

១៩៤. ឥទានិ យស្មា សត្តុ យោធាជីវេហិ កិច្ចំ នត្តិ, ឥមស្មី បន សាសនេ
តថាវុបេ បញ្ច បុគ្គលេ ទស្សេតុំ ឥទំ ឱបម្ពំ អភតំ, តស្មា តេ បុគ្គលេ ទស្សេន្តោ
ឯវមេវន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ សំសីទតីតិ មិច្ឆាវិតក្កស្មី វិសីទតិ, អនុបវិសតិ។ ន សក្កោតិ
ព្រាហ្មចរិយំ សន្ធាវេតុន្តិ ព្រាហ្មចរិយវាសំ អនុបច្ឆិជ្ជមាណំ គោបេតុំ ន សក្កោតិ។
សិក្ខាទុព្ពល្យំ អាវិកត្វាតិ សិក្ខាយ ទុព្ពលភាវំ បកាសេត្វា។ កិមស្ស
វជគ្គស្មីន្តិ កី តស្ស បុគ្គលស្ស វជគ្គំ នាមាតិ វទតិ។ អភិវុទាតិ អភិវុបវតី។
ទស្សនីយាតិ ទស្សនយោគ្គា។ ចាសាទិកាតិ ទស្សនេនេវ ចិត្តប្បសាទាវហា។
បរមាយាតិ ឧត្តមាយ។ វណ្ណាចោក្ខវតាយាតិ សរីរវណ្ណេន ចេវ អង្គសណ្ឋានេន
ច។

១៩៥. ឧបាសតីតិ អវហសតិ។ ឧល្លបតីតិ កថេតិ។ ឧជ្ឈក្សតីតិ ចាលី
បហវិត្វា មហាហសិតំ ហសតិ។ ឧប្បណ្ឌាតីតិ ឧប្បណ្ឌានកថំ កថេតិ។

១៩៦. អភិនិសីទតីតិ អភិភវិត្វា សន្តិកេ វា ឯកាសនេ វា និសីទតិ។
ទុតិយបទេចិ ឯសេវ នយោ។ អជ្ឈាត្តវតីតិ អវត្តវតិ។

១៩៨. វិនិវេបេត្វាវិនិមោចត្វាតិ គហិតជ្ជានតោ តស្ស ហត្ថំវិនិវេបេត្វា
ចេវ, មោចត្វា ច។ សេសមេត្ត ឧត្តានតមេវ។

១៩៩. បិណ្ឌចាតិកេសុ - មន្ទត្តាមោម្ហហត្តាតិ នេវ សមាធានំ ជាតាតិ, ន
អាធិសំសំ; អត្ថនោ បន មន្ទត្តាមោម្ហហត្តា អញ្ញាណេវ បិណ្ឌចាតិកោ
ហោតិ។ ចាបិច្ឆោ ឥច្ឆាបកតោតិ បិណ្ឌចាតិកេសុ មេ សតោ “អយំ
បិណ្ឌចាតិកោ” តិ ចតុបច្ចយសក្ការំ ភវិស្សន្តិ។ លង្គិ, អប្បិច្ឆោតិអាធិហិ ច
គុណេហិ សម្ពាវេស្សន្តិ។ ឯវំ ចាបិកាយ ឥច្ឆាយ វេត្វា តាយ ចាបិច្ឆាយ
អភិក្ខតោ ហុត្វា បិណ្ឌចាតិកោ ហោតិ។ ឧម្មាធរសេន បិណ្ឌាយ ចរន្តោ បន
ឧម្មាធា ចិត្តវិក្ខេបា បិណ្ឌចាតិកោ នាម ហោតិ។ វណ្ណិតន្តិ ឥទំ បិណ្ឌចាតិកក្កំ
នាម ពុទ្ធមហិ ច ពុទ្ធសារកេហិ ច វណ្ណិតំ បសត្តន្តិ បិណ្ឌចាតិកោ ហោតិ។
អប្បិច្ឆតំយេវ និស្សយាតិអាធិសុ - “ឥតិ អប្បិច្ឆោ ភវិស្សមិ, ឥទំ មេ
បិណ្ឌចាតិកក្កំ អប្បិច្ឆតាយ សំវត្តិស្សតិ; ‘ឥតិ សន្តុដ្ឋោ ភវិស្សមិ ឥទំ មេ
បិណ្ឌចាតិកក្កំ សន្តុដ្ឋិយា សំវត្តិស្សតិ; ‘ឥតិ កិលេសេ សំលិខិស្សមិ’, ឥទំ មេ
បិណ្ឌចាតិកក្កំ កិលេសេសល្ខេខនត្ថាយ សំវត្តិស្សតិ” តិ បិណ្ឌចាតិកោ
ហោតិ។ ឥទមត្ថិតន្តិ ឥមាយ កល្យាណាយ បដិបត្តិយា អត្តិកការំ, ឥមិនា វា
បិណ្ឌចាតមត្តេន អត្តិកការំ។ យំ យំ លទ្ធិតេន តេនេវ យាបនការំ
និស្សយាតិ អត្តោ។ អត្តោតិ ជេដ្ឋកោ។ សេសានិ តស្សេវ វេវចនានិ។

គវា ជីវន្តិ ការិតោ ជីវំ នាម ហោតិ, នវិនា ការិយា។ ជីវម្ហា ធិតិអាធិសុបិ
ឯសេវ នយោ។ ឯវមេវន្តិ យថា ឯតេសុ បញ្ចសុ គោរសេសុ សប្បិមណ្ឌោ អត្តោ;
ឯវមេវំ ឥមេសុ បញ្ចសុ បិណ្ឌចាតិកេសុ យាយំ អប្បិច្ឆតាធិនិ និស្សយ
បិណ្ឌចាតិកោ ហោតិ។ អយំ អត្តោ ច សេដ្ឋោ ច ចាមោក្ខោ ច ឧត្តមោ ច
ចរវោ ច។ ឥមេសុ បន បញ្ចសុ បិណ្ឌចាតិកេសុ ទ្វេវ ជនា បិណ្ឌចាតិកា,

តយោ ន បិណ្ឌាចារិកា។ នាមមត្តេន បន បិណ្ឌាចារិកាតិ វេទិតញ្ច។
ខលុបច្ឆាភត្តិកាធិសុបិ ឯសេវ នយោតិ។

បញ្ចកនិទ្ទេសវណ្ណានា។

៦. ឆក្កនិទ្ទេសវណ្ណានា

២០២. ឆក្ក - តត្រាតិ តេសុ ធនុ បុគ្គលេសុ។ សម្មាសម្ពុទ្ធា តេន ទដ្ឋញ្ចាតិ
សោ បុគ្គលោ តេន អនាចរិយកេន អត្តនា ឧប្បាទិតេន សត្តញ្ញតញ្ញាលោន
សត្តញ្ញតុទ្ធា ទដ្ឋញ្ចា។

បច្ចេកសម្ពុទ្ធា តេនាតិអាធិសុបិ តេន បច្ចេកសម្ពោធិញ្ញាលោន សោ
បុគ្គលោ បច្ចេកសម្ពុទ្ធា។ តេន សាវកចារមីញ្ញាលោន តេ បុគ្គលា
សាវិបុត្តមោគ្គល្លានា។ តេន ទុក្ខស្ស អន្ធករលោន តេ បុគ្គលា អវសេសា
អរហន្តោ។ តេន ឥត្ថត្ថំ អនាគមនេន សោ បុគ្គលោ អនាគាមី។ តេន ឥត្ថត្ថំ
អាគមនេន តេ បុគ្គលោ សោតាបន្នសកទាគាមិនោ ទដ្ឋញ្ចាតិ។

ឆក្កនិទ្ទេសវណ្ណានា។

៧. សត្តកនិទ្ទេសវណ្ណានា

២០៣. សត្តកេ - សកី និមុគ្គោតិ ឯកវារំ និមុគ្គោ។ ឯកន្តកាឡកេហិតិ
ឯកន្តេនេវ កាឡកេហិ នត្តិកវាទអហោតុកវាទអកិរិយវាទសង្ខារេហិ
និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិធម្មេហិ។ ឯវំ បុគ្គលោតិ ឥមិនា ការលោន បុគ្គលោ ឯកវារំ
និមុគ្គោ តថា និមុគ្គោវ ហោតិ។ ឯតស្ស ហិ បុន ភវតោ វុជ្ជានំ នាម នត្តិតិ
វេទន្តិ។ មក្ខលិកោសាលាទយោវិយ ហេដ្ឋា នរកក្តីនំយេវ អាហារោ ហោតិ។

សាហុ សទ្ធា កុសលេសុ ធម្មេស្វតិ កុសលធម្មេសុ សទ្ធា នាម
សាធុលទ្ធិកាតិ ឧម្មុជ្ជតិ។ សោ តាវតកេនេវ កុសលេន ឧម្មុជ្ជតិ នាម។ សាធុ
ហិរិវតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ហាយតិយេវាតិ ចង្គ្គវាវេ អាសិត្តឧទកំរិយ
ឯកន្តេន បរិហាយតេវ។ ឯវំ បុគ្គលោតិ ឯវំ សាហុ សទ្ធាតិ។ ឥមេសំ សទ្ធាទីនំ
វសេន ឯកវាវំ ឧម្មុជ្ជិត្វា តេសំ បរិហានិយា បុន និម្មុជ្ជតិយេវ, ទេវទត្តានយោ
រិយ។ ទេវទត្តា ហិ អជ្ឈ សមាបត្តិយោ, បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ និព្វត្តេត្វាបិ បុន
ពុទ្ធានំ បដិកណ្ណាកតាយ តេហិ គុណេហិ បរិហិនោ រុហិរុប្បាទកម្មំ
សង្ឃភេទកម្មញ្ច កត្វា កាយស្ស ភេទា ទុតិយចិត្តវារេន និរយេ និព្វត្តិ។
កោកាលិកោ ទ្វេ អគ្គសាវកេ ឧបវទិត្វា បទុមនិរយេ និព្វត្តោ។

នេវ ហាយតិ នោវឡតិ អប្បហោនកកាលេបិ ន ហាយតិ,
បហោនកកាលេបិ ន វឡតិ។ ឧភយម្បិ បនេតំ អគារិកេនបិ អនគារិកេនបិ
ធិបេតត្ថំ។ ឯកទ្វោ ហិ អគារិកោ អប្បហោនកកាលេ បក្ខិកភត្តំ វា
សលាកភត្តំ វា វស្សវាសិកំ វា ឧបនិពន្ធាបេតិ។ សោ បច្ឆា បហោនកកាលេបិ
បក្ខិកភត្តាទិមត្តមេវ បវត្តេតិ។ អនគារិកោបិ អាទិម្ហិ អប្បហោនកកាលេ
ឧទ្ទេសំ វា ធុតង្គំ វា គណ្ណាតិ, មេធាពលរិយសម្បត្តិយា បហោនកកាលេបិ
តតោ ឧត្តរី ន ករោតិ។ ឯវំ បុគ្គលោតិ ឯវំ ឥមាយ សទ្ធាទីនំ បិតិយា បុគ្គលោ
ឧម្មុជ្ជិត្វា បិតោ នាម ហោតិ។

ឧម្មុជ្ជិត្វា វិបស្សតិ វិលោកេតីតិ សោតាបន្នោ បុគ្គលោ ឧដ្ឋហិត្វា គមនមគ្គំ
គន្ធាត្ថំ ទិសំ វា អាលោកេតិ នាម។

ឧម្មុជ្ជិត្វា បតវតីតិ សកទាគាមិបុគ្គលោ កិលេសតនុតាយ ឧដ្ឋហិត្វា
គន្ធាត្ថំទិសាភិមុខោ បតវតិ នាម។

បតិកាធម្មត្ថោ ហោតីតិ អនាគាមិបុគ្គលោ ឧដ្ឋាយ វិលោកេត្វា បតិវត្វា
គន្ធា ឯកស្មី ហនេ បតិដ្ឋាបត្តោ នាម ហោតិ, តិដ្ឋតិ, ន បុនាគប្បតិ។

តិល្លោ ចារុត្ថោ ថលេ តិដ្ឋតិ តិ សព្វកិលេសោយំ តិវត្វា បរតិរំ គន្ធា
និព្វានថលេ វិគោ នាម ហោតិ។ ឥមេ បន សត្ត បុគ្គលោ ឧទកោបមេន ធិបិតា។

សត្ត កិរ ជង្សវាលីជា អន្ធានមគ្គបដិបន្នា អន្តរាមគ្គេ ឯកំ បុណ្ណានធិ
ចាបុណ្ណសុ។ តេសុ បឋមំ ឌីតិល្លោ ឧទកភិរុកោ បុរិសោ ឌីតិល្លោដ្ឋានេយេវ
និមុដ្ឋិតា បុន ឧដ្ឋាតុំ នាសក្ខិ, អន្តោយេវ មច្ឆកច្ចបភក្ខោ ជាតោ។ ធុតិយោ
ឌីតិល្លោដ្ឋានេ និមុដ្ឋិតា សកី ឧដ្ឋហិតា បុន និមុត្តោ ឧដ្ឋាតុំ នាសក្ខិ, អន្តោយេវ
មច្ឆកច្ចបភក្ខោ ជាតោ។ តតិយោ និមុដ្ឋិតា ឧដ្ឋហិ។ សោ មជ្ឈេ នទិយា វត្វា
នេវ ឌីរតោ អាគន្ធី, ន បរតោ គន្ធី អសក្ខិ។ ចតុត្ថោ ឧដ្ឋាយ វិគោ ឧត្តរណតិត្ថំ
ឌីលោកេសិ។ បញ្ចមោ ឌីតរណតិត្ថំ ឌីលោកេត្វា បតិវ។ ធរដ្ឋោ តិវត្វា ចារិមតិរំ
គន្ធា កដិប្បមាលោ ឧទកេ វិគោ។ សត្តមោ ចារិមតិរំ គន្ធា គន្ធាបុណ្ណានធិហិ
ត្ថាត្វា វរវត្ថានិ និវាសេត្វា សុរិកិរិលេបនំ វិលិម្បិត្វា និលុប្បលាទិនិ បិដ្ឋនិដ្ឋិតា
នាណលដ្ឋារបដិមណ្ឌិតោ មហានគរំ បរិសិត្វា ចាសាទវរមារុយ្ហ ឧត្តមភោជនំ
ភុញ្ញា។

តត្ថ សត្ត ជង្សវាលីជារិយ ឥមេ សត្ត បុគ្គលោ។ នធិរិយ វដ្ឋំ។ បឋមស្ស
ឧទកភិរុកស្ស បុរិសស្ស ឌីតិល្លោដ្ឋានេយេវ និមុដ្ឋនំរិយ មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស វដ្ឋេ
និមុដ្ឋនំ។ ឧដ្ឋិតា និមុត្តបុរិសោរិយ សន្ធាធិនំ ឧប្បត្តិមត្តកេន ឧដ្ឋិតា តេសំ
បរិហានិយា និមុត្តបុគ្គលោ។ មជ្ឈេ នទិយា វិគោរិយ សន្ធាធិនំ វិតិយា
វិតបុគ្គលោ។ ឧត្តរណតិត្ថំ ឌីលោកេត្តោរិយ គន្ធាមគ្គំ គន្ធាទិសំ វា
ឌីលោកេត្តោ សោតាបន្នោ។ បតិវតបុរិសោរិយ កិលេសតនុតាយ បតរន្តោ
សកទាគាមី។ តិវត្វា កដិមត្តេ ឧទកេ វិតបុរិសោរិយ អនាវត្តិគធម្មតាយ

បិតា អនាគាមី។ ឆ្លូតា ចារិមតិរំ ឧត្តរិត្វា ជលេ បិតបុរិសោវិយ ចត្តារោ ឌីយេ
អតិក្កមិត្វា និព្វានជលេ បិតា ឌីណាសវព្រាហ្មណោ។ ជលេ បិតបុរិសស្ស
នគរំ បរិសិត្វា ចាសាធរំ អារុយ្ហ ឧត្តមភោជនកុញ្ញនំវិយ ឌីណាសវស្ស
និព្វានាម្ពណំ ជលសមាបត្តិ អប្បេត្វាវីតិធាមនំ វេទិតព្ពំ។
ឧភតោភាគវិមុត្តាធយោ ហេជ្ជា បកាសិតាយេវាតិ។

សត្តកនិទ្ទេសវណ្ណាន។

២០៧. អដ្ឋកនវកនិទ្ទេសាបិ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

១០. ទសកនិទ្ទេសវណ្ណាន

២០៩. ទសកនិទ្ទេសេ - ឥធាតិ កាមាវចរភូមិយំ។ កាមាវចរភូមិយញ្ញិ
សត្តក្ខត្តបរមាធិនំ កាមាវចរភូមិយញ្ញេវ និដ្ឋា ហោតិ។ កាមាវចរត្តភាវេនេវ
អរហត្តប្បត្តិ ច អនុចាធិសេសនិព្វានប្បត្តិ ច ហោតីតិ អត្ថោ។

ឥធវិហាយាតិ ឥធិ កាមាវចរេ អត្តភាវេវិហាយ សុទ្ធាវាសត្តភាវេ បិតានំ
និដ្ឋា ហោតីតិ អត្ថោ។ អន្តរាបរិនិព្វាយិអាធយោ ហិ ឥធិ អនាគាមិជលំ បត្វា
ឥតោ បុតា សុទ្ធាវាសេសុ ឧប្បជ្ជិត្វា តេន អត្តភាវេន អរហត្តញ្ញេវ
អនុចាធិសេសនិព្វានធាតុញ្ញា ចាបុណ្ណិ។ តេន វុត្តំ - “ឥមេសំ បញ្ចន្នំ ឥធិ
វិហាយ និដ្ឋា”តិ។

ទសកនិទ្ទេសវណ្ណាន។

និកមនកថា

ឯត្ថាវតា ច -

យំ វេ បុគ្គលបញ្ញត្តិ, លោកេ អប្បដិបុគ្គលោ;
នាតិសង្ខេបតោ សត្តា, ទេសេសិ តិទសាលយេ។

តស្សា អដ្ឋកថញ្ញោ, ធិបកាសាយ សង្ខតំ;
អាគមដ្ឋកថាយោ ច, ឌីកាហេត្វា អសេសតោ។

សុរិកត្តោ អសំកិណ្ណោ, យោ យោ អត្តោ យហី យហី;
តតោ តតោ តំ គហេត្វា, បហាយ អតិវិត្តារំ។

វិសុទ្ធិមគ្គេ យំ វុត្ថំ, តំ អនាទាយ សង្ខតា;
នាតិសង្ខេបវិត្តារ-នយេនដ្ឋកថា អយំ។

តំ ឯតំ សត្តមត្តហិ, ភាណាវាវេហិ តន្តិយា;
ចិវដ្ឋិតតំ ធម្មស្ស, សង្ខារោន្តេន យំ មយា។

សម្បត្តំ កុសលំ តេន, សទ្ធម្មំ សុខុមំ សិរំ;
ឌីលោកេន្តុវិសុទ្ធន, ចាណាយោ ធម្មចក្ខុនាតិ។

បុគ្គលបញ្ញត្តិ-អដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អភិធម្មបិដកេ

កថាវត្ថុ-អដ្ឋកថា

និសិទ្ធា ទេវលោកស្មី, ទេវសង្ឃបុរក្ខតោ;

សនេវកស្ស លោកស្ស, សត្តា អប្បដិបុគ្គលោ។

សត្តបញ្ញត្តិកុសលោ, បញ្ញត្តិបរិធិបនំ;

វត្វា បុគ្គលបញ្ញត្តិ, លោកេ ឧត្តមបុគ្គលោ។

យំ បុគ្គលកថាធិនំ, កថានំ វត្ថុភាវតោ;

កថាវត្ថុប្បករណំ, សន្និបេន អនេសយី។

មាតិកាវបនេនេវ, វេបិតស្ស សុរាលយេ;

តស្ស មោគ្គលីបុត្តន, វិតត្ថស្ស មហិតលេ។

ឥនានិ យស្មា សម្បត្តោ, អត្ថសំវណ្ណាណក្កមោ;

តស្មា នំ វណ្ណយិស្សមិ, តំ សុណាមេ សមាហិតាតិ។

និទានកថា

យមកថាជីហិរាវសានស្មិត្តោ ភគវា តិទសបុរេ ចារិច្ចត្តកម្មលេ
បណ្ណាកម្មលសិលាយំ វស្សំ ឧបគន្ធា មាតរំ កាយសក្ខី កត្វា នេវបរិសាយ
អភិធម្មកមំ កថេន្តោ ធម្មសង្កណីវិភង្គធាតុកថាបុគ្គលបញ្ញត្តិប្បករណានិ
នេសយីត្វា កថាវត្ថុនេសនាយ វារេ សម្បត្តេ “អនាគតេ មម សាវកោ
មហាបញ្ញោ មោគ្គលីបុត្តតិស្សត្ថេវេ នាម ឧប្បន្នំ សាសនមលំ សោធម្មតា
តតិយសង្កឹតី ករោន្តោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស មជ្ឈេ និសិន្នោ សកវានេ បញ្ច
សុត្តសតានិ បរវានេ បញ្ចាតិ សុត្តសហស្សំ សមោធានេត្វា ឥមំ បករណំ
ភាជេស្សតី”តិ តស្សោកាសំ ករោន្តោ យា ចេសា បុគ្គលវានេ តាវ ចត្វសុ
បញ្ចេសុ ទ្ធិន្នំ បញ្ចកានំ វសេន អជ្ជមុខា វាទយុត្តិ, តំ អាធិ កត្វា
សត្តកថាមគ្គេសុ អសម្បណ្ណាកាណាវាមត្តាយ តន្តិយា មាតិកំ វេបេសិ។

អថាវសេសំ អភិធម្មកថំវិគ្គារនយេនេវ កថេត្វា វុត្តវស្សោ
សុវណ្ណាវជតសោចានមជ្ឈេ មណីមយេន សោចានេន ទេវលោកតោ
សង្កស្សនកវេ ឡិវុយ្យ សត្តហិតំ សម្មាទេន្តោ យាវតាយុកំ វត្វា
អនុចាធិសេសាយ និព្វានធាតុយា បរិនិព្វាយិ។

អថស្ស មហាកស្សបប្បមុខោ វសីគណោ អជាតសត្តរាជានំ សហាយំ
គហេត្វា ធម្មវិនយសរីរំ សង្កហំ អាហេបេសិ។ តតោ វស្សសតស្ស អច្ចយេន
វជ្ជិបុត្តកា ភិក្ខុ ទស វត្ថុនិ ធិបយីសុ។ តានិ សុត្វា កាកណ្ណាកស្ស
ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ យសត្ថេរោ សុសុនាគបុត្តំ កាលាសោកំ នាម រាជានំ
សហាយំ គហេត្វា ធានសន្នំ ភិក្ខុសតសហស្សនំ អន្តវេ សត្តថេរសតានិ
ឧច្ឆិទិត្វា តានិ ទសវត្ថុនិ មទ្គិត្វា ធម្មវិនយសរីរំ សង្កហំ អាហេបេសិ។

តេហិ បន ធម្មសង្កាហកត្ថេវហិ និគ្គហិតា ទសសហស្ស វជ្ជិបុត្តកា ភិក្ខុ
បក្ខំ បរិយេសមាធា អត្ថនោ អនុរូបំ ទុព្ពលបក្ខំ លភិត្វាវិសុំ
មហាសង្ឃិកាចរិយកុលំ នាម អកំសុ។ តតោ ភិក្ខិត្វា អបរាជិ ទ្វេ
អាចរិយកុលានិ ជាតានិ - គោកុលិកា ច ឯកព្យោហារិកា ច។
គោកុលិកនិកាយតោ ភិក្ខិត្វា អបរាជិ ទ្វេ អាចរិយកុលានិ ជាតានិ -
បណ្ណាត្តិវាធា ច ពាហុលិយា ច។ ពហុស្សុតិកាតិបិ តេសំយេវ នាមំ។ តេសំយេវ
អន្តវេ ចេតិយវាធា នាម អបរេ អាចរិយវាធា ឧប្បន្នា។ ឯវំ
មហាសង្ឃិកាចរិយកុលតោ ទុតិយេ វស្សសតេ បញ្ចាចរិយកុលានិ
ឧប្បន្នានិ។ តានិ មហាសង្ឃិកេហិ សទ្ធិ ធម ហោន្តិ។

តស្មីយេវ ទុតិយេ វស្សសតេ ថេរវាធតោ ភិក្ខិត្វា ទ្វេ អាចរិយវាធា ឧប្បន្នា -
មហិសាសកា ច វជ្ជិបុត្តកា ច។ តត វជ្ជិបុត្តកវាធតោ ភិក្ខិត្វា អបរេ ចត្តារោ
អាចរិយវាធា ឧប្បន្នា - ធម្មត្ថរិយា, ភទ្រយានិកា, ធន្ទាគារិកា, សមិតិយាតិ។

បុន តស៊ីយេវ ទុតិយេ វស្សសតេ មហិសាសកវាទតោ ភិទ្ឋិត្វា សត្តតិវាទា
ធម្មគុត្តិកាតិ ទ្វេ អាចរិយវាទា ឧប្បន្នា។ បុន សត្តតិវាទកុលតោ ភិទ្ឋិត្វា
កស្សបិកា នាម ជាតា។ កស្សបិកេសុ ភិទ្ឋេសុ អបរេ សង្កត្តិកា នាម ជាតា។
សង្កត្តិកេសុ ភិទ្ឋេសុ សុត្តវាទា នាម ជាតាតិ ថេរវាទតោ ភិទ្ឋិត្វា ឥមេ ឯកាទស
អាចរិយវាទា ឧប្បន្នា។ តេ ថេរវាទេហិ សទ្ឋិ ទ្វាទស ហោន្តិ។ ឥតិ ឥមេ ច ទ្វាទស,
មហាសង្ឃិកានព្វា ធម្ម អាចរិយវាទាតិ សព្វេវ អជ្ឈារស អាចរិយវាទា ទុតិយេ
វស្សសតេ ឧប្បន្នា។ អជ្ឈារស និកាយាតិបិ, អជ្ឈារសាចរិយកុលានិទិបិ
ឯតេសំយេវ នាមំ។ ឯតេសុ បន សត្តរស វាទា ភិទ្ឋកា, ថេរវាទោ
អសម្ពិទ្ឋកោតិ វេទិតព្ពោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ ធិបវំសេ -

“និក្ខឡិតា ចាបភិក្ខុ, ថេរេហិ វុទ្ឋិបុត្តកា;
អញ្ញំ បក្ខំ លភិក្ខុន, អធម្មវាទី ពហូ ជនា។

“ទសសហស្សា សមាគន្ធា, អកំសុ ធម្មសង្កហំ;
តស្មាយំ ធម្មសង្កតិ, មហាសង្កតិ វុច្ឆតិ។

“មហាសង្កតិកា ភិក្ខុ, វិលោមំ អកំសុ សាសនេ;
ភិទ្ឋិត្វា មូលសង្កហំ, អញ្ញំ អកំសុ សង្កហំ។

“អញ្ញាត្រ សង្កហិតា សុត្តំ, អញ្ញាត្រ អករីសុ តេ;
អត្តំ ធម្មញ្ញា ភិទ្ឋិសុ, វិនយេ និកាយេសុ ច បញ្ចសុ។

“បរិយាយទេសិតញ្ញាបិ, អថោ និប្បរិយាយទេសិតំ;
នីតត្ថព្ពោវ នេយ្យត្ថំ, អជាទិក្ខាន ភិក្ខុវោ។

“អញ្ញំ សន្ធាយ ភណ្ឌិតំ, អញ្ញំ អត្តំ វេបយីសុ តេ;

ព្យញ្ជនឆ្ងាយាយ តេ ភិក្ខុ, ពហុំ អត្ថំ វិនាសយុំ។

“ឆឌ្ឍត្វាន ឯកទេសំ, សុត្ថំ វិនយគម្ពីរំ;
បតិរូបំ សុត្ថំ វិនយំ, តញ្ច អញ្ញំ ករីសុ តេ។

“បរិវារំ អតុទ្ធារំ, អភិធម្មំ ធម្មករណំ;
បដិសម្ពិទញ្ច និទ្ទេសំ, ឯកទេសញ្ច ជាតកំ។

“ឯត្ថកំ វិស្សន្ធិត្វាន, អញ្ញានិ អករីសុ តេ;
នាមំ លិង្គំ បរិក្ការំ, អាកប្បករណានិ ច។

“បកតិការំ ជហិត្វា, តញ្ច អញ្ញំ អកំសុ តេ;
បុព្ពង្គមា ភិន្នវាទា, មហាសង្កតិការកា។

“តេសញ្ច អនុការេន, ភិន្នវាទា ពហុ អហុ;
តតោ អបរកាលម្ហិ, តស្មី ភេទោ អជាយថ។

“គោកុលិកា ឯកព្យោហារិ, ទិដា ភិដ្ឋិត្ត ភិក្ខុវោ;
គោកុលិកានំ ទ្វេ ភេទា, អបរកាលម្ហិ ជាយថ។

“ពហុស្សុតិកា ច បញ្ញត្តិ, ទិដា ភិដ្ឋិត្ត ភិក្ខុវោ;
ចេតិយា ច បុនវាទី, មហាសង្កតិភេទកា។

“បញ្ចវាទា ឥមេ សព្វេ, មហាសង្កតិមូលកា;
អត្ថំ ធម្មញ្ច ភិដ្ឋិសុ, ឯកទេសញ្ច សង្កហំ។

“គន្ធាញ្ច ឯកទេសញ្ញិ, ឆឌ្ឍត្វា អញ្ញំ អកំសុ តេ;
នាមំ លិង្គំ បរិក្ការំ, អាកប្បករណានិ ច។

“បកតិការំ ជហិត្វា, តញ្ចា អញ្ចំ អកំសុ តេ;
វិសុទ្ធត្ថេវវាទម្ហិ, បុន ភេនោ អជាយថ។

“មហិសាសកា វជ្ជិបុត្តកា, ទិដ្ឋា ភិដ្ឋិត្ត ភិក្ខុវោ;
វជ្ជិបុត្តកវាទម្ហិ, ចតុដា ភេនោ អជាយថ។

“ធម្មត្ថវិកា ភទ្ទយានិកា, ធន្នាគារិកា ច សមិតិ;
មហិសាសកានំ ទ្វេ ភេនា, អបរកាលម្ហិ អជាយថ។

“សត្តត្ថិវាទា ធម្មគុត្តា, ទិដ្ឋា ភិដ្ឋិត្ត ភិក្ខុវោ;
សត្តត្ថិវាទានំ កស្សបិកា, សង្កត្តិកស្សបិកេន ច។

“សង្កត្តិកានំ សុត្តវាទី, អនុបុព្វេន ភិដ្ឋថ;
ឥមេ ឯកាទស វាទា, សម្មិន្នា ថេវវាទតោ។

“អត្ថំ ធម្មញ្ចា ភិន្និសុ, ឯកទេសញ្ចា សង្កហំ;
គន្ធិញ្ចា ឯកទេសញ្ចិ, ធម្មេត្វា អញ្ចំ អកំសុ តេ។

“នាមំ លិង្គំ បរិក្ការំ, អាកប្បករណានិ ច;
បកតិការំ ជហិត្វា, តញ្ចា អញ្ចំ អកំសុ តេ។

“សត្តរស ភិន្នវាទា, ឯកវាទោ អភិន្នកោ;
សព្វេវជ្ជារស ហោន្តិ, ភិន្នវាទេន តេ សហ។

“និក្រោធាវ មហារុក្ខោ, ថេវ វាទានមុត្តមោ;
អនុនំ អនធិកញ្ចា, កេវលំ ជិនសាសនំ។

“សន្តកា វិយ រុក្ខម្ហិ, និព្ពត្តា វាទសេសកា;

បឋមេ វស្សសតេ នត្ថិ, ទុតិយេ វស្សសតន្តរេ;
ភិក្ខុ សត្តរស វាទា, ឧប្បន្នា ជិនសាសនេ"តិ។

អបរាបរំ បន ហេមវតិកា, រាជគិរិកា, សិទ្ធត្ថិកា, បុព្វសេលិយា,
អបរសេលិយា, វាជិរិយាតិ អញ្ញេបិ ធម្មា អាចរិយវាទា ឧប្បន្នា។ តេ ភិក្ខុ
អនិច្ចេតា។ បុរិមកានំ បន អដ្ឋាសន្នំ អាចរិយវាទានំ វសេន បវត្តមាទេ
សាសនេ បដិលទ្ធសន្នោ អសោកោ ធម្មរាជា ទិវសេ ទិវសេ ពុទ្ធបូជាយ
សតសហស្សំ, ធម្មបូជាយ សតសហស្សំ, សង្ឃបូជាយ សតសហស្សំ, អត្តនោ
អាចរិយស្ស និក្រោធត្រូវស្ស សតសហស្សំ, ចតុសុ ទ្វារេសុ ភេសជ្ជត្ថាយ
សតសហស្សន្តិ បញ្ចសតសហស្សនិ បរិច្ឆជន្តោ សាសនេ ឧឡារំ លាភសក្ការំ
បវត្តេសិ។

តិក្ខិយា ហតលាភសក្ការា អន្តមសោ យាសន្នាទនមត្តម្បី អលកន្តា
លាភសក្ការំ បត្តយមាធា ភិក្ខុសុ បព្វជិត្វា សកានិ សកានិ ទិដ្ឋិតតានិ - “អយំ
ធម្មោ, អយំ វិនយោ, ភិក្ខុ សត្តសាសនេ”ន្តិ ទីបេន្តិ។ បព្វជ្ជំ អលកមាធាបិ
សយមេវ កេសេ ធិន្ទិត្វា កាសាយានិ វត្តានិ អន្នាទេត្វា វិហារេសុ វិចរន្តា
ឧចោសថកម្មាធិករណាកាលេ សង្ឃមជ្ឈំ បរិសន្តិ។ តេ ភិក្ខុសង្ឃេន ធម្មេន
វិនយេន សត្តសាសនេន និគ្គយ្ហមាធាបិ ធម្មវិនយានុលោមាយ បដិបត្តិយា
អសណ្ណាហន្តា អនេករូបំ សាសនស្ស អព្ពទញ្ច មលញ្ច កណ្តាកញ្ច
សមុដ្ឋាបេន្តិ។ កេចិ អក្កិ បរិចរន្តិ, កេចិ បញ្ចាតបេ តបន្តិ, កេចិ អាទិច្ចំ
អនុបរិវត្តន្តិ, កេចិ “ធម្មញ្ចវិនយញ្ច វេភិន្ទិស្សមា”តិ តថា តថា បគ្គណ្ឌីសុ។
តទា ភិក្ខុសង្ឃេន តេហិ សទ្ធិ ឧចោសថំ វា បវារណំ វា អកាសិ។
អសោការាមេ សត្ត វស្សនិ ឧចោសថោ ឧបច្ឆិទ្ធិ។

រាជា “អាណាយ ការស្សមី” តិ វាយមន្តោបិ ការេតុំ ឆាសត្តិ, អញ្ញាទត្ថុ
ឧត្តហិតតាហិណា ពាលេន អមច្ឆេន អនេកេសុ ភិក្ខុសុ ជីវិតា វេរេបិតេសុ
វិប្បជិសារី អហោសិ។ សោ តញ្ចាវិប្បជិសារំ តញ្ចា សាសនេ ឧប្បន្នំ អព្ពុទ្ធំ
រូបសមេតុកាមោ “កោ នុ ខោ ឥមស្មី អត្ថេ បដិពាលោ” តិ សង្ឃំ បុច្ឆិត្វា
“មោគ្គលីបុត្តតិស្សត្ថេរោ, មហារាជា” តិ សុត្វា សង្ឃស្ស វេចនេន
អហោគង្គាបព្ពតតោ ថេរំ បក្កោសាបេត្វា ឥទ្ធិចាជិហារិយទស្សនេន ថេរស្ស
អាណុភាវេ និព្វិចិកិច្ឆោ អត្ថនោ កុក្កុច្ចំ បុច្ឆិត្វាវិប្បជិសារំ រូបសមេសិ។ ថេរេបិ
តំ រាជុយ្យានេយេវ វសន្តោ សត្ត ធិវសានិ សមយំ ឧត្តណ្ណាបេសិ។ សោ
ឧត្តហិតសមយោ សត្តមេ ធិវសេ អសោការាមេ ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និចាតាបេត្វា
សាលិចាការំ បរិក្ខិចាបេត្វា សាលិចាការន្តវេ និសំន្នោ ឯកលទ្ធិកេ
ឯកលទ្ធិកេ ភិក្ខុ ឯកតោ ឯកតោ ការេត្វា ឯកមេកំ ភិក្ខុសម្មហំ
បក្កោសាបេត្វា បុច្ឆិ - “ភន្តេ, កីវាធី សម្មាសម្ពុទ្ធោ” តិ? តតោ សស្សតវាធិនោ -
“សស្សតវាធី” តិ អាហំសុ។ ឯកច្ឆសស្សតិកា, អន្តានន្តិកា, អមរាវិក្ខេបិកា,
អធិច្ឆសមុប្បន្និកា, សញ្ញាវាធា, អសញ្ញាវាធា, នេវសញ្ញាឆាសញ្ញាវាធា, ឧច្ឆេទវាធា,
ធិជ្ឈធម្មនិព្ពានវាធា - “ធិជ្ឈធម្មនិព្ពានវាធី” តិ អាហំសុ។ រាជា បឋមមេវ
សមយស្ស ឧត្តហិតត្តា នយិមេ ភិក្ខុ អញ្ញាតិត្តិយា ឥមេតិ ញត្វា តេសំ
សេតកានិ វត្តានិ ទត្វា ឧប្បព្ពាជេសិ។ តេ សព្វេបិ សជ្ជិសហស្សា អហោសុំ។

អថញ្ញោ ភិក្ខុ បក្កោសាបេត្វា បុច្ឆិ - “កីវាធី, ភន្តេ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ” តិ?
“វិភជ្ឈវាធី, មហារាជា” តិ។ ឯវំ វុត្ថេ រាជា ថេរំ បុច្ឆិ - “វិភជ្ឈវាធី, ភន្តេ,
សម្មាសម្ពុទ្ធោ” តិ? “អាម, មហារាជា” តិ។ តតោ រាជា ‘សុទ្ធិំ ទានិ, ភន្តេ, សាសនំ,
ករេតុ ភិក្ខុសង្ឃោ ឧចាសថ’ ន្តិ អារក្ខំ ទត្វា នគរំ ចារិសិ។ សមគ្គោ សង្ឃោ
សន្និបតិក្វា ឧចាសថំ អកាសិ។ តស្មី សន្និចាតេ សជ្ជិភិក្ខុសតសហស្សានិ
អហោសុំ។ តស្មី សមាគមេ មោគ្គលីបុត្តតិស្សត្ថេរោ យានិ ច តទា ឧប្បន្នានិ

វត្តុនិ, យានិ ច អាយតី ឧប្បជ្ឈិស្សន្តិ, សព្ពេសម្បិ តេសំ បដិពាហនត្ថំ សត្តារា
ទិន្ននយវសេនេវ តថាគតេន ឋបិតមាតិកំ វិភជន្តោ សកវាទេ បញ្ច
សុត្តសតានិ បរវាទេ បញ្ចាតិ សុត្តសហស្សំ អាហរិត្វា ឥមំ បរហ្មវាទមថនំ
អាយតិលក្ខណំ កថាវត្ថុប្បករណំ អភាសិ។

តតោ សង្ឃិសតសហស្សសង្ខេបុ ភិក្ខុ ឧច្ឆិទិត្វា តិបិដកបរិយត្តិធរានំ
បភិទ្គបដិសម្ពិទានំ ភិក្ខុនំ សហស្សមេកំ គហេត្វា យថា មហាកស្សបត្ថេរោ ច
យសត្ថេរោ ច ធម្មញ្ញវិនយញ្ញ សង្គាយីសុ; ឯវមេវ សង្គាយន្តោ សាសនមលំ
វិសោធន្តា តតិយសង្គីតី អភាសិ។ តត្ថ អភិធម្មំ សង្គាយន្តោ ឥមំ
យថាភាសិតំ បករណំ សង្គហំ អាហេបេសិ។ តេន វុត្ថំ -

“យំ បុគ្គលកថាទីនំ, កថានំ វត្ថុភាវតោ;
កថាវត្ថុប្បករណំ, សង្ខេបេន អនេសយី។

“មាតិកាឋបនេនេវ, ឋបិតស្ស សុរាលយេ;
តស្ស មោគ្គលីបុត្តន, វិភត្តស្ស មហិតលេ។

“ឥទានិ យស្មា សម្បត្តោ, អត្ថសំវណ្ណាធាក្កមោ;
តស្មា នំ វណ្ណាយិស្សមិ, តំ សុណាថ សមាហិតា”តិ។

និទានកថា និដ្ឋិតា។

មហាវគ្គោ

១. បុគ្គលកថា

១. សុទ្ធសច្ចិកដ្ឋោ

១. អនុលោមបច្ច័នីកវណ្ណា

១. តត្ថ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេនាតិ អយំ បុច្ឆា។ អាមន្តាតិ អយំ បដិជាននា។ កស្ស បនាយំ បុច្ឆា, កស្ស បដិជាននាតិ? អសុកស្សាតិ ន វត្តញ្ញា។ ភកវតា ហិ ឥមស្មី បករណេ នានប្បការាណំលទ្ធិនំវិសោធនត្ថំ តន្តិវសេន មាតិកា បបិតា។ សា ថេវេន សត្តារា ទិន្ននយេ បត្វា តន្តិវសេន វិភត្តា។ ន ហិ ថេវោ យត្តកា ឯត្ថ វាទមគ្គា ទស្សិតា, តត្ថកេហិ វាទីហិ សទ្ធិ វាទេន វិគ្គាហិកកមំ កថេសិ។ ឯវំ សន្តេបិ បន តាសំ តាសំ កថានំ អត្ថស្ស សុខាវធារណត្ថំ សកវាទីបុច្ឆា, បរវាទីបុច្ឆា, សកវាទីបដិញ្ញា, បរវាទីបដិញ្ញាតិ ឯវំវិភាគំ ទស្សេត្វាវ អត្ថវណ្ណនំ ករិស្សម។

បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេនាតិ ហិ អយំ សកវាទីបុច្ឆា។ តាយ “យេ អត្ថិ បុគ្គលោតិ ឯវំលទ្ធិកា បុគ្គលវាទិនោ, តេ ឯវំ បុច្ឆិតញ្ញា”តិ ទីបេតិ។ កេ បន បុគ្គលវាទិនោតិ? សាសនេ វដ្ឋិបុគ្គកា ថេវ សមិតិយា ច ពហិទ្វា ច ពហូ អញ្ញាតិតិយា។ តត្ថ បុគ្គលោតិ អត្ថា, សត្តោ ជីវោ។ ឧបលព្ពតីតិ បញ្ញាយ ឧបគន្ធា លព្ពតិ, ញាយតីតិ អត្តោ។ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេនាតិ ឯត្ថ សច្ចិកជ្ជោតិ មាយាមរិទិអាទយោវិយ អភូតាការេន អគ្គហេតុញ្ញោ ភូតជ្ជោ។ បរមត្ថោតិ អនុស្សវាទិវសេន អគ្គហេតុញ្ញោ ឧត្តមត្ថោ។ ឧកយេនាបិ យោ បរតោ “បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេន, រូបញ្ច ឧបលព្ពតិ”តិអាទិនា ខន្ធាយតនធាតុឥន្ទ្រិយវសេន សត្តបញ្ញាសវិដោ ធម្មប្បភេទោ ទស្សិតោ។ យថា សោ ភូតេន សភាវជ្ជេន ឧបលព្ពតិ, ឯវំ តវ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិ បុច្ឆតិ។ បរវាទី អាមន្តាតិ បដិជានាតិ។ បដិជាននញ្ញា កត្តចិ “អាម, ភន្តេ”តិ អាគច្ឆតិ, កត្តចិ “អាមោ”តិ បដិជាននំ អាគច្ឆតិ។ ឥធម បន “អាមន្តា”តិ អាគតំ។ តត្រាយំ អធិប្បាយោ - សោ ហិ យំ តំ បរតោ វុត្តំ ភកវតា - “អត្ថិ បុគ្គលោ អត្ថហិតាយ

បដិបន្នោ"តិ សុត្តំ អាគតំ, តំ គហេត្វា យស្មា បន ភគវា សច្ចវាទី ន
វិសំវាទនបុរេត្វារោ វាចំ ភាសតិ, នាបិ អនុស្សវាទិវសេន ធម្មំ ទេសេតិ,
សនេវកំ បន លោកំ សយំ អភិញ្ញា សច្ចិកត្វា បវេទេតិ, តស្មា យោ តេន វុត្តោ
“អត្ថិ បុគ្គលោ អត្តហិតាយ បដិបន្នោ”តិ, សោ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេនេវ អត្ថិតិ
លទ្ធិ គហេត្វា “អាមន្តា”តិ បដិជាតាតិ។

អថស្ស តាទិសស្ស លេសវចនស្ស ធលវាទស្ស ឡិកាសំ អទទមាទោ
សកវាទី យោ សច្ចិកដ្ឋោតិអាទិមាហ។ តត្រាយំ អធិប្បាយោ - យាយំ បរតោ
“សប្បច្ចយោ អប្បច្ចយោ, សម្ពុតោ អសម្ពុតោ, សស្សតោ, អសស្សតោ
សនិមិត្តោ អនិមិត្តោ”តិ វេទំ បរិទិដិបិតោ រូទាទិសត្ថបញ្ញាសិវិទោ ធម្មប្បភេទោ
អាគតោ; ន សម្មតិសច្ចវសេន, នាបិ អនុស្សវាទិវសេន គហេតត្ថោ។ អត្ថនោ
បន ភូតតាយ វេ សច្ចិកដ្ឋោ, អត្ថបច្ចក្ខតាយ ច បរមត្ថោ។ តំ សន្ធាយាហា -
“យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ
សច្ចិកជ្ជបរមត្ថោ”តិ។

តតោតិ ករណាវចនមេតំ, តស្មា តេន សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេន សោ បុគ្គលោ
ឧបលព្ពតិ អយមេត្ត អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - វុប្បនាទិភេទេន វា
សប្បច្ចយាទិភេទេន វា អាការេន យោ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថោ ឧបលព្ពតិ, កី តេ
បុគ្គលោបិ តេនាការេន ឧបលព្ពតិ? ន ហេវំ វត្ថុព្ពតិ អវជាននា បរវាទិស្ស។
សោ ហិ តថាវុបំ បុគ្គលំ អនិច្ឆន្តោ អវជានតិ។ តត្រាយំ បទច្នេនោ - ‘ន ហិ វេ
វត្ថុព្ពតិ, ន ហិ វេទិបិ វត្ថុតិ។ ទិដ្ឋម្បិ វេទំ ន វត្ថុព្ពតិ អត្ថោ។

អាជាតាហិ និគ្គហន្តិ សកវាទិវចនំ។ យស្មា តេ បុរិមាយ វត្ថុព្ពបដិញ្ញាយ
បច្ឆិមា នវត្ថុព្ពបដិញ្ញា, បច្ឆិមាយ ច បុរិមា ន សន្និយតិ, តស្មាបិ និគ្គហំ បត្ថោ។
តំ និគ្គហំ ទោសំ អបរាធំ សម្មជីវ្ហាហិតិ អត្ថោ។ វេទំ និគ្គហំ អាជាតាបេត្វា

ឥតនាទី តំ បឋនាយ ចេវ អនុលោមបដិលោមតោ ចាបនាវេបនានញ្ច វសេន
ចាកដំ ករោន្តោ ហញ្ចី បុគ្គលោតិអាទិមាហ។ តត្ថ ហញ្ចី បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិ
យទិ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ, សចេ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេនាតិ
អត្ថោ។ អយំ តាវ បរវាទីបក្ខស្ស បឋនតោ និគ្គហចាបនាវេបនានំ
លក្ខណភូតា អនុលោមបឋនា នាម។ តេន វត វេតិអាទិ អនុលោមបក្ខេ
និគ្គហស្ស ចាបិតត្តា អនុលោមចាបនា នាម។ តត្ថ តេនាតិ ការណាវចនំ។
វតាតិ ឱកប្បនវចនំ។ វេតិ អាមន្តនវចនំ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - តេន, វេ វត្ថុញ្ចេ វត,
វេ ហម្ពោ, ភទ្រមុខ, តេន ការណេន វត្ថុញ្ចោយេវាតិ។ យំ តត្ថ វេនេសីតិអាទិ
អនុលោមបក្ខេ និគ្គហស្ស អាវេបិតត្តា អនុលោមរោបនា នាម។ យំ តស្ស
បរិយោសានេ មិច្ឆាតិបទំ តស្ស បុរតោ ឥទំ តេតិ អាហរិតព្ពំ។ ឥទំ តេ មិច្ឆាតិ
អយញ្ញេត្ថ អត្ថោ។ បរតោ ច ចាឡិយំ ឯតំ អាគតមេវ។

នោ ច បន វត្ថុញ្ចេតិអាទិ “ន ហេវំ វត្ថុញ្ចេ”តិ បដិក្ខិត្តបក្ខស្ស បឋិតត្តា
បដិលោមតោ និគ្គហចាបនាវេបនានំ លក្ខណភូតា បដិលោមបឋនា នាម។
នោ ច វត វេតិអាទិ បដិលោមបក្ខេ និគ្គហស្ស ចាបិតត្តា បដិលោមចាបនា
នាម។ បុន យំ តត្ថ វេនេសីតិអាទិ បដិលោមបក្ខេ និគ្គហស្ស អាវេបិតត្តា
បដិលោមរោបនា នាម។ ឥតាបិ បរិយោសានេ មិច្ឆាតិបទស្ស បុរតោ ឥទំ តេតិ
អាហរិតព្ពមេវ។ បរតោបិ ឯវុបេសុ ហានេសុ ឯសេវ នយោ។

តត្រាយំ អាទិតោ បដ្ឋាយ សង្ខេបត្ថោ - យទិ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ
សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេន, តេន វត កោ សោ ឧបលព្ពតីតិ វត្ថុញ្ចោ។ យំ បន តត្ថ វេនេសី
“វត្ថុញ្ចោ ខោ បុរិមបញ្ចោ ‘សច្ចិកជ្ជបរមត្ថេន ឧបលព្ពតី’តិ, នោ ច វត្ថុញ្ចោ
ធុតិយបញ្ចោ ‘តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតី’”តិ, ឥទំ តេ មិច្ឆាតិ ឯវំ តាវ
អនុលោមតោ បឋនាចាបនាវេបនា ហោន្តិ។ អថ ន វត្ថុញ្ចោ ធុតិយបញ្ចោ

“តតោ សោ ឧបលព្ពតី”តិ, បុរិមបញ្ចេបិ ន វត្ថុញ្ញោវ។ យំ បនេត្ត វទេសិ “វត្ថុញ្ញោ
ខោ បុរិមបញ្ចេ ‘សច្ចិកជ្ឈបរមត្ថេន ឧបលព្ពតី’តិ, នោ ច វត្ថុញ្ញោ ទុតិយបញ្ចេ
‘តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតី’”តិ, ឥទំ តេ មិច្ឆាតិ វរំ បដិលោមតោ
បឋមនាចាបនាវេបនា ហោន្តិ។ វរំមេតំ និគ្គហាស្ស ច អនុលោមបដិលោមតោ
ចតុន្នំ ចាបនាវេបនាធិញ្ញោ វត្ថុត្តា ឧបលព្ពតីតិអាទិកំ អនុលោមបញ្ចកំ នាម។
ឯត្ថ ច កិញ្ញាបិ អនុលោមតោ ចាបនាវេបនាហិ ឯកោ, បដិលោមតោ
ចាបនាវេបនាហិ ឯកោតិ ទ្វេ និគ្គហា កតា។ អាជានាហិ និគ្គហា’ន្តិ ឯតស្សេវ
បនេត្ត បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិ បឋមំ វាទំ និស្សាយ បឋមស្ស និគ្គហាស្ស
ធ្វើហាការេហិ អាវេបិតត្តា ឯកោវាយំ និគ្គហោតិ បឋមោ និគ្គហោ។

២. ឥនានិ បច្ចនីកនយោ ហោតិ។ តត្ថ បុច្ឆា បរវាទិស្ស។ សោ ហិ “អត្ថិ
បុគ្គលោ អត្ថហិតាយ បដិបន្នោ”តិ គហិតត្តា “ឧបលព្ពតី”តិ អសម្មជិច្ឆន្តោ
វរំ បុច្ឆតិ។ សកវាទី យថា រូបាទិធម្មា ឧបលព្ពត្តិ, វរំ អនុបលព្ពតីយតោ
អាមន្តាតិ បដិជានាតិ។ បុន ឥតរោ អត្តនា អធិប្បេតំ សច្ចិកជ្ឈយេវ សន្ធាយ
យោ សច្ចិកជ្ឈាតិអាទិមាហ។ សម្មតិសច្ចបរមត្ថសច្ចានិ វា ឯកតោ កត្វាបិ
វរំមាហ។ សកវាទី ‘បុគ្គលោ’តិ ឧបាទាបញ្ញត្តិសញ្ញាវតោបិ ទ្វិន្នំ សច្ចានំ
ឯកតោ កត្វា បុច្ឆិតត្តាបិ ន ហោវន្តិ បដិក្ខិបតិ។

ឥនានិ កិញ្ញាបិ តេន បឋមំ បរមត្ថសច្ចវសេន ឧបលព្ពតីយតា
សម្មជិច្ឆិតា, បច្ឆា សម្មតិសច្ចវសេន វេមិស្សកវសេន វា បដិក្ខិត្តា។ បរវាទី
បន ‘ឧបលព្ពតី’តិ វចនសាមញ្ញមត្តំ ធលវាទំ និស្សាយ យំ តយា បឋមំ
បដិញ្ញាតំ, តំ បច្ឆា បដិក្ខិត្តន្តិ ភណ្ឌានស្ស បដិភណ្ឌានំ វិយ អត្តនោ កតស្ស
និគ្គហាកម្មស្ស បដិកម្មំ ករោន្តោ អាជានាហិ បដិកម្មន្តិ អាហ។ ឥនានិ
យថាស្ស អនុលោមបញ្ចកេ សកវាទិនា វាទជ្ឈបនំ កត្វា

អនុលោមបដិលោមតោ ចាបនារោបនាហិ និគ្គហោ ចាកដោ កតោ, ឯ
បដិកម្មំ ចាកដំ ករោន្តោ ហញ្ញំ បុគ្គលោតិអាទិមាហ។ តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ
អត្ថតោ វេទិតព្ពំ។ យស្មា បនេត្ថ ឋបនា នាម បរវាទីបក្ខស្ស ឋបនតោ “អយំ
តវ ទោសោ” តិ ទស្សេតុំ ឋបនមត្តមេវ ហោតិ, ន និគ្គហស្ស វា បដិកម្មស្ស វា
ចាកជការករណំ, ចាបនារោបនាហិ បនស្ស ចាកជការករណំ ហោតិ។ តស្មា
ឥទំ អនុលោមបដិលោមតោ ចាបនារោបនាឯ វសេន ចតុហាការេហិ។
បដិកម្មស្ស កតត្តា បដិកម្មចតុក្កំ នាមាតិ ឯកំ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។

៣. ឯ បដិកម្មំ កត្វា ឥទានិ យ្យាស្ស អនុលោមបញ្ចកេ សកវាទិនា
និគ្គហោ កតោ, តស្ស តមេវ ឆលវាទំ និស្សាយ ទុក្ខជការំ ទស្សេន្តោ តូព្វោ
បន មញ្ញាសីតិអាទិមាហ។ តត្ថ តំ ចេ បន មញ្ញាសីតិ យទិ តំ មញ្ញាសិ។ វត្ថុព្វោ
ខោតិ ឥទំ បច្ឆនិកេ អាមន្តាតិ បដិញ្ញំ សន្ធាយ វុត្តំ។ នោ ច វត្ថុព្វោតិ ឥទំ បន ន
ហោវាតិ អវជានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេន តវ តត្ថាតិ តេន ការណេន តំយេវ តស្មី
នុបលព្ពតីតិ បក្ខេ - “ហេវំ បដិជានន្តន្តិ អាមន្តា” តិ ឯ បដិជានន្តោ។ ហេវំ
និគ្គហោតព្វោតិ បុន ន ហោវាតិ អវជានន្តោ ឯ បដិជានន្តោ។ អថ តំ
និគ្គណ្ណាមាតិ អថេវ និគ្គហារហំ តំ និគ្គណ្ណាម។ សុនិគ្គហិតោ ច ហោសីតិ
សកេន មតេន និគ្គហិតត្ថា សុនិគ្គហិតោ ច កវសិ។

ឯ បស្ស និគ្គហោតព្វោតិ ទស្សេត្វា ឥទានិ តំ និគ្គណ្ណាន្តោ
ហញ្ញំ តិអាទិមាហ។ តត្ថ ឋបនាចាបនារោបនា ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។
បរិយោសានេ បន ឥទំ តេ មិច្ឆាតិ ឥទំ តវ វេចនំ មិច្ឆា ហោតីតិ អត្ថោ។ ឥទំ
ឆលវាទេន ចតុហិ អាការេហិ និគ្គហស្ស កតត្តា និគ្គហចតុក្កំ នាម។

៤. ឯ បដិកម្មំ កត្វាបិ ឥទានិ “យទិ អយំ មយា តវ មតេន កតោ និគ្គហោ
ទុក្ខនិគ្គហោ, យោ មម តយា ហេដ្ឋា អនុលោមបញ្ចកេ កតោ និគ្គហោ, សោបិ

ធុន្ទិគ្គហោ"តិ ធនេស្សន្តោ ឯសេ ច ធុន្ទិគ្គហិតេតិអាធិមាហ។ តត្ថ ឯសេ ច
ធុន្ទិគ្គហិតេតិ ឯសោ ច តវ វាទោ មយា ធុន្ទិគ្គហិតោ។ អថ វា ឯសោ ច តវ
មយា កតោ និគ្គហោ ធុន្ទិគ្គហោ។ ហោវមេវំ តត្ថ ធន្ាតិ តត្ថាបិ តយា មម
ហោជ្ជា កតេ និគ្គហោ ឯវមេវំ បស្ស។ ឥធានិ យូរាស្ស ហោជ្ជា សកវាធិនា និគ្គហោ
កតោ, តំ "វត្ថុព្ពេ ខោ"តិអាធិវចនេន ធនេស្សត្វា បុន តំ និគ្គហំ អនិគ្គហការំ
ឧបនេន្តោ នោ ច មយំ តយាតិអាធិមាហ។ តត្ថ នោ ច មយំ តយា តត្ថ
ហោតាយ បដិញ្ញាយាតិអាធិសុ អយមត្ថោ - យស្មា សោ តយា មម កតោ
និគ្គហោ ធុន្ទិគ្គហោ, តស្មា មយំ តយា តត្ថ អនុលោមបញ្ចកេ អាមន្តាតិ
ឯតាយ បដិញ្ញាយ ឯវំ បដិជានន្តា បុន ន ហោវាតិ បដិក្ខេបេ កតេបិ
“អាជានាហិ និគ្គហ”ន្តិ ឯវំ ន និគ្គហោតព្ពោយេវ។ ឯវំ អនិគ្គហោតព្ពម្បី មំ
និគ្គណ្ហាសិ, ព្ព័ន្ធសេន បន និគ្គហោន ធុន្ទិគ្គហិតា មយំ ហោម។

ឥធានិ យំ និគ្គហំ សឆ្ងាយ “ធុន្ទិគ្គហិតា ច ហោមា”តិ អវោច, តំ ធនេស្សតុំ
ហព្វំ បុគ្គលោ...បេ... ឥទំ តេ មិច្ឆាតិអាហ។ ឯវមិទំ អនុលោមបដិលោមតោ
ចត្វហិ ចាបនាវេបនាហិ និគ្គហាស្ស ឧបនីតត្តា ឧបនយនចតុក្កំ នាម ហោតិ។

៥. ឥធានិ “ន ហោវំ និគ្គហោតព្ពេ”តិអាធិកំ និគ្គមនចតុក្កំ នាម ហោតិ។ តត្ថ
ន ហោវំ និគ្គហោតព្ពេតិ យថាហំ តយា និគ្គហិតោ, ន ហិ ឯវំ និគ្គហោតព្ពោ។
ឯតស្ស ហិ និគ្គហាស្ស ធុន្ទិគ្គហាការោ មយា សាធិតោ។ តេន ហិតិ តេន
ការណេន, យស្មា ឯសេ និគ្គហោ ធុន្ទិគ្គហោ, តស្មា យំ មំ និគ្គណ្ហាសិ ហព្វំ
បុគ្គលោ...បេ... ឥទំ តេ មិច្ឆាតិ, ឥទំ និគ្គណ្ហានំ តវ មិច្ឆាតិ អត្ថោ។ តេន ហិ យេ
កតេ និគ្គហេតិ យេន ការណេន ឥទំ មិច្ឆា, តេន ការណេន យោ តយា
និគ្គហោ កតោ, សោ ធុក្កដោ។ យំ មយា បដិកម្មំ កតំ, តទេវ សុកតំ។ យាបិ
ចេសា បដិកម្មចតុក្កាធិវសេន កថាមគ្គសម្បជីវាធនា កតា, សាបិ សុកតា។

ឯវមេតំ បុគ្គលោ នុបលព្ពតីតិអាទិកស្ស អនុលោមបញ្ចកស្ស
នុបលព្ពតីតិអាទិកានំ បដិកម្មនិគ្គហោបនយននិគ្គមនចតុក្កានំ វសេន
អនុលោមបច្ចនីកបញ្ចកំ នាម និទ្ទិដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្រាវតា សកវាទិនោ
បុព្វបក្ខេ សតិ បរវាទិនោ វចនសាមញ្ញមត្តេន ធលវាទេន ជយោ ហោតិ។

២. បច្ចនីកានុលោមវណ្ណានា

៦. ឥទានិ យថា បរវាទិនោ បុព្វបក្ខេ សតិ សកវាទិនោ ធម្មេនេវ តថេន
សុជយោ ហោតិ, តថា វាទុប្បត្តិ ទស្សេតុំ បុគ្គលោ នុបលព្ពតីតិ
បច្ចនីកានុលោមបញ្ចកំ អារទ្ធិ។ តត្ថ បច្ចនីកេ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, រូចាទិកេនំ
សច្ចិកជ្ជបរមត្ថំ សន្ទាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ សុទ្ធសម្មតិសច្ចំ វា
បរមត្ថមិស្សកំ វា សម្មតិសច្ចំ សន្ទាយ យោ សច្ចិកជ្ជាតិ បុន អនុយោគោ
បរវាទិស្ស, សម្មតិវសេន នុបលព្ពតីតិ នវត្តព្ពត្តា មិស្សកវសេន វា
អនុយោគស្ស សំកិល្លាត្តា ន ហោវន្តិ បដិក្ខេចោ សកវាទិស្ស។ បដិញ្ញាតំ
បដិក្ខេបតីតិ វចនសាមញ្ញមត្តេន អាជាធាហិ និគ្គហន្តិអាទិវចនំ បរវាទិស្ស។
ឯវមេយំ បុគ្គលោ នុបលព្ពតីតិ ទុតិយវាទំ និស្សាយ ទុតិយោ និគ្គហោ ហោតីតិ
វេទិតព្ពំ។ ឯវំ តេន ធលេន និគ្គហោ អាហេបិតោ។

៧-១០. ឥទានិ ធម្មេន សមេន អត្តនោ វាទេ ជយំ ទស្សេតុំ អនុលោមនយេ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, អត្តនោ លទ្ធិ និស្សាយ បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ លទ្ធិយា ឱកាសំ
អទត្វា បរមត្ថវសេន បុន អនុយោគោ សកវាទិស្ស, បរមត្ថវសេន បុគ្គលស្ស
អភាវតោ បដិក្ខេចោ បរវាទិស្ស។ តតោ បរំ ធម្មេន សមេន អត្តនោ
ជយទស្សនត្ថំ អាជាធាហិ បដិកម្មនិគ្គហោបនយននិគ្គមនចតុក្កានំ ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ អត្តោ
សព្ពេសំ បដិកម្មនិគ្គហោបនយននិគ្គមនចតុក្កានំ ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ អត្តោ
វេទិតព្ពំ។ ឯវមិទំ បុគ្គលោ នុបលព្ពតីតិអាទិកស្ស បច្ចនីកបញ្ចកស្ស

ឧបលព្ភតីតិអាជីនំ បដិកម្មនិគ្គហោបនយននិគ្គមនចតុក្កានព្វា វសេន
បច្ឆនីកានុលោមបញ្ចកំ នាម និទ្ទិដ្ឋំ ហោតិ។ ឯវមេតានិ បឋមសច្ចិកដ្ឋេ ធូ
បញ្ចកានិ និទ្ទិដ្ឋានិ។ តត្ថ បុរិមបញ្ចកេ បរវាទិស្ស សកវាទិនា កតោ និគ្គហោ
សុនិគ្គហោ។ សកវាទិស្ស បន បរវាទិនា ធលវាទំ និស្សាយ បដិកម្មំ កត្វា
អត្តនា សាធិតោ ជយោ ទុដ្ឋយោ។ ទុតិយបញ្ចកេ សកវាទិស្ស បរវាទិនា កតោ
និគ្គហោ ទុទ្ទិគ្គហោ។ បរវាទិស្ស បន សកវាទិនា ធម្មវាទំ និស្សាយ បដិកម្មំ
កត្វា អត្តនា សាធិតោ ជយោ សុជយោតិ បឋមសច្ចិកដ្ឋោ។ តត្ថតំ វុច្ចតិ -

“និគ្គហោ បរវាទិស្ស, សុទ្ធោ បឋមបញ្ចកេ;
អសុទ្ធោ បន តស្សេវ, បដិកម្មជយោ តហី។

“និគ្គហោ សកវាទិស្ស, អសុទ្ធោ ទុតិយបញ្ចកេ;
វិសុទ្ធោ បន តស្សេវ, បដិកម្មជយោ តហី។

“តស្មា ធ្វីសុបិ ហំនេសុ, ជយោវ សកវាទិនា;
ធម្មេន ហិ ជយោ នាម, អធម្មេន កុតោ ជយោ។

“សច្ចិកដ្ឋេ យថា ចេត្ថ, បញ្ចកទ្វយមណ្ឌិតេ;
ធម្មាធម្មវសេនេវ, វុត្តោ ជយបរាជយោ។

“តតោ បរេសុ សព្ពេសុ, សច្ចិកដ្ឋេសុ បណ្ឌិតោ;
ឯវមេវ វិភាវេយ្យ, ឧភោ ជយបរាជយេ”តិ។

២. ឱកាសសច្ចិកដ្ឋោ

១. អនុលោមបច្ឆនីកវណ្ណានា

១១. ឯវំ សុទ្ធិកសច្ចិកដ្ឋវិត្តារេត្វា ឥនានិ តមេវ អបរេហិ ឌីកាសាធិហិ
នយេហិវិត្តារេត្តំ បុន បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិអាទិ អារទ្ធុំ។ តត្ថ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ បុន សព្ពត្តាតិ សរីរំ សន្ទាយ អនុយោគោ
សកវាទិស្ស, រូបស្មី អត្តានំ សមនុបស្សនានោសញ្ច ‘អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរ’ន្តិ
អាបជ្ឈននោសញ្ច ទិស្វា បដិក្ខេចោ បរវាទិស្ស។ សេសមេត្ត
អនុលោមបច្ចនីកបញ្ចកេ ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ចាហោ បន សង្ខតោ។
តត្ថ យស្មា សរីរំ សន្ទាយ “សព្ពត្ត ន ឧបលព្ពតី”តិ វុត្តេ សរីរតោ ពហិ
ឧបលព្ពតីតិ អាបជ្ឈតិ។ តស្មា បច្ចនីកេ បដិក្ខេចោ សកវាទិស្ស, បឋមំ
អនុជានិត្វា បច្ឆា អវជានាតីតិ ធលវាទិស្ស វសេន បដិកម្មំ បរវាទិស្ស។ សេសំ
ចាកជមេវ។

៣. កាលសច្ចិកដ្ឋោ

១. អនុលោមបច្ចនីកវណ្ណានា

១២. ធុតិយនយេ សព្ពនាតិ បុរិមបច្ចិមជាតិកាលញ្ច
ធរមានបរិនិព្ពុតកាលញ្ច សន្ទាយ អនុយោគោ សកវាទិស្ស, ស្វេវ ខត្តិយោ
សោ ព្រាហ្មណោតិអាធិនំ អាបត្តិនោសញ្ច ធរមានបរិនិព្ពុតានំ
វិសេសាការនោសញ្ច ទិស្វា បដិក្ខេចោ បរវាទិស្ស។ សេសំ បឋមនយេ
វុត្តសទិសមេវ។

៤. អវយវសច្ចិកដ្ឋោ

១. អនុលោមបច្ចនីកវណ្ណានា

១៣. តតិយនយេ សព្វេស្វតិ ខន្ទាយតនាទីនិ សន្ទាយ អនុយោគោ
សកវាទិស្ស, រូបស្មី អត្តា, ចក្ខុស្មី អត្តាតិអាទិទោសភយេន បដិក្ខេបោ
បរវាទិស្ស។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

ឱកាសទិសច្ចិកជ្ជាទិ

២. បច្ចនីកានុលោមវណ្ណាធា

១៤. ឯវមេតានិ តីណិ អនុលោមបច្ចនីកបញ្ចកេ អនុលោមមត្តវសេនេវ
តាវ បដិចាជិយា ភាជេត្វា បុន បច្ចនីកានុលោមបញ្ចកេ បច្ចនីកមត្តវសេនេវ
ភាជេតុំ បុគ្គលោ នុបលព្ពតីតិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ អនុលោមបញ្ចកស្ស ចាឡិយំ
សន្និបិទ្វា អាគតេ បច្ចនីកេ វុត្តនយេនេវ បច្ចនីកស្ស ច ចាឡិយំ សន្និបិទ្វា
អាគតេ អនុលោមេ វុត្តនយេនេវ អត្តោ វេទិតញ្ញោ។ ឯត្តាវតា សុទ្ធិកស្ស ចេវ
ឥមេសញ្ញា តិណ្ឌានិ ចតុន្នំ សច្ចិកជ្ជានំ ឯកេកស្មី សច្ចិកដ្ឋេ
អនុលោមបច្ចនីកស្ស បច្ចនីកានុលោមស្ស ចាតិ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ បច្ចនីកានំ វសេន
អយំ អដ្ឋមុខា នាម វាទយុត្តិ និទ្ទិដ្ឋា ហោតីតិ វេទិតញ្ញោ។ យា ឯកេកស្មី មុខេ
ឯកេកស្ស និគ្គហស្ស វសេន អដ្ឋកនិគ្គហាតិ ចាឡិយំ លិខិយតិ។ តត្ថតំ
វុច្ចតិ -

“ឯវំ ចតុព្ពិដេ បញ្ញោ, បញ្ចកទ្វយកេនតោ;
ឯសា អដ្ឋមុខា នាម, វាទយុត្តិ បកាសិតា។

“អដ្ឋេវ និគ្គហា តត្ថ, ចត្តារោ តេសុ ធម្មិកា;
អធម្មិកា ច ចត្តារោ, សព្ពត្ថ សកវាទិនោ;
ជយោ បរាជយោ ចេវ, សព្ពត្ថ បរវាទិនោ”តិ។

សុទ្ធិកជ្ជវណ្ណានិដ្ឋិតា។

៥. សុទ្ធិកសំសន្នវណ្ណានា

១៧-២៧. ឥនាទិ រូបាទីហិ សទ្ធិ សុទ្ធិកជ្ជសំសន្នវណ្ណានិ ហោតិ។ តត្ថ រូបញ្ចាតិ
យថា រូបំ បរមត្ថតោ ឧបលព្ពតិ, កី តេ បុគ្គលោបិ តថេវ ឧបលព្ពតីតិ សន្ទាយ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, អត្ថិ បុគ្គលោតិ វចនមត្តំ គហេត្វា បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ យទិ
តេ រូបំ វិយ បរមត្ថតោ បុគ្គលោ អត្ថិ, រូបតោ វេទនាទីនំ វិយ បុគ្គលស្សាបិ
អញ្ញត្តំ អាបជ្ជតីតិ អនុយោគោ សកវាទិស្ស, សមយសុត្តវិរោធំ ទិស្វា
បដិក្ខេតោ បរវាទិស្ស។ សេសំ អត្ថតោ ចាកជមេវ។ ធម្មតោ បនេត្ត
សត្តបញ្ញាសភេទស្ស សុទ្ធិកជ្ជបរមត្ថស្ស វសេន សកវាទីបក្ខមូលកេ
អនុលោមបច្ចនីកេ សត្តបញ្ញាស អនុលោមបញ្ចកានិ ទស្សីតានិ។
បដិកម្មចតុក្កាទីនិ សទ្ធិត្តានិ។ បរវាទីបក្ខមូលកេបិ បច្ចនីកានុលោម
សត្តបញ្ញាស បដិលោមបញ្ចកានិ ទស្សីតានិ។ បដិកម្មចតុក្កាទីនិ សទ្ធិត្តានិ។
តត្ថ “វុត្ថំ ភកវតា” តិ វចនមត្តេន បុគ្គលស្ស អត្ថិតំ រូបស្ស ច
សុទ្ធិកជ្ជបរមត្ថវសេន ឧបលព្ពនីយតំ ទស្សេត្វា ឧភិទ្ធី អញ្ញត្តំ បដិជាធាបនត្តំ
វុត្ថំ ភកវតាតិ អនុយោគោ បរវាទិស្ស, សម្មតិបរមត្ថានំ ឯកត្តនាទត្តបញ្ញាស្ស
វេបនីយត្តា បដិក្ខេតោ សកវាទិស្ស។ សេសមិធាបិ អត្ថតោ ចាកជមេវាតិ។

សុទ្ធិកសំសន្នវណ្ណានា។

៦. ឱបម្មសំសន្នវណ្ណានា

២៨-៣៦. ឥនាទិ រូបាទីហោវ សទ្ធិ ឱបម្មវសេន សុទ្ធិកជ្ជសំសន្នវណ្ណានិ ហោតិ។
តត្ថ រូបវេទនានំ ឧបលទ្ធិសាមញ្ញេន អញ្ញត្តបុច្ឆា ច បុគ្គលរូបានំ
ឧបលទ្ធិសាមញ្ញបុច្ឆា ចាតិ បុច្ឆាទ្វយម្បិ សកវាទិស្ស, ឧភោបិ បដិញ្ញា

បរវាទិស្ស។ បរវាទិនា អនុញ្ញាតេន ឧបលទ្ធិសាមញ្ញេន រូបវេទនានំវិយ
រូបបុគ្គលានំ អញ្ញត្តានុយោគោ សកវាទិស្ស, បដិក្ខេបោ ឥតរស្ស។
សេសមិធាបិ អត្ថតោ ចាកដមេវ។ ធម្មតោ បនេត្ត រូបមូលកាដីនំ ចក្កានញ្ច
វសេន សកវាទីបក្ខេវីសាធិកានិ នវ និគ្គហបញ្ចកសតានិ ធស្សីតានិ។ កម៌?
ខន្ធសុ តាវ រូបមូលកេ ចក្កេ ចត្តារិ, តថា វេទនាទិមូលកេសូតិ វីសតិ។
អាយតនេសុ ចក្ខាយតនមូលកេ ចក្កេ ឯកាទស, តថា សេសេសូតិ
ទុត្តិសសតំ។ ធាតុសុ ចក្ខុធាតុមូលកេ ចក្កេ សត្តរស, តថា សេសេសូតិ
ធាធិកានិ តីណិ សតានិ។ ឥន្ទ្រិយេសុ ចក្ខុន្ទ្រិយមូលកេ ចក្កេ ឯកវីសតិ, តថា
សេសេសូតិ ធាសដ្ឋាធិកានិ ចត្តារិ សតានិ។ ឯវំ សញ្ញាទិបិ វីសាធិកានិ នវ
និគ្គហបញ្ចកសតានិ ហោន្តិ។

៣៧-៤៥. បរវាទីបក្ខេបិ រូបំ ឧបលព្ពតីតិ អនុលោមវសេនេវ រូបវេទនាទីនំ
អញ្ញត្តបដិញ្ញំ ការេត្វា បុន អត្ថិ បុគ្គលោតិ សុត្តំ និស្សាយ ធលវសេន
បុគ្គលស្ស រូចាទីហិ ឧបលទ្ធិសាមញ្ញំ អាហេបេត្វា អញ្ញត្តានុយោគោ កតោ។
សេសមិធាបិ អត្ថតោ ឧត្តានមេវ។ ធម្មតោបិ សកវាទីបក្ខេវ វុត្តនយេន
វីសាធិកានិ នវ បដិកម្មបញ្ចកសតានិ ធស្សីតានិ។

រូចាទីហិ សទ្ធិំ ឱបម្បវសេន សច្ចិកជ្ឈសំសន្ននំ។

៧. ចតុក្កនយសំសន្ននវណ្ណាធា

៤៦-៥២. ឥទានិ យំ សច្ចិកជ្ឈបរមត្ថេន ឧបលព្ពតិ, តេន យស្មា រូចាទីសុ
សត្តបញ្ញាសាយ សច្ចិកជ្ឈបរមត្ថេសុ អញ្ញតវេន ភវិតតំ; រូចាទិនិស្ស្រីតេន វា,
អញ្ញត្រ វា រូចាទីហិ, រូចាទីនំ វា និស្សយេន, តស្មា ឥមិនា ចតុក្កនយេន
សច្ចិកជ្ឈសំសន្ននំ អារទ្ធិំ។ តត្ថ រូបំ បុគ្គលោតិ អនុយោគោ សកវាទិស្ស,

ឧប្បទទិដ្ឋិកយេន នហោវាតិ បដិក្ខេបោ បរវាទិស្ស, និគ្គហារោបនំ
សកវាទិស្ស។ កី បនេតំ យុត្តំ, ននុរូបំ វេទនាតិ វុត្តម្បី បដិក្ខិបិតត្ថមេវាតិ?
អាម បដិក្ខិបិតត្ថំ។ តំ បន រូបតោ វេទនាយ អញ្ញាសភាវសញ្ញាវតោ, ន
អញ្ញត្តាភាវតោ។ អយញ្ញ រូចាទិសុ ឯកធម្មតោបិ បុគ្គលស្ស អញ្ញត្តំ ន ឥដ្ឋតិ,
តស្មា យុត្តំ។ អយញ្ញ អនុយោគោ រូបំ បុគ្គលោ... បេ... អញ្ញាតាវិន្ទិយំ
បុគ្គលោតិ សកលំ បរមត្ថសង្ខំ សន្ធាយ អារន្ទោ។ សកលំ បន
បច្ចុត្តលក្ខណាវសេន ឯកតោ វុត្តំ ន សក្កាតិ តន្តិវសេន
អនុយោគលក្ខណាមត្តមេតំ វេទិតំ។ តេន វិញ្ញា អត្តំ វិភាវេន្តិ។ វាទកាមេន បន
ឥមំ លក្ខណំ គហេត្វាយ ថា យថា បរវាទិស្ស ឱកាសោ នហោតិ, តថា តថា
វុត្តត្ថំ។ ឥតិ តន្តិវសេន អនុយោគលក្ខណស្ស វេទិតត្ថាបិ យុត្តមេវ។ ឥមិនា
នយេន សញ្ញានុយោគេសុ អត្ថោ វេទិតត្ថោ។

អយំ បន វិសេសោ - រូបស្មី បុគ្គលោតិអាទិសុ យថា ឯកំ មហាក្ខតំ
និស្សាយ តយោ មហាក្ខតា, វុត្តរូបំ និស្សាយ វិញ្ញាណំ រូបស្មិន្តិ វុត្តំ វុដ្ឋតិ, កី តេ
ឯវំ រូបស្មី បុគ្គលោ? យថា ច សភាគវិនិច្ឆ័យតោ វេទនាទយោ សព្វធម្មា,
អរូចា វា បន ចត្តារោ ខន្ធា, និព្វានមេវ វា “អញ្ញត្រ រូចា” តិ វុត្តំ វុដ្ឋតិ, កី តេ ឯវំ
បុគ្គលោ? យថា ច ចិត្តសមុដ្ឋានានំ រូចានំ និស្សយវសេន “វេទនាយ រូបំ... បេ...
វិញ្ញាណស្មី រូប” តិ វុត្តំ វុដ្ឋតិ, កី តេ ឯវំ បុគ្គលោតិ? សញ្ញានុយោគេសុ បន
ឧប្បទទិដ្ឋិកយេន ចេវ សមយវិរោធន ច បដិក្ខេបោ បរវាទិស្ស។ សេសមេត្ត
អត្ថតោ ចាកជមេវ។ ធម្មតោ បនេត្ត សត្តបញ្ញាសាយ សង្ខកដ្ឋេសុ ឯកេកស្មី
ចត្តារិ ចត្តារិ កត្វា និគ្គហាវសេន អដ្ឋវិសាធិកានិ ទ្វេ បញ្ចកសតានិ
ទស្សីតានិ។ បរវាទិបក្ខេបិ បដិកម្មវសេន តត្ថកានេវ។ យា បនេត្ត អត្ថិ
បុគ្គលោតិ វុត្តេ សកវាទិស្ស បដិញ្ញា, សា សុត្តេ អាគតេន សម្មតិវសេន។ យោ

រូបំ បុគ្គលោតិអាទីសុ បដិក្ខេចា, សោ សក្កាយទិដ្ឋិបញ្ញាស្ស បឋមីយត្តា។
បរវាទិស្ស បដិកម្មំ ធលវសេនេវាតិ។

ចតុក្កនយសំសន្ននំ។

និដ្ឋិតា ច សំសន្ននកថា។

៨. លក្ខណយុត្តិវណ្ណានា

៥៣. ឥទានិលក្ខណយុត្តិ នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា បេបេត្វា និព្វានំ
សេសោ សច្ចិកជ្ជបរមត្តោ បច្ចយបដិពទ្ធតាយ សប្បច្ចយោ, បច្ចយេហិ
សមាគម្ម កតត្តា សង្ខតោ, ឧប្បជ្ឈិត្វា និរុដ្ឋនតោ សទា អភារតោ
អសស្សតោ, ឧប្បត្តិការណាសដ្ឋាតស្ស និមិត្តស្ស អត្ថិតាយ សនិមិត្តោ,
និព្វានំ វុត្តប្បការាភារតោ អប្បច្ចយំ អសង្ខតំ សស្សតំ អនិមិត្តន្តិ ឥទំ
សច្ចិកជ្ជស្ស លក្ខណំ។ តស្មា យទិ បុគ្គលោបិ សច្ចិកជ្ជបរមត្តោ តស្សបិ
ឥមីនា លក្ខណេន ភវិតព្ភន្តិ សន្ធាយ បុគ្គលោ សប្បច្ចយោតិអាទយោ អដ្ឋបិ
អនុយោគា សកវាទិស្ស, បដិក្ខេចា បរវាទិស្ស។ អាជានាហិ និគ្គហន្តិអាទិ
បនេត្ថ សង្ខតំ។ ឯវមេតានិ សកវាទីបក្ខេ អនុលោមបច្ចនីកេ
អនុលោមមត្តវសេន អដ្ឋ បញ្ចកានិ វេទិតព្វានិ។

៥៤. បរវាទីបក្ខេបិ បច្ចនីកានុលោមេ បច្ចនីកមត្តវសេន អដ្ឋេវ។ តត្ថ
យស្មា បរវាទិនា សុត្តវសេន សម្មតិសច្ចំ សាទិតំ, សម្មតិយា ច
សប្បច្ចយាទិការោ នត្ថិ, តស្មា យាថាវតោ ច បដិក្ខេចា សកវាទិស្ស។
ធលវសេន បន វត្ថុព្ភំ “អាជានាហិ បដិកម្មំ” ត្ថិអាទិ សព្វំ ឥធាបិ សង្ខតមេវ។

លក្ខណយុត្តិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. វេទនសោធនវណ្ណានា

៥៥-៥៩. ឥធានិ វេទនសោធនំ ហោតិ។ តត្ថ យទេតំ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិ
វេទនំ, តំ សោធនតំ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ, ឧបលព្ពតិ បុគ្គលោតិ។ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស។ តស្សត្ថោ - យទេតំ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិ បទទ្ធយំ, តំ ឯកត្ថំ វា
ភវេយ្យ នានត្ថំ វា។ យទិ តាវ នានត្ថំ, យថា អញ្ញំ រូបំ, អញ្ញា វេទនា, ឯវំ អញ្ញោ
បុគ្គលោ, អញ្ញោ ឧបលព្ពតីតិ អាបជ្ជតិ។ អថេកត្ថំ, យថា យំ ចិត្តំ តំ មនោ, ឯវំ
ស្មេវ បុគ្គលោ, សោ ឧបលព្ពតីតិ អាបជ្ជតិ។ តេន តំ វេទនាមិ “យទិ តេ យោ
បុគ្គលោ, សោ ឧបលព្ពតិ, ឯវំ សន្តោ យោ យោ ឧបលព្ពតិ, សោ សោ បុគ្គលោតិ
អាបជ្ជតិ, កី សម្មជិច្ឆសិ ឯត”ន្តិ? តតោ បុគ្គលវាទី យស្មា បុគ្គលស្ស
ឧបលព្ពតំ ឥច្ឆតិ, ន ឧបលព្ពមាណាម្បិ រូចាទីនំ បុគ្គលភាវំ, តស្មា បុគ្គលោ
ឧបលព្ពតិ, ឧបលព្ពតិ កេ ហិ ចិ បុគ្គលោ កេ ហិ ចិ ន បុគ្គលោតិអាទិមាហ។
តស្សត្ថោ - មម បុគ្គលោ អត្ថិ បុគ្គលោតិ សត្តុ វេទនតោ ឧបលព្ពតិ។ យោ បន
ឧបលព្ពតិ, ន សោ សញ្ញោ បុគ្គលោ, អថ ខោ កេ ហិ ចិ បុគ្គលោ កេ ហិ ចិ ន
បុគ្គលោតិ។ តត្ថ កោ-ការត្ថេ កេ-ការោ, ហិ-ការោ ច និចាតមត្តោ។ កោចិ
បុគ្គលោ, កោចិ ន បុគ្គលោតិ អយំ បនេត្ថ អត្តោ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - បុគ្គលោចិ
ហិ រូចាទីសុចិ យោ កោចិ ធម្មោ ឧបលព្ពតិយេវ, តត្ថ បុគ្គលោវ បុគ្គលោ។
រូចាទីសុ បន កោចិចិ ន បុគ្គលោតិ។ តតោ តំ សកវាទី អាហា - បុគ្គលោ កេ ហិ
ចិ ឧបលព្ពតិ កេ ហិ ចិ ន ឧបលព្ពតីតិ។ តស្សត្ថោ - បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិ
បទទ្ធយស្ស អត្ថតោ ឯកត្ថេ យទិ ឧបលព្ពតីតិ អនុញ្ញាតោ ធម្មោ បុគ្គលតោ
អនុញ្ញាចិ កោចិ បុគ្គលោ កោចិ ន បុគ្គលោ, បុគ្គលោចិ តេ កោចិ ឧបលព្ពតិ,
កោចិ ន ឧបលព្ពតីតិ អាបជ្ជតិ, កី សម្មជិច្ឆសិ ឯតន្តិ? សោ បុគ្គលស្ស
អនុបលទ្ធិ អនិច្ឆន្តោ ន ហោវន្តិ បដិក្ខិបតិ។ ឥតោ បរំ “អាជាតាហិ
និគ្គហ”ន្តិអាទិ សព្វំ សទ្ធិត្ថំ។ វិគ្គារតោ បន វេទិតព្ពំ។ បុគ្គលោ

សង្ខិកដ្ឋាតិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ សញ្ញានិ ហេតានិ ឧបលព្ពតិវេវចនានេវ,
អបិច យស្មា “បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិសង្ខិកជ្ជបរមត្ថេនា”តិ អយំ បុគ្គលវាទិនោ
បដិញ្ញា, តស្មាស្ស យថេវ បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិតិ លទ្ធិ, ឯវមេវំ បុគ្គលោ
សង្ខិកដ្ឋាតិបិ អាបជ្ជតិ។ យា បនស្ស បុគ្គលោ អត្ថិតិ លទ្ធិ, តស្ស
វិជ្ជមានោតិវេវចនមេវ, តស្មា សញ្ញានិហេតានិ វចនានិ សោធិតានិ។

២០. តត្ថ យំ អវសានេ “បុគ្គលោ អត្ថិ, អត្ថិ ន សញ្ញោ បុគ្គលោ”តិអាទិ វុត្ថំ,
តត្រាយមធិប្បាយោ - យញ្ញោតំ បរវាទិនា “បុគ្គលោ អត្ថិ, អត្ថិ កេហិចិ
បុគ្គលោ, កេហិចិ ន បុគ្គលោ”តិ វុត្ថំ, តំ យស្មា អត្ថតោ បុគ្គលោ អត្ថិ, អត្ថិ ន
សញ្ញោ បុគ្គលោតិ ឯត្ថកំ ហោតិ, តស្មា នំ សកវាទី សម្មជិច្ឆាបេត្វា ឥទានិ នំ
ឯវំ អនុយុញ្ញាតិ។ តយា ហិ “អត្ថិ បុគ្គលោ អត្ថហិតាយ បដិបន្នោ”តិ វចនមត្តំ
និស្សាយ “បុគ្គលោ អត្ថិ”តិ លទ្ធិ គហិតា, យថា ច ភគវតោ ឯតំ វុត្ថំ, តថា
“សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្ស, មោយរាជា, សទា សតោ”តិអាទិនា (សុ. និ.
១១២៥) នយេន “នត្ថិ”តិបិ វុត្ថំ, តស្មា យថេវ តេ “បុគ្គលោ អត្ថិ, អត្ថិ ន សញ្ញោ
បុគ្គលោ”តិ លទ្ធិ, តថា បុគ្គលោ នត្ថិ, នត្ថិ ន សញ្ញោ បុគ្គលោតិបិ អាបជ្ជតិ, កី
ឯតំ សម្មជិច្ឆសីតិ? អថ នំ អសម្មជិច្ឆន្តោ ន ហោវាតិ បដិក្ខិបតិ។ សេសមេត្ត
និគ្គហាទិវិជានំ វុត្ថនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធិ។

វចនសោធនវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. បញ្ញត្តានុយោគវណ្ណានា

២១-២២. ឥទានិ បញ្ញត្តានុយោគោ នាម ហោតិ។ រូបធាតុយា ហិ បុគ្គលវាទី
រូបី បុគ្គលំ បញ្ញាបេតិ, តថា អរូបធាតុយា អរូបី។ តស្ស តំ លទ្ធិ ភិក្ខុតុំ សញ្ញាបិ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ច បដិក្ខេចោ ច ឥតវស្ស។ សោ ហិ រូបីតិ វុត្ថេ

រូបកាយសញ្ញាវតោ ចេវ តថាវុចាយ ច បញ្ញត្តិយា អត្ថិតាយ បដិជាធាតិ។
កាមីតិ វុត្តេ វីតរាគសញ្ញាវតោ ចេវ តថាវុចាយ ច បញ្ញត្តិយា នត្ថិតាយ
បដិក្ខិបតិ។ អរូបីតិ វុត្តេបិ អរូបក្ខន្ធសញ្ញាវតោ ចេវ តថាវុចាយ ច បញ្ញត្តិយា
អត្ថិតាយ បដិជាធាតិ។ ធួសុបិ នយេសុ សត្តោតិ បុគ្គលស្ស វេវចនវសេន វុត្តំ។

៦៧. ឥនានិ យស្មា សោ “កាយេ កាយានុបស្សី” តិ អាគតជ្ជានេ អញ្ញោ
កាយោ អញ្ញោ បុគ្គលោតិ ឥច្ឆតិ, តស្មា តំ លទ្ធិ ភិទ្ធិតុំ កាយោតិ វា សវីរន្តិ
វាតិអាទិ សកវាទីបុច្ឆា ហោតិ។ តត្ថ កាយំ អប្បិយំ កវិទ្យាតិ កាយំ អប្បេតត្ថំ
អល្លិយាបេតត្ថំ ឯកីការំ ឧបនេតត្ថំ អវិភជិតត្ថំ កត្វា បុច្ឆាមីតិ អត្តោ។
ឯសេសេតិ ឯសោ សោយេវ។ ឯសេ ឯសេតិបិ ចាថោ។ ឯសោ ឯសោយេវាតិ
អត្តោ។ ឯកជ្ជេតិ ឯកជ្ជោ។ សមេ សមភាគេ តជ្ជាតេតិ សមោ សមភាគោ
តជ្ជាតិកោ។ វេចនមត្តេយវេត្ថ ភេនោ។ អត្ថតោ បន កាយោវ ឯសោតិ បុច្ឆតិ។
បរវាទី ធានត្ថំ អបស្សន្តោ អាមន្តាតិ បដិជាធាតិ។ បុគ្គលោតិ វា ដីវោតិ វាតិ
បុច្ឆាយបិ ឯសេវ នយោ។ អញ្ញោ កាយោតិ បុដ្ឋោ បន កាយានុបស្សនាយ
ឯវលទ្ធិកត្តា បដិជាធាតិ។ អញ្ញំ ដីវន្តិ បុដ្ឋោ បន អាហាច្ឆ ភាសិតំ សុត្ថំ
បដិក្ខិបិតុំ អសក្កោន្តោ អវជាធាតិ។ តតោ បរំ “អាជាធាហិ និគ្គហា” ន្តិអាទិ
ឧត្តានត្ថមេវ។

៦៨. បរវាទីបក្ខេ បន អញ្ញោ កាយោ អញ្ញោ បុគ្គលោតិ បុដ្ឋោ សកវាទី
ឋេបនីយបញ្ញត្តា បដិក្ខិបតិ, បរវាទី ធលវសេន បដិកម្មំ ករោតិ។ តម្បិ
ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បញ្ញត្តានុយោគវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. គតិអនុយោគវណ្ណានា

៦៩-៧២. ឥន្ទានិ គតិបរិវត្តនមុខេន ចុតិបដិសន្ធិអនុយោគោ ហោតិ។ តត្ថ យស្មា បុគ្គលវាទី “ស សត្តក្ខត្តបរមំ សន្ធាវត្ថាន បុគ្គលោ” តិអាទិនិ (សំ. និ. ២.១៣៣; ឥតិវុ. ២៤) សុត្តានិ និស្សាយ បុគ្គលោ សន្ធាវត្ថិ លទ្ធិ គហេត្វា វោហាវតិ, តស្មាស្ស តំ លទ្ធិ ភិទ្ធិតុំ សន្ធាវត្ថិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ តត្ថ សន្ធាវត្ថិ សំសរតិ គមនាគមនំ ករោតិ។ អត្តនោ លទ្ធិវសេន បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ សោ បុគ្គលោតិអាទយោ អនុយោគោបិ សកវាទិស្ស, បដិក្ខេបោ ឥតវស្ស។ តត្ថ សោតិ សោយេវាតិ អត្តោ។ ឯវំ បន អនុយុត្តោ សស្សតទិដ្ឋិកយេន បដិក្ខិបតិ។ អញ្ញោតិ បុដ្ឋោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិកយេន។ សោ ច អញ្ញោ ចាតិ បុដ្ឋោ ឯកច្ឆសស្សតទិដ្ឋិកយេន។ នេវ សោ ន អញ្ញោតិ បុដ្ឋោ អមរាវិក្ខេបទិដ្ឋិកយេន។ បុន ចត្តារោបិ បញ្ចោ ឯកតោ បុដ្ឋោ ចតុន្ទម្បិ ទិដ្ឋនំ កយេន បដិក្ខិបិត្វា បុន យានិស្ស សុត្តានិ និស្សាយ លទ្ធិ ឧប្បន្នា តានិ ទស្សេន្តោ តេន ហិ បុគ្គលោ សន្ធាវត្ថិអាទិមាហ។

៧៦. បុន សកវាទិនា “ហ្វាយំ តវ លទ្ធិយា សន្ធាវតិ, កី សោ អស្មិញ្ច បរស្មិញ្ច លោកេ ឯកោយេវា” តិ អធិប្បាយេន ស្សោតិ និយមេត្វា បុដ្ឋោ សស្សតកយា បដិក្ខិបិត្វា បុន ទទ្ធាំ កត្វា តថេវ បុដ្ឋោ យស្មា សោ បុគ្គលោវ ន អញ្ញោ ភាវោ, “សោ តតោ ចុតោ ឥធូបបន្នោ” តិអាទិសុត្តម្បិ (ចារា. ១២; ធិ. និ. ១.២៤៥) អត្ថិ, តស្មា បដិជាតាតិ។ ស្សោវ មនុស្សោតិ បុដ្ឋោ មនុស្សស្សោវ នេវត្តាភាវតោ បដិក្ខិបតិ។

៧៧. បុន បុដ្ឋោ “អហំ តេន សមយេន សុនេត្តោ នាម សត្តា អហោសិ” តិអាទិសុត្តវសេន (អ. និ. ៧.៦៦ អត្តតោ សមាទំ) បដិជាតាតិ។ អថស្ស សកវាទី នេវមនុស្សបបត្តិនំ នានត្តតោវ ចនំ មិច្ឆាតិ បកាសេន្តោ មនុស្សា ហុត្វាតិអាទិមាហ។

៧៨. តត្ថ ហេវំ មរណំ ន ហេហិតីតិ ឯវំ សន្តេ មរណំ ន ភវិស្សតីតិ អត្ថោ។
តតោ បរំ យក្ខោ បេតោតិ អត្តភាវនានត្តវសេន អនុយោគនានត្តំ វេទិតព្ពំ។

៨២. ខត្តិយោតិអាទិនិ ជាតិវសេន ចេវ អង្គវេកល្លាទិវសេន ច វុត្តានិ។

៨៧. បុន ន វត្តព្ពន្ធិ បរវាទិនា បុដ្ឋោ ឥធម្មកស្ស ឧបបត្តិវសេន
បរលោកស្ស គមនាភាវតោ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស បុន សោតាបន្នស្ស
ភវន្តរេបិ សោតាបន្នភាវាវិជហនតោ ទុតិយបដិញ្ញាបិ តស្សេវ។
ហញ្ញីតិអាទិវចនំ បរវាទិស្ស។

៨៨. បុន ទេវលោកេ ឧបបន្នស្ស មនុស្សត្តាភាវទស្សនេន អនុយោគោ
សកវាទិស្ស។

៨៩. តតោ បរំ អនញ្ញោ អវិគតោតិ ឯត្ថ អនញ្ញោតិ សញ្ញាការេន
ឯកសទិសោ។ អវិគតោតិ ឯកេនាបិ អាការេន អវិគតោតិ អត្ថោ។ ន ហេវន្តិ
ទេវលោកេ ឧបបន្នស្ស មនុស្សភាវាភាវតោ ឯវមាហ។

៩០. បុន ទឡ្យំ កត្វា អនុយុត្តោ “ស្វេវ បុគ្គលោ សន្ធាវតី”តិ លទ្ធិយា
អនុជាតាតិ។ ហត្ថច្ឆិន្នោតិអាទិ អាការវិគមនទស្សនេន អវិគតោ សន្ធាវតីតិ
លទ្ធិភិទ្ធនត្តំ វុត្តំ។ តត្ថ អឡុច្ឆិន្នោតិ យស្ស អង្គជ្ជកា ជិន្នា។ កល្យាណច្ឆិន្នោតិ
យស្ស មហាញ្ញាវ ជិន្នា។

៩១. សរូចោតិអាទិសុ បឋមេ បញ្ញោ ឥមិនា រូបកាយេន សទ្ធិ អគមនំ
សន្ធាយ បដិក្ខបតិ។ ទុតិយេ អន្តរាភវបុគ្គលំ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ សោ ហិ
តស្ស លទ្ធិយា សរូចោវ គន្ធា មាតុកុច្ឆិ បរិសតិ។ អថស្ស តំ រូបំ ភិជ្ជតិ។ តំ

ជីវន្តិយេន រូបសង្ខារតេន សរីរេន សន្ធិ កច្ចតិ, កិមស្ស តនេវ ជីវំ តំ សរីរន្តិ
បុច្ចតិ។ បរវាទី ឥធសរីរនិក្ខេបា សុត្តរិរោធា ច បដិក្ខិបតិ។

សវេទនោតិអាធិសុ អសញ្ញបបត្តិ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, តទញ្ញំ ឧបបត្តិ
សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ តំ ជីវន្តិយេន វេទនាធិសង្ខារតេន សរីរេន សន្ធិ កច្ចតិ។
កិមស្ស តនេវ ជីវំ តំ សរីរន្តិ បុច្ចតិ។ តំ ជីវំ តំ សរីរំ, អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរន្តិ
ឯតិស្ស ហិ លទ្ធិយា បញ្ចបិ ខន្ធា សរីរន្តិ អធិប្បតា។ បរវាទី សុត្តរិរោធា
បដិក្ខិបតិ។

៩២. អរូចោតិអាធិសុ បឋមេ បញ្ចេ អន្តរាភវំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយេ
អរូចា រូបំ ឧបបន្នមាណំ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ អញ្ញំ, ជីវន្តិយំ រូបសង្ខារតំ សរីរំ
បហាយ អរូចោ សន្ធាវតិ, កី តេ តំ សរីរំ អញ្ញំ, អញ្ញំ ជីវន្តិ បុច្ចតិ។ ឥតរោ
សុត្តរិរោធា បដិក្ខិបតិ។

អវេទនោតិអាធិសុ សញ្ញិភវំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, តទញ្ញំ ឧបបត្តិ សន្ធាយ
បដិជាតាតិ។ អញ្ញំ ជីវន្តិយំ វេទនាធិសង្ខារតំ សរីរំ បហាយ អវេទនោ
អវិញ្ញាណោ សន្ធាវតិ, កី តេ តំ អញ្ញំ សរីរំ, អញ្ញំ ជីវន្តិ បុច្ចតិ។ ឥតរោ
សុត្តរិរោធា បដិក្ខិបតិ។

៩៣. រូបំ សន្ធាវតីតិអាធិសុ យេ រូបាធិយោ ខន្ធទុចាធាយ បុគ្គលំ
បញ្ញាបេតិ, កី តេ តស្មី បុគ្គលេ សន្ធាវន្តេ តម្បី រូបំ សន្ធាវតីតិ បុច្ចតិ។ បរវាទី
“អវិជ្ជាជីវរណាណំ សត្តាណំ តណ្ហាសំយោជនាណំ សន្ធាវតំ សំសរត”ន្តិ
សត្តស្សេវ សន្ធាវនវចនតោ បដិក្ខិបតិ។ បុន បុដ្ឋោ យស្មា រូបាធិធម្មវិនា
បុគ្គលោ នត្តិ, តស្មា តស្មី សន្ធាវន្តេ តេនបិ រូបេន សន្ធាវតត្ថន្តិ សញ្ញាយ
បដិជាតាតិ។ វេទនាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។

៩៤. រូបំ ន សន្ធាវតីតិអាទីសុយស្មាតេ រូបំ បុគ្គលោ ន ហោតិ, ស្ទេវ ច
សន្ធាវតីតិ វេទេសិ, តស្មា តំ បុច្ឆាមិ, កីតេ រូបំ ន សន្ធាវតីតិ អត្ថោ។ ឥតរោ
បុគ្គលេ សន្ធាវន្តេ ន សក្កា តស្ស ឧបាទានក្ខតេន រូបេន សន្ធាវតុន្តិ សញ្ញាយ
បដិក្ខិបតិ។ បុន បុដ្ឋោ សត្តានញ្ញោ សន្ធាវនវចនតោ បដិជាធាតិ។ សេសមេត្ត
ឧត្តានមេវ។

ការថានំ បន អយមត្ថោ - អាយស្មតោ មតេន រុក្ខំ ឧបាទាយ ឆាយាវិយ,
ឥន្ទនំ ឧបាទាយ អគ្គិវិយ ច, ខន្ធទុបាទាយ បុគ្គលោ; រូបាទីនំ សន្ធាវនេ អសតិ
តេសុ ខន្ធសុ ភិជ្ជមាទេសុ សោ តវ បុគ្គលោ ភិជ្ជតិ ច, វរំ សន្តេ ឧច្ឆេទាភវតិ
ទិដ្ឋិ, ឧច្ឆេទទិដ្ឋិតេ អាបជ្ជតិ។ កតរា យា ពុទ្ធនវិវដ្តិតា អកុសលទិដ្ឋិ។ យា បន
“ឧច្ឆេទវាទី សមណោ កោតមោ”តិ បរិយាយភាសិតា, ន តំ វេទាមាតិ
ទស្សតិ។ អថាបិ តេសុ ខន្ធសុ ភិជ្ជមាទេសុ សោ បុគ្គលោ ន ភិជ្ជតិ, វរំ សន្តេ
សស្សតោ បុគ្គលោ ហោតិ។ តតោ សោ និព្វានេន សមសមោ អាបជ្ជតិ។
សមសមោតិ អតិវិយ សមោ, សមេន វា សមោ, សមភារេនេវ សមោ។ យថេវ
និព្វានំ នុប្បជ្ជតិ ន ភិជ្ជតិ, វរំ តេ បុគ្គលោបិ តេន សមសមោតិ។

កតិបរិវត្តនមុខេន ចុតិបដិសន្ធានុយោគោ និដ្ឋិតោ។

អនុយោគវណ្ណោ។

១២. ឧបាទាបញ្ញត្តានុយោគវណ្ណោ

៩៥. ឥទានិ ឧបាទាបញ្ញត្តានុយោគោ ហោតិ។ តត្ថ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញាបដិក្ខេចោ បរវាទិស្ស។ សោ ហិ រុក្ខំ ឧបាទាយ ឆាយាយ វិយ, ឥន្ទនំ
ឧបាទាយ អគ្គិស្សវិយ ច, រូបាទីនិ ឧបាទាយ បុគ្គលស្ស បញ្ញត្តិ បញ្ញាបនំ
អវពោធនំ ឥច្ឆតិ, តស្មា “រូបំ ឧបាទាយា”តិ បុដ្ឋោ បដិជាធាតិ។ បុន យថា

រុក្ខជាតិធានា ឆាយា រុក្ខាវិយ, ឥន្ទុទាតានៅ ច អគ្គី ឥន្ទុនំវិយ អនិច្ចាទិធម្មា,
ឃ្លី តេ រុក្ខាទិធម្មានៅ បុគ្គលោ រុក្ខាទយោវិយ អនិច្ចាទិ ឥមមត្តំ បុដ្ឋា
អត្តនោលទ្ធិយំ វេត្វា បដិក្ខិបតិ។

៩៧. នីលំ រូបំ ឧបាទាយ នីលោតិអាទីសុ នីលរូបេន សទ្ធិ បុគ្គលស្ស ឯកត្តំ,
ឯកសរីរេ នីលាទីនំ ពហុនំ វសេន ពហុភាវញ្ច អនិច្ចន្តោ បដិក្ខិបតិ។

៩៨. កុសលំ វេទនន្តិ ឯត្តាបិ វេទនាយ សទ្ធិ ឯកត្តំ ឯកសន្តានេ ពហុនំ
កុសលវេទនានំ វសេន ពហុភាវញ្ច អនិច្ចន្តោ បដិក្ខិបតិ។ ធុតិយនយេ
មគ្គកុសលោតិអាទិវចនសញ្ញាវតោ ឆេកជ្ជំ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។
សឯលោតិអាទិទិ បុដ្ឋា តថាវុបស្ស វោហារស្ស អភាវតោ បដិក្ខិបតិ។

៩៩. អកុសលបក្ខេ អឆេកជ្ជំ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។

១០០. អព្យាកតបក្ខេ សស្សតាទិវសេន អព្យាកតភាវំ សន្ធាយ
បដិជាតាតិ។ សេសមេត្ត ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

១០៤. ចក្ខុំ ឧបាទាយាតិអាទីសុ “ចក្ខុមា វិសមាដិវ...បេ... ចាទានិ
បរិវដ្ឋយេ” តិ(ឧទា. ៤៣) អាទិវោហារសញ្ញាវតោ បដិជាតាតិ។
ចក្ខុមត្តាទិទិរោធន បុគ្គលនិរោធំ អនិច្ចន្តោ បដិក្ខិបតិ។

១០៧. រូបំ ឧបាទាយ វេទនំ ឧបាទាយាតិ ឯត្ត អញ្ញេបិ រូបមូលកា
ធុកតិកចតុក្កា វេទិតព្ពំ។ យស្មា បន ខន្ធ ឧបាទាយ បុគ្គលស្ស បញ្ញត្តិ, តស្មា
ទ្វេបិ តយោបិ ចត្តារោបិ បញ្ចបិ ឧបាទាយ បញ្ញត្តិ បដិជាតាតិ។ ឯកសន្តានេ
បន ទ្ធិន្នំ បញ្ចន្នំ វា អភាវា បដិក្ខិបតិ។ អាយតនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

១១២. ឥតានិ យំ ឧបាទាយ យស្ស បញ្ញត្តិ, យថា តស្ស អនិច្ចតាយ
តស្សបិ អនិច្ចតា, តតោ ច អញ្ញត្តំ សិទ្ធិំ, ឯវំ តស្ស បុគ្គលស្សបិ អាបជ្ជតីតិ
នស្សេតុំ យថា វុត្តន្តិអាទិមាហ។ តត ឧបាទាយាតិ បដិច្ច អាគម្ម, នវិនា តន្តិ
អត្តោ។ បរវាធិ បន តថា អនិច្ចន្តោ លទ្ធិយំ វេត្វា បដិក្ខិបតិ។

១១៥. និគឡោតិ សម្ពុល្លិកពន្ធនំ។ នេគឡិកោតិ តេន ពន្ធកោ យស្ស រូបំ
សោ រូបវាតិ យស្មា យស្ស រូបំ សោ រូបវា ហោតិ, តស្មា យថា ន និគឡោ ...បេ...
អញ្ញោ រូបវាតិ អត្តោ។

១១៦. ចិត្តេ ចិត្តតិអាទិសុ សភកាធិចិត្តវសេន សភកាធិតំ សន្ទាយ
ចិត្តានុបស្សនាវសេន បដិជាតាតិ។ ជាយតីតិអាទិនា នយេន បុដ្ឋោ បុគ្គលស្ស
ខណិកភាវំ អនិច្ចន្តោ បដិក្ខិបតិ។ “សោ”តិ វា “អញ្ញោ”តិ វា បុដ្ឋោ
សស្សតុច្ឆេទកយេន បដិក្ខិបតិ។ បុន នវត្ថុតំ “កុមារកោ”តិ វា “កុមារិកា”តិ
វា បុដ្ឋោ លោកវេហារសមុច្ឆេទកយេន វត្ថុត្ថន្តិ បដិជាតាតិ។ សេសមេត្ត
ចាកដមេវ។

១១៨. ឥតានិ បរវាធិ អញ្ញោនាការេន លទ្ធិ បតិជ្ជាបេតុកាមោ នវត្ថុតំ
បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិអាទិមាហ។ តត នវត្ថុត្ថន្តិ កី តេ ឥមិនា ឯវំ ពហុនា
ឧបាទាបញ្ញត្តានុយោគេន, ឥទំ តាវ វេទហិ, កី នវត្ថុតំ “បុគ្គលោ ឧបលព្ពតិ
សច្ចិកជ្ជបរមត្ថនា”តិ។ តតោ សកវាធិនា អាមន្តាតិ វុត្តេ ននុយោ
បស្សតីតិអាទិមាហ។ តត យោតិ បុគ្គលោ។ យន្តិរូបំ។ យេនាតិ ចក្ខុនា។ សោតិ
បុគ្គលោ។ តន្តិរូបំ។ តេនាតិ ចក្ខុនា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - ននុយោ យំ រូបំ យេន
ចក្ខុនា បស្សតិ, សោ តំ រូបំ តេន ចក្ខុនា បស្សន្តោ បុគ្គលោតិ។ សកវាធិ
កិញ្ញាបិ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស និស្សយភាវំ គច្ឆន្តិ ចក្ខុមេវ រូបំ បស្សតិ, តថា
សោតមេវ សទ្ធិំ សុណាតិ...បេ... វិញ្ញាណមេវ ធម្មំ វិជាតាតិ, “អត្តិ អរហតោ

ចក្ខុ, បស្សតិ អរហា ចក្ខុនា រូប" ត្ថិអាទិសម្មតិវសេន បន អាមន្តាតិ
បដិជានាតិ។

១២០. តតោ ធលវាទំ និស្សាយ បរវាទិនា បុគ្គលស្ស វត្ថុព្ពតាយ សាធិតាយ
តមេវ វាទំ បរិវត្តត្វា បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិអាទិមាហ។ តត្ថ យោ ន បស្សតីតិ
អន្លោ អសញ្ញសត្តោ អរូបំ ឧបបន្នោ និរោធំ សមាបន្នោ, អនន្លោបិ ច អញ្ញាត្រ
ទស្សនសមយា ន បស្សតិ នាម។ សេសវាវេសុបិ ឯសេវ នយោ។ សេសំ
ចាឡិវសេនេវ អត្ថតោ វេទិតព្ពំ។

១២២. សុត្តសំសន្នាយំ ទិព្ពស្ស ចក្ខុនោ រូបគោចរត្តា រូបំ បស្សតីតិ
អាហ។ ធុតិយវាវេ “សត្តេ បស្សមី” តិវចនតោ បុគ្គលំ បស្សតីតិ អាហ។
តតិយវាវេ “រូបំ ទិស្វា បុគ្គលំ វិភាវេតី” តិ លទ្ធិតោ ឧភោ បស្សតីតិ អាហ។
យស្មា បន បស្សិតព្ពំ នាម ទិដ្ឋំ សុតំ មុតំ វិញ្ញាតន្តិ ចតុព្ពិដេ រូបសង្កហោ
រូចាយតនមេវ សង្កហិតំ, តស្មា សកវាទី “រូបំ បុគ្គលោ, បុគ្គលោ រូបំ, ឧភោ
រូប” ត្ថិ អនុយោគំ ករោតិ។ តស្សត្ថោ ចាកដោយេវាតិ។

ឧបាទាបញ្ញត្តានុយោគវណ្ណានា។

១៣. បុរិសការានុយោគវណ្ណានា

១២៣. ឥធានិ បុរិសការានុយោគោ ហោតិ។ តត្ថ កម្មេ សតិ និយមតោ
តស្ស ការកេនបិ ភវិតព្ពន្ធិ លទ្ធិយា បុច្ឆា បរវាទិស្ស, តថារូចានំ កម្មានំ
អត្ថិតាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ បុន កត្តា ការេតាតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស។ តត្ថ
កត្តាតិ តេសំ កម្មានំ ការកោ។ ការេតាតិ អាណាត្ថិទេសនាទីហិ ឧបាយេហិ
ការាបកោ។ ឥធានិ យស្មា បរវាទី បុគ្គលំ សន្ធាយ កត្តាតិ បុច្ឆតិ, ន
ករណមត្តំ, តស្មា បដិក្ខេចោ សកវាទិស្ស។

១២៤. តស្ស កត្តា ការតោតិ ឯត្ថ យទិ យំ យំ ឧបលព្ពតិ, តស្ស តស្ស
កត្តា បុគ្គលោ តេ ឧបលព្ពតិ, កី តស្សបិ ការកោ ច ការាបកោ ច អញ្ញោ
បុគ្គលោ ឧបលព្ពតីតិ អត្ថោ។ បរវាទី តថា អនិច្ចន្តោ ឥស្សរនិម្មានវាទកយេន
បដិក្ខិបតិ។ បុន បុដ្ឋោ យស្មា បុគ្គលំ មាតាបិតារោ ជនេន្តិ នាមំ ករោន្តិ
ចោសេន្តិ, តស្មាស្ស តេ ការកា។ យេ ច បន តំ កល្យាណមិត្តា វា អាចរិយា វា
តានិ តានិ វិជ្ជាជ្ជានសិប្បាយតនានិ សិក្ខាបេន្តិ, តេ ការាបកា នាមាតិ ឥមមត្តំ
សន្ធាយ បដិជានាតិ។ បុរិមកម្មមេវ តស្ស កត្តា ចេវ ការាបេតា បាតិ
អធិប្បតំ។

១២៥. តស្ស តស្សេវាតិ ឥមិនា ឥទំ បុច្ឆតិ - យទិ កម្មានំ ការកស្ស កត្តា
តស្សបិ កត្តា តស្សបិ កត្តា អត្ថេវ, ឯវំ សន្តេ បុរិមេន បុរិមេន អវស្សំ បច្ឆា
បច្ឆា បុគ្គលោ កាតត្ថោតិ ឥមិនាបិ តេ កម្មានំ ការកេន បុគ្គលេន អាយតី
អញ្ញោ បុគ្គលោ កាតត្ថោ, តេនាបិ អញ្ញោតិ នត្ថិ ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយា, នត្ថិ
វដ្តស្ស ឧបច្ឆេនោ, នត្ថិ អប្បច្ចយបរិនិព្វានំ។ បច្ចយាការេន បច្ចយបដិពទ្ធស្ស
ទុក្ខស្ស អភាវា យំ និព្វានំ វុត្តំ, នត្ថិ តេ តន្តិ។ អថ វា តស្ស តស្សេវាតិ យទិ កម្មំ
កម្មមត្តំ ន ហោតិ, តស្ស បន ការកោ បុគ្គលោ, តស្សបិ ការកោ, តស្សបិ
ការកោតិ ឯវំ បុគ្គលបរម្មរា អត្ថិ។ ឯវំ សន្តេ យា ឯសា កម្មវដ្តស្ស
អប្បវត្តិករណេន ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយា វុត្តា, សា នត្ថិតិ អត្ថោ។ បរវាទី តំ
អនិច្ចន្តោ បដិក្ខិបតិ។ ឥតោ អបរាសុបិ ឧបលព្ពតិ សាមញ្ញេន ការកបុច្ឆាសុ
បុគ្គលំ យេវ សន្ធាយ “កត្តា ការតោ”តិ វុត្តំ, ន បច្ចយេ។ ន ហិ
មហាបថីវាទីនំ បច្ចយា នត្ថិ។

១៣៥. អញ្ញោ កល្យាណចាបកានំ កម្មានំ កត្តាតិ បញ្ញោ “សង្ខារវដ្តំ វា
អត្តាន”ន្តិ អាទិទិដ្ឋិកយា បដិក្ខិក្ខោ។

១៣៦. វិចារកោ ឧបលព្ពតិភិអាទិ វិចារកបដិសំវេទីវសេន បុគ្គលំ
ធស្សេន្តស្ស លទ្ធិភិទ្ធនតំ វុត្តំ។ តត្ថ វិចារកបដិសំវេទីភិ អនុយោកោ បរវាទិស្ស,
វិចារកបវត្ថុតោ អញ្ញាស្ស វេទកស្ស អភាវា បដិក្ខេចោ សកវាទិស្ស។ បុន
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។

១៣៨. តស្ស បដិសំវេទីភិ តស្ស វិចារកបដិសំវេទកស្ស បដិសំវេទី យស្មា
បន បដិសំវេទិតញោ នាម វិចារកោ, ន ច បុគ្គលោ វិចារកោ, តស្មា បដិក្ខេចោ
បរវាទិស្ស។ បុន បុដ្ឋោ យស្មា បុញ្ញវិចារកេ វិចារកបដិសំវេទី បុត្តំ វា បតី
វា មាតា វា ជាយា វា បរិបុត្តិ បរិសដ្ឋតិ, តស្មា តថារូបំ បដិសំវេទិតំ សន្ធាយ
បដិជាតាតិ បរវាទី។

តស្ស តស្សេវាតិ យទិ វិចារកោ វិចារកមត្តំ ន ហោតិ, តស្ស បន បដិសំវេទី
បុគ្គលោ, តស្សបិ បដិសំវេទី តស្សបិ បដិសំវេទីភិ វរំ បុគ្គលបរម្មរា អត្ថិ។
វរំ សន្តេ យា វសា វិចារកវដ្ឋស្ស អប្បវត្តិករណោន ទុក្ខស្ស អន្តកិរិយា វុត្តា,
សា នត្ថិតិ អត្ថោ។ ឥតោ បរំ ឧបលព្ពតិសាមញ្ញោន បដិសំវេទីបុច្ឆាសុ ហេដ្ឋា
វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតញោ។

១៤២. អញ្ញោ កល្យាណាចាបកានំ កម្មានំ វិចារកបដិសំវេទីភិ បញ្ញោ
“វេទនវន្តំ វា អត្តាន”ន្តិអាទិទិដ្ឋិភយា បដិក្ខិត្តោ។

១៤៣. ទិព្វំ សុខន្តិអាទិ កល្យាណាចាបកានំ កម្មានំ វិចារកំ ភាជេត្វា
ធស្សនវសេន អារទ្ធិ។ តំ សព្វំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្វំ។ សកវាទិនោ ចេត្ត
បុគ្គលវសេនេវ បដិសំវេទីបដិក្ខេចោ វេទិតញោ, ន វេទយិតវសេន។

១៤៨. មហាបដិវិអាទីនិ ហិ អារម្មណំ កត្វា វេទយិតានំ ឧប្បត្តិ
អប្បដិសិទ្ធា។

១៧០. កត្តា ការតោវិចារកបដិសំវេទីតិអាទិ វេមិស្សកនយវសេន អារទ្ធី។
តត្ថ សោ ករោតីតិ យំ ត្វំ កត្តាតិ ច បដិសំវេទីតិ ច វេទេសិ, កី សោយេវ
ករោតិ, សោ បដិសំវេទេតិ។ អយមនុយោគោ សកវាទិស្ស, សុត្តវិរោធភយេន
បដិក្ខេបោ បរវាទិស្ស។

១៧១. បុន បុដ្ឋោ “ឥធនន្ទតិ បេច្ចនន្ទតិ” តិអាទិសុត្តវសេន (ធម. ប. ១៨)
បដិញ្ញា តស្សេវ។ អបស្ស វេនោកាសំ បដិពាហន្តោ សកវាទី សយំកតំ
សុខទុក្ខំ អាហ។

១៧២. តត្ថ អញ្ញោ ករោតីតិ ការកវេទកានំ អញ្ញត្ថបុច្ឆាវសេន វុត្ថំ។
តតោ បរវាទី សុត្តវិរោធភយេន បដិក្ខិបិត្វា បុន បុដ្ឋោ “មនុស្សភូតោ កត្វា
ទេវភូតោ បដិសំវេទេតិ” តិ មញ្ញមាណោ បដិជាធាតិ។ ឯវំវាទិនោ បន បរំកតំ
សុខទុក្ខំ អាបជ្ជតីតិ តស្ស វសេន បុដ្ឋោ បុន បដិក្ខិបិតិ។

១៧៣. សោ ច អញ្ញោ ចាតិ ការកវេទកានំ ឯកត្ថអញ្ញត្ថបុច្ឆាវសេន វុត្ថំ។
តតោ បរវាទី សុត្តវិរោធភយេនេវ បដិក្ខិបិត្វា បុន បុដ្ឋោ បុរិមេ ទ្វេបិ នយេ
ឯកតោ កត្វា បដិជាធាតិ។ ឯវំវាទិនោ បន សយំកតញ្ច បរំកតញ្ច សុខទុក្ខំ
អាបជ្ជតីតិ តស្ស វសេន បុដ្ឋោ បុន បដិក្ខិបិតិ។

១៧៤. នេវ សោ ករោតីតិ ការកវេទកានំ ឯកត្ថអញ្ញត្ថបដិក្ខេបវសេន
វុត្ថំ។ តតោ បរវាទី សុត្តវិរោធភសេនេវ បដិក្ខិបិត្វា បុន បុដ្ឋោ យស្មា មនុស្សា
ទេវលោកុបបត្តិយា កម្ពំ កត្វា ន មនុស្សភូតោវ បដិសំវេទេតិ, ឆាបិ យេន
កម្ពំ កតំ, តតោ អញ្ញោវ បដិសំវេទេតិ, តស្មា ការកតោ វេទកោ នេវ សោ
ហោតិ, ន អញ្ញោតិ មញ្ញមាណោ បដិជាធាតិ។ លទ្ធិមត្តមេវេតំ? ឯវំវាទិនោ បន
អសយំការំ អបរំការំ អធិច្ចសមុប្បន្នំ សុខទុក្ខំ អាបជ្ជតីតិ តស្ស វសេន បុដ្ឋោ

បុន បដិក្ខបតិ។ អបិច ឥមស្មី វេមិស្សកនយេ អាទិតោ បដ្ឋាយ ឥមិនាបិ
នយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ យស្មា ហិ អយំ បុគ្គលវាទី កម្មានំ ការកញ្ចោ
វេទកញ្ចា ឥច្ឆតិ, តស្មាស្ស យោ ការកោ, តេនេវ វា វេទកេន ភវិតព្ពំ, អញ្ចេន វា
ឧភោហិ វា ភវិតព្ពំ, ឧភោហិ វាបិ ន ភវិតព្ពន្តិ ឥទមាបន្នំ ហោតិ។ ឯវមាបន្នមេវ
អនុយោគំ អនុយុញ្ញត្តោ សកវាទី “សោ ករោតី” តិអាទយោ ចត្តារោបិ វិកប្ប
អាហា។ សេសំ វុត្តប្បការមេវ។

បរិយោសានេ បន ចត្តារោបិ បញ្ញា ឯកតោ បុដ្ឋា។ តត្ថ បដិក្ខេចោ ច
បដិជាននា ច សយំ កតាទិទោសប្បត្តិ ច បុរិមនយេនេវ វេទិតញ្ចោ។ ឥតោ បរំ
“កល្យាណាចាបកានី” តិ អវត្វា ហេដ្ឋា វុត្តនយា ឯវ “កម្មំ អត្ថំ” តិអាទិនា
វិកប្បន ទស្សិតា។ តេសម្បិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

បុរិសការាណុយោគវណ្ណានា។

កល្យាណាវគ្គោតិបិ ឯតស្សេវ នាមំ។

១២. អភិញ្ញាណុយោគវណ្ណានា

១៩៣. ឥតោ បរំ អភិញ្ញាណុយោគាទិវសេន អវហត្ថសាធនា ហោតិ។ តត្ថ
អាមន្តាតិ សកវាទិនា បដិញ្ញាតេ បរវាទី “ពហិទ្ធា អនិជ្រៀយពទ្ធរូបេ
ឥទ្ធិវិធាទិវិសេសាទិគមោ នត្ថិ, អជ្ឈត្តំ អត្ថិ, តស្មា ឥទ្ធាទិនិព្ពត្តកេន បុគ្គលេន
ភវិតព្ព” ត្ថិ មញ្ញាមាណោ ននុ អត្ថិ កោចិ ឥទ្ធិវិកុព្ពតី តិអាទិមាហា។ តំ សព្វំ
ឧត្តានត្ថមេវ។

អភិញ្ញាណុយោគវណ្ណានា។

១៥-១៨. ញាតកាណុយោគាទិវណ្ណានា

១៩៧. ឥនាទិ មាតាតិអាទិកោ ញាតកានុយោគោ។ ខត្តិយោតិអាទិកោ
ជាតិអនុយោគោ។ គហរដ្ឋា បព្ពជិតោតិ បដិបត្តិអនុយោគោ។ ទេវោ
មនុស្សាតិ ឧបបត្តិអនុយោគោ។ សោតាបន្នោតិអាទិកោ បដិវេទានុយោគោ,
អរិយានុយោគោតិបិ វុច្ចតិ។ តេ សព្វេ ឧត្តានត្ថាយេវ។ “អរហា ហុត្វា ន
អរហា”តិ បនេត្ត មោឃបញ្ញត្តា ន វុត្តំ។

២០៦. ចត្តារោ បុរិសយុតាតិអាទិ សំយានុយោគោ, សោមិ ឧត្តានត្ថាយេវ។

២០៩. សង្ខតោតិអាទិ សង្ខិកជ្ជសភាវានុយោគោ។ តត្ថ តតិយា កោដិតិ
បុច្ឆា សករាទិស្ស។ តថាវុបស្ស សង្ខិកជ្ជស្ស អភាវតោ បដិក្ខេចោ
បរវាទិស្ស។ បុន បុដ្ឋោ បុគ្គលំ សន្ធាយ បដិញ្ញា តស្សេវ។

២១០. អញ្ញោ បុគ្គលោតិបញ្ចេបិ សង្ខតេហិ ខន្ធហិ អញ្ញត្ថំ អនិច្ចន្តោ
បដិក្ខេចោ តស្សេវ។

២១២. ខន្ធសង្ខតោតិអាទិ សង្ខតាសង្ខតានិ សរូបេន ទស្សេត្វា
អញ្ញត្ថបុច្ឆនត្ថំ វុត្តំ។

២១៣. រូបំ សង្ខតន្តិអាទិ ខន្ធវិភាកតោ ទស្សេត្វា អញ្ញត្ថបុច្ឆនត្ថំ វុត្តំ។

២១៤. បុគ្គលស្ស ឧប្បាទោតិ បុច្ឆា សករាទិស្ស, “ជាតិធម្មា ជរាធម្មា, អថោ
មរណធម្មិនោ”តិអាទិសុត្តវសេន បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ សង្ខតភារំ បនស្ស សោ
ន ឥច្ឆតិ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។

២១៥. បុន ន ឧប្បាទោ បញ្ញាយតីតិអាទិនា នយេន បុដ្ឋោ “ទុក្ខមេវ ហិ
សម្ពោតិ, ទុក្ខំ តិដ្ឋតិ វេតិ ចា”តិអាទិវចនតោ (សំ. ជិ. ១.១៧១) បុគ្គលស្ស
ឧប្បាទាទយោ នាម ន យុដ្ឋន្តីតិ បដិជានាតិ។

២០៦. អត្តត្ថម្ភីតិ អត្តំ វុច្ឆតិ និព្វានំ។ តត្ថ អត្ថីតិ បុច្ឆតិ។ តស្ស អត្ថិតាយ
សស្សតំ, នត្ថិតាយ។ ឧប្បេនោ អាបដ្ឋតិ។ តទុកយម្បិ អនិច្ឆន្តោ បច្ឆា
បដិក្ខិបតិ។

ញាតកានុយោគាទិវណ្ណាន។

០៩. បដិវេទានុយោគាទិវណ្ណាន

២០៧. ភវំ និស្សាយ បញ្ចេ ភវន្តិ ឧបបត្តិភវំ។

២០៨. វេទនំ វេទិយមានបញ្ចេ វេទនំ វេទិយមាណោ បរិគ្គហិតវេទនោ
យោគាវចរោ បដាធាតិ, ពាលបុប្ផដ្ឋនោ នប្បដាធាតិ។

២២៤. កាយានុបស្សនាទិបញ្ញា ឧត្តានត្ថាយេវ។

២២៦. ចារាយនកាថាយ សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្សតិ សត្តសុញ្ញតវសេន
ខន្ធលោកំ ឱលោកេហិតិ អត្ថោ។

២២៨. បុគ្គលោ អវេក្ខតីតិ សកវាទិបុច្ឆា។ បរវាទិស្ស ហិ “សុញ្ញតោ លោកំ
អវេក្ខស្ស”តិ គាថាយ យោ អវេក្ខតិ, សោ បុគ្គលោតិ លទ្ធិ, តស្មា នំ ឯវំ បុច្ឆតិ។
សហរូបេនាតិ រូបកាយេន សទ្ធិ។ តតោ អនិស្សដោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ ឥទំ
បញ្ចវេការវសេន អនុជានិត្វា បុន តំ ជីវន្តិ បុដ្ឋោ សុត្តវិរោធភយេន
បដិក្ខិបតិ។ វិនារូបេនាតិ ឥទំ ចតុវេការវសេន អនុជានិត្វា បុន អញ្ចំ ជីវន្តិ
បុដ្ឋោ សុត្តវិរោធភយេនេវ បដិក្ខិបតិ។ “អព្ពន្ធភតតោ”តិ ច “ពហិទ្វា
និក្ខមិត្វា”តិ ច ឥទំ “សហរូបេនវិនារូបេនា”តិ ហេដ្ឋា វុត្តស្ស លក្ខណាវចនំ។
តត្ថ អព្ពន្ធភតតោតិ រូបស្ស អន្តោគតោ, ឥតោ វា ឯត្ថោ វា អនិក្ខមិត្វា

រូបបរិច្ឆេទវិសេសនៃ បិតា ហុក្ខាតិ អត្តោ។ ធិក្ខមិត្តាតិ រូបបរិច្ឆេទ
អតិក្ខមិត្តា។ រូប អនិស្សិតា ហុក្ខាតិ អត្តោ។

២៣១. អនត្តាតិ អត្តនា ជីវេន បុគ្គលេន រហិតោ។ ឯកធម្មេបិ បុគ្គលោ
នត្ថិតិ អត្តោ។ ឯវំ សព្វសុត្តានំ អាគមជ្ជកថាសុ វុត្តនយេនេវ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។
ឥធម បន សន្ធាយភាសិតមត្តមេវ វក្ខាម។

២៣៧. វុត្តំ ភគវតា សប្បិកុម្ភោតិអាទិ “សញ្ញាវ ទេសនា យថាវុត្តវសេនេវ
អត្តតោ ន គហេតញ្ចា” តិ ទស្សនត្ថំ អាកតំ។ យថា ហិ សុវណ្ណំ គហេត្វា កតោ
សុវណ្ណវិការោ កុម្ភោ សុវណ្ណកុម្ភោតិ វុច្ឆតិ, ន ឯវំ សប្បិ គហេត្វា កតោ
សប្បិស្សវិការោ សប្បិកុម្ភោ នាម អត្ថិ។ យស្មី បន កុម្ភេ សប្បិ បក្ខិត្ថំ, សោ
សប្បិកុម្ភោ នាមាតិ អយមេត្ត អត្តោ។ តេលកុម្ភាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ យថា
ច ធិញ្ញានំ ធិច្ចំ ធុរំ, ន ឯវំ ភត្តំ វា យាគុ វា អត្ថិ។ កាលបរិច្ឆេទំ បន អកត្វា ធិវសេ
ធិវសេ ទស្សនាមាតិ បញ្ញត្តវសេន “ធិច្ចភត្តំ ធុរយាគុ” តិ វុច្ឆតិ តិ អយមេត្ត
អត្តោ។

“អត្ថិ បុគ្គលោ អត្តហិតាយ បដិបន្នោ” តិ អាទីសុបិ យថា វុច្ឆាទិយោ ធម្មា
បច្ចត្តលក្ខណសាមញ្ញលក្ខណវសេន អត្ថិ, ន ឯវំ បុគ្គលោ។ វុច្ឆាទីសុ បន សតិ
‘ឯវំនាមោ’ ឯវំគោត្តោ’ តិ វេហារោ ហោតិ។ ឥតិ ឥមិនា លោកវេហារេន
លោកសម្មតិយា លោកនិរុត្តិយា អត្ថិ បុគ្គលោតិ អយមេត្ត អត្តោ។ វុត្តម្បិ
ចេតំ ភគវតា - “ឥមា ខោ ចិត្ត, លោកសមញ្ញា លោកនិរុត្តិយោ
លោកវេហារោ លោកបញ្ញត្តិយោ” តិ (ធិ. និ. ១. ២២០)។ វុច្ឆាទិធម្មា បន វិជាបិ
លោកសម្មតិ បច្ចត្តសាមញ្ញលក្ខណវសេន បញ្ញាបនតោ អត្ថិតិ អយមេត្ត
អត្តោ។

ពុទ្ធានំ បន ទ្វេ កថា សម្មតិកថា ច បរមត្ថកថា ច។ តត្ថ សត្តោ, បុគ្គលោ,
ទេវោ, ព្រហ្មាតិអាទិកា សម្មតិកថា នាម។ អនិច្ចំ, ទុក្ខំ, អនត្តា, ខន្ធា, ធាតុយោ,
អាយតនានិ, សតិបដ្ឋានា, សម្មប្បធានាតិអាទិកា បរមត្ថកថា នាម។

តត្ថ យោ សម្មតិទេសនាយ សត្តោតិ វា... បេ... ព្រហ្មាតិ វាតិ វុត្ថេ ជានិគំ
បដិវិជ្ជិតំ និយ្យតំ អរហត្តជយគ្គាហំ គហេតុំ សក្កោតិ, តស្ស ភគវា
អាទិតោ សត្តោតិ វា បុគ្គលោតិ វា ចោសោតិ វា ទេវោតិ វា ព្រហ្មាតិ វា
កថេតិ។ យោ បរមត្ថទេសនាយ អនិច្ចន្តិ វា ទុក្ខន្តិ វាតិអាទិសុ អញ្ញាតំ សុត្វាវ
ជានិគំ បដិវិជ្ជិតំ និយ្យតំ អរហត្តជយគ្គាហំ គហេតុំ សក្កោតិ។ តស្ស
អនិច្ចន្តិអាទិសុ អញ្ញាតំ កថេតិ។ តថា សម្មតិកថាយ ពុជ្ឈនកសត្ថស្ស ន
បឋមំ បរមត្ថកថំ កថេតិ។ សម្មតិកថាយ បន ពោធិត្វា បច្ឆា បរមត្ថកថំ
កថេតិ។ បរមត្ថកថាយ ពុជ្ឈនកសត្ថស្សាបិ ន បឋមំ សម្មតិកថំ កថេតិ។
បរមត្ថកថាយ បន ពោធិត្វា បច្ឆា សម្មតិកថំ កថេតិ។ បកតិយា បន
បឋមមេវ បរមត្ថកថំ កថេន្តស្ស ទេសនា លូទាភារា ហោតិ។ តស្មា ពុទ្ធា
បឋមំ សម្មតិកថំ កថេត្វា បច្ឆា បរមត្ថកថំ កថេន្តិ។ តេ សម្មតិកថំ កថេន្តាបិ
សច្ចមេវ សភាវមេវ អមុសាវ កថេន្តិ។ បរមត្ថកថំ កថេន្តាបិ សច្ចមេវ
សភាវមេវ អមុសាវ កថេន្តិ។ អយញ្ចា -

“ទុវេ សច្ចានិ អក្ខាសិ, សម្មុទ្ធាវ ទតំ វារោ;
សម្មតិ បរមត្ថញ្ច, តតិយំ នុបលព្ពតិ”។

តត្ថ -

“សន្តេតវចនំ សច្ចំ, លោកសម្មតិការណំ;
បរមត្ថវចនំ សច្ចំ, ធម្មានំ តថលក្ខណ”ន្តិ។

អបរោនយោ - ទ្វេភក្តីតោ ទេសនា បរមត្ថទេសនា ច ខន្ធទិវសេន,
សម្មតិទេសនា ច សប្បិកុម្ភាទិវសេន។ ន ហិ ភក្តវា សមញ្ញំ អតិធាវតិ។ តស្មា
“អត្ថំ បុគ្គលោ”តិ វចនមត្តតោ អភិនិវេសោ ន កាតព្វោ។ សត្តារាហិ -

“បញ្ញត្តិ អនតិក្កម្ម, បរមត្ថោ បកាសិតោ;
សមញ្ញំ ឆាតិធាវយ្យ, តស្មា អញ្ញោបិ បណ្ឌិតោ;
បរមត្ថំ បកាសេន្តោ, សមញ្ញំ ឆាតិធាវយេ”។

សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បុគ្គលកថា និដ្ឋិតា។

២. បរិហានិកថា

១. វាទយុត្តិបរិហានិវណ្ណានា

២៣៩. ឥធានិ បរិហានិកថា ហោតិ។ បរិហានិធម្មោ អបរិហានិធម្មោ,
“ទ្វេមេ, ភិក្ខុវេ, ធម្មា សេក្ខស្ស, ភិក្ខុនោ បរិហានាយ សំវត្ថន្តិ” (អ. និ. ២.១៨៥),
“បញ្ចមេ, ភិក្ខុវេ, ធម្មា សមយវិមុត្តស្ស ភិក្ខុនោ បរិហានាយ សំវត្ថន្តិ”តិ (អ. និ.
៥.១៤៩) ឯវមាទិនិ ហិ សុត្តានិ និស្សាយ សម្មតិយា វជ្ជិបុគ្គកា សព្ពត្តិវាទិនោ
ឯកច្ឆេ ច មហាសង្ឃិកា អរហតោបិ បរិហានី ឥច្ឆន្តិ, តស្មា តេ វា ហោន្តុ
អញ្ញោយេវ វា, យេសំ អយំ លទ្ធិ, តេសំ លទ្ធិភិទ្ធនតំ បរិហាយតិ អរហា
អរហត្តាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ តត្រ បរិហាយតីតិ ទ្វេ បរិហានិយោ
បត្តបរិហានិ ច អប្បត្តបរិហានិ ច។ តត្ថ “ធុតិយម្បិ ខោ អាយស្មា គោធិកោ
តម្ហា សាមយិកាយ ចេតោវិមុត្តិយា បរិហាយី”តិ (សំ. និ. ១.១៥៩) អយំ
បត្តបរិហានិ នាម។ “មា វោ សាមញ្ញត្តិកានំ សតំ សាមញ្ញត្ថោ បរិហាយី”តិ (ម.

និ. ១.៤១៦-៤១៨) អយំ អប្បត្តបរិហានិ។ តាសុ ឥធ បត្តបរិហានិ អធិប្បតា។
តញ្ញា សន្ទាយ អាមន្តាតិ បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ សកសមយេ បន ឥមំ
បត្តបរិហានី នាម លោកិយសមាបត្តិយាវ ឥច្ឆន្តិ, ន អរហត្តាទីហិ
សាមញ្ញជលេហិ។ បរសមយេបិ នំ សត្តសាមញ្ញជលេសុ សត្តភវេសុ
សត្តកាលេសុ សព្ពេសញ្ញា បុគ្គលានំ ន ឥច្ឆន្តិ។ តំ បន តេសំ លទ្ធិមត្តមេវាតិ
សត្តំ លទ្ធិជាលំ ភិន្និតុំ បុន សត្តត្ថាតិអាទិនា នយេន ទេសនាវ ឡិតា។

តត្ថ យស្មា បរវាទី កមេន បរិហាយិត្វា សោតាបត្តិជលេ បិតស្ស
អរហតោ បរិហានី ន ឥច្ឆតិ, ឧបរិជលេសុ បិតស្សេវ ឥច្ឆតិ។ យស្មា ច
រូចារូបភវេសុ បិតស្ស ន ឥច្ឆតិ, កម្មារាមតាទីនំ បន បរិហានិយធម្មានំ
ការតោ កាមភវេ បិតស្សេវ ឥច្ឆតិ, តស្មា “សត្តត្ថា”តិ បុដ្ឋោ បដិក្ខិបតិ។ បុន
ទន្ធិំ កត្វា បុដ្ឋោ កាមភវំ សន្ទាយ បដិជាតាតិ។ សត្តស្មិម្បិ ហិ កាមភវេ
បរិហានិកា កាមគុណា អត្ថិ, តស្មា តត្ថ បរិហាយតីតិ តស្ស លទ្ធិ។

តតិយបុច្ឆាយ បរិហានីតិ បរិហានិកេវ ធម្មេ បុច្ឆតិ។ តត្ថ យស្មា បរិហានិ
នាម កម្មារាមតាទីធម្មា, វិសេសតោ វា កាមរាគព្យាបាទា វ, តេ ច
រូចារូបភវេ នត្ថិ, តស្មា “ន ហេវ”ន្តិ បដិក្ខេចោ បរវាទិស្ស។

សត្តនាតិ កាលបុច្ឆា។ តត្ថ បឋមបញ្ចោ យោនិសោមនសិការកាលេ
អបរិហាយនតោ បដិក្ខិបតិ។ ធុតិយេ អយោនិសោមនសិករោតោ វត្ថិកាគេ
វា ទិវសភាគេ វា សត្តនា បរិហាយនតោ បដិជាតាតិ។ តតិយេ
បរិហានិករធម្មសមាយោគេ សតិ មុហុត្ថមេវ បរិហានិ នាម ហោតិ, តតោ
បុព្ពេ អបរិហានិស្ស បច្ឆា បរិហានិស្ស ច បរិហានិ នាម នត្ថិតិ បដិក្ខិបតិ។

សព្វេវ អរហន្តោតិ បញ្ញាណំ បឋមស្មី តិក្ខុទ្ធិយេ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។
ទុតិយស្មី មុទិទ្ធិយេ សន្ធាយ បដិជានាតិ។ តតិយស្មិម្បិ តិក្ខុទ្ធិយាវ
អធិប្បតា។ តេសញ្ញា សព្វេសម្បិ បរិហានិ ន ហោតីតិ តស្ស លទ្ធិ។

សេដ្ឋីឧទាហរណេ បឋមបុច្ឆា បរវាទិស្ស, ទុតិយា សកវាទិស្ស។ តត្រាយំ
អធិប្បាយោ - យំ មំ តុម្ពេ បុច្ឆថ - “អរហា អរហត្តា បរិហាយន្តោ ចត្វហិ
ជលេហិ បរិហាយតី”តិ, តត្រ វោ បដិបុច្ឆាមិ - “ចត្វហិ សតសហស្សេហិ សេដ្ឋី
សេដ្ឋីត្ថំ ករោន្តោ សតសហស្សេហិ បរិហានេ សេដ្ឋី សេដ្ឋីត្តា បរិហានោ
ហោតី”តិ។ តតោ សកវាទិនា ឯកទេសេន បរិហានី សន្ធាយ “អាមន្តា”តិ វុត្តេ
សព្វសាបតេយ្យា បរិហានោ ហោតីតិ បុច្ឆតិ។ តថា អបរិហានត្តា សកវាទី ន
ហោវាតិ វត្ថា អថ នំ “ឯវមេវ អរហាបិ បរិហាយតិ ច។ ន ច ចត្វហិ ជលេហី”តិ
ឧប្បន្នលទ្ធិកំ ទុតិយំ ភព្ពបញ្ញំ បុច្ឆតិ។ បរវាទី សេដ្ឋិនោ អភព្ពតាយ និយមំ
អបស្សន្តោ បដិជានិត្វា អរហតោ ចត្វហិ ជលេហិ បរិហានិភព្ពតំ បុដ្ឋោ
“និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ”តិ (អ. និ. ៣.៨៧) វចនស្ស អយោនិសោ អត្ថំ
គហេត្វាលទ្ធិយំ វិតោ សោតាបត្តិជលតោ បរិហាយិតុំ អភព្ពតំ សន្ធាយ
បដិក្ខិបតិ។ តំ បនស្ស លទ្ធិមត្តមេវាតិ។

ឯត្តាវតា វាទយុត្តិ នាម និដ្ឋិតា ហោតិ។

២. អរិយបុគ្គលសំសន្ននបរិហានិវណ្ណានា

២៤០. ឥនានិ អរិយបុគ្គលសំសន្ននា អារទ្ធា។ តត្ថ យស្មា កេចិ អរហតោវ
បរិហានី ឥច្ឆន្តិ, កេចិ អនាគាមិនោបិ, កេចិ សកទាគាមិស្សបិ។
សោតាបន្នស្ស បន សព្វេបិ ន ឥច្ឆន្តិយេវ។ យេ អរហត្តា បរិហាយិត្វា
អនាគាមិសកទាគាមិភាវេ វិតោ, តេសំ បរិហានី ឥច្ឆន្តិ, ន ឥតវេសំ

អនាគាមិសកធាគាមីនំ។ សោតាបន្ទស្ស បន តេសំ សព្វថាបិ ន ឥច្ឆន្តិយេវ,
តស្មា បេយ្យាលមុខេន បុច្ឆា កតា។ តត្ថ តេសំ លទ្ធិវសេន បដិញ្ញា ច
បដិក្ខេចោ ច វេទិតញ្ចា។ “បរិហាយតិ អនាគាមី អនាគាមិជលា”តិ ហិ បញ្ញាស្មី
យេ អនាគាមិនោ បរិហានី ន ឥច្ឆន្តិ, តេសំ វសេន បដិក្ខេចោ។ យេ
បកតិអនាគាមិនោ វា អរហត្តា បរិហាយិត្វា ឋិតអនាគាមិនោ វា បរិហានី
ឥច្ឆន្តិ, តេសំ វសេន បដិញ្ញាតិ ឥនមេត្ថ នយមុខំ។ តស្សានុសារេន
សព្វបេយ្យាលា អត្ថតោ វេទិតញ្ចា។

២៤០. យំ បនេត្ថ “សោតាបត្តិជលស្ស អនន្តរា អរហត្តំយេវ
សច្ចិករោតី”តិ វុត្ថំ, តំ បរិហានស្ស បុន វាយមតោ អរហត្តប្បត្តិ សន្វាយ វុត្ថំ។
ឥតរោ សោតាបត្តិជលានន្តរំ អរហត្តស្ស អភាវា បដិក្ខេបតិ។

២៤២. តតោ បរិ “បរិហានិ នាមេសា កិលេសប្បហានស្ស វា មន្ទតាយ
ភវេយ្យ, មគ្គការវនាទីនំ វា អនធិមត្តតាយ, សច្ចានំ វា អទស្សនេនា”តិ
ឯវមាទីនំ វសេន អនុយុស្សិតុំ កស្ស ពហុតរា កិលេសា បហីនាតិអាទិ វុត្ថំ។ តំ
សព្វំ ឧត្តានាធិប្បាយមេវ សុត្តានំ បនត្ថោ អាគមជ្ជកថាសុ វុត្តនយេនេវ
វេទិតញ្ចា។

២៤២. សមយវិមុត្តោ អរហា អរហត្តា បរិហាយតីតិ ឯត្ថ មុទិជ្រៀយោ
សមយវិមុត្តោ, តិក្ខិជ្រៀយោ អសមយវិមុត្តោតិ តេសំ លទ្ធិ។ សកសមយេ បន
អវសិប្បត្តោ ឈានលាភី សមយវិមុត្តោ, វសិប្បត្តោ ឈានលាភី ចេវ សព្វេ ច
អរិយបុគ្គលា អរិយេ វិមោក្ខេ អសមយវិមុត្តាតិ សន្និដ្ឋានំ។ សោ បន តំ
អត្ថនោ លទ្ធិ គហេត្វា សមយវិមុត្តោ បរិហាយតិ, ឥតរោ ន បរិហាយតី”តិ
អាហា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

អរិយបុគ្គលសំសន្តនបរិហានវណ្ណាន។

៣. សុត្តសាធនបរិហានវណ្ណាន

២៦៥. ឥនានិ សុត្តសាធនា ហោតិ។ តត្ថ ឧទ្ធាវចាតិ ឧត្តមហីនកេនតោ
ឧទ្ធា ច អវចា ច។ បដិចាធាតិ បដិបទា។ សមណោ បកាសិតាតិ
ពុទ្ធសមណោ ជាតិតា។ សុខាបដិបទា ហិ ឱប្បាភិញ្ញា ឧទ្ធា។ ឧត្តាបដិបទា
ធន្ទាភិញ្ញា អវចា។ ឥតរា ទ្វេ ឯកេនផ្ដេន ឧទ្ធា, ឯកេន អវចា។ បឋមំ វុត្តា ឯវ វា
ឧទ្ធា, ឥតរា តិស្សោបិ អវចា។ តាយ ចេតាយ ឧទ្ធាវចាយ បដិបទាយ ន ចារំ
ធិគុណំ យន្តិ, ឯកមគ្គេន ធិក្ខត្តំ និព្វានំ ន គច្ឆន្តិ អត្ថោ។ កស្មា? យេន មគ្គេន
យេ កិលេសា បហីនា, តេន តេសំ បុន អប្បហាតត្ថតោ។ ឯតេន
បរិហានិធម្មាភារំ ធិបេតិ។ នយិទំ ឯកគុណំ មុតន្តិ តញ្ច ឥទំ ចារំ ឯកវារំយេវ
ដុសនារហំ ន ហោតិ។ កស្មា? ឯកេន មគ្គេន សព្វកិលេសានំ អប្បហានតោ។
ឯតេន ឯកមគ្គេនេវ អរហត្តាភារំ ធិបេតិ។

អត្ថិ ធិន្ទស្ស ធនិយន្តិ ធិន្ទស្ស កិលេសវដ្តស្ស បុន ធិន្ទតព្ពំ កិញ្ច អត្ថិ តិ
បុច្ឆតិ។ ឥតរា តិក្ខុទ្ធិយំ សន្ធាយ បដិក្ខិបិទ្វា បុន បុដ្ឋោ មុទិទ្ធិយំ សន្ធាយ
បដិជាធាតិ។ សកវាធិ សុត្តំ អាហារិទ្វា នត្ថិភារំ ធន្សេតិ។ តត្ថ ឱយចាសោតិ
កិលេសោយោ ចេវ កិលេសចាសោ ច។

២៦៦. កតស្ស បដិចយោតិ ភារិតស្ស មគ្គស្ស បុន ភាវនា។ ឥធាបិ
បដិក្ខេបបដិជាននានិ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។

២៦៧. បរិហានាយ សំវត្ថន្តិ បរវាទិនា អាភតេ សុត្ថេ បញ្ច ធម្មា
អប្បត្តបរិហានាយ ចេវ លោកិយសមាបត្តិបរិហានាយ ច សំវត្ថន្តិ។ សោ បន
បត្តស្ស អរហត្តជលស្ស បរិហានាយ សល្លក្ខេតិ។ តេនេវ អត្ថិ អរហតោ

កម្មារមតាតិ អាហា។ ឥតរោចិ អសមយវីមុត្តំ សន្ទាយ បដិក្ខិបិត្វា ឥតវំ
សន្ទាយ បដិជាតាតិ។ កាមរាគវសេន វា បវត្តមាណំ តំ បដិក្ខិបិត្វា ឥតរថា
បវត្តមាណំ បដិជាតាតិ។ រាគាទីនំ បន អត្ថិតំ បុដ្ឋោ បដិជានិតុំ ន សក្កោតិ។

២៦៨. កី បរិយុដ្ឋិតោតិ កេន បរិយុដ្ឋិតោ អនុពោទោ អដ្ឋោត្តតោ វា ហុត្វាតិ
អត្តោ។ អនុសយបុច្ឆាយបិ តិក្ខុទ្រ្ទិយមុទិទ្រ្ទិយវសេនេវ បដិក្ខេបបដិជាននាទិ
វេទិតញ្ញានិ។ កល្យាណានុសយោតិ វេទនមត្តសាមញ្ញេន វា បដិជាតាតិ។ រាគោ
ឧបចយំ គច្ឆតីតិ ភាវនាយ បហីនំ សន្ទាយាហា។ បរតោ ទោសមោហាសុបិ
ឯសេវ នយោ។ សក្កាយទិដ្ឋិអាទីនំ បន ទស្សនេន បហីនត្តា ឧបចយំ ន ឥច្ឆតិ។
សេសំ សព្ពត្ត ឧត្តានត្តមេវាតិ។

សុត្តសាធនា។

បរិហានិកថា និដ្ឋិតា។

ក. ព្រាហ្មចរិយកថា

១. សុទ្ធព្រាហ្មចរិយកថាវណ្ណានា

២៦៩. ឥនាទិ ព្រាហ្មចរិយកថា ហោតិ។ តត្ថ ទ្វេ ព្រាហ្មចរិយវាសា,
មគ្គភាវនា ច បព្ពដ្ឋា ច។ បព្ពដ្ឋា សព្ពទេវេសុ នត្ថិ។ មគ្គភាវនា ឋបេត្វា
អសញ្ញាសត្តេ សេសេសុ អប្បដិសិទ្ធា។ តត្ថ យេ បរិម្ពិតវសវត្ថិទេវេ ឧបាទាយ
តទុបរិទេវេសុ មគ្គភាវនម្បិ ន ឥច្ឆន្តិ សេយ្យថាបិ សម្មិតិយា, តេ សន្ទាយ នត្ថិ
ទេវេស្វតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ “តីហិ, តិក្ខុវេ, ហំនេហិ ជម្ពុទីបកា មនុស្សា
ឧត្តរកុរុកេ ច មនុស្សេ អធិក្កណ្ឌន្តិទេវេ ច តាវតីសេ។ កតមេហិ តីហិ? សូរា
សតិមន្តោ ឥធម ព្រាហ្មចរិយវាសោ”តិ (អ. និ. ៩.២១) ឥទំ សុត្តំ និស្សាយ ទ្វេបិ

ព្រាហ្មចរិយវាសា នត្តិ ទេវេសូតិ ឧប្បន្នលទ្ធិវសេន បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ បុន
ទ្វិន្ទម្យ្យ ព្រាហ្មចរិយានំ អន្តរាយិកធម្មវសេនេវ សព្វេ ទេវា ជន្មាតិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស។ តត្ថ ហត្ថសំវាចិកាតិ មូការិយ ហត្ថមុទ្ធាយ វត្តារោ។ បរតោ
អត្ថិ ទេវេសូតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, មគ្គការវនំ សន្ធាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។
បដិញ្ញាយ អធិប្បាយំ អសល្លក្ខេត្វា បព្ពដ្ឋាវសេន អនុយោគោ បរវាទិស្ស។

២៧០. យត្ថ នត្តិ បព្ពដ្ឋាតិ បញ្ចេ គិហ៍នព្វោវ ឯកច្ឆានព្វា ទេវានំ
មគ្គបដិលាភំ សន្ធាយ បដិក្ខេចោ តស្សេវ។ បុន បុដ្ឋោ បច្ចន្តវាសិនោ ចេវ
អសញ្ញាសត្តេ ច សន្ធាយ បដិញ្ញា តស្សេវ។ យោ បព្ពជតីតិអាទិសុ បុច្ឆាសុបិ
ឯសេវ នយោ។ បុន “អត្ថិ ទេវេសូ”តិ បញ្ចេបិ មគ្គការវនំ សន្ធាយេវ បដិញ្ញា
សកវាទិស្ស, “សព្វេទេវេសូ”តិ វុត្តេ អសញ្ញាសត្តេ សន្ធាយ បដិក្ខេចោ តស្សេវ។

២៧១. មនុស្សេសូតិ បញ្ចាទ្វយេ ជម្ពុទីបកេ សន្ធាយ បដិញ្ញា។ បច្ចន្តវាសិនោ
សន្ធាយ បដិក្ខេចោ វេទិតព្វោ។

អត្ថិ យត្ថ អត្ថិ តិ អត្ថិ តេ ទេវា, អត្ថិ វា សោ បទេសោ, យត្ថ អត្ថិ តិ ឯវំ
សត្តបទេសវិភាគមុខេន វិស្សជ្ជនំ សកវាទិស្ស។ ឥមិនា នយេន សព្វេ
ឯកន្តរិកបញ្ញា វេទិតព្វោ។

២៧២. សុត្តានុយោគេ កុហ៍ ជលុប្បត្តិ តស្ស អនាគាមិនោ
អរហត្តជលុប្បត្តិ កុហ៍ន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ តត្ថវាតិ សុទ្ធាវាសេសូតិ
អត្តោ។

ហន្ត ហ៍តិ ការណាត្ថេ និចាតោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យស្មា
អនាគាមិបុគ្គលោ ឥធ លោកេ ភារិវេន មគ្គេន តត្ថ សុទ្ធាវាសេសុ ជលំ
សន្និករោតិ, ន តត្ថ អញ្ចំ មគ្គំ ភាវេតិ, តស្មា នត្តិ ទេវេសុ ព្រាហ្មចរិយវាសោតិ។

២. សំសន្ទនាព្រហ្មចរិយវណ្ណានា

២៧៣. ឥនាទិ យទិ អញ្ញត្ថ ភារីតេន មគ្គេន អញ្ញត្ថ ជលសង្ខិកិរិយា
ហោតិ, សោតាបន្នាធិនម្បិ សិយាតិ ឯតមត្ថំ ទស្សេតុំ បុន អនាគាមីតិអាធិនំ
សំសន្ទនបុច្ឆា សកវាទិស្ស។ តត្ថ អនាគាមិស្ស ជលសង្ខិកិរិយាយ បដិញ្ញា,
សេសានំ ជលសង្ខិកិរិយាយ បដិក្ខេទោ បរវាទិស្ស។ ឥធម ភារីតមគ្គោ ហិ
អនាគាមី ឥធមិហាយនិដ្ឋោ នាម ហោតិ។ សោ ឥធម អនាគាមិមគ្គំ ភាវេត្វា
“ឱបចាតិកោ តត្ថបរិនិព្វាយី”តិ វចនតោ “បុន មគ្គភាវនំវិនា
ឧបបត្តិវសេនេវ អរហត្ថជលំ សង្ខិករោតី”តិ តស្ស លទ្ធិ។
សោតាបន្នសកធាគាមិនោ បន តត្ថ មគ្គំ ភាវេត្វា តត្រុបបត្តិកា នាម
ហោន្តីតិ តេសំ ឥធាគមនញ្ញោវ នត្ថិ។ ឥតិ សោ អនាគាមិស្ស ជលសង្ខិកិរិយំ
បុដ្ឋោ បដិជានាតិ។ ឥតវេសំ បដិក្ខិបតិ។

អនាគាមី បុគ្គលោ តត្ថ ភារីតេន មគ្គេនាតិ បញ្ញោ “អនាគាមិនោ តត្ថ
មគ្គភាវនាវ នត្ថិ”តិ លទ្ធិយា បដិក្ខិបតិ។ មគ្គោ ច ភារីយតិ, ន ច កិលេសា
បហ័យន្តីតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, រូចាវចរមគ្គំ សន្ធាយ បដិញ្ញា ឥតវស្ស។
រូចាវចរមគ្គេន ហិ សោ ឥធមិហាយនិដ្ឋោ នាម ជាតោ។

អនាគាមី បុគ្គលោ កតករណីយោតិ បញ្ញោ “ឱបចាតិកោ
តត្ថបរិនិព្វាយី”តិ វចនតោ ឧបបត្តិយាវស្ស កតករណីយាទិការំ សន្ធាយ
បដិជានាតិ។ អរហតិ បញ្ញោ ឥធមរិនិព្វាយិនោ អរហតោ វសេនេវ
បដិក្ខិបតិ។ បុន បុដ្ឋោ តត្ថបរិនិព្វាយិនោ វសេន បដិជានាតិ។

អត្ថិ អរហតោ បុណ្យោវេទិកាជីសុបិ តត្ថបរិនិព្វាយី ឥធិបរិនិព្វាយីនំ
វសេនេវ អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ អប្បជីវិទ្ធាកុប្បោវ តត្ថបរិនិព្វាយីតិ បុដ្ឋោ ឥធវេវ
ភារិវេនន មគ្គេន តស្ស អកុប្បបជីវេនំ ឥច្ឆន្តោ បជិត្តិបតិ។

យថា មិគោតិ បឋមំ ឧទាហរណំ បរវាទិស្ស, ធុតិយំ សកវាទិស្ស។ សេសំ
សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ព្រហ្មចរិយកថា និដ្ឋិតា។

៣. ឌីធិសោកថាវណ្ណានា

២៧៤. ឥទានិ ឌីធិសោកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេ សោតាបន្នាទីនំ
នាណភិសមយវសេន ធុក្ខនស្សនាទីហិ ឌីធិសោ ឌីធិសោ ឯកទេសេន
ឯកទេសេន កិលេសប្បហានំ ឥច្ឆន្តិ សេយ្យថាបិ ឯតវហិ សម្មិតិយាទយោ,
តេសំ តំ លទ្ធិ ភិក្ខុតុំ ឌីធិសោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បជិត្តោ បរវាទិស្ស។ បុន
អនុយោគោ សកវាទិស្ស, ឯកទេសេន សោតាបន្នាទិភាវស្ស អភារតោ
បជិត្តោ បរវាទិស្ស។ ឥមីនា ឧទាយេន សព្ពវាវេសុ អត្ថោ វេទិតញ្ញោតិ។

ឌីធិសោកថាវណ្ណានា។

៤. ជហតិកថា

១. នសុត្តាហរណាកថាវណ្ណានា

២៧៥. ឥទានិ ជហតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ឈានលាភី បុប្ផនោ
សហ សន្នាភិសមយា អនាគាមី នាម ហោតិ, តស្ស បុប្ផនកាលេយេវ
កាមរាគព្យាថាទា បហីនា” តិ លទ្ធិ សេយ្យថាបិ ឯតវហិ សម្មិតិយានំ, តេសំ តំ

លទ្ធិ ភិក្ខុតំ ជហតិ បុប្ផនោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, ឈានវិក្ខម្ពិតានំ បន តេសំ
បរិយុជ្ជានំ អបស្សន្តស្ស បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ យស្មា បន តេសំ
ឈានវិក្ខម្ពិតានម្យំ អនាគាមិមគ្គនេវ អច្ចន្តំ បហានំ ហោតិ, តស្មា បុន
អច្ចន្តិអាទិអនុយោគោ សកវាទិស្ស, តថាវុបស្ស បហានស្ស អភាវតោ
បដិក្ខេចោ ឥតរស្ស។ វិក្ខម្ពិតិ អច្ចន្តិ ក្ខម្ពនមេវ សន្ទាយ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស។ តតោ បរំ អនាគាមិមគ្គជ្ជន សទ្ធិ បុប្ផនសំសន្ននំ ហោតិ។ តំ
ឧត្តានត្ថមេវ។

២៨០. តតោ បរំ អនាគាមិជលេ សណ្ឋាតីតិ បុដ្ឋោ ឈានានាគាមិតំ
សន្ទាយ បដិជានាតិ។ អរហន្តេ សណ្ឋាតីតិ បុដ្ឋោ ធន្សនមគ្គន ឧទ្ធម្ភាគិយានំ
បហានាភាវតោ បដិក្ខិបតិ។

អបុព្វំ អចរិមំ តយោ មគ្គតិ បុដ្ឋោ តថាវុចាយ ភាវនាយ អភាវា
បដិក្ខិបតិ។ បុន បុដ្ឋោ តិណ្ណំ មគ្គានំ កិច្ចសញ្ញាវំ សន្ទាយ បដិជានាតិ។
សាមញ្ញជលបុច្ឆាសុបិ ឯសេវ នយោ។ កតមេន មគ្គនាតិ បុដ្ឋោ
អនាគាមិមគ្គនាតិ ឈានានាគាមិតំ សន្ទាយ វទតិ។ បុន សំយោជនប្បហានំ
បុដ្ឋោ តិណ្ណំ អនាគាមិមគ្គន តេសំ កិលេសានំ អប្បហោយ្យត្តា បដិក្ខិបតិ។
ទុតិយំ បុដ្ឋោ បឋមមគ្គស្សេវ ឈានានាគាមិមគ្គភាវំ សន្ទាយ បដិជានាតិ។
សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ជហតិកថា។

៥. សព្វមន្តីតិកថា

១. វាទយុត្តិវណ្ណនា

២៨២. ឥន្ទានិ សព្វមត្តិតិវាទកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “យំ កិញ្ចំ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ... បេ... អយំ វុច្ចតិ រូបក្ខន្ធា” តិអាទិវចនតោ (វិភ. ២)
 “សព្វេបិ អតីតាទិភេទា ធម្មា ខន្ធសភាវំ នវិជហន្តិ, តស្មា សព្វំ អត្តិយេវ នាមា” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ សព្វមត្តិវាទានំ, តេសំ លទ្ធិវិសោធនត្ថំ
 សព្វមត្តិតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, វុត្តប្បការាយ លទ្ធិយា វេត្វា បដិញ្ញា ឥតវស្ស។
 សព្វថាតិ សព្វស្មី សរីរេ សព្វមត្តិតិ បុច្ឆតិ។ សព្វនាតិ សព្វស្មី កាលេ សព្វមត្តិតិ
 បុច្ឆតិ។ សព្វេន សព្វន្តិ សព្វេនាការេន សព្វមត្តិតិ បុច្ឆតិ។ សព្វេសុតិ សព្វេសុ
 ធម្មេសុ សព្វមត្តិតិ បុច្ឆតិ។ អយោគន្តិ អយុត្តំ។ នាសភាវានញ្ចំ យោកោ
 ហោតិ, ន ឯកសភាវស្ស។ ឥតិ ឥមស្មី បញ្ចេ រូបំ វេទនាយ, វេទនំ វា រូបេន
 អនាមំ ឯកលក្ខណមេវ កត្វា សព្វមត្តិតិ បុច្ឆតិ។ យម្បិ នត្តិ តម្បិ ត្តិតិ យម្បិ
 ធម្មខន្ធទិកំ សសរិសាលាទិកំ វា កិញ្ចំ នត្តិតិ សិទ្ធិ, តម្បិ តេ អត្តិតិ បុច្ឆតិ។
 សព្វមត្តិតិ យា ទិដ្ឋិ សា ទិដ្ឋិ មិច្ឆាទិដ្ឋិតិ, យា ទិដ្ឋិ សា ទិដ្ឋិ សម្មាទិដ្ឋិតិ ហោវមត្តិតិ
 ឥមិនា ឥទំ បុច្ឆតិ - យា តេ ឯសា សព្វមត្តិតិ ទិដ្ឋិ, សា ទិដ្ឋិ អយាថាវកត្តា
 មិច្ឆាទិដ្ឋិតិ ឯវំ យា អម្ពាភំ ទិដ្ឋិ, សា ទិដ្ឋិ យាថាវកត្តា សម្មាទិដ្ឋិតិ ឯវំ តវ
 សមយេ អត្តិតិ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ សព្វេសុបិ ឯតេសុ នយេសុ វុត្តប្បការាយ
 អត្តិតាយ អភាវតោ បដិក្ខិបតិ។ ឥមេសុ បន សព្វេសុបិ នយេសុ “អាជានាហិ
 និគ្គហ” ន្តិ អាទី កត្វា សព្វោ កថាមគ្គកេនោវិត្តារតោ វេទិតញ្ចាតិ អយំ
 តាវេត្ថ វាទយុត្តិ។

២. កាលសំសន្ននវណ្ណានា

២៨៣-២៨៤. ឥន្ទានិ អតីតំ អត្តិតិ កាលសំសន្ននំ ហោតិ។ តត្ថ អតីតំ
 អត្តិតិអាទិកំ សុទ្ធិកសំសន្ននំ។ អតីតំ រូបំ អត្តិតិអាទិកំ ខន្ធសេន
 កាលសំសន្ននំ។

២៨៥. បច្ចុប្បន្នរូប អប្បិយំ ករិត្យាតិ អតីតានាគតំ បហាយ
បច្ចុប្បន្នរូបមេវ អប្បិយំ អវិភជិតតំ ករិត្យា។ រូបភាវំ ជហតីតិបញ្ញោ
និរុទ្ធស្សាបិ រូបស្ស រូបក្ខន្ធសង្កហិតត្តា បដិក្ខិបតិ។ រូបភាវំ ន ជហតីតិ
បដិលោមបញ្ញាបិ រូបក្ខន្ធនន សង្កហិតត្តាវ បដិជាតាតិ។ ឌីនាតំ វត្ថុ អប្បិយំ
ករិត្យាតិ ឯត្ថ កិញ្ញាបិ ន សត្វំ វត្ថុ ឌីនាតំ, ឥមិនា បន វត្ថុន្តិ អវត្ថា “ឌីនាតំ វត្ថុ
អប្បិយំ ករិត្យា”តិ វុត្ថេ សកវាទិនា ឯកត្ថតា អនុញ្ញាតា។ ឌីនាតភាវំ
ជហតីតិ បញ្ញោ វណ្ណាវិគមំ សន្ទាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ វត្ថុភាវំ ជហតីតិ
ឯត្ថ បន បញ្ញត្តិយា អវិភតត្តា បដិក្ខេចា តស្សេវ។ បដិលោមបិ ឯសេវ
នយោ។

២៨៦. អតីតំ អតីតភាវំ ន ជហតីតិ បុដ្ឋោ “យទិ ជហាយ្យ, អនាគតំ វា
បច្ចុប្បន្នំ វា សិយា”តិ មញ្ញមាណោ បដិជាតាតិ។ អនាគតំ អនាគតភាវំ ន
ជហតីតិ បុដ្ឋោ បន “យទិ ន ជហាយ្យ, អនាគតមេវស្ស, បច្ចុប្បន្នភាវំ ន
ចាបុណាយ្យ”តិ មញ្ញមាណោ បដិក្ខិបតិ។ បច្ចុប្បន្នបញ្ញាបិ អតីតភាវំ
អនាបដ្ឋននោសោ សិយាតិ បដិក្ខិបតិ។ អនុលោមបញ្ញាសុបិ ឥមិនាវ នយេន
អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។

២៨៧. ឯវំ សុទ្ធិកនយំ វត្ថា បុន ខន្ធសេន ទស្សេតុំ អតីតំ រូបន្តិអាទិ វុត្ថំ។
តំ សត្វំ ចាឡិអនុសារេនេវ សក្កា ជាតិតុំ។

វចនសោធនវណ្ណានា

២៨៨. ឥនានិ “អតីតំ ទូត្ថិ”តិអាទិ វចនសោធនា ហោតិ។ តត្ថ ហញ្ញា អតីតំ
ទូត្ថិ យទិ អតីតំ នោ អត្ថិ អត្ថោ។ អតីតំ អត្ថិ មិច្ឆាតិ អតីតញ្ញា តំ អត្ថិ

បាតិ មិច្ឆា ឯវ។ តញ្ជ្រាវ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នន្តិ បុដ្ឋោ អនាគតក្ខណោយេវស្ស
បច្ចុប្បន្នតាយ អភារំ សន្ធាយ កាលនានត្ថេន បដិក្ខិបតិ។

ធុតិយំ បុដ្ឋោ យំ ឧប្បាទតោ បុព្វេ អនាគតំ អហោសិ, តស្ស ឧប្បន្នកាលេ
បច្ចុប្បន្នតា បដិជានាតិ។ ហុត្វា ហោតិ ហុត្វា ហោតីតិ យទេតំ តយា
“អនាគតំ ហុត្វា បច្ចុប្បន្នំ ហោតី”តិ វទតា តញ្ជ្រាវ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នន្តិ
លទ្ធិវសេន “អនាគតំ វា បច្ចុប្បន្នំ វា ហុត្វា ហោតី”តិ វុត្តំ។ កី តេ តម្បី ហុត្វា
ហោតីតិ? ឥតរោ ហុត្វា ភូតស្ស បុន ហុត្វា អភារំតោ នហោវន្តិ បដិក្ខិបតិ។

ធុតិយំ បុដ្ឋោ យស្មា តំ អនាគតំ ហុត្វា បច្ចុប្បន្នំ ហោតី “ហុត្វា ហោតី”តិ
សន្និ គតំ, តស្មា បដិជានាតិ។ អថ នំ សកវាទី “យទិ តេ តំ អនាគតំ ហុត្វា
បច្ចុប្បន្នំ ហោតី ‘ហុត្វា ហោតី’តិ សន្និ គតំ, បុន ហុត្វា ហោតិ, យំ អនាគតំ ន
ហុត្វា បច្ចុប្បន្នំ នហោតី ‘ន ហុត្វា ន ហោតី’តិ សន្និ គតំ សសវិសាលំ, កី តេ
តម្បី បុន ន ហុត្វា ន ហោតី”តិ អធិប្បាយេន ន ហុត្វា ន ហោតិ ន ហុត្វា ន
ហោតីតិ បញ្ចំ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ “យំ នត្ថិ, តំ នត្ថិតាយ, ឯវ អនាគតំ ន ហុត្វា
បច្ចុប្បន្នំ ន ហោតីតិ ន ហុត្វា ន ហោតិ នាម តាវ ហោតុ, បុន
ន ហុត្វា ន ហោតិ ភារោ បនស្ស កុតោ”តិ មញ្ញមាដោ បដិក្ខិបតិ។ តញ្ជ្រាវ
បច្ចុប្បន្នំ តំ អតីតន្តិ បញ្ចេបិ បច្ចុប្បន្នក្ខណោយេវស្ស អតីតតាយ អភារំ
សន្ធាយ កាលនានត្ថា បដិក្ខិបតិ។

ធុតិយបញ្ចេ បុដ្ឋោ យំ អតីតភារំតោ បុព្វេ បច្ចុប្បន្នំ អហោសិ, តស្សេវ
អតីតត្ថា បដិជានាតិ។ ហុត្វា ហោតិ ហុត្វា ហោតីតិ យទេតំ តយា “បច្ចុប្បន្នំ
ហុត្វា អតីតំ ហោតី”តិ វទតា “តញ្ជ្រាវ បច្ចុប្បន្នំ តំ អតីត”ន្តិ លទ្ធិវសេន
“បច្ចុប្បន្នំ វា អតីតំ វា ហុត្វា ហោតី”តិ វុត្តំ, កី តេ តម្បី ហុត្វា ហោតីតិ?
ឥតរោ ហុត្វា ភូតស្ស បុន ហុត្វា អភារំតោ នហោវន្តិ បដិក្ខិបតិ។

ធុតិយបញ្ចេយស្មា តំ បច្ចុប្បន្នំ ហុត្វា អតីតំ ហោន្តំ “ហុត្វា ហោតី” តិ សង្ខំ
គតំ, តស្មា បដិជាធាតិ។ អថ នំ សកវាទី “យទិ តេ តញ្ញោវ បច្ចុប្បន្នំ ហុត្វា
អតីតំ ហោន្តំ ‘ហុត្វា ហោតី’ តិ សង្ខំ គតំ, បុន ហុត្វា ហោតិ, យំ បច្ចុប្បន្នំ ន
ហុត្វា អតីតំ ន ហោន្តំ ‘ន ហុត្វា ន ហោតី’ តិ សង្ខំ គតំ សសរិសាណំ, កី តេ
តម្បី បុន ន ហុត្វា ន ហោតី” តិ អធិប្បាយេន ន ហុត្វា ន ហោតិ ន ហុត្វា ន
ហោតី តិ បញ្ចំ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ “យំ នត្ថិ, តំ នត្ថិតាយ វេ បច្ចុប្បន្នំ ន ហុត្វា
អតីតំ ន ហោតី តិ ន ហុត្វា ន ហោតិ ឆាម តាវ ហោតុ។ បុន
ន ហុត្វា ន ហោតិ ភារោ បនស្ស កុតោ” តិ មញ្ញាមាណោ បដិក្ខិបតិ។ ឧភយំ
ឯកតោ កត្វា អាគតេ តតិយបញ្ចេយស្ម ឥមិនាវុចាយេន យោជនា កាតញ្ញា។

អថរោ នយោ - យទិ តញ្ញោវ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នំ, អនាគតស្ស បច្ចុប្បន្នេ
វុត្តោ ហោតិភារោ, បច្ចុប្បន្នស្ស ច អនាគតេ វុត្តោ ហុត្វាភារោ អាបដ្ឋតិ។ វេ
សន្តេ អនាគតម្បី ហុត្វាហោតិ ឆាម។ បច្ចុប្បន្នម្បី ហុត្វាហោតិយេវ ឆាម។
តេន តំ បុច្ឆាម - “កី តេ ឯតេសុ ឯកេកំ ហុត្វា ហោតិ ហុត្វា ហោតី” តិ?
ឥតរោ - “តញ្ញោវ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នំ” តិ បញ្ចេ បដិក្ខិត្តនយេនេវ បដិក្ខិបិត្វា
បុន បុដ្ឋោ ធុតិយេ បញ្ចេ បដិញ្ញាតនយេនេវ បដិជាធាតិ។ អថ នំ សកវាទី
“តញ្ញោវ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នំ” តិ បញ្ញាវសេន តេសុ ឯកេកំ ហុត្វា ហោតិ
ហុត្វា ហោតី តិ បដិជាធាតុំ បុរិមំ បដិក្ខិត្តបញ្ចំ បរិវត្តិត្វា បុច្ឆន្តោ ន ហុត្វា ន
ហោតិ ន ហុត្វា ន ហោតី តិ បុច្ឆតិ។ តស្សវុត្តោ - ននុ “តយា តញ្ញោវ អនាគតំ តំ
បច្ចុប្បន្នំ” តិ វុត្តេ បឋមបញ្ចំ បដិក្ខិបន្តេន អនាគតស្ស ហោតិភារោ
បច្ចុប្បន្នស្ស ច ហុត្វាភារោ បដិក្ខិត្តោតិ។ តេន អនាគតំ ន ហោតិ ឆាម,
បច្ចុប្បន្នំ ន ហុត្វា ឆាម។

ធុតិយបញ្ចេន ច តញ្ជោវ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នន្តិ បដិញ្ញាតំ។ ឯវំ សន្តេ
អនាគតម្បី ន ហុត្វា ន ហោតិ នាម។ បច្ចុប្បន្នម្បី ន ហុត្វា ន ហោតិយេវ
នាម។ តេន តំ បុច្ឆាម - “កី តេ ឯតេសុ ឯកេកំ ន ហុត្វា ន ហោតិ ន ហុត្វា ន
ហោតី”តិ? បរវាធិ សព្ពតោ អន្ធការេន បរិយោនធាវិយ តេសំ
នហុត្វានហោតិការំ អបស្សន្តោ ន ហោវន្តិ បដិក្ខិបតិ។

ធុតិយវាបេមិ យទិ តញ្ជោវ បច្ចុប្បន្នំ តំ អតីតំ, បច្ចុប្បន្នស្ស អតីតេ វុត្តោ
ហោតិការោ, អតីតស្ស ច បច្ចុប្បន្នេ វុត្តោ ហុត្វាការោ អាបជ្ជតិ, ឯវំ សន្តេ
បច្ចុប្បន្នម្បី ហុត្វាហោតិ នាម, អតីតម្បី ហុត្វាហោតិយេវ នាម។ តេន តំ
បុច្ឆាម - “កី តេ ឯតេសុ ឯកេកំ ហុត្វា ហោតិ ហុត្វា ហោតី”តិ? ឥតរោ
តញ្ជោវ បច្ចុប្បន្នំ តំ អតីតន្តិបញ្ចេន បដិក្ខិត្តនយេនេវ បដិក្ខិបិទ្វា បុន បុដ្ឋោ
ធុតិយបញ្ចេន បដិញ្ញាតនយេនេវ បដិជានាតិ។ អថ នំ សកវាធិ “តញ្ជោវ
បច្ចុប្បន្នំ តំ អតីត”ន្តិ បញ្ញាវសេន តេសុ ឯកេកំ ហុត្វា ហោតិ ហុត្វា ហោតីតិ
បដិជានន្តំ បុរិមំ បដិក្ខិត្តបញ្ញំ បរិវត្តិទ្វា បុច្ឆន្តោ ន ហុត្វា ន ហោតិ ន ហុត្វា ន
ហោតីតិ បុច្ឆតិ។ តស្សវត្តោ - ននុ តយា តញ្ជោវ បច្ចុប្បន្នំ តំ អតីតន្តិ វុត្តោ
បឋមបញ្ញំ បដិក្ខិបន្តេន បច្ចុប្បន្នស្ស ហោតិការោ, អតីតស្ស ច ហុត្វាការោ
បដិក្ខិត្តោតិ។ តេន បច្ចុប្បន្នំ នហោតិ នាម។ អតីតំ នហុត្វា នាម។

ធុតិយបញ្ចេន ច តេ “តញ្ជោវ បច្ចុប្បន្នំ តំ អតីត”ន្តិ បដិញ្ញាតំ។ ឯវំ សន្តេ
បច្ចុប្បន្នម្បី ន ហុត្វា ន ហោតិ នាម, អតីតម្បី ន ហុត្វា ន ហោតិយេវ នាម។
តេន តំ បុច្ឆាម - “កី តេ ឯតេសុ ឯកេកំ ន ហុត្វា ន ហោតិ, ន ហុត្វា ន
ហោតី”តិ។ បរវាធិ សព្ពតោ អន្ធការេន បរិយោនធាវិយ តេសំ
នហុត្វានហោតិការំ អបស្សន្តោ ន ហោវន្តិ បដិក្ខិបតិ។

តតិយវារេបិ យទិ តញ្ជ្រាវ អនាគតំ តំ បច្ចុប្បន្នំ តំ អតីតំ;
អនាគតបច្ចុប្បន្នានំ បច្ចុប្បន្នាតីតេសុ វុត្តោ ហោតិភារោ, បច្ចុប្បន្នាតីតានញ្ច
អនាគតបច្ចុប្បន្នេសុ វុត្តោ ហុត្វាភារោ អាបជ្ជតិ។ ឯវំ សន្តេ អនាគតម្បិ
ហុត្វាហោតិ នាម។ បច្ចុប្បន្នម្បិ អតីតម្បិ ហុត្វា ហោតិយេវ នាម។ តេន តំ
បុច្ឆាម - “កី តេ តីសុបិ ឯតេសុ ឯកេកំ ហុត្វា ហោតិ ហុត្វា ហោតី”តិ?
ឥតរោ “តញ្ជ្រាវ អនាគតំ, តំ បច្ចុប្បន្នំ, តំ អតីត”ន្តិបញ្ជោ បដិក្ខិត្តនយេនេវ
បដិក្ខិបិត្វា បុន បុដ្ឋោ ធុតិយបញ្ជោ បដិញ្ញាតនយេនេវ បដិជានាតិ។ អថ នំ
សកវាទី “តញ្ជ្រាវ អនាគតំ, តំ បច្ចុប្បន្នំ, តំ អតីត”ន្តិ បញ្ជាវសេន តេសុ
ឯកេកំ ហុត្វា ហោតិ, ហុត្វា ហោតីតិ បដិជានន្តំ បុរិមំ បដិក្ខិត្តបញ្ចំ បរិវត្តិត្វា
បុច្ឆន្តោ នហុត្វា នហោតិ នហុត្វា នហោតីតិ បុច្ឆតិ។ តស្សត្ថោ - ននុ តយា
តញ្ជ្រាវ អនាគតំ, តំ បច្ចុប្បន្នំ, តំ អតីតន្តិ វុត្តេ បឋមបញ្ចំ បដិក្ខិបន្តេន
អនាគតបច្ចុប្បន្នានំ ហោតិភារោ; បច្ចុប្បន្នាតីតានញ្ច ហុត្វាភារោ
បដិក្ខិត្តោតិ? តេន អនាគតំ បច្ចុប្បន្នញ្ច ន ហោតិ នាម។ បច្ចុប្បន្នញ្ច អតីតញ្ច
ន ហុត្វា នាម។

ធុតិយបញ្ជោ ច តេ “តញ្ជ្រាវ អនាគតំ, តំ បច្ចុប្បន្នំ, តំ អតីត”ន្តិ បដិញ្ញាតំ។
ឯវំ សន្តេ អនាគតម្បិ ន ហុត្វា ន ហោតិ នាម, បច្ចុប្បន្នម្បិ អតីតម្បិ ន ហុត្វា ន
ហោតិយេវ នាម។ តេន តំ បុច្ឆាម - “កី តេ ឯតេសុ ឯកេកំ ន ហុត្វា ន ហោតិ
ន ហុត្វា ន ហោតី”តិ? បរវាទី សព្ពតោ អនុកាវេន បរិយោនន្ទោវិយ តេសំ ន
ហុត្វា ន ហោតិភារំ អបស្សន្តោ ន ហោវន្តិ បដិក្ខិបតីតិ។ និគ្គហាទិនិ បនេត្ត
ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ យោជេតញ្ចានិ។

វចនសោធនវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អតីតចក្ខុវចានិកជារណ្ណានា

២៨៩. អតីតំ ចក្ខុ អត្ថិតិអាទិសុបិ ចក្ខាធិការវិវិជហនេនេវ អត្ថិតំ
បដិជាធាតិ។ បស្សត្ថិតិអាទិនិ បុដ្ឋោ បនតេសំ វិញ្ញាណានំ កិច្ចាការវសេន
បដិក្ខិបតិ។

អតីតញ្ញាណធិកថាវណ្ណានា

២៩០. តេន ញ្ញាណេន ញ្ញាណករណីយំ ករោតីតិ បញ្ឆោ តស្ស ញ្ញាណស្ស
និរុទ្ធត្តា កិច្ចាការមស្ស អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ បុន បុដ្ឋោ អតីតារម្មណំ
បច្ចុប្បន្នំ ញ្ញាណំ អតីតានំ ធម្មានំ ជាននតោ អតីតំ ញ្ញាណាន្តិ លេសេន
បច្ចុប្បន្នមេវ “អតីតំ ញ្ញាណ” ន្តិ កត្វា តេន ញ្ញាណេន ញ្ញាណករណីយស្ស
អត្ថិតាយ បដិជាធាតិ។ អបស្ស សកវាទី លេសោកាសំ អនត្វា តេន
ញ្ញាណេន ធុក្ខំ បរិជាធាតិអាទិមាហ។ ឥតរោ អតីតារម្មណេវ ញ្ញាណេន
ឥមេសំ ចតុន្នំ កិច្ចានំ អភាវា បដិក្ខិបតិ។ អនាគតបញ្ឆោបិ ឯសេវ នយោ។
បច្ចុប្បន្នបញ្ឆោ ចេវ សំសន្ននបញ្ឆោ ច ឧត្តានត្តាយេវ។

អរហន្តាធិកថាវណ្ណានា

២៩១. អរហតោ អតីតោ រាគោ អត្ថិតិអាទិសុបិ រាគាធិការវិវិជហន្តោ ឯវំ
បដិជាធាតិ។ សរាគោតិអាទិសុ សុត្តវិរោធិកយេន ចេវ យុត្តវិរោធិកយេន ច
បដិក្ខិបតិ។

បទសោធនកថាវណ្ណានា

២៩២. ឯវំ សព្ពម្បិ ចាឡិអនុសារេនេវ វិទិត្វា បរតោ អត្ថិ សិយា អតីតំ,
សិយា ឆ្វាតីតន្តិ ឯត្ថ ឯវមត្តោ វេទិតត្តោ។ យំ អតីតមេវ អត្ថិ, តំ អតីតំ។ យំ
បច្ចុប្បន្នាធាតតំ អត្ថិ, តំ នោ អត្ថិ, តំ នោ អតីតំ។ តេនាតីតំ ឆ្វាតីតំ, ឆ្វាតីតំ

អតីតន្ត្រី តែង ការណែនាំ អតីតំ នៅ អតីតំ, នៅ អតីតំ អតីតន្ត្រី។
អនាគតបច្ចុប្បន្នបុព្វសុបិ ឯសេវ នយោ។

សុត្តសាធនវណ្ណានា

២៩៦. នវត្ថុតំ “អតីតំ អត្ថិ អនាគតំ អត្ថិ” តិ សុត្តសាធនាយ បុព្វា
បរវាទិស្ស, បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ បុន អត្ថនោ លទ្ធិ និស្សាយ យំ កិញ្ចិ, ភិក្ខុវេ,
រូបន្តិ អនុយោគោ បរវាទិស្សវ។ ធុតិយនយេ បុព្វា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ ឯវំ សព្ពត្ថ បុព្វា ច បដិញ្ញា ច វេទិតញ្ញា។ យំ បនេតំ បរវាទិនា
អនាគតស្ស អត្ថិភាវសាធនតំ “ននុ វុត្ថំ ភគវតា កតជ្ឈី ការេ, យេ, ភិក្ខុវេ” តិ
សុត្តស្ស បរិយោសានេ អត្ថិ តត្ថ អាយតី បុនព្ពវាភិនិព្វត្ថិ តិ អាទិ ធស្សិតំ ន តំ
អនាគតស្ស អត្ថិភាវសាធនកំ។ តញ្ញា ហេតុនំ បរិនិដ្ឋិតត្តា អវស្សំ ភាវិតំ
សន្ធាយ តត្ថ វុត្ថំ។ អយំ សុត្តាធិប្បាយោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សព្ពមត្ថិតិកថាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. អតីតក្ខន្ធាទិកថា

១. នសុត្តសាធនកថាវណ្ណានា

២៩៧. ឥនានិ “អតីតំ ខន្ធា” តិ អាទិកថា ហោតិ។ តត្ថ
ខន្ធាទិភាវាវិជហនតោ អតីតានាគតានំ អត្ថិតំ ឥច្ឆន្តស្ស អតីតំ ខន្ធាតិ បុព្វា
បរវាទិស្ស, អតីតស្ស ខន្ធសង្កហិតត្តា អាមន្តាតិ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ បុន
អតីតំ នត្ថិតិ បុព្វា បរវាទិស្ស, តស្ស និរុត្តិបថសុត្តេន អត្ថិតាយ វារិតត្តា
បដិក្ខេចោ សកវាទិស្ស។ អាយតនធាតុបុព្វសុបិ អនាគតបញ្ចេសុបិ

បច្ចុប្បន្ននៃ សង្ខី សំសង្ខតា អនុលោមបដិលោមតោ អាគតបញ្ញេសុបិ “អតីតំ រូប”ន្តិអាទិបញ្ញេសុបិ ឥមិនារុចាយេន អត្ថោ វេទិតញោ។

២. សុត្តសាធនវណ្ណានា

២៩៨. សុត្តសាធនេ បន នវត្ថុត្ថន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ តត្ថ នត្ថិ ចេតេតិ នត្ថិ ច ឯតេ ធម្មាតិ អត្ថោ។ ខន្ធាទិការេ សតិ នត្ថិតំ អនិច្ឆន្តស្ស អាមន្តាតិ បដិញ្ញា បរវាទិស្ស, អថ នេសំ នត្ថិការសាធនតំ សុត្តាហរណំ សកវាទិស្ស។ ធុតិយបុច្ឆាបិ បរវាទិស្ស, បដិញ្ញា សកវាទិស្ស, សុត្តាហរណំ បរវាទិស្ស។ តំ បន នេសំ ខន្ធាទិការមេវ សាធនតិ, ន អត្ថិការន្តិ អាហាជម្មិ អនាហាជសធិសមេវាតិ។

អតីតំ ខន្ធាតិអាទិកថាវណ្ណានា។

៣. ឯកច្ចំអត្ថិតិកថា

១. អតីតាទិឯកច្ចកថាវណ្ណានា

២៩៩. ឥទានិ ឯកច្ចំ អត្ថិតិ កថា ហោតិ។ តត្ថ យេ “ឯកច្ចំ អតីតំ អត្ថិតិ”តិ មញ្ញាត្ថិ, សេយ្យថាបិ កស្សបិកា; តេសំ លទ្ធិភិទ្ទនត្ថំ អតីតំ អត្ថិតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, ឯកច្ចំ អត្ថិតិ វិស្សជ្ជនំ បរវាទិស្ស។ អយញ្ញា អធិប្បាយោ - អរិបក្កវិចាកំ អត្ថិ, វិបក្កវិចាកំ នត្ថិតិ។ ឯកច្ចំ និរុទ្ធន្តិ អនុយោគោ សកវាទិស្ស។ តស្សត្ថោ - យទិតេ អតីតំ ឯកច្ចំ អត្ថិ ឯកច្ចំ នត្ថិ, ឯវំ សន្តេ ឯកច្ចំ អតីតំ និរុទ្ធិ, ឯកច្ចំ អតីតំ អនិរុទ្ធិ, តថេវ វិតតន្តិ អាបជ្ជតិ។ វិតតន្តិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។

អរិបក្កវិចារកធម្មា ឯកច្ឆេតិ ឥទំ យស្មា យេសំ សោ អរិបក្កវិចារកានំ
អត្ថិតំ ឥច្ឆតិ, តេបិ អតីតាយេវ។ តស្មា យថា តេ អតីតំ ឯកច្ឆំ អត្ថិ, កី តថា
អរិបក្កវិចារកាបិ ធម្មា ឯកច្ឆេ អត្ថិ ឯកច្ឆេ នត្ថិតិ ចោទេតុំ វុត្ថំ។
វិបក្កវិចារកាតិ ឥទំ យេសំ សោ នត្ថិតំ ឥច្ឆតិ, តេសំ វសេន ចោទេតុំ វុត្ថំ។
អរិចារកាតិ ឥទំ អព្យាកតានំ វសេន ចោទេតុំ វុត្ថំ។ ឥតិ ឥមេសំ តិណ្ណំ វាសីនំ
វសេន សព្ពេសុ អនុលោមបដិលោមេសុ បដិញ្ញា ច បដិក្ខេចា ច វេទិតញ្ញា។
អតីតា ឯកទេសំ វិបក្កវិចារកា, ឯកទេសំ អរិបក្កវិចារកាតិ វិប្បកតវិចារកា
វុច្ឆន្តិ។ យេន ហិ កម្មេន បដិសន្ធិ និព្វត្តិតា, ភវន្តម្បី ចុតិបិ តស្សេវ វិចារកោ។
តស្មា បដិសន្ធិតោ យាវ ចុតិ, តាវ តំ វិប្បកតវិចារកំ នាម ហោតិ។ តថាវុបេ
ធម្មេ សន្ធាយេតំ វុត្ថំ។

វិបច្ឆិស្សន្តិតិ កត្វា តេ អត្ថិតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ យថា ធម្មធរស្ស
បុគ្គលស្ស និទ្ទាយន្តស្សាបិ ពហុបវត្តិនោ ធម្មា អត្ថិតិ វុច្ឆន្តិ, ឯវំ
លោកវោហារវសេន អត្ថិតំ សន្ធាយ បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ វិបច្ឆិស្សន្តិតិ កត្វា
បច្ចបន្នាតិ ទុតិយបញ្ចេ “កម្មានំ អវិនាសសន្ធិតោ កម្មបចយោ នាមេកោ
អត្ថិ” តិ លទ្ធិយំ វត្វា បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។

២. អនាគតាធិឯកច្ឆកថាវណ្ណានា

៣០០. អនាគតំ អត្ថិតិ អធិសុបិ ឯកច្ឆំ អត្ថិតិ ឧប្បាទិនោ ធម្មេ សន្ធាយ
វេទិតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ហោជ្ជា វុត្ថនយត្ថា ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឯកច្ឆំ អត្ថិតិ កថាវណ្ណានា។

៨. សតិបដ្ឋានកថាវណ្ណានា

៣០១. ឥន្ទានិ សតិបដ្ឋានកថា ហោតិ។ “តត្ថ - ចតុន្នំ, ភិក្ខុវេ,
 សតិបដ្ឋានំ សមុទយញ្ច អត្ថដ្ឋមញ្ច ទេសេស្សមី” តិ (សំ. និ. ៥.៤០៨)
 សតិបដ្ឋានសំយុត្ត វុត្តនយេនេវ យេសំ កាយាទយោ សតិយា អារម្មណធម្ម
 គហោត្វា “សព្ពេ ធម្មា សតិបដ្ឋានា” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ អន្ធកានំ។
 អន្ធកា នាម បុព្វសេលិយា, អបវសេលិយា, រាជគិរិយា, សិទ្ធិត្តិកាតិ ឥមេ បច្ឆា
 ឧប្បន្ននិកាយា។ តេសំ លទ្ធិវេចនត្ថំ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។
 តត្ថ យស្មា “បតិដ្ឋាតិ ឯតេស្ថតិ បដ្ឋានា។ កា បតិដ្ឋាតិ? សតិ។ សតិយា
 បដ្ឋានា សតិបដ្ឋានា” តិ ឥមិនា អត្ថេន សតិគោចរាបិ សតិបដ្ឋានា។
 “បតិដ្ឋហន្តិ តិ បដ្ឋានា។ កា បតិដ្ឋហន្តិ? សតិយោ។ សតិយោវ បដ្ឋានា
 សតិបដ្ឋានា” តិ ឥមិនា អត្ថេន សតិយោវ សតិបដ្ឋានា។ តស្មា ទ្វេបិ វាទា
 បរិយាយេន យុជ្ឈន្តិ។ យេ បន តំ បរិយាយំ បហាយ ឯកន្តេនេវ “សព្ពេ ធម្មា
 សតិបដ្ឋានា” តិ វទន្តិ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, អារម្មណាវសេន បដិញ្ញា
 បរវាទិស្ស។ សព្ពេ ធម្មា សតីតិ អនុយុត្តស្ស បន សព្ពេសំ សតិសភាវាភាវតោ
 បដិក្ខេចោ តស្សេវ។ តត្ថ ខយតាមីតិអាធិនិ មគ្គវិសេសនានិ។ ឯកាយនមគ្គោ
 ហិ កិលេសានំ ខយភូតំ និព្វានំ គច្ឆតីតិ ខយតាមី។ ចត្តារិ សច្ចានិ ពុជ្ឈន្តោ
 គច្ឆតីតិ ពោធិតាមី។ វដ្តំ អបចិនន្តោ គច្ឆតីតិ អបចយតាមី។ ឯវមេតេហិ
 បទេហិ “កី តេ សព្ពេ ធម្មា ឯវរូចោ តេ ឯកាយនោ មគ្គោ ហោតី” តិ បុច្ឆតិ។
 អនាសវា អសំយោជនិយាតិអាធិនិបិ លោកុត្តរការំ បុច្ឆនត្ថាយ វុត្តានិ។
 ពុទ្ធានុស្សតីតិអាធិនិ បភេទបុច្ឆាវសេន វុត្តានិ។

ចក្ខាយតនំ សតិបដ្ឋានន្តិអាធិ សព្ពេធម្មានំ បភេទបុច្ឆាវសេន វុត្តំ។ តត្ថាបិ
 សតិវសេន បដិក្ខេចោ, អារម្មណាវសេន បដិញ្ញាតិ។ ឯវំ សព្ពេបញ្ចេសុ អត្ថោ
 វេទិតញ្ចោ។ សុត្តសាធនា ឧត្តានត្ថាយេវាតិ។

សតិបដ្ឋានកថាវណ្ណា និងដូតា។

៤. ហេតុអ្វីក៏ជាវណ្ណា

៣០៤. ឥនាទិ ហៅត្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “សព្ពេចិ
អតីតាទិភេទា ធម្មា រូបាទិវសេន អត្ថិ, អតីតំ អនាគតបច្ចុប្បន្នវសេន,
អនាគតបច្ចុប្បន្នានិ វា អតីតាទិវសេន នត្ថិ; តស្មា សព្ពមេវំទំ វេ អត្ថិ វេ
នត្ថិ”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ វុត្តប្បភេទានំ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ អតីតំ
អត្ថិ តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ ហៅត្ថិ ហៅ នត្ថិ តិ វិស្សជ្ជនំ បរវាទិស្ស។ តត្ថ
ហោវាតិ វេ ។ អថ នំ សកវាទិ “យទិ អតីតោវ វេ អត្ថិ, វេ នត្ថិ តិ លទ្ធិ, វេ សន្តោ
សោយេវ អត្ថិ, សោយេវ នត្ថិ នាមា”តិ បុច្ឆន្តោ សេវត្ថិ, សេវ នត្ថិ តិ អាហ។
ឥតរោ តេនេវ សភាវេន អត្ថិតំ, តេនេវ នត្ថិតំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ ធុតិយំ
បុរោ សកភាវេនេវ អត្ថិតំ, បរភាវេនេវ នត្ថិតំ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ តតោ
បរំ អត្ថុជ្ជោ នត្ថុជ្ជោតិ អត្ថិសភាវោ នត្ថិសភាវោ នាម ហោតិ តិ បុច្ឆតិ។
ឥមិនារុចាយេន សព្ពវាវេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ បរិយោសានេ បន “តេន ហិ
អតីតំ ហៅត្ថិ, ហៅ នត្ថិ”តិ ច “តេន ហិ រូបំ ហៅត្ថិ, ហៅ នត្ថិ”តិ ចាតិអាទិនិ
វត្ថា កិញ្ចាបិ បរវាទិនា លទ្ធិ បតិជ្ជាបិតា, អយោនិសោ បតិជ្ជាបិតត្ថា បនេសា
អប្បតិជ្ជាបិតាយេវាតិ។

ហេតុអ្វីក៏ដាច់ណាង។

មហាវង្សា និងត្រា។

២. ធុតិយវង្សា

១. ប្បបទការវណ្ណានា

៣០៧. ឥន្ទានិ ប្បបទការកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេ អរហន្តំ បដិជានន្តានំ
អប្បត្តេ បត្តសញ្ញំ អធិមាទិកានំ កុហកានំ វា អរហន្តំ បដិជានន្តានំ
សុក្កវិស្សជ្ជិ ទិស្វា “មារកាយិកា ទេវតា អរហតោ អសុច្ចំ ឧបសំហារន្តិ” តិ
មញ្ញន្តិ; សេយ្យថាបិ ឯតវហិ បុព្វសេលិយា ច អបរសេលិយា ច; តេ សន្ទាយ
អត្ថិ អរហតោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ ឥន្ទានិ យស្មា
សុក្កវិស្សជ្ជិ នាម រាគសមុជ្ជានា ហោតិ, តស្មា អត្ថិ អរហតោ រាគោតិ
អនុយោគោ អារទ្ធោ។ សោ សញ្ញេបិ ឧត្តានត្ថោយេវ។

មារកាយិកា ទេវតា អត្ថនោតិ អាទិបញ្ញោ យស្មា តាសំ ទេវតានំ
សុក្កវិស្សជ្ជិ នាម នត្ថិ, អញ្ញោសម្បិ សុក្កំ គហេត្វា ន ឧបសំហារន្តិ, អរហតោ
បន សុក្កមេវ នត្ថិ, តស្មា ន ហោវន្តិ បដិក្ខិបតិ។

នេវ អត្ថនោតិបញ្ញោ បន និម្មិនិត្វា ឧបសំហារន្តិ លទ្ធិយា បដិជានាតិ។
លោមក្ខបេហិតិបញ្ញោ សម្បិ តេលានំ វិយ លោមក្ខបេហិ ឧបសំហារណាការំ
ទិស្វា បដិក្ខិបតិ។

៣០៨. ហន្ត ហិតិ វចសាយត្ថេ និទាតោ។ “អរហា នុ ខោ អហំ, នោ” តិ ឯវំ
វិមត្ថិ គាហយិស្សមាតិ ឯវំ វចសាយំ កត្វា ឧបសំហារន្តិ អត្ថោ។ អត្ថិ
អរហតោ វិមត្ថិ បុដ្ឋោ អដ្ឋវត្ថុកំ វិចិត្តិ ច្ចំ សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ, ទុតិយំ បុដ្ឋោ
ឥតិ បុរិសានំ នាម គោត្តាទីសុ សន្និដ្ឋានាការំ សន្ទាយ បដិជានាតិ។

៣០៩. អត្ថិ តស្ស អាសយោតិ តស្ស សុក្កស្ស ឧទ្ធារបស្សវានំ វិយ
បតិដ្ឋានោកាសោ អត្ថិ តិ បុច្ឆតិ។

៣១២. សធម្មកុសលស្ស្សតិ អត្ថនោ អរហត្ថធម្មមត្តេយ្យេវ កុសលស្ស្ស។
បញ្ញាវិមុត្តំ សន្ធាយេវំ វេទតិ។ បរធម្មកុសលស្ស្សតិ សធម្មតោ បរស្មី
អជ្ឈសមាបត្តិធម្មេបិ កុសលស្ស្ស។ ឧកតោភាគវិមុត្តំ សន្ធាយេវំ វេទតិ។
សេសមេត្ត ចាឡិអនុសារេនេវ វេទិតព្ពន្ធិ។

បរុបហារកថាវណ្ណានា។

២-ក-៤. អញ្ញាណាទិកថាវណ្ណានា

៣១៤. ឥនាទិ អញ្ញាណំ, កម្ចី, បរិវិតរណាតិ តិស្សោ កថា នាម ហោន្តិ។
តត្ថ យេសំ “អរហតោ ឥត្ថិបុរិសាទីនំ នាមគោត្តាទីសុ ញ្ញាណាប្បវត្តិយា
អភារេន អត្ថិ អញ្ញាណំ, តត្ថេវ សន្និដ្ឋានាភារេន អត្ថិ កម្ចី។ យស្មា ច នេសំ
តានិ វត្ថុនិ បរេ វិតរន្តិ បកាសេន្តិ អាចិត្តន្តិ, តស្មា នេសំ អត្ថិ បរិវិតរណា”តិ
ឥមា លទ្ធិយោ, សេយ្យថាបិ ឯតរហិ បុព្ពសេលិយាទីនំ; តេសំ តា លទ្ធិយោ
ភិដ្ឋិតុំ តិសុបិ កថាសុ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ច បដិក្ខេបោ ច ឥតរស្ស្ស។
តត្ថ សព្ពេសុបិ បញ្ញេសុ ចេវិស្សន្ននេសុ ច ចាឡិ អនុគន្ធាវ អត្ថោ
វេទិតព្ពន្ធិ។

អញ្ញាណាទិកថាវណ្ណានា។

៥. វចីភេទកថាវណ្ណានា

៣២៦. ឥនាទិ វចីភេទកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
“សោតាបត្តិមគ្គក្ខណោ បឋមំ ឈានំ សមាបន្នស្ស ទុក្ខន្តិ វាចា ភិដ្ឋតី”តិ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ ឯតរហិ បុព្ពសេលិយាទីនំ; តេ សន្ធាយ សមាបន្នស្ស អត្ថិ
វចីភេទោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, លទ្ធិយំ វត្ថោ បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ បុន

សព្វគ្រាន្ត តយោ ភវេ សន្ទាយ បុដ្ឋោ អរូបំ សន្ទាយ បដិក្ខបតិ។ សព្វនាតិ
កាលវសេន បុដ្ឋោ បឋមមគ្គក្ខណោ បឋមជ្ឈានិកសមាបត្តិតោ អញ្ញំ សព្វំ
សមាបត្តិកាលំ សន្ទាយ បដិក្ខបតិ។ សព្វេសំ សមាបន្នានន្តិ បុដ្ឋោ
លោកិយសមាបត្តិយោ សមាបន្នេ សន្ទាយ បដិក្ខបតិ។ សព្វសមាបត្តិស្វតិ
បុដ្ឋោ ធុតិយជ្ឈានាទិកំ លោកុត្តរំ សព្វញ្ច លោកិយសមាបត្តិ សន្ទាយ
បដិក្ខបតិ។

កាយភេនោតិ អភិក្កមាទិវសេន បវត្តកាយវិញ្ញត្តិ។ ឥទំ “យានិ ចិត្តានិ
វចីវិញ្ញត្តិ សមុដ្ឋាបេន្តិ, តានេវ កាយវិញ្ញត្តិ។ ឯវំ សន្តេ កស្មា កាយភេនោបិ ន
ហោតិ”តិ ចោទនត្ថំ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ លទ្ធិវសេន បដិក្ខបតិ ចេវ បដិជានាតិ ច។
ឥនានិ យទិ សោ មគ្គក្ខណោ “ធុក្ខ”ន្តិ វាចំ ភាសតិ, “សមុទយោ”តិ អាទិកម្ម្យ
ភាសេយ្យ។ យទិ វា តំ ន ភាសតិ, ឥតរម្ម្យ ន ភាសេយ្យតិ ចោទនត្ថំ ធុក្ខន្តិ
ជានន្តោតិ អាទយោ បញ្ញា វុត្តា។ ឥតរោ បន អត្តនោ លទ្ធិវសេនេវ បដិជានាតិ
ចេវ បដិក្ខបតិ ច។ លោកុត្តរំ បឋមជ្ឈានំ សមាបន្នោ ធុក្ខធុក្ខន្តិវិបស្សតីតិ
ហិស្ស លទ្ធិ។

៣២៨. ញាណន្តិ លោកុត្តរំ ចតុសច្ចញ្ញាណំ។ សោតន្តិ សោតវិញ្ញាណំ
អធិប្បេតំ, យេន តំ សទ្ធិំ សុណាតិ។ ទ្វិន្នំ ជស្សានន្តិ
សោតសម្មស្សមនោសម្មស្សានំ។

៣២៩. នោវត វេ វត្តព្ពេតិ យទិ អវិសេសេន យំ កិញ្ចិ សមាបន្នស្ស នត្តិ
វចីភេនោ, ន អវិសេសេន វត្តព្ពំ “សមាបន្នស្ស អត្តិ វចីភេនោ”តិ។ សេសមេត្ត
ឧត្តានត្ថមេវ សទ្ធិំ សុត្តសាធនាយ។ យំ បនេតេន “សិទ្ធិស្ស អានន្ត, ភគវតោ”តិ
បរិយោសានេ សុត្តំ អាកតំ, តត្ថ យេន សមាបត្តិចិត្តេន សោ វចីភេនោ

សមុជ្ជតោ, កាយភេទោបិ តេន សមុជ្ជាតិយេវ, ន ច តំ លោកុត្តរំ
បឋមជ្ឈានចិត្តំ, តស្មា អសាធកន្តិ។

វិចីភេទកថាវណ្ណានា។

៦. ទុក្ខាហារកថាវណ្ណានា

៣៣៤. ឥទានិ ទុក្ខាហារកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “ទុក្ខំ ទុក្ខន្តិ វាចំ
ភាសន្តោ ទុក្ខញ្ញាណំ អាហារតិ, តំ ទុក្ខាហារោ នាម វុច្ចតិ។ តញ្ច បនេតំ
មគ្គន្តំ មគ្គបរិយាបន្ន”ន្តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ បុព្វសេលិយានំ; តេ
សន្ធាយ ទុក្ខាហារោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ យេ កេចីតិ
បឋមបញ្ចោ អរិយស្សកេ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, ទុតិយបញ្ចោ រិយស្សកេ សន្ធាយ
បដិជាតាតិ, តំ បនស្ស លទ្ធិមត្តមេវ។ តស្មា “សព្វេ តេ”តិ វាទស្ស ភិន្ននត្ថំ
ពាលបុព្វជ្ជនាតិអាទិមាហ។ តំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ទុក្ខាហារកថាវណ្ណានា។

៧. ចិត្តជ្ជិតិកថាវណ្ណានា

៣៣៥. ឥទានិ ចិត្តជ្ជិតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ សមាបត្តិចិត្តញ្ចោវ
ភវន្តិចិត្តញ្ច អនុប្បពន្ធន បវត្តមាណំ ទិស្វា “ឯកមេវ ចិត្តំ ចិវំ តិជ្ជតី”តិ លទ្ធិ
សេយ្យថាបិ ឯតវហិ ហោជ្ជា វុត្តប្បភេទានំ អន្ធកានំ, តំលទ្ធិវិសោធនត្ថំ ឯកំ,
ចិត្តំ ទិវសំ តិជ្ជតីតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ ឧបឡាទិវសោ
ឧប្បាទក្ខណោតិ ឯត្ថ បិតិក្ខណំ អនាមសិក្ខា “អនិច្ចា វត សន្ធារា,
ឧប្បាទវយយម្មិនោ”តិ (សំ. និ. ១.១៨៦; ២.១៤៣) ទេសនានយេន
ឧប្បាទវយវសេនេវ បុច្ឆា កតា។

តេ ធម្មា ចិត្តនលហុបរិវត្តាតិ បុដ្ឋោ ចិត្តតោ លហុតរហិវត្តិនោ ធម្មេ
អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ យស្ស ចិត្តស្ស ធិយដ្ឋិតី ឥច្ឆតិ, តំ
សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ យាវតាយុកំ តិដ្ឋតិ បញ្ញោ “បុណ្យសីតិសហស្សានិ,
កប្បា តិដ្ឋន្តិ យេ មរ” តិអាធិវចនវសេន (មហានិ. ១០) អារុប្បតោ អញ្ញត្រ
បដិក្ខិបតិ, អារុប្ប បដិជាតាតិ។ មុហុត្ថំ មុហុត្ថំ ឧប្បជ្ជតិ បញ្ញោ បរវាទិស្ស
“ឧប្បាទវយធម្មិនោ” តិអាធិសុត្តរិរោធភយេន បដិជាតាតិ។ វិភី បនស្ស
លទ្ធិវសេន ឥច្ឆតិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ចិត្តដ្ឋិតិកថាវណ្ណានា។

៨. កុក្កុឡកថាវណ្ណានា

៣៣៨. ឥធានិ កុក្កុឡកថា ធាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “សត្តំ, ភិក្ខុវេ, អាធិត្តំ
(សំ. និ. ៤.២៨; មហាវ. ៥៤) សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខា” តិអាធិនិ (ធរ. ប. ២៧៨) សុត្តានិ
អយោនិសោ គហេត្វា “និប្បវិយាយេនេវ សព្ពេ សង្ខារា កុក្កុឡា
វីតច្ចិតត្ថ្ថារសម្មិស្សា ធារិកនិរយសទិសា” តិ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ ឯតរហិ
គោកុលិកានំ; តេសំ ធានប្បការសុខសន្តស្សនេន តំ លទ្ធិវិវេចតុំ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ តត្ថ អនោធិ កត្វាតិ ឌីធិ មរិយាធំ កោដ្ឋាសំ
អករិក្ខា, អវិសេសេន សព្ពេយេវាតិ អត្ថោ។ សេសំ សត្តំ ចាឡិនយេនេវ
វេទិតត្ថំ សទ្ធិ សុត្តសាធនាយាតិ។

កុក្កុឡកថាវណ្ណានា។

៩. អនុបុព្វាភិសមយកថាវណ្ណានា

៣៣៩. ឥធានិ អនុបុព្វាភិសមយកថា ធាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ -

“អនុបុព្វេន មេធាវី, ថោកំ ថោកំ ខណ្ឌ ខណ្ឌ;
កម្មារោ រជតស្សេវ, និទ្ធមេ មលមត្តនោ” តិ។ (ធម្ម. ប. ២៣៩) -

អាទិនិ សុត្តានិ អយោនិសោ គហេត្វា “សោតាបត្តិជលសង្ខិកិរិយាយ បដិបន្នោ
ឯកច្ឆេ កិលេសេ ទុក្ខទស្សនេន បដហតិ, ឯកច្ឆេ
សមុទយនិរោធមគ្គទស្សនេន, តថា សេសាបីតិ វេរំ សោឡសហិ កោដ្ឋាសេហិ
អនុបុព្វេន កិលេសប្បហានំ កត្វា អរហត្តបដិលាភោ ហោតី” តិ វេរុចា
នាណភិសមយលទ្ធិ ឧប្បន្នា, សេយ្យថាបិ ឯតរហិ
អន្ធកសព្ពត្តិកសម្មិតិយកទ្រយានិកានំ; តេសំ លទ្ធិវេចនត្ថំ
អនុបុព្វាភិសមយោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អនុបុព្វេន
សោតាបត្តិមគ្គន្តិ បុដ្ឋោ បន ឯកស្ស មគ្គស្ស ពហុភាវាបត្តិភយេន បដិក្ខិបតិ។
ទុតិយំ បុដ្ឋោ ទុក្ខទស្សនាទិវសេន បដិជាតាតិ។ តានិ វា ចត្តារិបិ ញ្ញាណានិ
ឯកោ សោតាបត្តិមគ្គោយេវាតិ បដិជាតាតិ, ដលំ បន ឯកមេវ ឥច្ឆតិ, តស្មា
បដិក្ខិបតិ។ សកទាគាមិមគ្គាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។

៣២២. មគ្គទិដ្ឋេ ជលេ វិតោតិ បញ្ញោ យស្មា ទុក្ខទស្សនាទិហិ ទស្សនំ
អបរិនិដ្ឋិតំ, មគ្គទស្សនេន បរិនិដ្ឋិតំ នាម ហោតិ, តទា សោ ជលេ វិតោតិ សង្ខំ
គច្ឆតិ, តស្មា បដិជាតាតិ។

៣២៥. ទុក្ខទិដ្ឋេ ចត្តារិ សទ្ធានីតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, ឯកាភិសមយវសេន
បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ បុន ទុក្ខសង្ខំ ចត្តារិ សទ្ធានីតិ អនុយោគេ ចតុន្ទម្បិ
នាសាសភាវត្តា បដិក្ខេចោ តស្សេវ។

រូបក្ខន្ធអនិច្ចតោ ធិដ្ឋតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, សមុទ្គតោ ឯកពិន្ទុស្ស រសេ
បដិវេទ្ធ សេសឧទកស្ស បដិវេជោវិយ ឯកធម្ម អនិច្ចាទិតោ បដិវេទ្ធ សព្វេបិ
បដិវេទ្ធ ហោន្តិតិ លទ្ធិយា បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។

ចតុប្បាញាលោហីតិ ទុក្ខញ្ញាលោហីតិ អដ្ឋប្បាញាលោហីតិ សាវកានំ
សាធារណោហិ សច្ចញ្ញាលោហី ចេវ បដិសម្ពិទ្ធាញ្ញាលោហី ច។ ធានសហ
ញ្ញាលោហីតិ ធានសង្កបដិច្ចសមុប្បាទញ្ញាលោហី។ ចតុចត្តារីសាយ
ញ្ញាលោហីតិ “ជរាមរណោញ្ញាលំ, ជរាមរណសមុទយេញ្ញាលា” ត្ថិ ឯវំ
និទានវគ្គ វុត្តញ្ញាលោហី។ សត្តសត្តតិយាញ្ញាលោហីតិ “ជរាមរណំ, ភិក្ខុវេ,
អនិច្ចំ សង្ខតំ បដិច្ចសមុប្បន្នំ ខយធម្មំ វយធម្មំ វិរាគធម្មំ និរោធធម្ម” ត្ថិ (សំ. និ.
២.២០) ឯវំ តត្ថេវ វុត្តញ្ញាលោហី។ សេសមេត្ត ចាឡិនយេនេវ វេទិតព្ពំ សទ្ធិ
សុត្តសាធនេនាតិ។

អនុបុញ្ញាភិសមយកថាវណ្ណានា។

១០. វោហារកថាវណ្ណានា

៣៤៧. ឥទានិ វោហារកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ពុទ្ធា ភគវា លោកុត្តរេន
វោហារេន វោហារីតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ ឯតវហិ អន្ធកានំ; តេ សន្ទាយ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, លទ្ធិវសេន បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ លោកុត្តរេ សោតេតិអាទីនិ
តស្ស អយុត្តវាទីភាវីធិបនត្ថំ វុត្តានិ។ អយញ្ញេត្ថ អធិប្បាយោ -
“សន្ទាយតនមេវ តេ លោកុត្តរំ, ឧទាហុ សោតាទីនិបី” តិ។

ហញ្ញា ពុទ្ធស្ស ភគវតោ វោហារោ លោកិយេ សោតេ បដិហញ្ញាតិ ឯត្ថ
យទិសោ លោកុត្តរេ បដិហញ្ញេយ្យ។ លោកុត្តរោ សិយាតិ ឯវមត្តោ ន
គហេតញ្ញោ។ លោកិយេ បដិហញ្ញាមានស្ស បន លោកុត្តរតា នាម នត្ថិតិ

អយមេត្តាធិប្បាយោ។ លោកិយេនវិញ្ញាណោនាតិ ឯត្តាបិ លោកិយេនេវាតិ
អត្ថោ។ ឥតរថា អនេកន្តតា សិយា។ លោកុត្តរញ្ញំ លោកិយេនបិ ញ្ញាណេន
ញ្ញាយតី។ ឯវំ សត្តំ យថានុរូបតោ វេទិតព្ពំ។ សព្វេតេ មគ្គំ ភាវេន្តីតិ បញ្ញោសុ
យេ មគ្គំ នប្បដិលភន្តិ, តេ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ យេ បដិលភន្តិ, តេ សន្ធាយ
បដិជានាតិ។

៣៥០. សោវណ្ណាមយាយាតិ សុវណ្ណាមយាយ។ ឥទំ បរវាទិស្ស ឧទាហរណំ។

ឯឡូណ្ហិយាយាតិ ឯឡូណ្ហាមយាយ។ ឥទំ សកវាទិស្ស ឧទាហរណំ។
លោកិយំ វោហារន្តស្ស លោកិយោតិ អយម្មិ ឯកាលទិ។ សា ឯតរហិ ឯកច្ឆានំ
អន្ធកានំ លទិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

វោហារកថាវណ្ណានា។

១១. និរោធកថាវណ្ណានា

៣៥៣. ឥនានិ និរោធកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ អប្បដិសន្ធានិរោធិញ្ច
បដិសន្ធានិរោធិញ្ច ទ្វេបិ ឯកតោ កត្វា និរោធសច្ចន្តិលទិ, សេយ្យថាបិ ឯតរហិ
មហិសាសកានញ្ចេវ អន្ធកានញ្ច; តេ សន្ធាយ ទ្វេនិរោធាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ ទ្វេ ទុក្ខនិរោធាតិ បញ្ញោសុ យស្មា ទ្វេ ទុក្ខសច្ចានិ ន ឥច្ឆតិ,
តស្មា បដិក្ខិបតិ។ យស្មា ទ្វីហាការេហិ ទុក្ខំ និរុជ្ឈតីតិ ឥច្ឆតិ, តស្មា
បដិជានាតិ។ ទ្វេ និរោធសច្ចានីតិបញ្ញោសុ ទ្វិន្ទំ ទុក្ខសច្ចានំ
និរោធវេសេនអនិច្ឆន្តោ បដិក្ខិបតិ។ ទ្វីហាការេហិ ទុក្ខស្ស និរុជ្ឈនតោ
បដិជានាតិ។ ទ្វេ តាលានីតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

អត្ថិ ទ្វិន្ទំ និព្វានានន្តិអាទីសុ បុច្ឆាសុ ឧច្ឆនិចតាទីនិ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។

អប្បដិសម្ពាទិរុទ្ធាតិ យេ បដិសម្ពាយ លោកុត្តរេន ញាណេន អនិរុទ្ធា
សុទ្ធបកតិកត្តា វា ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាធិនំ វា វសេន ន សមុទាចរណតោ និរុទ្ធាតិ
វុច្ឆន្តិ, តេ សម្ពាទេ។ បដិសម្ពាទិរោធន្តីតិ។ លោកុត្តរញាណេន និរោធន្តី
អនុប្បត្តិការំ គមេន្តិ។ ននុ អប្បដិសម្ពាទិរុទ្ធា សម្ពាទាតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស។ តត្ថ
កត្តានំ បុន អកញ្ញនតោ អប្បដិសម្ពាទិរុទ្ធានំ វា អរិយមគ្គេ ឧប្បន្នេ តថា
និរុជ្ឈនតោវ សកវាទី អច្ចន្តកត្តតំ បដិជាធាតិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

និរោធកថាវណ្ណានា។

ទុតិយោវគ្គោ។

៣. តតិយវគ្គោ

១. ពលកថាវណ្ណានា

៣៥៤. ឥធានិ ពលកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ អនុរុទ្ធសំយុត្តេ
“ឥមេសញ្ច បនាហំ, អារុសោ, ចតុន្នំ សតិបដ្ឋានានំ ភាវិតត្តា ពហុលីកតត្តា
ហ៊ានញ្ច ហ៊ានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បដិធានមី” តិអាធិនិ (សំ. និ.
៥.៩១៣) ទសសុត្តានិ អយោនិសោ គហេត្វា “តថាគតពលំ
សាវកសាធារណា” ន្តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ អន្ធកានំ; តេ សម្ពាយ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, លទ្ធិយំ វេត្វា បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ តថាគតពលញ្ច នាមេតំ
សាវកេហិ សាធារណម្បិ អត្ថិ អសាធារណម្បិ សាធារណាសាធារណម្បិ។
តត្ថ អាសវានំ ខយេ ញាណំ សាធារណំ។ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តិញ្ញាណំ
អសាធារណំ។ សេសំ សាធារណញ្ច អសាធារណញ្ច។ ហ៊ានដ្ឋានាធិនិ ហិ
សាវកា បទេសេន ជានន្តិ, តថាគតា និប្បទេសេន។ ឥតិ តានិ ឧទ្ទេសតោ

សាធារណានិ, ន ឱទ្ធិសតោ។ អយំ បន អវិសេសេន សត្តម្យី សាធារណានិ
អាហ។ តមេនំ តតោវិវេចនំ តថាគតពលំ សាវកពលនិ បុន អនុយោគោ
អារទ្ឋោ។ តត្ថ បឋមបញ្ញេ ឱទ្ធិសតោ សញ្ញាការីសយតំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។
ទុតិយបញ្ញេ ឧទ្ធិសតោ ឋានាជ្ជានមត្តាធិជាននវសេន បដិជានាតិ។
តញ្ញេវាតិអាទិបញ្ញេសុ សញ្ញាការេន និដ្ឋានាករណតាយ អភាវេន
បដិក្ខិបតិ។ បុព្វយោគោ ច បុព្វចរិយា ច អត្ថតោ ឯកំ, តថា ធម្មក្ខានព្វា
ធម្មទេសនា ច។

ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តិបញ្ញេ ឯកទេសេន សាធារណតំ សន្ធាយ
សាវករិសយេ បដិជានាតិ។

៣៥៥. ឥទានិ យស្មា ឧទ្ធិសតោ ឋានាជ្ជានាធិនំ សាវកោ ជានាតិ, តស្មា
សាវកស្ស តថា ជាននំ បកាសេត្វា តេន ជាននមត្តសាមញ្ញេន តេសំ
សាវកសាធារណត្ថំ បតិជ្ជាបេតុំ សាវកោ ឋានាជ្ជានំ ជានាតិ តិអាទយោ
បរវាទិបញ្ញា ហោនិ។ តត្ថ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តិញ្ញាណំ ជន្នំ
អសាធារណាញាណានំ អញ្ញាតវន្តំ ន គហិតំ។ អាសវក្ខយេន វា អាសវក្ខយន្តិ
យំ តថាគតស្ស អាសវក្ខយេន សទ្ធិ សាវកស្ស អាសវក្ខយំ បដិច្ច វត្តព្ពំ សិយា
នាណាករណំ, តំ នត្ថិ។ វិមុត្តិយា វា វិមុត្តិនិ បទេបិ ឯសេវ នយោ។ សេសមេត្ត
ឧត្តានត្ថមេវ។

៣៥៦. ឥទានិ យំ សកវាទិនា “អាសវានំ ខយេ ញ្ញាណំ សាធារណា”ន្តិ
អនុញ្ញាតំ, តេន សទ្ធិ សំសន្និត្វា សេសានម្យី សាធារណាការំ បុច្ឆិតុំ បុន
អាសវានំ ខយេ តិអាទយោ បរវាទិបញ្ញាវ ហោនិ។ តេសំ វិស្សន្តនេ សកវាទិនា
អាសវក្ខយេ វិសេសាភាវេន តំ ញ្ញាណំ សាធារណានិ អនុញ្ញាតំ។ ឥតវេសុបិ
វិសេសាភាវេន សាធារណតា បដិក្ខិត្តា។ បុន ឋានាជ្ជានាធិនំ អាសវក្ខយេនេវ

សន្ធិសំសន្ធិត្វា អសាធារណបុត្តា បរវាទិស្ស។ តត្ថ អាសវក្ខយញ្ញាណោ
បដិក្ខេចោ, សេសេសុ ច បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ តតោ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្ថេន
សន្ធិសំសន្ធិត្វា អសាធារណបុត្តា បរវាទិស្ស។ សា សន្ធិបិត្វា ធន្សិតា។ តថាបិ
ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្ថេ បដិញ្ញា, សេសេសុ ច បដិក្ខេចោ សកវាទិស្ស។ តតោ
ហានាជ្ជានាធិហិ សន្ធិសំសន្ធិត្វា ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្ថស្ស សាធារណបុត្តា
បរវាទិស្ស។ សាបិ សន្ធិបិត្វា ធន្សិតា។ តត្ថ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្ថេ បដិក្ខេចោ។
សេសេសុ ច បដិញ្ញា សកវាទិស្សាតិ។

ពលកថាវណ្ណានា។

២. អរិយន្តិកថាវណ្ណានា

៣៥៧. ឥនានិ អរិយន្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ន កេវលំ
អាសវក្ខយញ្ញាណោមេវ អរិយំ, អថ ខោ បុរិមានិបិ នវ ពលានិ អរិយានិ” ច្នៃវ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតរហិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ អរិយន្តិ បុត្តា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ បុន យទិ តំ អរិយំ, មគ្គាធិសុ តេន អញ្ញាតរេន ភវិតព្ពន្ធិ
មគ្គាធិវសេន បុត្តា សកវាទិស្ស, បដិក្ខេចោ ឥតរស្ស។

បុន សុញ្ញតារម្មណាធិវសេន បុត្តា សកវាទិស្ស។ តត្ថ ទ្វេ សុញ្ញតា -
សត្តសុញ្ញតា ច សន្ធាវសុញ្ញតា ច។ សត្តសុញ្ញតា នាម ទិដ្ឋិយា បរិកប្បិតេន
សត្តេន សុញ្ញា បញ្ចក្ខន្ធា។ សន្ធាវសុញ្ញតា នាម សត្តសន្ធាវេហិ សុញ្ញំ វិវិត្តំ
និស្សជំ និព្វានំ។ តត្ថ បរវាទី និព្វានារម្មណាតំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ,
សន្ធាវារម្មណាតំ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ មនសិ ករោតីតិ បុដ្ឋាបិ និព្វានមេវ
សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, សន្ធាវេ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ តតោ សកវាទិនា
“ហានាជ្ជានាធិមនសិការោ សន្ធាវារម្មណោ, សុញ្ញតមនសិការោ

និព្វានាមម្ពណា”តិ ឥមំ នយំ គហេត្វា “ទិដ្ឋំ ជស្សានំ ទិដ្ឋំ ចិត្តានំ សមោធានំ
ហោតិ”តិ បុដ្ឋោ លេសោកាសំ អលកន្តោ បដិក្ខបតិ។
អនិមិត្តាបណិហិតសុបិ ឯសេវ នយោ។ សត្តនិមិត្តាការតោ ហិ ខន្ធ
អនិមិត្តា។ សម្ពាសនិមិត្តាការតោ និព្វានំ។ ឯកធម្មស្មិម្បិ អាហេបេត្វា
វេបេតព្ភសម្ពាសនេ ច បណិទហិតព្ភដ្ឋន បណិហិតសម្ពាសនេ គតេន
សត្តបណិទិដ្ឋា អប្បណិហិតា ខន្ធ។ តណ្ហាបណិទិដ្ឋា តណ្ហាយ វា
អារម្មណភូតេន សព្ភសម្ពាសនបណិទិដ្ឋា អប្បណិហិតំ និព្វានំ។ តស្មា ឥធាបិ
បដិក្ខេចា ច បដិញ្ញា ច បុរិមនយេនេវ វេទិតញ្ញា។

៣៥៨. តតោ “យថា សតិបដ្ឋានាទយោ លោកុត្តរធម្មា អរិយា ចេវ
សុញ្ញតាទិអារម្មណា ច, កី តេ ឯវំ វាណាដ្ឋានញ្ញាណា”ន្តិ
អនុលោមបដិលោមបុច្ឆា ហោន្តិ។ តត្ថ សញ្ញាបិ បដិញ្ញា សព្វេ ច បដិក្ខេចា
បរវាទិស្សេវ។ ឥមិនាវុចាយេន សេសញ្ញាលោសុបិ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនំ វេទិតញ្ញំ។
ចាឡិយំ បន សេសានិ សង្ខិបិត្វា អវសានេ ចុត្តបចាតញ្ញាណមេវវិភត្តំ។
តតោ បរំ សកសមយេបិ “អរិយ”ន្តិ សិទ្ធន អាសវានំ ខយញ្ញាលោន សទ្ធិ
សំសន្និទ្ធា សេសញ្ញាណានំ អនុលោមតោ ច បដិលោមតោ ច អរិយការបុច្ឆា
ហោន្តិ។ តា សញ្ញា បរវាទិស្សេវ, បដិញ្ញា បដិក្ខេចា ច សកវាទិស្សេវ តេ
ឧត្តានត្ថាយេវ។ ចាឡិយំ បនេត្ថ បឋមនវមាទេវ ធស្សេត្វា សត្ត ញ្ញាណានិ
សង្ខិត្តានីតិ។

អរិយន្តិកថាវណ្ណានា។

៣. វិមុត្តិកថាវណ្ណានា

៣៦៣. ឥនាធិវិមុត្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “វិភក្កចិត្តានំ
វិមុត្តិបយោជនំ នាម នត្ថិ។ យថា បន មលីនំ វត្ថំ ជោវិយមាណំ មលាវិមុច្ចតិ, វេ
សរាគំ ចិត្តំ រាគតោវិមុច្ចតី”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ អន្ធកានំ; តេ
សន្ធាយ សរាគន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ តតោ
រាគសហគតន្តិអាទិនា នយេន បុដ្ឋា មគ្គក្ខណោ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ នាម។ តនា ច
វេរុបំ ចិត្តំ នត្ថិតិ បដិក្ខិបតិ។

សជស្សន្តិអាទិនា នយេន បុដ្ឋាបិ យថា ជស្សោ ច ចិត្តញ្ច ឧភោ រាគតោ
វិមុច្ចន្តិ, វេរុ រាគស្ស វិមុត្តិ អបស្សមាណោ បដិក្ខិបតិ។ សនោសាទិសុបិ
ឥមិនាវុចាយេន អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

វិមុត្តិកថាវណ្ណានា។

៤. វិមុច្ចមានកថាវណ្ណានា

៣៦៦. ឥនាធិវិមុច្ចមានកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ឈានេន
វិក្ខម្ពនវិមុត្តិយាវិមុត្តំ, មគ្គក្ខណោ សមុច្ឆេទវិមុត្តិយាវិមុច្ចមានំ នាម ហោតិ”តិ
លទ្ធិ, តេ សន្ធាយ វិមុត្តំ វិមុច្ចមានន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស។

បុន ឯកទេសន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ តត្ថ ឯកទេសន្តិ ភាវនបុសកំ។ យថា
វិមុត្តំ, ឯកទេសេន វា ឯកទេសេ វា អវិមុត្តំ ហោតិ កី វេរុ ឯកទេសំ វិមុត្តំ,
ឯកទេសំ អវិមុត្តន្តិ បុច្ឆតិ។ កី ការណា វេរុ បុច្ឆតិ? “វិមុត្តំ វិមុច្ចមាន”ន្តិ
វិប្បកតតាវេន វុត្តត្តា។ យថា ហិ ករិយមាណា កដាធយោវិប្បកតត្តា
ឯកទេសេន កតា ឯកទេសេន អកតា ហោន្តិ, តថា ឥទម្បិ ឯកទេសំ វិមុត្តំ
ឯកទេសំ អវិមុត្តន្តិ អាបជ្ជតិ។ តតោ បរវាទី កដាធិនំវិយ ចិត្តស្ស
ឯកទេសភាវា បឋមបញ្ចោ បដិក្ខិបិត្វា ទុតិយេ វិមុច្ចមានស្ស

អបរិជ្ជិតវិមុត្តិតាយ បដិជាតាតិ។ លោកិយជ្ឈានក្ខណំ វា សន្ធាយ
បដិក្ខិបតិ។ ន ហិ តំ តទា សមុច្ឆេទវិមុត្តិយា វិមុច្ចមានំ។ លោកុត្តរជ្ឈានក្ខណំ
សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ តញ្ចា តទា សមុច្ឆេទវិមុត្តិយា វិមុត្តេ កេនេសេន
វិមុច្ចមានន្តិស្ស លទ្ធិ។ តតោ សករាជី “យទិ តេ ឯកមេវ ចិត្តំ ឯកទេសំ វិមុត្តំ
ឯកទេសំ អវិមុត្តំ, ឯវំ សន្តោ យោ ឯកេនេវ ចិត្តេន សោតាបន្នោ ហោតិ, សោមិ
តេ ឯកទេសំ សោតាបន្នោ, ឯកទេសំ ន សោតាបន្នោ អាបជ្ជតិ” តិ ចោទនត្ថំ
ឯកទេសំ សោតាបន្នោតិ អាទិមាហ។ ឥតរោ តំ វិជានំ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។
សេសវា វេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឧប្បាទក្ខណាបញ្ចេ យទិ ឯកមេវ ចិត្តំ វិមុត្តញ្ចា វិមុច្ចមានញ្ចា, ឯកស្មី ខណោ
វិមុត្តំ ឯកស្មី វិមុច្ចមានំ អាបជ្ជតិ។ កី តេ ឯវំ ចិត្តន្តិ អត្ថោ។

៣៦៧. សុត្តសាធនេ បឋមសុត្តំ បរវាទិស្ស។ តត្រាស្សាយមធិប្បាយោ -
វិមុច្ចតីតិ វិប្បកតនិទ្ទេសោ។ តស្មា យំ តស្ស យោគិនោ ឯវំ ជានតោ ឯវំ
បស្សតោ ឯតេហិ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចតិ, តំ វិមុច្ចមានំ នាម ហោតីតិ។
ទុតិយសុត្តំ សករាជិស្ស។ តត្រាស្សាយមធិប្បាយោ - យទិ តេ វិមុច្ចតីតិ
វេចនតោ វិមុត្តំ វិមុច្ចមានំ, ឥធិ វិមុច្ចតីតិ វេចនាការតោ វិមុត្តមេវ សិយា, ន
វិមុច្ចមានន្តិ។

ឥទានិ “យថា តេ វិប្បកតវិមុត្តិតាយ វិមុច្ចមានំ, កី ឯវំ
វិប្បកតរាគាទិតាយ រដ្ឋមានាទីនិបិ អត្ថី” តិ ចោទនត្ថំ បុន អត្ថិ ចិត្តន្តិ អាទិ
អារទ្ធិ។ បរវាទិនាមិ តថារូបំ ចិត្តំ អបស្សន្តេន សព្វំ បដិក្ខិបត្តំ។ អថ នំ សករាជី
“ទ្វេយេវ កោដិយោ, តតិយា នត្ថី” តិ អនុពោធគោ ននុ រត្តព្យោ
អរត្តញ្ចាតិ អាទិមាហ។ តស្សត្ថោ - ននុ ភទ្រមុខ, រាគសម្បយុត្តំ ចិត្តំ រត្តំ
វិប្បយុត្តំ អរត្តន្តិ ទ្វេវ កោដិយោ, រដ្ឋមានំ នាម តតិយា កោដិ នត្ថីតិ?

ទុដ្ឋាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ អថ នំ អាមន្តាតិ បដិជាជិត្វា បិតំ។ វិមុត្តិបក្ខេបិ
ទ្វេយេវ កោដិយោ ធស្សេតុំ ហត្ថោ វត្តញ្ញោវាតិអាទិមាហ។ តស្សតោ - យទិ
ឯតា ទ្វេ កោដិយោ សម្បជិដ្ឋសិ, អវិមុត្តញ្ញោវ វិមុត្តញ្ញោ តិ ឥមាបិ សម្បជិដ្ឋ។
កិលេសសម្បយុត្តញ្ញោ ចិត្តំ អវិមុត្តំ, វិប្បយុត្តំ វិមុត្តំ។ វិមុត្តមានំ នាមាតិ
បរមត្ថតោ តតិយា កោដិ នត្ថិតិ។

វិមុត្តមានកថាវណ្ណានា។

៥. អដ្ឋមកកថាវណ្ណានា

៣៦៨. ឥទានិ អដ្ឋមកកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
អនុលោមគោត្រភូមគ្គក្ខណោ កិលេសានំ សមុទាចារកាវតោ អដ្ឋមកស្ស
សោតាបត្តិមគ្គជ្ជបុគ្គលស្ស ទ្វេ បរិយុដ្ឋានា បហីនាតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
ឯតវហិ អន្ធកានញ្ញោវ សម្មិតិយានញ្ច; តេសំ អញ្ញាតំ សន្ទាយ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, មគ្គក្ខណតោ បដ្ឋាយ ទិដ្ឋិយា អនុប្បត្តិ សន្ទាយ បដិញ្ញា
ឥតវស្ស។ តតោ យស្មា ទិដ្ឋិ នាមេសា សោតាបន្នស្សេវ បហីនា, ន មគ្គជ្ជស្ស,
តស្មា អដ្ឋមកោ បុគ្គលោ សោតាបន្នោតិ អនុយោគោ សកវាទិស្ស។
វិចិត្តិច្ឆាបញ្ចេបិ ឯសេវ នយោ។ អនុសយបញ្ចេ បរិយុដ្ឋានតោ អញ្ញោ
អនុសយោតិ តេសំ លទ្ធិ, តស្មា “ន ហោវ” ត្ថិ បដិក្ខិត្តំ។

សីលព្ពតបរាមាសបញ្ចេបិ សីលព្ពតបរាមាសបរិយុដ្ឋានត្ថិ វោហារំ ន
បស្សតិ, តស្មា បដិក្ខិត្តបតិ។ បរិយុដ្ឋានមេវស្ស បហីនត្ថិ លទ្ធិ។

៣៦៩. មគ្គោ ភាវិតោតិ បញ្ចេ តស្មី ខណោ ភាវេតិ, ន ភាវិតោ។ តស្មា
បដិក្ខិត្តបតិ។ អមគ្គេនាតិអាទិអនុយោគេ បឋមមគ្គេនេវ បហីនភាវំ សន្ទាយ
បដិក្ខិត្តបតិ។ យទិ ហិ អមគ្គេន បហីយេថ, គោត្រភូមគ្គក្ខណោធិនម្បិ បហីយេថាតិ

អាបជ្ជនតោ។ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, វិស្សជ្ជនំ សកវាទិស្ស។ សេសំ
សព្វត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អដ្ឋមកកថាវណ្ណានា។

៦. អដ្ឋមកស្ស ឥន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា

៣៧៤. ឥទានិ អដ្ឋមកស្ស ឥន្ទ្រិយកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
“អដ្ឋមកោ មគ្គកូលោ ឥន្ទ្រិយានិ បដិលភតិ ឆាម, នោ ចស្ស បដិលទ្ធានិ
ហោន្តិ”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ អន្ធកានំ; តេ សឆាយ នត្ថិ សទ្ធិន្ទ្រិយន្តិ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ នត្ថិ សទ្ធាតិ បុដ្ឋោ បន សទ្ធិន្ទ្រិយតោ
សឆាយ នានត្ថំ សល្លកេត្វា បដិក្ខិបតិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ យថា បន
យស្ស អត្ថិ មនោ, តស្ស មនិន្ទ្រិយម្បិ អត្ថិ; ឯវំ យស្ស សទ្ធាទយោ អត្ថិ, តស្ស
អត្ថិ សទ្ធិន្ទ្រិយានិប័តិ ធិបនត្ថំ អត្ថិ មនោ អត្ថិ មនិន្ទ្រិយន្តិអាទិ អារទ្ធាំ។ តំ សព្វំ
ឧត្តានត្ថមេវ សទ្ធិ សុត្តសាធនេវាតិ។

អដ្ឋមកស្ស ឥន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា។

៧. ទិព្ពចក្ខុកថាវណ្ណានា

៣៧៥. ឥទានិ ទិព្ពចក្ខុកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
ចតុត្ថជ្ឈានធម្មបត្តទ្ធី មំសចក្ខុមេវ ទិព្ពចក្ខុ ឆាម ហោតីតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
ឯតវហិ អន្ធកានញោវ សម្មិតិយានញ្ច; តេ សឆាយ មំសចក្ខុន្តិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។

បុន “មំសចក្កុ ធិព្ពចក្កុ, ធិព្ពចក្កុ មំសចក្កុ” តិ បុដ្ឋោ តំ មត្តមេវ តំ ន
ហោតីតិ បដិក្ខិបតិ។ យាធិសន្តិអាធិបុច្ឆាសុបិ ធិនិទ្ទំ ឯកសភាវាភាវេនេវ
បដិក្ខិបតិ។

វិសយោតិអាធិសុ ធិនិទ្ទម្បិ រូបាយតនមេវ វិសយោ។ មំសចក្កុ បន
អាចាជគតមេវ បស្សតិ។ ឥតរំ អនាចាជគតំ តិរេបព្ពតាធិគតម្បិ។
ធិព្ពចក្កុស្ស ច អតិសុខុមម្បិ រូបំ គោចរោ, ន តាធិសំ ឥតរស្សាតិ ឯវមេតេសំ
អានុភាវគោចរា អសធិសា។

ធិចាធិណ្ណំ ហុត្វា អនុចាធិណ្ណំ ហោតីតិ បុដ្ឋោ យស្មា មំសចក្កុ ធិចាធិណ្ណំ,
ធិព្ពចក្កុ អនុចាធិណ្ណំ, ន ច មំសចក្កុមេវ ធិព្ពចក្កុតិ ឥច្ឆតិ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។
ទុតិយំ បុដ្ឋោ យស្មា “មំសចក្កុស្ស ធិប្បដោ, មគ្គោ ធិព្ពស្ស ចក្កុនោ” តិ វចនំ
និស្សាយ មំសចក្កុបច្ចយា ធិព្ពចក្កុ ធិប្បជ្ជតិ, តញ្ចា រូចាវចរិកានំ ចតុន្ទំ
មហាក្ខតានំ បសាទោតិ ឥច្ឆតិ, តស្មា បដិជាធាតិ។ កាមាវចរំ ហុត្វាតិ បុដ្ឋោបិ
យស្មា ន មំសចក្កុមេវ ធិព្ពចក្កុតិ ឥច្ឆតិ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ
រូចាវចរជ្ឈានបច្ចយេន ធិប្បន្នត្វា រូចាវចរំ នាម ជាតន្តិ បដិជាធាតិ។

រូចាវចរំ ហុត្វា អរូចាវចរន្តិ បុដ្ឋោបិ តតោ បរំ ភាវនាយ អរូចាវចរក្ខណោ
រូចាវចរិក្ខុស្ស អភាវា បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ អរូចាវចរិកានំ ចតុន្ទំ
មហាក្ខតានំ បសាទោ ហុត្វា ធិប្បជ្ជតីតិ លទ្ធិយា បដិជាធាតិ។
អបរិយាបន្នភាវំ បនស្ស ន ឥច្ឆតិ, តស្មា បដិក្ខិបតិយេវ។

៣៧២. ធិព្ពចក្កុ ធិមុបត្តទុន្តិ កាមាវចរធម្មេន ធិបត្តម្ពីតំ ហុត្វា។ បុន
ធិមុបត្តទុន្តិ លោកុត្តរធម្មេន ធិបត្តទុំ។ ទ្វេវ ចក្កុនីតិ បុដ្ឋោ កិញ្ចាបិ ធិព្ពចក្កុនោ
ធិមុបត្តទុស្ស បញ្ញាចក្កុភាវំ ន ឥច្ឆតិ, បញ្ញាចក្កុស្ស បន អត្ថិតាយ

បដិក្ខិបតិ។ បុន បុដ្ឋោ មំសចក្កុ ធម្មបត្តន្ធី ទិព្ពចក្កុ ហោតីតិ លទ្ធិវសេន
បដិជាតាតិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ទិព្ពចក្កកថាវណ្ណានា។

៨. ទិព្ពសោតកថាវណ្ណានា

៣៧៥. ឥនានិ ទិព្ពសោតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ឯកំយេវ សោតន្តិ បុដ្ឋោ
ទ្ធិន្ធី អត្ថិតាយ បដិក្ខិបតិ។ បុន បុដ្ឋោ យស្មា តនេវ ធម្មបត្តន្ធី ទិព្ពសោតំ នាម
ហោតិ, តស្មា បដិជាតាតិ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវាតិ។

ទិព្ពសោតកថាវណ្ណានា។

៩. យថាកម្មបគតញ្ញាណកថាវណ្ណានា

៣៧៧. ឥនានិ យថាកម្មបគតញ្ញាណកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ឥតិ
ទិព្ពេន ចក្កនាវិសុទ្ធន... បេ... យថាកម្មបគេ សត្តេ បដិជាតាតិ” តិ (ធិ. និ.
១.២៤៦; បដិ. ម. ១.១០៦) សុត្តំ អយោនិសោ គហេត្វា
យថាកម្មបគតញ្ញាណមេវ ទិព្ពចក្កន្តិ លទ្ធិ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ បុន យថាកម្មបគតញ្ញា មនសិ ករោតីតិ បុដ្ឋោ ឯកចិត្តស្ស
អារម្មណទ្វយាការា បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ នាតាចិត្តវសេន បដិជាតាតិ។
បុន លេសោកាសំ អទត្វា ទ្ធិន្ធី ជស្សានន្តិ បុដ្ឋោ បដិក្ខិបតិ។ ឥតិ យថា ឥមិនា
យថាកម្មបគតបទេន, ឯវមេវ ឥមេ វត កោដ្ឋោ, សត្តាតិអាធិបទេហិបិ សទ្ធិ
យោជនាសុ អត្តោ វេទិតញ្ញោ។

៣៧៨. អាយស្មា សាវិបុត្តោ យថាកម្មបគតំ ញ្ញាណំ ជាតាតិ ឥនំ
សកវាទី យស្មា ថេរោ អប្បិច្ឆតាយ អភិញ្ញាញ្ញាណានិ ន វជ្ជញ្ញោតីតិ ឯកច្ឆេន

ជានិច្ច, តាម បទស្សន៍ នៅ អត្ថីតិ មញ្ញន្តិ, តស្មា តំ “ធិព្ពចក្ខុនោ អលាភី ជេរោ” តិ
មញ្ញមានំ បុច្ឆតិ។ តេនេវ ការណេន “អត្ថាយស្មតោ សាវ័បុត្តស្ស ធិព្ពចក្ខុ” តិ
បរតោ បុដ្ឋោ បដិក្ខបតិ។ ធុតិយំ បុដ្ឋោ យំ កិញ្ចិ សាវកេន បត្តព្ពំ, សព្ពំ តំ
ជេរេន អនុប្បត្តន្តិ បដិជានាតិ។ ឥនានិស្ស វិក្ខេបំ ករោន្តោ សករាជី ននុ
អាយស្មា សាវ័បុត្តោតិអាធិមាហ។ ឥមញ្ញិ តាចំ ជេរោ វឡញ្ញនបណិធិយា ឯវ
អភាវេន អាហ, ន អភិញ្ញាញ្ញាណស្ស អភាវេន។ បរវាជី បន អភាវេនេវាតិ
អត្ថំ សល្លក្ខេតិ។ តស្មា តស្ស លទ្ធិយា ជេរស្ស យថាកម្មបគតញ្ញាណមេវ
អត្ថិ, នោ ធិព្ពចក្ខុ។ តេន វុត្ថំ “តេន ហិ ន វុត្ថព្ពំ យថាកម្មបគតញ្ញាណំ
ធិព្ពចក្ខុ” តិ។

យថាកម្មបគតញ្ញាណកថាវណ្ណានា។

១០. សំវរកថាវណ្ណានា

៣៧៩. ឥនានិ សំវរកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ តាវតីសេ ទេវេ
ឧបាទាយ តតុត្តរិ ទេវេសុ យស្មា តេ បញ្ចា វេរាជី ន សមាចរន្តិ, តស្មា សំវរោ
អត្ថីតិ លទ្ធិ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សករាជីស្ស, វេរសមុទាចារំ អបស្សតោ បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ តតោ យស្មា សំវរោ នាម សំវរិតព្ពេ អសំវរេ សតិ ហោតិ, តស្មា
អសំវរបុច្ឆា សករាជីស្ស, ទេវេសុ ចាណាតិចាតាធិនំ អភាវេន បដិក្ខេចោ
ឥតរស្ស។

អត្ថិ មនុស្សស្វតិអាធិ សំវរេ សតិ អសំវរស្ស អសំវរេ ច សតិ សំវរស្ស
បរត្ថិនស្សនត្ថំ វុត្ថំ។

៣៨០. ចាណាតិចាតា វេរមណីតិ អាទិបញ្ញេសុ ចាណាតិចាតាជីនំ
អសមាចរណាវសេន បដិញ្ញា, ចាណាតិចាតាជីនំ នត្តិតាយ បដិក្ខេចា
វេទិតញ្ញោ។ បដិលាមបញ្ញា ឧត្តានត្ថាយេវ។

អវសានេ នត្តិ ទេវេសុ សំវរោតិបញ្ញោ ចាណាតិចាតាជីនិ កត្វា បុន តតោ
សំវរោការំ សន្ធាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ តតោ ធលវសេន យទិ សំវរោ នត្តិ,
សព្វេ ទេវា ចាណាតិចាតិនោតិអាទិបុត្តា បរវាទិស្ស។ ទេវានំ
វេរសមុទាចារស្ស អភាវេន បដិក្ខេចា សកវាទិស្ស។ នហោវន្តំ វេចនមត្តំ
គហេត្វាលទ្ធិបតិដ្ឋាបនំ បរវាទិស្ស។ ឃំ បតិដ្ឋិតា បនលទ្ធិ អប្បតិដ្ឋិតាវ
ហោតីតិ។

សំវរកថាវណ្ណាន។

១១. អសញ្ញកថាវណ្ណាន

៣៨១. ឥទានិ អសញ្ញកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “សដ្ឋាបច្ចយា
វិញ្ញាណ”ន្តំ វេចនតោវិនាវិញ្ញាណោន បដិសន្ធិ នាម នត្តិ។ “សញ្ញប្បាទា ច បន
តេ ទេវា តម្កា កាយា ចវន្តី”តិ វេចនតោ អសញ្ញសត្តានម្បិ ចុតិបដិសន្ធិក្ខណោ
សញ្ញា អត្ថិតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុត្តា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ តតោ នំ សកវាទី “កី តេ តំ ថានំ
សញ្ញាភវេ”តិអាទីហិ ចោទេតុំ សញ្ញាភវេ សញ្ញាភតីតិអាទិមាហា។ តំ សត្តំ
តតោ បរញ្ច ចាឡិនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធិ។

អសញ្ញកថាវណ្ណាន។

១២. នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនកថាវណ្ណាន

៣៨៤. ឥទានិ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
“នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន”ន្តំ វចនតោ ន វត្ថុតំ “តស្មី ភវេ សញ្ញា អត្ថី”តិ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុទ្ធា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតវស្ស។ សេសមេត្ត សត្តំ ចាឡិនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធិ។

នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនកថាវណ្ណានា។

តតិយោ វគ្គោ។

៤. បតុត្ថវគ្គោ

១. គិហិស្ស អវហាតិកថាវណ្ណានា

៣៨៧. ឥទានិ គិហិស្ស អវហាតិ កថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
យសកុលបុត្តាទីនំ គិហិព្យញ្ញនេ បិតានំ អវហាត្ថប្បត្តិ ទិស្វា “គិហិ អស្ស
អវហា”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ធាយ បុទ្ធា
សកវាទិស្ស។ តត្ថ គិហិស្សាតិ យោ គិហិសំយោជនសម្បយុត្តតាយ គិហិ,
សោ អវហំ អស្សាតិ អត្តោ។ បរវាទី បន អធិប្បាយំ អសល្លក្ខេត្វា
គិហិព្យញ្ញនមត្តមេវ បស្សន្តោ បដិជាតាតិ។ ឥទានិស្ស “គិហិ នាម
គិហិសំយោជនេន ហោតិ, ន ព្យញ្ញនមត្តេន។ យថាហ ភគវា -

‘អលង្កិតោ ចេបិ សមំ ចរេយ្យ,

សន្តោ ធន្តោ និយតោ ព្រាហ្មចារី;

សព្វេសុ ភូតេសុ និឆាយ ធន្នំ,

សោ ព្រាហ្មណោ សោ សមណោ ស ភិក្ខុ”តិ។ (ធម. ប. ១៤២);

ឥមំ នយំ ធនេស្យតុំ អត្ថិ អរហតោតិអាទិ អារទ្ធី។ តំ សត្តំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

គិហិស្ស អរហតិកថាវណ្ណាន។

២. ឧបបត្តិកថាវណ្ណាន

៣៨៨. ឥទានិ ឧបបត្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ឱបចាតិកោ ហោតិ តត្ថបរិនិព្វាយី”តិវចនានិ (បុ. ប. ៣៥-៤០) អយោនិសោ គហេត្វា សុទ្ធាវាសេសុ ឧបបត្តិយា អរហតិ លទ្ធិ, “យេសំ វា ឧបហាជ្ជបរិនិព្វាយី”តិ បទំ បរិវត្តិត្វា “ឧបបជ្ជបរិនិព្វាយី”តិ បរិយាបុណ្ណានំ សហ ឧបបត្តិយា អរហា ហោតិ តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតរហិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ តត្ថ យស្មា ឧបបត្តិចិត្តំ នាម លោកិយំ, តេន សោតាបន្នាធម្មោបិ ន ហោតិ, បកេវ អរហា។ តស្មាស្ស ឥមំ នយំ ធនេស្យតុំ សហ ឧបបត្តិយា សោតាបន្នោតិអាទិ អារទ្ធី។

៣៨៩. សារិបុត្តោតិអាទិ ឥមេសុ មហាថេរេសុ កោ ឯកោបិ សហ ឧបបត្តិយា អរហា នាមាតិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។

៣៩០. ឧបបត្តេសិយេនាតិ បដិសន្ធិចិត្តេន។ តញ្ញិ ឧបបត្តិ ឯសតិ គវេសតិ, តស្មា ឧបបត្តេសិយន្តិ វុច្ឆតិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឧបបត្តិកថាវណ្ណាន។

៣. អនាសវកថាវណ្ណាន

៣៩១. ឥទានិ អនាសវកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេ ធម្មា អនាសវស្ស អរហតោ, សព្វេ តេ អនាសវាតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតរហិ

ឧត្តរាបថកាន់; តេ សន្ទាយ អរហតោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
អថ នំ អនាសវា នាម មគ្គាទយោ, កី តស្ស តេយេវ ឧប្បជ្ឈន្តីតិ ចោទនត្ថំ មគ្គោ
ផលន្តិអាទិ អារទ្ធី។ ចក្ខុ អនាសវន្តិ បុដ្ឋោ តស្ស សាសវត្តា បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ
បុដ្ឋោ អនាសវស្សេតន្តិ បដិជាតាតិ។

៣៨២. បីវរបញ្ញោ ឯកោវ ធម្មោ អនាសវោ សាសវោ ច ហោតីតិ
លក្ខណវិរោធនយា បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ អនាសវស្ស ហុត្វា សាសវស្ស
ហោតីតិ បដិជាតាតិ។ តញ្ញោវ អនាសវន្តិ បញ្ញាទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។
សកវាទី បន តញ្ញោវាតិ អនុញ្ញាតត្តា “មគ្គោ អនាសវោ ហុត្វា” តិអាទិហិ
ចោទេតិ។ ឥមីនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្តោ វេទិតញ្ញោតិ។

អនាសវកថាវណ្ណាន។

២. សមន្នាគតកថាវណ្ណាន

៣៨៣. ឥនានិ សមន្នាគតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ទ្វេ សមន្នាគមា
បច្ចុប្បន្នក្ខណោ សមន្តីការសមន្នាគមោ ច រូបាវចរាទីសុ អញ្ញាតរក្ខមិប្បត្តិតោ
បដិលាភសមន្នាគមោ ច។ សោ យាវ អធិគតវិសេសា ន បរិហាយតិ, តាវនេវ
លត្តតិ។ យេសំ បន វេបេត្វា ឥមេ ទ្វេ សមន្នាគមេ អញ្ញោ ឧបបត្តិធម្មវសេន
ឯកោ សមន្នាគមោ នាម ហោតីតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ ឧត្តរាបថកាន់,
តេសំ បត្តិធម្មោ នាម កោចិ នត្តីតិ អនុពោធនត្ថំ អរហា ចត្វហិ ផលេហិ
សមន្នាគតោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បត្តិ សន្ទាយ បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថស្ស
“យទិ តេ អរហា ចត្វហិ ខន្ទេហិ វិយ ចត្វហិ ផលេហិ សមន្នាគតោ, ឯវំ សន្តេ
យេ ចត្វសុ ផលេសុ ចត្តារោ ជស្សាទយោ, តេហិ តេ អរហតោ សមន្នាគតតា
ចាបុណាតិ” តិ ចោទនត្ថំ អរហា ចត្វហិ ផស្សេហិ តិអាទិ អារទ្ធី។ តំ សព្ពំ

បរវាធិនា ឯកក្ខណោ ចតុន្នំ ជស្សធីនំ អភារា បដិក្ខត្តំ។ អនាគាមិបញ្ញាធីសុបិ
ឯសេវ នយោ។

៣៩៥. សោតាបត្តិជលំវីតិវត្តោតិ ន បឋមជ្ឈានំវិយ ទុតិយជ្ឈានលាភី;
បុន អនុប្បត្តិយា បនវីតិវត្តោតិ បុច្ឆតិ។ សោតាបត្តិមគ្គន្តិអាទិ យំវីតិវត្តោ,
តេនស្ស បុន អសមន្នាគមំ ទស្សេតុំ អារទ្ធី។

៣៩៦. តេហិ ច អបរិហីនោតិ បញ្ចោ យស្មា យថា បច្ចនីកសមុទាចារេន
លោកិយជ្ឈានធម្មា បរិហាយន្តិ, ន ឯវំ លោកុត្តរា។ មគ្គេន ហិ យេ កិលេសា
បហីយន្តិ, ជលេន ច បដិប្បស្សម្ពន្តិ, តេ តថា បហីនាវ តថា បដិប្បស្សន្ទាយេវ
ច ហោន្តិ, តស្មា សកវាធិនា អាមន្តាតិ បដិញ្ញាតំ។ ស្វាយមត្តោ បរតោ
“អរហតា ចត្តារោ មគ្គា បដិលទ្ធា”តិអាទីសុ បកាសិតោយេវ។ សេសំ
ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សមន្នាគតកថាវណ្ណានា។

៥. ឧបេក្ខាសមន្នាគតកថាវណ្ណានា

៣៩៧. អរហា ធម្មា ឧបេក្ខាហីតិ កថាយបិ ឥមិនាវ នយេន អត្តោ
វេទិតញ្ចោ។ អរហា ហិ ធម្មុ ទ្វារេសុ ឧបេក្ខានំ ឧប្បត្តិភព្ភតាយ តាហិ
សមន្នាគតោតិ វុច្ឆតិ, ន ឯកក្ខណោ សញ្ញាសំ ឧប្បត្តិភាវេនាតិ។

ឧបេក្ខាសមន្នាគតកថាវណ្ណានា។

៦. ពោធិយាពុទ្ធាតិកថាវណ្ណានា

៣៩៨. ឥន្ទានិ ពោធិយា ពុទ្ធាតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ពោធិតិ
ចតុមគ្គញ្ញាណសូរិយំ សព្ពញ្ញតញ្ញាណសូរិយំ អធិវចនំ។ តស្មា យេសំ យថា
ឌីនាតេន វណ្ណេន ឌីនាតោ, សាមេន វណ្ណេន សាមោ, ឯវំ ពោធិយា ពុទ្ធាតិ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ ឯតវហិ ឧត្តរាបថកានំយេវ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា ច អនុយោគោ ច
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ច បដិក្ខេវោ ច ឥតវស្ស។

អតីតាយាតិ បញ្ចោ តស្មី ខណោ អភាវតោ បដិក្ខេបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ
បដិលាភំ សន្ទាយ បដិជានាតិ។ បុន កិច្ចវសេន បុដ្ឋោ កិច្ចាភាវតោ
បដិក្ខេបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ យំ តេន តាយ ករណីយំ កតំ, តត្ថ សម្មាហាភាវំ
បដិជានាតិ។ លេសោកាសំ បន អទត្វា ទុក្ខំ បរិជានាតិ តិអាទិនា នយេន បុដ្ឋោ
តស្ស កិច្ចស្ស អភាវា បដិក្ខេបតិ។

អនាគតបញ្ចោ តស្មី ខណោ មគ្គញ្ញាណសូរិយំ អភាវា បដិក្ខេបតិ។ ទុតិយំ
បុដ្ឋោ “អគមា រាជគហំ ពុទ្ធា”តិ (សុ. និ. ៤១០) អនាគតាយ ពោធិយា ពុទ្ធាភាវំ
មញ្ញមា នោ បដិជានាតិ។ ពោធិករណីយំ ករោតីតិ បុដ្ឋោ តស្មី ខណោ
កិច្ចាភាវេន បដិក្ខេបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ យទិន ករេយ្យ, ពុទ្ធាតិ ន វុច្ចេយ្យ។
យស្មា អវស្សំ កវិស្សតិ, តស្មា ករោតិយេវ នាមាតិ បដិជានាតិ។ បុន
លេសោកាសំ អទត្វា បុដ្ឋោ បដិក្ខេបតិ។ បច្ចុប្បន្នបញ្ចោ សទ្ធិ សំសន្តនាយ
ឧត្តានត្តោវ។

៣៩៩. តិស្សោ ពោធិយោ ឯកតោ កត្វា បុដ្ឋោ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ សន្ទាយ
តីហិបិ ពុទ្ធាតិ វត្តព្ពាភាវតោ បដិជានាតិ។ បុន តីហិតិ បុដ្ឋោ សញ្ញាសំ
ឯកក្ខណោ អភាវា បដិក្ខេបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នស្ស
សព្ពញ្ញតញ្ញាណសូរិយំ វសេន បដិជានាតិ។ បុន លេសោកាសំ អទត្វា សតតំ
សមិត្តិ បុដ្ឋោ បដិក្ខេបតិ។

ន ពត៌ត្តព្រំ ពោធិយាតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, ពោធិយា អភាវក្ខណៈ
អពុទ្ធភាវាបត្តិតោ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ ននុ ពោធិបដិលាភាតិ បញ្ចោ បន
យស្មី សន្តានេ ពោធិសម្ពាតំ មគ្គញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ, តត្ថ ពុទ្ធាតិ សម្មតិសញ្ញាវតោ
បដិញ្ញា តស្សេវ។ តស្ស អធិប្បាយំ អជានិត្វា ហញ្ញិតិ លទ្ធិដ្ឋបនា បរវាទិស្ស។
ឥនានិស្ស អសល្លក្ខណំ ចាកដំ កាតុំ ពោធិបដិលាភា ពុទ្ធាតិ ពោធិយា
ពុទ្ធាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ តស្សត្ថោ - “កី តេ យស្មា ពោធិបដិលាភា ពុទ្ធា,
តស្មា ពោធិយា ពុទ្ធា” តិ។ ឥតរោ “ពោធិបដិលាភោ នាម ពោធិយា ឧប្បន្និត្វា
និរុទ្ធាយបិ សន្តានេ ឧប្បន្នភារោយេវ។ ពោធិ នាម មគ្គក្ខណៈញ្ញាណា” ត្ថិ ឥមំ
វិភាគំ អសល្លក្ខណ្ឌោវ បុន បដិជានាតិ។ តតោ សកវាទិនា ពោធិបដិលាភា
ពោធិតិ បុដ្ឋោវ ចនោកាសំ អលភន្តោ បដិក្ខិបតីតិ។

ពោធិយាពុទ្ធាតិកថាវណ្ណាន។

ឥតិ ឥមា តិស្សោបិ កថា ឧត្តរាបថកានំយេវ។

៧. លក្ខណកថាវណ្ណាន

៤០០. ឥនានិ លក្ខណកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “យេហិ សមន្នាគតស្ស
មហាបុរិសស្ស ទ្វេវ គតិយោ ភវន្តិ” តិ (ធិ. និ. ១. ២៥៨) ឥមំ សុត្តំ អយោនិសោ
គហោត្វា លក្ខណសមន្នាគតោ ពោធិសត្តោវ ហោតីតិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ ឯតរហិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។

ចក្កវត្ថុសត្តោតិ បញ្ចោសុ យស្មា ចក្កវត្ថុ សត្តោបិ ច ពោធិសត្តោបិ, តស្មា
អពោធិសត្តំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ ពោធិសត្តំ សន្ធាយ បដិជានាតិ។

២០២. ធូត្តិសិមាធិតិសុត្តំ ពោធិសត្តមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ សោ ហិ បច្ឆិមេ ភវេ
ពុទ្ធា ហោតិ, ឥតវេសុ ចក្កវត្ថី, តស្មា អាកតម្មិ អនាភតសធិសមេវាតិ។

លក្ខណកថាវណ្ណាន។

៨. និយាមោក្កន្តិកថាវណ្ណាន

២០៣. ឥនាធិ និយាមោក្កន្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ យជិការសុត្ត
ដោតិចាលស្ស បព្ពដ្ឋំ សន្ធាយ “ពោធិសត្តោ កស្សបភគវតោ ចាវចនេ
ឡិក្កន្តនិយាមោ ចរិតព្រហ្មចរិយោ”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ អនុកានំ; តេ
សន្ធាយ ពោធិសត្តោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, លទ្ធិយំ វេត្វា បដិញ្ញា ឥតវស្ស។
តតោ យស្មា និយាមោតិ វា ព្រហ្មចរិយន្តិ វា អរិយមគ្គស្ស នាម,
ពោធិសត្តានព្វា វេបេត្វា ចាវមីប្បវណំ អញ្ញា និយាមោក្កន្តិ នាម នត្ថិ។ យទិ
ភវេយ្យ, ពោធិសត្តោ សោតាបន្នោ សាវកោ ភវេយ្យ។ ន ចេតមេវំ។ កេវលញ្ញិ
នំ ពុទ្ធា អត្តនោ ញ្ញាណពលេ វេត្វា - “អយំ ពុទ្ធា ភវិស្សតិ”តិ ព្យាករោន្តិ, តស្មា
បុន ពោធិសត្តោតិ អនុយោគោ សកវាទិស្ស។ បច្ឆិមភវំ សន្ធាយ បដិក្ខេបោ
ឥតវស្ស។ ធុតិយបញ្ញោ ដោតិចាលកាលំ សន្ធាយ បដិញ្ញា តស្សេវ។ សាវកោ
ហុត្វាតិអាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ អនុស្សវិយោតិ អនុស្សវេន បដិវិទូធម្មោ។
បច្ឆិមភវំ សន្ធាយ បដិក្ខិបិត្វា ដោតិចាលកាលេ អនុស្សវំ សន្ធាយ
បដិជាតាតិ។

២០៤. អញ្ញំ សត្តារន្តិអាឡារព្វា រាមបុត្តព្វា សន្ធាយ វុត្តំ។ អាយស្មា
អានន្នោតិអាធិ “ឡិក្កន្តនិយាមាវ សាវកោ ហោន្តិ, ន ឥតវេ ឡិក្កន្តនិយាមា ឯវុចា
ហោន្តិ”តិ ធស្សេតុ វុត្តំ។

សាវកោ ជាតិ វិវិតវត្តោតិ យាយ ជាតិយា សាវកោ, តំ វិវិតវត្តោ អញ្ញស្មំ
ភវេ អសាវកោ ហោតិ តិ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ សោតាបន្នាទីនំ
សោតាបន្នាទីសាវកភាវតោ បដិក្ខិបតិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

និយាមោក្ខន្តិកថាវណ្ណាណ។

៩. អបរាបិ សមន្នាគតកថាវណ្ណាណ

៤០៦. ឥទានិ អបរាបិ សមន្នាគតកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
“ចតុត្ថមគ្គដ្ឋោ បុគ្គលោ បត្តិធម្មវសេន តីហិ ជលេហិ សមន្នាគតោ”តិ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ ឯតរហិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត ហោជ្ជា ចតុហិ ជលេហិ សមន្នាគតកថាយំ វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្ពន្ធិ។

អបរាបិ សមន្នាគតកថាវណ្ណាណ។

១០. សព្ពសំយោជនប្បហានកថាវណ្ណាណ

៤០៧. ឥទានិ សំយោជនប្បហានកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
“និប្បវិយាយេនេវ សព្ពសំយោជនប្បហានំ អរហត្ត”ន្តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
ឯតរហិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ បុន សព្ព
សំយោជនាតិ បុដ្ឋោ ហោជ្ជា វុត្តមគ្គត្ថយេន បហីនេ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ
បុដ្ឋោ តេន មគ្គេន អប្បហីនស្ស អភាវា បដិជាតាតិ។ សក្កាយទិដ្ឋិអាទីសុបិ
បឋមមគ្គេន បហីនភាវំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, ចតុត្ថមគ្គេន អនវសេសប្បហានំ
សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ ឯសេវ នយោ សព្ពត្ថាតិ។

សព្ពសំយោជនប្បហានកថាវណ្ណាណ។

ចតុត្ថោវគ្គោ។

៥. បញ្ចមវគ្គោ

១. វិមុត្តិកថាវណ្ណោ

៤១៨. ឥទានិវិមុត្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ វិបស្សនា, មគ្គោ, ជលំ,
បច្ចវេក្ខណានិច្ចំ ចតុន្ទំ ញាណានំ វិមុត្តិញ្ញាណានិច្ចំ នាមំ។ តេសុ វិបស្សនាញ្ញាណំ
និច្ចនិមិត្តាធិបាំ វិមុត្តត្តា, តទន្ធិវិមុត្តិភាវេន វា វិមុត្តត្តា វិមុត្តិញ្ញាណំ។ មគ្គោ
សមុច្ឆេទវិមុត្តិ, ជលំ បដិប្បស្សន្ធិវិមុត្តិ, បច្ចវេក្ខណញ្ញាណំ បនវិមុត្តិ
ជាតាតិវិមុត្តិញ្ញាណំ។ ឯវំ ចតុត្ថិជេ វិមុត្តិញ្ញាណោ និប្បវិយាយេន
ជលញ្ញាណោមេវ វិមុត្តិ។ សេសានិ “វិមុត្តានិ” តិ វា “អវិមុត្តានិ” តិ វា ន វត្តញ្ញានិ។
តស្មា “ឥទំ នាម វិមុត្តិញ្ញាណំ វិមុត្ត” តិ អវត្ថា អវិសេសេនេវ “វិមុត្តិញ្ញាណំ
វិមុត្ត” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ បុន យំកិញ្ចីតិ បុដ្ឋោ បច្ចវេក្ខណានិច្ចំ សន្ធាយ
បដិក្ខិបតិ។ បដិបន្នស្សាតិ បុដ្ឋោ មគ្គញ្ញាណាស្ស អនាសវតំ សន្ធាយ
បដិជាតាតិ។ យស្មា បន តំ សោតាបន្នស្ស ជលេ បិតស្ស ញ្ញាណំ ន ហោតិ,
តស្មា វិមុត្តំ នាម ន ហោតិវិមុត្តិ ចោទនត្ថំ បុន សកវាទិ
សោតាបន្នស្សាតិអាទិមាហ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ត អត្តោ វេទិតញ្ញោ។

វិមុត្តិកថាវណ្ណោ។

២. អសេខញ្ញាណកថាវណ្ណោ

៤២១. ឥទានិ អសេខកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា អានន្តត្ថោរាទយោ
សេខា “ឧឡារោ ភគវា” តិអាទិនា នយេន អសេខេ ជានន្តិ, តស្មា “សេខស្ស

អសេខញ្ញាណំ អត្ថី"តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ទាយ
បុច្ឆា សករាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ ជាតាតិ បស្សតីតិ ឥទំ អត្តនា
អធិគតស្ស ជាននវសេន វុត្តំ។ គោត្រកុនោតិអាទិ ហេដ្ឋិមាយ ភូមិយំ បិតស្ស
ឧប្បបរិញ្ញាណស្ស អភាវនស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ននុ អាយស្មា អានន្ទោ សេខោ
“ឧឡារោ ភគវា”តិ ជាតាតិ បរវាទី អសេខេ ភគវតិ បវត្តត្តា តំ
អសេខញ្ញាណន្តិ ឥច្ឆតិ, ន បនេតំ អសេខំ។ តស្មា ឯវំ បតិជ្ជាបិតាបិ លទ្ធិ
អប្បតិជ្ជាបិតាវ ហោតីតិ។

អសេខញ្ញាណកថាវណ្ណានា។

៣. វិបរីតកថាវណ្ណានា

៤២៤. ឥទានិវិបរីតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “យ្វាយំ បថវីកសិណោ
បថវីសញ្ញិ សមាបជ្ជតិ, តស្ស តំ ញ្ញាណំ វិបរីតញ្ញាណ”ន្តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សករាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ បថវី
និស្សាយ ឧប្បន្ននិមិត្តញ្ញំ ន បថវីយេវ, តត្រ ចាយំ បថវីសញ្ញិ។ តស្មា
វិបរីតញ្ញាណន្តិ អយមេតស្ស អធិប្បាយោ។ តតោ សករាទី “លក្ខណាបថវីបិ
សសម្ភារបថវីបិ និមិត្តបថវីបិ បថវីនេវតាបិ សញ្ញា បថវីយេវ, តាសុ បថវីតិ
ញ្ញាណំ វិបរីតំ ន ហោតិ។ អនិច្ចេ និច្ចន្តិអាទិវិបរិយេសោ បនវិបរីតញ្ញាណំ
នាម។ កី តេ ឥទំ ឯតេសុ អញ្ញាតរ”ន្តិ ចោទេតុំ អនិច្ចេ និច្ចន្តិអាទិមាហា។ ឥតរោ
វិបល្លាសលក្ខណភារំ សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ, បថវីនិមិត្តំ សន្ទាយ បដិជាតាតិ។

កុសលន្តិ សេក្ខបុព្វដ្ឋនានំ ញ្ញាណំ សន្ទាយ វុត្តំ។ អត្ថិ អរហតោតិ
បញ្ចេសុបិ វិបល្លាសលក្ខណភារេន បដិក្ខិបតិ។ បថវីនិមិត្តំ សន្ទាយ
បដិជាតាតិ។ សញ្ញេវ បថវីតិ សព្វំ តំ បថវីកសិណំ លក្ខណាបថវីយេវ ហោតីតិ

បុព្វតិ។ សករាជី តថា អភារតោ បដិក្ខិបតិ។ ននុ បថវី អត្ថិ, អត្ថិ ច កោចិ
បថវី បថវិតោ សមាបជ្ជតិ តិ បុព្វា សករាជិស្ស។ តស្សតោ - ននុ និមិត្តបថវី
អត្ថិ, អត្ថិ ច កោចិ តំ បថវី បថវិតោយេវ សមាបជ្ជតិ, ន អាបតោ វា តេជតោ
វាតិ។ បថវី អត្ថិតិអាទិ “យទិ យំ យថា អត្ថិ, តំ តថា សមាបជ្ជន្តស្ស ព្រាណំ
វិបរីតំ ហោតិ, និព្វានំ អត្ថិ, តម្បី សមាបជ្ជន្តស្ស សព្វវិបរិយេសសមុគ្គាតនំ
មគ្គព្រាណាម្បី តេ វិបរីតំ ហោតូ” តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ។

វិបរីតកថាវណ្ណានា។

៤. និយាមកថាវណ្ណានា

៤២៨-៤៣០. ឥនាទិ និយាមកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យោ បុគ្គលោ
សម្មត្តនិយាមំ ឌីក្កមិស្សតិ, តំ “ភព្ពោ ឯស ធម្មំ អភិសមេតុ” ន្តិ យស្មា ភគវា
ជាតាតិ, តស្មា “អនិយតស្ស បុព្វជ្ជនស្សេវ សតោ បុគ្គលស្ស និយាមគមនាយ
ព្រាណំ អត្ថិ” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ធាយ
អនិយតស្សាតិ បុព្វា សករាជិស្ស។ តត្ថ និយាមគមនាយាតិ និយាមោ វុច្ចតិ
មគ្គោ, មគ្គគមនាយ មគ្គោក្កមនាយាតិ អគ្គោ។ យំ បទស្ស ព្រាណំ ទិស្វា
ភគវា “ភព្ពោ អយ” ន្តិ ជាតាតិ, តំ សន្ធាយ បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។

អថស្ស សករាជី អយុត្តវាទិតំ ទីបេតុ និយតស្សាតិ វិបរីតានុយោគមាហា។
តត្ថ បឋមបញ្ញោ មគ្គន និយតស្ស អនិយាមគមនាយ ព្រាណំ នាម នត្ថិតិ
បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយេ នត្ថិភាវេន បដិជាតាតិ។ តតិយេ អនិយតស្ស នត្ថិតិ
បុព្វត្តាលទ្ធិវិរោធន បដិក្ខិបតិ។ បុន បឋមបញ្ញាមេវ ចតុត្ថំ កត្វា និយតស្ស
និយាមគមនាទិវសេន តយោ បញ្ញា កតា។ តេសុ បឋមេ យស្មា អាទិមគ្គន
និយតស្ស បុន តទត្តាយ ព្រាណំ នត្ថិ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយេ នត្ថិភាវេនេវ

បដិជានាតិ។ តតិយេ លទ្ធិវិរោធនេវ បដិក្ខិបតិ។ បុន បឋមបញ្ចំ អដ្ឋមំ កត្វា
អនិយតស្ស អនិយាមគមនាទិវសេន តយោ បញ្ញា កតា។ តេសំ អត្ថោ
វុត្តនយេនេវ វេទិតញោ។ បុន បឋមបញ្ចមេវ ទ្វាទសមំ កត្វា តំមូលកា អត្ថិ
និយាមោតិអាទយោ បញ្ញា កតា។ តត្ថ យស្មា និយាមគមនាយ ញាណំ នាម
មគ្គញាណមេវ ហោតិ, តស្មា តំ សន្ធាយ អត្ថិ និយាមោតិ វុត្តំ។ ឥតរោ បន
និយាមោតិ វុត្តេ បដិក្ខិបតិ, ញាណាន្តិ វុត្តេ បដិជានាតិ។ សតិបដ្ឋានាទីសុបិ
ឯសេវ នយោ។ បច្ចដីកំ ឧត្តានត្ថមេវ។ គោត្រកុនោតិអាទិ យេន យំ អប្បត្ថំ,
តស្ស តំ នត្ថិតិ ធស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ភគវា ជានាតិ អត្ថនោ ញាណាពលេន
ជានាតិ, ន តស្ស និយាមគមនញាណាសញ្ញាវតោ។ តស្មា ឥមិនា ការណេន
បតិជ្ជិតាបិស្ស លទ្ធិ អប្បតិជ្ជិតាយេវាតិ។

និយាមកថាវណ្ណានា។

៥. បដិសម្ពិទាកថាវណ្ណានា

៤៣២-៤៣៣. ឥទានិ បដិសម្ពិទាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “យំ កិត្យា
អរិយានំ ញាណំ, សត្តំ លោកុត្តរមេវា” តិ គហេត្វា “សត្តំ ញាណំ
បដិសម្ពិទា” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សម្មតិញាណាបញ្ចេសុ បថវីកសិណាសម្មតិយំ
សមាបត្តិញាណំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, និវុត្តិញាណំ សន្ធាយ បដិជានាតិ។ យេ
កេចិ សម្មតិន្តិ បញ្ចេ បុព្វន្តេន សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ ចេតោបរិយាយបញ្ចេសុ
បុព្វន្តេនស្ស ញាណំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, អរិយស្ស ញាណំ សន្ធាយ
បដិជានាតិ។ សញ្ញា បញ្ញាតិបញ្ចេសុ កសិណាសមាបត្តិបញ្ចំ សន្ធាយ
បដិក្ខិបតិ, លោកុត្តរំ សន្ធាយ បដិជានាតិ។ បថវីកសិណាសមាបត្តិន្តិអាទិ
“យា ឯតេសុ ឯត្ថកេសុ ឯនេសុ បញ្ញា, កី សញ្ញា សា បដិសម្ពិទា” តិ បុច្ឆនត្ថំ

វុត្តំ។ តេន ហិ សព្វំញាណន្តិ យស្មា សញ្ញា លោកុត្តរបញ្ញា បដិសម្មិនា, តស្មា
សព្វន្តិ វចនំ សាមញ្ញជលេន សទ្ធិ បតិដ្ឋាបេតីតិ។

បដិសម្មិនាកថាវណ្ណានា។

៦. សម្មតិញ្ញាណកថាវណ្ណានា

៤៣៤-៤៣៥. ឥទានិ សម្មតិញ្ញាណកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ សម្មតិសច្ចំ
បរមត្ថសច្ចន្តិ ទ្វេ សច្ចានិ។ យេ បន ឯវំ វិភាគំ អកត្វា សច្ចន្តិ វចនសាមញ្ញេន
សម្មតិញ្ញាណម្បិ “សច្ចារម្មណមេវ” តិ វទន្តិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកា; តេ
អយុត្តវាទិនោតិ តេសំ វាទិវិសោធនត្ថំ អយំ កថា អារទ្ធា។ តត្ថ នវត្ថុព្ពន្ធិ បុច្ឆា
បរវាទិស្ស, បរមត្ថសច្ចំ សន្ធាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ សម្មតិសច្ចម្ពីតិ សម្មតិ
អនុបរិដ្ឋេ សច្ចម្ពី។ បច្ចត្តេ វា ភុម្មវចនំ, សម្មតិសច្ចន្តិ អត្ថោ។ សម្មតិញ្ញាណំ
សច្ចារម្មណញ្ញោវាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ តតោ នំ “យទិ តំ
អវិសេសេន សច្ចារម្មណញ្ញោវ, តេន ញាណេន ទុក្ខបរិញ្ញាទីនិ ករេយ្យ” តិ
ចោទេតុំ តេន ញាណេនាតិ អាទិមាហ។

សម្មតិញ្ញាណកថាវណ្ណានា។

៧. ចិត្តារម្មណកថាវណ្ណានា

៤៣៦-៤៣៨. ឥទានិ ចិត្តារម្មណកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ចេតោបរិយាយេ
ញាណន្តិ វចនមត្តមេវ គហោត្វា “តំ ញាណំ ចិត្តារម្មណមេវ” តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ ឯតរហិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ អថស្ស “យោ សរាគាទិវសេន ចិត្តំ ជាតាតិ, តស្ស រាគាទយោបិ
អារម្មណា ហោន្តិ, តស្មា នវត្ថុព្ពន្ធិ តំ ចិត្តារម្មណញ្ញោវ” តិ ចោទេនត្ថំ ននុ អត្ថិ

កោដិភិក្ខុអាទិ អារទ្ធី្ធំ ជស្សវាម្មណោតិ ជស្សសង្ខាតេ អារម្មណោ។
វេទនាវាម្មណោតិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ បុន ជស្សវាម្មណោ ញ្ញាណំ នវត្ថុត្ថន្តិ
បុដ្ឋោ ជស្សស្ស ដុសនលក្ខណំ មនសិករោតោ ជស្សវាម្មណំ ហោតិភិ
បដិជានាតិ។ កី បនេតំ ជស្សបរិយាយេ ញ្ញាណាន្តិ បុដ្ឋោ បន តាទិសស្ស
សុត្ថបទស្ស អភាវា បដិក្ខិបតិ។ វេទនាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥនាទិ យំ
និស្សាយ លទ្ធិ, តនេវ ទស្សត្វាលទ្ធិ បតិជ្ជាបេតុំ ននុ ចេតោបរិយាយេ
ញ្ញាណាន្តិអាទិមាហ។ សា បនេសា វចនមត្តាភិទិវេសេន បតិជ្ជាបិតាបិ
អប្បតិជ្ជាបិតាវ ហោតិភិ។

ចិត្តាវម្មណាកថាវណ្ណានា។

៨. អនាគតញ្ញាណាកថាវណ្ណានា

៤៣៨-៤៤០. ឥនាទិ អនាគតញ្ញាណាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ អនាគតំ
នាម អន្តរម្បិ អត្ថិ, អនន្តរម្បិ។ តេសុ អនន្តរេ ឯកន្តេនេវ ញ្ញាណំ នត្ថិ។ យថា ច
អនន្តរេ, តថា ឯកវិចីឯកជវនបរិយាបន្នេបិ។ តត្ថ យេ សត្វស្មិម្បិ អនាគតេ
ញ្ញាណំ ឥច្ឆន្តិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកា; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ អថ នំ “យំ តេ អនាគតេ ញ្ញាណំ, កី តេន អនន្តរំ អនាគតំ
មូលានិវេសេន ជានាតិ” តិ ចោទេតុំ អនាគតំ មូលតោតិអាទិមាហ។ តត្ថ
មូលតោតិអាទិនិ សញ្ញានិ ការណាវេវចនានេវ។ ការណាញ្ញំ យំ អត្តនោ ជលំ
ករោតិ, តំ តត្ថ មូលយតិ បតិជ្ជាតីតិ មូលំ។ តតោ ច តំ ហិរោតិ បវត្តយតីតិ
ហេតុ។ តនេវ តំ និទេតិ “ហន្ត នំ គណ្ណាថា” តិ។ និយ្យាតេតិ វិយាតិ និទានំ។
តតោ តំ សម្ពុវតីតិ សម្ពុវោ។ បភវតីតិ បភវោ។ តត្ថ ច តំ សមុដ្ឋាតិ, តំ វា នំ
សមុដ្ឋាបេតីតិ សមុដ្ឋានំ។ តនេវ នំ អាហារតីតិ អាហារោ។ តញ្ញាស្ស
អបរិច្ឆជិតត្ថេជ្ជន អារម្មណំ។ តនេវ ចេតំ បដិច្ច ឯតីតិ បច្ចយោ។ តតោ នំ

សមុទេតីតិ សមុទយោតិ វុច្ចតិ។ យស្មា បន អនន្តរំ ចិត្តំ ឯតេហាការេហិ ន
សក្កា ជានិតុំ, តស្មា ន ហោវន្តិ បដិក្ខិបតិ។ អនាគតំ ហេតុបច្ចយតន្តិ យា
អនន្តរាគតេ ចិត្តេ ហេតុបច្ចយតា, តំ ជាតាតិ។ យេ តត្ថ ធម្មា ហេតុបច្ចយា
ហោវន្តិ, តេ ជាតាតីតិ អត្តោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។
គោត្រភុនោតិអាទិ យស្មី អនាគតេ ព្រាណំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តំ សរូបតោ ទស្សេតុំ
វុត្តំ។ ចាដលីបុត្តស្សាតិ សុត្តំ យស្មី អនាគតេ ព្រាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ទស្សេតុំ
អាហាជំ។ យស្មា បនេតំ ន សព្ពស្មី អនាគតេ ព្រាណាស្ស សាធកំ; តស្មា
អនាហាជមេវាតិ។

អនាគតព្រាណាកថាវណ្ណាន។

៩. បដុប្បន្នព្រាណាកថាវណ្ណាន

២២១-២២២. ឥទានិ បដុប្បន្នព្រាណាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
“សព្ពសម្ព័រេសុ អនិច្ចតោ ទិដ្ឋេសុ តម្បិ ព្រាណំ អនិច្ចតោ ទិដ្ឋំ ហោតី” តិ វចនំ
និស្សាយ “អវិសេសេន សព្ពស្មី បច្ចុប្បន្នេ ព្រាណំ អត្ថី” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បដុប្បន្នេតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ
“យទិ អវិសេសេន បដុប្បន្នេ ព្រាណំ អត្ថី, ខណបច្ចុប្បន្នេបិ តេន ភវិតព្ពំ។ ឯវំ
សន្តេ ទិដ្ឋំ ព្រាណានំ ឯកតោ អភាវា តេនេវ ព្រាណេន តំ ជានិតព្ពំ ហោតី” តិ
ចោទនត្ថំ តេនាតិ អនុយោគោ សកវាទិស្ស។ តត្ថ បឋមបញ្ជោ តេនេវ តំ
ជានិតុំ ន សក្កាតិ បដិក្ខេចោ ឥតរស្ស។ ទុតិយបញ្ជោ សន្តតី សន្ធាយ បដិញ្ញា
តស្សេវ។ បដិចាដិតោ ភក្កំ បស្សន្តោ ភក្កានុបស្សនេនេវ ភក្កានុបស្សនាព្រាណំ
បស្សតីតិ អធិប្បាយោ។ តេន ព្រាណេន តំ ព្រាណំ ជាតាតីតិអាទិសុបិ ឯសេវ
នយោ។ តេន ជស្សេន តំ ជស្សន្តិអាទិនិស្ស លេសោកាសនិវរណាត្ថំ វុត្តានិ។ យំ
បនេតេន លទ្ធិបតិដ្ឋាបនត្ថំ ននុ សព្ពសម្ព័រេតិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ នយតោ តំ

ព្រាណំ ទិដ្ឋំ ហោតិ, ន អារម្មណតោតិ អធិប្បាយេន បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។
តស្មា ឯវំ បតិដ្ឋិតាបិស្ស លទ្ធិ អប្បតិដ្ឋិតាវ ហោតិ។

បដុប្បន្នព្រាណាកថាវណ្ណានា។

១០. ផលព្រាណាកថាវណ្ណានា

២២៣-២២៤. ឥទានិ ផលេ ព្រាណាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “ពុទ្ធាបិ សត្តានំ
អរិយផលប្បត្តិយា ធម្មំ ទេសេន្តិ សាវកាបិ, ឥតិ ឥមិនា សាមញ្ញេន ពុទ្ធានំ វិយ
សាវកានម្បិ តេន តេន សត្តេន បត្តព្ពេ ផលេ ព្រាណំ អត្ថិ” តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ សាវកស្សាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតវស្ស។ អថ នំ “យទិ សាវកស្ស ផលេ ព្រាណំ អត្ថិ, យថា ពុទ្ធា សមាទេបិ
សោតាបត្តិផលេ អត្តនោ ព្រាណាលេន អយំ ឯកពិជី, អយំ កោលំកោលោ,
អយំ សត្តក្ខត្តបរមោ” តិ ផលស្សកតំ បញ្ញាបេន្តិ, កី តេ ឯវំ សាវកោបិ” តិ
ចោទេតុំ សាវកោ ផលស្ស កតំ បញ្ញាបេតីតិ អាហា។ ឥតរោ បដិក្ខិបតិ។

អត្ថិ សាវកស្ស ផលបរោបរិយត្ថិ តិ អាទិ ផលេ ព្រាណស្ស អត្ថិតាយ
បច្ចយបុច្ឆនត្ថំ វុត្ថំ។ អយញ្ញេត្ថ អធិប្បាយោ - ពុទ្ធានំ “ឥទំ ផលំ បរំ, ឥទំ ឡិបរ” ត្ថិ
ឯវំ ផលានំ ឧទ្ធាវចការជាននសម្ពាតា ផលេ បរោបរិយត្ថិ នាម អត្ថិ។ តថា
ឥន្ទ្រិយបុគ្គលបរោបរិយត្ថិយោ, តាសំ អត្ថិតាយ តស្ស តស្ស បុគ្គលស្ស
តេសំ តេសំ ឥន្ទ្រិយានំ វសេន តំ តំ ផលំ ជាទន្តិ, កី តេ សាវកស្សាបិ ឯតា
បរោបរិយត្ថិយោ អត្ថិតិ។

អត្ថិ សាវកស្ស ខន្ធបញ្ញត្ថិ តិ អាទិនិបិ “យទិ តេ សាវកស្ស ពុទ្ធានំ វិយ
ផលេ ព្រាណំ អត្ថិ, ឥមា ហិ បិស្ស បញ្ញត្ថិហិ ភវិតព្ពំ។ កិមស្ស តា អត្ថិ,
សក្កោតិ សោ ឯតា បញ្ញត្ថិយោ អត្តនោ ពលេន ជាទិតុំ វា បញ្ញាបេតុំ វា” តិ

ចោទនត្តំ វុត្តានិ។ សាវកោ ជិនោតិអាទិ “យទិ សាវកស្ស ពុទ្ធានំវិយ ជលេ
ញាណំ អត្ថិ, ឯវំ សន្តេ ស្វេវ ជិនោ” តិ ចោទនត្តំ វុត្តំ។ សាវកោ អនុប្បន្នស្សាតិ
បញ្ចេបិ អយមេវ នយោ។ អញ្ញាណំ តិ បញ្ចេ អវិជ្ជាសម្ពាសនស្ស អញ្ញាណស្ស
វិហតត្តា បដិក្ខិក្ខោ, ន បនស្ស ពុទ្ធានំវិយ ជលេ ញាណំ អត្ថិ។ តស្មា
អប្បតិដ្ឋិតោវ បរវាទីវាជោតិ។

ជលញ្ញាណកថាវណ្ណានា។

បញ្ចមោ វគ្គោ។

មហាបណ្ណាសកោ សមគ្គោ។

៦. ធម្មវគ្គោ

១. និយាមកថាវណ្ណានា

៤៤៥-៤៤៧. ឥទានិ និយាមកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ និយាមោតិ “ភព្ពោ
និយាមំ ឌីក្កមិត្តំ កុសលេសុ ធម្មេសុ សម្មត្ថ” ត្ថិ (បុ. ប. ១៣) វចនតោ
អរិយមគ្គោ វុច្ចតិ។ យស្មា បន តស្មី ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធបិ បុគ្គលោ អនិយតោ នាម
ន ហោតិ, តស្មា “សោ និយាមោ និច្ចដ្ឋន អសម្ពុតោ” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ តតោ “យទិ សោ
អសម្ពុតោ, ឯវរូបេន តេន ភវិតត្ថ” ត្ថិ ជីបេន្តោ និព្វានន្តិអាទិមាហ។
សំសន្ននបុច្ឆា ឧត្តានត្តាយេវ។

អត្ថិ កេចីតិអាទិ និយាមស្ស សម្ពុតការីធិបនត្តំ វុត្តំ។ មគ្គោ
អសម្ពុតោតិបញ្ចេ តស្ស ឧប្បាទនិរោធការតោ បដិក្ខិបតីតិ។ និយាមោ

សង្ខតោតិបញ្ញោ និរុទ្ទេបិ មគ្គេ និយាមស្ស អត្ថិតំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។
សោតាបត្តិនិយាមោតិអាទិបញ្ញោសុបិ អនុលោមតោ ច បដិលោមតោ ច
ឥមិនាវ នយេន អត្តោ វេទិតញ្ញោ។ បញ្ច អសង្ខតានីតិ បុដ្ឋោ បញ្ចន្នំ អសង្ខតានំ
អាគតជ្ជានំ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ ចតុន្នំ សម្មត្តនិយាមានំ
និយាមវចនតោ និព្វានស្ស ច អសង្ខតការតោ បដិជាតាតិ។
មិច្ឆត្តនិយាមបញ្ញោ និយាមវចនមត្តេន អសង្ខតតាយ អយុត្តការធិបនត្ថំ
វុត្តោតិ។

និយាមកថាវណ្ណានា។

២. បដិច្ចសមុប្បាទកថាវណ្ណានា

៤៤៨. ឥទានិ បដិច្ចសមុប្បាទកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ និទានវគ្គេ
“ឧប្បាទា វា តថាគតានំ អនុប្បាទា វា តថាគតានំ បីតាវ សា ធាតុ
ធម្មដ្ឋិតតា”តិអាទិវចនតោ (សំ. និ. ២.២០) “បដិច្ចសមុប្បាទោ អសង្ខតោ”តិ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ បុព្វសេលិយានញ្ច មហិសាសកានញ្ច; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។

៤៤៩. អវិជ្ជា អសង្ខតាតិ អាទយោ បញ្ញា អវិជ្ជាធិនំយេវ
បដិច្ចសមុប្បាទការទស្សនត្ថំ វុត្តា។ យេន បនត្តេន តត្ថ ឯកេកំ អង្គំ
“បដិច្ចសមុប្បាទោ”តិ វុច្ចតិ, សោ បដិច្ចសមុប្បាទវិភង្គេ វុត្តោយេវ។

៤៥០. អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារាតិ យា តត្ថ ធម្មដ្ឋិតតាតិអាទិ យេន សុត្តេន
លទ្ធិ បតិជ្ជាបិតា, តស្សេវ អត្ថទស្សនេន លទ្ធិភិទ្ទនត្ថំ វុត្តំ។ អយញ្ញេត្ថ អត្តោ -
យា អយំ ហេដ្ឋា “បីតាវ សា ធាតុ ធម្មដ្ឋិតតា ធម្មនិយាមតា”តិ វុត្តា ន សា
អញ្ញាត្រ អវិជ្ជាធិហិ វិសុំ ឯកា អត្ថិ។ អវិជ្ជាធិនំ បន បច្ចយានំយេវេតំ នាមំ។

ឧប្បន្នេសិ ហ៊ា តថាគតេ អនុប្បន្នេសិ អវិជ្ជាតោ សង្ខារា សម្ពុត្តិ, សង្ខារាធិហ៊ា ច
វិញ្ញាណាធិនិ, តស្មា “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា” តិ យា ឯតស្មី បទេ សង្ខារធម្មានំ
ការណាជ្ជន វិភតតាតិ ធម្មដ្ឋិតតា។ តេសំយេវ ច ធម្មានំ ការណាជ្ជនេវ
និយាមតាតិ ធម្មនិយាមតាតិ អវិជ្ជា វុច្ចតិ។ សា ច អសង្ខតា, និព្វានញ្ច
អសង្ខតន្តិ បុច្ចតិ។ បរវាធិ លទ្ធិវសេន បដិជាតិក្ខា បុន ទ្វេ អសង្ខតានីតិ បុដ្ឋា
សុត្តាការេន បដិក្ខិបិក្ខា លទ្ធិវសេនេវ បដិជាតាតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ ហេដ្ឋា វុត្តសទិសំ បន តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធ។

បដិច្ចសមុប្បាទកថាវណ្ណានា។

៣. សច្ចកថាវណ្ណានា

៤៥២-៤៥៤. ឥទានិ សច្ចកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ចត្តារិមាណិ,
ភិក្ខុវេ, តថាណិ អវិភតានី” តិ (សំ. និ. ៥.១០៩០) សុត្តំ និស្សាយ “ចត្តារិ សច្ចានិ
និច្ចានិ អសង្ខតានី” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ បុព្វសេលិយានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អយញ្ញិស្ស អធិប្បាយោ -
ទុក្ខសមុទយមគ្គេសុ វុត្តសច្ចំ សង្ខតំ, លក្ខណសច្ចំ អសង្ខតំ។ និរោធន វុត្តសច្ចំ
នាម នត្តិ អសង្ខតមេវ តន្តិ។ តស្មា អាមន្តាតិ អាហា។ តំ បនស្ស លទ្ធិមត្តមេវ។
សោ ហិ ទុក្ខំ វុត្តសច្ចំ ឥច្ចតិ, តថា សមុទយំ មគ្គញ្ច។ យានិ បន នេសំ
ពាធនបកវនិយ្យានិកលក្ខណានិ, តានិ លក្ខណសច្ចំ នាមាតិ, ន ច
ពាធនលក្ខណាធិហ៊ា អញ្ញានិ ទុក្ខាធិនិ នាម អត្ថិតិ។ តាលានីតិអាទិសុ
អធិប្បាយោ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

ទុក្ខសច្ចន្តិ បញ្ចេ លទ្ធិវសេន លក្ខណំ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ ទុក្ខន្តិ បញ្ចេ
វុត្តំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ ឥតោ បរំ សុទ្ធិកបញ្ញា ច សំសន្ននបញ្ញា ច សព្វេ

ចាឡីអនុសាវនេវ វេទិតញ្ច។ អវសានេលទ្ធិបតិជ្ជាបនត្ថំ អាហាជសុត្ថំ អត្ថស្ស
មិច្ឆា គហិតត្តា អនាហាជសទិសមេវាតិ។

សច្ចកថាវណ្ណានា។

៤. អារុប្បកថាវណ្ណានា

៤៥៥-៤៥៦. ឥទានិ អារុប្បកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ចត្តារោ អារុប្បា
អានេញ្ញា”តិ វចនំ និស្សាយ “សព្ពេបិ តេ ធម្មា អសម្ព័ត្តា”តិ លទ្ធិ, តេ សន្ធាយ
អាកាសានញ្ញាយតនន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ សេសមេត្ត
ឧត្តានត្ថមេវាតិ។ សាធកសុត្ថម្បិ អត្ថំ អជានិត្វា អាហាជត្តា
អនាហាជសទិសមេវាតិ។

អារុប្បកថាវណ្ណានា។

៥. និរោធសមាបត្តិកថាវណ្ណានា

៤៥៧-៤៥៩. ឥទានិ និរោធសមាបត្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
និរោធសមាបត្តិតិ ចតុន្នំ ខន្ធនំ អប្បវត្តិ។ យស្មា បន សា ករិយមាណ ករិយតិ,
សមាបន្តិយមាណ សមាបន្តិយតិ, តស្មា និប្បន្នាតិ វុច្ចតិ។
សម្ព័ត្តាសម្ព័ត្តលក្ខណានំ បន អភាវេន នវត្តញ្ញា “សម្ព័ត្តាតិ វា អសម្ព័ត្តា”តិ
វា។ តត្ថ យេសំ “យស្មា សម្ព័ត្តា ន ហោតិ, តស្មា អសម្ព័ត្តា”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
អន្ធកានញ្ជៅ ឧត្តរាបថកានញ្ច; តេ សន្ធាយ និរោធសមាបត្តិតិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ ឧប្បាទេន្តិតិអាទិ សមាបន្ននបដិលាភវសេនេវ
វុត្ថំ។ យថា បន រូបាទយោ អសម្ព័ត្តធម្មេ ឧប្បាទេន្តិ; ន តថា តំ កេចិ ឧប្បាទេន្តិ
នាម។ និរោធា វោទានំ វុជ្ជានន្តិ ជលសមាបត្តិ វេទិតញ្ច។ អសម្ព័ត្តា បន តំ

នត្តិយេវ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។ តេន ហិ តិ យស្មា សង្ខតា ន ហោតិ, តស្មា
អសង្ខតា តិ លទ្ធិ។ ឥទំ បន អសង្ខតកាវេ ការណំ ន ហោតិ តិ វុត្តម្យំ
អវុត្តសទិសមេវា តិ។

និរោធសមាបត្តិកថាវណ្ណាន។

៦. អាកាសកថាវណ្ណាន

៤៦០-៤៦២. ឥទានិ អាកាសកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ តិវិជោ អាកាសោ -
បរិច្ឆេទាកាសោ, កសិណុក្ខាជិមាកាសោ, អជដាកាសោ។
“តុច្ឆាកាសោ” តិ បិ តស្សេវ ឆាមំ។ តេសុ បរិច្ឆេទាកាសោ សង្ខតោ, ឥតវេ ទ្វេ
បញ្ញត្តិមត្តា។ យេសំ បន “ធុរិជោ បិ យស្មា សង្ខតោ ន ហោតិ, តស្មា
អសង្ខតោ” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថា បិ ឧត្តរាបថកានំ មហិសាសកានញ្ច; តេ
សន្ទាយ អាកាសោ តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ សេសមេត្ត
ឧត្តានត្ថមេវា តិ។

អាកាសកថាវណ្ណាន។

៧. អាកាសោ សនិទស្សនោ តិកថាវណ្ណាន

៤៦៣-៤៦៤. ឥទានិ អាកាសោ សនិទស្សនោ តិកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ
យេសំ តាឡុច្ឆិទ្ធាធិសុ ញ្ញាណប្បវត្តិ និស្សាយ “សញ្ញេ បិ អជដាកាសោ
សនិទស្សនោ” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថា បិ អន្ធកានំ; តេ សន្ទាយ អាកាសោ
សនិទស្សនោ តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ នំ “យទិ
សនិទស្សនោ, ឯវិវិជោ ភវេយ្យា” តិ ចោទនត្ថំ រូបន្តិអាទិ វុត្តំ។ ចក្កញ្ច
បដិច្ចាតិបញ្ញេសុ ឯវរូបស្ស សុត្តស្ស អកាវេន បដិក្ខិបិត្វា តុលន្តិកាធិនំ

ឧបលទ្ធិ និស្សយ បដិជានាតិ។ ទិដ្ឋំ រុក្ខានំ អន្តរន្តិ ឯត្ថ រុក្ខរូបំ ចក្ខុនា ទិស្វា
អន្តរេ រូចាការតោ អាកាសន្តិ មនោធារវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ឈតិ, ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ។
សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មា អសាធកមេតន្តិ។

អាកាសោ សនិទស្សនោតិកថាវណ្ណានា។

១០. បដវីធាតុសនិទស្សនាតិអាទិកថាវណ្ណានា

៤៦៥-៤៧០. ឥទានិ បដវីធាតុ សនិទស្សនាតិអាទិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
យេសំ ចាសាណាឧទកជាលរុក្ខចលនានព្វោវ បញ្ចិទ្ធិយបតិដ្ឋោកាសានព្វា
វណ្ណាយតនំ កាយវិញ្ញាតិកាលេ ហត្ថចាទាទិរូបព្វា ទិស្វា “បដវីធាតុអាទយោ
សនិទស្សនា”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ សព្ពកថាសុ
អាទិបុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសំ សព្ពត្ថ ចាទ្ធិអនុសារេន ចេវ
ហោដ្ឋា វុត្តនយេន ច វេទិតព្ពន្តិ។ បដវីធាតុ សនិទស្សនាតិ អាទី កត្វា
កាយកម្មំ សនិទស្សនន្តិ បរិយោសានកថា និដ្ឋិតា។

ធម្មោ វគ្គោ។

៧. សត្តមវគ្គោ

១. សង្កហិតកថាវណ្ណានា

៤៧១-៤៧២. ឥទានិ សង្កហិតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា ធាមាទីហិ
ពលិតទ្ធាទយោវិយ កេចិ ធម្មា កេហិចិ ធម្មេហិ សង្កហិតា នាម នត្ថិ, តស្មា
“នត្ថិ កេចិ ធម្មា កេហិចិ ធម្មេហិ សង្កហិតា, ឯវំ សន្តេ ឯកវិជេន
រូបសង្កហោតិអាទិ និវត្តក”ន្តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ រាជតិវិកានព្វោវ

សិទ្ធិកាន់កាប់; តែ សង្វាយ អញ្ជើញនេត្តន សង្គហការី ទស្សន៍ បុត្រា
សករាជិស្ស, អត្តនោលទ្ធិវសេន បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ ឥតនិយេនេត្តន
សង្គហាលត្តិ, តំ ទស្សន៍ ទន្ទ អត្តិ កេចិ ធម្មាតិអាទិ អាវទ្ធិ។ តំ សត្វំ ហេដ្ឋា
វុត្តនយត្តា ឧត្តានត្ថមេវ។ យោ បនេសា បរវាទិនា លទ្ធិបតិដ្ឋាបនត្ថំ យថា
នាមេន វាតិអាទិកា ឧបមា អាហាជា, សករាជិនា តំ អនភិនទ្ធិត្វា
អប្បដិក្កាសិទ្ធា “ហត្ថិ នាមេន វា” តិ តស្ស លទ្ធិ ភិដ្ឋាតិ វេទិតញ្ញា។ អយញ្ញត្ត
អត្តោ - យទិ តេ នាមាទិហិ ពលិតទ្ធានយោ សង្គហិតា នាម, អត្តិ កេចិ ធម្មា
កេហិចិ ធម្មហិ សង្គហិតាតិ។

សង្គហិតកថាវណ្ណានា។

២. សម្បយុត្តកថាវណ្ណានា

៤៧៣-៤៧៤. ឥតនិ សម្បយុត្តកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា តិលម្ហិ
តេលំវិយ ន វេទនាទយោ សញ្ញាទិសុ អនុបរិដ្ឋា, តស្មា “នត្តិ កេចិ ធម្មា
កេហិចិ ធម្មហិ សម្បយុត្តា, វេ សន្តេ ញាណសម្បយុត្តន្តិអាទិ និវត្តកំ
ហោតិ” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ រាជគិរិកសិទ្ធិកាន់កាប់; តែ សង្វាយ
អញ្ជើញនេត្តន សម្បយុត្តតំ ទស្សន៍ បុត្រា សករាជិស្ស, អត្តនោលទ្ធិវសេន
បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមិធាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា ឧត្តានត្ថមេវ។ យោ បនេសា
បរវាទិនា “យថា តិលម្ហិ តេល” ត្ថិអាទិកា ឧបមាបញ្ញោ អាហាជា, សោ យស្មា
វេទនាសញ្ញាទិសុ តិលតេលាទំ លក្ខណតោ នាទត្តវវត្ថាទំ នត្តិ។ សញ្ញេសុបិ
ហិ តិលអដ្ឋិតេសុ តិលោតិ វាហារមត្តំ, តេនេវ តិលំ និព្ពត្តត្វា គហិតេ
បុរិមសណ្ឋានេន តិលោ នាម ន បញ្ញាយតិ, តស្មា អនាហាជសទិសោវ
ហោតិ តិ។

សម្បយុត្តកថាវណ្ណានា។

៣. ចេតសិកកថាវណ្ណានា

៤៧៥-៤៧៧. ឥទានិ ចេតសិកកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា
ជស្សីកាធម្មោ នាម នត្ថិ, តស្មា “ចេតសិកេនាបិ ន ភវិតព្ពំ, ឥតិ នត្ថិ
ចេតសិកោ ធម្មោ”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ រាជគិរិកសិទ្ធិត្ថិកានំ; តេ
សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សហជាតោតិ
សម្បយុត្តសហជាតំ សន្ទាយ វុត្ថំ។ ជស្សីកាតិ តាទិសំ វោហារំ អបស្សន្តស្ស
បុច្ឆា បរវាទិស្ស។ កី វោហារេន, យថា ចិត្តនិស្សិតកោតិ ចេតសិកោ, ឃំ
សោបិ ជស្សនិស្សិតត្ថា ជស្សីកោតិ វុត្ថេ ទោសោ នត្ថិតិ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។
សេសំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ចេតសិកកថាវណ្ណានា។

៤. ធានកថាវណ្ណានា

៤៧៨. ឥទានិ ធានកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ធានំ នាម តិវិធំ -
ចាគចេតនាបិ, វិរតិបិ, ទេយ្យធម្មាបិ។ “សន្ទា ហិរិយំ កុសលញ្ច ធាន”ន្តិ (អ. និ.
៨.៣០) អាគតជ្ជានេ ចាគចេតនា ធានំ។ “អភយំ ទេតី”តិ (អ. និ. ៨.៣៩)
អាគតជ្ជានេ វិរតិ។ “ធានំ ទេតិ អន្តំ ចាន”ន្តិ អាគតជ្ជានេ ទេយ្យធម្មា។ តត្ថ
ចាគចេតនា “ទេតិ វា ទេយ្យធម្មំ, ទេតិ វា ឯតាយ ទេយ្យធម្ម”ន្តិ ធានំ។ វិរតិ
អវខណ្ឌនដ្ឋេន លវនដ្ឋេន វា ធានំ។ សា ហិ ឧប្បជ្ជមានា ភយភេរវាទិស្សាតំ
ទុស្សីល្យចេតនំ ធាតិ ខណ្ឌាតិ លុនាតិ វាតិ ធានំ។ ទេយ្យធម្មា ទិយ្យតីតិ ធានំ។
ឃំមេតំ តិវិធម្មិ អត្ថតោ ចេតសិកោ ចេវ ធម្មោ ទេយ្យធម្មោ ចាតិ ធុវិធំ
ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ចេតសិកោវ ធម្មោ ធានំ, ន ទេយ្យធម្មោ”តិ លទ្ធិ,

សេយ្យជាបិ រាជគិរិកសិទ្ធិត្តិកានំ; តេ សន្ទាយ ចេតសិកោតិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ ធម្មយុជម្បវសេន ចោទេតុំ លញ្ញាតិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, អន្ធាទិនិវិយ សោ ន សក្កា ទាតុន្តិ បដិក្ខេចោ ឥតរស្ស។ បុន
ទន្ធិំ កត្វា បុដ្ឋេ “អភយំ ទេតី” តិ សុត្តវសេន បដិញ្ញា តស្សេវ។ ជស្សបញ្ញាទិសុ
បន ជស្សំ ទេតីតិអាទិវោហារំ អបស្សន្តោ បដិក្ខេបតេវ។

៤៧៩. អនិជ្ឈជលន្តិអាទិ អចេតសិកស្ស ធម្មស្ស ទានភាវទីបនត្ថំ វុត្ថំ។ ន
ហិ អចេតសិកោ អន្ធាទិធម្មោ អាយតី វិចាកំ ទេតិ, ឥដ្ឋជលភាវនិយមនត្ថំ
បនេតំ វុត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។ អយម្មិ ហេតុ អធិប្បាយោ - យទិ អចេតសិកោ
អន្ធាទិធម្មោ ទានំ ភវេយ្យ, ហិតចិត្តេន អនិជ្ឈំ អកន្តំ ភេសន្តំ ទេន្តស្ស
និម្ពតិជាទីហិវិយ និម្ពាទយោ អនិជ្ឈមេវ ជលំ និព្ពត្តេយ្យ។ យស្មា បនេតុ
ហិតជរណាចាគចេតនា ទានំ, តស្មា អនិជ្ឈេបិ ធម្មយុជម្ប ទានំ ឥដ្ឋជលមេវ
ហោតីតិ។

ឯវំ បរវាទិនា ចេតសិកធម្មស្ស ទានភាវេ បតិដ្ឋាបិតេ សកវាទី ឥតវេន
បរិយាយេន ធម្មយុជម្ប ទានភាវំ សាធម្មតំ ទានំ ឥដ្ឋជលំ វុត្ថំ
ភកវតាតិអាទិមាហា។ បរវាទី បន ចីវរាទិនំ ឥដ្ឋវិចាកតំ អបស្សន្តោ
បដិក្ខេបតិ។ សុត្តសាធនំ បរវាទីវាទេបិ យុដ្ឋតិ សកវាទីវាទេបិ, ន បន
ឯកេនត្ថេន។ ធម្មយុជម្ប ឥដ្ឋជលោតិ ឥដ្ឋជលភាវមត្តមេវ បដិក្ខេត្តំ។ តស្មា
តេន ហិ ន វត្ថុព្ពន្ធិ ឥដ្ឋជលភាវេនេវ ន វត្ថុព្ពតា យុដ្ឋតិ។ ទាតព្ពជ្ជេន បន
ធម្មយុជម្ប ទានមេវ។ ទិន្នញ្ញំ ទានានំ សន្តិភាវមោចនត្ថមេវ អយំ កថាតិ។

ទានកថាវណ្ណាន។

៥. បរិភោគមយបុញ្ញកថាវណ្ណាន

២៨៣. ឥន្ទានិ បរិភោគមយ បុញ្ញកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “តេសំ ធិវា ច
រត្តោ ច, សទា បុញ្ញំ បវឡតី” តិ (សំ. និ. ១.២៧) ច “យស្ស ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ចីវរំ
បរិភូណ្ណមាណោ” តិ (អ. និ. ២.៥១) ច ឯវមាធិនិ សុត្តានិ អយោនិសោ គហេត្វា
យេសំ បរិភោគមយំ នាម បុញ្ញំ អត្ថី” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
រាជគិរិកសិទ្ធិត្ថិកសម្មិតិយានំ; តេ សន្ទាយ បរិភោគមយន្តិ បុត្តា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “បុញ្ញំ នាម ជស្សនយោ កុសលា ធម្មា, ន តតោ បរំ,
តស្មា ជស្សនីហិ តេ វឡតព្ព” ន្តិ ចោទេតុំ បរិភោគមយោ ជស្សនាភិអាទិ អារទ្ធី។
តំ សព្វំ ឥតវេន តេសំ អវឡនតោ បដិក្ខត្ថំ។ លតាវិយាតិអាទិនិ “កិរិយាយ វា
ការំនាយ វា វិនាបិ យថា លតាធិនិ សយមេវ វឡន្តិ, កី តេ ឯវំ វឡន្តី” តិ
ចោទនត្ថំ វុត្តានិ។ តថា បនស្ស អវឡនតោ ន ហោវាតិ បដិក្ខត្ថំ។

២៨៤. ន សមមន្ទាហារតីតិ បញ្ញោ បដិគ្គាហកានំ បរិភោគេន បុរិមចេតនា
វឡតិ, ឯវំ តំ ហោតិ បុញ្ញន្តិ លទ្ធិវសេន បដិជាតាតិ។ តតោ
អនាវុដ្ឋន្តស្សនាភិអាទិហិ បុដ្ឋោ នាយ កស្ស ចាគចេតនំ សន្ទាយ បដិក្ខបតិ។
តត្ថ អនាវុដ្ឋន្តស្សនា ទានចេតនាយ បុរេចារិកេន អារជ្ជនេន ភវន្តំ
អនាវុដ្ឋន្តស្ស អបរិវុដ្ឋន្តស្ស។ អនាភោគស្សនា ធិរាភោគស្ស។
អសមមន្ទាហារន្តស្សនា ន សមមន្ទាហារន្តស្ស។ អារជ្ជនញ្ចិ ភវន្តំ វិច្ឆិទ្ធិត្វា អត្តនោ
គតមគ្គេ ឧប្បជ្ឈមាទំ ទានចេតនំ សមមន្ទាហារតិ នាម។ ឯវំ កិច្ចេន ឥមិនា ចិត្តេន
អសមមន្ទាហារន្តស្ស បុញ្ញំ ហោតិ តិ បុច្ឆតិ។ អមនសិករោន្តស្សនា មនំ
អករោន្តស្ស។ អារជ្ជនេន ហិ តទនន្តំ ឧប្បជ្ឈមាទំ មនំ ករោតិ នាម។ ឯវំ
អករោន្តស្សនា អត្តោ។ ឧបយោគវចនស្មិញ្ចិ ឯតំ ភុម្មំ។ អចេតយន្តស្សនា
ចេតនំ អនុប្បាទេន្តស្ស។ អបត្តេន្តស្សនា បត្តនាសម្ពាទំ កុសលច្នន្តំ
អករោន្តស្ស។ អប្បណិទហន្តស្សនា ទានចេតនាវសេន ចិត្តំ អជ្ឈបេន្តស្សនា

អត្ថោ។ ធនុ អាវុដ្ឋន្តស្សតិ វាវេ អាភោគស្សតិ អាភោគវត្ថោ។ អថ វា
អាភោគា អស្ស, អាភោគស្ស វា អនន្តរំ តំ បុញ្ញំ ហោតីតិ អត្ថោ។

៤៨៥. ទិដ្ឋំ ជស្សនន្តិអាទីសុបិ ឯកក្ខណោ ឆាយកស្ស ទិដ្ឋំ ជស្សនីនំ
អភាវា បដិក្ខិបតិ, ឆាយកស្ស ច បរិភុញ្ញន្តស្ស ចាតិ ឧភិដ្ឋំ ជស្សនយោ
សន្ធាយ បដិជានាតិ។ អបិចស្ស បញ្ចន្ធិវិញ្ញាណានំ សមោធានំ ហោតីតិ លទ្ធិ,
តស្សបិ វសេន បដិជានាតិ។ អថ នំ សកវាទី បរិយាយស្ស ធារំបិទហិត្វា
ឧជុវិបច្ឆនីកវសេន ចោទេតុំ កុសលាទិបញ្ញំ បុច្ឆតិ។ តត្រាបិ
កុសលាកុសលានំ ឯកស្សេកក្ខណោ សម្មយោគាភារំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។
បរិភោគមយំ បន ចិត្តវិប្បយុត្តំ ឧប្បជ្ឈតីតិ លទ្ធិយា បដិជានាតិ។ អថ នំ
សកវាទី សុត្តេន និគ្គល្ហាតិ។

៤៨៦. សុត្តសាធនេ អារាមរោបកាទីនំ អនុស្សរណបដិសន្ធិរណាទិវសេន
អន្តរន្តរា ឧប្បជ្ឈមាទំ បុញ្ញំ សន្ធាយ សទា បុញ្ញំ បវឡតីតិ វុត្តំ។ អប្បមាលោ
តស្ស បុញ្ញាភិសន្នោតិ ឥទំ អប្បមាលាវិហារិនោ ទិន្នបច្ឆយត្តា ច “ឯវរូចោ មេ
ចីវរំ បរិភុញ្ញតី”តិ អនុមោទនវសេន ច វុត្តំ។ តំ សោ បរិភោគមយន្តិ
សល្លក្ខេតិ។ យស្មា បន បដិក្កាហាកេន បដិក្កហេត្វា អបរិភុត្តេបិ ធម្មេយ្យធម្មេ
បុញ្ញំ ហោតិយេវ, តស្មា សកវាទីវាទោវ ពលវា, តត្ថ បដិក្កាហាកេន
បដិក្កហិតេតិ អត្ថោ ទដ្ឋញ្ញោ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បរិភោគមយបុញ្ញកថាវណ្ណានា។

៦. ឥតោទិន្នកថាវណ្ណានា

៤៨៨-៤៩០. ឥនានិ ឥតោ ទិន្នកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ឥតោ ទិន្នេន
យាបេន្តិ, បេតា កាលដ្ឋតា តហិ”ន្តិ (បេ. វ. ១៩) វចនំ និស្សយ “យំ ឥតោ ចីវរាទិ

ទិន្នន័យនេះ យោបល់"តិ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ រាជគិរិកសិទ្ធិត្ថិកានំ; តេ សន្ធាយ
ឥតោ ទិន្ននាតិ បុច្ឆា សករាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ បុន ចីវរាទិវសេន
អនុយុត្តោ បដិក្ខិបតិ។ អញ្ញោ អញ្ញស្ស ការកោតិ អញ្ញស្ស វិចាកនាយ កានំ
កម្មានំ អញ្ញោ ការកោ, ន អត្ថនាវ អត្ថនោ កម្មំ ករោតីតិ វុត្ថំ ហោតិ។ ឯវំ
បុដ្ឋោ បន ឥតរោ សុត្តវិរោធកយេន បដិក្ខិបតិ។ ទានំ ទេន្ទន្តិ ទានំ ទទមាទំ
ទិស្វាតិ អត្ថោ។ តត្ថ យស្មា អត្ថនោ អនុមោទិតត្ថា ច តេសំ តត្ថ ភោកា
ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្មាស្ស ឥមិនា ការណេន លទ្ធិ បតិជ្ជបន្តស្សាបិ អប្បតិជ្ជិតាវ
ហោតិ។ ន ហិ តេ ឥតោ ទិន្ននេវ វត្ថុនា យោបល់។ សេសេសុបិ សុត្តសាធនេសុ
ឯសេវ នយោតិ។

ឥតោ ទិន្នកថាវណ្ណានា។

៧. បដិវិកម្មវិចាកោតិកថាវណ្ណានា

៤៩២. ឥទានិ បដិវិ កម្មវិចាកោតិកថា ធាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា “អត្ថិ
ឥស្សរិយសំវត្ថុនិយំ កម្មំ, អាធិបច្ចសំវត្ថុនិយំ កម្ម”ន្តិ ឯត្ថ ឥស្សរាទំ ភាវោ
ឥស្សរិយំ ធាម, អាធិបតីនញ្ច ភាវោ អាធិបច្ចំ ធាម,
បដិវិស្សរិយអាធិបច្ចសំវត្ថុនិកញ្ច កម្មំ អត្ថិ វុត្ថំ។ តស្មា យេសំ “បដិវិ
កម្មវិចាកោ”តិ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បដិវិតិ បុច្ឆា
សករាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សុខវេទនីយាតិអាធិ
កម្មវិចាកសកាវទស្សនវសេន វុត្ថំ។ “ជស្សោ ហោតិ”តិអាធិនា នយេន
និទ្ទិដ្ឋេសុ វិចាកេសុ ជស្សោ សុខវេទនីយាធិតេនោ ហោតិ។ សោ ច សញ្ញាធម្មោ
ច សុខវេទនាធិហិ សម្បយុត្តា, វេទនាធម្មោ សញ្ញាធិហិ, សព្វេបិ សារម្មណា,
អត្ថិ ច នេសំ បុរេចារិកអាវដ្ឋនាទិសដ្ឋានំ អាវដ្ឋនំ, កម្មបច្ចយភូតា ចេតនា,
យោ តត្ថ ឥដ្ឋវិចាកោ, តស្ស បត្តនា, បណិធានវសេន បវត្តា មូលតណ្ហា, កី

តេ ឯវុចា បដិវិតិ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ បដិក្ខិបតិ។ បដិលោមបុច្ឆាទីនិ
ឧត្តានត្ថានេវ។

៤៩៣. កម្មវិចារកោ បរេសំ សាធារណោតិ បញ្ចេ ជស្សនធម្មោ សន្ទាយ
បដិក្ខិបតិ, កម្មសមុជ្ឈានំ រូបញ្ច បដិវិអាទីនំយេវ ច សាធារណភាវំ សន្ទាយ
បដិជាតាតិ។ អសាធារណាមញ្ញេសន្តិ សុត្តំ បរសមយតោ អាហរិទ្ធា ទស្សនំ។
សញ្ញេ សត្តា បដិវិ បរិភុញ្ញន្តិ បញ្ចេ បដិវិ អនិស្សិតេ សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ,
និស្សិតេ សន្ទាយ បដិជាតាតិ។ បដិវិ អបរិភុញ្ញទ្ធា បរិទិញ្ញាយន្តិ បញ្ចេ
អារុប្បេ បរិទិញ្ញាយន្តានំ វសេន បដិជាតាតិ។ កម្មវិចារកំ អខេបេទ្វាតិ ឥទំ
បរសមយវសេន វុត្តំ។ កម្មវិចាកត្តិ ខេបេទ្វាវ បរិទិញ្ញាយន្តិ តេសំ លទ្ធិ។
សកសមយេ បន កតោកាសស្ស កម្មស្ស ឧប្បន្នំវិចារកំ អខេបេទ្វា បរិទិញ្ញានំ
នត្តិ។ តេសញ្ច លទ្ធិយា បដិវិ សាធារណវិចាកត្តា ឧប្បន្នំវិចារកោយេវ ហោតិ។
តំវិចាកកាវេន បិទំ អខេបេទ្វា បរិទិញ្ញានំ ន យុជ្ជតីតិ ចោទេតុំ វដ្ឋតិ។ ឥតរោ
លទ្ធិវសេន បដិក្ខិបតិ។ ចក្កវត្ថិសត្តស្ស កម្មវិចាកន្តិ បញ្ចេ អសាធារណំ
ជស្សនី សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ, សាធារណំ សន្ទាយ បដិជាតាតិ។
បដិវិសមុទ្ទស្សិយ ចន្ទិមាធម្មោ ហិ សញ្ញេសំ សាធារណកម្មវិចារកោតិ តេសំ
លទ្ធិ។

៤៩៤. ឥស្សរិយសំវត្ថនិយន្តិ ឯត្ថ ឥស្សរិយំ នាម ពហុធនតា។ អាធិបច្ចំ
នាម សេសជនេ អត្ថនោ វសេ វត្ថេទ្វា តេហិ គរុកាតព្វជ្ជេន អធិបតិភារោ។
តត្ថ កម្មំ បដិលាភវសេន តំសំវត្ថនិកំ នាម ហោតិ, ន ជនកវសេន។ តស្មា
វិចាកកាវេ អសាធកមេតន្តិ។

បដិវិ កម្មវិចារកោតិ កថាវណ្ណាន។

៨. ជរាមរណំវិចារកោតិកថាវណ្ណានា

៤៩៥. ឥនានិ ជរាមរណំវិចារកោតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “អត្ថិ ទុព្ពណ្ណាសំវត្ថនិយំ កម្មំ អប្បាយុកសំវត្ថនិយំ កម្ម”ន្តិ ឯត្ថ ទុព្ពណ្ណតា នាម ជរា។ អប្បាយុកតា នាម មរណំ។ តំសំវត្ថនិយញ្ច កម្មំ អត្ថិ។ តស្មា ជរាមរណំ វិចារកោតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ បដិលោមបញ្ញោ អនាមម្មណន្តិ រូបធម្មានំ តាវ អនាមម្មណមេវ, អរូចានំ បន ជរាមរណំ សម្បយោគលក្ខណភាវា អនាមម្មណមេវ។

៤៩៦. អកុសលានំ ធម្មានំ ជរាមរណំ អកុសលានំ ធម្មានំ វិចារកោតិ បញ្ញោ ជរាមរណាន នាម អនិជ្ឈវិចារកេន ភវិតព្ពន្ធិលទ្ធិយា បដិជាតាតិ។ តេនេវ ការណេន កុសលានំ ធម្មានំ ជរាមរណាស្ស កុសលវិចាកតំ បដិក្ខិបតិ។ បរតោ ចស្ស អកុសលវិចាកតញ្ញោវ បដិជាតាតិ។

កុសលានញ្ច អកុសលានញ្ចាតិ បុច្ឆាវសេន ឯកតោ កតំ, ឯកក្ខណោ បន តំ នត្ថិ។ អព្យាកតានំ អវិចាកានំ ជរាមរណំ វិចារកោតិ វត្ថព្ពតាយ បរិយាយោ នត្ថិ, តស្មា អព្យាកតវសេន បុច្ឆា ន កតា។

៤៩៧. ទុព្ពណ្ណាសំវត្ថនិយន្តិ ឯត្ថ ទុព្ពណ្ណិយំ នាម អបរិសុទ្ធវណ្ណតា។ អប្បាយុកតា នាម អាយុនោ ចិរំ បវត្ថិតុំ អសមត្ថតា។ តត្ថ អកុសលកម្មំ កម្មសមុជ្ឈានស្ស ទុព្ពណ្ណាវបស្ស កម្មបច្ចយោ ហោតិ, អសទិសត្តា បនស្ស តំវិចារកោ ន ហោតិ។ ឧតុសមុជ្ឈានាទិនោ បន តំបដិលាភវសេន អាយុនោ ច ឧបច្ឆេទកវសេន បច្ចយោ ហោតិ។ ឯវមេតំ បរិយាយេន តំសំវត្ថនិកំ នាម ហោតិ, នវិចាកជស្សាទីនំ វិយ ជនកវសេន, តស្មា វិចាកភាវេ អសាធកំ។ សេសមេត្ត ហេជ្ជា វុត្ថសទិសមេវាតិ។

ជរាមរណំវិចារកោតិកដាវណ្ណាណ។

៩. អរិយធម្មវិចារកកដាវណ្ណាណ

៤៩៨. ឥទានិ អរិយធម្មវិចារកកដា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
កិលេសប្បហានមត្តមេវ សាមញ្ញដលំ, ន ចិត្តចេតសិកា ធម្មាតិ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្នាយ នត្ថិ អរិយធម្មវិចារកោតិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស។ តត្ថ អរិយធម្មវិចារកោតិ មគ្គសម្ពាទស្ស អរិយធម្មស្ស
វិចារកោ។ កិលេសក្ខយមត្តំ អរិយដលន្តិលទ្ធិយា បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
សាមញ្ញន្តិ សមណភារោ, មគ្គស្សេតំ ឆាមំ។ “សាមញ្ញញ្ច វោ, ភិក្ខុវេ,
ទេសេស្សមិ សាមញ្ញដលញ្ច” តិ ហិ វុត្ថំ។ ព្រហ្មញ្ញេបិ ឯសេវ នយោ។

សោតាបត្តិដលំ នវិចារកោតិអាទិសុ សោតាបត្តិមគ្គាទិនំ អបចយកាមិតំ
សន្នាយ អរិយដលានំ នវិចារកកាវំ បដិជាឆាតិ, ឆានដលាទិនំ បដិក្ខិបតិ។ សោ
ហិ អាចយកាមិត្តិកស្ស ឯវំ អត្ថំ ឆារេតិ - វិចារកសម្ពាទតំ អាចយំ គច្ឆន្តិ, តំ វា
អាចិនន្តា គច្ឆន្តិតិ អាចយកាមិនោ, វិចារកំ អបចិនន្តា គច្ឆន្តិតិ
អបចយកាមិនោតិ។ តស្មា ឯវំ បដិជាឆាតិ ច បដិក្ខិបតិ ច។

៥០០. កាមាវចរំ កុសលំ សវិចារកំ អាចយកាមិតិអាទិកា បុច្ឆា បរវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ច បដិក្ខេទោ ច សកវាទិស្ស។ លោកិយញ្ចិ កុសលំ
វិចារកចុតិបដិសន្ធិយោ ចេវ វុដ្ឋញ្ច អាចិនន្តំ គច្ឆន្តិតិ អាចយកាមិ។
លោកុត្តរកុសលំ ចុតិបដិសន្ធិយោ ចេវ វុដ្ឋញ្ច អបចិនន្តំ គច្ឆន្តិតិ
អបចយកាមិ។ ឯវំមេតំ សវិចារកមេវ ហោតិ, ន អបចយកាមិវចនមត្តេន
អវិចារកំ។ ឥមមត្តំ សន្នាយេត្ថ សកវាទិនោ បដិញ្ញា ច បដិក្ខេទោ ច
វេទិតញ្ចាតិ។

អរិយធម៌វិចារកកដាវណ្ណា

១០. វិចារកកដាវណ្ណា

៥០១. ឥតាវិចារកកដាវណ្ណា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា
វិចារកកដាវណ្ណា អញ្ញមញ្ញាធិបត្ថយវសេន បត្ថយោ ហោតិ, តស្មា
វិចារកកដាវណ្ណា យេសំលទ្ធិ, សេយ្យជាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ
បុត្តា សកវាធិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ តស្ស វិចារកកដាវណ្ណា តស្ស
វិចារកកដាវណ្ណា យោវិចារកកដាវណ្ណា, សោបិ តេ វិចារកកដាវណ្ណា
ហោតិ បុត្តតិ។ ឥតរោ អាយតី វិចារកកដាវណ្ណា សន្ធាយ បដិក្ខបតិ។ ធុតិយំ
បុត្តោ តប្បត្ថយាបិ អញ្ញស្ស វិចារកកដាវណ្ណា ឧប្បត្តិ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ ឯវំ សន្ត
បនស្ស កុសលាកុសលស្ស វិយ តស្សបិ វិចារកកដាវណ្ណា, តស្សបិ
វិចារកកដាវណ្ណា វត្តានុបន្នេនា អាបន្នតិ បុត្តោ សមយវិរោធភយេន បដិក្ខបតិ។

វិចារកកដាវណ្ណា វាតិអាធិម្ពំ វេនសាធនេ បន យធិ វិចារកកដាវណ្ណា វិចារកកដាវណ្ណា
ឯកត្ថតា ភវេយ្យ, កុសលាកុសលព្យាកតានំ ឯកត្ថតំ អាបន្នេយ្យតិ
បដិក្ខបតិ។ វិចារកកដាវណ្ណា បដិក្ខបតិ ឯត្ថ អយំ អធិប្បាយោ - សោ ហិ
បត្ថសុ វិចារកកដាវណ្ណា ឯកតំ អញ្ញមញ្ញាធិបត្ថយាធិសុ បត្ថយជ្ជេន
វិចារកកដាវណ្ណា បត្ថយប្បន្នជ្ជេន បដិក្ខបតិ មញ្ញមាធា “វិចារកកដាវណ្ណា
វិចារកកដាវណ្ណា” តិ បុត្តោ អាមន្តាតិ បដិជាតាតិ។ អថ នំ សកវាធិ “យស្មា តយា
ឯកត្ថលោ បត្ថសុ ឧត្ថសុ វិចារកកដាវណ្ណា វិចារកកដាវណ្ណា អនុញ្ញាតោ, តស្មា តេសំ
សហគតាធិភារោ អាបន្នតិ” តិ ចោទេតុំ ឯវមាហា។ ឥតរោ
កុសលាកុសលសម្ពាតំ វិចារកកដាវណ្ណា សន្ធាយ បដិក្ខបតិ។ តញ្ញោ
អកុសលន្តិ យធិ តេ វិចារកកដាវណ្ណា វិចារកកដាវណ្ណា, យោ អកុសលវិចារកកដាវណ្ណា, សោ

អកុសលំ អាបជ្ជតិ។ កស្មា? វិចាកធម្មធម្មេន ឯកត្តា។ តញ្ជៅ
កុសលន្តិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។

៥០២. អញ្ញមញ្ញបច្ចយាតិ ឥទំ សហជាតានំ បច្ចយមត្តវសេន វុត្តំ, តស្មា
អសាធកំ។ មហាភូតានម្មិ ច អញ្ញមញ្ញបច្ចយតា វុត្តា, ន ច តានិវិចាកានិ, ន
ច វិចាកធម្មធម្មានិ។

វិចាកោវិចាកធម្មធម្មាតិកថាវណ្ណាន។

សត្តមោវគ្គោ។

៨. អដ្ឋមវគ្គោ

១. ធម្មតិកថាវណ្ណាន

៥០៣-៥០៤. ឥទានិ ធម្មតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ អសុរកាយេន សទ្ធិ
ធម្មតិយោតិ យេសំលទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានញ្ជៅ ឧត្តរាបថកានញ្ជៅ; តេ
សន្ធាយ បុត្តា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ សកវាទី “បញ្ច ខោ
បនិមា, សារិបុត្ត, គតិយោ” តិ (ម. និ. ១.១៥៣) លោមហំសនបរិយាយេ
បរិច្ឆិទ្ធានំ គតីនំ វសេន ចោទេតុំ ននុ បញ្ច គតិយោតិអាទិមាហ។ ឥតរោ
សុត្តវិរោធនយេន បដិជានាតិ។ កស្មា បន សកវាទី ធម្មតិយោ ន សម្មជិច្ឆតិ,
ននុ “ចត្វហាចាយេហិ ច វិប្បមុត្តោ” តិ ឯត្ថ អសុរកាយោបិ គហិតោតិ។ សច្ចំ
គហិតោ, ន បនេសា គតិ។ កស្មា? វិសុំ អភាវតោ។ អសុរកាយស្មិត្តិ
កាលកញ្ចិកា អសុរា បេតគតិយា សង្កហិតា, វេបចិត្តិបរិសា ទេវគតិយា,
អសុរកាយោតិ វិសុំ ឯកា គតិ នាម នត្ថិ។

ឥន្ទានិ ឯតមេវ អត្ថំ ធម្មស្យតុំ ននុ កាលកញ្ចិកាតិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ
 សមាធរណ្ណាតិ សទិសរូបសណ្ឋានា ពិភព្វាវិរូចា ទុទ្ធស្សិកា។
 សមាធរោកាតិ សទិសមេដុនសមាចារា។ សមាធិហារាតិ
 សទិសខេឡសិដ្ឋ្យណិកបុត្តលោហិតាទិអាហារា។ សមាធិយុកាតិ
 សទិសអាយុបរិច្ឆេទា។ អាវាហវិវាហន្តិ កញ្ញាកហណាញោវ កញ្ញាធានញា។
 សុក្កបក្ខេ សមាធរណ្ណាតិ សទិសរូបសណ្ឋានា អភិរូចា ចាសាទិកា
 ធម្មនីយា បកាសម្បជ្ជា។ សមាធរោកាតិ សទិសបញ្ចកអាមគុណារោកា។
 សមាធិហារាតិ សទិសសុធាភោជនាទិអាហារា។ សេសំ វុត្ថនយមេវ។ ននុ
 អត្ថិ អសុរកាយោតិ ឥទំ អសុរកាយស្សេវ សាធកំ។ តស្ស បនវិសុំ
 គតិបរិច្ឆេទាការេន ន គតិសាធកន្តិ។

ធម្មតិកថាវណ្ណានា។

២. អន្តរាភវកថាវណ្ណានា

៥០៥. ឥន្ទានិ អន្តរាភវកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “អន្តរា បរិនិព្វាយី”តិ
 សុត្តបទំ អយោនិសោ គហេត្វា “អន្តរាភវេ នាម អត្ថិ, យត្ថ សត្តោ
 ទិព្ពចក្កកោវិយ អទិព្ពចក្កកោ, ឥទ្ធិមាវិយ អនិទ្ធិមា មាតាបិតិសមាគមញោវ
 ឧតុសមយញ្ច ឱលោកយមាធនោ សត្តាហំ វា អតិរេកសត្តាហំ វា តិដ្ឋតី”តិ
 លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ បុត្តសេលិយានញោវ សម្មិតិយានញ្ច; តេ សន្ធាយ អត្ថិតិ
 បុច្ឆា សកវាទិស្ស, លទ្ធិយំ វត្ថា បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ យេ ច ភគវតា
 តយោ ភវា វុត្តា, តេសំ វសេន ចោទេតុំ កាមភវេតិអាទិមាហ។ តត្រាយំ
 អធិប្បាយោ - យទិ តេ អន្តរាភវេ នាម កោចិ ភវេ អត្ថិ, តេន
 កាមភវាទីនំយេវ អញ្ញាតរេន ភវិតត្ថំ បញ្ចវេការភវាទិនាវិយ, តេន តំ បុច្ឆាមិ
 - “កី តេ អយំ អន្តរាភវេ នាម កាមភវេ, ឧទាហរូបភវេ អរូបភវេ វា”តិ?

ឥតរោ តថា អនិច្ចន្តោ សព្វំ បដិក្ខិបតិ។ កាមភវស្ស ចាតិអាទិ យទិ អន្តរាភវោ
នាម អត្ថិ, ឥមេសំ ភវានំ អន្តរា ទិដ្ឋំ សីមាណំ សីមន្តិការិយ ភវេយ្យាតិ ចោទេតុំ
អារទ្ធា បរវាទី បន តថា អនិច្ចន្តោ សព្វបញ្ចោ បដិក្ខិបតិ កេវលំ លទ្ធិយា, ន
សហធម្មន។ តេនេវ នំ សកវាទី 'នោ វត វេ' តិ បដិសេធនិ។

៥០៦. បញ្ចមី សា យោនីតិអាទិនិបិ យថាបរិច្ឆិន្ទយោនិអាទិសុ សោ
សមោធានំ ន កច្ចតិ, អថ តេន តតោ តតោ អតិរកេន ភវិតព្ពន្ធិ ចោទេតុំ
វុត្តានិ។ អន្តរាភវបកំ កម្មន្តិ យទិ សោមិ ឯកោ ភវោ, យថា កាមភវបកាទិនិ
កម្មានិ អត្ថតិ សត្តារាវិកជិត្វា ទស្សតានិ, ឯវំ តទុបកេនាបិ កម្មេន ភវិតព្ពន្ធិ
ចោទនត្ថំ វុត្តំ។ យស្មា បន បរសមយេ អន្តរាភវបកំ នាម ចាជិយេក្កំ កម្មំ នត្ថិ,
យំ យំ ភវំ ឧបបដ្ឋិស្សតិ, តទុបកេនេវ កម្មេន អន្តរាភវេ និព្ពត្តតីតិ តេសំ លទ្ធិ,
តស្មា 'នហោវ' ន្តិ បដិក្ខិបតិ។ អត្ថិ អន្តរាភវបកា សត្តាតិ បុដ្ឋោមិ
កាមភវបកាយេវ នាម តេតិ លទ្ធិយា បដិក្ខិបតិ។ ជាយន្តីតិអាទិនិ បុដ្ឋោមិ
តត្ថ ជាតិជរាមរណានិ ចេវ បុតិបដិសន្ធិបរម្បរញ្ច អនិច្ចន្តោ បដិក្ខិបតិ។
រូចានិវេសន បុដ្ឋោមិ យស្មា អន្តរាភវសត្តស្ស អនិទស្សនំ រូបំ, វេទនាទយោមិ
អញ្ញេសំ វិយ ន ឱឡារិកាតិ តស្ស លទ្ធិ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។ ឥមិនាវ ការណោ
បញ្ចោការភវភាវេមិ បដិក្ខេចោ វេទិតញ្ចោ។

៥០៧. ឥទានិ កាមភវោ ភវោ គតីតិអាទិ ភវសំសន្ននំ នាម ហោតិ។
តត្រាយំ អធិប្បាយោ - យទិ តេ អន្តរាភវោ នាម កោចិ ភវោ ភវេយ្យ, យថា
កាមភវាទិសុ ភវគតិអាទិកេនោ លព្ពតិ, តថា តត្រាបិ លព្ពេថ។ យថា វា តត្ថ
នលព្ពតិ, តថា ឥមេសុបិ នលព្ពេថ។ សមាទស្មិត្តិ ភវភាវេ ឯតេស្សេវេស
វិភាកោ អត្ថិ, ន ឥតរស្មិន្តិកោ ឯត្ថ វិសេសហេតុតិ។ ឥតរោ បុន
លទ្ធិមត្តវេសន តំ តំ បដិជាតាតិ ចេវ បដិក្ខិបតិ ថ។

៥០៨. សព្វេសញ្ញាវ សត្វានំ អត្ថិ អន្តរាភវោតិ បុដ្ឋោ យស្មា

និរយូបកអសញ្ញាសត្វបកអរូបបកានំ អន្តរាភវំ ន ឥច្ឆតិ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។
តេនេវ ការណេន បដិលោមេ បដិជាតាតិ។ អាណន្តិយស្សាតិអាទិ យេសំ សោ
អន្តរាភវំ ន ឥច្ឆតិ, តេ តាវ វិភជិត្វា ធស្សេតុំ វុត្តំ។ តំ សព្វំ ចាធិអនុសារេនេវ
វេទិតព្ពំ សុទ្ធិ សុត្តសាធនេនាតិ។

អន្តរាភវកថាវណ្ណាធា។

៣. កាមគុណកថាវណ្ណាធា

៥០៩. ឥទានិ កាមគុណកថា ធាម ហោតិ។ តត្ថ សកសមយេ តាវ
កាមធាត្វតិ វត្ថុកាមាបិ វុច្ឆន្តិ - កិលេសកាមាបិ កាមភវោបិ។ ឯតេសុ ហិ
វត្ថុកាមា កមនីយជ្ជេន កាមា, សភាវនិស្សត្តសុញ្ញតជ្ជេន ធាត្វតិ កាមធាតុ។
កិលេសកាមា កមនីយជ្ជេន ចេវ កមនជ្ជេន ច កាមា, យថាវុត្តេនេវត្ថេន
ធាត្វតិ កាមធាតុ។ កាមភវោ កមនីយជ្ជេន កមនជ្ជេន
វត្ថុកាមបវត្តិទេសជ្ជេនាតិ តីហិ ការណេហិ កាមេ, យថាវុត្តេនេវត្ថេន
ធាត្វតិ កាមធាតុ។ បរសមយេ បន - “បញ្ចិមេ, ភិក្ខុវេ, កាមគុណា”តិ
វេនមត្តំ និស្សយ បញ្ចេវ កាមគុណា កាមធាត្វតិ គហិតំ។ តស្មា យេសំ
អយំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតេហិ បុព្វសេលិយានំ; តេ សន្ធាយ កាមធាតុនាទត្តំ
ពោធនតុំ បញ្ចេវាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, លទ្ធិវសេន បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ ននុ
អត្ថិតិអាទិ កិលេសកាមទស្សនត្តំ វុត្តំ។ តត្ថ តប្បជិសំយុត្តោតិ
កាមគុណបដិសំយុត្តោ, កាមគុណារម្មណោតិ អត្តោ។ នោ ច វត វេ វត្ថុព្វេ
បញ្ចេវាតិ ឥមេសុ តប្បជិសំយុត្តធន្ទាទិសុ សតិ បញ្ចេវ កាមគុណា
កាមធាត្វតិ ន វត្ថុព្ពំ។ ឯតេបិ ហិ ធន្ទាទយោ កមនីយជ្ជេន កាមា ច ធាតុ
ចាតិបិ កាមធាតុ។ កមនជ្ជេន កាមសម្ពាតា ធាត្វតិបិ កាមធាត្វតិ អត្តោ។

មនុស្សនាំ ចក្ខុវិស័យ វត្ថុកាមទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ តត្ថ បរវាទី ធន្នម្យ
អាយតនានំ វត្ថុកាមភាវេន នកាមធាតុភាវំ បដិក្ខិបតិ បុន មនោតិ បុដ្ឋោ
មហាគ្គតលោកុត្តរំ សន្ធាយ នកាមធាតុភាវំ បដិជាតាតិ។ យស្មា បន សព្វោបិ
តេភូមកមនោ កាមធាតុយេវ, តស្មា នំ សកវាទី សុត្តេន និគ្គណ្ហាតិ។

៥០០. កាមគុណា ភវោតិអាទិ ភវស្ស កាមធាតុភាវទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ យស្មា
បន កាមគុណាមត្តេ ភវោតិ វោហារោ នត្ថិ, តស្មា បរវាទី នហោវាតិ បដិក្ខិបតិ។
កាមគុណាបកំ កម្មវិស័យ សព្វំ កាមគុណាមត្តស្ស នកាមធាតុភាវទស្សនត្ថំ
វុត្ថំ។ កាមធាតុសម្ពាសកាមភវុបកមេវ ហិ កម្មំ អត្ថិ, កាមភវុបកា ឯវ ច
សត្តា ហោតិ។ តត្ថ ជាយន្តិ ជិយន្តិ មិយន្តិ ចវន្តិ ឧបបន្នន្តិ, ន កាមគុណាសូតិ
ឥមិនា ឧបាយេន សព្វត្ថ អត្តោ វេទិតព្វោតិ។

កាមគុណាកថាវណ្ណានា។

៤. កាមកថាវណ្ណានា

៥០៣-៥០៤. ឥទានិ កាមកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “បញ្ចិមេ, ភិក្ខុវេ,
កាមគុណា”តិ វេទនមត្តំ និស្សយ រូបាយតនាទីនិ បញ្ចោវាយតនាទី កាមាតិ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ បុព្វសេលិយានំ; តេសំ កិលេសកាមស្សេវ និប្បវិយាយេន
កាមភាវំ ទស្សេតុំ បញ្ចោវាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ សេសមេត្ត
ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

កាមកថាវណ្ណានា។

៥. រូបធាតុកថាវណ្ណានា

៥០៥-៥០៦. ឥនាទិរូបធាតុកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “រូបិនោ ធម្មា រូបធាតុ នាមា” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អនូកានំ; តេ សន្ទាយ រូបិនោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ សកវាទី យស្មា រូបធាតុ នាម រូបភវោ, ន រូបមត្តមេវ, តស្មា តេនត្ថេន ចោទេតុំ រូបធាតុតិ អាទិមាហ។ តំ សត្ថំ កាមគុណាកថាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ សាវ កាមធាតុតិ បុដ្ឋោ ភូមិបរិច្ឆេទេន វិរោធំ បស្សមា នោ បដិក្ខិបតិ។ បុន ទន្ធាំ កត្វា បុដ្ឋោ អត្តនោ លទ្ធិវសេន បដិជាតាតិ។ ឯវំ សន្តេ បន ធ្វិហិ ភវេហិ សមន្នាគតតា អាបជ្ជតិ, តេន តំ សកវាទី កាមភវេន ចាតិ អាទិមាហ។ ឥតរោ ឯកស្ស ធ្វិហិ សមន្នាគតាភាវតោ បដិក្ខិបតីតិ។

រូបធាតុកថាវណ្ណានា។

៦. អរូបធាតុកថាវណ្ណានា

៥០៧-៥០៨. អរូបធាតុកថាយបិ ឥមិនាវុចាយេន អត្តោ វេទិតព្ពោ។ អរូបធម្មេសុ បន វេទនាក្ខន្ធមេវ គហេត្វា វេទនា ភវោតិ អាទិនា នយេនេត្ថ ទេសនា កតា។ តត្ថ កី តេ អរូបិនោ ធម្មាតិ សង្ខំ គតា វេទនាទីសុ អញ្ញាតរា ហោតីតិ ឯវមត្តោ ទដ្ឋព្ពោ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ។

អរូបធាតុកថាវណ្ណានា។

៧. រូបធាតុយា អាយតនកថាវណ្ណានា

៥០៩. ឥនាទិរូបធាតុយា អាយតនកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “រូបី មនោមយោ សព្ពដ្ឋបច្ចដ្ឋី អហីនិជ្រិយោ” តិ (ធិ. និ. ១.៨៧) សុត្តំ និស្សាយ ព្រហ្មកាយំ កានំ យាធាទិនិមិត្តានិបិ អាយតនានេវាតិ កប្បេត្វា

សឡាយតនិកោ តេសំ អត្តកាវោតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានញោវ
សម្មិតិយានញ្ច; តេ សន្ធាយ សឡាយតនិកោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, លទ្ធិវសេន
បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ នំ យំ តត្ថ អាយតនំ នត្ថិ, តស្ស វសេន ចោទេតុំ អត្ថិ
តត្ថ ឃានាយតនន្តិអាទិ អារទ្ធី។ តតោ បរវាទី យំ តត្ថ អជ្ឈត្តិកានំ តិណ្ណំ
អាយតនានំ ឃានាទិកំ សណ្ឋាននិមិត្តំ តទេវ អាយតនន្តិ លទ្ធិយា
បដិជាតាតិ។ ពាហិរានំ គន្ធាយតនាទីនំ វសេន បុដ្ឋោ ឃានប្បសាទាទយោ តត្ថ
ន ឥច្ឆតិ, តស្មា តេសំ គោចរំ បដិសេធខេន្តោ បដិក្ខិបតិ។
បដិលោមបញ្ចសំសន្តនបញ្ចេសុបិ ឥមិនារុចាយេន អត្តោ វេទិតញោ។

៥២០. អត្ថិ តត្ថ ឃានាយតនំ អត្ថិ គន្ធាយតនំ តេន ឃានេន តំ គន្ធី
ឃាយតីតិ តស្មីយេវ បរសមយេ ឯកេច្ឆ អាចរិយេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេ កិវ តត្ថ
ន អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ បរិបុណ្ណានិ ឥច្ឆន្តិ, អាយតនេន ច នាម
សកិច្ចកេន ភវិតព្ពន្ធិ តេហិ ឃានាទីហិ តេ គន្ធាទយោ ឃាយន្តិ សាយន្តិ
ដុសន្តិទិបិ ឥច្ឆន្តិ។ តំ លទ្ធិ សន្ធាយ បរវាទី អាមន្តាតិ បដិជាតាតិ។

៥២២. អត្ថិ តត្ថ មូលគន្ធាតិអាទិនិ បន បុដ្ឋោ អត្ថិការំ សាធម៌តុំ
អសក្កោន្តោ បដិក្ខិបតិ។ ននុ អត្ថិ តត្ថ ឃាននិមិត្តន្តិអាទិ សណ្ឋានមត្តស្សេវ
សាធកំ, ន អាយតនស្ស, តស្មា ឧទាហជម្បិ អនុទាហជសទិសមេវាតិ។

រូបធាតុយា អាយតនកថាវណ្ណានា។

៨. អរូបេ រូបកថាវណ្ណានា

៥២៤-៥២៦. ឥទានិ អរូបេ រូបកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
“វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូប”ន្តិ វចនតោ អារុប្បកវេបិ ឱឡារិករូបា និស្សដំ

សុខុមរូបំ អត្ថិតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ អត្ថិ រូបន្តិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អរូបេ រូបកថាវណ្ណានា។

៩. រូបំ កម្មន្តិកថាវណ្ណានា

៥២៧-៥៣៧. ឥនាទិ រូបំ កម្មន្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
កាយវដិវិញ្ញត្តិសម្ពាតំ រូបមេវ កាយកម្មំ វដិកម្មំ នាម, តញ្ច
កុសលសមុជ្ជានំ កុសលំ, អកុសលសមុជ្ជានំ អកុសលន្តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
មហិសាសកានញ្ចេវ សម្មិតិយានញ្ច; តេ សន្ធាយ កុសលេន ចិត្តេន សមុជ្ជិតន្តិ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ នំ សចេ តំ កុសលំ, យាយំ
សារម្មណាទិភេទោ កុសលស្ស លព្ពតិ, អត្ថិ តេ សោ តស្សាតិ ចោទេតុំ
សារម្មណន្តិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ បត្តនា បណីដីតិ ចេតនាយេវេតំ វេវចនំ។
កុសលចេតនាយេវ ហិ បកប្បយមាណា បត្តនាតិ។ បកប្បនវសេន បិតត្តា
បណីដីតិ ច វុច្ចតិ។ បរតោ បន កុសលេន ចិត្តេន សមុជ្ជិតា វេទនា សញ្ញា
ចេតនា សម្ពាតិអាទិសុ វេទនាទិនញ្ចេវ ចេត្ត បត្តនា បណីដីតិ លព្ពតិ, ន
ចេតនាយ។ កស្មា? ទិដ្ឋំ ចេតនានំ ឯកតោ អភាវា, សោតបតិកត្តា បន ឯវំ
តន្តិ កតាតិ វេទិតញ្ច។ រូបាយតនន្តិអាទិ បុរិមវាវេ “សព្ពន្ធកុសល” ន្តិ
សំខិត្តស្ស បភេទទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ សេសា សំសន្នននយា, វដិកម្មកថា
“អកុសលេន ចិត្តេន សមុជ្ជិត” ន្តិអាទិវិជានញ្ច សព្ពំ ចាឡិអនុសារេនេវ
វេទិតព្ពំ។ អសុចីតិ បនេត្ថ សុក្កំ អធិប្បេតំ។ សុត្តសាធនំ ឧត្តានត្ថមេវ។

រូបំ កម្មន្តិកថាវណ្ណានា។

១០. ជីវិតិន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា

៥៤០. ឥនាទិ ជីវិតិន្ទ្រិយកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ នាម
ចិត្តវិប្បយុត្តោ អរូបធម្មោ, តស្មា រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ នត្ថិតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
បុព្វសេលិយានញោវ សម្មិតិយានញោ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ **នត្ថិ រូបំ ធម្មានំ អាយុតិ** បញ្ញោ ឧបាទិន្នរូបានម្បិ តិណាកជ្ជាទិនម្បិ
សន្តានវសេន បវត្តិមេវ អាយុ ឋិតិ យបនា យាបនា ភិយនា វត្តនា ចាលនាតិ
ឥច្ឆតិ, តស្មា បដិក្ខបតិ។ **អត្ថិតិ** បញ្ញាបិ ឥមីនា ការណេន បដិជានាតិ។ **អត្ថិ**
អរូបជីវិតិន្ទ្រិយន្តិ បញ្ញោ អរូបធម្មានំ ចិត្តវិប្បយុត្តំ ជីវិតិន្ទ្រិយសន្តានំ នាម
អត្ថិតិ ឥច្ឆតិ, តស្មា បដិជានាតិ។

៥៤១. រូបំ ធម្មានំ អាយុ អរូបជីវិតិន្ទ្រិយន្តិ បញ្ញោ សត្តសន្តានេ រូបិនោ វា
ហោន្តុ អរូបិនោ វា, សព្វេសំ ចិត្តវិប្បយុត្តំ អរូបជីវិតិន្ទ្រិយមេវ ឥច្ឆតិ, តស្មា
បដិជានាតិ។

៥៤២. និរោធសមាបន្នបញ្ញោសុបិ ចិត្តវិប្បយុត្តំ អរូបជីវិតមេវ សន្ទាយ
បដិក្ខបតិ ច បដិជានាតិ ច។ សកវាទី បន តំ អសម្បជិច្ឆន្តោ យំ អរូបបវត្ត
អសតិ អត្ថិ, រូបេន តេន ភវិតព្ពន្ធិ ចោទេតុំ **ហញ្ញាតិ** អាទិមាហ។
សន្ទារក្ខន្ធបញ្ញោ ជស្សាទិសន្ទារក្ខន្ធនំ សន្ទាយ បដិក្ខបតិ,
កាយកម្មាទិសន្ទារក្ខន្ធនំ សន្ទាយ បដិជានាតិ។ កាយវិញ្ញត្តិ វជីវិញ្ញត្តិ
សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ ជីវិតិន្ទ្រិយន្តិ ឯវមាទយោបិ ធម្មា
សន្ទារក្ខន្ធបរិយាបន្នាតិស្ស លទ្ធិ។ សកវាទី បន តំ អសម្បជិច្ឆន្តោ យទិ
និរុទ្ទេបិ អរូបបវត្ត សន្ទារក្ខន្ធអត្ថិ, ចតុន្នម្បិ ខន្ធនំ អត្ថិតា ហោតូតិ
ចោទេតុំ **អត្ថិ** វេទនាក្ខន្ធាតិ អាទិមាហ។ ឥតរោ អន្តោសមាបត្តិ សន្ទាយ
បដិក្ខបតិ, សមាបជ្ជន្តស្ស ច វុដ្ឋហន្តស្ស ច បុព្វាបរកាគំ សន្ទាយ បដិជានាតិ។

៥៤៣. អសញ្ញាសត្តវារេបិ ឯសេវ នយោ។ តស្ស ហិ លទ្ធិយា អសញ្ញាសត្តានំ
បដិសន្ធិកាលេ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុដ្ឋតិ, តេន សហ
ចិត្តវិប្បយុត្តអរូបជីវិតិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជិត្វា យាវតាយុកំ បវត្តតិ។ តស្មា តេសំ
ជីវិតិន្ទ្រិយំ នត្ថិតិ បុដ្ឋោ បដិក្ខបតិ, អត្ថិតិ បុដ្ឋោ បដិជាតាតិ។
វេទនាក្ខន្ធានយោបិ តេសំ បវត្តវសេន បដិក្ខបតិ, ចុតិបដិសន្ធិវសេន
បដិជាតាតិ។ សកវាទី បន តំ អនិច្ចន្តោ “សចេ តត្ថ ឯកក្ខណោបិ វេទនាទយោ
អត្ថិ, បញ្ចវេការកវត្ថុំ ចាបុណាតិ” តិ ចោទេតុំ បញ្ចវេការកវេតិ អាហា។
ឥតរោ សុត្តវិរោធភយា បដិក្ខបតិ។

៥៤៤-៥៤៥. ឯកទេសំ ភិដ្ឋតីតិ បញ្ចោ សម្មយុត្តំ ភិដ្ឋតិ, វិប្បយុត្តំ តិដ្ឋតីតិ
តស្ស លទ្ធិ, តស្មា បដិជាតាតិ។ ទ្វេ ជីវិតិន្ទ្រិយានិ តិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, បដិញ្ញា
សកវាទិស្ស។ រូចារូបវសេន ហិ ទ្វេ ជីវិតិន្ទ្រិយានិ, តេហិយេវ សត្តោ ជីវតិ,
តេសំ ភន្ត្ថេន មរតីតិ វុច្ឆតិ។ ចុតិក្ខណាស្មិញ្ចិ ទ្វេបិ ជីវិតានិ សហោវ ភិដ្ឋន្តិ។

ជីវិតិន្ទ្រិយ កថាវណ្ណាន។

១១. កម្មហេតុកថាវណ្ណាន

៥៤៦. ឥទានិ កម្មហេតុកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេន អរហតា បុរិមភវេ
អរហា អញ្ញាចិត្តិតបុញ្ចោ, សោ តស្ស កម្មស្ស ហេតុ អរហត្តា បរិហាយតីតិ
យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ បុព្វសេលិយានញោវ សម្មតិយានញោ; តេ សន្ធាយ
កម្មហេតុតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ សេសំ បរិហានិកថាយំ
វុត្តនយមេវ។

ហន្ត ហិ អរហន្តានំ អញ្ញាចិត្តិតិ ឥទំ យស្ស កម្មស្ស ហេតុ បរិហាយតិ,
តំ សម្មជិដ្ឋាបេតុំ វេទតិ។ អថ នំ សកវាទី តំ បក្ខំ បដិជាតាបេត្វា “យទិ ឯវំ

យេហិ អរហន្តោ ន អព្ពាចិត្តិតបុព្វា, តេ សព្វេ អរហន្តំ ចាបុណោយ្យ”ន្តិ
ចោទេតុំ យេ កេចីតិអាទិមាហ។ ឥតរោ តស្ស កម្មស្ស អរហន្តំ សម្មាបុណានេ
និយាមំ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។

កម្មហេតុកថាវណ្ណាន។

អដ្ឋមាវគ្គោ។

៩. នវមវគ្គោ

១. អាទិសំសទស្សវីកថាវណ្ណាន

៥៤៧. ឥទានិ អាទិសំសទស្សវីកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ សកសមយេ
សង្ខារេ អាទិនវតោ និព្ពានញ្ច អាទិសំសតោ បស្សន្តស្ស សំយោជនប្បហានំ
ហោតីតិ និច្ចយោ។ យេសំ បន តេសុ ធ្វិសុបិ ឯកំសិកវាទំ គហេត្វា
“អាទិសំសទស្សវីនោវ សំយោជនប្បហានំ ហោតី”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អបស្ស
“ឯកំសិកវាទោ តយា គហិតោ, អាទិនវេបិ ទដ្ឋព្ពោយេវា”តិ វិភាគទស្សនត្ថំ
សកវាទី សង្ខារេតិអាទិមាហ។

សង្ខារេ ច អនិច្ចតោ មនសិករោតិ, និព្ពានេ ច អាទិសំសទស្សវី ហោតីតិ
បញ្ញាស្មី អយមធិប្បាយោ - អាទិសំសទស្សវីស្ស សំយោជនានំ បហានំ
ហោតីតិ តេសំ លទ្ធិ។ ននុ សង្ខារេ អនិច្ចតោ មនសិករោតោ សំយោជនា
បហាយន្តីតិ ច បុដ្ឋោ អាមន្តាតិ បដិជាតាតិ។ តេន តេ សង្ខារេ ច អនិច្ចតោ
មនសិករោតិ, និព្ពានេ ច អាទិសំសទស្សវី ហោតីតិ ឥទំ អាបជ្ជតិ, កី
សម្បជិច្ឆសិ ឯតន្តិ។ តតោ បរវាទី ឯកចិត្តក្ខណំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, ទុតិយំ

បុរេជ្ជា នាពិធីត្រូវសេន បដិជានាតិ។ សកវាទី បនស្ស អធិប្បាយំ មទ្ធិត្វា
 អនិច្ចមនសិការស្ស អានិសំសទស្សវិតាយ ច ឯកតោ បដិញ្ញាតត្វា ទ្ធិន្នំ
 ជស្សនំ ទ្ធិន្នំ ចិត្តានំ សមោធានំ ហោតីតិ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ ទ្ធិន្នំ សមោធានំ
 អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ ទុក្ខតោតិ អាទិបញ្ញេសុបិ ឯសេវ នយោ។ កី បនេត្ត
 សន្និដ្ឋានំ, កី អនិច្ចាទិតោ មនសិករោតោ សំយោជនា បហាយន្តិ, ឧទាហុ
 និញ្ញានេ អានិសំសទស្សវិស្ស, ឧទាហុ ទ្វេបិ ឯកតោ ករោន្តស្សតិ។ យទិ តាវ
 អនិច្ចាទិតោ មនសិករោតោ បហានំ ភវេយ្យ, វិបស្សនាចិត្តនេវ ភវេយ្យ។ អថ
 អានិសំសទស្សវិនោ, អនុស្សវវសេន និញ្ញានេ អានិសំសំ បស្សន្តស្ស
 វិបស្សនាចិត្តនេវ ភវេយ្យ, អថ ទ្វេបិ ឯកតោ ករោន្តស្ស ភវេយ្យ, ទ្ធិន្នំ
 ជស្សនំ សមោធានំ ភវេយ្យ។ យស្មា បន អរិយមគ្គក្ខណោ
 អនិច្ចាទិមនសិការស្ស កិច្ចំ និប្បត្តិ កច្ឆតិ បុន និច្ចតោតិ អាទិកហធាស្ស
 អនុប្បត្តិ ធម្មការតោ, និញ្ញានេ ច បច្ចក្ខតោវ អានិសំសទស្សនំ ឥន្ទ្រតិ, តស្មា
 កិច្ចនិប្បត្តិវសេន អនិច្ចាទិតោ មនសិករោតោ អារម្មណំ កត្វា បវត្តិវសេន ច
 និញ្ញានេ អានិសំសទស្សវិស្ស សំយោជនានំ បហានំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

៥៤៨. និញ្ញានេ សុខានុបស្សីតិ សុត្តំ និញ្ញានេ សុខានុបស្សនាទិការមេវ
 សាធនិ, ន អានិសំសទស្សវិតាមត្តេន សំយោជនានំ បហានំ។ តស្មា អាកតម្បិ
 អនាកតសទិសមេវាតិ។

អានិសំសទស្សវីកថាវណ្ណានា។

២. អមតារម្មណកថាវណ្ណានា

៥៤៩. ឥនានិ អមតារម្មណកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “និញ្ញានំ
 មញ្ញតី”តិ អាទិនំ អយោនិសោ អត្ថំ កហេត្វា អមតារម្មណំ សំយោជនំ

ហោតីតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ បុព្វសេសីយានំ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ សច្ចេ អមតារម្មណំ សំយោជនំ, អមតស្ស
សំយោជនីយាទិកាវោ អាបជ្ជតីតិ ចោទេតុំ អមតំ សំយោជនីយន្តិអាទិមាហ។
ឥតរោ សុត្តរិរោធកយេន សព្ពំ បដិក្ខិបតិ។ ឥមិនា ឧចាយេន សព្ពវាវេសុ អត្ថោ
វេទិតញោ។ និព្វានំ និព្វានតោតិ អាហជសុត្តំ បន ទិដ្ឋធម្មនិព្វានំ សន្ទាយ
ភាសិតំ, តស្មា អសាធកន្តិ។

អមតារម្មណកថាវណ្ណានា។

៣. រូបំ សារម្មណន្តិកថាវណ្ណានា

៥៥២-៥៥៣. ឥទានិ រូបំ សារម្មណន្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ រូបំ
សប្បច្ចយដ្ឋេន សារម្មណំ នាម ហោតិ, ន អញ្ញំ អារម្មណំ ករោតីតិ
អារម្មណាបច្ចយវសេន។ យេសំ បន អវិសេសេន រូបំ សារម្មណន្តិ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ទាយ អារម្មណត្ថស្ស វិភាគទស្សនត្ថំ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត ចាឡិអនុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។ ន
វត្ថុព្ពន្ធិ បញ្ញោ ឱលុព្ពារម្មណំ សន្ទាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ ធុតិយបញ្ញេបិ
បច្ចយារម្មណំ សន្ទាយ បដិញ្ញា តស្សេវ។ ឥតិ សប្បច្ចយដ្ឋេនវេត្ថ
សារម្មណតា សិទ្ធាតិ។

រូបំ សារម្មណន្តិកថាវណ្ណានា។

៤. អនុសយា អនារម្មណកថាវណ្ណានា

៥៥៤-៥៥៦. ឥទានិ អនុសយា អនារម្មណាតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
យេសំ អនុសយា នាម ចិត្តវិប្បយុត្តា អហេតុកា អព្យាកតា, តេនេវ ច

អនាម្ចាស់ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ អន្តកានព្រា ឯកច្ឆានព្រា ឧត្តរាបថកានំ;
តេ សន្ធាយ អនុសយាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ
អនាម្ចាស់ ឆាម ឯវិវិជន ភវិតព្ពន្ធិ ចោទេតុំ រូបន្តិអាទិមាហ។

កាមរាគោតិអាទិ កាមរាគានុសយតោ អនញ្ញត្តា ទស្សិតំ។ សម្ពាវក្ខន្ធា
អនាម្ចាស់ បញ្ញោ ចិត្តសម្បយុត្តសម្ពាវក្ខន្ធា សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ អនុសយំ
ជីវិតិទ្រ្ទិយំ កាយកម្មាទិរូបព្រា សម្ពាវក្ខន្ធាបរិយាបន្នំ, តំ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។
ឥមិនាវុចាយេន សព្វវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពន្ធា។ សានុសយោតិ បញ្ញោ បន
អប្បហិរានុសយត្តា សានុសយតា អនុញ្ញតា។ ន អនុសយានំ បវត្តិសព្វវារ។
យោ ហិ អប្បហិរោ, ន សោ អតីតោ, ឆាតតោ, ន បច្ចុប្បន្នោ ច។
មគ្គវជ្ជកិលេសោ បនេស អប្បហិរត្តាវ អតីតិ វុច្ឆតិ។ ឯវរូបស្ស ច ឥទំ ឆាម
អានុសយានំ ន វត្តព្ពន្ធា តស្មា តំ បដិក្ខិត្តំ។ តំ បនេតំ ន កេវលំ អនុសយស្ស,
រាគាទិនម្បិ តាទិសមេវ, តស្មា អនុសយានំ អនាម្ចាស់សាធកំ ន
ហោតីតិ។

អនុសយា អនាម្ចាស់កថាវណ្ណា។

៥. ព្រាណំ អនាម្ចាស់កថាវណ្ណា

៥៥៧-៥៥៨. ឥទានិ ព្រាណំ អនាម្ចាស់កថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា
អរហា ចក្ខុវិញ្ញាណសមដ្ឋី ព្រាណីតិ វុច្ឆតិ, តស្ស ព្រាណស្ស តស្មី ខណោ
អានុសយានំ នត្ថិ, តស្មា ព្រាណំ អនាម្ចាស់កថា យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ អន្តកានំ;
តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត
អនុសយកថាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធា។

ព្រាណំ អនាម្ចាស់កថាវណ្ណា។

៦. អតីតតាណាគតារម្មណាកថាវណ្ណានា

៥៥៩-៥៦០. ឥន្ទានិ អតីតតាណាគតារម្មណាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា អតីតតាណាគតារម្មណំ នាម នត្ថិ, តស្មា តនាមម្ពណេន ចិត្តេន អារម្មណាស្ស នត្ថិតាយ អនាមម្ពណេន ភវិតព្ពន្ធិ អតីតំ អនាមម្ពណាត្ថិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ, តេ សន្ទាយ អតីតារម្មណាត្ថិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត យថាចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

អតីតតាណាគតារម្មណាកថាវណ្ណានា។

៧. វិតក្កានុបតិកកថាវណ្ណានា

៥៦២. ឥន្ទានិ វិតក្កានុបតិកកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ វិតក្កានុបតិកា នាម ធុរិដា - អារម្មណតោ ច សម្មយោគតោ ច។ តត្ថ អសុកចិត្តំ នាម វិតក្កស្សារម្មណំ ន ហោតីតិ និយមាភាវតោ សិយា សព្វំ ចិត្តំ វិតក្កានុបតិកំ, វិតក្កវិប្បយុត្តចិត្តសព្វាវតោ បន ន សព្វំ ចិត្តំ វិតក្កានុបតិកំ។ ឥតិ ឥមំ វិភាគំ អកត្វា អវិសេសេនេវ សព្វំ ចិត្តំ វិតក្កានុបតិកត្ថិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត ចាឡិវេសេនេវ និយ្យាតីតិ។

វិតក្កានុបតិកកថាវណ្ណានា។

៨. វិតក្កវិច្ឆារសទ្ធកថាវណ្ណានា

៥៦៣. ឥន្ទានិ វិតក្កវិច្ឆារសទ្ធកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា “វិតក្កវិចារា វិចីសន្តារា” តិ វុត្តា, តស្មា សព្វសោវិតក្កយតោ វិចារយតោ អន្តមសោ មនោធាតុបវត្តិកាលេបិ វិតក្កវិច្ឆារោ សន្នោយេវាតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ

បុព្វសេលីយ៉ានំ; តេ សន្ទាយ សព្វសោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
អថ នំ យទិវិតក្កវិច្ឆារមត្តំ សន្នោ, ជស្សទិវិច្ឆារោបិ សន្នោ ភវេយ្យាតិ ចោទេតុំ
សព្វសោ ផុសយតោតិអាទិមាហ។ ឥតរោ តាទិសំ សុត្តលេសំ អបស្សន្តោ
បដិក្ខិបតិ។ វិតក្កវិច្ឆារោ សន្នោ សោតវិញ្ញេយ្យាតិ វិតក្កស្សវិច្ឆារមត្តមេវ
សន្នោតិ កត្វា បុច្ឆតិ, នវិតក្កវិច្ឆារសមុដ្ឋិតំ សុត្តបមត្តានំ សទ្ធិ, ឥតរោ
បដិក្ខិបតិ។ ននុវិតក្កវិច្ឆារសន្នោ ន សោតវិញ្ញេយ្យាតិ ឥទំ តស្សេវ លទ្ធិយា
ទស្សេតិ។ សោ ហិវិតក្កវិច្ឆារមត្តមេវ សទ្ធិ វេទតិ, សោ ន សោតវិញ្ញេយ្យាតិ។
ឥតរោ បន “វិតក្កវិច្ឆារសទ្ធិ សុត្វា អាទិសតិ” តិ (ធី. និ. ៣.១៤៨) វេទនតោ
សោតវិញ្ញេយ្យាតិ វេទតិ។

វិតក្កវិច្ឆារសទ្ធិកថាវណ្ណានា។

៩. នយថាចិត្តស្ស វាចាតិកថាវណ្ណានា

៥៦៤. ឥទានិ នយថាចិត្តស្ស វាចាតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា កោចិ
អញ្ញំ ភណិស្សមីតិ អញ្ញំ ភណាតិ, តស្មា នយថាចិត្តស្ស វាចា ចិត្តានុវចា
ចិត្តានុកតិកា ន ហោតិ, វិធាបិ ចិត្តេន បវត្តតីតិ យេសំ លទ្ធិ; សេយ្យថាបិ
បុព្វសេលីយ៉ានំ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ
តំសមុដ្ឋាបកំ ចិត្តំ ន សិយា, ជស្សទយោបិ តស្មី ខណោ ន សិយុ” ត្ថិ ចោទេតុំ
អជស្សកស្សាតិអាទិមាហ។ ន ភណិភុកាមោតិអាទិសុ យស្មា អញ្ញំ
ភណិស្សមីតិ អញ្ញំ ភណាន្តោបិ ភណិភុកាមោយេវ នាម ហោតិ, តស្មា ន
ហោវាតិ បដិក្ខិបតិ។

៥៦៥. ននុ អត្ថិ កោចិ អញ្ញំ ភណិស្សមីតិអាទិសុ ចីវរន្តិ ភណិភុកាមោ
ចីវរន្តិ ភណាយ្យ។ តត្ថ អញ្ញំ ភណិភុកាមតាចិត្តំ, អញ្ញំ ភណានចិត្តំ, ឥតិ

បុព្វការគេន ចិត្តន អសនិសត្តា អយថាចិត្តោ នាម ហោតិ, តេនស្ស កេវលំ
អនាបត្តិ នាម ហោតិ, ន បន ចីវន្តិវចនសមុដ្ឋាបកចិត្តំ នត្ថិ, ឥតិ អចិត្តកា
សា វាចាតិ អត្ថំ សន្ធាយ ឥមិនា ឧទាហរណេន “នយថាចិត្តស្ស វាចា” តិ
បតិដ្ឋាបិតាបិ អប្បតិដ្ឋាបិតារ ហោតីតិ។

នយថាចិត្តស្ស វាចាតិកថាវណ្ណាន។

១០. នយថាចិត្តស្ស កាយកម្មន្តិកថាវណ្ណាន

៥៦៦-៥៦៧. ឥទានិ នយថាចិត្តស្ស កាយកម្មន្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
យស្មា កោចិ អញ្ញាត្រ គច្ឆិស្សាមីតិ អញ្ញាត្រ គច្ឆតិ, តស្មា នយថាចិត្តស្ស
កាយកម្មំ ចិត្តានុរូបំ ចិត្តានុគតិកំ ន ហោតិ, វិនាបិ ចិត្តេន បវត្តតីតិ យេសំ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ បុព្វសេលិយានំយេវ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតវស្ស។ សេសមេត្ត ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធិ។

នយថាចិត្តស្ស កាយកម្មន្តិកថាវណ្ណាន។

១១. អតីតាធាគតសមន្នាគតកថាវណ្ណាន

៥៦៨-៥៧០. ឥទានិ អតីតាធាគតេហិ សមន្នាគតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
សមន្នាគតបញ្ញត្តិ បដិលាភបញ្ញត្តិតិ ទ្វេ បញ្ញត្តិយោ វេទិតព្ពា។ តាសុ
បច្ចុប្បន្នធម្មសមន្តី សមន្នាគតោតិ វុច្ឆតិ។ អដ្ឋ សមាបត្តិលាភិនោ បន
សមាបត្តិយោ កិញ្ចាបិ ន ឯកក្ខណោ បវត្តន្តិ, អញ្ញា អតីតា ហោន្តិ, អញ្ញា
អនាគតា, អញ្ញា បច្ចុប្បន្នា, បដិវជ្ឈិត្វា អបរិហ័នតាយ បនលាភីតិ វុច្ឆតិ។
តត្ថ យេសំ ឥមំ វិភាគំ អគ្គហេត្វា យស្មា ឈានលាភីនំ អតីតាធាគតានិ
ឈានានិបិ អត្ថិ, តស្មា “តេ អតីតេនបិ អនាគតេនបិ សមន្នាគតា” តិ លទ្ធិ,

សេយ្យជាបិ អន្ទកានំ។ តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាទិ។ “អដ្ឋិមោក្ខណាយី” តិអាទិ បន លាភីការស្ស
សាធកំ, ន សមន្នាគតភាវស្សាទិ។

អតីតានាគតសមន្នាគតកថាវណ្ណានា។

នវមោ វគ្គោ។

១០. ទសមវគ្គោ

១. និរោធកថាវណ្ណានា

៥៧១-៥៧២. ឥទានិ និរោធកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ឧបបត្តេសិយន្តិ
សង្ខំ គតស្ស កវដ្ឋចិត្តស្ស កដ្ឋក្ខណោន សហោវ កិរិយាទិ សង្ខំ គតា កុសលា
វា អកុសលា វា ចត្តារោ ខន្ធា ចិត្តសមុជ្ឈាន្ធរញ្ចាទិ បញ្ចក្ខន្ធា ឧប្បជ្ឈន្តិ។ តេសុ
ហិ អនុប្បន្នេសុ កវដ្ឋេ និរុទ្ធេ សន្តតិវិច្ឆេទោ ភវេយ្យា” តិ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ
អន្ទកានំ; តេ សន្ទាយ ឧបបត្តេសិយេទិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
តត្ថ ឧបបត្តេសិយេទិ ចត្វសុបិ បទេសុ ពហុវចនភុម្មត្ថេ ឯកវចនភុម្មំ។
ឧបបត្តេសិយេសុ បញ្ចសុ ខន្ធសុ អនិរុទ្ធសូទិ អយញ្ញេត្ថ អត្ថោ។ ទសន្នន្តិ
ឧបបត្តេសិយខន្ធនញ្ចា កិរិយខន្ធនញ្ចា វសេន វុត្តំ។ តត្ថ បឋមបញ្ចេ
ខន្ធលក្ខណាវសេន កិរិយវសេន ច បញ្ចោវ នាម តេ ខន្ធាទិ បដិក្ខិបទិ។
ទុតិយបញ្ចេ បុរិមបច្ឆិមវសេន ឧបបត្តេសិយកិរិយវសេន ច នានត្ថំ សន្ទាយ
បដិជាតាទិ។ ទ្វិន្នំ បន ជស្សានំ ចិត្តានញ្ចា សមោធានំ បុដ្ឋោ សុត្តលេសាភាវេន
បដិក្ខិបទិ។

កិរិយា ចត្តាភោតិ រូបេនវិនា កុសលា អកុសលា វា ចត្តាភោ គហិតា។
កិរិយាញ្ញាណន្តិ បរវាទិនា ចក្កវិញ្ញាណសមន្តិក្ខណោ អរហតោ អនុញ្ញាតំ
អនាមម្មណាញ្ញាណំ។ និរុទ្ធេ មគ្គោ ឧប្បជ្ឈតីតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, អនិរុទ្ធេ
អនុប្បជ្ឈនតោ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ មតោ មគ្គំ ភាវេតីតិ ឆលេន បុច្ឆា
បរវាទិស្ស។ យស្មា បន បដិសន្ធិតោ យាវ ចុតិចិត្តា សត្តោ ជីវតិយេវ នាម,
តស្មា សកវាទី នហោវន្តិ បដិក្ខបតិ។

និរោធកថាវណ្ណានា។

២. រូបមគ្គោតិកថាវណ្ណានា

៥៧៣-៥៧៥. ឥទានិ រូបំ មគ្គោតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
“សម្មាវាចាកម្មន្តាជីវា រូប”ន្តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
មហិសាសកសម្មិតិយមហាសំយិកានំ; តេ សន្ធាយ មគ្គសមន្តិស្សាតិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ តេ សម្មាវាចាធម្មោ រូបំ, ន
វិរតិយោ, យថា សម្មាទិដ្ឋាទិមគ្គោ សារម្មណាទិសភាវោ, ឯវំ តម្បិ រូបំ
សិយា”តិ ចោទេតុំ សារម្មណោតិអាទិមាហ។ តត្ថ បដិក្ខេចោ ច បដិញ្ញា ច
បរវាទិនោ លទ្ធិអនុរូបេន វេទិតញ្ច។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

រូបំ មគ្គោតិកថាវណ្ណានា។

៣. បញ្ចវិញ្ញាណសមន្តិស្ស មគ្គកថាវណ្ណានា

៥៧៦. ឥទានិ បញ្ចវិញ្ញាណសមន្តិស្ស មគ្គកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
“ចក្កនា រូបំ ទិស្វា ន និមិត្តក្តាហី ហោតី”តិ សុត្តំ និស្សាយ
“បញ្ចវិញ្ញាណសមន្តិស្ស អត្ថិ មគ្គភាវនា”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ

មហាសំយកានំ, តេ សន្ទាយ បុត្តា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ
“សចេ តស្ស មគ្គការៈនា អត្ថិ, បញ្ចវិញ្ញាណគតិកេន វា មគ្គេន, មគ្គគតិកេហិ
វា បញ្ចវិញ្ញាណេហិ ភវិតព្ធំ, ន ច តានិ មគ្គគតិកានិ អនិព្វានាម្មណត្តា
អលោកុត្តរត្តា ច, ន មគ្គោ បញ្ចវិញ្ញាណគតិកោ តេសំ លក្ខណេន
អសង្កហិតត្តា” តិ ចោទេតុំ ននុ បញ្ចវិញ្ញាណា ឧប្បន្នវត្ថុកាតិ អាទិមាហ។
តត្រាយំ អធិប្បាយោ - យទិ បញ្ចវិញ្ញាណាសមន្តិស្ស មគ្គការៈនា សិយា, យេន
មនោវិញ្ញាណេន មគ្គោ សម្បយុត្តោ, តម្បិ បញ្ចវិញ្ញាណាសមន្តិស្ស សិយា។ ឯវំ
សន្តេ យទិទំ “បញ្ចវិញ្ញាណា ឧប្បន្នវត្ថុកា” តិ អាទិ លក្ខណំ វុត្ថំ, តំ ឯវំ អវត្ថា
“ធិវិញ្ញាណា” តិ វត្ថុព្ធំ សិយា។ តថា បន អវត្ថា “បញ្ចវិញ្ញាណា” ត្រូវ វុត្ថំ, តស្មា
ន វតព្ធំ “បញ្ចវិញ្ញាណាសមន្តិស្ស អត្ថិ មគ្គការៈនា” តិ។ យស្មា ចេត្ត អយមេវ
អធិប្បាយោ, តស្មា សកវាទី តំ លក្ខណំ បរវាទី សម្បជ្ជិដ្ឋាបេត្វា នោ ច វត វេ
វត្ថុព្ធំ បញ្ចវិញ្ញាណាសមន្តិស្ស អត្ថិ មគ្គការៈនា តិ អាហ។

អបរោ នយោ - បញ្ចវិញ្ញាណា ឧប្បន្នវត្ថុកា, មគ្គោ អវត្ថុកោបិ ហោតិ។
តេ ច ឧប្បន្នាម្មណា, មគ្គោ នវត្ថុញ្ញាម្មណោ។ តេ បុរេជាតវត្ថុការៈ មគ្គោ
អវត្ថុកោបិ។ តេ បុរេជាតារម្មណា, មគ្គោ អបុរេជាតារម្មណោ។ តេ
អជ្ឈត្ថិកវត្ថុការៈ មគ្គោ អវត្ថុកោបិ ហោតិ។ តេ ច រូបាទិវសេន
ពាហិរាម្មណា, មគ្គោ និព្វានាម្មណោ។ តេ អនិរុទ្ធវុត្ថំ និស្សយំ កត្វា
បវត្តនតោ អសម្ពិទ្ធវត្ថុកា, មគ្គោ អវត្ថុកោបិ។ តេ អនិរុទ្ធានេវ រូបាទិនិ អារព្ព
បវត្តនតោ អសម្ពិទ្ធវត្ថុកា, មគ្គោ និព្វានាម្មណោ។ តេ នាណាវត្ថុកា, មគ្គោ
អវត្ថុកោ វា ឯកវត្ថុកោ វា។ តេ នាណាម្មណា មគ្គោ ឯកាម្មណោ។ តេ
អត្តនោ អត្តនោវ រូបាទិកោចរេ បវត្តនតោ ន អញ្ញមញ្ញស្ស គោចរិសយំ
បច្ឆនុកោន្តិ, មគ្គោ រូបាទិសុ ឯកម្បិ គោចរំ ន ករោតិ។ តេ កិរិយមនោធាតុំ
បុរេចារិកំ កត្វា ឧប្បជ្ឈនតោ ន អសមន្ទាហារា ន អមនសិការា ឧប្បជ្ឈន្តិ,

មគ្គោនិរាវជ្ជនោ។ តេ សម្មជិច្ឆនាទីហិ វោកិណ្ណា ឧប្បជ្ជន្តិ, មគ្គស្ស
វោកាហោយេវ នត្ថិ។ តេ អញ្ញមញ្ញំ បុព្វចរិមភាវេន ឧប្បជ្ជន្តិ, មគ្គស្ស តេហិ សទ្ធិ
បុរិមបច្ឆិមតាវ នត្ថិ, តេសំ អនុប្បត្តិកាលេ តិក្ខវិបស្សនាសមយេ, តេសំ
អនុប្បត្តិទេសេ អារុប្បេបិ ច ឧប្បជ្ជនតោ។ តេ សម្មជិច្ឆនាទីហិ អន្តរិតត្តា ន
អញ្ញមញ្ញស្ស សមនន្តរា ឧប្បជ្ជន្តិ, មគ្គស្ស សម្មជិច្ឆនាទីហិ អន្តរិតភាវោ
នត្ថិ។ តេសំ អញ្ញាត្រ អភិនិចាតា អាភោគមត្តម្យិ កិច្ចំ នត្ថិ, មគ្គស្ស
កិលេសសមុគ្គាតនំ កិច្ចន្តិ។ យស្មា ចេត្ត អយម្យិ អធិប្បាយោ, តស្មា សកវាទី
ឥមេហាការេហិ បរវាទី មគ្គស្ស អបញ្ជវិញ្ញាណាគតិកភារំ សម្មជិច្ឆាបេត្វា
នោ ច វត វេ វត្ថុព្កេ បញ្ជវិញ្ញាណាសមដ្ឋិស្ស អត្ថិ មគ្គភាវនាតិ អាហា។

៥៧៧. សុញ្ញតំ អារត្តាតិ “យថា លោកុត្តរមគ្គោ សុញ្ញតំ និព្វានំ អារត្ត,
លោកិយោ សុទ្ធសម្ពាសបុញ្ញំ អារត្ត ឧប្បជ្ជន្តិ, កី តេ ឯវំ ចក្ខុវិញ្ញាណា”ន្តិ បុច្ឆតិ។
ឥតរោ “ចក្ខុញ បដិច្ច រូបេ ចា”តិ វចនតោ បដិក្ខបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ “ន
និមិត្តក្តាហី”តិ វចនតោ យំ តត្ថ អនិមិត្តំ, តទេវ សុញ្ញតន្តិ សន្ធាយ
បដិជាតាតិ។ ចក្ខុញ បដិច្ឆាតិ បញ្ញាទ្ធយេបិ ឯសេវ នយោ។

៥៧៨-៥៧៩. ចក្ខុវិញ្ញាណំ អតីតានាគតំ អារត្តាតិ ឯត្ថ អយមធិប្បាយោ -
មនោវិញ្ញាណាសមដ្ឋិស្ស អត្ថិ មគ្គភាវនា, មនោវិញ្ញាណាញ អតីតានាគតម្យិ
អារត្ត ឧប្បជ្ជន្តិ, កី តេ ឯវំ ចក្ខុវិញ្ញាណាម្យិតិ។ ជស្សំ អារត្តាតិអាទិសុបិ ឯសេវ
នយោ។ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា ន និមិត្តក្តាហីតិ ឯត្ថ ជវនក្ខណោ ន និមិត្តក្តាហីតា
វុត្តា, ន ចក្ខុវិញ្ញាណាក្ខណោ។ តស្មា លោកិយមគ្គម្យិ សន្ធាយេតំ អសាធរកន្តិ។

បញ្ជវិញ្ញាណាសមដ្ឋិស្ស មគ្គកថាវណ្ណនា។

៤. បញ្ជវិញ្ញាណា កុសលាបីតិកថាវណ្ណនា

៥៨០-៥៨៣. ឥន្ទានិ បញ្ចវិញ្ញាណា កុសលាបីតិកថា នាម ហោតិ។ សា
ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ អត្ថតោ វេទិតត្ថាតិ។

បញ្ចវិញ្ញាណា កុសលាបីតិកថាវណ្ណានា។

៥. បញ្ចវិញ្ញាណា សាភោគាតិកថាវណ្ណានា

៥៨៤-៥៨៦. ឥន្ទានិ បញ្ចវិញ្ញាណា សាភោគាតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
អាភោគោ នាម កុសលាកុសលវសេន ហោតិ សត្តារា ច “ចក្កនា រូបំ ទិស្វា
និមិត្តក្តាហី ហោតិ, ន និមិត្តក្តាហី ហោតិ” តិអាទិ វុត្ថំ, តំ អយោនិសោ
គហោត្វា “បញ្ចវិញ្ញាណា សាភោគា” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
មហាសំយិកានំ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ សេសមេត្ត
បុរិមកថាសទិសមេវាតិ។

បញ្ចវិញ្ញាណា សាភោគាតិកថាវណ្ណានា។

៦. ឌីហិ សីលេហីតិកថាវណ្ណានា

៥៨៧-៥៨៩. ឥន្ទានិ ឌីហិ សីលេហីតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “សីលេ
បតិជ្ជាយ នរោ សបញ្ញោ” តិអាទិវចនតោ (សំ. និ. ១.២៣) យស្មា លោកិយេន
សីលេន សីលវា លោកុត្តរំ មគ្គំ ភាវេតិ, តស្មា “បុរិមេន ច លោកិយេន
មគ្គក្ខណេ លោកុត្តរេន ចាតិ ឌីហិ សីលេហិ សមន្នាគតោ នាម ហោតិ” តិ
យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហាសំយិកានំយេវ, តេ សន្ទាយ មគ្គសមឌីតិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ នំ “យទិ សោ ឯកក្ខណេ
លោកិយលោកុត្តរេហិ ឌីហិ សីលេហិ សមន្នាគតោ, ឌីហិ ជស្សនីហិបិ តេន
សមន្នាគតេន ភវិតត្ថ” ត្ថិចោទេតុំ ឌីហិ ជស្សេហីតិអាទិមាហា។ ឥតរោ តថារូបំ

នយំ អបស្សន្តោ បដិក្ខបតិ។ លោកិយេន ច លោកុត្តរេន ចាតិ បញ្ញោ បុព្វេ
សមាទិន្នញ្ចា មគ្គកូលោ ឧប្បន្នសម្មាវាចាធិនំ ច សន្ធាយ បដិជានាតិ។

លោកិយេ សីលេ និរុទ្ធពិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, ខណកដ្ឋនិរោធំ សន្ធាយ
បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ ឥតរោ បន តំ វីតិក្កមំ វិយ សល្លក្ខេន្តោ
ធុស្សីលោតិអាទិមាហា។ លទ្ធិបតិជ្ជាបនំ បនស្ស បុព្វេ អភិទ្ធិសីលតំយេវ
ធិបេតិ, ន ធូហិ សមន្នាគតតំ។ តស្មា អប្បតិដ្ឋិតាវ លទ្ធិតិ។

ធូហិ សីលេហិតិកថាវណ្ណានា។

៧. សីលំ អបេតសិកន្តិកថាវណ្ណានា

៥៩០-៥៩៤. ឥធានិ សីលំ អបេតសិកន្តិកថា ធាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា
សីលេ ឧប្បជ្ឈិត្វា និរុទ្ធពិ សមាធានហេតុកោ សីលោបចយោ ធាម អត្ថិ, យេន
សោ សីលវាយេវ ធាម ហោតិ, តស្មា “សីលំ អបេតសិក”ន្តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ មហាសំយិកានំ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត “ធានំ អបេតសិក”ន្តិកថាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។
លទ្ធិបតិជ្ជាបនម្បិ អយោនិសោ គហិតត្តា អប្បតិជ្ជាបនមេវាតិ។

សីលំ អបេតសិកន្តិកថាវណ្ណានា។

៨. សីលំ ន ចិត្តានុបវិវត្តិតិកថាវណ្ណានា

៥៩៥-៥៩៧. ឥធានិ សីលំ ន ចិត្តានុបវិវត្តិតិកថា ធាម ហោតិ។ តត្ថ ន
ចិត្តានុបវិវត្តិតិ ភាសន្តរមេវ ធានំ, សេសំ បុរិមកថាសទិសមេវាតិ។

សីលំ ន ចិត្តានុបវិវត្តិតិកថាវណ្ណានា។

៩. សមាធានហេតុកថាវណ្ណា

៥៩៨-៦០០. ឥន្ទានិ សមាធានហេតុកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “អារាមរោចា”តិ
កាថាយ អត្ថំ អយោនិសោ គហេត្វា “សធា បុញ្ញំ បវឌ្ឍតី”តិ វចនតោ
“សមាធានហេតុកំ សីលំ វឌ្ឍតី”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
មហាសំយិកានញ្ជៅ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, ចិត្តវិប្បយុត្តំ
សីលោបធយំ សន្ទាយ បដិញ្ញា បវវាទិស្ស។ សេសំ បុរិមកថាសទិសមេវាតិ។

សមាធានហេតុកថាវណ្ណា។

១០. វិញ្ញត្តិ សីលន្តិកថាវណ្ណា

៦០១-៦០២. ឥន្ទានិ វិញ្ញត្តិ សីលន្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ កាយវិញ្ញត្តិ
កាយកម្មំ, វេទិវិញ្ញត្តិ វេទិកម្មន្តិ គហិតត្ថា “វិញ្ញត្តិ សីល”ន្តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ មហាសំយិកានញ្ជៅ សម្មតិយានញ្ជៅ; តេ សន្ទាយ វិញ្ញត្តិតិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ នំ យស្មា សីលំ នាម វិវតិ, ន រូបធម្មោ,
តស្មា តេជត្ថេន ចោទេតុំ ចាណាតិចាតា វេរមណីតិអាទិមាហ។ អភិវាទនំ
សីលន្តិអាទិ យថា រូបំ វិញ្ញត្តិ សោ “សីល”ន្តិ មញ្ញតិ តំ ឧទ្ធវិទ្ធា ទស្សេតុំ វុត្តំ។
យស្មា បន សាវិវតិ ន ហោតិ, តស្មា បុន ចាណាតិចាតាតិអាទិមាហ។ លទ្ធិ
បនស្ស ធរេន បតិដ្ឋិតត្ថា អប្បតិដ្ឋិតាយេវាតិ។

វិញ្ញត្តិ សីលន្តិកថាវណ្ណា។

១១. អវិញ្ញត្តិ ធុស្សីល្យន្តិកថាវណ្ណា

៦០៣-៦០៤. ឥន្ទានិ អវិញ្ញត្តិ ធុស្សីល្យន្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
ចិត្តវិប្បយុត្តំ អបុញ្ញបធយញ្ជៅ អាណាត្តិយា ច ចាណាតិចាតាទីសុ

អង្គចារិច្ចរី សន្ទាយ “អវិញ្ញត្តិ ទុស្សីល្យ” ឆ្លុំ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ
មហាសំយិកានំ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ
“សេច សា ទុស្សីល្យំ, ចាណាតិចាតាទីសុ អញ្ញាតវា សិយា” តិ ចោទេតុំ
ចាណាតិចាតាតិអាទិមាហ។ ចាបកម្មំ សមាទិយិក្ខាតិ “អសុកំ នាម
យាតេស្សាមិ, អសុកំ ភណ្ឌំ អវហរិស្សាមិ” តិ ឯវំ ចាបសមាទានំ កត្វា។ ឧកោ
វឡង្គីតិ បុដ្ឋោ ទានកូណោ ចាបស្ស អនុប្បត្តិ សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ
បុដ្ឋោ ចិត្តវិប្បយុត្តំ ចាប្បបធយំ សន្ទាយ បដិជាតាតិ។ សេសមេត្ត
បរិភោគមយកថាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ លទ្ធិបតិដ្ឋាបនម្បិស្ស
ចាបសមាទិន្ទបុព្វភាគមេវ សាធនិ; ន អវិញ្ញត្តិយា ទុស្សីលភាវន្តិ។

អវិញ្ញត្តិ ទុស្សីល្យន្តិកថាវណ្ណាជា។

ទសមោ វគ្គោ។

ទុតិយបណ្ណាសកោ សមគ្គោ។

១១. ឯកាទសមវគ្គោ

១-៣. តិស្សោបិ អនុសយកថាវណ្ណាជា

៦០៥-៦១៣. ឥទានិ អនុសយា អព្យាកតា, អហោតុកា, ចិត្តវិប្បយុត្តាតិ
តិស្សោបិ អនុសយកថា នាម ហោន្តិ។ តត្ថ យស្មា បុទុដ្ឋនោ កុសលាព្យាកតេ
ចិត្ត វត្តមាទេ “សានុសយោ” តិ វត្តព្រោ, យោ ចស្ស តស្មី ឧណោ ហោតុ, ន តេន
ហោតុនា អនុសយា សហោតុកា, ន តេន ចិត្តន សម្បយុត្តា, តស្មា “តេ
អព្យាកតា, អហោតុកា, ចិត្តវិប្បយុត្តា” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ
មហាសំយិកានព្រោវ សម្មិតិយានព្វ; តេ សន្ទាយ តីសុបិ កថាសុ បុច្ឆា

សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសំ ហេត្វា វុត្តនយត្តា សក្កា ចាឡិមគ្គនេវ
ជានិតុន្តិ, តស្មា នវិត្តាវិតន្តិ។

តិស្សោបិ អនុសយកថាវណ្ណានា។

៤. ញាណកថាវណ្ណានា

២០៤-២០៥. ឥទានិ ញាណកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ មគ្គញាណេន
អញ្ញាណោវិគតេបិ បុន ចក្កវិញ្ញាណាទិវសេន ញាណាវិប្បយុត្តចិត្តេ វុត្តមាទេ
យស្មា តំ មគ្គចិត្តំ ន បវុត្តតិ, តស្មា “ន វុត្តព្ភំ ញាណំ” តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ មហាសំយិកានំ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ អញ្ញាណោវិគតេ ‘ញាណំ’ តិ បញ្ញត្តិ ន សិយា,
រាគាទិសុ វិគតេសុ វិគរាគាទិបញ្ញត្តិបិ ន សិយាតិ បុគ្គលបញ្ញត្តិយំ
អកោវិនាសំ” តិ ចោទេតុំ រាគេ វិគតេ តិ អាទិមាហ។ ឥតរេ តេសុ វិគតេសុ
សរាគាទិការេ យុត្តិ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ បរិយោសាទេ យស្មា
ញាណបដិលាភេន សោ ញាណំ តិ វុត្តព្ភតំ អរហតិ, តស្មា ន ហោវន្តិ បដិក្ខេចោ
សកវាទិស្សតិ។

ញាណកថាវណ្ណានា។

៥. ញាណំ ចិត្តវិប្បយុត្តន្តិកថាវណ្ណានា

២០៦-២០៧. ឥទានិ ញាណំ ចិត្តវិប្បយុត្តន្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា
អរហា ចក្កវិញ្ញាណាទិសមដ្ឋី បដិលទ្ធិំ មគ្គញាណំ សន្ទាយ “ញាណំ” តិ វុច្ចតិ,
ន ចស្ស តំ តេន ចិត្តេន សម្បយុត្តំ, តស្មា “ញាណំ ចិត្តវិប្បយុត្ត” តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ បុព្វសេលិយានំ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។

អថ នំ “យទិ តេ ញាណំ ចិត្តវិប្បយុត្តំ ចិត្តវិប្បយុត្តេសុ រូបាទីសុ អញ្ញាតវំ
សីយា” តិ ចោទេត្ថំ រូបន្តិអាទិមាហ។ ឥតរោ បដិក្ខិបតិ។ សេសំ ហេជ្ជា
វុត្តនយមេវ។ បរិយោសានេ បន បញ្ញាវាតិ បុដ្ឋោ បដិលាភវសេន តំ បវត្តី ឥច្ឆតិ,
តស្មា បដិជានាតីតិ។

ញាណំ ចិត្តវិប្បយុត្តន្តិកថាវណ្ណានា។

៦. ឥទំ ទុក្ខន្តិកថាវណ្ណានា

៦១៨-៨២០. ឥទានិ ឥទំ ទុក្ខន្តិកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
“លោកុត្តរមគ្គក្ខណោ យោគាវចរោ ឥទំ ទុក្ខន្តិ វាចំ ភាសតិ, ឯវមស្ស ឥទំ
ទុក្ខន្តិ វាចំ ភាសតោ ច ឥទំ ទុក្ខន្តិ ញាណំ បវត្តតិ” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទីស្ស, មគ្គក្ខណោ តថា វាចាភាសនំ
ញាណាប្បវត្តិញ សន្ធាយ បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ យស្មា បន សោ
សេសសច្ចបដិសំយុត្តំ វាចំ បុទុជ្ឈនោវ ភាសតិ, ន ច តស្ស តថា
ញាណាប្បវត្តិ ឥច្ឆតិ, តស្មា សមុទយាទិបញ្ចេសុ បដិក្ខិបតិ។ រូបំ អនិច្ចន្តិអាទិ
ទុក្ខបរិយាយទស្សនវសេន វុត្តំ។ ឥតរោ បន សកសមយេ តាទិសំ វោហារំ
អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ ឥតិ ច ទន្តិ ចាតិអាទិ យទិ តស្ស ទុក្ខេ ញាណំ បវត្តតិ,
ឥ-ការ ទំ-ការ ទុ-ការ ខ-ការេសុ បដិចាជិយា ចត្វាហិ ញាណោហិ បវត្តិតព្ពន្ធិ
ទស្សេត្ថំ វុត្តំ។ ឥតរោ បន តថា ន ឥច្ឆតិ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។

ឥទំ ទុក្ខន្តិកថាវណ្ណានា។

៧. ឥទ្ធិពលកថាវណ្ណានា

៦២១-៦២២. ឥនាទិ ឥទ្ធិពលកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
 ឥទ្ធិចាទការវនាទិសំសស្ស អត្ថំ អយោនិសោ គហោត្វា “ឥទ្ធិពលេន
 សមន្នាគតោ កប្បំ តិដ្ឋយ្យា”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហាសំយិកានំ; តេ
 សន្ធាយ ឥទ្ធិពលេន សមន្នាគតោ កប្បំ តិដ្ឋយ្យាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ តត្ថ
 កប្បោ នាម មហាកប្បោ, កប្បកទេសោ, អាយុកប្បាតិ តិវិជោ។
 “ចត្តារិមាទិ, ភិក្ខុវេ, កប្បស្ស អសន្ត្រ្យយ្យានិ”តិ (អ. និ. ៤.១៥៦) ឯត្ថ ហិ
 មហាកប្បោវ កប្បាតិ វុត្តោ។ “ព្រហ្មកាយិកានំ ទេវានំ កប្បោ
 អាយុប្បមាណា”ន្តិ (អ. និ. ៤.១២៣) ឯត្ថ កប្បកទេសា។ “កប្បំ និរយម្ហិ បច្ចតិ,
 កប្បំ សគ្គម្ហិ មោទតិ”តិ (ចូឡវ. ៣៥៤) ឯត្ថ អាយុកប្បោ។ អាយុកប្បំ
 អាយុវិជានំ កម្មស្ស វិចាកវសេន វា វស្សគណនាយ វា អាយុបរិច្ឆេទោតិ
 អត្តោ។ តេសុ មហាកប្បំ សន្ធាយ បុច្ចតិ, ឥតរោ បដិជាតាតិ។

អថ នំ សកវាទី “សចេ តេ ឥទ្ធិពលេន សមន្នាគតោ, ‘យោ ចិវំ ជីវតិ, សោ
 វស្សសតំ អប្បំ វា ភិយ្យេ’តិ (សំ. និ. ២.១៤៣) ឯវំ បរិច្ឆិន្នា អាយុកប្បា ឧទ្ធចំ
 មហាកប្បំ វា មហាកប្បកទេសំ វា ជីវេយ្យ ឥទ្ធិមយិកេនស្ស អាយុនា
 ភវិតព្ព”ន្តិ ចោទេតុំ ឥទ្ធិមយិកោ សោ អាយុតិអាទិមាហា។ ឥតរោ “ជីវិតិ ជ្រួយំ
 នាម ឥទ្ធិមយិកំ នត្ថិ, កម្មសមុជ្ឈានមេវា”តិ វុត្តត្តា បដិក្ខិបតិ។ កោ បនេត្ត
 ឥទ្ធិមតោវិសេសោ, ននុ អនិទ្ធិមាបិ អាយុកប្បំ តិដ្ឋយ្យាតិ? អយំ វិសេសោ -
 ឥទ្ធិមា ហិ យាវតាយុកំ ជីវិតប្បវត្តិយា អន្តរាយករេ ធម្មេ ឥទ្ធិពលេន
 បដិពាហិត្វា អន្តរា អកាលមរណំ និវារេតុំ សក្កោតិ, អនិទ្ធិមតោ ឯតំ ពលំ
 នត្ថិ។ អយមេតេសំ វិសេសោ។

អតីតំ អនាគតន្តិ ឥទំ អវិសេសេន កប្បំ តិដ្ឋយ្យាតិ បដិញ្ញាតត្តា
 ចោទេតិ។ ទ្វេ កប្បាតិអាទិ “យទិ ឥទ្ធិមា ជីវិតបរិច្ឆេទំ អតិក្កមិតុំ សក្កោតិ, ន

កេរ្ត៍លំ ឯកំ អនេកេបិ កប្បេ តិដ្ឋេយ្យា” តិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។ ឧប្បន្នោ
ជស្សោតិអាទិ ន សព្វំ ឥទ្ធិយា លព្ពតិ, ឥទ្ធិយា អវិសយោបិ អត្ថិ តិ ទស្សេតុំ វុត្ថំ។
សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឥទ្ធិពល កថាវណ្ណាន។

៨. សមាធិកថាវណ្ណាន

៦២៥-៦២៦. ឥនាទិ សមាធិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ ឯកចិត្តក្ខណោ
ឧប្បន្នាបិ ឯកគ្គតា សមាធានដ្ឋេន សមាធិតិ អគ្គហេត្វា “សត្ត រត្តិទ្ធិវាទិ
ឯកន្តសុខបដិសំវេទី វិហរិតុ” ត្ថិអាទិវចនំ (ម. និ. ១.១៨០) និស្សាយ “ចិត្តសន្តតិ
សមាធិ” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ សព្វត្ថិវាទានព្រោវ ឧត្តរាបថកានព្វា; តេ សន្ធាយ
ចិត្តសន្តតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ ចិត្តសន្តតិ
សមាធិ, ចិត្តសន្តតិ នាម អតីតាបិ អត្ថិ, អនាគតាបិ អត្ថិ។ ន ហិ ឯកំ
បច្ចុប្បន្នចិត្តមេវ ចិត្តសន្តតិ នាម ហោតិ, កី តេ សព្វាបិ សា សមាធិ” តិ
ចោទេតុំ អតីតាតិអាទិមាហ, ឥតរោ តថា អនិច្ចន្នោ បដិក្ខិបតិ។

ននុ អតីតំ និរុទ្ធិត្ថិអាទិ “ចិត្តសន្តតិយំ បច្ចុប្បន្នមេវ ចិត្តំ កិច្ចករំ,
អតីតានាគតំ និរុទ្ធិត្ថា អនុប្បន្នត្ថា ច នត្ថិ, កថំ តំ សមាធិ នាម ហោតិ” តិ
ទស្សេតុំ វុត្ថំ។ ឯកចិត្តក្ខណ៍កោតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស។ តតោ យា សកសមយេ
“សមាធិ, ភិក្ខុវេ, ភាវេថា” តិអាទិសុ បច្ចុប្បន្នកុសលចិត្តសម្បយុត្តា ឯកគ្គតា
សមាធិតិ វុត្តា, តំ សន្ធាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ ចក្ខុវិញ្ញាណសមដ្ឋីតិអាទិ
“ឯកចិត្តក្ខណ៍កោ” តិ វចនមត្តំ គហេត្វា ឆលេន វុត្ថំ, តេនេវ សកវាទិនា
បដិក្ខិវុត្ថំ។ ននុ វុត្ថំ ភក្កវតាតិ សុត្តំ បុរិមបដិមវសេន បវត្តមានស្ស សមាធិស្ស
អញ្ជោកិណ្ណាតំ សាដេតិ, ន សន្តតិយា សមាធិការំ, តស្មា អសាធិកន្តិ។

សមាជិកជាន់ឈ្មោះ

៩. ធម្មជ្ជិតតាកាជាន់ឈ្មោះ

២២៧. ឥន្ទានិ ធម្មជ្ជិតតាកាជាន់ឈ្មោះ ហោតិ។ តត្ថ “បិការី សា ធាតុ” តិ វចនំ
និស្សាយ “បដិច្ចសមុប្បាទសម្ពាតា ធម្មជ្ជិតតា ធាម ឯកា អត្ថិ, សា ច
បរិនិប្បន្នា” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា
សករាជិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ បរិនិប្បន្នានំ អវិជ្ជាជីនំ អញ្ញា
ធម្មជ្ជិតតា ធាម បរិនិប្បន្នា អត្ថិ, តាយបិ ច តេ ធម្មជ្ជិតតាយ អញ្ញា បិតតា
បរិនិប្បន្នា អាបជ្ជតី” តិ ចោទេតុំ តាយ បិតតាតិអាទិមាហ។ បរាជី វេរុចាយ
លទ្ធិយា អភាវេន បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ បុដ្ឋោ អនន្តរបច្ចយតព្វោ
អញ្ញមញ្ញបច្ចយតព្វា សន្ធាយ បដិជានាតិ។ សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា
ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ធម្មជ្ជិតតាកាជាន់ឈ្មោះ

១០. អនិច្ចតាកាជាន់ឈ្មោះ

២២៨. ឥន្ទានិ អនិច្ចតាកាជាន់ឈ្មោះ ហោតិ។ តត្ថ “អនិច្ចានំ រូចាជីនំ
អនិច្ចតាបិ រូចាទយោវិយ បរិនិប្បន្នា” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ
សន្ធាយ បុច្ឆា សករាជិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ តេ រូចាទយោវិយ
អនិច្ចតា បរិនិប្បន្នា, តស្សបិ អញ្ញាយ បរិនិប្បន្នាយ អនិច្ចតាយ ភវិតព្ព” ត្ថិ
ចោទេតុំ តាយ អនិច្ចតាយាតិអាទិមាហ។ ឥតរេ ទិដ្ឋំ អនិច្ចតាយ ឯកតោ
អភាវេន បដិក្ខិបតិ។ បុន យស្មា សា អនិច្ចតា និច្ចាន ហោតិ, តេនេវ អនិច្ចេន
សទ្ធិ អន្តរាយាតិ, តស្មា បដិជានាតិ។ អថស្ស សករាជី លេសោកាសំ អទត្វា
យា តេន ទុតិយា អនិច្ចតា បដិញ្ញាតា, តាយបិ តតោ បរាយបីតិ បរម្មវរសេន

អនុបច្ឆេទនោសំ អាហេបេន្តោ តាយ តាយេវាតិអាទិមាហ។ ជរា
បរិនិប្បន្នាតិអាទិ យស្មា ឧប្បន្នស្ស ជរាមរណតោ អញ្ញា អនិច្ចតា នាម នត្ថិ,
តស្មា អនិច្ចតាវិភាគានុយុញ្ញនវសេន វុត្ថំ។ តត្រាបិ បរវាទិនោ បុរិមនយេនេវ
បដិញ្ញា ច បដិក្ខេបោ ច វេទិតញ្ញោ។

២២៩. រូបំ បរិនិប្បន្នាតិអាទិ យេសំ សា អនិច្ចតា, តេហិ សទ្ធិ សំសន្ននត្ថំ វុត្ថំ។
តត្ថ “យថា បរិនិប្បន្នានំ រូបាទីនំ អនិច្ចតាជរាមរណានិ អត្ថិ, ឯវំ បរិនិប្បន្នានំ
អនិច្ចតាទីនំ តានិ នត្ថិ” តិ មញ្ញមាណោ ឯកន្តេន បដិក្ខេបតិយេវាតិ។

អនិច្ចតាកថាវណ្ណាន។

ឯកាទសមោ វគ្គោ។

១២. ធានសមវគ្គោ

១. សំវរោ កម្មន្តិកថាវណ្ណាន

២៣០-២៣២. ឥទានិ សំវរោ កម្មន្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “ចក្កុនា រូបំ
ទិស្វា និមិត្តក្តាហី ហោតិ, ន និមិត្តក្តាហី ហោតី” តិ សុត្ថំ និស្សាយ “សំវរោបិ
អសំវរោបិ កម្ម” ន្តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហាសំយិកានំ; តេ សន្ធាយ បុប្ផា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។

អថ នំ យា សកសមយេ ចេតនា “កម្ម” ន្តិ វុត្តា យថា សា
កាយវេទីមនោធាវេសុ បវត្តមាណា កាយកម្មាទិនាមំ លភតិ, តថា “យទិ តេ
សំវរោ កម្មំ, សោបិ ចក្កុន្ត្រិយាទីសុ បវត្តមាណោ ចក្កុកម្មាទិនាមំ លកេយ្យ” តិ
ចោទេតុំ ចក្កុន្ត្រិយសំវរោ ចក្កុកម្មន្តិអាទិមាហ។ ឥតរោ តាទិសំ សុត្ថបទំ

អបស្សន្តោ ចតុសុ ធារេសុ បដិក្ខិបិត្វា បញ្ចមេ កាយធារេ បសាទកាយំ
សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, វិញ្ញត្តិកាយំ សន្ធាយ បដិជាធាតិ។ សោ ហិ
បសាទកាយម្មិ វិញ្ញត្តិកាយម្មិ កាយិ ទ្រិយន្តេវ ឥច្ឆតិ។ មនោធារេ បិ
វិចាកធារំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, កម្មធារំ សន្ធាយ បដិជាធាតិ។ អសំវេរបិ
ឯសេវ នយោ។ “ចក្កនា រូបំ ទិស្វា” តិ សុត្តំ តេសុ ធារេសុ សំវេរាសំវេរមេវ ធិបេតិ,
ន តស្ស កម្មការំ, តស្មា អសាធិកន្តិ។

សំវេរោ កម្មន្តិកថាវណ្ណោ។

២. កម្មកថាវណ្ណោ

៦៣៣-៦៣៥. ឥទានិ កម្មកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “នាហំ, ភិក្ខុវេ,
សព្វោតនិកានំ កម្មាន” ន្តិ (អ. និ. ១០.២១៧) សុត្តបទំ និស្សាយ “សត្តំ កម្មំ
សវិចាក” ន្តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហាសំយិកានំ; តេសំ “ចេតនាហំ,
ភិក្ខុវេ, កម្មំ វធាមី” តិ (អ. និ. ៦.៦៣) សត្តារា អវិសេសេន ចេតនា “កម្ម” ន្តិ វុត្តា;
សា ច កុសលាកុសលាវ សវិចាកា, អព្យាកតា អវិចាកាតិ ឥមំ វិភាគំ
ទស្សេតុំ សត្តំ កម្មន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ បុន សញ្ញា ចេតនាតិ
បញ្ចេសុ អព្យាកតំ សន្ធាយ បដិក្ខេចោ, កុសលាកុសលេ សន្ធាយ បដិញ្ញា
វេទិតញ្ញា។ វិចាកាព្យាកតាតិ អាទិ សវិចាកាវិចាកចេតនំ សរូបេន ទស្សេតុំ
វុត្តំ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវ។ “នាហំ, ភិក្ខុវេ” តិ សុត្តំ សតិ បច្ចយេ
ទិដ្ឋធម្មាទីសុ វិចាកបដិសំវេទនំ សន្ធាយ វុត្តំ, តស្មា អសាធិកន្តិ។

កម្មកថាវណ្ណោ។

៣. សន្តោវិចាកោតិកថាវណ្ណោ

៦៣៦-៦៣៧. ឥទានិ សន្តោវិចារកោតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “សោ តស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបទិតត្តា ឧស្សន្ទត្តា វិបុលត្តា ព្រហ្មស្សរោ ហោតិ” តិអាទិនិ (ធិ. និ. ៣.២៣៦) អយោនិសោ គហេត្វា “សន្តោវិចារកោ” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហាសំយិកានំ; តេសំ “កម្មសមុជ្ជានា អរូបធម្មាវ វិចារកោតិ នាមំ លកន្តិ។ រូបធម្មេសុ បនាយំ វោហារោ នត្ថី” តិ ទស្សេតុំ បុទ្ធា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សុខវេទនីយោតិអាទិ “វិចារកោ នាម វេរូចោ ហោតិ” តិ ទស្សេតុំ វុត្ថំ។ “សោ តស្ស កម្មស្ស” តិ សុត្ថំ លក្ខណបដិលាភទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ មហាបុរិសោ ហិ កម្មស្ស កតត្តា សុចិបរិវារោបិ ហោតិ, ន ច បរិវារោ វិចារកោ, តស្មា អសាធកមេតន្តិ។

សន្តោវិចារកោតិកថាវណ្ណានា។

៤. សឡាយតនកថាវណ្ណានា

៦៣៨-៦៤០. ឥទានិ សឡាយតនកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា សឡាយតនំ កម្មស្ស កតត្តា ឧប្បន្នំ, តស្មា “វិចារកោ” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហាសំយិកានំ; តេ សឡាយ ចក្ខាយតនំ វិចារកោតិ បុទ្ធា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសំ ហោជ្ជា វុត្ថនយមេវ។ សឡាយតនំ វិចារកោតិ ឯត្ថ មនាយតនំ សិយាវិចារកោ។ សេសានិ កេវលំ កម្មសមុជ្ជានានិ, នវិចារកោ។ តស្មា អសាធកមេតន្តិ។

សឡាយតនកថាវណ្ណានា។

៥. សត្តក្ខត្តបរមកថាវណ្ណានា

៥៤១-៥៤៥. ឥនាទិ សត្តក្ខត្តបរមកថា នាម ហោតិ, តត្ថ យស្មា
“សត្តក្ខត្តបរមោ”តិ វុត្ថំ, តស្មា “សត្តក្ខត្តបរមោ បុគ្គលោ
សត្តក្ខត្តបរមតាយ និយតោ”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ;
តេសំ វេបេត្វា “អរិយមគ្គំ អញ្ញោ តស្ស និយមោ នត្ថិ, យេន សោ
សត្តក្ខត្តបរមតាយ និយតោ ភវេយ្យា”តិ ឥមំ វិភាគំ ទស្សេតុំ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។

មាតា ជីវិតាតិអាទិសុ អយមធិប្បាយោ - ទ្វេ និយាមា សម្មត្តនិយាមោ ច
មិច្ឆត្តនិយាមោ ច។ សម្មត្តនិយាមោ អរិយមគ្គោ។ សោ អវិនិចាតធម្មតញ្ញោ
ដលុប្បត្តិញ្ច និយមេតិ។ មិច្ឆត្តនិយាមោ អាទន្តិយកម្មំ។ តំ អនន្តរា
និរយូរបបត្តិ និយមេតិ។ តត្ថ សត្តក្ខត្តបរមោ សោតាបត្តិមគ្គេន
អវិនិចាតធម្មតាយ ច ដលុប្បត្តិយា ច និយមិតោ។ សេសមគ្គនិយាមោ បនស្ស
នត្ថិ អនធិគតត្តា, អាទន្តិយម្បិ កាតុំ សោ អភញ្ញោ។ តុំ បនស្ស និយាមំ ឥច្ឆសិ,
តេន តំ វេនាម - “កី តេ សោ ឥមីនា មិច្ឆត្តនិយាមេន និយមិតោ”តិ។

អភញ្ញោ អន្តរាតិ បញ្ញោសុ អាទន្តិយាភារំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ,
សត្តក្ខត្តបរមំ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ អត្ថិ សោ និយាមោតិ បញ្ញោ
សត្តក្ខត្តបរមតាយ និយាមំ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ អត្ថិ តេ
សតិបដ្ឋានាតិអាទិ និយាមសម្ព័ន្ធតេ មគ្គធម្មេ ទស្សេតុំ វុត្ថំ។ តស្ស បន បុន
បឋមមគ្គានុប្បត្តិតោ តេបិ នត្ថិ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវ។
ននុសោ សត្តក្ខត្តបរមោតិ ឯត្ថ ភគវា “អយំ បុគ្គលោ ឯត្ថកេ ភវេ សន្ធាវិត្វា
បរិនិព្វាយិស្សតិ, អយំ ឯត្ថកេ”តិ អត្ថនោ ញ្ញាណាពលេន ព្យាករោតិ, ន
ភវនិយាមំ នាម កិញ្ចី តេន សត្តក្ខត្តបរមោ, កោលំកោលោ, ឯកពិជី វាតិ វុត្ថំ,
តស្មា អសាធកមេតន្តិ។

សត្វក្ខត្តបរមកថាវណ្ណា

៦៤៦-៦៤៧. កោលំកោលឯកពិជីកថាយោមិ ឥមិនារុចាយេន វេទិតញ្ច។

កោលំកោលឯកពិជីកថាវណ្ណា

៨. ជីវិតារោរោបនកថាវណ្ណា

៦៤៨-៦៤៩. ឥទានិ ជីវិតារោរោបនកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា
នោសសម្បយុត្តេន ចិត្តេន ចាណាតិចាតោ ហោតិ, នោសោ ច ទិដ្ឋិសម្បទ្ធស្ស
អប្បហីនោ, តស្មា “ទិដ្ឋិសម្បន្នោ សញ្ញាច្ច ចាណំ ជីវិតា រោរោបេយ្យ” តិ យេសំ
លទ្ធិ, សេយ្យថាមិ បុព្វសេលិយាបរសេលិយានំ; តេ សន្ទាយ ទិដ្ឋិសម្បន្នោតិ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សញ្ញាច្ច មាតរន្តិអាទិបញ្ចេសុ បន
“អជ្ឈានមេតំ អនវកាសោ” តិ សុត្តភយេន បដិក្ខិបតិ។ សត្វិ អគារវោតិអាទិ
សត្តារាជីសុ សគារវស្ស សិក្ខាបទស្ស វីតិក្កមាភាវទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ ឥតរោ បន
អកុសលវសេន តស្ស អគារវោ នាម នត្ថិតិ បដិក្ខិបិត្វា សគារវភាវញ្ច
សម្បជិច្ឆិត្វា បុន អគារវោតិ បុដ្ឋោ តេសុ តេសុ កិច្ចេសុ បសុតតាយ វិក្ខិត្តានំ
អសតិយា អមនសិការេន ចេតិយេ អភិវាទនបទក្ខិណាករណាភាវំ សន្ទាយ
បដិជានាតិ។ បុន ឱហនេយ្យាតិអាទិនា នយេន បុដ្ឋោ តាទិសាយ កិរិយាយ
សញ្ញាច្ច អករណតោ បដិក្ខិបតិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ជីវិតារោរោបនកថាវណ្ណា

៩. ទុគ្គតិកថាវណ្ណា

៦៥០-៦៥២. ឥទានិ ទុគ្គតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេ ទុគ្គតិញ្ច
ទុគ្គតិសត្តានំ រូចាទិអារម្មណំ តណ្ហាញ្ចាតិ ឧភយម្បិ ទុគ្គតិ គហេត្វា បុន

តថា អវិកជិត្វា អវិសេសេនេវ “ទិដ្ឋិសម្បទ្ខស្ស បហីនា ទុគ្គតី” តិ វទន្តិ,
សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកា; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
អាចាយិកេ រូបេ រដ្ឋេយ្យាតិអាទិ បរវាទិនោ លទ្ធិយា ទិដ្ឋិសម្បទ្ខស្ស ទុគ្គតិ
អប្បហីនា, តស្ស វសេន ចោទេតុំ វុត្តំ។ សេសមេត្ត ឧត្តានតមេវ។ និរយំ
ឧបបដ្ឋេយ្យាតិអាទិ ទុគ្គតិបហានមេវ ទុគ្គតិកាមិនិត្តោបហានំ វា ជីវេតិ, ន
ទុគ្គតិសត្តានំ រូចាទិអារម្មណាយ តណ្ហាយ បហានំ, តស្មា អសាធកន្តិ។

ទុគ្គតិកថាវណ្ណានា។

៦៥៣. សត្តមភវិកកថាយបិ ឯសេវ នយោតិ។

ធានសមោ វគ្គោ។

១៣. តេរសមវគ្គោ

១. កប្បជ្ជកថាវណ្ណានា

៦៥៤-៦៥៧. ឥនានិ កប្បជ្ជកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “សង្ឃំ សមគ្គំ
ភេត្វាន, កប្បំ និរយម្ហិ បច្ចតី” តិ “សកលម្បិ កប្បំ សង្ឃភេទកោ និរយេ
តិជ្ជតី” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ រាជគិរិកានំ; តេ សន្ទាយ កប្បជ្ជាតិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ ពុទ្ធា ច លោកេតិ ឥទំ វិនា ពុទ្ធប្បាទេន
សង្ឃភេទស្ស អភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ កប្បោ ច សណ្ឋាតិ សង្ឃោ ច ភិដ្ឋតីតិអាទិ
“យទិ សោ សកលំ កប្បំ តិជ្ជតិ, សណ្ឋាហនតោ បដ្ឋាយ តំ កម្មំ កត្វា តត្ថ
ឧប្បជ្ជិត្វា តិដ្ឋេយ្យា” តិ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ អតីតន្តិអាទិ ហេជ្ជា វុត្តាធិប្បាយមេវ។
កប្បជ្ជា ឥទ្ធិមាតិ បញ្ញោ ភាវនាមយំ សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ, បរសមយេ បនស្ស
ជាតិមយំ ឥទ្ធិ ឥច្ឆន្តិ, តំ សន្ទាយ បដិជាតាតិ។ ធន្តិទ្ធិចាទោតិអាទិ “ជាតិមយាយ

ឥទ្ធិយា ឥទ្ធិមាតិ លទ្ធិមត្តមេតំ, កី តេន, យទិ បនស្ស ឥទ្ធិ អត្ថិ, ឥមិនា នយេន
ឥទ្ធិចាទា ភារីតា ភវេយ្យ”ន្តិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។ អាចាយិកោ នេយិកោតិ សុត្ថំ
យំ សោ ឯកំ កប្បំ អសីតិភាគេ កត្វា តតោ ឯកភាគមត្ថំ កាលំ តិដ្ឋយ្យ, តំ
អាយុកប្បំ សន្ធាយ វុត្ថំ, តស្មា អសាធកន្តិ។

កប្បជ្ជកថាវណ្ណានា។

២. កុសលបដិលាភកថាវណ្ណានា

៦៥៨-៦៥៩. ឥទានិ កុសលបដិលាភកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ កប្បជ្ជា
សកសមយេ កាមាវចរកុសលមេវ បដិលភតិ។ យេន បន តំ ឧបបត្តិ
បដិពាហេយ្យ, តំ មហាគ្គតំ លោកុត្តរំ វា ន បដិលភតិ។ យេសំ បន ឥមំ វិភាគំ
អកត្វា អវិសេសេនេវ “សោ កុសលចិត្តំ ន បដិលភតិ”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
ឧត្តរាបថកានំ; តេសំ វិភាគទស្សនេន តំ លទ្ធិ ភិទ្ធីតុំ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

កុសលបដិលាភកថាវណ្ណានា។

៣. អនន្តរាបយុត្តកថាវណ្ណានា

៦៦០-៦៦២. ឥទានិ អនន្តរាបយុត្តកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ អនន្តរាបយុត្តោ
នាម យេន ខន្ធកេទតោ អនន្តរាវិចាកទាយកំ មាតុយាតាទិ អាណន្តិយកម្មំ
អាណាត្ថំ។ តត្ថ យស្ស និយតាយ អាណាត្តិយា អាណាត្តោ តំ កម្មំ ករិស្សតិ,
សោ អត្ថសាធិកាយ ចេតនាយ ឧប្បាទិតត្តា មិច្ឆត្តនិយតោ ហោតិ, អភព្វោ
សម្មត្តនិយាមំ ឌីក្កមិតុំ។ យស្ស អនិយតាយ អាណាត្តិយា អាណាត្តោ តំ កម្មំ
ករិស្សតិ, សោ អត្ថសាធិកាយ ចេតនាយ អនុប្បាទិតត្តា ន មិច្ឆត្តនិយតោ,

កញ្ចោ សម្មត្តនិយាមំ ឌីក្កមិគុន្តិ ឥទំ សកសមយេ សន្និដ្ឋានំ។ យេសំ បន
“អនិយតាយបិ អាណត្តិយា អភញ្ញោយេវ សម្មត្តនិយាមំ ឌីក្កមិគុ”ន្តិលទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ; តេសំ តំ លទ្ធិភិក្ខុតុំ សកវាទី បុព្វបក្ខំ ទត្វា
អនន្តរាបយុត្តោតិ បរវាទិនា អត្តានំ បុច្ឆាបេតិ។ តេនេត្ថ បឋមបុច្ឆា
បរវាទិស្ស, អត្តសាធិកេចតនាយ អភារំ សន្ធាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។
តតោ បរវាទី មាតុយាតាធិកម្មស្ស អាណាត្តត្វាវ “សោ មិច្ឆត្តនិយតោ”តិ
មញ្ញាតិ។ តស្មា មិច្ឆត្តនិយាមញ្ញាតិ បញ្ញំ បុច្ឆតិ។ សកវាទី បន ឯកស្ស
បុគ្គលស្ស ទ្ធិន្តំ និយាមានំ អនោក្កន្តិមត្តមេវ សន្ធាយ ន ហោវន្តិ បដិក្ខិបតិ។

ននុ តំ កម្មន្តិ មាតុយាតាធិកម្មំ។ តត្ថ អនិយតាណាត្តិ សន្ធាយ
“អាមន្តា”តិ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ អនិយតម្បិ ហិ អាណាត្តិ បយោជេត្វា
បិតស្ស “អននុច្ឆិកំ មយា កត”ន្តិ កុក្កុច្ឆំ ឧប្បជ្ឈតេវ, វិប្បជិសារោ ជាយតេវ។
ហញ្ញាតិអាធិ កុក្កុច្ឆប្បត្តិមត្តំ គហេត្វា បរវាទិនា លទ្ធិបតិជ្ជាបនត្តំ វុត្តំ។

២៦០. ឥនានិ យស្ស អនិយតាណាត្តិកស្សាបិ អនន្តរាបយុត្តស្ស បរវាទិនា
សម្មត្តនិយាមោក្កមនំ បដិសិទ្ធិ, តមេវ បុគ្គលំ គហេត្វា អនន្តរាបយុត្តោ
បុគ្គលោ អភញ្ញាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, អត្តនោ លទ្ធិវសេន បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
អថ នំ សកវាទី “អភញ្ញា នាម មាតុយាតាធិកម្មានំ ការកោ, កី តេ តេន តានិ
កម្មានិ កតានី”តិ ចោទេតុំ មាតា ជីវិតា វេរោបិតាតិអាធិមាហ។ ឥតរោ តេសំ
វត្ថុនំ អរោគតាយ តថារូបំ កិរិយំ អបស្សន្តោ “ន ហោវ”ន្តិ បដិក្ខិបតិ។

តំ កម្មំ បដិសំហារិត្វាតិ អនិយតាណាត្តិកម្មំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ញា “មា ខោ
មយា អាណាត្តំ អាភាសី”តិ អាណាត្តំ និវារន្តេន បដិសំហជំ នាម ហោតិ។
បដិសំហជត្តោយេវ ចេត្ត កុក្កុច្ឆំ បដិវេនាធិតំ, វិប្បជិសារោ បដិវិនតោ នាម
ហោតិ។ ឯវំ សន្តេបិ បនេត្ថ បុរិមាណាត្តិយាយេវ និយតភារំ មញ្ញាមាណោ បរវាទី

“អាមន្តា”តិ បដិជានាតិ។ អថ នំ សកវាទី តស្ស កម្មស្ស បដិសំហជការំ
សម្បជិច្ឆាបេត្វា អត្តនោ លទ្ធិ បតិជ្ជាបេត្វា ហញ្ញំតិអាទិមាហ។

៦៦២. បុន អនន្តរាបយុត្តោតិ បរិយោសានបញ្ចោ បឋមបញ្ចោរិយ បុច្ឆា
បរវាទិស្ស, បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។ ននុ តំ កម្មន្តិ អនុយោគោ បរវាទិស្ស,
បដិសំហជកាលតោ បុព្វេ បយុត្តកាលំ សន្ធាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។
បយុត្តបុព្វតាមត្ថំ គហេត្វា អនិយតាណាត្តិវសេន ហញ្ញំតិ លទ្ធិបតិជ្ជាបនំ
បរវាទិស្ស។ អយំ បន លទ្ធិ អយោនិសោ បតិជ្ជិតត្តា អប្បតិជ្ជិតាវ ហោតីតិ។

អនន្តរាបយុត្តកថាវណ្ណានា។

៤. និយតស្ស និយាមកថាវណ្ណានា

៦៦៣-៦៦៤. ឥទានិ និយតស្ស និយាមកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ធុរិជោ
និយាមោ - មិច្ឆត្ថនិយាមោ ច អានន្តរិយកម្មំ, សម្មត្ថនិយាមោ ច អរិយមគ្គោ។
ឥមេ ទ្វេ និយាមេ ឋបេត្វា អញ្ញោ និយាមោ នាម នត្ថិ។ សព្វេបិ ហិ សេសា
តេភូមកធម្មា អនិយតា នាម។ តេហិ សមន្នាគតោបិ អនិយតោយេវ។ ពុទ្ធបិ
បន អត្តនោ ញ្ញាណពលេន “អយំ សត្តោ អនាគតេ ពោធិ ចាបុណ្ហិស្សតី”តិ
ព្យាកតោ ពោធិសត្តោ បុញ្ញស្សនត្តា និយតោតិ វុច្ចតិ។ ឥតិ ឥមំ វោហារមត្ថំ
គហេត្វា “បច្ឆិមភវិកោ ពោធិសត្តោ តាយ ជាតិយា ភព្ពោ ធម្មំ អភិសមេតុ”ន្តិ
អធិប្បាយេន “និយតោ និយាមំ ឱក្កមតី”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
បុព្វសេលិយាបរសេលិយានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
មិច្ឆត្ថនិយតោតិអាទិ អញ្ញេន និយាមេន និយតស្ស អញ្ញនិយាមាភាវទស្សនត្ថំ
វុច្ចំ។ បុព្វេ មត្តំ ភាវេត្វាតិអាទិ និយាមប្បភេទទស្សនត្ថំ វុច្ចំ។ សតិបដ្ឋានន្តិអាទិ
ឯកស្មិម្បិ និយាមេ ធម្មប្បភេទទស្សនត្ថំ វុច្ចំ។ ភព្ពោ ពោធិសត្តោតិ វេចនំ

កេរ្ត៍លំ ពោធិសត្វស្ស ភព្វតំ ធីបេតិ, ន និយតស្ស និយាមោក្ខមនំ, តស្មា
អសាធកំ។ សោ ហិ បុព្វេ ឯកេនបិ និយតធម្មេន អនិយតោ ពោធិមូលេ
សច្ចទស្សនេន និយាមំ ឡិក្កន្តោតិ។

និយតស្ស និយាមកថាវណ្ណានា។

៥. និរុតកថាវណ្ណានា

៦៦៥-៦៦៧. ឥទានិ និរុតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ សុទ្ធស្ស
សុទ្ធកិច្ចាការតោ នីវរណាហិ និរុតោ ឡិដុដោ បរិយោនធ្វោ ច នីវរណំ ជហតីតិ
យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ទាយ និរុតោតិបុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ រត្តោ រាគន្តិអាទិ និរុតស្ស នីវរណាជហនេ
នោសទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ បរិសុទ្ធេ បរិយោនាតេតិអាទិ វិក្ខម្ពនិវិសុទ្ធិយាវិសុទ្ធស្ស
សមុច្ឆេទិវិសុទ្ធិទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ តស្ស ឯវំ ជានតោតិអាទិ ជានតោ បស្សតោ
អាសវក្ខយំ ធីបេតិ, ន និរុតស្ស នីវរណាជហនំ, តស្មា អសាធកន្តិ។

និរុតកថាវណ្ណានា។

៦. សម្មឪក្ខតកថាវណ្ណានា

៦៦៨-៦៧០. ឥទានិ សម្មឪក្ខតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ សម្មឪក្ខតោតិ
សំយោជនានំ សម្មឪការំ តេហិ សមឪការំ ឧបគតោ។ សេសមេត្ត
និរុតកថាសទិសមេវាតិ។

សម្មឪក្ខតកថាវណ្ណានា។

៧. សមាបន្នោ អស្សាទេតីតិកថាវណ្ណានា

២៧១-២៧៣. ឥទានិ សមាបន្នោ អស្សុទេតីតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈំ វិហារតិ, សោ តទស្សុទេតី” តិ អាទិវចនំ (អ. និ. ៤.១២៣) និស្សយ “សមាបន្នោ អស្សុទេតិ, សា ចស្ស ឈាននិកក្ខិ ឈានាវម្ពណា ហោតី” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ, តេ សន្ធាយ សមាបន្នោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ តំ ឈានំ តស្ស ឈានស្ស អារម្មណន្តិ បញ្ចេសុ តស្សេវ តទាវម្ពណាតំ អបស្សន្នោ សុត្តរិរោធភយេន បដិក្ខិបតិ, “តទស្សុទេតី” តិវចនមត្តេន បដិជាតាតិ។ សោ តទស្សុទេតីតិ សុត្តំ ឈានលាភិនោ ឈានា វុដ្ឋាយ ឈានស្សនំ សាធនិ, ន អន្នោសមាបត្តិយំ យេវ ឈាននិកក្ខិយា ឈានាវម្ពណាតំ, តស្មា អសាធកក្ខិ។

សមាបន្នោ អស្សុទេតីតិកថាវណ្ណានា។

៨. អសាតរាគកថាវណ្ណានា

២៧៤. ឥទានិ អសាតរាគកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “យំ កិញ្ចិ វេទនំ វេទេតិ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា, សោ តំ វេទនំ អភិនន្តតិ អភិវទតី” តិ (ម. និ. ១.៤០៩) សុត្ត ទិដ្ឋាភិនន្តនវសេន វុត្តំ។ “អភិនន្តតិ” តិវចនំ និស្សយ “ទុក្ខវេទនាយបិ រាគស្សនវសេន អភិនន្តនា ហោតិ។ តស្មា អត្ថិ អសាតរាគោ” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ, តេ សន្ធាយ អត្ថិ អសាតរាគោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ តត្ថ អសាតរាគោតិ អសាតេ ទុក្ខវេទយិតេ “អហោ វត មេ ឯតទេវ ភវេយ្យ” តិ វជ្ជនា។ អាមន្តាតិ លទ្ធិវសេន បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវ។

២៧៥. សោ តំ វេទនំ អភិនន្តតិ សុត្តេ បនវិនិវដ្តេត្វា ទុក្ខវេទនមេវ អារព្ព រាគុប្បត្តិ នាម នត្ថិ, សម្មហគ្គហណោន បន វេទយិតលក្ខណំ ធម្មំ

ទុក្ខវេទនមេវ វា អត្ថតោ សមនុបស្សនោ ទិដ្ឋិមញ្ញនាសម្ពាតាយ
ទិដ្ឋាភិទន្ធនាយ វេទនំ អភិទន្ធិតិ, ទុក្ខាយ វេទនាយ វិបរិណាមំ អភិទន្ធិតិ,
ទុក្ខាយ វេទនាយ អភិក្ខតោ តស្ស បដិបក្ខំ កាមសុខំ បត្តយន្តោបិ ទុក្ខវេទនំ
អភិទន្ធិតិ នាម។ ឯវំ ទុក្ខវេទនាយ អភិទន្ធនា ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ តស្មា
អសាធរកមេតំ អសាតរាគស្សតិ។

អសាតរាគកថាវណ្ណនា។

៩. ធម្មតណ្ហាអព្យាកតាតិកថាវណ្ណនា

៦៧៦-៦៨០. ឥទានិ ធម្មតណ្ហា អព្យាកតាតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
រូបតណ្ហា...បេ.... ធម្មតណ្ហាតិ ឥមាសុ ធនុ តណ្ហាសុ យស្មា សព្ពបច្ឆិមា
តណ្ហា ធម្មតណ្ហាតិ វុត្តា, តស្មា សា អព្យាកតាតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
បុព្វសេលីយានំ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
សេសបញ្ញាទំ ចាឡិយា អត្ថោ និយ្យតិ។ កាមតណ្ហាតិអាទិហិ តីហិ
កោដ្ឋាសេហិ ធម៌ តណ្ហា សន្ធិបិទ្វា ទស្សិតា។ រូចាទិសុ ហិ ធនុ អារម្មណេសុ
កាមស្សនវសេន បវត្តា តណ្ហា កាមតណ្ហា។ “ភវិស្សតិ អត្ថា ច លោកោ
ចា”តិ សស្សតទិដ្ឋិសហគតា តណ្ហា ភវតណ្ហា។ “ន ភវិស្សតី”តិ
ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតា តណ្ហា វិភវតណ្ហាតិ។ ននុ សា ធម្មតណ្ហាតិ បទំ
តណ្ហាយ ធម្មារម្មណំ អារត្ត បវត្តី ជីបេតិ, ន អព្យាកតភារំ តស្មា អសាធរកន្តិ។

ធម្មតណ្ហា អព្យាកតាតិកថាវណ្ណនា។

១០. ធម្មតណ្ហានទុក្ខសមុទយោតិកថាវណ្ណនា

៦៨១-៦៨៥. ឥន្ទានិ ធម្មតណ្ហា នទុក្ខសមុទយោតិកថា នាម ហោតិ។
តត្រាបិ យស្មា សា ធម្មតណ្ហាតិ វុត្តា, តស្មា ន ទុក្ខសមុទយោតិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ បុព្វសេលីយានំយេវ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ សេសំ បុរិមកថាសទិសមេវាតិ។

ធម្មតណ្ហា នទុក្ខសមុទយោតិកថាវណ្ណានា។

តេសមោ វុត្តោ។

១៤. បុទ្ទសមវុត្តោ

១. កុសលាកុសលបដិសន្ធិបាណកថាវណ្ណានា

៦៨៦-៦៩០. ឥន្ទានិ កុសលាកុសលបដិសន្ធិបាណកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
កុសលំ វា អកុសលស្ស, អកុសលំ វា កុសលស្ស អនន្តរា ឧប្បជ្ឈនកំ នាម
នត្ថិតិ តេសំ អញ្ញមញ្ញំ បដិសន្ធានំ ន យុទ្ធិតិ។ យេ បន យស្មា ឯកវត្ថុស្មិញ្ញោ
វុទ្ធិតិ វិវុទ្ធិតិ ច, តស្មា តំ អញ្ញមញ្ញំ បដិសន្ធិបាតីតិ លទ្ធិ គហេត្វា បិតា,
សេយ្យថាបិ មហាសង្ឃិកា; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស; បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
អារដ្ឋនា បណិដ្ឋិតិ ឧភយំ អារដ្ឋនស្សេវ នាម។ តញ្ញា ភវន្តំ អារដ្ឋេតិ អារដ្ឋនា។
ភវន្តារម្មណតោ អញ្ញស្មី អារម្មណោ ចិត្តំ បណិទហតិ វេបេតីតិ បណិដ្ឋិ។
កុសលំ អនារដ្ឋេន្តស្សាតិ យំ តំ អកុសលានន្តំ បដិសន្ធិបាត្ថំ កុសលំ ឧប្បជ្ឈតិ,
តំ អនារដ្ឋេន្តស្ស ឧប្បជ្ឈតីតិ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ បន វិជា អារដ្ឋនេន កុសលស្ស
ឧប្បត្តិ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ កុសលំ អយោនិសោ មនសិករោតាតិ ឥន្ទំ
យទិ អកុសលានន្តំ កុសលំ ឧប្បជ្ឈេយ្យ, អកុសលស្សេវ អារដ្ឋនេន
អយោនិសោ មនសិករោតា ឧប្បជ្ឈេយ្យាតិ ចោទនត្ថំ វុត្តំ។ សេសំ

យថាចាឡីមេវ និយ្យាតិ។ ននុ យស្មីយេវ វត្ថុស្មិន្តិ វចនំ ឯការម្ពណ្ណោ
សរាគរិរាគុប្បត្តិ ធិបេតិ, ន កុសលាកុសលានំ អនន្តរតំ, តស្មា អសាធកន្តិ។

កុសលាកុសលបដិសន្ធិហានកថាវណ្ណានា។

២. សឡាយតនុប្បត្តិកថាវណ្ណានា

៦៩១-៦៩២. ឥទានិ សឡាយតនុប្បត្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
ឧបបត្តេសិយេន បដិសន្ធិចិត្តេន សហោវ ឱបចាតិកានំ សឡាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ។
គព្ពសេយ្យកានំ អជ្ឈត្តិកាយតនេសុ មនាយតនកាយាយតនានេវ
បដិសន្ធិក្ខណោ ឧប្បជ្ជន្តិ។ សេសានិ ចត្តារិ សត្តសត្តតិវត្តិម្ហិ។ តានិ ច ខោ យេន
កម្ពុនា បដិសន្ធិ គហិតា, តស្សេវ អញ្ញស្ស វា កតត្តាតិ អយំ សកសមយេ
វាទោ។ យេសំ បន ឯកកម្មសម្ពវត្តា សម្បជ្ជសាខាវិជចានំ រុក្ខាធិនំ អំកុរោ
វិយ ពិជមត្តំ សឡាយតនំ មាតុកុច្ឆិស្មី បដិសន្ធិក្ខណោយេវ ឧប្បជ្ជតិ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ បុព្ពសេលិយានំ; តេ សឡាយ សឡាយតនន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សព្ពដ្ឋបច្ឆន្តីតិអាទិ សឡាយតនេ សតិ ឯវុចោ បុត្វា
ឱក្កមេយ្យាតិ ចោទនត្តំ វុត្តំ។ មាតុកុច្ឆិកតស្សាតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស។ បរតោ
មាតុកុច្ឆិកតស្ស បុច្ឆា កេសាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ សេសមេត្ត
ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សឡាយតនុប្បត្តិកថាវណ្ណានា។

៣. អនន្តរបច្ចយកថាវណ្ណានា

៦៩៣-៦៩៧. ឥទានិ អនន្តរបច្ចយកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ នច្ចគីតាធិសុ
រូបទស្សនសន្ទុសវនាធិនំ លហុបរិវត្តិតំ ធិស្វា “ឥមាធិវិញ្ញាណាធិ

អញ្ញាមញ្ញាស្ស អនន្តរា ឧប្បជ្ឈន្តី”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ
សន្ធាយ ចក្កវិញ្ញាណាស្សាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
សោតវិញ្ញាណំ រូចារម្មណំ យេវាតិ យទិ ចក្កវិញ្ញាណាស្ស អនន្តរា ឧប្បជ្ឈេយ្យ,
វិចាកមនោធាតុ វិយ រូចារម្មណំ សិយាតិ ចោទេតុំ វុត្តំ។ ចក្កញ្ច បដិច្ច រូបេ ច
ឧប្បជ្ឈន្តិ សោតវិញ្ញាណាន្តិ បញ្ចេសុ សុត្តាការេន បដិក្ខិបិត្វា អនន្តរុប្បត្តិ
សល្លក្ខេត្តោ លទ្ធិវសេន បដិជាតាតិ។ តញ្ជោវ ចក្កវិញ្ញាណំ តំ សោតវិញ្ញាណាន្តិ
យថា បឋមជវនានន្តំ ទុតិយជវនំ មនោវិញ្ញាណាការេន តញ្ជោវ ហោតិ, កី តេ
តថា ឯតម្បិ ទ្វយំ ឯកមេវាតិ បុច្ឆន្តិ។ ឥមំ នាយេន សត្តវាវេសុ អត្ថោ
វេទិតញ្ចោ។ នច្ចតិ កាយតីតិអាទិវចនំ អារម្មណាសមោធានេ លហុបរិវត្តិតាយ
វោកិណ្ណាការំ ធិបេតិ, ន អនន្តរបច្ចយតំ, តស្មា អសាធកន្តិ។

អនន្តរបច្ចយកថាវណ្ណានា។

៤. អរិយរូបកថាវណ្ណានា

៦៩៨-៦៩៩. ឥនានិ អរិយរូបកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ សម្មាវាចាកម្មន្តា រូបំ,
តញ្ចោ ខោ “សត្តំ រូបំ ចត្តារិ ច មហាក្ខតានិ ចតុន្ទញ្ច មហាក្ខតានំ
ឧបាទាយរូប”ន្តិ (ម. និ. ក. ៦៧) វចនតោ ឧបាទាយរូបន្តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ធាយ អរិយរូបំ មហាក្ខតានំ ឧបាទាយាតិ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស។ តត្ថ អរិយានំ រូបំ, អរិយំ វា រូបន្តិ អរិយរូបំ។ អាមន្តាតិ
លទ្ធិយំ វេត្វា បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ កុសលន្តិ បុដ្ឋោ លទ្ធិវសេនេវ បដិជាតាតិ។
អនាសវបុច្ឆាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ យំ កិញ្ច រូបន្តិ សុត្តំ វេបេត្វា ក្ខតានិ
សេសរូបស្ស ឧបាទាការំ ធិបេតិ, ន សម្មាវាចាកម្មន្តានំ។ តេសញ្ចី រូបមត្តញ្ជោវ
អសិទ្ធិ, កុតោ ឧបាទារូបតា; តស្មា អសាធកន្តិ។

អរិយធម៌កថាវណ្ណា

៥. អញ្ញោ អនុសយោតិកថាវណ្ណា

៧០០-៧០១. ឥទានិ អញ្ញោ អនុសយោតិកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា
បុព្វជ្ឈនោ កុសលាព្យាកតេ ចិត្តេ វត្តមានេ សានុសយោតិ វត្តញ្ញោ, ន
បរិយុដ្ឋិតោតិ តស្មា អញ្ញោ អនុសយោ, អញ្ញំ បរិយុដ្ឋានន្តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ អញ្ញោ កាមរាគានុសយោតិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសំ ហោជ្ជា អនុសយកថាយំ វត្តនយេនេវ
វេទិតព្ពំ។ សានុសយោតិអាទិ បន តស្មី សមយេ អនុសយស្ស អប្បហ័នត្តា
សានុសយោតិ វត្តព្ពតំ, អនុប្បន្នត្តា ច បរិយុដ្ឋិតោតិ អវត្តព្ពតំ ជីវេតិ, ន
អនុសយបរិយុដ្ឋានំ អញ្ញត្ថំ, តស្មា អសាធកន្តិ។

អញ្ញោ អនុសយោតិកថាវណ្ណា

៦. បរិយុដ្ឋានំ ចិត្តវិប្បយុត្តន្តិកថាវណ្ណា

៧០២. ឥទានិ បរិយុដ្ឋានំ ចិត្តវិប្បយុត្តន្តិកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា
អនិច្ចាទិតោ មនសិករោតាបិ រាគាធយោ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ វត្តម្បិ ចេតំ -
“អប្បកថា, ភោ ភារទ្វាជ, អសុភតោ មនសិករិស្សាមីតិ សុភតោវ
មនសិករោតិ” តិ (សំ. និ. ៤.១២៧)។ តស្មា បរិយុដ្ឋានំ ចិត្តវិប្បយុត្តន្តិ យេសំ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំយេវ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បរិយុដ្ឋានំ ចិត្តវិប្បយុត្តន្តិកថាវណ្ណា

៧. បរិយាបន្នកថាវណ្ណា

៧០៣-៧០៥. ឥទានិ បរិយាបន្នកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា កាមរាគោ
 កាមធាតុំ អនុសេតិ, កាមធាតុបរិយាបន្នោតិ ច វុច្ចតិ, តស្មា
 រូបរាគារូបរាគាបិ រូបធាតុអរូបធាតុយោ អនុសេន្តិ។
 រូបធាតុអរូបធាតុបរិយាបន្នាយេវ ច នាម ហោតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
 អន្ធកានញោវ សម្មិតិយានញា; តេ សន្ធាយ រូបរាគោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
 បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ តត្ថ អនុសេតិ យថា កាមរាគោ កាមវិតក្កសង្ខាតំ
 កាមធាតុំ សហជាតវសេន អនុសេតិ, កី តេ វេ រូបរាគោ រូបធាតុន្តិ បុច្ចតិ។
 បរិយាបន្នោតិ យថា ច សោ តិវិធាយ កាមធាតុយា កិលេសកាមវសេន
 បរិយាបន្នត្ថា កាមធាតុបរិយាបន្នោ, កី តេ វេ រូបរាគោបិ
 រូបធាតុបរិយាបន្នោតិ បុច្ចតិ។ ឥតរេ បនស្ស អធិប្បាយំ អសល្លក្ខេន្តោ
 កេវលំ លទ្ធិវសេន អាមន្តាតិ បដិជាតាតិ។ អថ នំ តមត្ថំ សល្លក្ខាបេតុំ
 កុសលវិចាកកិរិយសង្ខាតេហិ សមាបត្តេសិយាធិហិ សំសន្និទ្ធា បុច្ចតុំ
 សមាបត្តេសិយោតិអាធិមាហ។ សេសមេត្ថ យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ។ ននុ
 កាមរាគោតិអាធិវចនម្បិ កាមរាគស្សេវ កាមធាតុយំ អនុសយភាវំ
 បរិយាបន្នតញ្ច ធិបេតិ, ន ឥតវេសំ ឥតរធាតុស្វតិ។

បរិយាបន្នកថាវណ្ណានា។

៨. អព្យាកតកថាវណ្ណានា

៧០៦-៧០៨. ឥទានិ អព្យាកតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
 វិចាកកិរិយរូបនិព្វានសង្ខាតំ ចតុត្ថិធំ អព្យាកតំ អវិចាកត្តា អព្យាកតន្តិ
 វុត្ថំ។ ធិដ្ឋិតតំ “សស្សតោ លោកោតិ ខោ, វុច្ច, អព្យាកតមេត” ត្ថិ (សំ. និ. ៤.៤១៦
 ថោកំ វិសទិសំ) សស្សតាធិការេន អកថិតត្តា។ យេសំ បន ឥមំ វិភាគំ
 អគ្គហេត្វា បុរិមាព្យាកតំ វិយ ធិដ្ឋិតតម្បិ អព្យាកតន្តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ

អន្តរកាលព្រាវ ឧត្តរាបជកានព្វ; តេសំ តំ វិភាគំ ទស្សេតុំ ទិដ្ឋិតតំ អព្យាកតន្តិ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត យថាចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

អព្យាកតកថាវណ្ណានា។

៩. អបរិយាបន្នកថាវណ្ណានា

៧០៩-៧១០. ឥទានិ អបរិយាបន្នកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា បុព្វជ្ជនោ
ឈានលាភី កាមេសុ វិភាគោតិ វត្តញ្ញោ ហោតិ, ន បន វិភាគទិដ្ឋិកោតិ, តស្មា
ទិដ្ឋិតតំ អបរិយាបន្នន្តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាមិ បុព្វសេសិយានំ; តេ សន្ទាយ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត យថាចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

អបរិយាបន្នកថាវណ្ណានា។

បុព្វសមា វគ្គោ។

១៥. បច្ឆុសមវគ្គោ

១. បច្ឆុយតាកថាវណ្ណានា

៧១១-៧១៧. ឥទានិ បច្ឆុយតាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យោ ធម្មោ
ហេតុបច្ឆុយេន បច្ឆុយោ, សោ យេសំ ហេតុបច្ឆុយេន បច្ឆុយោ, តេសញ្ញោវ យស្មា
អារម្មណានន្តរសមនន្តរបច្ឆុយេន បច្ឆុយោ ន ហោតិ, យោ វា
អារម្មណបច្ឆុយេន បច្ឆុយោ, សោ យស្មា តេសំយេវ អនន្តរសមនន្តរបច្ឆុយេន
បច្ឆុយោ ន ហោតិ, តស្មា បច្ឆុយតា វវត្តិតាតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាមិ
មហាសង្ឃីកានំ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត
យថាចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

បច្ច័យតាកាវណ្ណានា។

២. អញ្ញមញ្ញបច្ច័យកថាវណ្ណានា

៧១៨-៧១៩. ឥនានិ អញ្ញមញ្ញបច្ច័យកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ
សមយេ “អវិជ្ជាបច្ច័យា សង្ខារា”តិ អយមេវ តន្តិ, “សង្ខារបច្ច័យាបិ អវិជ្ជា”តិ
អយំ នត្ថិ, តស្មា អវិជ្ជាវ សង្ខារានំ បច្ច័យោ, ន បន សង្ខារា អវិជ្ជាយាតិ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ មហាសង្ឃិកានំ; តេ សន្ទាយ អវិជ្ជាសង្ខារានំ
អញ្ញមញ្ញបច្ច័យតាបិ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
អវិជ្ជា សង្ខារេនាតិ ឯត្ថ អបុញ្ញាភិសង្ខារោវ គហិតោ។ តស្មា សង្ខារបច្ច័យាបិ
អវិជ្ជាតិ ឯត្ថ សហជាតអញ្ញមញ្ញអត្ថិអវិគតសម្បយុត្តវសេន បច្ច័យតា
វេទិតញ្ញា។ ឧបាទានបច្ច័យាបិ តណ្ហាតិ ឯត្ថ វេបេត្វា កាមុបាទានំ សេសានិ
តីណិ ឧបាទានានិ អវិជ្ជាយ សង្ខារាវិយ តណ្ហាយ បច្ច័យា ហោន្តីតិ
វេទិតញ្ញានិ។ សេសំ យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ។ ជរាមរណបច្ច័យាតិ បុច្ឆា
បរវាទិស្ស, នាមរូបំ វិញ្ញាណបច្ច័យាតិ សកវាទិស្សាតិ។

អញ្ញមញ្ញបច្ច័យកថាវណ្ណានា។

៣. អន្ធាកថាវណ្ណានា

៧២០-៧២១. ឥនានិ អន្ធាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “តីណិមានិ, ភិក្ខុវេ,
កថាវត្ថុនី”តិ (អ. និ. ៣.៦៨) សុត្តំ និស្សាយ កាលសង្ខារោ អន្ធា នាម
បរិនិច្ឆន្នោ អត្ថីតិ យេសំ លទ្ធិ; តេសំ “អន្ធា នាម កោចិ បរិនិច្ឆន្នោ នត្ថិ អញ្ញាត្រ
កាលបញ្ញត្តិមត្តា។ រូបាទយោ បន ខន្ធាវ បរិនិច្ឆន្នា”តិ វិភាគំ ទស្សេតុំ អន្ធា
បរិនិច្ឆន្នាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “សចេ សោ

បរិនិប្បន្នោ, រូបាទីសុ អនេន អញ្ញាតវេន ភវិតត្ថ"ន្តិ ចោទេតុំ រូបន្តិអាទិមាហ។
ឥតរោ បដិក្ខិបតិ។ សេសំ យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិទី។

អន្ធាកថាវណ្ណានា។

៤. ខណាលយមុហុត្ថកថាវណ្ណានា

៧២២-៧២៣. ខណាលយមុហុត្ថកថាសុបិ ឯសេវ នយោ។ សព្វេបិ ហេតេ
ខណាទយោ អន្ធាបរិយាយា ឯវាទី។

ខណាលយមុហុត្ថកថាវណ្ណានា។

៥. អាសវកថាវណ្ណានា

៧២៤-៧២៥. ឥទានិ អាសវកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា ចត្វបិ
អាសវេហិ ឧត្តរិ អញ្ញោ អាសវោ នាម នត្ថិ, យេន ចត្តារោ អាសវា សាសវា សិយុំ,
តស្មា ចត្តារោ អាសវា អនាសវាទិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ហេតុវាទានំ; តេ
សន្ធាយ បុទ្ធា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ នំ “យទិ តេ អាសវា
អនាសវា, ឯវំ សន្តេ តេហិ មគ្គាទិលក្ខណាប្បត្តេហិ ភវិតត្ថ"ន្តិ ចោទេតុំ
មគ្គោតិអាទិមាហ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាទី។

អាសវកថាវណ្ណានា។

៦. ជរាមរណកថាវណ្ណានា

៧២៦-៧២៧. ឥទានិ ជរាមរណកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ជរាមរណំ នាម
អបរិនិប្បន្នត្តា លោកិយន្តិ វា លោកុត្តរន្តិ វា ន វត្ថុពុំ។ “លោកិយា ធម្មា
លោកុត្តរា ធម្មា”តិ ហិ ធុកេ ជរាមរណំ នេវ លោកិយបទេ, ន លោកុត្តរបទេ

និទ្ទិដ្ឋំ។ តត្ថ យេសំ ឥមំ លក្ខណំ អនាទិយិត្វា លោកុត្តរានំ ធម្មានំ ជរាមរណំ
លោកុត្តរន្តិលទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហាសង្ឃិកានំ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ថ យថាចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

ជរាមរណកថាវណ្ណានា។

៧. សញ្ញាវេទយិតកថាវណ្ណានា

៧២៨-៧២៩. ឥទានិ សញ្ញាវេទយិតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
សញ្ញាវេទយិតនិរោធសមាបត្តិ នាម ន កោចិ ធម្មោ, ចតុន្នំ បន ខន្ធានំ
និរោធា។ ឥតិ សា នេវ លោកិយា ន លោកុត្តរា។ យស្មា បន លោកិយា ន
ហោតិ, តស្មា លោកុត្តរាតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ហេតុវាទានំយេវ; តេ
សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសំ បុរិមកថាសទិសមេវាតិ។

សញ្ញាវេទយិតកថាវណ្ណានា។

៨. ទុតិយសញ្ញាវេទយិតកថាវណ្ណានា

៧៣០-៧៣១. ឥទានិ យស្មា សា លោកុត្តរា ន ហោតិ, តស្មា លោកិយាតិ
យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ហេតុវាទានំ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ សេសំ បុរិមសទិសមេវាតិ។

ទុតិយសញ្ញាវេទយិតកថាវណ្ណានា។

៩. តតិយសញ្ញាវេទយិតកថាវណ្ណានា

៧៣២. ឥទានិ យស្មា “អសុកោ មរណាធម្មោ, អសុកោ ន មរណាធម្មោ”តិ
សត្តានំ មរណាធម្មតាយ និយាមោ នត្ថិតិ សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ សមាបន្នោបិ

កាលំ ករេយ្យាតិ យេសំលទ្ធិ, សេយ្យថាបិ រាជគិរិកានំ; តេសំ សមាបន្ទាយបិ
មរណធម្មតាយ មរណសមយញ្ច អមរណសមយញ្ច ធនេស្សតុំ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំយស្មា កាលំ ករេន្តស្ស នាម
មរណន្តិកេហិ ជស្សនិហិ ភវិតតំ, តស្មា តេនាការេន ចោទេតុំ
អត្ថិតិអាទិមាហ។

អជស្សកស្ស កាលកិរិយាតិអាទិនិ បុដ្ឋោ សេសសត្តេ សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ
វិសំ កមេយ្យាតិអាទិនិ បុដ្ឋោ សមាបត្តិអនុការំ សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ។
ទុតិយវារេ សរីរបកតី សន្ទាយ បដិជាតាតិ។ ឯវំ សន្តេ បន
សមាបត្តិអនុការោ នាម ន ហោតិ, តេនេវ ន និរោធសមាបន្នោតិ
អនុយុញ្ញាតិ។

៧៣៣-៧៣៤. ន កាលំ ករេយ្យាតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស។ អត្ថិ សោ និយាមោតិ
បរវាទិស្ស បញ្ចេ បន យស្មា ឯវេចោ និយាមោ នាម នត្ថិ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។
ចក្កវិញ្ញាណសមដ្ឋិតិអាទិ សកវាទិនា “និយាមេ អសន្តេបិ មរណសមយេនេវ
មរតិ, នាសមយេនា”តិ ធនេស្សតុំ វុត្ថំ។ តត្រាយមធិប្បាយោ - យទិ
និយាមាភាវេន កាលកិរិយា ភវេយ្យ, ចក្កវិញ្ញាណសមដ្ឋិនោបិ ភវេយ្យ។
តតោ “បញ្ចហិ វិញ្ញាណេហិ ន ចរតិ, ន ឧបបន្នតិ”តិ សុត្តវិរោធនា សិយា។
យថា បន ចក្កវិញ្ញាណសមដ្ឋិស្ស កាលកិរិយា ន ហោតិ, តថា
និរោធសមាបន្នស្សបិ តិ។

តតិយសញ្ញាវេទយិ តកថាវណ្ណានា។

១០. អសញ្ញាសត្តបិកាកថាវណ្ណានា

៧៣៥. ឥនាទិ អសញ្ញាសត្តបិកាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ សញ្ញាវិរាគវសេន
 បវត្តការវនា អសញ្ញាសមាបត្តិបិ និរោធសមាបត្តិបិ
 សញ្ញាវេទយិ តនិរោធសមាបត្តិ នាម។ ឥតិ ទ្វេ
 សញ្ញាវេទយិ តនិរោធសមាបត្តិយោ លោកិយា ច លោកុត្តរា ច។ តត្ថ
 លោកិយា បុទុដ្ឋនស្ស អសញ្ញាសត្តបិកា ហោតិ, លោកុត្តរា អរិយានំ, សា ច
 នាសញ្ញាសត្តបិកា។ ឥមំ បនវិភាគំ អកត្វា អវិសេសេន
 សញ្ញាវេទយិ តនិរោធសមាបត្តិ អសញ្ញាសត្តបិកាតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
 ហេតុវាទានំ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ នំ យស្មា
 អសញ្ញាសមាបត្តិ សមាបន្នស្ស អលោភាទយោ អត្ថិ, ន និរោធសមាបត្តិ, តស្មា
 តេសំ វសេន ចោទេតុំ អត្ថិតិអាទិមាហ។

៧៣៦. ឥនាទិ អសញ្ញាតិ បញ្ញោ ឥធសញ្ញាវិរាគវសេន សមាបន្នត្តា
 អសញ្ញាតា អនុញ្ញាតា, តត្រាបិ អសញ្ញាសត្តនេវ។ តស្មា ឥមំ បដិញ្ញំ គហេត្វា
 លទ្ធិ បតិជ្ឈបេន្តេន ធលេន បតិជ្ឈាបិកា ហោតិ។ ឥធសា និរោធសមាបត្តិ
 សន្ទាយ អសញ្ញាតា អនុញ្ញាតា។ តត្រាបិ ឥតោ ចុតស្ស អនាគាមិនោ
 និរោធសមាបត្តិមេវ តស្មាបិ ឥមាយ បដិញ្ញាយ បតិជ្ឈាបិកា លទ្ធិ
 អប្បតិជ្ឈិតាយេវាតិ។

អសញ្ញាសត្តបិកាកថាវណ្ណានា។

១១. កម្មបចយកថាវណ្ណានា

៧៣៧. ឥនាទិ កម្មបចយកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ កម្មបចយោ នាម
 កម្មតោ អញ្ញោ ចិត្តវិប្បយុត្តោ អព្យាកតោ អនាម្បណោតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
 អនុកានញ្ជោវ សម្មិតិយានញ្ច; តេ សន្ទាយ អញ្ញំ កម្មន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,

បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ កម្មតោ អញ្ញោ កម្មបចយោ, ជស្សាទិតោបិ អញ្ញោ ជស្សបចយាទិនា ភវិតត្ថ” ត្ថិ ចោទេតុំ អញ្ញោ ជស្សាទិអាទិមាហ។ ឥតរោ លទ្ធិយា អភារេន បដិក្ខិបតិ។

៧៣៨-៧៣៩. កម្មន សហជាតោតិ បញ្ញេសុ ចិត្តវិប្បយុត្តំ សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ, ចិត្តសម្បយុត្តំ សន្ទាយ បដិជាតាតិ។ កុសលោតិ បញ្ញេសុបិ ចិត្តវិប្បយុត្តំ សន្ទាយ បដិជាតាតិ។ បរតោ អកុសលោតិបញ្ញេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៧៤០. សារម្មណោតិ បុដ្ឋោ បន ឯកន្តំ អនាម្បណាមេវ ឥច្ឆតិ, តស្មា បដិក្ខិបតិ។ ចិត្តំ ភិជ្ជមានន្តិ យទា ចិត្តំ ភិជ្ជមានំ ហោតិ, តទា កម្មំ ភិជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ភុម្មត្ថ វា បច្ចត្ថំ, ចិត្ត ភិជ្ជមានេតិ អត្ថោ។ អយមេវ វា ចាហោ។ តត្ថ យស្មា សម្បយុត្ថោ ភិជ្ជតិ, វិប្បយុត្ថោ ន ភិជ្ជតិ, តស្មា បដិជាតាតិ ចេវ បដិក្ខិបតិ ច។

៧៤១. កម្មម្ហិ កម្មបចយោតិ កម្មេ សតិ កម្មបចយោ, កម្មេ វា បតិដ្ឋិតេ កម្មបចយោ, កម្មបចយតោវ វិចាកោ និព្ពត្តតិ។ តស្មី បន កម្មេ និរុទ្ធេ យាវ អំកុរុប្បាទា ពីជំ វិយ យាវ វិចាកុប្បាទា កម្មបចយោ តិជ្ជតីតិស្ស លទ្ធិ, តស្មា បដិជាតាតិ។ តញ្ញោវ កម្មំ, សោ កម្មបចយោ, សោ កម្មវិចាកោតិ យស្មា កម្មម្ហិ កម្មបចយោ, សោ ច យាវ វិចាកុប្បាទា តិជ្ជតីតិស្ស លទ្ធិ, តស្មា នំ តេសំ តិណ្ណាម្ហិ ឯកត្ថំ បុច្ឆតិ វិចាកោ សារម្មណោតិ ឥទំ វិចាកោ វិយ វិចាកធម្មធម្មាបិ អារម្មណាបដិពទ្ធោយេវាតិ ចោទនត្ថំ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ បន លទ្ធិវសេនេកំ បដិជាតាតិ, ឯកំ បដិក្ខិបតិ។ បដិលោមេបិ ឯសេវ នយោ។ សេសមេត្ថ យថាចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

កម្មបទយកថាវណ្ណា។

បន្ទុកសមា វគ្គ។

តតិយបណ្ណាសកោ សមត្តោ។

១៦. សោធុសមវគ្គោ

១. និគ្គហកថាវណ្ណា

៧៤៣-៧៤៤. ឥនានិ និគ្គហកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេ លោកេ ពលប្បត្តា វសីភូតា, តេ យទិ បរស្ស ចិត្តំ និគ្គល្លាតំ ន សក្កុណោយ្យំ, កា តេសំ ពលប្បត្តិ, កោ វសីភារោ។ ពលប្បត្តិយា បន វសីភារេន ច អន្ធាតេ បរស្ស ចិត្តំ និគ្គល្លាតីតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហាសង្ឃិកានំ; តេ សន្ធាយ បរោ បរស្សតិ បុច្ឆា សក្កវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ តត្ថ និគ្គល្លាតីតិ សំកិលេសាបត្តិតោ និវារេតិ។ សេសមេត្ត យថាទាធិមេវ និយ្យាតីតិ។ បក្កហកថាយបិ ឯសេវ នយោ។

និគ្គហកថាវណ្ណា។

៣. សុខានុប្បទានកថាវណ្ណា

៧៤៧-៧៤៨. ឥនានិ សុខានុប្បទានកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “ពហ្វនំ វត នោ ភគវា សុខធម្មានំ ឧបហត្តា”តិ (ម. និ. ២.១៤៨) សុត្តំ និស្សាយ បរោ បរស្ស សុខំ អនុប្បទេតីតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ហេតុវាទានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សក្កវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ ធុត្ថំ អនុប្បទេតីតិ បុដ្ឋោ បន តាទិសំ សុត្តបទំ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ អត្ថនោ សុខន្តិអាទិបញ្ញេ យំ អត្ថនោ បរស្ស វា, តំ

អនុប្បទានុំ ន សក្កា។ យំ តស្សេវ, កី តត្ថ អនុប្បទានំ នាមាតិ បដិក្ខិបតិ។
នេវត្ថនោតិអាទិបញ្ញោ បន យំ ឯវុបំ, ន តំ អនុប្បទិន្នំ នាម ភវិតុមហតីតិ
លទ្ធិយាបដិជាតាតិ។ នោ ច វត វេតិតាទិសស្ស សុខស្ស អភាវា វុត្ថំ។
សុខធម្មានំ ឧបហត្ថាតិវចនំ ភគវតោ បវេសំ សុខុប្បត្តិយា បច្ចយការំ ធីបេតិ,
ន អន្តាធីនំ វិយ សុខស្ស អនុប្បទានំ, តស្មា អសាធកន្តិ។

សុខាអនុប្បទានកថាវណ្ណានា។

៤. អធិកយ្ហមនសិការកថាវណ្ណានា

៧៤៩-៧៥៣. ឥទានិ អធិកយ្ហ មនសិការកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ធុរិយោ
មនសិការោ នយតោ ច អារម្មណតោ ច។ តត្ថ ឯកសម្ព័ន្ធវាស្សាបិ អនិច្ចតាយ
ធិដ្ឋាយ សព្វេ សម្ព័ន្ធវា អនិច្ចាតិ អវសេសេសុ នយតោ មនសិការោ ហោតិ។
អតីតេ បន សម្ព័ន្ធវេ មនសិករោន្តោ ន អនាគតេ មនសិកានុំ សក្កាតិ។
អតីតាទិសុ អញ្ញាតំ មនសិករោតោ អារម្មណតោ មនសិការោ ហោតិ។ តត្ថ
បច្ចុប្បន្នេ មនសិករោន្តោ យេន ចិត្តេន តេ មនសិករោតិ, តំ បច្ចុប្បន្នក្ខណោ
មនសិកានុំ ន សក្កាតិ។ តត្ថ យេសំ “សព្វេ សម្ព័ន្ធវា អនិច្ចា”តិអាទិវចនំ
និស្សាយ “មនសិករោន្តោ នាម អធិកយ្ហ អធិកណ្ឌិត្វា សម្ពុណ្ឌិត្វា សព្វេ
សម្ព័ន្ធវេ ឯកតោ មនសិករោតី”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
បុព្វសេលិយាបរសេលិយានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។

អថ នំ យស្មា សព្វេ ឯកតោ មនសិករោន្តេន យេន ចិត្តេន តេ
មនសិករោតិ, តម្បី មនសិកាតត្ថំ ហោតិ។ តស្មា តំចិត្តតាយ ចោទេតុំ តេន
ចិត្តេនាតិ អាហា។ ឥតរោ អារម្មណំ កត្វា ន សក្កា ជាទិវុត្តិ សន្ធាយ
បដិក្ខិបតិ។ ឯវុលក្ខណំ ចិត្តន្តិ ញាតត្ថា បន តម្បី ចិត្តំ ញាតមេវ ហោតីតិ

សន្លាយ បដិជានាតិ។ អថ វា តញ្ជៈ តស្ស អារម្មណំ ន ហោតីតិ បដិក្ខិបតិ។
“សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា, យថា បញ្ញាយ បស្សតី” តិ អាធិនិ និស្សាយ
ឧប្បន្នលទ្ធិវេសេន បដិជានាតិ។ សេសបញ្ញាយេបិ ឯសេវ នយោ។ តេន
ជស្សនាតិ អាធិសុ បន តថាវុបំ សុត្តំ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតេវ។
អតីតាធិបញ្ញេសុ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ បដិក្ខេបបដិញ្ញា វេទិតញ្ញា។ សេសំ
យថាចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។ សព្ពេ សង្ខារា តិ អាធិវេចនំ នយតោ ធស្សនំ សន្លាយ
វុត្តំ, ន ឯកក្ខណោ អារម្មណតោ, តស្មា អសាធរកន្តិ។

អធិកយ្ហមនសិការ កថាវណ្ណានា។

៥. រូបំ ហេតុតិក កថាវណ្ណានា

៧៥៤-៧៥៦. ឥធានិ រូបំ ហេតុតិ កថាណាម ហោតិ។ តត្ថ ហេតុតិ
កុសលមូលាធិនោ ហេតុហេតុស្សបិ នាមំ, យស្ស កស្សបិ បច្ចយស្សបិ។ ឥមំ
បនវិភាគំ អកត្វា “ចត្តារោ មហាភូតា ហេតុ” តិ វេចនមត្តំ និស្សាយ
អវិសេសេនេវ រូបំ ហេតុតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ
សន្លាយ បុច្ឆា សកវាធិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អលោកោ ហេតុតិ កី តេ រូបំ
អលោកសង្ខារោ ហេតុតិ បុច្ឆតិ, ឥតរោ បដិក្ខិបតិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ មហាភូតា ឧបាទាយរូចានំ ឧបាទាយហេតុតិ ឯត្ថ បច្ចយជ្ជេន
ហេតុកាវោ វុត្តោ, ន មូលជ្ជេន, តស្មា អសាធរកន្តិ។

រូបំ ហេតុតិក កថាវណ្ណានា។

៧៥៧-៧៥៩. សហេតុក កថាយម្បិ ឥមិនាវ នយេន អត្តោ វេទិតញ្ញាតិ។

រូបំ សហេតុក កថាវណ្ណានា។

៧. រូបំ កុសលាកុសលន្តិកជារណ្ណានា

៧៦០-៧៦៤. ឥទានិ រូបំ កុសលាកុសលន្តិកជា នាម ហោតិ។ តត្ថ
“កាយកម្មំ វជីកម្មំ កុសលម្បិ អកុសលម្បិ” តិវចនំ និស្សាយ
កាយវជីកម្មសម្ពាទំ កាយវិញ្ញត្តិវជីវិញ្ញត្តិរូបំ កុសលម្បិ អកុសលម្បិ តិ
យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហិសាសកានព្វោវ សម្មតិយានព្វ; តេ សន្ធាយ រូបំ
កុសលន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ តេ រូបំ កុសលំ,
ឯវិវិជេន អនេន ភវិតព្ព” ន្តិ ចោទេតុំ សារម្មណន្តិ អាទិមាហ។ បរតោ
អកុសលបញ្ចេបិ ឯសេវ នយោ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

រូបំ កុសលាកុសលន្តិកជារណ្ណានា។

៨. រូបំ វិចាកោតិកជារណ្ណានា

៧៦៥-៧៦៧. ឥទានិ រូបំ វិចាកោតិកជា នាម ហោតិ។ តត្ថ យំ កម្មស្ស
កតត្តា ឧប្បន្នា ចិត្តចេតសិការិយ កម្មស្ស កតត្តា ឧប្បន្នំ តំ រូបម្បិ
វិចាកោតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានព្វោវ សម្មតិយានព្វ; តេ សន្ធាយ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ តេ រូបំ វិចាកោ, ឯវិវិជេន
អនេន ភវិតព្ព” ន្តិ ចោទេតុំ សុខវេទនិយន្តិអាទិមាហ។ សេសំ យថាចាឡិមេវ
និយ្យាតីតិ។

រូបំ វិចាកោតិកជារណ្ណានា។

៩. រូបំ រូចាវចររូចាវចរន្តិកជារណ្ណានា

៧៦៨-៧៧០. ឥទានិ រូបំ រូចាវចររូចាវចរន្តិកជា នាម ហោតិ។ តត្ថ យំ
កាមាវចរកម្មស្ស កតត្តា រូបំ, តំ យស្មា កាមាវចរំ, តស្មា

រូបាវចារូបាវចរកម្មានម្បិ កតត្តា រូបេន រូបាវចារូបាវចរេន ភវិតព្ពន្ធិ យេសំ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ អត្ថិ រូបំ រូបាវចារូបាវចរន្តិ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត ហេជ្ជា វុត្តនយមេវាតិ។

រូបំ រូបាវចារូបាវចរន្តិកថាវណ្ណាន។

១០. រូបាវចាវចរន្តិកថាវណ្ណាន

៧៧១-៧៧៥. ឥទានិ រូបរាគោ រូបធាតុបរិយាបន្នោ អរូបរាគោ
អរូបធាតុបរិយាបន្នោតិ កថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា កាមរាគោ
កាមធាតុបរិយាបន្នោ, តស្មា រូបរាគោ រូបរាគេហិបិ
រូបធាតុអរូបធាតុបរិយាបន្នោហិ ភវិតព្ពន្ធិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ,
តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសំ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្ពំ។ កេវលញ្ចិ តត្ថ “រូបធាតុំ អនុសេតិ, អរូបធាតុំ អនុសេតី”តិ បទំ
វិសេសោ។ សា ច លទ្ធិ អន្ធកានញោវ សម្មិតិយានញា។ អយំ អន្ធកានំយេវាតិ។

រូបរាគោ រូបធាតុបរិយាបន្នោ អរូបរាគោ
អរូបធាតុបរិយាបន្នោតិ កថាវណ្ណាន។

រូបាវចាវចរន្តិកថាវណ្ណាន។

សោឡុសមោ វគ្គោ។

១៧. សត្តរសមវគ្គោ

១. អត្ថិ អរហតោ បុញ្ញបធម៌កថាវណ្ណាន

៧៧៦-៧៧៩. ឥនាទិ អត្ថិ អរហតោ បុញ្ញបចយោតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ អរហតោ ធានសំវិភាគចេតិយវន្តនាទិនិ កម្មានិ ធិស្វា អត្ថិ អរហតោ បុញ្ញបចយោតិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “អរហា នាម បហ័នបុញ្ញចាចោ, សោ យទិ បុញ្ញំ ករេយ្យ, ចាបម្មិ ករេយ្យ” តិ ចោទេតុំ អបុញ្ញបចយោតិ អាហា។ ឥតរោ ចាលាភិចាតាទិកិរិយំ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ បុញ្ញាភិសង្ខារន្តិអាទិសុ ភវតាមិកម្ពំ អរហតោ នត្ថិតិ បដិក្ខិបតិ។ ធានំ ទទេយ្យាតិអាទិសុ កិរិយចិត្តន ធានាទិបវត្ថិសញ្ញាវតោ សកវាទិ បដិជាតាតិ។ ឥតរោ ចិត្តំ អនាទិយិត្វា កិរិយាបវត្ថិមត្តទស្សនេនេវ លទ្ធិ បតិជ្ឈបេតិ។ សា បន អយោនិសោ បតិជ្ឈាបិតត្តា អប្បតិជ្ឈាបិតា ហោតិតិ។

អត្ថិ អរហតោ បុញ្ញបចយោតិកថាវណ្ណានា។

២. នត្ថិ អរហតោ អកាលមច្ចុតិកថាវណ្ណានា

៧៨០. ឥនាទិ នត្ថិ អរហតោ អកាលមច្ចុតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “នាហំ, ភិក្ខុវេ, សញ្ញេតនិកានំ កម្មានំ កតានំ ឧបចិតានំ អបដិសំវេទិត្វា ព្យដ្តិការំ វទាមី” តិ (អ. និ. ១០.២១៧) សុត្តស្ស អត្ថំ អយោនិសោ គហេត្វា “អរហតោ នាម សត្តកម្មវិចាកំ បដិសំវេទយិត្វាវ បរិនិព្វាយិតត្ថំ, តស្មា នត្ថិ, អរហតោ អកាលមច្ចុ” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ រាជគិរិកានព្យោវ សិទ្ធិត្ថិកានព្យោ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “សចេ តស្ស នត្ថិ អកាលមច្ចុ, អរហន្តយាតកេន នាម នភវិតត្ថ” ត្ថិ ចោទេតុំ នត្ថិ អរហន្តយាតកោតិ អាហា។ ឥតរោ អានន្តិយ កម្មស្ស ចេវ តាទិសានព្យា បុគ្គលានំ សញ្ញាវតោ បដិក្ខិបតិ។

៧៨១. វិសំ ន កមេយ្យាតិ បញ្ចេ “យាវ បុព្ពេ កតកម្មំ បរិក្ខយំ ន គច្ឆតិ,
តាវ ន កមតី” តិ លទ្ធិយា បដិក្ខិបតិ។ សេសមេត្ត យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ។

៧៨២. នាហំ, ភិក្ខុវេតិ សុត្តំ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ - សព្វេតនិកានំ កម្មានំ
កតានំ វិចាកំ អបដិសំវេទិត្វា អវិទិត្វា អននុភវិត្វា ព្យជ្ជិការំ តេសំ កម្មានំ
បរិវដ្តមបរិច្ឆិទ្ធការំ ន វនាមិ, តព្វា ខោ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយានំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ, ន តតោ
បរំ, ឧបបន្ន្តវេទនីយានំ អនន្តរំ ឧបបត្តិ ឧបបន្ន្តិត្វាវ ន តតោ បរំ,
អបរាបរិយវេទនីយានំ យនាវិចាកាកាសំ លភន្តិ, តថាវុបេ អបរាបរេ វា
បរិយាយេ។ ឯវំ សព្វថាបិ សំសារបរត្ថេ សតិ លទ្ធិវិចាកវារេ កម្មេ ន វិជ្ជតេសោ
ជគតិប្បនេសោ, យត្ថដ្ឋិតោ មុច្ឆេយ្យ ចាបកម្មាតិ។ ឯវំ សន្តេ យនេតំ
“អលទ្ធិវិចាកវារម្បិ កម្មំ អវស្សំ អរហតោ បដិសំវេទិតព្ភ” តិ កប្បនាវសេន
“នត្ថិ អរហតោ អកាលមច្ច” តិ លទ្ធិបតិដ្ឋាបនំ កតំ, តំ ទុក្ខដមេវាតិ។

នត្ថិ អរហតោ អកាលមច្ចតិកថាវណ្ណាន។

៣. សព្វមិទំ កម្មតោតិកថាវណ្ណាន

៧៨៣. ឥនានិ សព្វមិទំ កម្មតោតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “កម្មនា វត្ថុតិ
លោកោ” តិ សុត្តំ និស្សាយ “សព្វមិទំ កម្មកិលេសវិចាកវជ្ជំ កម្មតោវ
ហោតី” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ រាជគិរិកានព្រោវ សិទ្ធិតិកានព្វា; តេ
សន្ធាយ សព្វមិទន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “ឯវំ សន្តេ
កម្មម្បិ កម្មតោ អាបន្នតី” តិ ចោទេតុំ កម្មម្បិ កម្មតោតិ អាហ។ ឥតរោ យទិ
កម្មម្បិ កម្មតោវ នាម តំ កម្មំ វិចាកាយេវ សិយាតិ បដិក្ខិបតិ។
បុព្ពេកតហេតុតិ “យទិ សព្វមិទំ កម្មតោ, បុព្ពេកតហេតុនា តេន ភវិតព្ភ” តិ
ចោទេតុំ បុច្ឆតិ, ឥតរោ បុព្ពេកតហេតុវាទកយេន បដិក្ខិបតិ។

៧៨៤. កម្មវិចារកតោតិ “យទិ សព្ពមិទំ កម្មតោ, យំ អតីតកវេ បវត្ថស្ស
 ហេតុក្កតំ កម្មំ, តម្បី បុរិមតវេ ភវេ កម្មតោតិ កម្មវិចារកោ សម្បជ្ជតិ, តេន
 តេ សព្ពមិទំ កម្មវិចារកតោ អាបជ្ជតី”តិ ចោទេតុំ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ ពិជតោ
 អំកុរស្សេវ បច្ចុប្បន្នបវត្ថស្ស កម្មតោ និព្ពត្តី សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយំ
 បុដ្ឋោ តស្សបិ កម្មស្ស ពិជស្ស បុរិមពិជតោវិយ បុរិមកម្មតោ បវត្ថត្តា
 បដិជាតាតិ។ ចាលំ ហនេយ្យាតិអាទិ “យទិ សព្ពំ កម្មវិចារកតោ,
 ចាលាតិចាតាជីនិ កម្មវិចារកនេវ កវេយ្យា”តិ ចោទេតុំ វុត្តំ។ ឥតរោ
 ទុស្សីល្យចេតនាបិ បុរិមកម្មនិព្ពត្តា ឯកេន បរិយាយេន វិចារកាយោវាតិ
 លទ្ធិយា បដិជាតាតិ។ អថ នំ “យទិ តេ ចាលាតិចាតោ កម្មវិចារកតោ
 និព្ពត្តតិ, ចាលាតិចាតោវិយ វិចារកាបិ សដលោ អាបជ្ជតី”តិ ចោទេតុំ
 សដលោតិ អាហា។ ឥតរោ ចាលាតិចាតស្ស និរយសំវត្ថនិកាទិភាវតោ
 សដលតំ បស្សន្តោ បដិជាតាតិ។ កម្មវិចារកស្ស បន ឥទំ នាម ដលន្តិ វុត្តជ្ជានំ
 អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ អទិន្នាទានាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។
 គិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារោ សដលោតិ ទេយ្យធម្មវសេន ទានដលំ បុច្ឆតិ។
 កម្មនា វត្ថតិ តិ សុត្តំ “នត្ថិ កម្ម”ន្តិ អកម្មវាទិតំ បដិក្ខិបិត្វា “អត្ថិ កម្ម”ន្តិ
 កម្មវាទិតំ កម្មស្សកតំ ជីវេតិ។ ន សព្ពស្សេវ កម្មតោ និព្ពត្តី, តស្មា
 អសាធកន្តិ។

សព្ពមិទំ កម្មតោតិកថាវណ្ណានា។

៤. ឥន្ទ្រិយពទ្ធកថាវណ្ណានា

៧៨៦-៧៨៧. ឥទានិ ឥន្ទ្រិយពទ្ធកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ទុរិដំ ទុក្ខំ -
 ឥន្ទ្រិយពទ្ធំ, អនិឥន្ទ្រិយពទ្ធា។ ឥន្ទ្រិយពទ្ធំ ទុក្ខវត្ថុតាយ ទុក្ខំ, អនិឥន្ទ្រិយពទ្ធំ
 ឧទយព្ពយបដិបិទ្ធុនដ្ឋេន “យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខ”ន្តិ សង្កហិតត្តា ទុក្ខំ។ ឥមំ វិភាគំ

អគ្គហេតុ “យស្ស បរិញ្ញាយ ភកវតិ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ, តំ ឥន្ទ្រិយពទ្ធមេវ
ទុក្ខំ, ន ឥតវ” ឆ្លើយសំលេង, សេយ្យថាបិ ហេតុវាទានំ, តេសំ ឥតវស្សបិ
ទុក្ខការំ ធលេប្បតុំ ឥន្ទ្រិយពទ្ធច្បោវតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។
អថ នំ “យស្មា ភកវតា ‘យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខ’ ឆ្លើយ វុត្ថំ, តស្មា ឥន្ទ្រិយពទ្ធនេវ តេន
អនិច្ចេន ភវិតព្ព” ឆ្លើយ ហេតុ ឥន្ទ្រិយពទ្ធច្បោវ អនិច្ចន្តិអាទិមាហ។ ននុ
អនិច្ចិយពទ្ធានុ អនិច្ចន្តិ ននុ បដិបត្តតថាសាណាទិ អនិច្ចិយពទ្ធម្មិ អនិច្ចន្តិ
អត្ថោ។

៧៨៨. ន វត្ថុតំ ឥន្ទ្រិយពទ្ធច្បោវ ទុក្ខន្តិ បញ្ចោ អាមន្តាតិ បដិញ្ញា
សកវាទិស្ស។ អនិច្ចិយពទ្ធច្បោ ទុក្ខនោមនស្សនំ អារម្មណំ ហោតិ។
ឧណ្ហកាលស្មិញ្ញា អគ្គិ សីតកាលេ ច វាតោ ទុក្ខស្ស អារម្មណំ, និច្ចម្មិ
កោគវិនាសាធម្មោ នោមនស្សស្ស។ តស្មា វិនាបិ អនិច្ចេន អនិច្ចិយពទ្ធានុ
ទុក្ខន្តិ វត្ថុតំ។ កម្មកិលេសេហិ បន អនិច្ចតត្ថា ទុក្ខំ អរិយសច្ចន្តិ ន វត្ថុតំ, តថា
មគ្គេន អបរិញ្ញេយ្យត្ថា។ យស្មា បន តិណកដ្ឋាទិនិរោជោ វា ឧតុតិជាទិនិរោជោ
វា ទុក្ខនិរោធំ អរិយសច្ចំ នាម ន ហោតិ, តស្មា ឥន្ទ្រិយពទ្ធានុ ទុក្ខច្បោវ
អរិយសច្ចោ, ឥតវំ បន ទុក្ខមេវាតិ ឥទំ នាទត្ថំ ធលេប្បតុំ បដិជាតាតិ។ យថា
ឥន្ទ្រិយពទ្ធស្សតិអាទិវចនំ ឥន្ទ្រិយពទ្ធស្ស បរិញ្ញាយ ព្រហ្មចរិយវាសំ
បរិញ្ញាតស្ស បុន អនុប្បត្តិ ធិបេតិ។ តេនេវេត្ត សកវាទិនា បដិក្ខេបោ កតោ។
“យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខ” ឆ្លើយ វេចនេន បន សង្កហិតស្ស អនិច្ចិយពទ្ធស្ស ទុក្ខការំ
បដិសេដេតុំ ន សក្កាតិ, តស្មា អសាដកន្តិ។

ឥន្ទ្រិយពទ្ធកថាវណ្ណានា។

៥. ៧ បេត្វា អរិយមគ្គន្តិកថាវណ្ណានា

៧៨៩-៧៩០. ឥធានិ ឋបេត្វា អរិយមគ្គន្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “យស្មា
អរិយមគ្គោ ‘ទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទា’តិ វុត្តោ, តស្មា ឋបេត្វា អរិយមគ្គំ
អវសេសា សម្ពាទា ទុក្ខា”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ហេតុវាទានំ; តេ សន្ទាយ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ ឯវំ សមុទយស្សាបិ
ទុក្ខកាវោ អាបជ្ជតី”តិ ចោទេតុំ ទុក្ខសមុទយោបីតិ អាហា។ ឥតរោ
ហេតុលក្ខណំ សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ។ បុន បុដ្ឋោ បវត្ថបរិយាបន្នការំ សន្ទាយ
បដិជាតាតិ។ តិណោវាតិ បញ្ចេសុ សុត្តរិរោធគយេន បដិក្ខិបតិ, លទ្ធិវសេន
បដិជាតាតិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ឋបេត្វា អរិយមគ្គន្តិកថាវណ្ណានា។

៦. ន វត្ថុពុំ សង្ខេប ទក្ខិណំ បដិគ្គណ្ហាតីតិកថាវណ្ណានា

៧៩១-៧៩២. ឥធានិ ន វត្ថុពុំ សង្ខេប ទក្ខិណំ បដិគ្គណ្ហាតីតិកថា នាម
ហោតិ។ តត្ថ “បរមត្ថតោ មគ្គជលានេវ សង្ខេប, មគ្គជលេហិ អញ្ញោ សង្ខេប
នាម នត្ថិ, មគ្គជលានិ ច ន កិញ្ចិ បដិគ្គណ្ហានិ, តស្មា ន វត្ថុពុំ សង្ខេប ទក្ខិណំ
បដិគ្គណ្ហាតី”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតរហិ មហាបុញ្ញវាទិសម្ពាតានំ
វេតុល្លកានំ; តេ សន្ទាយ ន វត្ថុពុំ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ
នំ “យទិ សង្ខេប ន បដិគ្គណ្ហាយ្យ, ន នំ សត្តា អាហុនេយ្យាតិអាទិហិ
ថាមេយ្យា”តិ ចោទេតុំ ននុ សង្ខេប អាហុនេយ្យាតិអាទិមាហា។ សង្ឃស្ស ទានំ
ទេន្តីតិ “យេ តេ សង្ឃស្ស ទេន្តិ, តេ បដិគ្គាហកេសុ អសតិ កស្ស ទទេយ្យ”តិ
ចោទនត្ថំ វុត្តំ។ អាហុតី ជាតវេទោ វាតិ សុត្ថំ បរសមយតោ អាគតំ។ តត្ថ
មហាមេយន្តិ មេយវុដ្ឋិ សន្ទាយ វុត្ថំ។ វុដ្ឋិញ្ចិ មេទនី បដិគ្គណ្ហាតិ, ន មេយមេវ។
មគ្គោ បដិគ្គណ្ហាតីតិ “មគ្គជលានិ សង្ខេប”តិ លទ្ធិយា វទតិ, ន ច មគ្គជលានេវ

សង្ឃ័យ។ មគ្គដល់ចាតុការៈបរិសុទ្ធ បន ខន្ធ ឧបាទាយ បញ្ញត្តា អដ្ឋ បុគ្គលា
សង្ឃ័យ, តស្មា អសាធកមេតន្តិ។

ន វត្ថុពុំ សង្ឃ័យ ទក្ខិណំ បដិគ្គណ្ណាតីតិកថាវណ្ណានា។

៧. ន វត្ថុពុំ សង្ឃ័យ ទក្ខិណំ វិសោធនីតិកថាវណ្ណានា

៧៩៣-៧៩៤. ឥទានិ ន វត្ថុពុំ សង្ឃ័យ ទក្ខិណំ វិសោធនីតិកថា នាម
ហោតិ។ តត្ថ “មគ្គដល់នេវ សង្ឃ័យ នាម, ន ច តានិ ទក្ខិណំ វិសោធនីតុ
សក្កាន្តិ, តស្មា ន វត្ថុពុំ សង្ឃ័យ ទក្ខិណំ វិសោធនីតិ” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
តេសញ្ញេវ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។
អាហុនេយ្យាតិអាទិ “យទិ សង្ឃ័យ ទក្ខិណំ វិសោធនីតុ ន សក្កុណោយ្យ, ន នំ
សត្តា ឯវំ ថោមេយ្យ” តិ ទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ វិសោធនីតិ មហាប្បលំ ករោតិ។
សង្ឃស្មិត្តា អប្បំ ទិន្នំ ពហុ ហោតិ, ពហុ ទិន្នំ ពហុតវំ។ ទក្ខិណោយ្យាតិ
ទក្ខិណារហា ទក្ខិណាយ អនុច្ឆរិកា, ទក្ខិណំ វិសោធនីតុ សមត្តាតិ អត្ថោ។
ទក្ខិណំ អាវាធន្តីតិ សម្មាទេន្តិ, អប្បមត្តិកាយបិ ទក្ខិណាយ មហន្តំ ដលំ
ចាបុណ្នីតិ អត្ថោ។ សេសំ ហោជ្ជា វុត្ថនយមេវាតិ។

ន វត្ថុពុំ សង្ឃ័យ ទក្ខិណំ វិសោធនីតិកថាវណ្ណានា។

៨. ន វត្ថុពុំ សង្ឃ័យ ភុញ្ញតីតិកថាវណ្ណានា

៧៩៥-៧៩៦. ឥទានិ ន វត្ថុពុំ សង្ឃ័យ ភុញ្ញតីតិកថា នាម ហោតិ។ តត្រាបិ
“មគ្គដល់នេវ សង្ឃ័យ នាម, ន ច តានិ កិញ្ញា ភុញ្ញត្តិ, តស្មា ន វត្ថុពុំ សង្ឃ័យ
ភុញ្ញតិ, បិវតិ, ខាទតិ, សាយតិ” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ តេសំយេវ; តេ
សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ នំ “យទិ សង្ឃ័យ ន

កុញ្ចោយ្យ, សង្ឃកត្តាធិករណំ និរត្តកំ ភវេយ្យា”តិ ចោទេតុំ ននុ អត្ថិ កេចិ
សង្ឃកត្តានិ ករោន្តិភិអាទិមាហ។ គណកោជនន្តិអាទិ “យទិ សង្ឃោ ន
កុញ្ចោយ្យ, កស្ស គណកោជនាទីនិ សិយុ”ន្តិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។ អដ្ឋចាណនីតិ
ឥទម្បី “យទិ សង្ឃោ ន បិវេយ្យ, កស្សេតានិ ចាណនិ សត្តា អនុជានេយ្យា”តិ
ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។ សេសមិធាបិ ហេដ្ឋា វុត្ថនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធិ។

ន វត្ថុពុំ សង្ឃោ កុញ្ចោតិ តិ កថាវណ្ណាន។

៩. ន វត្ថុពុំ សង្ឃស្ស ទិន្នំ មហាប្បលន្តិកថាវណ្ណាន

៧៩៧-៧៩៨. ឥទានិ ន វត្ថុពុំ សង្ឃស្ស ទិន្នំ មហាប្បលន្តិកថា ឆាម ហោតិ។
តត្រាបិ “មគ្គដលានេវ សង្ឃោ ឆាម, ន ច សក្កា តេសំ កិញ្ចា ធាតុំ, ន ច តេហិ
បដិគ្គណ្ឌិតុំ, នាបិ តេសំ ធានេន កោចិ ឧបកាហេ ឥជ្ឈតិ, តស្មា ន វត្ថុពុំ
សង្ឃស្ស ទិន្នំ មហាប្បល”ន្តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ តេសំយេវ; តេ សន្ធាយ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អាហុនេយ្យាតិអាទិ “យទិ សង្ឃស្ស ទិន្នំ
មហាប្បលំ ន ភវេយ្យ, ន នំ សត្តា ឯវំ ថោមេយ្យា”តិ ទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ សេសំ
យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ តិ។

ន វត្ថុពុំ សង្ឃស្ស ទិន្នំ មហាប្បលន្តិកថាវណ្ណាន។

១០. ន វត្ថុពុំ ពុទ្ធស្ស ទិន្នំ មហាប្បលន្តិកថាវណ្ណាន

៧៩៩. ឥទានិ ន វត្ថុពុំ ពុទ្ធស្ស ទិន្នំ មហាប្បលន្តិកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ
“ពុទ្ធា ភកវា ន កិញ្ចា បរិកុញ្ចាតិ, លោកានុវត្តនត្ថំ បន បរិកុញ្ចមាទំ វិយ
អត្តានំ ទស្សេតិ, តស្មា និរុបការត្តា ន វត្ថុពុំ តស្មី ទិន្នំ មហាប្បល”ន្តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ តេសំយេវ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។

ធ្វើបទនាំអគ្គោតិអាទិ “មនុស្សមនុស្សលេបិ ទានំ សហស្សគុណំ ហោតិ, កិមង្គំ
បន ឯវេរុបេ អគ្គបុគ្គលេ” តិ ទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ សេសមេត្ត យថាចាឡិមេវ
និយ្យាតីតិ។

ន វត្ថុពុទ្ធសូ ទិន្នំ មហាប្បលន្តិកថាវណ្ណាន។

១១. ទក្ខិណាវិសុទ្ធិកថាវណ្ណាន

៨០០-៨០១. ឥទានិ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ “យទិ
បដិក្កាហកតោ ទក្ខិណាវិសុទ្ធយ្យ, មហាប្បលា ភវេយ្យ។ ឆាយកេន ទានំ
ទិន្នំ, បដិក្កាហកេន វិចាកោ និព្ពត្តិតោតិ អញ្ញោ អញ្ញាស្ស ការកោ ភវេយ្យ,
បរិកតំ សុខទុក្ខំ អាបន្នេយ្យ, អញ្ញោ កវេយ្យ, អញ្ញោ បដិសំវេទេយ្យ។ តស្មា
ឆាយកតោវ ទានំ វិសុទ្ធិតិ, នោ បដិក្កាហកតោ, ឆាយកស្សវ ចិត្តវិសុទ្ធិ
វិចាកឆាយិកា ហោតិ” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ
សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អាហុនេយ្យាតិអាទិ “យទិ
បដិក្កាហកតោ ទានំ នវិសុទ្ធយ្យ, កិមស្ស អាហុនេយ្យាទិភាវោ កវេយ្យ” តិ
ទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ អញ្ញោ អញ្ញាស្ស ការកោតិ យទិ ឆាយកស្ស ទានចេតនា
បដិក្កាហកេន កតា ភវេយ្យ, យុត្តរូបំ សិយា។ តស្ស បន ទានចេតនា បរិសុទ្ធា
បដិក្កាហកសម្ពាទំ វត្ថុ បដិច្ច មហាវិចាកដ្ឋេន វិសុទ្ធិតិ, តស្មា អចោទនា
ឯសា “បដិក្កាហកតោ ទានំ វិសុទ្ធិតិ” តិ។

ទក្ខិណាវិសុទ្ធិកថាវណ្ណាន។

សត្តរសមោ វគ្គោ។

១៨. អដ្ឋាសមវគ្គោ

១. មនុស្សលោកកថាវណ្ណានា

៨០២-៨០៣. ឥទានិ មនុស្សលោកកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “តថាគតោ
លោកេ, ជាតោ លោកេ សំវុឡោ, លោកំ អភិកុយ្យវិហារតិ អនុបលិត្តោ
លោកេនា”តិ (សំ. និ. ៣.៩៤) សុត្តំ អយោធិសោ គហេត្វា “ភគវា តុសិតភវនេ
និព្ពត្តោ តត្ថវ វសតិ, ន មនុស្សលោកំ អាគច្ឆតិ, និម្មិត្របមត្តកំ បនេត្ត
ធស្មេតី”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯតវហិ វេតុល្លកានំយេវ, តេ សន្ទាយ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ នំ បុដ្ឋាកាសេន ចេវ សុត្តសាធនេន
ច សញ្ញាបេតុំ ននុ អត្ថិតិអាទិមាហ។ លោកេ ជាតោតិ បរវាទី តុសិតបុរំ
សន្ទាយ វទតិ។ សត្តារា បនេតំ មនុស្សលោកញ្ជេវ សន្ទាយ លោកំ វុត្ថំ។ លោកំ
អភិកុយ្យាតិ បរវាទី មនុស្សលោកំ អភិកវិត្វាតិ ទិដ្ឋិយា វទតិ, សត្តា បន
អារម្មណលោកំ អភិកវិត្វា វិហាសិ។ អនុបលិត្តោ លោកេនាតិ បរវាទី
មនុស្សលោកេន អនុបលិត្តតំវ សន្ទាយ វទតិ, សត្តា បន លោកេធម្មេសុ
កិលេសេហិ អនុបលិត្តា វិហាសិ។ តស្មា អសាធកមេតន្តិ។

មនុស្សលោកកថាវណ្ណានា។

២. ធម្មទេសនាកថាវណ្ណានា

៨០៤-៨០៦. ឥទានិ ធម្មទេសនាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “តុសិតបុរេ បីតោ
ភគវា ធម្មទេសនត្ថាយ អភិនិម្មិតំ បេសេសិ, តេន ចេវ តស្ស ច ទេសនំ
សម្បជ្ជិត្វា អាយស្មតា អានន្តេន ធម្មា ទេសិតោ, ន ពុទ្ធនេ ភគវតោ”តិ យេសំ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ វេតុល្លកានញ្ជេវ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតវស្ស។ អថ នំ “យទិ តេន ធម្មា ទេសិតោ, ស្ទេវ សត្តា ភវេយ្យា”តិ ចោទេតុំ

អភិធម្មតោ ជីវោតិអាធិមាហ។ ឥតរោ តថា អសម្បជីដ្ឋន្តោ បដិក្ខិបតិ។
សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ធម្មទេសនាកថាវណ្ណានា។

៣. ករុណាកថាវណ្ណានា

៨០៧-៨០៨. ឥទានិ ករុណាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ បិយាយិតានំ វត្ថុនំ
វិបត្តិយា សរាគានំ រាគវសេន ករុណាបតិវិកំ បវត្តិ ទិស្វា “រាគោវ ករុណា
នាម, សោ ច ភគវតោ នត្ថិ, តស្មា នត្ថិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ករុណា” តិ យេសំ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតវស្ស។ អថ នំ “ករុណា នាមេសា និក្ខិលេសតាយ ចេវ សន្តាវម្ពណតាយ
ច ចេតោវិមុត្តិតាយ ច ឯកាទសានិសំសតាយ ច មេត្តាធិហិ សមានជាតិកា,
តស្មា យទិ ភគវតោ ករុណា នត្ថិ, មេត្តាទយោបិស្ស ន សិយុ” ត្ថិ ចោទនត្ថំ នត្ថិ
ពុទ្ធស្ស ភគវតោ មេត្តាតិអាធិមាហ។ អាការុណិកោតិ បញ្ញោ តថារូបំ វោហារំ
អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

ករុណាកថាវណ្ណានា។

៤. គន្ធាតកថាវណ្ណានា

៨០៩. ឥទានិ គន្ធាតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ ពុទ្ធេ ភគវតិ
អយោនិសោ បេមវសេន “ភគវតោ ឧច្ចារបស្សរោ អញ្ញោ គន្ធាតេ អតិរិយ
អធិគណ្ណាតិ, នត្ថិ តតោ ច សុគន្ធតវំ គន្ធាត” ត្ថិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯកទ្វានំ
អន្ធកានញ្ចោវ ឧត្តរាបថកានញ្ច; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតវស្ស។ សេសមេត្ត យថាថាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

កន្លែងជាតិកថាវណ្ណានា។

៥. ឯកមគ្គកថាវណ្ណានា

៨១០-៨១១. ឥនានិ ឯកមគ្គកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ ពុទ្ធភក្ខវតី
អយោនិសោ បេមវសេនេវ “ភក្កវា សោតាបន្នោ ហុត្វា សកទាគាមី,
សកទាគាមី ហុត្វា អនាគាមី, អនាគាមី ហុត្វា អវហត្ថំ សច្ឆាកាសី, ឯកេនេវ
បន អរិយមគ្គេន ចត្តារិ ជលានិ សច្ឆាកាសី” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ តេសញ្ញេវ;
តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ នំ ចត្វាហិ ជលេហិ សទ្ធិ
ឧប្បន្នានំ ចតុន្នំ ជស្សនីនំ ឯកតោ សមោធានវសេន ចោទេតុំ ចតុន្នំ
ជស្សនន្តិអាទិមាហ។ សោតាបត្តិមគ្គេនាតិអាទិ “កតវមគ្គេន សច្ចិករោតី” តិ
បុច្ឆនត្ថំ វុត្ថំ។ អវហត្ថមគ្គេនាតិ ច វុត្ថេ តេន សក្កាយទិដ្ឋិអាទិនំ
បហាណាភាវវសេន ចោទេតិ។ ភក្កវា សោតាបន្នោតិ ពុទ្ធភក្ខវតីស្ស
សោតាបន្នភារោ នត្ថិតិ បដិក្ខិបតិ។ បរតោ បញ្ញាទ្ធយេបិ ឯសេវ នយោ។
សេសមេត្ត យថាចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

ឯកមគ្គកថាវណ្ណានា។

៦. ឈានសង្កត្តិកថាវណ្ណានា

៨១៣-៨១៦. ឥនានិ ឈានសង្កត្តិកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “ឥធឯ,
ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុវិវិច្ឆេវ កាមេហិ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈវិហារតិ, វិភក្កវិចារានំ
រូបសមា ទុតិយំ ឈានំ, តតិយំ ឈានំ, ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈវិហារតី” តិ (សំ.
និ. ៥.៩២៣-៩៣៤) ឥមំ បដិចាជិទេសនំ និស្សាយ “តស្ស តស្ស ឈានស្ស
ឧបចារប្បវត្តិវិធាវ ឈានាឈានំ សង្កមតី” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
មហិសាសកានព្យោវ ឯកច្ឆានញ្ចា អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,

បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ តេ ទុតិយជ្ឈានូបចារំ អប្បត្វា ឧប្បដិចាជិយា
បឋមជ្ឈានា ទុតិយជ្ឈានមេវ សន្តមតិ, បឋមតោ តតិយំ, ទុតិយតោ ចតុត្ថម្យំ
សន្តមេយ្យ” តិ ចោទេតុំ បឋមា ឈានាតិអាទិមាហ។ យា បឋមស្សាតិអាទិ
“យទិ បឋមតោ អនន្តរំ ទុតិយំ, ទុតិយាទីហិ វា តតិយាទីនិ សមាបន្នតិ,
ឯការជ្ជនេន សមាបន្នេយ្យ” តិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។ កាមេ អាទិនវតោតិ បឋមំ
កាមេ អាទិនវតោ មនសិ ករោតោ បច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ។ ឈានកូណោ បនេស
និមិត្តមេវ មនសិ ករោតិ។ តញ្ញោវ បឋមន្តិ “យទិ បុរិមជវនតោ បច្ឆិមជវនំ វិយ
អនន្តរំ ឧប្បន្នេយ្យ, វេបេត្វា បុរិមបច្ឆិមភារំ លក្ខណតោ តញ្ញោវ តំ ភវេយ្យ” តិ
ចោទេតុំ បុច្ឆតិ។ ឥមិនា ឧចាយេន សព្ពត្ថ អត្តោ វេទិតញ្ញោវ វិវិច្ឆោ
កាមេហិតិអាទិហិ បដិចាជិយា ឈានានំ ទេសិតភារំ ទីបេតិ, ន អនន្តរុប្បត្តិ,
តស្មា អសាធកន្ធិ។

ឈានសន្តិកកថាវណ្ណានា។

៧. ឈានន្តិកកថាវណ្ណានា

៨១៧-៨១៨. ឥទានិ ឈានន្តិកកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ សមយេ
“បញ្ចកនយេ បញ្ចឈានានិវិភត្តានិ, កេវលំ តយោ សមាជី ឧទ្ទិដ្ឋា” តិ
អវិតក្កវិចារមត្តស្ស សមាជិនោ ឱកាសំ អជានន្តានំ “បឋមស្ស ច ទុតិយស្ស
ច ឈានស្ស អន្តរេ ឈានន្តិកា នាម ឯសា” តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
សម្មិតិយានញ្ញោវ ឯកទ្វានញ្ញោ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “ឈានម្មិ ចេតសិកា ធម្មា, ជស្សនយោបិ, តស្មា
យទិ ឈានន្តិកា នាម ភវេយ្យ, ជស្សន្តិកាទីហិបិ ភវិតព្ព” តិ ចោទនត្ថំ អត្ថិ
ជស្សន្តិកាតិអាទិមាហ។

ទុតិយស្ស ច ឈានស្សតិ “យទិ ឈានន្តរិកា នាម ភវេយ្យ,
ទុតិយតតិយាទីនិបិ ឈានានេវ, តេសម្មិ អន្តរិកាយ ភវិតព្ព”ន្តិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។
សោ កេវលំ លទ្ធិយា អភាវេន បដិក្ខិបតិ ចេវ បដិជាតាតិ ច។ បឋមស្ស ចាតិ
បុដ្ឋោ លទ្ធិវសេន បដិជាតាតិ។

៨១៩. សវិតក្កោ សវិចារោតិអាទិ “តិណ្ហាម្មិ សមាជីនំ សមាជិកាវេ
សមាទេ អវិតក្កោវិចារមត្តោវ សមាជិ ឈានន្តរិកោ, ន ឥតរោតិ កោ ឯត្ថ
វិសេសហេតុ”តិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។

៨២០-៨២២. ទិទ្ធិឈានានំ បដុប្បន្នានន្តិ បឋមទុតិយានិ សន្ធាយ បុច្ឆតិ។
ឥតរោ “តេសំ បដុប្បន្នានំយេវ អន្តរេ អវិតក្កោវិចារមត្តោ សមាជិ
ឈានន្តរិកោ នាម ហោតិ”តិ លទ្ធិយា បដិជាតាតិ។ បឋមំ ឈានំ និរុទ្ធិន្តិ បុដ្ឋោ
តិណ្ហំ ឯកក្ខណោ បវត្ថិ ន យុត្តាតិ បដិជាតាតិ។ អវិតក្កោវិចារមត្តោ សមាជិ
បឋមំ ឈានន្តិ ចតុក្កនយវសេន បុច្ឆតិ។ សកវាទី តស្មី នយេ តស្ស អភាវា
បដិក្ខិបតិ។ ននុ តយោ សមាជីតិ ឯត្ថាយមជិប្បាយោ - យថា តេសុ តីសុ
សមាជីសុ ទ្វេ សមាជី ឈានានេវ, ន ឈានន្តរិកា, ឯវំ ឥតរេនបិ ឈានានេវ
ភវិតព្ពំ, ន ឈានន្តរិកាយាតិ។

ឈានន្តរិកកថាវណ្ណានា។

៨. សមាបន្នោ សទ្ធិំ សុណាតីតិកថាវណ្ណានា

៨២៣-៨២៥. ឥទានិ សមាបន្នោ សទ្ធិំ សុណាតីតិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
“យស្មា បឋមស្ស ឈានស្ស សន្នោ កណ្ហាកោ វុត្តោ ភគវតា, យទិ ច
សមាបន្នោ តំ ន សុណោយ្យ, កថំ កណ្ហាកោ សិយា។ តស្មា សមាបន្នោ សទ្ធិំ,
សុណាតី”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ បុព្ពសេលិយានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា

សករាជិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតីតិអាទិ “សមាបន្នស្ស តាវ
បញ្ចាទ្វារប្បវត្តំ នត្ថិ, តស្មី អសតិ យទិ សោ សទ្ធិំ សុណោយ្យ, រូបម្បិ
បស្សេយ្យា” តិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។ សន្នោ កណ្ណាកោតិ វិក្ខេបករត្តា វុត្ថំ។
ឌីណ្ហិកេន ហិ សន្នេន សោតេ យដ្ឋិតេ បឋមជ្ឈានតោ វុដ្ឋានំ ហោតិ, តេនេតំ
វុត្ថំ, តស្មា អសាធកំ។ ទុតិយស្ស ឈានស្សាតិអាទិ “យថា អញ្ញោបិ កណ្ណាកោ
អន្តោសមាបត្តិយំ នត្ថិ, ឯវំ សទ្ធិស្សវនម្បិ” តិ ពោធនត្ថំ វុត្ថំ, តំ សព្វំ
ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សមាបន្នោ សទ្ធិំ សុណាតីតិកថាវណ្ណានា។

៩. ចក្ខុនា រូបំ បស្សតីតិកថាវណ្ណានា

៨២៦-៨២៧. ឥទានិ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតីតិកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ “ចក្ខុនា
រូបំ ទិស្វា” តិ វចនំ និស្សាយ “បសាទចក្ខុមេវ រូបំ បស្សតី” តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ មហាសង្ឃីកានំ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សករាជិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ ចក្ខុនា រូបំ បស្សេយ្យ, រូបេន រូបំ បស្សេយ្យាតី” តិ
ចោទេតុំ រូបេន រូបំ បស្សតីតិ អាហា។ ឥតរោ រូចាយតនំ សន្ធាយ បដិក្ខិបិត្វា
បុន បុដ្ឋោ ចក្ខុមេវ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ បដិវិជាតាតីតិ ឯត្ថ អយមទិប្បាយោ
- បស្សតីតិ ហិ មយំ បដិជាននំ សន្ធាយ បុច្ឆាម, ន ចក្ខុបសំហារមត្ថំ។ តស្មា
វទេហិ តាវ “កី តេ ចក្ខុមា រូបេន រូបំ បដិវិជាតាតី” តិ។ ឥតរោ បុរិមនយេនេវ
បដិក្ខិបតិ ចេវ បដិជាតាតិ ច។ អថ នំ “ឯវំ សន្តេ រូបំ មនោវិញ្ញាណំ អាបជ្ជតិ,
តញ្ញា បដិវិជាតាតិ នាមា” តិ ចោទេតុំ រូបំ មនោវិញ្ញាណាន្តិ អាហា។ ឥតរោ លេសំ
អលកន្តោ បដិក្ខិបតេវ។ អត្ថិ ចក្ខុស្ស អារជ្ជនាតិអាទិ “យទិ ចក្ខុ
បដិវិជាននជ្ជេន បស្សតិ, ចក្ខុវិញ្ញាណាស្ស វិយ តស្សាបិ អារជ្ជនាយ ភវិតព្ព” តិ
ចោទេតុំ បុច្ឆតិ។ ឥតរោ យស្មា ន អារជ្ជេនបដិពទ្ធិំ ចក្ខុ, ន តំ អារជ្ជនានន្តរំ

ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា ន ហោវន្តិ បដិក្ខបតិ។ សោតេន សទ្ធីន្តិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។
ឥធន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ចក្កនា រូបំ បស្សតីតិ សសម្ពារកថានយេន វុត្តំ។ យថា ហិ
ឧសុនាវិជ្ជន្តោបិ “ធនុនាវិជ្ជតិ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ ចក្កវិញ្ញាណេន បស្សន្តោបិ
“ចក្កនា បស្សតី”តិ វុត្តោ, តស្មា អសាធកមេតំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោបិ។

ចក្កនា រូបំ បស្សតីតិកថាវណ្ណានា។

អដ្ឋាសមោ វុត្តោ។

១៩. ឯក្ខន្ធវិសតិមវុត្តោ

១. កិលេសបដហនកថាវណ្ណានា

៨២៨-៨៣១. ឥទានិ កិលេសបដហនកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “យស្មា
កិលេសបហានំ នាម អត្ថិ, បហានកិលេសស្ស ច អតីតាបិ កិលេសា បហីនាវ
ហោន្តិ, អនាគតាបិ, បច្ចុប្បន្នាបិ, តស្មា អតីតេបិ កិលេសេ បដហតិ,
អនាគតេបិ, បច្ចុប្បន្នេបិ”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯកច្ឆានំ ឧត្តរាបជកានំ;
តេ សន្ធាយ អតីតេតិអាទិបុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសំ
យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ។ នត្ថិ កិលេសេ ជហតីតិ ឥមស្មី បន បរវាទិស្ស បញ្ញោ
យស្មា កចរំ បដហន្តស្ស កចរេ ធម្មនវាយាមោ វិយ កិលេសេ បដហន្តស្ស ន
អតីតាទិភេទេសុ កិលេសេសុ វាយាមោ អត្ថិ, និព្វានាម្ពណោ បន អរិយមគ្គ
បវត្តិតេ កិលេសា អនុប្បន្នាយេវ នុប្បជ្ជន្តិ បហីនា នាម ហោន្តិ, តស្មា ន
ហោវន្តិ បដិក្ខបតិ។ តេន ហិ អតីតេ កិលេសេ បដហតីតិអាទិ បន យស្មា “នត្ថិ
កិលេសបដហនា”តិ ន វុត្តំ, តស្មា អតីតាទិភេទេ បដហតីតិ ធលេន វុត្តំ។

កិលេសបដហនកថាវណ្ណានា។

២. សុញ្ញតកថាវណ្ណា

៨៣២. ឥនាទិ សុញ្ញតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ សុញ្ញតាតិ ទ្វេ សុញ្ញតា ខន្ធនញ្ចា អនត្តលក្ខណំ និព្វានញ្ចា។ តេសុ អនត្តលក្ខណំ តាវ ឯកច្ចំ ឯកេន បរិយាយេន សិយា សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នំ, និព្វានំ, អបរិយាបន្នមេវ។ ឥមំ បន វិភាគំ អគ្គហេតុា “សុញ្ញតា សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នា”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អនិមិត្តន្តិ សព្វនិមិត្តរហិតំ និព្វានំ។ “អប្បណិហិតោ”តិបិ តស្សេវ នាមំ។ កស្មា បនេតំ អាភតន្តិ? អវិភជ្ឈវាទីវាទេ ទោសារោបនត្ថំ។ យស្ស ហិ អវិភជិត្វា “ឯកទេសេនេវ សុញ្ញតា សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នា”តិ លទ្ធិ, តស្ស និព្វានម្យិ សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នន្តិ អាបន្នតិ។ ឥមស្ស ទោសស្សារោបនត្ថំ “អនិមិត្តំ អប្បណិហិត”ន្តិ អាភតំ។ ឥតរោ តស្ស បរិយាបន្នការំ អនិច្ចន្តោ បដិក្ខិបតិ។ សង្ខារក្ខន្ធនោ ន អនិច្ចាតិអាទិ និព្វានសង្ខារតាយ សុញ្ញតាយ អនិច្ចការាបត្តិទោសទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។

៨៣៣. សង្ខារក្ខន្ធស្ស សុញ្ញតាតិ “យទិ អញ្ញាស្ស ខន្ធស្ស សុញ្ញតា អញ្ញក្ខន្ធបរិយាបន្នា, សង្ខារក្ខន្ធសុញ្ញតាយបិ សេសក្ខន្ធបរិយាបន្នាយ ភវិតព្ព”ន្តិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។ សង្ខារក្ខន្ធស្ស សុញ្ញតា ន វត្ថុញ្ញាតិអាទិ “យទិ សង្ខារក្ខន្ធសុញ្ញតា សេសក្ខន្ធបរិយាបន្នា ន ហោតិ, សេសក្ខន្ធសុញ្ញតាបិ សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នា ន ហោតិ”តិ បដិលោមទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។

៨៣៤. សុញ្ញមិទំ, ភិក្ខុវេ, សង្ខារាតិ សុត្ថំ បរសមយតោ អាភតំ។ តត្ថ សង្ខារាតិ “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា”តិ អាភតដ្ឋានេវិយ បញ្ចក្ខន្ធា, តេ ច អត្តត្ថនិយសុញ្ញត្តា សុញ្ញតាតិ សាសនាវចរំ ហោតិ, ន វិវុដ្ឋតិ, តស្មា

អនុញ្ញាត។ យស្មា បនេតំ ន សុញ្ញតាយ សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នការំ ធិបេតិ,
តស្មា អសាធកន្តិ។

សុញ្ញតកថាវណ្ណានា។

ក. សាមញ្ញជលកថាវណ្ណានា

៨៣៥-៨៣៦. ឥទានិ សាមញ្ញជលកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ មគ្គវិជ្ជិយម្បិ
ជលសមាបត្តិវិជ្ជិយម្បិ អរិយមគ្គស្ស វិចាកចិត្តំ សាមញ្ញជលំ នាមាតិ
សកសមយេ សន្និដ្ឋានំ។ យេសំ បន តថា អគ្គហេត្វា “កិលេសបហានញ្ចេវ
ជលុប្បត្តិ ច សាមញ្ញជលំ, តស្មា អសង្ខត”ន្តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ បុព្វសេលិយានំ;
តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត ហេដ្ឋា
វុត្តនយត្តា យថា ចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

សាមញ្ញជលកថាវណ្ណានា។

២. បត្តិកថាវណ្ណានា

៨៣៧-៨៤០. ឥទានិ បត្តិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “យំ យំ បដិលព្ពតិ, តស្ស
តស្ស បដិលាកោ បត្តិ នាម។ សា ច អសង្ខតា”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
បុព្វសេលិយានញ្ចេវ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
សេសមិធាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្តា យថា ចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។ ន វុត្តព្ពន្ធិអាទិ
យាយ លទ្ធិយា បត្តិ អសង្ខតាតិ មញ្ញតិ, តំ បកាសេតុំ វុត្តំ។ តត្ថ សកវាទី “ន
ហេវំ វុត្តព្ព”តិ បដិក្ខិបន្តោ កេវលំ បត្តិយា វុចាទិការំ ន សម្បជិច្ឆតិ។ ន ហិ
បត្តិ នាម កោចិ ធម្មោ អត្ថិ, ន បន អសង្ខតការំ អនុជាធាតិ។ ឥតរោ បន

បដិក្ខេបមត្តនេវ អសម្ព័ត្តាតិ លទ្ធិ បតិជ្ឈបេតិ, សា អយោនិសោ
បតិជ្ឈាបិ តត្ថា អប្បតិជ្ឈតាយេវាតិ។

បត្តិកថាវណ្ណានា។

៥. តថតាកថាវណ្ណានា

៨៤១-៨៤៣. ឥទានិ តថតាកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “រូចាទីនំ
សត្តធម្មានំ រូចាទិសភាវតាសម្ព័ត្តា តថតា នាម អត្ថិ, សា ច សម្ព័ត្តេតសុ
រូចាទីសុ អបរិយាបន្នត្ថា អសម្ព័ត្តា”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯកទ្វានំ
ឧត្តរាបថកានំ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ សេសមិធាបិ
ហេដ្ឋា វុត្តនយត្ថា ចាកជមេវាតិ។

តថតាកថាវណ្ណានា។

៦. កុសលកថាវណ្ណានា

៨៤៤-៨៤៦. ឥទានិ កុសលកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ អនវដ្ឋម្បិ កុសលំ
ឥដ្ឋចាកម្បិ។ អនវដ្ឋំ នាម កិលេសវិប្បយុត្តំ។ អយំ នយោ វេបេត្វា អកុសលំ
សត្តធម្មេ ភជតិ។ ឥដ្ឋវិចាកំ នាម អាយតី ឧបបត្តិបវត្តេសុ ឥដ្ឋជលនិច្ឆាទកំ
បុញ្ញំ។ អយំ នយោ កុសលត្ថិកេ អាទិបទមេវ ភជតិ។ យេសំ បន ឥមំ វិភាគំ
អគ្គហេត្វា អនវដ្ឋការមត្តនេវ និព្វានំ កុសលន្តិលទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ,
តេសំ ឥដ្ឋវិចាកជេន និព្វានស្ស កុសលតាភាវំ ទីបេតុំ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
អត្តនោលទ្ធិវសេន បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ សេសមិធាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយត្ថា
ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

កុសលកថាវណ្ណានា។

៧. អច្ឆន្ទនិយាមកថាវណ្ណានា

៨៤៧. ឥនានិ អច្ឆន្ទនិយាមកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “សកី និមុត្តោ
និមុត្តោវ ហោតិ”តិ (អ. និ. ៧.១៥) សុត្តំ និស្សាយ “អត្ថិ បុព្វជ្ជនស្ស
អច្ឆន្ទនិយាមតា”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯកទ្វានំ ឧត្តរាបថកានំ, តេ សន្ទាយ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ មាតុយាតកោតិអាទិ
“និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស ច មាតុយាតកាទិនព្វា សមាទេ មិច្ឆត្ថនិយាមេ
មាតុយាតកាទិហិបិ តេ អច្ឆន្ទនិយតេហិ ភវិតព្វ”ន្តិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។ ឥតរេ
“និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកោ សំសារខាលុកោ ភវន្តរេបិ និយតោវ ឥមេ បន
ឯកស្មិញ្ញោវ អត្តភារេ”តិ លទ្ធិយា ន ហោវន្តិ បដិក្ខិបតិ។

៨៤៨. វិចិកិច្ឆា ឧប្បន្នេយ្យាតិ “អយំ និយតោ វា នោ វា”តិ ឯវំ ឧប្បន្នេយ្យាតិ
បុច្ឆតិ។ ឥតរេ អនុប្បត្តិការណំ អបស្សន្តោ បដិជានាតិ។ ឧប្បន្នេយ្យាតិ បុដ្ឋោ
បន យំ ទិដ្ឋិ អាសេវន្តោ និយាមំ ឱក្កន្តោ, តត្ថ អនុប្បត្តិ សន្ទាយ បដិជានាតិ។
តតោ បហីនាតិ បុដ្ឋោ មគ្គេន អប្បហីនត្តា បដិក្ខិបតិ, តំ ទិដ្ឋិ អារព្ព
អសមុទាចារតោ បដិជានាតិ។ អថ នំ យស្មា បហានំ នាម វិនា អរិយមគ្គេន
នត្ថិ, តស្មា តស្ស វសេន ចោទេតុំ សោតាបត្តិមគ្គេនាតិអាទិមាហ។ សោ
ឯកមគ្គេនាបិ អប្បហីនត្តា បដិក្ខិបតិ។ បុន កតមេនាតិ បុដ្ឋោ មិច្ឆាមគ្គំ
សន្ទាយ អកុសលេនាតិអាទិមាហ។

៨៤៩. ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ឧប្បន្នេយ្យាតិ ទុតិយនិយាមុប្បត្តិ បុច្ឆតិ។ ឥតរេ យស្មា
“យេបិ តេ ឱក្កលា វយភិញ្ញា នត្ថិកវាទា អភិរិយវាទា អហេតុកវាទា”តិ (ម.
និ. ៣.១៤៣) វចនតោ តិស្សោបិ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិយោ ឯកស្ស ឧប្បន្នន្តិ, តស្មា
បដិជានាតិ។

៨៥០. អថ នំ “ន ច នាម សោ អច្ចន្តនិយាមោ”តិ ចោទេតុំ
ហញ្ញិតិអាទិមាហ។ អច្ចន្តនិយតស្ស ហិ ធុតិយនិយាមោ និវត្តកោ។
នុប្បជ្ឈេយ្យាតិ បញ្ញោ យំ សស្សតទិដ្ឋិយា សស្សតន្តិ គហិតំ, តទេវ ឧដ្ឋិដ្ឋិស្សតីតិ
គហេត្វា អនុប្បត្តិ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ បហីនាតិ បុដ្ឋោ មគ្គេន អប្បហីនត្វា
បដិក្ខិបតិ, វុត្តនយេន អនុប្បជ្ឈនតោ បដិជាតាតិ។ សស្សតទិដ្ឋិ
ឧប្បជ្ឈេយ្យាតិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ សេសំ វិចិត្តិក្ខាវាវេ វុត្តនយមេវ។

៨៥១-៨៥២. នវត្តព្ពន្ធិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, សុត្តស្ស អត្ថិតាយ បដិញ្ញា
សកវាទិស្ស។ ន បន សោ ភវន្តវេចិ និមុគ្គោវ។ ឥមស្មិញ្ញោវ ហិ ភវេ អភញ្ញោ សោ
តំ ទិដ្ឋិ បដហិតុន្តិ អយមេត្ត អធិប្បាយោ, តស្មា អសាធកមេតន្តិ។ សព្ពកាលំ
ឧប្បជ្ឈិតា និមុដ្ឋតីតិអាទិ វចនមត្តេ អភិនិវេសំ អកត្វា អត្តោ បរិយេសិតញ្ញោតិ
ទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ។

អច្ចន្តនិយាមកថាវណ្ណានា។

៨. ឥន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា

៨៥៣-៨៥៦. ឥនានិ ឥន្ទ្រិយកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ លោកិយា សទ្ធា សទ្ធា
ឯវ នាម, ន សទ្ធិន្ទ្រិយំ។ តថា លោកិយំ វីរិយំ...បេ.... សតិ... សមាធិ... បញ្ញា
បញ្ញាយេវ នាម, ន បញ្ញាទ្រិយន្តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ហេតុវាទានញ្ញោវ
មហិសាសកានញ្ញោ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ នត្ថិ
លោកិយា សទ្ធាតិអាទិ យស្មា លោកិយាបិ សទ្ធាទយោវ ធម្មា អធិបតិយដ្ឋេន
ឥន្ទ្រិយំ, ន សទ្ធាធិហិ អញ្ញំ សទ្ធិន្ទ្រិយាទិ នាម អត្ថិ, តស្មា លោកិយានម្បិ
សទ្ធាធិនញ្ញោវ សទ្ធិន្ទ្រិយាទិការទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អត្ថិ លោកិយោ មនោតិអាទិ
យថា តេ លោកិយាបិ មនាទយោ ធម្មា មនិន្ទ្រិយាទិនិ, ឯវំ លោកិយា

សទ្ធាឈោបិ សទ្ធិន្ទ្រិយានីតិ ឧបមាយ តស្សត្ថស្សវិការវនត្ថំ វុត្ថំ។ សេសមេត្ត
យថាចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

ឥន្ទ្រិយកថាវណ្ណានា។

ឯក្ខន្ធវិសតិមោ វគ្គោ។

២០. វិសតិមវគ្គោ

១. អសញ្ញាច្ចកថាវណ្ណានា

៨៥៧-៨៦២. ឥនានិ អសញ្ញាច្ចកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “អានន្តិយវត្ថុនិ នាម
គ្រូនិ ភារិយានិ, តស្មា អសញ្ញាច្ចាបិ តេសុ វត្ថុសុ វិកោបិតេសុ អានន្តិកោ
ហោតី” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯកទ្វានំ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ធាយ
អសញ្ញាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, លទ្ធិវសេន បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យស្មា
អានន្តិយកម្មំ នាម កម្មបថប្បត្ថំ។ យទិ ច អសញ្ញាច្ច កម្មបថភេនោ សិយា,
អវសេសា ចាលាភិចាតាឈោបិ អសញ្ញាច្ច ភវេយ្យ” ត្ថិ ចោទនត្ថំ
អសញ្ញាច្ចចាលំ ហន្តាតិអាទិមាហ។ ឥតរោ តថាវចាយ លទ្ធិយា អភាវេន
បដិក្ខិបតិ។ សេសំ យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ។ នវត្ថុតំ មាតុយាតកោតិ បុច្ឆា
បរវាទិស្ស, រោគបដិកាវាទិកាលេ អសញ្ញាច្ច យាតំ សន្ធាយ បដិញ្ញា
សកវាទិស្ស។ ននុ មាតា ជីវិតា វោរោបិតាតិ បញ្ចេបិ អសញ្ញាច្ច វោរោបិតំ
សន្ធាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្សវ។ ឯវំ អធិប្បាយំ បន អគ្គហេត្វា ហញ្ញីតិ
លទ្ធិបតិដ្ឋាបនំ ឥតរស្ស។ តំ អយោនិសោ បតិដ្ឋាបិតត្តា អប្បតិដ្ឋិតមេវ។
បិតុយាតកាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ សង្ឃភេទកេ បន ធម្មសញ្ញី សន្ធាយ
សង្ឃភេទោ អានន្តិកោតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, “សង្ឃំ សមគ្គំ ភេត្វាន, កប្បំ

និរយម្ហិ បច្ចតី"តិ វចនំ អយោនិសោ គហេត្វា បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ បុន សព្វេតិ
បុដ្ឋោ សកបក្ខេ ធម្មសញ្ញី សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, បរបក្ខេ ធម្មសញ្ញី សន្ធាយ
បដិជាតាតិ។ ធម្មសញ្ញីតិ បញ្ញាទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ ននុវុត្ថំ ភគវតាតិ សុត្ថំ
ឯកន្តេនេវ ធម្មវាទិស្ស អានន្តិ កកាវនស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ អាចាយិកោ នេយិកោតិ
តាថាយបិ អធម្មវាទីយេវ អធិប្បតោ។ ឥតរោ បន អធិប្បាយំ អគ្គហេត្វា លទ្ធិ
បតិដ្ឋបេតិ។ សា អយោនិសោ បតិដ្ឋាបិតត្ថា អប្បតិដ្ឋិតាយេវាតិ។

អសញ្ញាច្ចកថាវណ្ណានា។

២. ព្យាណកថាវណ្ណានា

៨៦៣-៨៦៥. ឥទានិ ព្យាណកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ធុរិធំ ព្យាណំ -
លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ច។ លោកិយំ សមាបត្តិព្យាណាម្បិ ហោតិ
ធានាធិវសេន បវត្ថំ កម្មស្សកតព្យាណាម្បិ; លោកុត្តរំ សច្ចបរិច្ឆេទកំ
មគ្គព្យាណាម្បិ ជលព្យាណាម្បិ។ ឥមំ បនវិភាគំ អកត្វា "សច្ចបរិច្ឆេទកមេវ
ព្យាណំ ន ឥតរំ, តស្មា នត្ថិ បុព្វជ្ជនស្ស ព្យាណា"ន្តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
ហេតុវាទានំ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ បញ្ញាតិអាទិ
ព្យាណាវេវចននស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ តេនេតំ ធិបេតិ - យទិ តស្ស ព្យាណំ នត្ថិ,
បញ្ញាទយោបិ នត្ថិ។ អថ បញ្ញាទយោ អត្ថិ, ព្យាណាម្បិ អត្ថិ។ កស្មា? បញ្ញាធិនំ
ព្យាណតោ អនញ្ញត្ថាតិ។ បឋមំ ឈានន្តិអាទិ សមាបត្តិព្យាណាស្ស នស្សនត្ថំ
វុត្ថំ។ ទានំ ទទេយ្យាតិអាទិ កម្មស្សកតព្យាណាស្ស។ ធុក្ខំ បរិជាតាតិ
លោកុត្តរមគ្គព្យាណាមេវ ធិបេតិ, ន ច លោកុត្តរមេវ ព្យាណាន្តិ។

ព្យាណកថាវណ្ណានា។

៣. និរយថាលកថាវណ្ណានា

៨៦៦. ឥន្ទានិ និរយចាលកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “និរយេ
នេរយិកកម្មានេវ និរយចាលរូបរសេនវជេន្តិ, នត្ថិ និរយចាលា នាម សត្តា”តិ
យេសំលទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ តត្ថ និរយចាលា នសិយុំ, កម្មការណាបិ នភវេយ្យុំ។
ការណិកេសុ ហិ សតិ ការណា”តិ ចោទេតុំ នត្ថិ និរយេស្វតិអាទិមាហ។

៨៦៧-៨៦៨. អត្ថិ មនុស្សេស្វតិ បច្ចុក្ខេន ញាបនត្ថំ។ យថា ហិ មនុស្សេសុ
សតិ ការណិកេសុ ការណា, ឯវំ តត្ថាបីតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ អត្ថិ
និរយេស្វតិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ នវេស្សក្ខ នោបិ ច បេត្តិរាជាតិ
បរវាទិនា សកសមយតោ សុត្ថំ អាកតំ។ តំ បន សាសនាវចរិកន្តិ សកវាទិនា
អនុញ្ញាតំ។ តត្ថ វេស្សក្ខតិ ឯកោ ទេវោ។ បេត្តិរាជាតិ បេត្តិវិសយេ
បេតមហិទ្ធិកោ។ សោមាទយោ ចាកជា ឯវ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - អត្ថនោ
កម្មេហិ ឥតោ បណ្ឌន្នំ បរលោកំ បត្ថំ បុរិសំ ន ឯតេ វេស្សក្ខអាទយោ ហានន្តិ។
យេហិ បន សោ កម្មេហិ តត្ថ បណ្ឌន្នោ, តានិ សកានិ កម្មានិយេវ នំ តត្ថ
ហានន្តិ កម្មស្សកតំ ទីបេតិ, ន និរយចាលានំ អភាវំ។ សកវាទិនា បន
តមេនំ, ភិក្ខុវេតិ អាកតានិ សុត្ថបទានិ នីតត្ថានេវាតិ។

និរយចាលកថាវណ្ណានា។

៤. តិរច្ឆានកថាវណ្ណានា

៨៦៩-៨៧០. ឥន្ទានិ តិរច្ឆានកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ទេវេសុ
ឯវាវណាទយោ ទេវបុត្តា ហត្ថិវណ្ណំ អស្សវណ្ណំ វិកុព្ពន្ធិ, នត្ថិ តត្ថ
តិរច្ឆានគតា។ យេសំ បន តិរច្ឆានវណ្ណិនោ ទេវបុត្តេ ទិស្វា “អត្ថិ ទេវេសុ
តិរច្ឆានគតា”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,

បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ ទេវយោនិយំ តិរច្ឆានគតា សិយុំ,
តិរច្ឆានយោនិយម្បិ ទេវា សិយុំ”ន្តិ ចោទេតុំ អត្ថំ តិរច្ឆានគតេស្វតិអាទិមាហ។
កីជាតិអាទិ យេសំ សោ អភារំ ឥច្ឆតិ, តេ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ ឯវាវណោតិ បញ្ចេ
តស្ស អត្ថិតាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស, ន តិរច្ឆានគតស្ស។ ហត្ថិតាតិអាទិ
“យទិ តត្ថ ហត្ថិតាតិយោ សិយុំ, ហត្ថិតាតិយោបិ សិយុំ”ន្តិ ចោទេនតុំ វុត្តំ។ តត្ថ
យាវសិកាតិ យវស្ស ឆាយកា។ ការណីកាតិ ហត្ថាចរិយាទយោ, យេហិ តេ
នាវាវំធំ ការណំ ករេយ្យំ។ ភត្តការកាតិ ហត្ថិតាតិអាទិ ភត្តរន្ទកា។ ន ហេវន្តិ
តថា អនិច្ចន្តោ បដិក្ខបតីតិ។

តិរច្ឆានកថាវណ្ណានា។

៥. មគ្គកថាវណ្ណានា

៨៧២-៨៧៥. ឥទានិ មគ្គកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យេសំ “បុព្វេវ ខោ បនស្ស
កាយកម្មំ វចីកម្មំ អាជីវោ សុបរិសុទ្ធា ហោតី”តិ (អ. និ. ៣.៤៣១) ឥទព្វេវ
សុត្តំ សម្មាវាទាកម្មន្តាជីវានព្វា ចិត្តវិប្បយុត្តតំ និស្សាយ “និប្បវិយាយេន
បញ្ចន្តិកោវ មគ្គោ”តិ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហិសាសកានំ, តេ សន្ធាយ
បញ្ចន្តិកាតិ បុព្វា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សម្មាវាទា មគ្គដ្ឋំ, សា ច ន
មគ្គាតិអាទិ បរសមយវសេន វុត្តំ។ បរសមយស្មិញ្ញា សម្មាវាទាទយោ មគ្គដ្ឋន្តិ
អាគតា។ រូបត្តា បន មគ្គោ ន ហោតីតិ វណ្ណិតា។ សម្មាទិដ្ឋិ មគ្គដ្ឋន្តិអាទិ
មគ្គដ្ឋស្ស អមគ្គតា នាម នត្ថិតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ បុព្វេវ ខោ បនស្សាតិ សុត្ត
បរិសុទ្ធសីលស្ស មគ្គការវា នាម ហោតិ, ន ឥតរស្សាតិ
អាគមនិយបដិបទាយ វិសុទ្ធិការវទស្សនត្ថំ “កាយកម្មំ វចីកម្មំ អាជីវោ
សុបរិសុទ្ធា ហោតី”តិ វុត្តំ, ន ឥមេហិ វិនា បញ្ចន្តិកការវទស្សនត្ថំ។ តេនេវាហ

“ឯវមស្សយំ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ភាវនាចារិប្បវី គច្ឆតី” តិ។ សកវាទិនា
អាភតសុត្តំ និតត្ថមេវា តិ។

មគ្គកថាវណ្ណានា។

៦. ព្យាណកថាវណ្ណានា

៨៧៦-៨៧៧. ឥនានិ ព្យាណកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ធម្មចក្កប្បវត្តនេ
ទ្វាទសាការព្យាណំ សន្ធាយ “ទ្វាទសវត្ថុកំ ព្យាណំ លោកុត្តរ” ន្តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ បុព្ពសេសិយានំ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។
អថ នំ “សចេ តំ ទ្វាទសវត្ថុកំ, ទ្វាទសហិ មគ្គព្យាណោហិ ភវិតត្ថ” ន្តិ ចោទេតុ
ទ្វាទសាភិអាទិមាហ។ ឥតរោ មគ្គស្ស ឯកត្ថំ សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ, ឯកេកស្មី
សច្ចេ សច្ចព្យាណាភិច្ចព្យាណាកតព្យាណានំ វសេន ព្យាណានានត្ថំ សន្ធាយ
បដិជាតាតិ។ ទ្វាទស សោតាបត្តិមគ្គាភិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ ននុវត្ថំ
ភគវតាតិ សុត្ថំ សទ្ធិ បុព្ពភាគបរភាគេហិ ព្យាណានានត្ថំ ធីបេតិ, ន
អរិយមគ្គស្ស ទ្វាទស ព្យាណាតំ។ តស្មា អសាធកន្តិ។

ព្យាណកថាវណ្ណានា។

វីសតិមោ វគ្គោ។

ចតុត្ថបណ្ណាសកោ សមត្តោ។

២០. ឯកវីសតិមវគ្គោ

១. សាសនកថាវណ្ណានា

៨៧៨. ឥន្ទានិ សាសនកថា នាម ហោតិ។ វត្ត តិស្សោ សង្កឹតិយោ សន្ទាយ
“សាសនំ នំ កត”ន្តិ ច “អត្ថិ កោចិ វតថាគតស្ស សាសនំ នំ ករោតិ”តិ ច
“លញ្ញា វតថាគតស្ស សាសនំ នំ កាតុ”ន្តិ ច យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯកទ្វានំ
ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ទាយ តិសុបិ កថាសុ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ សតិបដ្ឋានាទិអាទិ សាសនំ នាម សតិបដ្ឋានាទិយោ ចេវ អរិយធម្មា,
កុសលាទីនញ្ច ទេសនា។ វត្ត យេសំ ភគវតា ទេសិតា សតិបដ្ឋានាទិយោ,
វេបេត្វា តេ អញ្ញេសំ វា សតិបដ្ឋានាទីនំ ករណេន អកុសលាទីនំ វា
កុសលាទិការករណេន សាសនំ នំ កតំ នាម ភវេយ្យ, កី តំ ឯវំ កតំ កេនចិ,
អត្ថិ វា កោចិ ឯវំ ករោតិ, លញ្ញា វា ឯវំ កាតុន្តិ តិសុបិ បុច្ឆាសុ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។
សេសំ សព្ពត្ត យថាថាឡិមេវ និយ្យាតិវិ។

សាសនកថាវណ្ណានា។

២. អវិវិត្តកថាវណ្ណានា

៨៧៩-៨៨០. ឥន្ទានិ អវិវិត្តកថា នាម ហោតិ។ វត្ត យស្ស បុគ្គលស្ស យោ
ធម្មោ បច្ចុប្បន្នោ, សោ តេន អវិវិត្តោ នាមាតិ ឥទំ សកសមយេ សន្និដ្ឋានំ។
យស្មា បន បុប្ផនេន តេធាតុកា ធម្មា អបរិញ្ញាតា, តស្មា សោ
ឯកក្ខណេយេវ សព្វេហិបិ តេធាតុកេហិ ធម្មេហិ អវិវិត្តាតិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ តេសញ្ញេវ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
ជស្សេហិវិអាទិ សព្វេសំ ជស្សាទីនំ ឯកក្ខណេ បវត្តិទោសទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។
សេសំ សព្ពត្ត ឧត្តានត្ថមេវាវិ។

អវិវិត្តកថាវណ្ណានា។

៣. សញ្ញាជនកថាវណ្ណានា

៨៨១-៨៨២. ឥន្ទានិ សញ្ញោជនកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា អរហា សព្វំ
 ពុទ្ធវិសយំ ន ជាតាតិ, តស្មា តស្ស តត្ថ អវិជ្ជាវិចិត្តាហិ អប្បហំនាហិ
 ភវិតព្ពន្ធិ សញ្ញាយ “អត្ថិ កិញ្ចិ សញ្ញោជនំ អប្បហាយ អរហត្តប្បត្តិ” តិ យេសំ
 លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ មហាសង្ឃិកានំ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
 ឥតរស្ស។ អត្ថិ កិញ្ចិ សក្កាយទិដ្ឋិតិអាទិ អរហតោ
 សព្វសំយោជនប្បហានទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ សព្វំ ពុទ្ធវិសយន្តិ បញ្ញាទ្វយេ អរហតោ
 សព្វញ្ញតញ្ញាណាភាវេន បដិសេធា កតោ, ន អវិជ្ជាវិចិត្តានំ អប្បហានេន។
 ឥតរោ បន តេសំ អប្បហំនតំ សន្ទាយ តេន ហំតិ លទ្ធិ បតិដ្ឋបេតិ។ សា
 អយោនិសោ បតិដ្ឋាបិតត្តា អប្បតិដ្ឋិតាវ ហោតិ តិ។

សញ្ញោជនកថាវណ្ណានា។

៤. ឥន្ទិកថាវណ្ណានា

៨៨៣-៨៨៤. ឥន្ទានិ ឥន្ទិកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ឥន្ទិ នាមេសា កត្តចិ
 ឥដ្ឋតិ, កត្តចិ ន ឥដ្ឋតិ, អនិច្ចាធិនំ និច្ចាធិករណោ ឯកន្តេនេវ ន ឥដ្ឋតិ។
 សភាគសន្តតិ បន បរិវត្តត្វាវិសភាគសន្តតិករណោ វា
 សភាគសន្តតិវសេនេវ ចិរតរប្បវត្តនេ វា យេសំ អត្ថាយ ករិយតិ, តេសំ
 បុញ្ញាធិនិ ការណានិ និស្សាយ កត្តចិ ឥដ្ឋតិ, ភិក្ខុនំ អត្ថាយ ចានិយស្ស
 សប្បិទ្ធិរាធិករណោវិយ មហាធាតុនិធានេ ធិចាធិនំ ចិរសន្តានប្បវត្តនេវិយ
 ចាតិ ឥទំ សកសមយេ សន្និដ្ឋានំ។ យំ បន អាយស្មា បិលិន្ទវន្តោ រញ្ញោ ចាសាទំ
 សុវណ្ណាន្តេវ អធិមុច្ឆិ, តំ និស្សាយ យេសំ “អត្ថិ អធិប្បាយឥន្ទិ” តិ លទ្ធិ,
 សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ, តេ សន្ទាយ អត្ថិ អធិប្បាយឥន្ទិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស។
 តត្ថ អធិប្បាយឥន្ទិ អធិប្បាយឥន្ទិ, យថាធិប្បាយំ ឥដ្ឋនឥន្ទិ អត្ថោ។
 អាមន្តាតិ លទ្ធិមត្តេ វត្វា បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ អថ នំ អនិច្ចាធិនំ និច្ចាធិតាយ

អនុយុត្តិកំ និច្ចបណ្ណា រុក្ខា ហោត្តិកាទិមាហា។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេ។
លទ្ធិបតិដ្ឋាបនេ សុវណ្ណា ច បណ្ឌិតិ រញ្ជ្ជា បុញ្ញបនិស្សយេន អាសិ, ន
កេរលំ ថេរស្ស អធិប្បាយេនេ។ តស្មា អសាធកមេតន្តិ។

ឥទ្ធិកថាវណ្ណា។

៥. ពុទ្ធកថាវណ្ណា

៨៨៥. ឥទានិ ពុទ្ធកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ ឋបេត្វា តស្មី តស្មី កាលេ
សវីរេមត្តតំ អាយុវេមត្តតំ បកាវេមត្តតញ្ច សេសេហិ ពុទ្ធជម្មហិ ពុទ្ធានំ
ពុទ្ធមហិ ហិរាតិវេកតា ឆាម នត្ថិ។ យេសំ បន អវិសេសេនេ អត្ថិតិ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ទាយ អត្ថិ ពុទ្ធានន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ អថ នំ ពុទ្ធជម្មហិ អនុយុត្តិកំ សតិបដ្ឋានតោតិ អាទិមាហា។ ឥតរោ
តេសំ វសេន ហិរាតិវេកតំ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិយេវាតិ។

ពុទ្ធកថាវណ្ណា។

៦. សព្ពទិសាកថាវណ្ណា

៨៨៦. ឥទានិ សព្ពទិសាកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ ចត្វសុ ទិសាសុ ហេដ្ឋា
ឧបរិទិ សមន្តតោ លោកធាតុសន្និវាសំ, សព្ពលោកធាតុសុ ច ពុទ្ធា អត្ថិតិ
អត្តនោវិកប្បសិប្បំ ឧប្បាទេត្វា “សព្ពទិសាសុ ពុទ្ធា តិដ្ឋន្តិ” តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ មហាសង្ឃីកានំ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ បុរត្ថិមាយាតិ បុដ្ឋោ សក្យមុនី សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ។ បុន បុដ្ឋោ
លទ្ធិវសេន អញ្ញាលោកធាតុយំ វិទំ សន្ទាយ បដិជាតាតិ។ កិណ្ឌាមោ សោ

កកវាតិអាទិ “សេច តំ ជាធាសិ, ឆាមាទិវសេន ទំ កេថហិ” តិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។
ឥមីនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតញ្ចាតិ។

សព្ពទិសាកថាវណ្ណានា។

៧. ធម្មកថាវណ្ណានា

៨៨៧-៨៨៨. ឥនានិ ធម្មកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា វុទាទយោ
វុទាទិសភាវេន និយតាន ទំ សភាវំ វិជហន្តិ, តស្មា សព្ពធម្មា និយតាតិ យេសំ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានញ្ចេវ ឯកច្ឆានញ្ច ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ធាយ សព្ព
ធម្មាតិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតវស្ស។ អថ ទំ “សេច តេ និយតា,
មិច្ឆត្ថនិយតា វា សិយុំ សម្មត្ថនិយតា វា, ឥតោ អញ្ញោ និយាមោ នាម នត្ថិ” តិ
ចោទេតុ មិច្ឆត្ថនិយតាតិអាទិមាហ។ តត្ថ បដិក្ខេចោ ច បដិញ្ញា ច បរវាទិស្ស។
រូបំ រូបជ្ជនាតិអាទិ យេនត្ថេន និយតាតិ វេទតិ, តស្ស វសេន ចោទេតុ វុត្ថំ។
តត្រាយំ អធិប្បាយោ - រូបញ្ចី រូបជ្ជេន និយតន្តិ រូបំ រូបមេវ, ន វេទនាទិសភាវន្តិ
អធិប្បាយេន វត្ថុតំ, ឥតោ អញ្ញោ ជា ន វត្ថុតំ។ កស្មា? រូបជ្ជតោ អញ្ញស្ស រូបស្ស
អភាវា។ រូបសភារោ ហិ រូបជ្ជោ, រូបសភារោ ច រូបមេវ, ន រូបតោ អញ្ញោ។
វេទនាទិហិ បនស្ស នានត្ថបញ្ញាបនត្ថំ ឯស វោហារោ ហោតីតិ។ តស្មា “រូបំ
រូបជ្ជេន និយត” ត្ថិ វេទនេន រូបំ និយតន្តិ វុត្ថំ ហោតិ។ និយតញ្ច នាម
មិច្ឆត្ថនិយតំ វា សិយា សម្មត្ថនិយតំ វា, ឥតោ អញ្ញោ និយាមោ នាម នត្ថិតិ។
អថ កស្មា បដិជាតាតិ? អត្ថន្តវសេន។ រូបំ រូបជ្ជេន និយតន្តិ ឯត្ថ ហិ រូបំ
រូបមេវ, ន វេទនាទិសភាវន្តិ អយមត្ថោ។ តស្មា បដិជាតាតិ។ ឥតោ អញ្ញោ ជា
បនស្ស និយតត្ថំ នត្ថិតិ បុន តេនេវ នយេន ចោទេតុ មិច្ឆត្ថនិយតន្តិអាទិមាហ។
តំ សព្ពំ ឧត្តានត្ថមេវ។ តេន ហិ រូបន្តិ លទ្ធិបិ អយោនិសោ បតិដ្ឋាបិតត្ថា
អប្បតិដ្ឋិតាវ ហោតីតិ។

ធម្មកថាវណ្ណានា។

៨. កម្មកថាវណ្ណានា

៨៨៩-៨៩០. ឥទានិ កម្មកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “យស្មា
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយានិទិ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយដ្ឋានិហិ និយតានិ, តស្មា សព្វេ កម្មា
និយតា”តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ តេសញ្ញោ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយដ្ឋាននិ ឯត្ថ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយដ្ឋមេវ។ សចេ ទិដ្ឋេវ ធម្មេវីចាកំ ទានុំ សក្កោតិ ទេតិ, នោ ច
អហោសិកម្មំ នាម ហោតិ ឥតិ ឥមមត្ថំ សន្ទាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស។
មិច្ឆត្តសម្មត្តនិយាមវសេន បនេតំ អនិយតមេវាតិ សព្វំ ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្ពន្ធិ។

កម្មកថាវណ្ណានា។

ឯកវិសតិមា វគ្គោ។

២២. ពាវិសតិមវគ្គោ

១. បរិនិព្វានកថាវណ្ណានា

៨៩២. ឥទានិ បរិនិព្វានកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “យស្មា អរហា
សព្វញ្ញវិសយេ អប្បហ័នសំយោជនោវ បរិនិព្វាយតិ, តស្មា អត្ថិ កិញ្ចិ
សំយោជនំ អប្បហាយ បរិនិព្វាន”ន្តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ
សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ថ ហោជ្ជា
វុត្តនយមេវាតិ។

បរិទិព្ពានកថាវណ្ណានា។

២. កុសលចិត្តកថាវណ្ណានា

៨៩៤-៨៩៥. ឥនាទិ កុសលចិត្តកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា អរហា
សតិវេបុល្លប្បត្តោ បរិទិព្ពាយន្តោបិ សតោ សម្មជាតោវ បរិទិព្ពាតិ, តស្មា
កុសលចិត្តោ បរិទិព្ពាយតីតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ធាយ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ យស្មា កុសលចិត្តោ នាម
បុញ្ញាភិសន្ធារាភិសន្ធារណាទិវសេន ហោតិ, តស្មា តេនត្ថេន ចោទេតុំ អរហា
បុញ្ញាភិសន្ធារាភិសន្ធារណាទិមាហា។ សេសមេត្ថ យថាថាឡិមេវ និយ្យាតិ។ សតោ
សម្មជាតោតិ ឥទំ ជវនក្ខណោ កិរិយសតិសម្មជញ្ញានំ វសេន
អសម្មោហាមរណាទិបនត្ថំ វុត្ថំ, ន កុសលចិត្តទិបនត្ថំ។ តស្មា អសាធកន្ធិ។

កុសលចិត្តកថាវណ្ណានា។

៣. អានេញ្ញកថាវណ្ណានា

៨៩៦. ឥនាទិ អានេញ្ញកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ ភគវា ចតុត្ថជ្ឈានេ បីតោ
បរិទិព្ពាយីតិ សល្លក្ខេត្វា “អរហា អានេញ្ញេ បីតោ បរិទិព្ពាយីតិ” តិ យេសំ លទ្ធិ,
សេយ្យថាបិ ឯកច្ឆានំ ឧត្តរាបថកានំ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ បកតិចិត្តតិ ភវន្តចិត្តេ។ សព្វេ ហិ សញ្ញិនោ សត្តា ភវន្តចិត្តេ ឋត្វា
ភវន្តបរិយោសានេន ចុតិចិត្តេន កាលំ ករោន្តិ។ ឥតិ នំ ឥមិនា អត្ថេន ចោទេតុំ
ឯវមាហា។ តត្ថ កិញ្ញាបិ ចតុវេការភវេ អរហតោ បកតិចិត្តម្បិ អានេញ្ញំ
ហោតិ, អយំ បន បញ្ញោ បញ្ញាវេការភវវសេន ឧទ្ធដោ។ តស្មា នោ ច វត វេ
វត្ថុព្ពេតិ អាហា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អានេញកថាវណ្ណាន។

២. ធម្មាភិសមយកថាវណ្ណាន

៨៩៧. ឥទានិ ធម្មាភិសមយកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ អតីតកវេ សោតាបន្នំ
មាតុកុច្ឆិយំ វសិត្វានិក្ខន្ធីទិស្វា “អត្ថិ គព្ពសេយ្យាយ ធម្មាភិសមយោ”តិ
យេសំលទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯកទ្វានំ ឧត្តរាបថកានំ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ “យទិ តត្ថ ធម្មាភិសមយោ អត្ថិ,
ធម្មាភិសមយស្ស ការណេហិ ធម្មទេសនាទីហិ ភវិតត្ថ”ន្តិ ហោទេតុំ អត្ថិ
គព្ពសេយ្យាយ ធម្មទេសនាទិអាទិមាហ។ សុត្តស្សាទិអាទិ ភវន្តីវា សន្ទាយ
វុត្តំ។ គព្ពសេយ្យាយ ហិ យេតុយ្យេន ភវន្តីមេវ បវត្តតិ។ តេនេវ សត្តោ
កិរិយមយប្បវត្តាកាវា សុត្តោ, ភាវនានុយោគស្ស អភាវា បមត្តោ,
កម្មដ្ឋានបរិក្កាហកានំ សតិសម្មជញ្ញានំ អភាវា មុដ្ឋស្សតិ អសម្មជាណោ
នាម ហោតិ, តថាវុបស្ស កុតោ ធម្មាភិសមយោតិ?

ធម្មាភិសមយកថាវណ្ណាន។

៥-៧. តិស្សោបិកថាវណ្ណាន

៨៩៨-៩០០. ឥទានិ តិស្សោបិកថា នាម ហោន្តិ។ តត្ថ អចិរជាតានំ បន
សោតាបន្នានំ អរហត្តប្បត្តិ សុប្បវាសាយ ច ឧចាសិកាយ សត្តវស្សិកំ គព្ពំ
ទិស្វា “អត្ថិ គព្ពសេយ្យាយ អរហត្តប្បត្តិ”តិ ច សុបិនេ អាកាសគមនាទីនិ
ទិស្វា “អត្ថិ ធម្មាភិសមយោ”តិ ច “អត្ថិ តត្ថ អរហត្តប្បត្តិ”តិ ច ឥធាបិ យេសំ
លទ្ធិយោ, សេយ្យថាបិ តេសញ្ជោវ; តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត បុរិមកថា សទិសមេវាតិ។

តិស្សោបិកថាវណ្ណានា។

៨. អព្យាកតកថាវណ្ណានា

៩០១-៩០២. ឥទានិ អព្យាកតកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ “អត្ថេសា, ភិក្ខុវេ,
ចេតនា, សា ច ខោ អព្ពោហារិកា”តិ (ចារា. ២៣៥) វចនតោ “សព្វំ
សុបិនគតស្ស ចិត្តំ អព្យាកត”ន្តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯកទ្វានំ
ឧត្តរាបថកានញ្ញោវ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។
សេសមេត្ត យថា ចាឡិមេវ និយ្យាតិ។ សុបិនគតស្ស ចិត្តំ អព្ពោហារិកន្តិ ឥទំ
អាបត្តិ សន្ទាយ វុត្តំ។ សុបិនគតស្ស ហិ ចាណាតិចាតាទិវសេន កិញ្ចាបិ
អកុសលចិត្តំ បវត្តតិ, វត្តិកោបនំ បន នត្តិតិ ន សក្កា តត្ថ អាបត្តិ
បញ្ញាបេតុ។ ឥមិនា ការណេន តំ អព្ពោហារិកំ, ន អព្យាកតត្ថាតិ។

អព្យាកតកថាវណ្ណានា។

៩. អាសេវនបច្ចយកថាវណ្ណានា

៩០៣-៩០៥. ឥទានិ អាសេវនបច្ចយកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា សព្ពេ
ធម្មា ខណិកា, ន កោចិ មុហុត្តម្យិ វត្ថុ អាសេវនបច្ចយំ អាសេវតិ នាម។
តស្មា នត្តិ កិញ្ចា អាសេវនបច្ចយតា។ អាសេវនបច្ចយតាយ ឧប្បន្នំ បន ន កិញ្ចា
អត្ថិតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ តេសញ្ញោវ, តេ សន្ទាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ សុត្តវសេនេវ បញ្ញាបេតុ ននុវុត្តំ ភគវតា
ចាណាតិចាតាតិអាទិ អាភតំ។ តំ សព្វំ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អាសេវនបច្ចយកថាវណ្ណានា។

១០. ខណិកកថាវណ្ណានា

៩០៦-៩០៧. ឥន្ទានិ ខណ្ឌិកកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ យស្មា សព្វសង្ខតធម្មា
អនិច្ចា, តស្មា ឯកចិត្តក្ខណ្ឌិកាយេវ។ សមាធាយ ហិ អនិច្ចតាយ ឯកោ លហំ
ភិជ្ជតិ, ឯកោ ចិរេនាតិ កោ ឯត្ថ និយាមោតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ
បុព្វសេលិយាបរសេលិយានំ; តេ សន្ទាយ ឯកចិត្តក្ខណ្ឌិកាតិ បុព្វា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ ចិត្តេ មហាបជីវីតិអាទីសុ តេសំ តថា
សណ្ឋានំ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ ចក្ខាយតនន្តិអាទិ “យទិ សព្វេ
ឯកចិត្តក្ខណ្ឌិកា ភវេយ្យំ, ចក្ខាយតនាទីនិ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីហិ សទ្ធិយេវ
ឧប្បជ្ជិត្វា និរុដ្ឋយ្យ” ត្ថិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។ ឥតរោ បន អន្តោមាតុកុច្ឆិកតស្ស
វិញ្ញាណុប្បត្តិ សន្ទាយ បដិក្ខិបតិ, បវត្ថំ សន្ទាយ លទ្ធិវសេន បដិជានាតិ។
សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។ តេន ហិ ឯកចិត្តក្ខណ្ឌិកាតិ យស្មា និច្ចា ន
ហោតិ, តស្មា ឯកចិត្តក្ខណ្ឌិកាតិ អត្ថនោ រុចិយា ការណំ វទតិ។ តំ
អវុត្ថសទិសមេវាតិ។

ខណ្ឌិកកថាវណ្ណានា។

ពារីសតិមោ វគ្គោ។

២៣. តេវីសតិមវគ្គោ

១. ឯកាធិប្បាយកថាវណ្ណានា

៩០៨. ឥន្ទានិ ឯកាធិប្បាយកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ កាវុញ្ញេន វា ឯកេន
អធិប្បាយេន ឯកាធិប្បាយោ, សំសារេ វា ឯកតោ ភវិស្សាមាតិ ឥត្តិយា សទ្ធិ
ពុទ្ធបូជាទីនិ កត្វា បណិធិវសេន ឯកោ អធិប្បាយោ អស្សាតិ ឯកាធិប្បាយោ។
ឯវុចោ ទ្វិន្ទម្បិ ជនានំ ឯកាធិប្បាយោ មេតុនោ ធម្មោ បដិសេវិតត្តោតិ យេសំ

លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ អន្ធកានព្រាវ វេតុល្លកានព្រា; តេ សន្ធាយ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត យថាចាឡិមេវ និយ្យាតីតិ។

ឯកាធិប្បាយកថាវណ្ណានា។

២. អរហន្តវណ្ណកថាវណ្ណានា

៩០៩. ឥទានិ អរហន្តវណ្ណកថា ឆាម ហោតិ។ តត្ថ ភីរិយាបថសម្មន្នេ
អាកប្បសម្មន្នេ ចាបភិក្ខុ ទិស្វា “អរហន្តានំ វណ្ណាន អមនុស្សា មេដុនំ ធម្មំ
បដិសេវន្តី” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ ឯកទ្វានំ ឧត្តរាបថកានំ; តេ សន្ធាយ
បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

អរហន្តវណ្ណកថាវណ្ណានា។

៣-៧. ឥស្សរិយកាមការិកាកថាវណ្ណានា

៩១០-៩១២. ឥទានិ ឥស្សរិយកាមការិកាកថា ឆាម ហោតិ។
ធម្មន្តជាតកាធិនិ សន្ធាយ “ពោធិសត្តោ ឥស្សរិយកាមការិកាហេតុ វិនិចាតំ
គច្ឆតិ, គព្ពសេយ្យំ ឌីក្កមតិ, ទុក្ករការិកំ អកាសិ, អបរន្តបំ អកាសិ, អញ្ចំ
សត្តារំ ឧទ្ទិសី” តិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យជាបិ អន្ធកានំ, តេ សន្ធាយ បុច្ឆា
សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ សេសំ បឋមកថាយំ ឧត្តានត្ថមេវ។
ទុតិយកថាយំ ឥទ្ធិមាតិ យទិ ឥស្សរិយកាមការិកាហេតុ គច្ឆេយ្យ, ឥទ្ធិយា
គច្ឆេយ្យ, ន កម្មវសេនាតិ ចោទនត្ថំ វុត្ថំ។ ឥតរោ បន បឋមបញ្ចោ ភាវនាមយំ
សន្ធាយ បដិក្ខិបតិ។ ទុតិយបញ្ចោ បុញ្ញិទ្ធិ សន្ធាយ បដិជាតាតិ។ តតិយកថាយំ
ឥស្សរិយកាមការិកាហេតុ ឆាម ទុក្ករការិកា មិច្ឆាទិដ្ឋិយា កិរិយតិ។ យទិ ច

សោ តំ ករេយ្យ, សស្សតាធីនិបិ គណ្ហោយ្យាតិ ចោទនត្ថំ សស្សតោ
លោកោតិអាទិ វុត្ថំ។ ចតុត្ថកថាយម្យំ ឯសេវ នយោតិ។

ឥស្សរិយកាមការិកាកថាវណ្ណានា។

៨. បតិវ្យាបកថាវណ្ណានា

៩០៥-៩០៦. ឥទានិ វាគបតិវ្យាបកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ
មេត្តាករុណាមុទិតាយោ សន្ទាយ “ន វាកោ វាគបតិវ្យាបកោ”តិ ច
ឥស្សមច្ឆរិយកុក្កុទ្ធានិ សន្ទាយ “ន ទោសោ ទោសបតិវ្យាបកោ”តិ ច
ហសិតុប្បាទំ សន្ទាយ “ន មោហោ មោហបតិវ្យាបកោ”តិ ច ទុម្ពុត្ថំ បុគ្គលានំ
និគ្គហំ បេសលានំ ភិក្ខុនំ អនុគ្គហំ ចាបគរហិតំ កល្យាណបសំសំ
អាយស្មតោ បិលិន្ទវច្ឆស្ស វសលវាទំ ភគវតោ ខេឡាសកវាទំ
មោយបុរិសវាទញ្ច សន្ទាយ “ន កិលេសោ កិលេសបតិវ្យាបកោ”តិ ច យេសំ
លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ អន្ធកានំ; តេ សន្ទាយ សព្ពកថាសុ បុច្ឆា សកវាទិស្ស,
បដិញ្ញា ឥតរស្ស។ អថ នំ យស្មា ជស្សាទិបតិវ្យាបកា នជស្សាទយោ នាម នត្ថិ,
តស្មា វាគាទិបតិវ្យាបកា នវាគាទយោបិ នត្ថិ តិ ចោទេតុំ អត្ថិ ន
ជស្សាតិអាទិមាហា។ ឥតរោ តេសំ អភាវា បដិក្ខិបតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ
ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បតិវ្យាបកថាវណ្ណានា។

៩. អបរិនិប្បន្នកថាវណ្ណានា

៩០៧-៩០៨. ឥទានិ អបរិនិប្បន្នកថា នាម ហោតិ។ តត្ថ -

“ទុក្ខមេវ ហិ សម្មោតិ, ទុក្ខំ តិដ្ឋតិ វេតិ ច;

នាញាត្រ ទុក្ខា សម្ភាសិតិ, នាញា ទុក្ខា និរុជ្ឈតី"តិ។ (សំ. និ. ១.១៧១) -

វេទនំ និស្សាយ ទុក្ខញ្ញោវ បរិនិប្បន្នំ, សេសា ខន្ធាយ តនធាតុស្រ្ទិយ ធម្មា
អបរិនិប្បន្នាតិ យេសំ លទ្ធិ, សេយ្យថាបិ ឯកទ្វានំ ឧត្តរបថកានញ្ញោវ
ហេតុវាទានញ្ញោ; តេ សន្ធាយ រូបំ អបរិនិប្បន្នន្តិ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា
ឥតរស្ស។ អថ នំ "សចេ រូបំ អបរិនិប្បន្នំ, ន អនិច្ចាទិសកាវំ សិយា"តិ ចោទេតុ
រូបំ ន អនិច្ចន្តិអាទិមាហា។ ឥតរោ តថារូបំ រូបំ អបស្សន្តោ បដិក្ខិបតិ។ សកវាទិ
ននុរូបំ អនិច្ចន្តិអាទិ វេទនេន តស្ស ឯកំ លទ្ធិ បដិសេធស្វា ទុតិយំ បុច្ឆន្តោ
ទុក្ខញ្ញោវ បរិនិប្បន្នន្តិអាទិមាហា។ អថស្ស តម្បិ លទ្ធិ បដិសេធតុំ ន
យនិច្ចន្តិអាទិមាហា។ តត្រាយំ អធិប្បាយោ - ន កេវលញ្ញា បឋមសច្ចមេវ
ទុក្ខំ។ យំ បន កិញ្ចា អនិច្ចំ, តំ ទុក្ខមេវ។ រូបញ្ច អនិច្ចំ, តស្មា តម្បិ បរិនិប្បន្នំ។ ឥតិ
យំ តុំ វេទេសិ "រូបំ អបរិនិប្បន្នំ, ទុក្ខញ្ញោវ បរិនិប្បន្ន"ន្តិ, តំ នោវត វេ វត្ថុញ្ញ
“ទុក្ខញ្ញោវ បរិនិប្បន្ន”ន្តិ។ វេទនាទិមូលិកាទិសុបិ យោជនាសុ ឯសេវ នយោ។
ធម្មាយ តនធម្មធាតុសុ បន ឋេយ្យា និព្ពានំ សេសធម្មានំ វសេន អនិច្ចតា
វេទិតញ្ញា។ ស្រ្ទិយានិ អនិច្ចានេវាតិ។

អបរិនិប្បន្នកថាវណ្ណានា។

តេវីសតិមោ វគ្គោ។

និកមនកថា

ឯត្តាវតា ច -

បណ្ណាសកេហិ ចត្វហិ, តីហិ វគ្គហិ ចេវ ច;
សង្កហេត្វា កថា សញ្ញា, ឧនតិសតកេទនា។

កថាវត្ថុប្បករណំ, កថាមគ្គេសុ កោវិទោ;
យំ ជិនោ ទេសយំ តស្ស, និដ្ឋិតា អត្តវណ្ណាន។

ឥមំ តេរសមត្តេហិ, កាលាវារេហិ តន្តិយា;
ចិវដ្ឋិតតំ ធម្មស្ស, សម្ពុរោទេន យំ មយា។

យំ បត្តំ កុសលំ តេន, លោកាយំ សនរាមរោ;
ធម្មរាជស្ស សទ្ធម្ម-រសមេវាធិកច្ចត្វតិ។

កថាវត្ថុ-អដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អភិធម្មបិដកេ

យមកប្បករណ-អដ្ឋកថា

សម្ពុបេនេវ ទេវានំ, ទេវទេវោ សុរាសយេ;
កថាវត្ថុប្បករណំ, ទេសយំត្វា រណញ្ញហោ។

យមស្ស វិសយាតីតោ, នាធាយមកមណ្ឌិតំ;
អភិធម្មប្បករណំ, ធម្មំ ធម្មាន ទេសកោ។

យមកំ អយមាវត្ថុ-នីលាមលតន្តរុហោ;
យំ ទេសយំ អនុប្បត្តោ, តស្ស សំវណ្ណាធាគ្គមោ;
ឥទានិ យស្មា តស្មាស្ស, ហោតិ សំវណ្ណាធា អយន្តិ។

១. មូលយមកំ

ឧទ្ទេសវាវណ្ណានា

១. មូលយមកំ, ខន្ធយមកំ, អាយតនយមកំ, ជានុយមកំ, សច្ចយមកំ, សង្ខារយមកំ, អនុសយយមកំ, ចិត្តយមកំ, ធម្មយមកំ, វេទិយយមកន្តិ ឥមេសំ ទសន្នំ យមកានំ វសេន ឥទំ បករណំ ទសវិជេន វិភត្តន្តិ ហិ វុត្តំ។ តត្ថ យេសំ ទសន្នំ យមកានំ វសេន ឥទំ បករណំ ទសវិជេន វិភត្តំ, តេសញ្ញោវ ឥមស្ស ច បករណស្ស នាមត្ថោ តាវ ឯវំ វេទិតញ្ញោ - កេនជ្ឈេន យមកន្តិ? យុកឡជ្ឈេន។ យុកឡញ្ញិ យមកន្តិ វុច្ឆតិ - 'យមកថាជិហារិយំ, យមកសាលា'តិអាទីសុ វិយ។ ឥតិ យុកឡសង្ខារានំ យមកានំ វសេន ទេសិតត្តា ឥមេសុ ទសសុ ឯកេកំ យមកំ នាម។ ឥមេសំ បន យមកានំ សមូហភាវតោ សព្ពម្បតំ បករណំ យមកន្តិ វេទិតញ្ញំ។

តត្ថ មូលវសេន បុច្ឆាវិស្សជ្ឈនំ កត្វា ទេសិតត្តា ទសន្នំ តាវ សព្ពបឋមំ មូលយមកន្តិ វុត្តំ។ តស្ស ឧទ្ទេសវារោ, និទ្ទេសវារោតិ ទ្វេ វារា ហោន្តិ។ តេសុ ឧទ្ទិដ្ឋានុក្កមេន និទ្ទិសិតព្ពត្តា ឧទ្ទេសវារោ បឋមោ។ តស្ស យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេតេ កុសលមូលា; យេ វា បន កុសលមូលា, សព្ពេតេ ធម្មា កុសលាតិ ឥទំ យមកំ អាទិ។ តស្ស កុសលាកុសលមូលសង្ខារានំ ទ្វិន្នំ អត្តានំ វសេន អត្តយមកន្តិ វា, តេសញ្ញោវ អត្តានំ វសេន អនុលោមបដិលោមតោ បវត្តចាឡិធម្មវសេន ធម្មយមកន្តិ វា, អនុលោមបដិលោមតោ បវត្តបុច្ឆាវសេន បុច្ឆាយមកន្តិ វា តិជា យមកភារោ វេទិតញ្ញោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥតឆាន់ ឥតមេសំ យមកាន់ វសេន ទេសិតេ ឥមស្មី មូលយមកេ ឧទ្ទេសវាស្ស
តាវ នយយមកបុច្ឆាអត្ថវាប្បភេទវសេន ចាឡិវវត្តានមេវ ឯវំ វេទិតតំ -
កុសលត្ថិកមាតិកាយ ហិ ‘កុសលា ធម្មា’តិ ឥទំ អាទិបទំ និស្សយ
មូលនយោ, មូលមូលនយោ, មូលកនយោ, មូលមូលកនយោតិ ឥមេ ចត្តារោ
នយា ហោន្តិ។ តេសំ ឯកេកស្មី នយេ មូលយមកំ, ឯកមូលយមកំ,
អញ្ញមញ្ញមូលយមកន្ត តិណិ តិណិ យមកានិ។ ឯវំ ចតុសុ នយេសុ ទ្វាទស
យមកានិ, ឯកេកស្មី យមកេ អនុលោមបដិលោមវសេន ទ្វេ ទ្វេ បុច្ឆាតិ
ចតុរិសតិ បុច្ឆា, ឯកេកាយ បុច្ឆាយ សន្និដ្ឋានសំសយវសេន ទ្វេ ទ្វេ អត្តាតិ
អដ្ឋចត្តាលីស អត្តាតិ។

តត្ថ យេ កេចិ កុសលា ធម្មាតិ កុសលេសុ “កុសលា នុ ខោ, ន កុសលា នុ
ខោ”តិ សន្នេហាភាវតោ ឥមស្មី បទេ សន្និដ្ឋានត្តោ វេទិតញោ។ សព្វេតេ
កុសលមូលាតិ “សព្វេតេ កុសលា ធម្មា កុសលមូលា នុ ខោ, ន នុ ខោ”តិ ឯវំ
រិមតិវសេន បុច្ឆិតត្តា ឥមស្មី បទេ សំសយត្តោ វេទិតញោ។ សោ ច ខោ
វេនេយ្យានំ សំសយដ្ឋានេ សំសយទីបនត្ថំ វុត្តោ, តថាគតស្ស បន សំសយោ
នាម នត្ថិ។ ឥតោ បរេសុបិ បុច្ឆាបទេសុ ឯសេវ នយោ។

យថា ច កុសលបទំ និស្សយ ឥមេ ចត្តារោ នយា, ឯកេកស្មី នយេ តិណ្ឌំ
តិណ្ឌំ យមកានំ វសេន ទ្វាទស យមកានិ, ឯកេកស្មី យមកេ ទិទ្ធិ ទិទ្ធិ បុច្ឆានំ
វសេន ចតុរិសតិ បុច្ឆា; ឯកេកាយ បុច្ឆាយ ទិទ្ធិ ទិទ្ធិ អត្តានំ វសេន
អដ្ឋចត្តាលីស អត្តា ច ហោន្តិ។ អកុសលបទំ និស្សយបិ តថេវ។ អព្យាកតបទំ
និស្សយបិ តថេវ។ តិណិបិ បទានិ ឯកតោ កត្វា និទ្ធិដ្ឋំ នាមបទំ និស្សយបិ
តថេវាតិ កុសលត្ថិកមាតិកាយ ចតុសុ បទេសុ សព្វេបិ សោឡស នយា,

អដ្ឋបត្តាលីស យមកានិ, ធន្ទវតិ បុច្ឆា, ទ្វេនវតិសតំ អត្តា ច ឧទ្ទេសវសេន
វត្តាតិ វេទិតញ្ចា។ ឯត្តាវតា មូលវារោ នាម បឋមំ ឧទ្ទិដ្ឋា ហោតិ។

តតោ បរំ យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្វេ តេ កុសលហេតុតិអាធយោ
តស្សេវ មូលវារស្ស វេវចនវសេន នវ វារា ឧទ្ទិដ្ឋា។ ឥតិ មូលវារោ, ហេតុវារោ,
និទានវារោ, សម្ពុវារោ, បកវារោ, សមុដ្ឋានវារោ, អាហារវារោ, អារម្មណវារោ,
បច្ចយវារោ, សមុទយវារោតិ សព្វេបិ ទស វារា ហោន្តិ។ តត មូលវារោ
អាគតបរិច្ឆេទនេវ សេសេសុបិ នយាធយោ វេទិតញ្ចាតិ សព្វេសុបិ ទសសុ
វារេសុ សដ្ឋិសតនយា, អសីតិអធិកានិ ចត្តារិ យមកសតានិ, សដ្ឋិអធិកានិ
នវបុច្ឆាសតានិ, វីសាធិកានិ ឯកុនវីសតិ អត្តសតានិ ច ឧទ្ទិដ្ឋានីតិ វេទិតញ្ចានិ។
ឯវំ តាវ ឧទ្ទេសវារេ នយយមកបុច្ឆាអត្តវារប្បកេទវសេន ចាឡិវត្តានមេវ
វេទិតញ្ចំ។

មូលំ ហេតុ និទានញ្ចាតិ គាថា ទសន្ទម្បី វារានំ ឧទ្ធានគាថា នាម។ តត
មូលាធិនិ សញ្ញានិបិ ការណវេវចនានេវ។ ការណញ្ចា បតិដ្ឋានដ្ឋេន មូលំ។
អត្តនោ ជលនិច្ឆាទនត្ថំ ហិរានោតិ បវត្តតីតិ ហេតុ។ ‘ហន្ត, នំ កល្យាណា’តិ
ទស្សន្តំវិយ អត្តនោ ជលំ និទេតីតិ និទានំ។ ឯតស្មា ជលំ សម្ពោតីតិ សម្ពុវោ។
បកវតីតិ បកវោ។ សមុដ្ឋាតិ ឯត្ត ជលំ, ឯតេន វា សមុដ្ឋាតីតិ សមុដ្ឋានំ។
អត្តនោ ជលំ អាហារតីតិ អាហារោ។ អប្បជិត្តិបិតព្ពេន អត្តនោ ជលេន
អាលម្ពិយតីតិ អាលម្ពណំ។ ឯតំ បដិច្ច អប្បជិត្តិបិត្វា ជលំ ឯតិ បវត្តតីតិ
បច្ចយោ។ ឯតស្មា ជលំ សមុទេតីតិ សមុទយោ។ ឯវមេតេសំ បទានំ វេចនត្តោ
វេទិតញ្ចា។

ឧទ្ទេសវារវណ្ណានា។

និទ្ទេសវារវណ្ណានា

៥០. ឥនានិ យេកេចិ កុសលា ធម្មាតិអាទិនា នយេន និទ្ទេសវារោ អារទ្ធោ។
តត្ថ យេ កេចីតិ អនវសេសវចនំ។ កុសលា ធម្មាតិ កុសលត្ថិកស្ស
បទភាជនេ វុត្តលក្ខណា អនវជ្ជសុខិវាចាកា កុសលសភាវា។ សព្វេតេ
កុសលមូលាតិ កីតេ សព្វេយេវ កុសលមូលាតិ បុច្ឆតិ។ តីណោវ
កុសលមូលានីតិ នតេ សព្វេ កុសលមូលានិ, អលោកាទីនិ បន តីណិ វ
កុសលមូលានីតិ អត្ថោ។ អវសេសា កុសលា ធម្មា ន កុសលមូលាតិ
អវសេសា ជស្សនយោ កុសលា ធម្មា កុសលមូលានិ នាម ន ហោន្តិ។ អថ វា
អវសេសា ជស្សនយោ កុសលា ធម្មាយេវ នាម, ន កុសលមូលានីតិបិ អត្ថោ។
យេ វា បន កុសលមូលាតិ យេ វា បន បឋមបុច្ឆាយ ទុតិយបទេន
កុសលមូលាតិ តយោ អលោកាទយោ គហិតា។ សព្វេតេ ធម្មា កុសលាតិ កី
តេ សព្វេ តយោបិ ធម្មា កុសលាតិ បុច្ឆតិ។ អាមន្តាតិ សព្វេសម្មិ
កុសលមូលានំ កុសលភាវំ សម្មជីដ្ឋន្តោ អាហា។ អយំ តាវ មូលនយេ
មូលយមកស្ស អត្ថោ។ ឥមិនា ឧទាយេន សព្វបុច្ឆាសុ វិស្សជ្ជននយោ
វេទិតព្ពោ។ យំ បន យត្ថ វិសេសមត្តំ អត្ថិ, តទេវ វណ្ណាយិស្សាម។

៥១. ឯកមូលយមកេ តាវ សព្វេតេ កុសលមូលេន ឯកមូលាតិ
គណនជ្ជេន ឯកមូលកំ អគ្គហេត្វា សមាជជ្ជេន គហិតព្ពា។ អយព្ពេត្ថ អត្ថោ
- សព្វេតេ កុសលមូលេន សមាជមូលា។ យំ ជស្សស្ស មូលំ, តទេវ
វេទនាទីនន្តិ។ អថ នេសំ តថាភាវំ សម្មជីដ្ឋន្តោ អាមន្តាតិ អាហា។
កុសលសមុជ្ជានន្តិ កុសលចិត្តសមុជ្ជានរូបំ ទស្សិតំ។ ឯកមូលន្តិ
អលោកាទិនា កុសលមូលេន សមាជមូលំ។ យថេវ ហិ ជស្សនីនំ

អលោកាធយោ ហេតុបច្ចយត្តា មូលំ, តថា តំ សមុជ្ជានរូបស្សាបិ,
កុសលលក្ខណាភាវេន បន តំ ន កុសលំ។

៥២. អញ្ញមញ្ញយមកេ 'យេកេចិ កុសលា'តិ អបុច្ឆិត្វា យេកេចិ
កុសលមូលេន ឯកមូលាតិ បុច្ឆា កតា។ កស្មា? ឥមិនាបិ ព្យញ្ញនេន
តស្សេវ'ត្ថស្ស សម្ភវតោ។ កុសលមូលានីតិ ឥទំ បុរិមស្ស វិសេសនំ។ 'មូលានិ
យានិ ឯកតោ ឧប្បជ្ឈន្តី'តិ ហិ វុត្ថំ, តានិ បន កុសលមូលានិបិ ហោន្តិ
អកុសលអព្យាកតមូលានិបិ, ឥធ កុសលមូលានីតិ វិសេសនស្សនត្ថមិទំ វុត្ថំ។
អញ្ញមញ្ញមូលានិ ចាតិ អញ្ញមញ្ញំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយា ហោន្តីតិ អត្ថោ។
តស្សេវ' បដិលោមបុច្ឆាយ 'សព្វេ តេ ធម្មា កុសលមូលេន ឯកមូលា'តិ អវត្វា
សព្វេ តេ ធម្មា កុសលាតិ វុត្ថំ។ កស្មា? អត្ថវិសេសភាវតោ។ កុសលមូលេន
ឯកមូលាតិ ហិ បុច្ឆាយ កតាយ 'មូលានិ យានិ ឯកតោ ឧប្បជ្ឈន្តី'តិ ហោជ្ជា
វុត្ថនយេនេវ' វិស្សជ្ឈនំ កាតព្វំ កវេយ្យ, ឯវព្វា សតិ អត្ថវិសេសភាវោ ហោតិ។
តស្មា តថា អកត្វា ឯវំ បុច្ឆា កតា។ ឥមិនា ឧចាយេន មូលមូលនយានីសុបិ
អញ្ញមញ្ញមូលយមកេ បុច្ឆាវិសេសោ វេទិតញោ។

៥៣-៥៥. មូលមូលនយេ សព្វេ តេ កុសលមូលមូលាតិ សព្វេ តេ
កុសលមូលសម្ពាតា មូលាតិ បុច្ឆតិ។ ឯកមូលមូលាតិ សមាទដ្ឋេន ឯកមេវ
មូលមូលំ ឯតេសន្តិ ឯកមូលមូលា។ អញ្ញមញ្ញមូលមូលាតិ អញ្ញមញ្ញស្ស មូលំ
អញ្ញមញ្ញមូលំ, អញ្ញមញ្ញមូលំ ហេតុបច្ចយដ្ឋេន មូលំ ឯតេសន្តិ
អញ្ញមញ្ញមូលមូលា។

៥៦. មូលកនយេ កុសលមូលកាតិ ហេតុបច្ចយដ្ឋេន កុសលំ មូលំ
ឯតេសន្តិ កុសលមូលកា។

៥៧-៦០. មូលមូលកនយេ កុសលមូលមូលកាតិ កុសលានំ មូលំ
កុសលមូលំ។ ហេតុបច្ចយដ្ឋនេវ កុសលមូលំ មូលំ ឯតេសន្តិ
កុសលមូលមូលកាតិ។ អយំ តាវ កុសលបទំ និស្សាយ នយយមកបុច្ឆាសុ
វិសេសត្ថោ។

៦២-៧៣. អកុសលបទានីសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បទវិសេសោ,
អហេតុកំ អកុសលន្តិវិចិកិច្ឆាយ ចេវ ឧទ្ធច្ឆន ច សម្មយុត្តំ មោហំ សន្ធាយ
វុត្តំ។

៧៤-៨៥. អហេតុកំ អព្យាកតន្តិ អជ្ឈាវស ចិត្តប្បាទា រូបំ, និព្ពានញ្ច។
អព្យាកតមូលេន ន ឯកមូលន្តិ ឥធ បទ បេបេត្វា
សហេតុកអព្យាកតសមុដ្ឋានំ រូបំ, សេសំ លព្ពតិ។
សហេតុកអព្យាកតសមុដ្ឋានំ រូបំ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលំ ហោតិ, តំ
អញ្ញោហារិកំ កត្វា ឯកតោ លព្ពមានកវសេនេវ ចេតំ វិស្សជ្ជនំ កតំ។

៨៦-៩៧. នាមា ធម្មាតិ នាមសង្ខាតា ធម្មា។ តេ អត្ថតោ ចត្តារោ អរូបិនោ
ខន្ធា, និព្ពានញ្ច។ នវេវ នាមមូលានីតិ កុសលាកុសលអព្យាកតមូលវសេន នវ
មូលានិ។ អហេតុកំ នាមំ នាមមូលេន ន ឯកមូលន្តិ អហេតុកំ សព្ពម្មី
អជ្ឈាវស ចិត្តប្បាទិវិចិកិច្ចទ្ធច្ឆនសម្មយុត្តមោហានិព្ពានសង្ខាតំ នាមំ នាមមូលេន
ន ឯកមូលំ។ ន ហិ តំ តេន សទ្ធិ ឧប្បជ្ជតិ។ សហេតុកំ នាមំ នាមមូលេនាតិ
បទេបិ សហេតុកំ នាមំ នាមមូលេនាតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

មូលវារវណ្ណានា។

៩៨-៩៩. ហេតុវារាទីសុបិ ឥមិនាវុចាយេន អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ មូលំ ហេតុ
និទានញ្ញាតិកាថា យថានិទ្ធិដ្ឋានំ ទសន្នម្មី វារានំ បុន ឧទ្ធានវសេនេវ វុត្តាតិ។

មូលយមកវណ្ណានា។

២. ខន្ទយមកំ

១. បណ្ណាត្តិឧទ្ទេសវាវណ្ណានា

១. ឥនាទិ មូលយមកេ ទេសិតេយេវ កុសលាទិធម្មេ ខន្ធវសេន សង្កណ្ឌិត្វា
មូលយមកានន្តរំ ទេសិតស្ស ខន្ទយមកស្ស វណ្ណានា ហោតិ។ តត្ថ
បាឡិវត្តានំ តាវ វេទិតត្ថំ - ឥមស្មិញ្ចា ខន្ទយមកេ តយោ មហាវារា ហោត្តិ
- បណ្ណាត្តិវារោ, បវត្តិវារោ, បរិញ្ញាវារោតិ។ តេសុ បណ្ណាត្តិវារោ ខន្ធនំ
នាមាភិធានសោធនវសេនេវ គតត្តា បណ្ណាត្តិវារោតិ វុច្ចតិ។ បវត្តិវារោ តេន
សោធិតនាមាភិធានានំ ខន្ធនំ ឧប្បាទនិរោធវសេន បវត្តិ សោធយមាណោ
គតោ, តស្មា បវត្តិវារោតិ វុច្ចតិ។ បរិញ្ញាវារោ ឥមិនានុក្កមេន បវត្តានំ ខន្ធនំ
សម្ព័យេនេវ តិស្សេវា បរិញ្ញា ធិបយមាណោ គតោ, តស្មា បរិញ្ញាវារោតិ វុច្ចតិ។
តត្ថ បណ្ណាត្តិវារោ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសវសេន ធ្វើហាការេហិ វត្តិតោ។ ឥតវេសុវិសុ
ឧទ្ទេសវារោ នត្តិ។ អាទិតោ បដ្ឋាយ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវសេន ឯកធា វត្តិតា។ តត្ថ
បញ្ចក្ខន្ធាតិបទំ អាទិ កត្វា យាវ ន ខន្ធា, ន សង្ខារាតិ បទំ តាវ បណ្ណាត្តិវាស្ស
ឧទ្ទេសវារោ វេទិតត្ថោ។ បុច្ឆាវារោតិបិ តស្សេវ នាមំ។ តត្ថ បញ្ចក្ខន្ធាតិ អយំ
យមកវសេន បុច្ឆិតត្ថានំ ខន្ធនំ ឧទ្ទេសោ។ រូបក្ខន្ធា... ខេ... វិញ្ញាណក្ខន្ធាតិ
តេសញ្ញោវ បកេធាតោ នាមវត្តានំ។

២-៣. ឥនាទិ ឥមេសំ ខន្ធនំ វសេន បទសោធនវារោ,
បទសោធនមូលចក្កវារោ, សុទ្ធខន្ធវារោ, សុទ្ធខន្ធមូលចក្កវារោតិ ចត្តារោ
នយវារា ហោត្តិ។ តត្ថ រូបំ រូបក្ខន្ធា, រូបក្ខន្ធា រូបន្តិអាទិនា នយេន បទមេវ
សោធស្វា គតោ បទសោធនវារោ នាម។ សោ អនុលោមបដិលោមវសេន

ធុរិយោ ហោតិ។ តត្ថ អនុលោមវារេ រូបំ រូបក្ខន្ធា, រូបក្ខន្ធា រូប'ន្តិអាទិនិ បញ្ច
យមកានិ។ បដិលោមវារេបិ 'ន រូបំ, ន រូបក្ខន្ធា; ន រូបក្ខន្ធា ន រូប'ន្តិអាទិនិ
បញ្ចវេ។ តតោ បរំ តេសញ្ញាវ បទសោធនវារេ សោធិតានំ ខន្ធានំ រូបំ រូបក្ខន្ធា,
ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធា'តិអាទិនា នយេន ឯកេកខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ ចត្តារិ ចក្កានិ
ពន្ធិត្វា តតោ បទសោធនមូលកានំ ចក្កានំ អត្ថិតាយ
បទសោធនមូលចក្កវារោ នាម។ សោបិ អនុលោមបដិលោមវសេន ធុរិយោ
ហោតិ។ តត្ថ អនុលោមវារេ រូបំ រូបក្ខន្ធា, ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធា'តិអាទិនិ
ឯកេកខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ ចត្តារិ កត្វារីសតិ យមកានិ។ បដិលោមវារេបិ 'ន
រូបំ, ន រូបក្ខន្ធា; ន ខន្ធា ន វេទនាក្ខន្ធា'តិអាទិនិ រីសតិមេវ។

តតោ បរំ រូបំ ខន្ធា ខន្ធា រូប'ន្តិអាទិនា នយេន សុទ្ធខន្ធាវសេនេវ តតោ
សុទ្ធខន្ធាវារោ នាម។ តត្ថ ខន្ធា រូប'ន្តិអាទិនុ ខន្ធា រូបក្ខន្ធា, ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធា'តិ
អត្តោ គហេតញ្ញា។ កស្មា? និទ្ទេសវារេ ឯកំ ភាជិតត្តា។ តត្ថ ហិ រូបំ ខន្ធាតិ
អាមន្តា។ ខន្ធា រូបក្ខន្ធា'តិ រូបក្ខន្ធា ខន្ធា ចេវ រូបក្ខន្ធា ច, អវសេសា ខន្ធា ន
រូបក្ខន្ធា'តិ ឯកំ 'ខន្ធា រូប'ន្តិអាទិនំ ខន្ធា រូបក្ខន្ធា'តិអាទិនា នយេន បទំ ឧទ្ធវិត្វា
អត្តោវិកត្តា។ តេនេវ ច ការណេនសេ សុទ្ធខន្ធាវារោតិ វុត្តោ។ វេទនសោធនេ
វិយ ហិ ឯកំ ន វេទនំ បមាណំ។ យថា យថា បទ សុទ្ធខន្ធា លព្ពន្ធិ, តថា តថា
អត្តោវ បមាណំ។ បរតោ អាយតនយមកាទិនុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯសោបិ ច
សុទ្ធខន្ធាវារោ អនុលោមបដិលោមវសេន ធុរិយោ ហោតិ។ តត្ថ អនុលោមវារេ
រូបំ ខន្ធា ខន្ធា រូប'ន្តិអាទិនិ បញ្ច យមកានិ។ បដិលោមវារេបិ 'ន រូបំ ន ខន្ធា, ន
ខន្ធា ន រូប'ន្តិអាទិនិ បញ្ចវេ។

តតោ បរំ តេសញ្ញាវ សុទ្ធខន្ធានំ រូបំ ខន្ធា, ខន្ធា វេទនា'តិអាទិនា នយេន
ឯកេកខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ ចត្តារិ ចក្កានិ ពន្ធិត្វា តតោ សុទ្ធខន្ធមូលកានំ

ចក្កានំ អត្ថិតាយ សុទ្ធខន្ធមូលចក្កវារោ នាម។ តត្ថ ខន្ធវេទនាតិអាទីសុ ខន្ធវេទនាត្ថន្ធវេទនាតិអាទីនា នយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ ឥតរថា និទ្ទេសវារេន សទ្ធិវិរោធា ហោតិ។ សោមិ អនុលោមបដិលោមវសេន ធុរិវេទា ហោតិ។ តត្ថ អនុលោមវារេ រូបំ ខន្ធវេទនាតិអាទីនិ ឯកេកខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ ចត្តារិ កត្វាវីសតិ យមកានិ។ បដិលោមវារេបិ ‘ន រូបំ, ន ខន្ធវេទនា, ន ខន្ធវេទនាតិអាទីនិ វីសតិមេវ។ ឯវំ តាវ ឯកេន យមកសតេន ទ្វីហិ បុច្ឆាសតេហិ ឯកេកបុច្ឆាយ សន្និដ្ឋានសំសយវសេន ទ្វេ ទ្វេ អត្ថោ កត្វា ចត្វហិ ច អត្ថសតេហិ បដិមណ្ឌិតោ បណ្ណាត្តិវាវស្ស ឧទ្ទេសវារោ វេទិតញ្ចោតិ។

បណ្ណាត្តិឧទ្ទេសវារវណ្ណាន។

១. បណ្ណាត្តិនិទ្ទេសវារវណ្ណាន

២៦. ឥទានិ រូបំ រូបក្ខន្ធវេទនាតិអាទីនា នយេន និទ្ទេសវារោ អារទ្វោ។ តត្ថ រូបំ រូបក្ខន្ធវេទនា យំកិញ្ចា រូបន្តិ វុច្ឆតិ។ សព្វំ តំ រូបំ រូបក្ខន្ធវេទនា វេទនសោធនត្ថំ បុច្ឆតិ។ បិយរូបំ សាតរូបំ, រូបំ, ន រូបក្ខន្ធវេទនា យំ ‘បិយរូបំ សាតរូប’ន្តិ ឯត្ថ រូបន្តិ វុត្ថំ, តំ រូបមេវ, ន រូបក្ខន្ធវេទនា អត្ថោ។ រូបក្ខន្ធវេទនា រូបញ្ចោវ រូបក្ខន្ធវេទនា ចាតិ យោ បន រូបក្ខន្ធវេទនា, សោ រូបន្តិបិ រូបក្ខន្ធវេទនាបិ វុត្ថំ វុច្ឆតិ អត្ថោ។ រូបក្ខន្ធវេទនា រូបន្តិ ឯត្ថ បន យស្មា រូបក្ខន្ធវេទនា និយមេនេវ រូបន្តិ វុត្ថញ្ចោ។ តស្មា អាមន្តាតិ អាហា។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្វវិស្សន្តនេសុ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ យោ បន យត្ថ វិសេសោ ភវិស្សតិ, តថេវ តំ វណ្ណាយិស្សាម។ សញ្ញាយមកេ តាវ ទិដ្ឋិសញ្ញាតិ ‘បបញ្ចាសញ្ញា’តិអាទីសុ អាគតា ទិដ្ឋិសញ្ញា។ សម្ពាវយមកេ អវសេសា សម្ពាវាតិ ‘អនិច្ចា វត សម្ពាវាតិ’តិអាទីសុ អាគតា សម្ពាវក្ខន្ធតោ អវសេសា សម្ពាវតធម្មា។ បដិលោមវារេបិ ឯសេវ នយោតិ។

បទសោធនដ្ឋកថាវិចិត្រ

២៨. បទសោធនមូលចក្កវារ ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ យេកេចិ ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ បុច្ឆតិ។ សេសបុច្ឆាសុបិ ឯសេវ នយោ។ បដិលោមេ នខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ ឯត្ថ យេ បញ្ញត្តិនិព្វានសម្មាសា ធម្មា ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ ហោន្តិ, តេ យស្មា វេទនាគូន្ទោតិ ន ហោន្តិ, តស្មា អាមន្តាតិ អាហា។ សេសវិស្សជ្ជនេសុបិ ឯសេវ នយោតិ។

បទសោធនមូលចក្កវារិចិត្រ

៣៨. សុទ្ធខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ យំកិញ្ចិរូបន្តិវុត្ថំ, សត្តំ តំ ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ បុច្ឆតិ។ តត្ថ យស្មា បិយរូបសាតរូបសម្មាសា វា រូបំ ហោតុ, ភូតុចាធារូបំ វា, សត្តំ បញ្ចាសុ ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ សង្កបំ គច្ឆតេវ។ តស្មា អាមន្តាតិ បដិជាតាតិ។ ធុតិយបទេ ‘ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ បុច្ឆតិ យស្មា រូបន្តិវុត្ថំ ចនេន រូបកូន្ទោតិ អធិប្បតោ, តស្មា វចនំ អនាធិយិត្វា អត្ថវសេន បុច្ឆតោ ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ អាហា។ ឥមំនា នយេន សត្តបទេសុ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ បរតោ អាយតនយមកាធិនំ និទ្ទេសវារេបិ ឯសេវ នយោ។ សញ្ញា ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ ឯត្ថាបិ ធិដ្ឋិសញ្ញា វា ហោតុ, សញ្ញា ឯវ វា, សញ្ញាយបិ ខន្ធការតោ អាមន្តាតិ វុត្ថំ។ សម្មាសា ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ បទេបិ ឯសេវ នយោ។ ខន្ធវិចិត្រកោ ហិ សម្មាសា ធម្មា នត្ថិ។

៣៩. បដិលោមេ នរូបំ នខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ យំ ធម្មជាតំ រូបំ នហោតិ, តំ ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ បុច្ឆតិ។ វិស្សជ្ជនេ បនស្ស រូបំ វេទនាគូន្ទោតិ អវសេសា ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ រូបតោ អញ្ញោ វេទនាគូន្ទោតិ ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ ហោន្តិ, ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ អញ្ញោ រូបញ្ចា ខន្ធវេទនាគូន្ទោតិ វេទនាគូន្ទោតិ បញ្ចកូន្ទោតិ ធុតិយបទេ ឯសេវ នយោ។ ឥតោ បរេសុបិ ‘អវសេសា’តិ បទេសុ ឯសេវ នយោតិ។

សុទ្ធទទ្ធស្វរាពេនិជ្ជិតោ។

២០-២២. សុទ្ធទទ្ធស្វរាពេនិជ្ជិតោ រូបំ ឧទ្ទោតិអាទិនំ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ អត្តោ
វេទិតញ្ចោតិ។

សុទ្ធទទ្ធស្វរាពេនិជ្ជិតោ។

បណ្ណាត្តិនិទ្ទេសវាវណ្ណានា។

២. បវត្តិវាវណ្ណានា

២០-២០៥. ឥទានិ យស្ស រូបក្ខន្ធាតិអាទិនា នយេន បវត្តិវាវេ អារទ្ធោ។
កស្មា បនេត្ថ ឧទ្ទេសវាវេ ន វុត្តោតិ? ហេជ្ជា ទស្សិតនយត្ថា។ បណ្ណាត្តិវាវស្មីញ្ចិ
ឧទ្ទេសវាវេ នយោ ទស្សិតោ។ តេន បន នយេន សក្កា សោ ឥធ អវុត្តាបិ
ជានិតុន្តិ តំ អវត្ថា និទ្ទេសវាវេវ អារទ្ធោ។ ឥមស្មី បន បវត្តិវាវសម្ពាត
មហាវាវេ ឧប្បាទវាវេ, និរោធហាវេ, ឧប្បាទនិរោធហាវេតិ តយោ អន្តរវាវា
ហោន្តិ។ តេសុ បឋមោ ធម្មានំ ឧប្បាទលក្ខណស្ស ធិបិតត្ថា ឧប្បាទវាវេតិ
វុច្ចតិ។ ទុតិយោ តេសញ្ញេវ និរោធឌក្ខណស្ស ធិបិតត្ថា និរោធហាវេតិ វុច្ចតិ។
តតិយោ ឧភិន្នម្បិលក្ខណានំ ធិបិតត្ថា ឧប្បាទនិរោធហាវេតិ វុច្ចតិ។
ឧប្បាទវាវេន ចេត្ថ ធម្មានំ ឧប្បជ្ឈនាការោវ ធិបិតោ។ និរោធហាវេន 'ឧប្បន្នំ នាម
និច្ចំ នត្ថិ'តិ តេសញ្ញេវ អនិច្ចតា ធិបិតា។ ឧប្បាទនិរោធហាវេន តទុកយំ។

តត្ថ ឧប្បាទវាវេ តាវ តិណ្ណំ អទ្ធានំ វសេន ធិ កាលភេទា ហោន្តិ -
បច្ចុប្បន្នោ, អតីតោ, អនាគតោ, បច្ចុប្បន្ននាតីតោ, បច្ចុប្បន្ននាណាគតោ,
អតីតេនាណាគតោតិ។ តេសុ 'យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ឈតី'តិ
បច្ចុប្បន្នាភិធានវសេន បច្ចុប្បន្នោ វេទិតញ្ចោ។ សោ បច្ចុប្បន្នានំ ធម្មានំ

បច្ចុក្ខតោ គហេតព្ភត្តា អតិវិយ សុវិញ្ញ័យោតិ បឋមំ វុត្តោ។ យស្ស រូបក្ខន្ធា
ឧប្បជ្ឈិតាតិ អតីតាភិធានវសេន អតីតោ វេទិតញ្ចោ។ សោ បច្ចុក្ខតោ
អនុក្ខតបុព្វានំ អតីតធម្មានំ អនុមាណេន អនាគតេហិ សុវិញ្ញ័យតរត្តា ធុតិយំ
វុត្តោ។ យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ឈិស្សតីតិ អនាគតាភិធានវសេន អនាគតោ
វេទិតញ្ចោ។ សោ បច្ចុក្ខតោ ច អនុក្ខតបុព្វវសេន ច គហិតធម្មានុមាណេន
‘អនាគតេហិ ឯវរូចា ធម្មា ឧប្បជ្ឈិស្សតី’តិ គហេតព្ភតោ តតិយំ វុត្តោ។

យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ឈិតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ឈិតាតិ បច្ចុប្បន្នេន សទ្ធិ
អតីតាភិធានវសេន បច្ចុប្បន្ននាតីតោ វេទិតញ្ចោ។ សោ មិស្សកេសុ តីសុ
សុវិញ្ញ័យតរត្តា ចតុត្ថំ វុត្តោ។ យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ឈិតិ តស្ស វេទនាក្ខន្ធា
ឧប្បជ្ឈិស្សតីតិ បច្ចុប្បន្នេន សទ្ធិ អនាគតាភិធានវសេន បច្ចុប្បន្ននាគតោ
វេទិតញ្ចោ។ សោ បច្ចុក្ខតោ គហេតព្ភានំ ធម្មានំ អត្ថតាយ អត្ថតោ
សុវិញ្ញ័យតរោតិ បញ្ចមំ វុត្តោ។ យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ឈិត, តស្ស វេទនាក្ខន្ធា
ឧប្បជ្ឈិស្សតីតិ អតីតេន សទ្ធិ អនាគតាភិធានវសេន អតីតេនាគតោ
វេទិតញ្ចោ។ សោ បុរិមេហិ ធុវិញ្ញ័យោតិ ធម្មំ វុត្តោ។

ឯវមេតេសុ ធម្មុ កាលកេទេសុ យ្វាយំ បឋមោ បច្ចុប្បន្នោ, តត្ថ បុគ្គលតោ,
ឌីកាសតោ, បុគ្គលោកាសតោតិ តយោ វាវ ហោត្តិ។ តេសុ យស្សាតិ
បុគ្គលវសេន ខន្ធានំ ឧប្បត្តិធិបនោ បុគ្គលវារោ។ យត្ថាតិ ឌីកាសវសេន ខន្ធានំ
ឧប្បត្តិធិបនោ ឌីកាសវារោ។ យស្ស យត្ថាតិ បុគ្គលោកាសវសេន ខន្ធានំ
ឧប្បត្តិធិបនោ បុគ្គលោកាសវារោ។ ឥមេ បន តយោបិ វាវ បឋមំ
អនុលោមនយេន និទ្ទិសិត្វា បច្ឆា បដិលោមនយេន និទ្ទិដ្ឋា។ តេសុ ‘ឧប្បជ្ឈិតិ’
‘ឧប្បជ្ឈិត,’ ‘ឧប្បជ្ឈិស្សតី’តិ វចនតោ ឧប្បត្តិធិបនោ អនុលោមនយោ។ ‘ឧប្បជ្ឈិតិ,’
‘ឧប្បជ្ឈិត,’ ‘ឧប្បជ្ឈិស្សតី’តិ វចនតោ អនុប្បត្តិធិបនោ បដិលោមនយោ។

តត្ថ បច្ចុប្បន្នកាល តាវ បុគ្គលវាវស្ស អនុលោមនយេ “យស្ស រូបក្ខន្ធន្តោ
ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធន្តោ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វា បន វេទនាក្ខន្ធន្តោ ឧប្បជ្ជតិ,
តស្ស រូបក្ខន្ធន្តោ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស រូបក្ខន្ធន្តោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស សញ្ញាក្ខន្ធន្តោ
សង្ខារក្ខន្ធន្តោ, វិញ្ញាណក្ខន្ធន្តោ, ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វា បន វិញ្ញាណក្ខន្ធន្តោ ឧប្បជ្ជតិ,
តស្ស រូបក្ខន្ធន្តោ ឧប្បជ្ជតិ” តិ វរំ រូបក្ខន្ធមូលកាធិ ចត្តារិ យមកាធិ; “យស្ស
វេទនាក្ខន្ធន្តោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស សញ្ញាក្ខន្ធន្តោ ឧប្បជ្ជតិ” តិ អាធិនា នយេន
វេទនាក្ខន្ធមូលកាធិ តីណិ; សញ្ញាក្ខន្ធមូលកាធិ ទ្វេ; សង្ខារក្ខន្ធមូលកំ ឯកន្តិ
អត្ថហិតត្ថហាលោន ធន យមកាធិ ហោន្តិ។

តត្ថ រូបក្ខន្ធមូលកេសុ ចត្វសុ អាធិតោ ឯកមេវ វិស្សន្តំ។ សេសានិ តេន
សទិសវិស្សន្តនាធិតិ តន្តិយាលហុការត្ថំ សន្និទ្ធានិ។
វេទនាក្ខន្ធន្តោ ឧប្បជ្ជតិ កេសុបិ ‘អាមន្តា’ តិ ឯកសទិសមេវ វិស្សន្តំ។ តស្មា តានិបិ
តន្តិយាលហុការត្ថំ សន្និទ្ធានេវា តិ ឯមេតានិ បច្ចុប្បន្នកាល បុគ្គលវាវេ
អនុលោមនយេ ឯកយមកវិស្សន្តនេនេវ ធន យមកាធិ វិស្សន្តតានិ នាម
ហោន្តិ វេទិតញ្ញានិ។ យថា ច បុគ្គលវាវេ ធន, វរំ ឱកាសវាវេ ធន,
បុគ្គលោកាសវាវេ ធនាតិ បច្ចុប្បន្នកាល តីសុ វាវេសុ អនុលោមនយេ តីស
យមកាធិ ហោន្តិ។ យថា ច អនុលោមនយេ, វរំ បដិលោមនយេ បីតិ សញ្ញានិបិ
បច្ចុប្បន្នកាល សន្និយមកាធិ ហោន្តិ។ តេសុ វីសបុច្ឆាសតំ, ចត្តារីសានិ ច ទ្វេ
អត្ថសតានិ ហោន្តិ វេទិតញ្ញានិ។ វរំ សេសេសុបិ បញ្ចាសុ កាលភេទេសុ
បុគ្គលាធិភេទតោ អនុលោមបដិលោមនយេវ សេន ធន វាវា។ ឯកេកស្មី វាវេ
ធន ធន កត្វា សន្និសន្និយមកាធិតិ តីណិ យមកសតានិ។ តានិ បុរិមេហិ
សន្និសន្និយមកាធិ តីណិ យមកសតានិ, វីសានិកាធិ សត្តបុច្ឆាសតានិ,
ចត្តារីសានិ ច ចុទ្ធស អត្ថសតានិ ហោន្តិ។ ឥទំ តាវ ឧប្បាទវាវេ ចាឡិវរត្តានំ។
យថា ច ឧប្បាទវាវេ, តថា និរោធិវាវេបិ, ឧប្បាទនិរោធិវាវេបីតិ សត្តស្មិម្បិ

បវត្តិមហាវារ អសីតិ យមកសហស្សំ, សង្ឃសតាធិកានិ ទ្វេ បុច្ឆាសហស្សានិ,
វីសំ តិសតាធិកានិ ច ចត្តារិ អត្ថសហស្សានិ វេទិតញ្ញានិ។

ចាឡិ បន ឧប្បាទវារេ និរោធាវារេ ច តិសុ អសម្មិស្សកកាលភេទេសុ តស្មី
តស្មី វារេ ឯកេកមេវ យមកំវិស្សន្នេត្វា សង្ឃត្តា។ តិសុ មិស្សកកាលភេទេសុ
'យស្ស វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បន្នតិ, តស្ស សញ្ញាក្ខន្ធា ឧប្បន្នត្តា'តិអាទិនា នយេន
វេទនាក្ខន្ធាធម្មលកេសុបិ ឯកំ យមកំវិស្សន្នតំ។ ឧប្បាទនិរោធាវារេ បន ធនុបិ
កាលភេទេសុ តំ វិស្សន្នតមេវ។ សេសានិ តេន សមាធិវិស្សន្ននត្តា
សង្ឃត្តានីតិ។ ឥទំ សកលេបិ បវត្តិមហាវារេ ចាឡិវត្ថានំ។

អត្ថវិនិច្ឆយត្ថំ បនស្ស ឥទំ លក្ខណំ វេទិតញ្ញំ - ឥមស្មិញ្ញា បវត្តិមហាវារេ
ចតុន្នំ បញ្ញានំ បញ្ញាវិស្សន្ននានិ សត្តវិសតិយា ហានេសុ បក្ខិបិទ្វា អត្ថវិនិច្ឆយោ
វេទិតញ្ញោ។ តត្ថ បុរេបញ្ញោ, បច្ឆាបញ្ញោ, បរិបុណ្ណាបញ្ញោ, មោឃបញ្ញោតិ ឥមេ
ចត្តារោ បញ្ញា នាម។ ឯកេកស្មិញ្ញា យមកេ ទ្វេ ទ្វេ បុច្ឆា។ ឯកេកបុច្ឆាយបិ ទ្វេ
ទ្វេ បទានិ។ តត្ថ យាយ បុច្ឆាយ វិស្សន្ននេ ឯកេនេវ បទេន គហិតក្ខន្ធស្ស
ឧប្បាទោ វា និរោធា វា លព្ភតិ, អយំ បុរេបញ្ញោ នាម។ យាយ បន បុច្ឆាយ
វិស្សន្ននេ ទ្វិហិបិ បទេហិ គហិតក្ខន្ធានំ ឧប្បាទោ វា និរោធា វា លព្ភតិ, អយំ
បច្ឆាបញ្ញោ នាម។ យាយ បន បុច្ឆាយ វិស្សន្ននេ ឯកេនបិ បទេន
គហិតក្ខន្ធស្ស ទ្វិហិបិ បទេហិ គហិតក្ខន្ធានំ ឧប្បាទោ វា, និរោធា វា លព្ភតិ,
អយំ បរិបុណ្ណាបញ្ញោ នាម។ យាយ បន បុច្ឆាយ វិស្សន្ននេ បដិក្ខេទោ វា,
បដិសេធា វា លព្ភតិ, អយំ មោឃបញ្ញោ នាម។ យស្មា បទេស អទស្សិយមាណោ
ន សក្កា ជានិគុំ, តស្មា នំ ទស្សយិស្សម។

'យត្ថ រូបក្ខន្ធា ធម្មន្នតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធា ធម្មន្នតិ'តិ បុច្ឆាយ តាវ
ឧប្បន្នតិ ឥមស្មី វិស្សន្ននេ ឯកេនេវ បទេន គហិតស្ស វេទនាក្ខន្ធស្ស

ឧប្បាទោលព្តិតិ, ឥតិ អយព្ភោវ អព្ភោ ច ឯវុចោ បព្ភោ បុរេបព្ភោតិ
វេទិតព្ភោ។ ‘យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជិត, តស្ស វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជិតា’តិ បុច្ឆាយ
បន ‘អាមន្តា’តិ ឥមស្មីវិស្សជ្ជនេ ធ្វីហិ បទេហិ គហិតានំ រូបវេទនាក្ខន្ធានំ
យស្ស កស្សបិ សត្តស្ស អតីតេ ឧប្បាទោលព្តិតិ។ ឥតិ អយព្ភោវ អព្ភោ ច
ឯវុចោ បព្ភោ បច្ឆាបព្ភោតិ វេទិតព្ភោ។

‘យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជិត, តស្ស វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជិតា’តិ ឥមាយ បន
បឋមបុច្ឆាយ ‘អសញ្ញាសត្តំ ឧបបជ្ជន្តានំ’ន្តិអាទិកេ ឥមស្មីវិស្សជ្ជនេ
‘អសញ្ញាសត្តំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជិត, នោ ច តេសំ វេទនាក្ខន្ធា
ឧប្បជ្ជិតា’តិ ឥមស្មី កោដ្ឋាសេ ឯកេនេវ បទេន គហិតស្ស រូបក្ខន្ធស្សបិ
ឧប្បាទោលព្តិតិ។ ‘បញ្ចវេកាវំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ រូបក្ខន្ធា ច ឧប្បជ្ជិត
វេទនាក្ខន្ធា ច ឧប្បជ្ជិតា’តិ ឥមស្មី កោដ្ឋាសេ ធ្វីហិបិ បទេហិ សង្កហិតានំ
រូបវេទនាក្ខន្ធានម្បិ ឧប្បាទោលព្តិតិ។ ឥតិ អយព្ភោវ អព្ភោ ច ឯវុចោ បព្ភោ
បរិបុណ្ណបព្ភោតិ វេទិតព្ភោ។ បុរេបច្ឆាបព្ភោតិបិ ឯតស្សេវ ឆាមំ។ ឯតស្ស ហិ
វិស្សជ្ជនេ បុរិមកោដ្ឋាសេ ឯកេន បទេន សង្កហិតស្ស រូបក្ខន្ធស្សេវ ឧប្បាទោ
ទស្សិតោ។ ធុតិយកោដ្ឋាសេ ធ្វីហិ បទេហិ សង្កហិតានំ រូបវេទនាក្ខន្ធានំ។
ឥមិនាយេវ ច លក្ខណេន យត្ថ ឯកេន បទេន សង្កហិតស្ស ខន្ធស្ស ឧប្បាទោ វា
និរោធា វា លព្តិតិ, សោ បុរេបព្ភោតិ វុត្តោ។ យត្ថ ធ្វីហិបិ បទេហិ សង្កហិតានំ
ខន្ធានំ ឧប្បាទោ វា និរោធា វា លព្តិតិ, សោ បច្ឆាបព្ភោតិ វុត្តោ។

‘យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជិត, តស្ស វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជិតា’តិ ឥមាយ បន
បុច្ឆាយ ‘នត្ថិ’តិ ឥមស្មីវិស្សជ្ជនេ បដិក្ខេតោលព្តិតិ។ ‘យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជិត,
តស្ស វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជិតា’តិ បុច្ឆាយ ‘នោ’តិ ឥមស្មីវិស្សជ្ជនេ បដិសេធា

លព្ពតិ។ តស្មា អយព្ពោ ធុរិយោ អព្ពោ ច ឯវ្យោ បព្ពោ មោយបព្ពោតិ
វេទិតព្ពោ។ តុច្ឆបព្ពោតិបិ វុច្ឆតិ។ ឯវំ តាវ ចត្តារោ បព្ពោ វេទិតព្ពោ។

ចាឡិកតិយាវិស្សន្ននំ, បជិវេនវិស្សន្ននំ, សរុបទស្សនេនវិស្សន្ននំ,
បដិក្ខេបេនវិស្សន្ននំ, បដិសេធនវិស្សន្ននន្តិ ឥមាទិ បន បព្ពោវិស្សន្ននាទិ
នាម។ តត្ថ យំ វិស្សន្ននំ ចាឡិបទមេវ ហុត្វា អត្ថំ វិស្សន្នេតិ, ឥទំ ចាឡិកតិយា
វិស្សន្ននំ នាម។ តំ បុរេបព្ពោ លព្ពតិ។ ‘យត្ថ រូបក្ខន្ធនោ ធុប្បជ្ជិតិ តត្ថ
វេទនាក្ខន្ធនោ ធុប្បជ្ជិតិ’ តិ ហិ បព្ពោ ‘ធុប្បជ្ជិតិ’ តិ ឥទំ វិស្សន្ននំ ចាឡិបទមេវ
ហុត្វា អត្ថំ វិស្សន្នយមាទំ កតំ, តស្មា ឯវ្យោបេសុ ថានេសុ ចាឡិកតិយាវិស្សន្ននំ
វេទិតព្ពំ។ យំ បនវិស្សន្ននំ បជិវេនភាវេន អត្ថំ វិស្សន្នេតិ, ឥទំ
បជិវេនវិស្សន្ននំ នាម។ តំ បច្ឆាបព្ពោ លព្ពតិ។ ‘យស្ស រូបក្ខន្ធនោ ធុប្បជ្ជិត្ថ,
តស្ស វេទនាក្ខន្ធនោ ធុប្បជ្ជិត្ថ’ តិ ហិ បព្ពោ ‘អាមន្តា’ តិ ឥទំ វិស្សន្ននំ
បជិវេនវសេនេវ អត្ថំ វិស្សន្នយមាទំ កតំ, តស្មា ឯវ្យោបេសុ ថានេសុ
បជិវេនវិស្សន្ននំ វេទិតព្ពំ។ យំ វិស្សន្ននំ សរុបេន ទស្សេត្វា អត្ថំ វិស្សន្នេតិ; ឥទំ
សរុបទស្សនេនវិស្សន្ននំ នាម។ តំ បរិបុណ្ណាបព្ពោ លព្ពតិ។ ‘យស្ស រូបក្ខន្ធនោ
ធុប្បជ្ជិតិ; តស្ស វេទនាក្ខន្ធនោ ធុប្បជ្ជិតិ’ តិ ហិ បព្ពោ ‘អសញ្ញាសត្តំ ឧបបជ្ជន្តានន្តិ
ឥទំ វិស្សន្ននំ ‘ឥមេសំ រូបក្ខន្ធនោ ធុប្បជ្ជិតិ, នោ ច វេទនាក្ខន្ធនោ, ឥមេសំ រូបក្ខន្ធនោ
ច ធុប្បជ្ជិតិ, វេទនាក្ខន្ធនោ ចា’ តិ សរុបទស្សនេនេវ អត្ថំ វិស្សន្នយមាទំ កតំ។
តស្មា ឯវ្យោបេសុ ថានេសុ សរុបទស្សនេនវិស្សន្ននំ វេទិតព្ពំ។ យំ បនវិស្សន្ននំ
តថាវុបស្ស អត្ថស្សការតោ អត្ថបដិក្ខេបេន បព្ពោវិស្សន្នេតិ, ឥទំ បដិក្ខេបេន
វិស្សន្ននំ នាម។ យំ តថាវុបស្ស អត្ថស្ស ឯកក្ខណោ អលាភតោ
អត្ថបដិសេធនេន បព្ពោវិស្សន្នេតិ, ឥទំ បដិសេធនវិស្សន្ននំ នាម។ តំ
មោយបព្ពោ លព្ពតិ។ ‘យស្ស រូបក្ខន្ធនោ ធុប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធនោ
ធុប្បជ្ជិត្ថ’ តិ ហិ បព្ពោ ‘នត្ថិ’ តិ ឥទំ វិស្សន្ននំ; ឯវ្យោ នាម សត្តោ នត្ថិតិ

អត្ថបដិក្ខេបន បញ្ចវិស្សន្ធយមាណំ គតំ; តស្មា ឯវរុបេសុ ឋានេសុ បដិក្ខេបន
វិស្សន្ធនំ វេទិតតំ។ ‘យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជតិ’ តិ
បញ្ចេ បន ‘នោ’ តិ ឥទំ វិស្សន្ធនំ ឯកស្មី បដិសន្ធិក្ខណោ ឧប្បាទេន សន្ធិ និរោធា
នាម នលត្តតិ តិ អត្ថបដិសេធនេន បញ្ចវិស្សន្ធយមាណំ គតំ, តស្មា ឯវរុបេសុ
ឋានេសុ បដិសេធនេន វិស្សន្ធនំ វេទិតតំ។

ឥនាទិ ឥមេ ចត្តារោ បញ្ចា, ឥមាទិ ច បញ្ចវិស្សន្ធនាទិ, យេសុ
សត្តវីសតិយា ឋានេសុ បក្ខិបិតញ្ញាទិ, តាទិ ឯវំ វេទិតញ្ញាទិ - អសញ្ញាសត្ត
ឧបបជ្ជន្តានន្តិ ឯកំ ឋានំ, អសញ្ញាសត្ត តត្ថាទិ ឯកំ, អសញ្ញាសត្តានន្តិ ឯកំ;
អសញ្ញាសត្តា ចវន្តានន្តិ ឯកំ; អរូបំ ឧបបជ្ជន្តានន្តិ ឯកំ, អរូបេ តត្ថាទិ ឯកំ,
អរូបានន្តិ ឯកំ, អរូបា ចវន្តានន្តិ ឯកំ, អរូបេ បច្ឆិមភវិកានន្តិ ឯកំ, អរូបេ
បរិនិព្វន្តានន្តិ ឯកំ; យេ ច អរូបំ ឧបបជ្ជិត្វា បរិនិព្វាយិស្សន្តិ ឯកំ; បញ្ចោកាវ
ឧបបជ្ជន្តានន្តិ ឯកំ, បញ្ចោកាវេ តត្ថាទិ ឯកំ, បញ្ចោកាវានន្តិ ឯកំ
បញ្ចោកាវា ចវន្តានន្តិ ឯកំ, បញ្ចោកាវេ បច្ឆិមភវិកានន្តិ ឯកំ, បញ្ចោកាវេ
បរិនិព្វន្តានន្តិ ឯកំ; សុទ្ធាវាសំ ឧបបជ្ជន្តានន្តិ ឯកំ, សុទ្ធាវាសេ តត្ថាទិ ឯកំ,
សុទ្ធាវាសានន្តិ ឯកំ, សុទ្ធាវាសេ បរិនិព្វន្តានន្តិ ឯកំ; សព្វេសំ ឧបបជ្ជន្តានន្តិ ឯកំ,
សព្វេសំ ចវន្តានន្តិ ឯកំ; សព្វសាធារណាវសេន បច្ឆិមភវិកានន្តិ ឯកំ,
បរិនិព្វន្តានន្តិ ឯកំ, ចតុកោកាវំ បញ្ចោកាវំ ឧបបជ្ជន្តានន្តិ ឯកំ, ចវន្តានន្តិ ឯកំ។
ឯវំ ឥមេសំ ចតុន្នំ បញ្ចាណំ ឥមាទិ បញ្ចវិស្សន្ធនាទិ ឥមេសុ សត្តវីសតិយា
ឋានេសុ បក្ខិបិត្វា ឥមស្មី បវត្តិមហាវារេ អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ញោ។ ឯវំ វិទិត្វា
ហិ បញ្ចវិស្សន្ធន្តេន សុវិស្សន្ធិតោ ហោតិ, អត្ថញ្ញាវិនិច្ឆយន្តេន សុវិនិច្ឆិតោ
ហោតិ។

តត្ថាយំ នយោ - យស្ស រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជតីតិ យស្ស បុគ្គលស្ស
ឧប្បាទក្ខណសមន្តីតាយ រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជតិ។ តស្ស វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជតីតិ
វេទនាក្ខន្ធាបិ តស្ស តស្មីញ្ញោ ខណោ ឧប្បជ្ជតីតិ បុច្ឆតិ។ អសញ្ញាសត្តំ
ឧបបជ្ជន្តានន្តិ អចិត្តកបដិសន្ធិវសេន អសញ្ញាសត្តករំ ឧបបជ្ជន្តានំ។ តេសំ
រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជតីតិ តេសំ ឯកន្តេន រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជតិយេវ។ បរេត្ថ ឧប្បន្នានំ
រូបក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជតិបិ និរុជ្ឈតិបិ, តស្មា 'អសញ្ញាសត្តានន្តិ អវត្ថា' អសញ្ញាសត្តំ
ឧបបជ្ជន្តានន្តិ វុត្តំ។ នោ ច តេសំ វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជតីតិ អចិត្តកត្តា បន
តេសំ វេទនាក្ខន្ធា ឧប្បជ្ជតេវ។ ឥទំ សត្តវិសតិយា ហានេសុ បឋមេ ហានេ
បរិបុណ្ណាបញ្ញាស្ស បុរិមកោដ្ឋានេ សរូបទស្សនេន វិស្សជ្ឈនំ។ បញ្ចវេការំ
ឧបបជ្ជន្តានន្តិ រូបារូបមិស្សកបដិសន្ធិវសេន បញ្ចវេការករំ ឧបបជ្ជន្តានំ។
តេសំ រូបក្ខន្ធា ច ឧប្បជ្ជតិ, វេទនាក្ខន្ធា ចាតិ តេសំ ឯកន្តេន
រូបវេទនាក្ខន្ធសម្ពាតា ទ្វេបិ ខន្ធា ឧប្បជ្ជន្តិយេវ។ បរេត្ថ បន តត្ថ ឧប្បន្នានំ តេ
ខន្ធា ឧប្បជ្ជន្តិបិ និរុជ្ឈន្តិបិ, តស្មា 'បញ្ចវេការានន្តិ អវត្ថា' បញ្ចវេការំ
ឧបបជ្ជន្តានន្តិ វុត្តំ។ ឥទំ បញ្ចវេការំ ឧបបជ្ជន្តានន្តិ ហានេ បរិបុណ្ណាបញ្ញាស្ស
បច្ឆិមកោដ្ឋានេ សរូបទស្សនេន វិស្សជ្ឈនំ។ ឥមិណា ឧចាយេន សព្ពានិ
វិស្សជ្ឈនានិ វេទិតព្ពានិ។

ឥទំ បនេត្ថ ឧប្បាទនិរោធសុ និយមលក្ខណំ - សកលេបិ ហិ ឥមស្មី
ខន្ធយមកេ តត្ថ តត្ថ ឧប្បន្នានំ បរេត្ថ យាវ មរណា ខន្ធនំ អបរិយន្តេសុ
ឧប្បាទនិរោធសុ វិជ្ជមានេសុបិ លហុបរិវត្តានំ ធម្មានំ វិនិព្វោគំ កត្វា
ឧប្បាទនិរោធបេន ស្មេតុំ ន សុករន្តិ បរត្ថិយំ ឧប្បាទនិរោធបេន អនាមសិក្ខា អភិណំ
វិចាករដ្ឋំ និច្ឆាទយមាទេន នាណកម្មេន និព្វត្តានំ បដិសន្ធិខន្ធនំ ឧប្បាទំ
នស្មេតុំ សុខន្តិ បដិសន្ធិកាលេ ឧប្បាទវសេនេវ ឧប្បាទវារោ កថិតោ។

ឧប្បន្នស្ស បនវិចារកវដ្ឋស្ស បរិយោសានេននិរោធំ ទស្សេតុំ សុខន្តិ
មរណកាលេ និរោធរសេននិរោធរារោ កថិតោ។

កី បនេត្ថ បវត្ថិយំ ឧប្បាទនិរោធានំ អនាមជ្ជការេ បមាណន្តិ? ចាឡិយេវ។
ចាឡិយញ្ចិវិសេសេន ឧប្បាទវាស្ស អនាគតកាលវារេ ‘បច្ឆិមភវិកានំ តេសំ
រូបក្ខន្ធា ច នុប្បន្និស្សតិ, វេទនាក្ខន្ធា ច នុប្បន្និស្សតិ’តិ អយំ ចាឡិ
អតិបមាណាមេវ។ បច្ឆិមភវិកានញ្ចិ បវត្ថេ រូបារូបធម្មានំ ឧប្បន្នតុំ យុត្តការេ
សតិបិ ‘រូបក្ខន្ធា ច នុប្បន្និស្សតិ, វេទនាក្ខន្ធា ច នុប្បន្និស្សតិ’តិ សន្និដ្ឋានំ
កត្វា វុត្តការេន បវត្ថេ ឧប្បាទោ ន គហិតោតិ វេទិតញ្ចោ។ ‘សុទ្ធាវាសេ
បរិនិព្វន្ធានំ តេសំ តត្ថ សញ្ញាក្ខន្ធា ន និរុដ្ឋិត, នោ ច តេសំ តត្ថ វេទនាក្ខន្ធា
ន និរុដ្ឋិត’តិ អយំ បន ចាឡិ បវត្ថេ និរោធស្ស អនាមជ្ជការេ អតិវិយ
បមាណំ។ សុទ្ធាវាសេ បរិនិព្វន្ធានញ្ចិ ចុតិចិត្តស្ស ភន្តក្ខណោ បិតានំ
បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ បវត្ថេ ឧប្បន្នត្វា និរុទ្ធសញ្ញាក្ខន្ធានំ គណនបថោ នត្ថិ។
‘ឯវំ សន្តេបិ តេសំ តត្ថ សញ្ញាក្ខន្ធា ន និរុដ្ឋិត’តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា វុត្តការេន
បវត្ថេ និរោធា ន គហិតោតិ វេទិតញ្ចោ។

ឯវមេត្ថ ឧប្បាទនិរោធសុ និយមលក្ខណំវិទិត្វា បដិសន្ធិឧប្បាទមេវ
ចុតិនិរោធមេវ ច គហិតោតេសុ តេសុ ហានេសុ អាគតានំវិស្សន្ន្ននានំ
អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ចោ។ សោ បន សក្កា អាទិវិស្សន្ន្ននេ វុត្តនយេន សព្ពត្ថ
វិទិតុន្តិវិស្សន្ន្ននបដិចាជិយា នវិត្តារិតោ។ ឥមិនា បន ឯវំ ទិន្នេនបិ នយេន យោ
ឯតេសំ អត្ថវិនិច្ឆយំ ជានិតុំ ន សក្កាតិ, តេន អាចរិយេ បយិរុចាសិត្វា សាធុកំ
សុត្វាបិ ជានិតញ្ចោ។

ឧប្បាទស្ស និរោធស្ស, ឧប្បន្នញ្ចាបិ ឯកតោ;
នយស្ស អនុលោមស្ស, បដិលោមនយស្ស ច។

វសេន យានិ ខន្ទេសុ, យមកានិ ច បញ្ចាសុ;
បុគ្គលំ អថ ឌីកាសំ, បុគ្គលោកាសមេវ ច។

អាមសិទ្ធា បវត្តេសុ, ហានេសុ កថយី ជិនោ;
តេសំ ចាឡិវវត្តានំ, ទស្សិតំ អនុបុព្វតោ។

វិនិច្ឆយត្ថំ អត្ថស្ស, បញ្ញាវិស្សន្ននានិ ច;
វិស្សន្ននានំ ហានានិ, យានិ តានិ ច សព្វសោ។

ទស្សេត្វា ឯកបញ្ញាស្មី, យោជនាបិ បកាសិតា;
វិត្តារេន គតេ ឯត្ថ, បញ្ញាវិស្សន្ននក្កមេ។

អត្ថំ វណ្ណាយតា កាតុំ, កី ទុ សក្កា ឥតោ បរំ;
នយេន ឥមិនា តស្មា, អត្ថំ ជានន្ត បណ្ឌិតាតិ។

បវត្តិមហាវារវណ្ណាន។

ក. បរិញ្ញាវារវណ្ណាន

២០៦-២០៨. តទនន្តរេ បរិញ្ញាវារេបិ ធន្នេវ កាលភេទា។

អនុលោមបដិលោមតោ ទ្វេយេវ នយា។ បុគ្គលវារោ, ឌីកាសវារោ,
បុគ្គលោកាសវារោតិ ឥមេសុ បន តីសុ បុគ្គលវារោវ លព្ពតិ, ន ឥតវេ ទ្វេ។ កី
ការណា? សទិសវិស្សន្ននតាយ។ យោ ហិ កោចិ បុគ្គលោ យត្ថ កត្តចិ ហានេ
រូបក្ខន្ធិ ច បរិជាតិ, វេទនាក្ខន្ធិ បរិជាតិយេវ។ វេទនាក្ខន្ធិ ច
បរិជាតិ, រូបក្ខន្ធិ បរិជាតិយេវ។ រូបក្ខន្ធិ ច ន បរិជាតិ,
វេទនាក្ខន្ធិ ន បរិជាតិយេវ។ វេទនាក្ខន្ធិ ច ន បរិជាតិ, រូបក្ខន្ធិ ន
បរិជាតិយេវ។ តស្មា តេសុបិ ‘យត្ថ រូបក្ខន្ធិ បរិជាតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធិ

បរិជាតាតិ'តិ អាទិវសេន បុច្ឆំ កត្វា 'អាមន្តា'ត្វេវ វិស្សជ្ជនំ កាតព្វំ។ សិយាតិ
សទិសវិស្សជ្ជនតាយ តេ ឥធនលព្ពន្ធិតិ វេទិតព្ពា។

អថ វា បរិញ្ញាកិច្ចំ នាម បុគ្គលស្សេវ ហោតិ, នោ ឱកាសស្ស, បុគ្គលោវ
បរិជានិតំ សមត្តោ, នោ ឱកាសោតិ បុគ្គលវារោវេត្ថ គហិតោ, ន ឱកាសវារោ។
តស្ស បន អគ្គហិតត្តា តទនន្តរោ បុគ្គលោកាសវារោ លព្ពមាណាបិ ន
គហិតោ។ យោ បនេស បុគ្គលវារោ គហិតោ, តត្ថ បច្ចុប្បន្នកាលេ
រូបក្ខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ, វេទនាក្ខន្ធមូលកានិ តីណិ, សញ្ញាក្ខន្ធមូលកានិ ទ្វេ,
សង្ខារក្ខន្ធមូលកំ ឯកន្តិ ហេដ្ឋា វុត្ថនយេនេវ អនុលោមនយេ
អគ្គហិតគ្គហណោន ធន យមកានិ។ បដិលោមនយេ ធនាតិ វីសតិ។ តថា
សេសេសុប័តិ ឯកេកស្មី កាលេ វីសតិ វីសតិ កត្វា ធនុ កាលេសុ វីសំ
យមកសតំ, ចត្តារិសានិ ទ្វេ បុច្ឆាសតានិ, អសីត្យាធិកានិ ចត្តារិ អត្ថសតានិ ច
ហោន្តិតិ ឥធមេត្ថ ចាឡិវវត្តានំ។

អត្ថវិនិច្ឆយេ បនេត្ថ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នសង្ខតា តយោ អធ្វា បវត្តិវារេ
វិយ ចុតិបដិសន្ធិវសេន ធនលព្ពន្ធិ។ បវេត្ថ ចិត្តក្ខណាវសេនេវ ធនលព្ពន្ធិ។ តេនេវេត្ថ
'យោ រូបក្ខន្ធពរិជាតិ, សោ វេទនាក្ខន្ធពរិជាតិ'តិ អាទីសុ បុច្ឆាសុ
'អាមន្តា'តិ វិស្សជ្ជនំ កតំ។ លោកុត្តរមគ្គក្ខណាស្មីញ៉ា និព្វានាម្មណោន ចិត្តន
បញ្ចសុ ខន្ធសុ បរិញ្ញាកិច្ចនិព្ពត្តិយា យំ កិញ្ចា ឯកំ ខន្ធពរិជានន្តោ ឥតរម្យិ
បរិជាតាតិ វុច្ឆតិ។ ឯវេមេត្ថ 'បរិជាតាតិ'តិ បញ្ចេសុ អនុលោមនយេ
បរិញ្ញាកិច្ចស្ស មត្តកប្បត្តំ អគ្គមគ្គសមដ្ឋី សន្ធាយ 'អាមន្តា'តិ វុត្ថន្តិ វេទិតព្ពំ។
បដិលោមនយេ បន 'ន បរិជាតាតិ'តិ បញ្ចេសុ បុព្វជ្ជនាទយោ សន្ធាយ
'អាមន្តា'តិ វុត្ថំ។ 'បរិជានិត្តា'តិ ឥមស្មី បន អតីតកាលវារេ មគ្គានន្តរអគ្គដលេ
បិតោបិ បរិញ្ញាកិច្ចស្ស និដ្ឋិតត្តា បរិជានិត្តយេវ នាម។

២០៩. យោ រូបក្ខន្ធនំ បរិជានាតិ, សោ វេទនាក្ខន្ធនំ បរិជានិត្តាតិ បញ្ចេន
អគ្គមគ្គសមន្តី បុច្ឆតិ។ យស្មា បនេស ខន្ធបញ្ចកំ បរិជានាតិយេវ នាម, ន តាវ
និដ្ឋិតបរិញ្ញាកិច្ចា; តស្មា 'នោ'តិ បដិសេដោ កតោ។ ទុតិយបញ្ចេ បន
បរិជានិត្តាតិ អរហន្តំ បុច្ឆតិ។ យស្មា បនេសោ និដ្ឋិតបរិញ្ញាកិច្ចា។ នត្ថិ តស្ស
បរិញ្ញេយ្យំ នាម; តស្មា 'នោ'តិ បដិសេដោ កតោ។ បដិលោមនយវិស្សជ្ជនេ
បនេត្ថ អរហា រូបក្ខន្ធនំ បរិជានាតិ អរហតោ បរិញ្ញាយ អភាវេន វុត្ថំ។
អគ្គមគ្គសមន្តី វេទនាក្ខន្ធនំ បរិជានិត្តាតិ អរហត្ថមគ្គជ្ជស្ស
អនិដ្ឋិតបរិញ្ញាកិច្ចតាយ វុត្ថំ។ ន កេវលញ្ច វេទនាក្ខន្ធមេវ, ឯកធម្មម្បិ សោ ន
បរិជានិត្តាវ។ ឥទំ បន បុច្ឆាវសេន វុត្ថំ។ នោ ច រូបក្ខន្ធនិ ឥធម្មិ បុច្ឆាវសេនេវ
វុត្ថំ។ អញ្ញម្បិ បន សោ ខន្ធបរិជានាតិ។

២១០-២១១. យោ រូបក្ខន្ធនំ បរិជានាតិ, សោ វេទនាក្ខន្ធនំ បរិជានិស្សតីតិ ឯត្ថ
យស្មា មគ្គជ្ជបុគ្គលោ ឯកចិត្តកូណិកោ, តស្មា សោ បរិជានិស្សតីតិ សង្ខំ ន
គច្ឆតិ។ តេន វុត្ថំ 'នោ'តិ។ តេ រូបក្ខន្ធស្វា ន បរិជានិត្តាតិ បុច្ឆាសភាគេន វុត្ថំ, ន
បរិជានិស្សតិ បនេត្ថ អត្តោ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ អត្តវិនិច្ឆយោ
វេទិតញ្ចាតិ។

បរិញ្ញាវាវរណ្ណានា។

ខន្ធយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. អាយតនយមកំ

១. បណ្ណាតិឧទ្ទេសវាវរណ្ណានា

១៩. ឥតនិ មូលយមកេ ទេសិតេយេវ កុសលាទិធម្ម អាយតនវសេនាបិ
សន្តិស្ថាត្វា ខន្ធយមកានន្តរំ ទេសិតស្ស អាយតនយមកស្ស វណ្ណានា ហោតិ។
តត្ថ ខន្ធយមកេ វុត្តនយេនេវ ចាឡិវវត្ថានំ វេទិតព្ពំ។ យថេវ ហិ តត្ថ
បណ្ណាត្តិវារោ, បវត្តិវារោ, បរិញ្ញាវារោតិ តយោ មហាវារា ហោន្តិ, តថា ឥតាបិ។
វេទនត្ថាបិ នេសំ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឥតាបិ ច បណ្ណាត្តិវារោ
ឧទ្ទេសនិទ្ទេសវសេន ទិដា វវត្តិតោ។ ឥតវេ និទ្ទេសវសេនេវ។ តត្ថ
ទ្វាទសាយតនានីតិ បទំ អាទី កត្វា យាវ នាយតនា ន មនោតិ, តាវ
បណ្ណាត្តិវាស្ស ឧទ្ទេសវារោ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ ទ្វាទសាយតនានីតិ អយំ
យមកវសេន បុច្ឆិតព្ពានំ អាយតនានំ ឧទ្ទេសោ។ ចក្ខាយតនំ... បេ....
ធម្មាយតនន្តិ តេសញ្ញេវ បភេទតោ នាមវវត្ថានំ។ យមកវសេន
បុច្ឆាសុខត្ថព្ពោត្ថ បឋមំ បដិចាជិយា អជ្ឈត្ថរូចាយតនានិ វុត្ថានិ។ បច្ឆា
ពាហិវរូចាយតនានិ។ បរិយោសានេ មនាយតនធម្មាយតនានិ។

យថា បន ហោជ្ជា ខន្ធវសេន, វេមិធសំ ឥមេសំ អាយតនានំ វសេន
បទសោធនវារោ, បទសោធនមូលចក្កវារោ, សុទ្ធាយតនវារោ,
សុទ្ធាយតនមូលចក្កវារោតិ, ចត្តារោវ នយវារា ហោន្តិ។ ឯកេកោ ចត្ថ
អនុលោមបដិលោមវសេន ធុរិដាយេវ។ តេសមត្ថោ តត្ថ វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្ពំ។ យថា បន ខន្ធយមកេ បទសោធនវាស្ស អនុលោមវារោ រូបំ
រូបក្ខន្ធា, រូបក្ខន្ធា រូបន្តិអាទីនិ បញ្ច យមកានិ, តថា ឥត ចក្ខុ, ចក្ខាយតនំ;
ចក្ខាយតនំ; ចក្ខុតិអាទីនិ ទ្វាទស។ បដិលោមវារេបិ 'ន ចក្ខុ, ន ចក្ខាយតនំ; ន
ចក្ខាយតនំ, ន ចក្ខុតិអាទីនិ ទ្វាទស, បទសោធនមូលចក្កវាស្ស បនេត្ថ
អនុលោមវារោ ឯកេកាយតនមូលកានិ ឯកាទស ឯកាទស កត្វា ទ្វត្តិសសតំ
យមកានិ។ បដិលោមវារេបិ ទ្វត្តិសសតមេវ។ សុទ្ធាយតនវាស្សបិ
អនុលោមវារោ ទ្វាទស, បដិលោមវារោ ទ្វាទស, សុទ្ធាយតនមូលចក្កវាស្សបិ

អនុលោមវារេ ឯកកាយតនមូលកានិ ឯកានស ឯកានស កត្វា ទូត្តិសសតំ
យមកានិ។ បដិលោមវារេបិ ទូត្តិសសតមេវាតិ ឯវមិធ ធរសត្តតាធិកេហិ
បញ្ចហិ យមកសតេហិ, ធូបញ្ញាសាធិកេហិ ឯកានសហិ បុច្ឆាសតេហិ,
ចតុរាធិកេហិ តេវីសាយ អត្ថសតេហិ ច បដិមណ្ឌិតោ បណ្ណាត្តិវាស្ស
ឧទ្ទេសវារោ វេទិតញោ។

បណ្ណាត្តិឧទ្ទេសវាវណ្ណានា។

១. បណ្ណាត្តិនិទ្ទេសវាវណ្ណានា

១០-១៧. និទ្ទេសវារេ បន ហេដ្ឋា ខន្ធយមកស្ស បណ្ណាត្តិវានិទ្ទេសេ
វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតញោ។ អញ្ញាត្រ វិសេសា។ តត្រាយំ វិសេសោ -
ទិព្ពចក្ខុតិ ទុតិយវិជ្ជាញាណំ។ បញ្ញាចក្ខុតិ តតិយវិជ្ជាញាណំ។ ទិព្ពសោតន្តិ
ទុតិយអភិញ្ញាញាណំ។ តណ្ហាសោតន្តិ តណ្ហាវ។ អវសេសោ កាយោតិ
នាមកាយោ, រូបកាយោ, ហត្ថិកាយោ, អស្សកាយោតិ ឯវមាទិ។ អវសេសំ
រូបន្តិ រូបាយតនតោ សេសំ ភូតុចាទាយរូបញ្ចេវ បិយរូបសាត្ររូបញ្ចេវ
សីលគន្ធាតិអាទិនិ វាយនជ្ជន សីលាទិនំយេវ នាមាទិ។ អត្ថរសោតិអាទិនិបិ
សាធម្មុប្បន្នន អត្ថាទិនញ្ចេវ នាមាទិ។ អវសេសោ ធម្មោតិ
បរិយត្តិធម្មាទិអនេកប្បុត្រេនោតិ អយមេត្ត វិសេសោ។

បណ្ណាត្តិនិទ្ទេសវាវណ្ណានា។

២. បវត្តិវាវណ្ណានា

១៨-២១. ឥធាបិ ច បវត្តិវាស្ស ឧប្បាទវារាទិនុ តីសុ អន្តរវារេសុ ឯកេកស្មី
ធម្មេវ កាលភេទា។ តេសំ ឯកេកស្មី កាលេ បុគ្គលវារាទយោ តយោ វារា។ តេ

សព្វេវិ អនុលោមបដិលោមនយវសេន ធុរិធាវ ហោន្តិ។ តត្ថ បច្ចុប្បន្នកាលេ
បុគ្គលវាវស្ស អនុលោមនយេ យថា ខន្ធយមកេ រូបក្ខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ,
វេទនាក្ខន្ធមូលកានិ តីណិ, សញ្ញាក្ខន្ធមូលកានិ ទ្វេ, សង្ខារក្ខន្ធមូលកំ ឯកន្តិ
អគ្គហិតគ្គហណោន ធន យមកានិ ហោន្តិ។ ឯវំ “យស្ស ចក្ខាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ,
តស្ស សោតាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ; យស្ស វា បន សោតាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស
ចក្ខាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ; យស្ស ចក្ខាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស ឃាណាយតនំ,
ជីវ្ហាយតនំ, កាយាយតនំ, រូចាយតនំ, សន្តាយតនំ, គន្ធាយតនំ, រសាយតនំ,
ដោដ្ឋញ្ញាយតនំ, មនាយតនំ, ធម្មាយតនំ, ឧប្បជ្ឈតិ; យស្ស វា បន ធម្មាយតនំ
ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស ចក្ខាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ”តិ ឯវំ ចក្ខាយតនមូលកានិ ឯកាធន។
“យស្ស សោតាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស ឃាណាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ”តិអាធិនា នយេន
សោតាយតនមូលកានិ ធន; ឃាណាយតនមូលកានិ នវ, ជីវ្ហាយតនមូលកានិ
អដ្ឋ; កាយាយតនមូលកានិ សត្ត; រូចាយតនមូលកានិ ធន;
សន្តាយតនមូលកានិ បញ្ច; គន្ធាយតនមូលកានិ ចត្តារិ;
រសាយតនមូលកានិ តីណិ; ដោដ្ឋញ្ញាយតនមូលកានិ ទ្វេ; មនាយតនមូលកំ
ឯកន្តិ អគ្គហិតគ្គហណោន ធនដ្ឋិ យមកានិ ហោន្តិ។

តត្ថ ចក្ខាយតនមូលកេសុ ឯកាធនសុ “យស្ស ចក្ខាយតនំ ឧប្បជ្ឈតិ,
តស្ស សោតាយតនំ, ឃាណាយតនំ, រូចាយតនំ, មនាយតនំ, ធម្មាយតនំ
ឧប្បជ្ឈតិ”តិ ឥមាធិ បញ្ចោវវិស្សន្តិកានិ។ តេសុ បឋមវិស្សន្តេតត្ថំ តាវ
វិស្សន្តិកំ។ ធុតិយំ កិញ្ចាបិ បឋមេន សធិសវិស្សន្តំ, ចក្ខុសោតាយតនានំ
បវត្តិដ្ឋានេ បន ឃាណាយតនស្ស ន ឯកន្តេន បវត្តិតោ “កថំ នុ ខោ ឯតំ
វិស្សន្តេតត្ថំ”ន្តិ វិមតិនិវរណត្ថំ វិស្សន្តិកំ។
រូចាយតនមនាយតនធម្មាយតនេហិ សទ្ធិ តីណិ យមកានិ
អសធិសវិស្សន្តេតត្ថាវិស្សន្តិកានិ។ សេសេសុ ជីវ្ហាយតនកាយាយតនេហិ តាវ

សន្ធិទ្វេយមកានិ បុរិមេហិ ទ្វីហិ សន្ធិសិស្សវិស្សន្ននានិ។ សន្ធាយតនស្ស
បដិសន្ធិក្ខណោ អនុប្បត្តិតោ តេន សន្ធិយមកស្ស វិស្សន្ននមេវ នត្ថិ។
គន្ធរសដោជ្ជព្រាយតនេហិ សន្ធិតីណិ យមកានិ បុរិមេហិ ទ្វីហិ
សនិសិស្សវិស្សន្ននានេវ ហោន្តិតិ តន្តិយាលហុការតំ សន្ធិត្តានិ។
សោតាយតនមូលកេសុ យំ លព្ពតិ, តំ បុរិមេហិ សនិសិស្សវិស្សន្ននមេវាតិ ឯកម្ម្យ
ចាឡី ឆារុឡ្យំ។ ឃានាយតនមូលកេសុ រូចាយតនេន សន្ធិឯកំ,
មនាយតនធម្មាយតនេហិ សន្ធិទ្វេតិ តីណិ យមកានិ ចាឡី ឆារុឡ្យានិ។
សេសានិ ឃានាយតនយមកេន សនិសិស្សវិស្សន្ននត្តា ឆារុឡ្យានិ។ តថា
ជ្ឈិវាយតនកាយាយតនមូលកានិ។ រូចាយតនមូលកេសុ
មនាយតនធម្មាយតនេហិ សន្ធិទ្វេយេវ វិស្សន្ននតានិ។ គន្ធរសដោជ្ជព្រហិ បន
សន្ធិតីណិ រូចាយតនមនាយតនេហិ សន្ធិសនិសិស្សវិស្សន្ននានិ។ យថេវ ហេតុ
“សរូបកានំ អចិត្តកាន”ន្តិអាទិ វុត្ថំ, តថា ឥធាបិ “សរូបកានំ អគន្ធកានំ,
អរសកានំ អដោជ្ជព្ពកាន”ន្តិ យោជនា វេទិតព្ពានិ។ គន្ធាធិនិ ចេត្ត
អាយតនភូតានេវ អធិប្បតានិ។ តស្មា “សរូបកានំ សគន្ធាយតនាន”ន្តិ
អាយតនវសេនេត្ថ អត្តោ ធន្តព្ពានិ។

សន្ធាយតនមូលកានិ អត្តាការតោ ចាឡី ឆារុឡ្យានេវ។
គន្ធរសដោជ្ជព្ពមូលកានិ ចត្តារិ តីណិ ទ្វេ ច ហោជ្ឈិមេហិ សនិសិស្សវិស្សន្ននត្តា
ចាឡី ឆារុឡ្យានិ។ មនាយតនមូលកំ វិស្សន្ននតមេវាតិ ឯវមេតានិ
បច្ចុប្បន្នកាលេ បុគ្គលវាស្ស អនុលោមនយេ កតិបយយមកវិស្សន្ននេនេវ
ធនសដ្ឋិយមកានិ វិស្សន្ននតានិ នាម ហោន្តិតិ វេទិតព្ពានិ។ យថា ច បុគ្គលវារេ, ឯវំ
ឱកាសវារេបិ បុគ្គលោកាសវារេបិ ធនសដ្ឋិតិ បច្ចុប្បន្នកាលេ តីសុ វារេសុ
អនុលោមនយេ អដ្ឋនុវតិសតំ យមកានិ ហោន្តិ។ យថា ច អនុលោមនយេ, ឯវំ
បដិលោមនយេបីតិ សព្ពានិបិ បច្ចុប្បន្នកាលេ ធន្តវតានិកានិ តីណិ

យមកសតានិ ហោត្តិ។ តេសុ ធានវុតាធិកានិ សត្ត បុប្ផាសតានិ,
ចតុរាសីតាធិកានិ ច បន្ទុស អត្តសតានិ ហោត្តិ វេទិតញ្ញានិ។ ឯវំ
សេសេសុបិ បញ្ចសុ កាលភេទេស្វតិ សញ្ញានិបិ ធនសត្តតាធិកានិ តេវីសតិ
យមកសតានិ។ តតោ ធិគុណា បុប្ផា, តតោ ធិគុណា អត្តាតិ ឥនមេត្ត
ឧប្បាទវារេ ចាឡិវវត្តានំ។ និរោធាវឧប្បាទនិរោធាវេសុបិ ឯសេវ នយោតិ។
សត្តស្មិម្បិ បវត្តិវារេ អជ្ឈីវសានិ ឯកសត្តតិ យមកសតានិ។ តតោ ធិគុណា
បុប្ផា, តតោ ធិគុណា អត្តា វេទិតញ្ញា។ ចាឡិ បន មនាយតនំ ធម្មាយតនញ្ច
ឯកសធិសំ, នានំ នត្តិ។ ឧបរិ បន “វាសន្តោចោ ហោតិ” តិអាធិនិ វត្វា តត្ថ តត្ថ
សន្និត្តា។ តស្មា យំ តត្ថ តត្ថ សន្និត្តំ, តំ សត្តំ អសម្មយ្ហន្តេហិ សល្លកេតត្ថំ។

អត្ថវិនិច្ឆ័យេ បនេត្ត ឥនំ នយមុខំ។ សចក្កកានំ អសោតកានន្តិ អចាយេ
ជាតិពធិវឌ្ឍនិបចាតិកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សោ ហិ សចក្កកោ អសោតកោ ហុត្វា
ឧបបន្នតិ។ យថាហ - “កាមធាតុយា ឧបបត្តិក្ខណោ កស្សបិ អបរានិ
នសាយតនានិ ចាតុកវន្តិ។ ឌីបចាតិកានំ បេតានំ, ឌីបចាតិកានំ អសុរានំ,
ឌីបចាតិកានំ តិរច្ឆានគតានំ, ឌីបចាតិកានំ នេរយិកានំ; ជច្ចពធិរានំ
ឧបបត្តិក្ខណោ នសាយតនានិ ចាតុកវន្តិ, ចក្ខាយតនំ
រូបយានគន្ធជីវាវសកាយដោជ្ឈញ្ញាយតនំ មនាយតនំ ធម្មាយតន” ត្ថិ។
សចក្កកានំ សសោតកានន្តិ សុគតិទុគ្គតិសុ បរិបុណ្ណាយតនេ ច ឌីបចាតិកេ
រូបីព្រហ្មានោ ច សន្ធាយ វុត្តំ។ តេ ហិ សចក្កកា សសោតកា ហុត្វា ឧបបន្នតិ។
យថាហ - “កាមធាតុយា ឧបបត្តិក្ខណោ កស្សបិ ឯកានសាយតនានិ
ចាតុកវន្តិ; កាមាវចរានំ នេវានំ, បឋមកប្បិកានំ មនុស្សានំ, ឌីបចាតិកានំ
បេតានំ, ឌីបចាតិកានំ អសុរានំ, ឌីបចាតិកានំ តិរច្ឆានគតានំ, ឌីបចាតិកានំ
នេរយិកានំ, បរិបុណ្ណាយតនានំ។ រូបធាតុយា ឧបបត្តិក្ខណោ បញ្ចាយតនានិ
ចាតុកវន្តិ, ចក្ខាយតនំ រូបសោតមនាយតនំ ធម្មាយតន” ត្ថិ។

អឃានកាន់ន្ត្រី ព្រហ្មចារិសង្គ្រាមយោ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេ ហិ សចក្កកា
អឃានកា ហុត្វា ឧបបន្ន័ន្តិ។ កាមធាតុយំ បន អឃានកោ ឌីបចាតិកោ នត្ថិ។
យទិ ភវេយ្យ “កស្សបិ អជ្ឈាយតនានិ ចាតុភវន្តី”តិ វេទយ្យ។ យោ
គព្ពសេយ្យកោ បន អឃានកោ សិយា, សោ “សចក្កកាន”ន្ត្រី វេទនតោ ឥធ
អនធិប្បតោ។ សចក្កកានំ សឃានកានន្ត្រី ជច្ចពធិវម្មិ បរិបុណ្ណាយតនម្មិ
ឌីបចាតិកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សឃានកានំ អចក្កកានន្ត្រី ជច្ចន្ទម្មិ ជច្ចពធិវម្មិ
ឌីបចាតិកំ សន្ធាយ វុត្តមេវ។ សឃានកានំ សចក្កកានន្ត្រី បរិបុណ្ណាយតនមេវ
ឌីបចាតិកំ សន្ធាយ វុត្តំ។

សរូបកានំ អចក្កកានន្ត្រី ឯត្ថ ជច្ចន្ទជច្ចពធិវម្មិ ឌីបចាតិកេសុ អញ្ញតរោ បិ
គព្ពសេយ្យកោ បិ លព្ពតិយេវ។ សចិត្តកានំ អចក្កកានន្ត្រី ឯត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តេហិ
ជច្ចន្ទាធិហិ តិហិ សទ្ធិ អរូបិនោ បិ លព្ពន្តិ។ អចក្កកានន្ត្រី ឯត្ថ បុរិមបទេ វុត្តេហិ
ចត្វហិ សទ្ធិ អសញ្ញសត្តា បិ លព្ពន្តិ។ សរូបកានំ អឃានកានន្ត្រី ឯត្ថ
គព្ពសេយ្យកា ច អសញ្ញសត្តា ច សេសរូបី ព្រហ្មានោ ច លព្ពន្តិ។ សចិត្តកានំ
អឃានកានន្ត្រី ឯត្ថ គព្ពសេយ្យកា ច រូបាវុប ព្រហ្មានោ ច លព្ពន្តិ។ អចិត្តកានំ
អរូបកានន្ត្រី បទេសុ បន ឯកវោការ ចតុវោការ សត្តាវ លព្ពន្តិ តិ ឥមិនា នយេន
សព្វេសុ បុគ្គលវាវេសុ បុគ្គលវិភាគោ វេទិតព្ពោ។

២២-២៥៤. ឌីកាសវារេ យត្ថ ចក្ខាយតនន្ត្រី រូបី ព្រហ្មលោកំ បុច្ឆតិ។ តេ នេវ
អាមន្តាតិ វុត្តំ។ តស្មិញ្ចា តលេ និយមតោ តានិ អាយតនានិ បដិសន្ធិយំ
ឧប្បជ្ឈន្តិ។ ឥនមេត្ថ នយមុខំ។ ឥមិនា នយមុខេន សកលេ បិ បវត្តិវារេ អត្តោ
វេទិតព្ពោ។ បរិញ្ញាវារោ ខន្ធយមកេ វុត្តនយោយេវា តិ។

បវត្តិវារវណ្ណាន។

អាយតនយមកវណ្ណានានិដ្ឋិតា។

៤. ធាតុយមកំ

១-១៩. ឥទានិតេយេវ មូលយមកេ ទេសិតេ កុសលាទិធម្មេ ធាតុវសេន
សង្កណ្ហិត្វា អាយតនយមកានន្តរំ ទេសិតស្ស ធាតុយមកស្ស វណ្ណានា
ហោតិ។ តត្ថ អាយតនយមកេ វុត្តនយេនេវ ចាឡិវវត្ថានំ វេទិតព្ពំ។ ឥធាបិ ហិ
បណ្ណត្តិវារាទយោ តយោ មហាវារា, អវសេសា អន្តរវារា ច សទ្ធិ
កាលប្បភេទាទីហិ អាយតនយមកេ អាគតសទិសាយេវ។ ឥធាបិ ច
យមកបុច្ឆាសុខត្ថំ បដិចាជិយា អជ្ឈត្តិកពាហិរា រូបធាតុយោវ វត្វា
វិញ្ញាណធាតុយោ វុត្តា។ ធាតុនំ បន ពហុត្តា ឥធ អាយតនយមកតោ
ពហុតរាទិ យមកានិ, យមកទិគុណា បុច្ឆា, បុច្ឆាទិគុណា ច អត្តា ហោតិ។
តត្ថ ចក្កុធាតុមូលកាទីសុ យមកេសុ លព្ពមានានំ យមកានំ អត្តវិនិច្ឆយោ
អាយតនយមកេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ តំសទិសាយេវ ហេតុ អត្តគតិ,
តេនេវ ច ការណេន ចាឡិបិ សទ្ធិត្តា។ បរិញ្ញាវារោ ចាកតិកោយេវាតិ។

ធាតុយមកវណ្ណានានិដ្ឋិតា។

៥. សច្ចយមកំ

១. បណ្ណត្តិវារវណ្ណានា

១-៩. ឥទានិតេយេវ មូលយមកេ ទេសិតេ កុសលាទិធម្មេ សច្ចវសេន
សង្កណ្ហិត្វា ធាតុយមកានន្តរំ ទេសិតស្ស សច្ចយមកស្ស វណ្ណានា ហោតិ។
តត្ថាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ បណ្ណត្តិវារាទយោ តយោ មហាវារា អន្តរវារាទយោ

ច អវសេសប្បកេនា វេទិតញ្ច។ បណ្ណាត្តិវារេ បនេត្ថ ចតុន្នំ សច្ចានំ វសេន
បទសោធនវារោ, បទសោធនមូលចក្កវារោ, សុទ្ធសច្ចវារោ,
សុទ្ធសច្ចមូលចក្កវារោតិ ឥមេសុ ចតុសុ វារេសុ យមកកណ្ណានា វេទិតញ្ច។

១០-២៦. បណ្ណាត្តិវារនិទ្ទេសេ បន អវសេសំ ទុក្ខសច្ចន្តំ ទុក្ខវេទនាយ ចេវ
តណ្ហាយ ច វិនិមុត្តា តេក្ខមកធម្មា វេទិតញ្ច។ អវសេសោ សមុទយោតិ
សច្ចវិភង្គំ និទ្ធិជ្ជកាមាវចរកុសលាទិកេនា ទុក្ខសច្ចស្ស បច្ចយោ។ អវសេសោ
និរោធាតិ តទន្ធាវិក្ខម្ពនសមុច្ឆេទបដិបស្សន្តិនិរោធា ចេវ ខណ្ឌកន្ត្តិនិរោធា ច។
អវសេសោ មគ្គោតិ “តស្មី ខោ បន សមយេ បញ្ចន្តិកោ មគ្គោ ហោតិ,
អដ្ឋន្តិកោ មគ្គោ, មិច្ឆាមគ្គោ, ជង្គមគ្គោ, សកជមគ្គោ” តិ វរមាទិកោ។

បណ្ណាត្តិវារវណ្ណានា។

២. បវត្តិវារវណ្ណានា

២៧-១៦៤. បវត្តិវារេ បនេត្ថ បច្ចប្បន្នកាលេ បុគ្គលវារស្ស អនុលោមនយេ
“យស្ស ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ; យស្ស វា បន
សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ” តិ ទុក្ខសច្ចមូលកេហិ តីហិ,
សមុទយសច្ចមូលកេហិ ធ្វីហិ, និរោធសច្ចមូលកេន ឯកេនាតិ លព្ពមានញ្ច
អលព្ពមានញ្ច គហេត្វា ចាឡិវសេន ធម្មិ យមកេហិ ភវិតញ្ច។ តេសុ យស្មា
និរោធស្ស នេវ ឧប្បាទោ, ន និរោធា យុជ្ជតិ, តស្មា ទុក្ខសច្ចមូលកានិ
សមុទយសច្ចមគ្គសច្ចេហិ សធ្វី ទ្វេ, សមុទយសច្ចមូលកំ មគ្គសច្ចេន សធ្វី
ឯកន្តិ តីណិ យមកានិ អាគតានិ។ តស្ស បដិលោមនយេបិ ឱកាសវារាជីសុបិ
ឯសេវ នយោ។ ឯវមេត្ថ សព្វវារេសុ តិណ្ណំ តិណ្ណំ យមកានំ វសេន
យមកកណ្ណានា វេទិតញ្ច។ អត្ថវិនិច្ឆយេ បនេត្ថ ឥទំ លក្ខណំ - ឥមស្ស ហិ

សច្ចយមកស្ស បវត្តិវារេ និរោធសច្ចំ តាវ នលព្ពតេវ។ សេសេសុ បន តីសុ
សមុទយសច្ចមគ្គសច្ចានិ ឯកន្តេន បវត្តិយំយេវ លព្ពន្តិ។ ទុក្ខសច្ចំ
ចុតិបដិសន្ធិសុបិ បវត្តេបិ លព្ពតិ។ បច្ចុប្បន្នានយោ បន តយោ កាលា
ចុតិបដិសន្ធិនម្បិ បវត្តិយាបិ វសេនលព្ពន្តិ។ ឯវមេត្ត យំ យំ លព្ពតិ, តស្ស
តស្ស វសេន អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

តត្រិទំ នយមុខំ - សព្វេសំ ឧបបជ្ឈន្តានន្តិ អន្តមសោ សុទ្ធាវាសានម្បិ។ តេបិ
ហិ ទុក្ខសច្ចេនេវ ឧបបជ្ឈន្តិ។ តណ្ហារិប្បយុត្តចិត្តស្សាតិ ឥទំ
ទុក្ខសច្ចសមុទយសច្ចេសុ ឯកកោដ្ឋាសស្ស ឧប្បត្តិទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ តស្មា
បញ្ចវោការវសេនេវ គហោតត្ថំ។ ចតុវោកាវេ បន តណ្ហារិប្បយុត្តស្ស
ជលសមាបត្តិចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ ឯកម្បិ សច្ចំ ទុប្បជ្ឈតិ។ ឥទំ ឥធ ន
គហោតត្ថំ។ តេសំ ទុក្ខសច្ចញ្ញាតិ តស្មិញ្ញំ ខណោ តណ្ហំ វបេត្វា សេសំ ទុក្ខសច្ចំ
នាម ហោតីតិ សន្ធាយេតំ វុត្ថំ។ មគ្គស្ស ឧប្បាទក្ខណោបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ
បន រូបមេវ ទុក្ខសច្ចំ នាម។ សេសា មគ្គសម្បយុត្តកា ធម្មា សច្ចវិនិមុត្តា។
តេនេវ ការណេន “អរូបេ មគ្គស្ស ឧប្បាទក្ខណោ តេសំ មគ្គសច្ចំ ឧប្បជ្ឈតិ, នោ
ច តេសំ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ឈតិ” តិ វុត្ថំ។ សព្វេសំ ឧបបជ្ឈន្តានំ បវត្តេ
តណ្ហារិប្បយុត្តចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ តេសំ តត្ថាតិ តេសំ តស្មី
ឧបបត្តិក្ខណោ តណ្ហារិប្បយុត្តចិត្តប្បត្តិក្ខណោ ចាតិ ឯវមេត្ត ខណាវសេន
ឱកាសោ វេទិតព្ពោ។ អញ្ញេសុបិ ឯវរូបេសុ ឯសេវ នយោ។ អនភិសមេតាវិនន្តិ
ចតុសច្ចបដិវេធសម្ពាតំ អភិសមយំ អប្បត្តសត្តានំ។ អភិសមេតាវិនន្តិ
អភិសមិតសច្ចានន្តិ។ ឥមិនា នយមុខេន សព្ពត្ត អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

បវត្តិវារវណ្ណានា។

ក. បរិញ្ញាវារវណ្ណានា

១៦៥-១៧០. បរិញ្ញាវារេ បន ញាតបរិញ្ញា, តីរណបរិញ្ញា, បហានបរិញ្ញាតិ
តិស្សោបេត្ត បរិញ្ញាយោ លព្ពន្ធិ។ យស្មា ច លោកុត្តរធម្មេសុ បរិញ្ញា នាម នត្ថិ;
តស្មា ឥធនេ សច្ចានិ គហិតានិ។ តត្ថ ទុក្ខសច្ចំ បរិជាតាតិ
ញាតតីរណបរិញ្ញាវសេនេវ វុត្តំ។ សមុទយសច្ចំ បជហាតិ
ញាតបហានបរិញ្ញាវសេន។ ឥតិ ឥមាសំ បរិញ្ញានំ វសេន សព្ពបទេសុ អត្ថោ
វេទិតញ្ចាតិ។

បរិញ្ញាវារវណ្ណាន។

សច្ចយមកវណ្ណាន និដ្ឋិតា។

៦. សង្ខារយមកំ

១. បណ្ណាតិវារវណ្ណាន

១. ឥនានិ តេសញ្ញោវ មូលយមកេ ទេសិតានំ កុសលាទិធម្មានំ
លព្ពមានវសេន ឯកទេសំ សង្កល្ហាត្វា សច្ចយមកានន្តរំ ទេសិតស្ស
សង្ខារយមកស្ស វណ្ណានា ហោតិ។ តត្ថាបិ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ
បណ្ណាតិវារាទយោ តយោ មហាវារា, អន្តរវារាទយោ ច អវសេសបភេទា
វេទិតញ្ចា។ អយំ បនេត្ត វិសេសោ - បណ្ណាតិវារេ តាវ យថា ហេជ្ជា ខន្ធទយោ
ធម្មេ ឧទ្ទិសិត្វា “រូបំ រូបក្ខន្ធនោ; ចក្កុ ចក្ខាយតនំ; ចក្កុ ចក្កុធាតុ; ទុក្ខំ
ទុក្ខសច្ចំ”ន្តិ បទសោធនវារោ អារទ្ធោ។ តថា អនាវភិត្វា “អស្សាសបស្សាសា
កាយសង្ខារោ”តិ បឋមំ តយោបិ សង្ខារាវិភជិត្វា ទស្សិតា។

តត្ថ កាយស្ស សង្ខារោ កាយសង្ខារោ។ “អស្សាសបស្សាសា កាយិកា,
ឯតេ ធម្មា កាយប្បដិពទ្ធា”តិ (ម. និ. ១.៤៦៣; សំ. និ. ៤.៣៤៨ អត្ថតោ សមាណំ)

ហ៊ី វចនតោ ការណាត្វតស្ស ករណកាយស្ស ជលត្វតោ ឯវ សង្ខារោតិ
 កាយសង្ខារោ។ អបរោ នយោ - សង្ខារិយតីតិ សង្ខារោ។ កេន សង្ខារិយតីតិ?
 កាយេន។ អយញ្ញំ វាតោវិយ ភស្តាយ ករណកាយេន សង្ខារិយតីតិ។ ឯវម្បិ
 កាយស្ស សង្ខារោតិ កាយសង្ខារោ។ កាយេន កតោ
 អស្សាសបស្សាសវាតោតិ អត្តោ។ “បុព្វេវ ខោ, អាវុសោវិសាខ, វិតក្កេត្វា
 វិចារេត្វា បច្ឆា វាចំ ភិន្នតិ, តស្មាវិតក្កវិចារាវ វិចីសង្ខារោ”តិ (ម. និ. ១.៤៦៣; សំ.
 និ. ៤.៣៤៨) វចនតោ បន សង្ខារោតិ សង្ខារោ។ កី សង្ខារោតិ? វិចី។ វិចីយា
 សង្ខារោតិ វិចីសង្ខារោ។ វិចីភេទសមុដ្ឋាបកស្ស វិតក្កវិចារទ្វយស្សេតំ នាមំ។
 “សញ្ញា ច វេទនា ច ចេតសិកា ឯតេ ធម្មា ចិត្តបដិពាទ្វា”តិ (ម. និ. ១.៤៦៣; សំ.
 និ. ៤.៣៤៨) វចនតោយេវ បន តតិយបទេបិ សង្ខារិយតីតិ សង្ខារោ។ កេន
 សង្ខារិយតិ? ចិត្តេន។ ករណាត្ត សាមិវចនំ កត្វា ចិត្តស្ស សង្ខារោតិ
 ចិត្តសង្ខារោ។ សព្វេសម្បិ ចិត្តសមុដ្ឋានានំ ចេតសិកធម្មានមេតំ អធិវចនំ។
 វិតក្កវិចារានំ បន វិចីសង្ខារកាវេនវិសុំ គហិតត្តា “ឋេបេត្វាវិតក្កវិចារេ”តិ
 វុត្តំ។

២៧. ឥទានិ កាយោ កាយសង្ខារោតិ បទសោធនវារោ អារទ្ធោ។ តស្ស
 អនុលោមនយេ តីណិ, បដិលោមនយេ តីណីតិ ធន យមកានិ។
 បទសោធនមូលចក្កវារេ ឯកេកសង្ខារមូលកានិ ទ្វេ ទ្វេ កត្វា អនុលោមនយេ
 ធន, បដិលោមនយេ នាតិ ទ្វាទស យមកានិ។ សុទ្ធសង្ខារវារេ បន យថា
 សុទ្ធខន្ធវារាធិសុ “រូបំ ខន្ធា, ខន្ធា រូបំ; ចក្កុ អាយតនំ, អាយតនា ចក្កុ”តិអាទិនា
 នយេន យមកានិ វុត្តានិ។ ឯវ “កាយោ សង្ខារោ, សង្ខារោ កាយោ”តិ អវត្វា
 “កាយសង្ខារោ វិចីសង្ខារោ, វិចីសង្ខារោ កាយសង្ខារោ”តិអាទិនា នយេន
 កាយសង្ខារមូលកានិ ទ្វេ, វិចីសង្ខារមូលកំ ឯកន្តិ អនុលោមេ តីណិ,
 បដិលោមេ តីណីតិ សញ្ញានិបិ សុទ្ធិកវារេ ធន យមកានិ វុត្តានិ។ កី ការណា?

សុទ្ធិកឯកកបទវសេន អត្តាការតោ។ យថា ហិ ខន្ធយមកាធិសុ
រូចាធិវិសិដ្ឋានំ ខន្ធានំ ចក្ខាធិវិសិដ្ឋានញ អាយតនាធិនំ អធិប្បតត្តា “រូបំ
ខន្ធា, ខន្ធា រូបំ, ចក្ខុ អាយតនំ, អាយតនា ចក្ខុ” តិ សុទ្ធិកឯកកបទវសេន
អត្តា អត្ថិ។ ឯវមិធិ “កាយោ សង្ខារោ, សង្ខារោ កាយោ” តិ នត្ថិ។
កាយសង្ខារោតិ បន ជ្ជិហិបិ បនេហិ ឯកោវ អត្តោ លព្ពតិ។ អស្សាសោ វា
បស្សាសោ វាតិ សុទ្ធិកឯកកបទវសេន អត្តាការតោ “កាយោ សង្ខារោ,
សង្ខារោ កាយោ” តិ ន វុត្តំ។ “កាយោ កាយសង្ខារោ” តិ អាធិ បន វុត្តព្ពំ សិយា។
តម្បី កាយវចិច្ចបនេហិ ឥធិ អធិប្បតានំ សង្ខារានំ អគ្គហិតត្តា ន យុជ្ជតិ។
សុទ្ធិសង្ខារវារោ ហោស។ បនសោធនេ បនវិនាបិ អត្តន វចនំ យុជ្ជតិ តិ តត្ថ
សោ នយោ គហិតោវ។ ឥធិ បន កាយសង្ខារស្ស វចិសង្ខារាធិហិ, វចិសង្ខារស្ស
ច ចិត្តសង្ខារាធិហិ, ចិត្តសង្ខារស្ស ច កាយសង្ខារាធិហិ, អញ្ញត្តា
“កាយសង្ខារោ វចិសង្ខារោ, វចិសង្ខារោ, កាយសង្ខារោ” តិ
ឯកកសង្ខារមូលកាធិ ទ្វេ ទ្វេ កត្វា ន យមកាធិ យុជ្ជន្តិ។ តេសុ
អគ្គហិតគ្គហណោន តីណោវ លព្ពន្តិ។ តស្មា តានេវ ធស្សេតុំ អនុលោមនយេ
តីណិ, បដិលោមនយេ តីណីតិ ន យមកាធិ វុត្តានិ។ សុទ្ធិសង្ខារមូលចក្កវារោ
បនេត្ថ ន គហិតោតិ។ ឯវំ បណ្ណតិវាស្ស ឧទ្ទេសវារោ វេទិតព្ពោ។

៨-១៨. និទ្ទេសវារេ បនស្ស អនុលោមេ តាវ យស្មា ន កាយាធយោវ
កាយសង្ខារាធិនំ នាមំ, តស្មា នោតិ បដិសេធា កតោ។ បដិលោមេ ន កាយោ
ន កាយសង្ខារោតិ យោ ន កាយោ សោ កាយសង្ខារោបិ ន ហោតិ តិ បុច្ឆតិ។
កាយសង្ខារោ ន កាយោ កាយសង្ខារោតិ កាយសង្ខារោ កាយោ ន ហោតិ,
កាយសង្ខារោយេវ បនេសោតិ អត្តោ។ អវសេសន្តិ ន កោវលំ
សេសសង្ខារទ្វយមេវ។ កាយសង្ខារវិនិមុត្តំ បន សេសំ សព្ពម្បី

សង្ខតាសង្ខតបណ្ណាតិកេនំ ធម្មជាតំ នេវ កាយោ, ន កាយសង្ខារោតិ ឥមិនា
ឧបាយេន សព្វវិស្សជ្ជនេសុ អត្តោ វេទិតញ្ចាតិ។

បណ្ណាតិវាវណ្ណានា។

២. បវត្តិវាវណ្ណានា

១៩. បវត្តិវាវេ បនេត្ថ បច្ចុប្បន្នកាលេ បុគ្គលវាស្ស អនុលោមនយេ
“យស្ស កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វចីសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ”តិ
កាយសង្ខារមូលកានិ ទ្វេ, វចីសង្ខារមូលកំ ឯកន្តិ តីណោវ យមកានិ លព្ពន្ធ;
តានិ គហិតានេវ។ តស្ស បដិលោមនយេបិ ឱកាសវារាជីសុបិ ឯសេវ នយោ។
ឯវមេត្ថ សព្វវាវេសុ តិណ្ណំ តិណ្ណំ យមកានំ វសេន យមកកណានា វេទិតញ្ចា។

អត្ថវិនិច្ឆយេ បនេត្ថ ឥនំ លក្ខណំ - ឥមស្មិញ្ចិ សង្ខារយមកេ
“អស្សាសបស្សាសានំ ឧប្បាទក្ខណោវិតក្កវិចារានំ
ឧប្បាទក្ខណោ”តិអាធិវចនតោ បច្ចុប្បន្នាទិកាលកេនោ បវត្តិវសេនាបិ
គហោតញ្ចា, ន បុតិបដិសន្ធិវសេនេវ។ “ធុតិយជ្ឈានេ តតិយជ្ឈានេ តត្ថ
កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ”តិអាធិវចនតោ ច ឈានម្បិ ឱកាសវសេន គហិតន្តិ
វេទិតញ្ចំ។ ឯវមេត្ថ យំ យំ លព្ពតិ, តស្ស តស្ស វសេន អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ចា។

តត្រិទំ នយមុខំ - វិចារវិតក្កវិចារេហិតិ ធុតិយតតិយជ្ឈានវសេន វុត្តំ។
តេសន្តិ តេសំ ធុតិយតតិយជ្ឈានសមដ្ឋីនំ។ កាមាវចរានន្តិ កាមាវចរេ
ឧប្បន្នសត្តានំ។ រូចាវចរេនេវានំ បន អស្សាសបស្សាសា នត្តិ។ អរូចាវចរានំ
រូបមេវ នត្តិ។ វិចារ អស្សាសបស្សាសេហិតិ រូចារូបកវេសុ និព្ពត្តសត្តានំ
វិតក្កវិចារុប្បត្តិ សន្ធាយ វុត្តំ។

២៤. បឋមជ្ឈានេ កាមាវចរេតិ កាមាវចរភូមិយំ ឧប្បន្នេ បឋមជ្ឈានេ។
អង្គមត្តវសេន ចេត្ត បឋមជ្ឈានំ គហេតត្ថំ, ន អប្បនាវសេនេវ។
អនប្បនាបត្តេបិ ហិ សវិតក្កសវិចារិចិត្តេ ឥទំ សម្ព័រទ្វយំ ឧប្បជ្ឈិតេវ។

២៥. ចិត្តស្ស ភន្តក្ខណេតិ ឥទំ កាយសម្ព័រស្ស ឯកន្តចិត្តសមុដ្ឋានត្ថា
វុត្ថំ។ ឧប្បជ្ឈមានមេវ ហិ ចិត្តំ រូបំ វា អរូបំ វា សមុដ្ឋាបេតិ, ន ភិដ្ឋមានំ។

៣៧. សុទ្ធាវាសានំ ទុតិយេ ចិត្តេ វត្តមានេតិ បដិសន្ធិតោ ទុតិយេ
ភវន្តិចិត្តេ។ កាមញ្ចេតំ បដិសន្ធិចិត្តេបិ វត្តមានេ តេសំ តត្ថ ធុប្បជ្ឈិតេវ។ យាវ
បន អញ្ចោកិណ្ណំ វិចាកចិត្តំ វត្តតិ, តាវ ធុប្បជ្ឈិតេវ នាមាតិ ទស្សនត្ថមេតំ វុត្ថំ។
យស្ស វា ឈានស្ស វិចាកចិត្តេន តេ និព្ពត្តា, តំ សតសោបិ សហស្សសោបិ
ឧប្បជ្ឈមានំ បឋមចិត្តមេវ។ វិចាកចិត្តេន បន វិសទិសំ ភវនិកន្តិយា
អាវជ្ជនចិត្តំ ទុតិយចិត្តំ នាម។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តន្តិ វេទិតត្ថំ។

៤៤. បច្ឆិមចិត្តសមមុដ្ឋិនន្តិ សព្វបច្ឆិមេន អប្បដិសន្ធិកចិត្តេន សមមុដ្ឋិត្ថានំ
ឡីណាសវានំ។ អវិតក្កអវិចារំ បច្ឆិមចិត្តន្តិ រូចាវចរានំ
ទុតិយជ្ឈានិកាទិបុតិចិត្តវសេន, អរូចាវចរានញ្ច
ចតុត្ថជ្ឈានិកបុតិចិត្តវសេនេតំ វុត្ថំ។ តេសន្តិ តេសំ បច្ឆិមចិត្តសមមុដ្ឋិអាទិនំ។

៧៩. យស្ស កាយសម្ព័រោ និរុដ្ឋតិ, តស្ស ចិត្តសម្ព័រោ និរុដ្ឋតិ ឯត្ថ
និយមតោ កាយសម្ព័រស្ស ចិត្តសម្ព័រេន សទ្ធិំ ឯកក្ខណេ និរុដ្ឋនតោ
អាមន្តាតិ បដិវចនំ ទិន្នំ។ ន ចិត្តសម្ព័រស្ស កាយសម្ព័រេន សទ្ធិំ។ កី ការណា?
ចិត្តសម្ព័រោ ហិ កាយសម្ព័រេន វិនាបិ ឧប្បជ្ឈតិ ច និរុដ្ឋតិ ច។ កាយសម្ព័រោ
បន ចិត្តសមុដ្ឋានោ អស្សាសបស្សាសវាតោ។ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបញ្ច ចិត្តស្ស
ឧប្បាទក្ខណេ ឧប្បជ្ឈិត្វា យាវ អញ្ញានិ សោឡសចិត្តានិ ឧប្បជ្ឈន្តិ, តាវ តិដ្ឋតិ។

តេសំ សោឡសន្នំ សត្តបដ្ឋិមេន សទ្ធិ និរុដ្ឋតិ យេន ចិត្តេន សទ្ធិ ឧប្បជ្ជតិ,
តតោ បដ្ឋាយ សត្តរសមេន សទ្ធិ និរុដ្ឋតិ។ ន កស្សចិ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ វា
បិទិក្ខណោ វា និរុដ្ឋតិ, នាបិ បិទិក្ខណោ វា ភន្តក្ខណោ វា ឧប្បជ្ជតិ។ ឯសា
ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ធម្មតាទិ និយមតោ ចិត្តសម្ពាវេន សទ្ធិ ឯកក្ខណោ
និរុដ្ឋនតោ អាមន្តាទិ វុត្តំ។ យំ បនវិភង្គប្បករណស្ស សីហឡដ្ឋកថាយំ
“ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ សត្តរសមស្ស ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ និរុដ្ឋតិ” តិ វុត្តំ, តំ
ឥមាយ ចាឡិយា វិរុដ្ឋតិ។ អដ្ឋកថាតោ ច ចាឡិយេវ ពលវត្ថរាទិ ចាឡិយំ
វុត្តមេវ បមាណំ។

១២៨. យស្ស កាយសម្ពាវោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វចិសម្ពាវោ និរុដ្ឋតិ ឯត្ថ
យស្មា កាយសម្ពាវោ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោ ឧប្បជ្ជតិ, ន ច តស្មី ខណោ
វិតក្កវិចារា និរុដ្ឋតិ, តស្មា នោទិ បដិសេធា កតោទិ។ ឥមិនា នយមុខេន
សត្តត្ថ អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតញោ។ បរិញ្ញាវារោ ចាកតិកោយេវាទិ។

បវត្តិវារវណ្ណាន។

សម្ពាវយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. អនុសយយមកំ

បរិច្ឆេទបរិច្ឆិន្ទទ្កេសវារវណ្ណានា

១. ឥនានិ តេសញ្ញេវ មូលយមកេ ទេសិតានំ កុសលាទិធម្មានំ
លត្តមានវសេន ឯកទេសំ សន្តណ្ឌិត្វា សម្ពាវយមកានន្តរំ ទេសិតស្ស
អនុសយយមកស្ស អត្ថវណ្ណានា ហោទិ។ តត្ថ ចាឡិវត្ថានំ តាវ វេទិតត្ថំ -
ឥមស្មិត្តិ អនុសយយមកេ ខន្ធយមកាទីសុ វិយ ទេសនំ អកត្វា អញ្ញេន

នយេន ចាឡិទេសនា កតា។ កង់? បឋម តាវ បរិច្ឆេទតោ, ឧទ្ទេសតោ,
ឧប្បត្តិដ្ឋានតោតិ តីហាការេហិ អនុសយេ គហាបេតុំ បរិច្ឆេទវារោ,
បរិច្ឆេទ្ទេសវារោ, ឧប្បត្តិដ្ឋានវារោតិ, តយោ វារា ទេសិតា។ តតោ សត្តន្តំ
មហាវារាទំ វសេន អនុសយេ យោដេត្វា យមកទេសនា កតា។ តត
សត្តានុសយាតិ អយំ “សត្តេវ, ន តតោ ឧទ្ទំ, ន ហេដ្ឋា”តិ គណនបរិច្ឆេទន
បរិច្ឆេទ្ទេសា អនុសយាទំ ទេសិតតតោ បរិច្ឆេទវារោ នាម។ កាមរាគានុសយោ...បេ....
អវិជ្ជានុសយោតិ អយំ បរិច្ឆេទវារេន បរិច្ឆេទ្ទានំ នាមមត្តំ ឧទ្ទិសិត្វា “ឥមេ នាម
តេ”តិ ទេសិតតតោ បរិច្ឆេទ្ទេសវារោ នាម។ កតត កាមរាគានុសយោ
អនុសេតិ...បេ.... ឯត្ថ អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតិតិ អយំ “ឥមេសុ នាម ហានេសុ
ឥមេ អនុសយា អនុសេតិ”តិ ឯវំ តេសំយេវ ឧប្បត្តិដ្ឋានស្ស ទេសិតតតោ
ឧប្បត្តិដ្ឋានវារោ នាម។

យេសំ បន សត្តន្តំ មហាវារាទំ វសេន អនុសយេ យោដេត្វា យមកទេសនា
កតា, តេសំ ឥមាទិ នាមាទិ - អនុសយវារោ, សានុសយវារោ, បជហានវារោ,
បរិញ្ញាវារោ, បហីនវារោ, ឧប្បជ្ឈនវារោ ឆាតុវារោតិ។ តេសុ បឋមោ
អនុសយវារោ។ សោ អនុលោមបដិលោមនយវសេន ធុរិដោ ហោតិ។

តត អនុលោមនយេ “យស្ស អនុសេតិ, យត្ថ អនុសេតិ, យស្ស យត្ថ
អនុសេតិ”តិ បុគ្គលោកាសតទុកយវសេន តយោ អន្តរវារា ហោន្តិ។ តេសុ
បឋមេ បុគ្គលវារេ “យស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស
បដិយានុសយោ អនុសេតិ; យស្ស វា បន បដិយានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស
កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ; យស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស
មាណុសយោ, ទិដ្ឋានុសយោ, វិចីកិច្ឆានុសយោ, ភវរាគានុសយោ,
អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតិ។ យស្ស វា បន អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស

កាមរាគានុសយោ អនុសេនី"តិ កាមរាគានុសយមូលកានិ ធម្មកានិ។
បុន អគហិតគ្គហណាវសេន បដិយានុសយមូលកានិ បញ្ច,
មាណុសយមូលកានិ ចត្តារិ, ទិដ្ឋានុសយមូលកានិ តីណិ,
វិចិកិច្ឆានុសយមូលកានិ ទ្វេ, ភវរាគានុសយមូលកំ ឯកន្តិ ឯវំ សញ្ញានិបិ
ឯកមូលកានិ ឯកវីសតិ។ បុន "យស្ស កាមរាគានុសយោ ធម្មកានុសយោ
ធម្ម អនុសេនី"តិ ឯវំ អាគតានិ ទុកមូលកានិ បញ្ច, តិកមូលកានិ ចត្តារិ,
ចតុក្កមូលកានិ តីណិ, បញ្ចកមូលកានិ ទ្វេ, ធក្កមូលកំ ឯកន្តិ អបរាជិបិ
បន្ទុស ហោត្តិ។ តានិ បុរិមេហិ ឯកវីសតិយា សទ្ធិ ធម្មសាតិ បុគ្គលវារេ ធម្មស
យមកានិ។ តថា ឱកាសវារេ, តថា បុគ្គលោកាសវារេតិ សញ្ញានិបិ
អនុលោមនយេ អដ្ឋសតំ យមកានិ។ តថា បដិលោមនយេតិ អនុសយវារេ
សោឡសាធិកានិ ទ្វេ យមកសតានិ, តតោ ទិគុណា បុច្ឆា, តតោ ទិគុណា
អត្តា ធម្ម វេទិតញ្ញា។ យថា ចេត្ត, ឯវំ សានុសយវារេ, បដហនវារេ, បរិញ្ញាវារេ,
បហ័នវារេ, ឧប្បជ្ឈនវារេតិ ឥមេសម្បិ បញ្ចន្ធិ វារាជំ, ឯកេកស្មី
យមកគណនា; យមកទិគុណា បុច្ឆា, បុច្ឆាទិគុណា ធម្ម អត្តា វេទិតញ្ញា។ អយំ
បនេត្ត បុរិមេសុ តិសុ វារេសុ វិសេសោ។ ឱកាសវារេ "យត្ថ តត្ថា"តិ អវត្វា
យតោ តតោតិ និស្សក្កវចនេន ទេសនា កតា។ សេសំ តាទិសមេវ។

យោ បនាយំ សព្វបច្ឆិមោ ធាតុវារេ នាម, សោ បុច្ឆាវារេ, វិស្សជ្ឈនាវារេតិ
ទិដ្ឋា បិតោ។ តស្ស បុច្ឆាវារេ កាមធាតុយា ចុតស្ស កាមធាតុំ ឧបបជ្ឈន្តស្សតិ
វត្វា "កាមធាតុំ វា បន ឧបបជ្ឈន្តស្ស កាមធាតុយា ចុតស្ស"តិ ន វុត្តំ។ កី
ការណា? អត្ថវិសេសាការតោ។ ទ្វេបិ ហិ ឯតា បុច្ឆា ឯកត្តាយេវ, តស្មា
ឯកេកស្មា យមកា ឯកេកមេវ បុច្ឆំ បុច្ឆិត្វា សព្វបុច្ឆាវសានេ បុច្ឆានុក្កមេនេវ
"កាមធាតុយា ចុតស្ស កាមធាតុំ ឧបបជ្ឈន្តស្ស កស្សចិ សត្ត អនុសយា
អនុសេនី"តិ អាទិនា នយេន វិស្សជ្ឈនំ កតំ។

តត្ថ “កាមធាតុយា ធុតស្ស កាមធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស, រូបធាតុំ, អរូបធាតុំ,
នកាមធាតុំ, នរូបធាតុំ នអរូបធាតុំ, ឧបបជ្ជន្តស្ស” តិ ធនុទ្ធិកបុត្តា;
“នកាមធាតុំ, នអរូបធាតុំ, នរូបធាតុំ; នអរូបធាតុំ, នកាមធាតុំ, នរូបធាតុំ,
ឧបបជ្ជន្តស្ស” តិ តិស្សោ មិស្សកា បុត្តា ចាតិ កាមធាតុមូលកា នវ
អនុលោមបុត្តា ហោត្តិ។ តថា រូបធាតុមូលកា នវ, អរូបធាតុមូលកា នវាតិ
សត្តវីសតិ អនុលោមបុត្តា ហោត្តិ។ តថា
នកាមធាតុនរូបធាតុនអរូបធាតុមូលកា សត្តវីសតិ បដិលោមបុត្តា។ បុន
“នកាមធាតុយា, នអរូបធាតុយា, នរូបធាតុយា, នអរូបធាតុយា,
នកាមធាតុយា, នអរូបធាតុយា” តិ សត្តវីសតិ ធុកមូលកា បុត្តាតិ សញ្ញាបិ
សម្មីណ្ហិតា ឯកាសីតិ បុត្តា ហោត្តិ។ តាសំ វសេនេត្ថ វិស្សជ្ជនំ កតត្ថិ ឥទំ
ធាតុវាវេ ចាឡិវវត្ថានំ។ ឯវំ តាវ សកលេបិ អនុសយយមកេ
ចាឡិវវត្ថានមេតំ វេទិតព្ភំ។

អាទិតោ បដ្ឋាយ បនេត្ថ យំ យំ អនុត្តានំ, តត្ថ តត្ថ អយំ វិនិច្ឆយកថា -
អនុសយាតិ កេនជ្ជន អនុសយា? អនុសយនជ្ជន។ កោ ឯស អនុសយនជ្ជន
នាមាតិ? អប្បហីនជ្ជន។ ឯតេ ហិ អប្បហីនជ្ជន តស្ស តស្ស សន្តានេ អនុសេន្តិ
នាម, តស្មា អនុសយាតិ វុច្ចតិ។ អនុសេន្តិ អនុរូបំ ការណំ លភិត្វា ឧប្បជ្ជតិ
អត្ថោ។ អថាបិ សិយា - អនុសយនជ្ជន នាម អប្បហីនាការោ។
អប្បហីនាការោ ច ឧប្បជ្ជតិ វត្ថុំ ន យុជ្ជតិ, តស្មា ន អនុសយា ឧប្បជ្ជតិ។
តត្ថិទំ បដិវចនំ - អប្បហីនាការោ អនុសយោ, អនុសយោតិ បន
អប្បហីនជ្ជន ថាមគតកិលេសោ វុច្ចតិ។ សោ ចិត្តសម្មយុត្តោ សាវម្ពុណោ
សប្បច្ចយជ្ជន សហេតុកោ ឯកន្តាគុសលោ អតីតោបិ ហោតិ អនាគតោបិ
បច្ចុប្បន្នោបិ, តស្មា ឧប្បជ្ជតិ វត្ថុំ យុជ្ជតិ។

ត្រៀម បមាណំ - អភិធម្ម តាវ កថាវត្ថុស្មី (កថា. ៥៥៤ អាទយោ)
 “អនុសយា អព្យាកតា, អនុសយា អហេតុកា, អនុសយា ចិត្តវិប្បយុត្តា” តិ
 សព្វេ វាទា បដិសេធិតា។ បដិសម្ពិទ្ធាមគ្គ (បដិ. ម. ៣.២០) “បច្ចុប្បន្ន កិលេសេ
 បជហតី” តិ បុព្វំ កត្វា អនុសយានំ បច្ចុប្បន្នការស្ស អត្ថិតាយ
 “ថាមគតានុសយំ បជហតី” តិ វុត្ថំ។ ធម្មសង្គហេ បន មោហាស្ស បទកាជនេ
 “អវិជ្ជានុសយោ អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានំ អវិជ្ជាលង្គិ មោហោ អកុសលមូលំ, អយំ
 តស្មី សមយេ មោហោ ហោតី” តិ (ធម. ស. ៣៩០) អកុសលចិត្តន សទ្ធិ
 អវិជ្ជានុសយស្ស ឧប្បន្នការោ វុត្តោ។ ឥមស្មីយេវ អនុសយយមកេ សត្តន្តំ
 មហាវារាទំ អញ្ញាតវស្មី ឧប្បន្ននវារេ “យស្ស កាមរាគានុសយោ ឧប្បន្នតិ,
 តស្ស បដិយានុសយោ ឧប្បន្នតិ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តស្មា “អនុសេន្តតិ អនុវ្រប់
 ការណំ លភិត្វា ឧប្បន្នតិ” តិ យំ វុត្ថំ, តំ ឥមិនា តន្តិប្បមាណោន សុវុត្ថន្តិ
 វេទិតព្ពំ។ យម្បិ “ចិត្តសម្បយុត្តោ សារម្មណោ” តិ អាទិ វុត្ថំ, តម្បិ សុវុត្ថមេវ។
 អនុសយោ ហិ នាមេស បរិនិច្ឆន្នោ ចិត្តសម្បយុត្តោ អកុសលធម្មោតិ និដ្ឋមេត្ត
 គន្តព្ពំ។ កាមរាគានុសយោតិ អាទិសុ កាមរាគោ ច សោ អប្បហ័នជ្ជន
 អនុសយោ ចាតិ កាមរាគានុសយោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

បរិច្ឆេទបរិច្ឆិទ្ធុទ្ទេសវារវណ្ណានា។

ឧប្បត្តិដ្ឋានវារវណ្ណានា

២. ឥទានិ តេសំ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ បកាសេតុំ កត្ត កាមរាគានុសយោ
 អនុសេន្តតិ អាទិមាហា។ តត្ថ កាមធាតុយា ធ្វើសុ វេទនាសូតិ កាមាវចរភូមិយំ
 សុខាយ ច ឧបេក្ខាយ ចាតិ ធ្វើសុ វេទនាសុ។ ឯត្ថ កាមរាគានុសយោ
 អនុសេន្តតិ ឥមាសុ ធ្វើសុ វេទនាសុ ឧប្បន្នតិ។ សោ បនេស អកុសលវេទនាសុ
 សហជាតវសេន អារម្មណវសេន ចាតិ ធ្វើហាការេហិ អនុសេន្តតិ។

អកុសលាយ សុខាយ វេទនាយ ចេវ ឧបេក្ខាយ វេទនាយ ច សហជាតោបិ
ហុត្វា ឧប្បជ្ជតិ។ តា វេទនា អារម្មណំ កត្វាបិ ឧប្បជ្ជតីតិ អត្តោ។ អវសេសា
បន កាមាវចរកុសលវិចាកកិរិយវេទនា អារម្មណមេវ កត្វា ឧប្បជ្ជតិ។
កាមធាតុយា ធ្វើសុ វេទនាសុ អនុសយមាណោ ចេស តាហិ វេទនាហិ
សម្មយុត្តេសុ សញ្ញាសម្ពាវិញ្ញាណេសុបិ អនុសេតិយេវ។ ន ហិ សក្កា
វេទនាសុ អនុសយមាណេន តំសម្មយុត្តេហិ សញ្ញាធិហិ សធ្វី អសហជាតេន វា
ភវីតុំ, តំសម្មយុត្តេ វា សញ្ញាធម្មោ អារម្មណំ អកត្វា ឧប្បជ្ជិតុំ។ ឯវំ សន្តេបិ
បន យស្មា ឥមា ទ្វេ វេទនាវ សាតសន្តសុខត្វា អស្សាទដ្ឋន
កាមរាគានុសយស្ស ឧប្បត្តិយា សេសសម្មយុត្តធម្មេសុ បធានា, តស្មា “ធ្វើសុ
វេទនាសុ ឯត្ថ កាមរាគានុសយោ អនុសេតី”តិ វុត្តំ, ឌីឡារិកវសេន ហិ
ពោធនេយ្យេ សុខំ ពោធតុត្តិ។

ននុ ចេស អារម្មណាវសេន អនុសយមាណោ ន កេវលំ ឥមាសុ ធ្វើសុ
វេទនាសុ ចេវ វេទនាសម្មយុត្តធម្មេសុ ច អនុសេតិ, ឥន្ទេសុ បន រូបាធិសុបិ
អនុសេតិយេវ។ វុត្តម្បិ ចេតំ វិភង្គប្បករណោ (វិភ. ៨០៦) “យំ លោកេ បិយរូបំ
សាតរូបំ, ឯត្ថ សត្តានំ កាមរាគានុសយោ អនុសេតី”តិ ឥមស្មិម្បិ បករណោ
អនុសយវាស្ស បដិលោមនយេ វុត្តំ។ “យត្ថ កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ
តត្ថ ធិដ្ឋានុសយោ នានុសេតីតិ ទុក្ខាយ វេទនាយ រូបធាតុយា អរូបធាតុយា
ឯត្ថ កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ, នោ ច តត្ថ ធិដ្ឋានុសយោ នានុសេតិ។
អបរិយាបន្នេ ឯត្ថ កាមរាគានុសយោ ច នានុសេតិ, ធិដ្ឋានុសយោ ច
នានុសេតី”តិ។ ឯត្ថ ហិ ទុក្ខវេទនាយ ចេវ រូបធាតុអាធិសុ ច នានុសេតីតិ
វុត្តត្វា សសម្មយុត្តធម្មំ ទុក្ខវេទនំ សឌីកាសេ រូបាវចារចរធម្មេ នវ ច,
លោកុត្តរធម្មេ វេបេត្វា អវសេសេសុ រូបសទ្ធកន្ធសដោជ្ឈព្រេសុ អនុសេតីតិ
វុត្តំ ហោតិ។ តំ ឥធកស្មា ន វុត្តត្តិ? អនោឡារិកត្តា។ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន ហិ

វេទនាឆ្លើយ ឌីឡាវិកត្តា ឥសេសំ បន អនោឡាវិកត្តា ឯតេសុ រូចាធិសុ
អនុសេតីតិ ន វុត្តំ, អត្តតោ បន លព្ពតិ។ តស្មា ឯតេសុបិ កាមរាគានុសយោ
អនុសេតិយេវាតិ វេទិតញ្ចោ។ ន ហិ សត្តា សព្ពំ សព្ពត្ត កថេតិ។
ពោធនេយ្យសត្តានំ បន វសេន កត្តចិ យំ លព្ពតិ, តំ សព្ពំ កថេតិ, កត្តចិ ន
កថេតិ។ តថា ហិ អនេន កត្តចិ ធិដ្ឋានុសយោ អនុសេតីតិ បុច្ឆិត្វា
“សព្ពសក្កាយបរិយាបន្នេសុ ធម្មេសុ ឯត្ត ធិដ្ឋានុសយោ អនុសេតី”តិ យំ លព្ពតិ
តំ សព្ពំ កថេតំ។ អបរស្មី ហ្វានេវិស្សន្ន្រ្កន្ធន “រូបធាតុយា អរូបធាតុយា ឯត្ត
វិចីកិច្ឆានុសយោ ច មាណុសយោ ច ធិដ្ឋានុសយោ ច អនុសេន្តិ, កាមធាតុយា
ទ្វីសុ វេទនាសុ ឯត្ត វិចីកិច្ឆានុសយោ ច កាមរាគានុសយោ ច មាណុសយោ ច
ធិដ្ឋានុសយោ ច អនុសេន្តិ, ទុក្ខាយ វេទនាយ ឯត្ត វិចីកិច្ឆានុសយោ ច
បដិយានុសយោ ច ធិដ្ឋានុសយោ ច អវិជ្ជានុសយោ ច អនុសេន្តិ”តិ យំ លព្ពតិ តំ
សព្ពំ អកថេត្វា រូបធាតុអរូបធាតុហិ សទ្ធិ តិស្សោ វេទនាវ កថេតា។
វេទនាសម្បយុត្តា បន អរូបធម្មា, សព្ពព្វា រូបំ ន កថេតំ។ កិញ្ចាបិ ន កថេតំ,
ធិដ្ឋានុសយោ បនេត្ត អនុសេតិយេវ។ ឯវមេវ កិញ្ចាបិ ឥធរូចាធិឥដ្ឋារម្មណំ ន
កថេតំ, កាមរាគានុសយោ បនេត្ត អនុសេតិយេវាតិ។ ឯវំ តាវ
កាមរាគានុសយស្ស អនុសយនដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ។

អារម្មណ៍ ករោតិ, តាហិ សម្បយុត្ត សញ្ញាធម្មោបិ ករោតិយេវ។ ឯវំ សន្តេបិ
បន យស្មា ទុក្ខវេទនាវ អសាតទុក្ខវេទយិ តត្តា និរស្សាទដ្ឋន
បដិឃានុសយស្ស ឧប្បត្តិយា សេសសម្បយុត្ត ធម្មេសុ អធិកា; តស្មា “ទុក្ខាយ
វេទនាយ ឯត្ថ បដិឃានុសយោ អនុសេតិ” តិ វុត្ថំ, ឌីឡាវិកវសេន ហិ
ពោធនេយ្យ សុខំ ពោធតុត្ថិ។

ននុ ចេស អារម្មណាវសេន អនុសយមាធា ន កេវលំ ទុក្ខវេទនាយ ចេវ
តំសម្បយុត្ត ធម្មេសុ ច អនុសេតិ, អនិដ្ឋេសុ បន រូចាធិសុបិ អនុសេតិយេវ?
វុត្តម្បិ ចេតំ វិភង្គប្បករណោ (វិភ. ៨០៦) “យំ លោកេ អប្បិយរូបំ អសាតរូបំ,
ឯត្ថ សត្តានំ បដិឃានុសយោ អនុសេតិ” តិ ឥមស្មិម្បិ បករណោ
អនុសយវាស្ស បដិលោមនយេ វុត្ថំ - “កាមធាតុយា ធ្វើសុ វេទនាសុ ឯត្ថ
បដិឃានុសយោ នានុសេតិ, នោ ច តត្ថ កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ។
រូបធាតុយា អរូបធាតុយា អបរិយាបន្នេ ឯត្ថ បដិឃានុសយោ ច នានុសេតិ,
កាមរាគានុសយោ ច នានុសេតិ” តិ។ ឯត្ថ ហិ ធ្វើសុ កាមាវចរវេទនាសុ ចេវ
រូបធាតុអាធិសុ ច នានុសេតិ តិ វុត្តត្តា សសម្បយុត្ត ធម្មា ទ្វេ វេទនា សឌីកាសេ
រូចារូចាវចរធម្មេ នវ ច, លោកុត្តរធម្មេ ឋបេត្វា អវសេសេសុ រូចាធិសុ
អនុសេតិ តិ វុត្ថំ ហោតិ។ តំ ឥធក កស្មា ន វុត្តន្តិ? អនោឡាវិកត្តា។ ហេដ្ឋា
វុត្តនយេន ហិ ទុក្ខវេទនាយ ឯវ ឌីឡាវិកត្តា ឥមេសំ បន អនោឡាវិកត្តា
ឯតេសុ រូចាធិសុ អនុសេតិ តិ ន វុត្ថំ។ អត្ថតោ បន លព្ពតិ, តស្មា ឯតេសុបិ
បដិឃានុសយោ អនុសេតិយេវាតិ វេទិតព្ពោ។

កី បន ឥតរា ទ្វេ វេទនា ឥដ្ឋារម្មណំ វា បដិយស្ស អារម្មណំ ន ហោន្តិ តិ?
នោ ន ហោន្តិ។ បរិហីនជ្ឈានស្ស វិប្បដិសារវសេន សសម្បយុត្ត ធម្មា តា វេទនា
អារព្ព ធាមនស្ស ឧប្បជ្ជតិ។ ឥដ្ឋារម្មណាស្ស ច បដិលទ្ធស្ស វិបរិណាមំ វា

អប្បដិលទ្ធស្ស អប្បដិលាភំ វា សមនុស្សរតោបិ ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។
ទោមនស្សមត្តមេវ បន តំ ហោតិ, ន បដិឃានុសយោ។ បដិឃានុសយោ ហិ
អនិជ្ឈារម្មណោ បដិហញ្ញនវសេន ឧប្បន្នោ ជាមគតោ កិលេសោ, តស្មា ឯត្ថ
ទោមនស្សេន សទ្ធិំ បដិឃោ ឧប្បន្នោបិ អត្តនោ បដិយកិច្ចំ អករណភារេន វេ
បដិឃានុសយោ ន ហោតិ អព្ពោហារិកត្តំ គច្ឆតិ។ យថា ហិ
ចាណាតិចាតចេតនាយ សទ្ធិំ ឧប្បន្នោបិ ព្យាចាទោ មនោកម្មំ នាម ន ហោតិ
អព្ពោហារិកត្តំ គច្ឆតិ, វេ បដិឃានុសយោ ន ហោតិ, អព្ពោហារិកត្តំ គច្ឆតិ។
វុត្តម្បិ ចេតំ ឯកច្ចំ ឥដ្ឋារម្មណំ នេក្ខម្មសិតម្បិ វា ទោមនស្សំ សន្ធាយ “យំ
វេវុបំ ទោមនស្សំ បដិយំ តេន បដហតិ ន តត្ថ បដិឃានុសយោ អនុសេតិ” តិ
(ម. និ. ១.៤៦៥)។ វេ បដិឃានុសយស្ស អនុសយនជ្ជានំ វេទិតព្ពំ។

មាណុសយស្ស បន “កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាស្វ” តិអាទិវចនតោ ទ្វេ
កាមាវចរវេទនា រូចារូបធាតុយោ ចាតិ ឥទំ តិវិធំ អនុសយនជ្ជានំ។ តស្ស
អកុសលាសុ វេទនាសុ កាមរាគានុសយស្ស វិយ សហជាតានុសយតា
វេទិតព្ពំ។ សសម្បយុត្តធម្មាសុ បន សព្ពាសុបិ កាមាវចរាសុ
សុខអនុក្ខមសុខវេទនាសុ រូចារូបធាតុសុ ច អារម្មណាវសេនេវ អនុសេតិ។
អនុសយវាស្ស បន បដិលោមនយេ “ទុក្ខាយ វេទនាយ អបរិយាបន្នេ ឯត្ថ
កាមរាគានុសយោ ច នានុសេតិ, មាណុសយោ ច នានុសេតិ” តិ វុត្តត្តា
វេបេត្វា ទុក្ខវេទនព្ពោវ នវិធំ លោកុត្តរធម្មព្វា សេសរូចារូបធម្មេសុបិ អយំ
អនុសេតិយេវាតិ។ វេ មាណុសយស្ស អនុសយនជ្ជានំ វេទិតព្ពំ។

ទិដ្ឋានុសយវិចិត្តិដ្ឋានុសយា បន កេវលំ លោកុត្តរធម្មេស្វេវ នានុសេតិ។
តេភូមកេសុ បន សព្ពេសុបិ អនុសេតិយេវ។ តេន វុត្តំ -
“សព្ពាសក្កាយបរិយាបន្នេសុ ធម្មេសុ ឯត្ថ ទិដ្ឋានុសយោ អនុសេតិ, ឯត្ថ

វិចិត្តិនុសយោ អនុសេតី”តិ។ តត្ថ សព្វសក្កាយបរិយាបន្នេសូតិ
សំសារវដ្តនិស្សិតជ្ជន សក្កាយបរិយាបន្នេសុ សព្វធម្មេសូតិ អត្ថោ។ តត្ថ
បនេតេ បញ្ចេសុ ចិត្តប្បាទេសុ សហជាតានុសយនវសេន អនុសេតី។ តេ វា បន
បញ្ចេ ចិត្តប្បាទេ អញ្ញោ វា តេភូមកធម្មេ អារព្វ បវត្តិកាលេ
អារម្មណានុសយនវសេន អនុសេតីតិ។ ឯវំ ទិដ្ឋានុសយវិចិត្តិនុសយានំ
អនុសយនជ្ជានំ វេទិតព្ពំ។

កវរាតានុសយោ បន កិញ្ចាបិ ទិដ្ឋិប្បយុត្តេសុ ចត្វេសុ ចិត្តេសុ ឧប្បជ្ជនតោ
សហជាតានុសយនវសេន “កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ អនុសេតី”តិ វត្តព្រោ
កវេយ្យ។ កាមធាតុយំ បនេស ទ្វីហិ វេទនាហិ សទ្ធិ ឧប្បជ្ជមាណាបិ
រូបារូបាវចរធម្មមេវ បដិលភតិ។ កាមធាតុយា បរិយាបន្នំ ឯកធម្មម្យ
អារម្មណំ ន ករោតិ, តស្មា អារម្មណានុសយនវសេន និយមំ កត្វា
“រូបធាតុយា អរូបធាតុយា ឯត្ថ កវរាតានុសយោ អនុសេតី”តិ វុត្តំ។ អបិច
រាគោ នាមេស កាមរាគកវរាគវសេន ទុរិដោ។ តត្ថ កាមរាគោ កាមធាតុយា
ទ្វីសុ វេទនាសុ អនុសេតីតិ វុត្តោ។ សចេ បន កវរាគោបិ កាមរាគោ វិយ ឯវំ
វុច្ឆយ្យ, កាមរាគេន សទ្ធិ ទេសនា សំកិល្បារិយ កវេយ្យាតិ រាគកិលេសំ
ទ្វិធា ភិទ្ធិត្វា កាមរាគតោ កវរាគស្ស វិសេសទស្សនត្ថម្យ ឯវំ ទេសនា
កតាតិ។ ឯវំ កវរាតានុសយស្ស អនុសយនជ្ជានំ វេទិតព្ពំ។

អវិជ្ជានុសយោ បន សព្វេសុបិ តេភូមកធម្មេសុ អនុសេតី។ តេន វុត្តំ
“សព្វសក្កាយបរិយាបន្នេសុ ធម្មេសុ ឯត្ថ អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតី”តិ។ តស្ស
ទ្វាទសេសុ ចិត្តប្បាទេសុ សហជាតានុសយតា វេទិតព្ពា។
អារម្មណាករណវសេន បន ន កិញ្ចា តេភូមកធម្មំ អារព្វ ន បវត្តតីតិ។ ឯវំ

អវិជ្ជានុសយស្ស អនុសយនដ្ឋានំ វេទិតត្ថំ។ អយំ តាវ
បរិច្ឆេទវាវបរិច្ឆិន្ទន្ទេសវាវឧប្បត្តិជ្ជានវាវេសុ វិនិច្ឆយ កថា។

ឧប្បត្តិជ្ជានវាវវណ្ណាន។

មហាវារោ

១. អនុសយវាវវណ្ណាន

៣. សត្តន្តំ បន មហាវារានំ បឋមេ អនុសយវាវេ យស្ស កាមរកានុសយោ
អនុសេតិ, តស្ស បដិយានុសយោ អនុសេតីតិ ឯត្ថ យទេតំ “អាមន្តា”តិ
បដិវេចនំ ទិន្នំ, តំ ទុទ្ធិន្នំវិយ ខាយតិ។ កស្មា? កាមរកបដិយានំ ឯកក្ខណោ
អនុប្បត្តិតោ។ យថា ហិ “យស្ស មនាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ធម្មាយតនំ
ឧប្បជ្ជតីតិ ‘អាមន្តា’, អស្សាសបស្សាសានំ ឧប្បាទក្ខណោ តេសំ កាយសង្ខារោ
ច ឧប្បជ្ជតិ, វចីសង្ខារោ ច ឧប្បជ្ជតី”តិអាធិសុ មនាយតនធម្មាយតនានិ
កាយសង្ខារវចីសង្ខារោ ច ឯកក្ខណោ ឧប្បជ្ជន្តិ, ន តថា កាមរកបដិយា។
កាមរកោ ហិ អជ្ឈសុ លោភសហគតចិត្តប្បទេសុ ឧប្បជ្ជតិ។ បដិយោ ធ្វើសុ
នោមនស្សសហគតេស្វតិ, នត្ថិ នេសំ ឯកក្ខណោ ឧប្បត្តិ; តស្មា ឯត្ថ ‘នោ’តិ
បដិសេធា កត្តញ្ញោ សីលា។ តំ អកត្វា បន ‘អាមន្តា’តិ បដិវេចនស្ស ទិន្នត្តា
ហេដ្ឋាយមកេសុវិយ ឯត្ថ ខណបច្ចុប្បន្នវសេន វត្ថុមានវោហារំ អគ្គហេត្វា
អញ្ញថា គហេតញ្ញោ។

កថំ? អប្បហីនវសេន។ អប្បហីនតញ្ញិ សន្ធាយ អយំ “អនុសេតី”តិ
វត្ថុមានវោហារោ វុត្តោ, ន ខណបច្ចុប្បន្នតំ។ យស្មា ច អប្បហីនតំ សន្ធាយ
វុត្តោ, តស្មា “យស្ស កាមរកានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស បដិយានុសយោ
អនុសេតី”តិ បុច្ឆាយ យស្ស កាមរកានុសយោ អប្បហីនោ, ន អនុប្បត្តិធម្មតំ

អាចាធិតោ, តស្ស បដិយានុសយោបិ អប្បហីនោតិ ឯវមត្តោ ទដ្ឋព្ពោ។ យស្មា ច
តេសុ យស្សេកោ អប្បហីនោ, តស្ស ឥតរោបិ អប្បហីនោវ ហោតិ, តស្មា
“អាមន្តា”តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ, យំ ឧបរិ ឧប្បជ្ឈនវារេ ‘យស្ស កាមរាគានុសយោ
ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស បដិយានុសយោ ឧប្បជ្ឈតិ’តិ បុច្ឆិត្វា ‘អាមន្តា’តិ វុត្តំ; តត្ថ កថំ
អត្តោ គហេតព្ពោតិ? តត្ថាបិ អប្បហីនវសេនេវ ឧប្បត្តិបច្ចយេ សតិ ឧប្បត្តិយា
អនិវាវិតវសេន វា។ យថា ហិ ចិត្តកម្មាធិនិ អារភិត្វា អបរិនិដ្ឋិតកម្មន្តា
ចិត្តកាវរាយោ តេសំ កម្មន្តានំ អករណក្ខណោបិ មិត្តសុហជ្ជាធិហិ
ទិដ្ឋទិដ្ឋជ្ជានេ “ឥមេសុ ទិវសេសុ កី ករោថា”តិ វុត្តា, “ចិត្តកម្មំ ករោម, កដ្ឋកម្មំ
ករោមា”តិ វទន្តិ។ តេ កិញ្ចាបិ តស្មី ខណោ ន ករោន្តិ អវិច្ឆិកម្មន្តត្វា បន
កតខណាញោ កត្តព្ពខណាញោ ឧទាទាយ ករោន្តិយេវ នាម ហោន្តិ។ ឯវមេវ យម្ហិ
សន្តានេ អនុសយា អប្បហីនា, យម្ហិ វា បន នេសំ សន្តានេ ឧប្បត្តិបច្ចយេ សតិ
ឧប្បត្តិ អនិវាវិតា, តត្ថ អនុប្បជ្ឈនក្ខណោបិ ឧប្បន្នបុព្ពព្ភោវ កាលន្តវេ
ឧប្បជ្ឈនកញ្ច ឧទាទាយ យស្ស កាមរាគានុសយោ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស
បដិយានុសយោ ឧប្បជ្ឈតិយេវ នាមាតិ ឯវមត្តោ វេទិតព្ពោ។ ឥតោ បរេសុបិ
ឯវរូបេសុ វិស្សជ្ឈនេសុ ឯសេវ នយោ។ នោ ច តស្សាតិ ឥទំ អនាគាមិស្ស
កាមរាគព្យាចាទានំ អនវសេសតោ បហីនត្វា វុត្តំ។ តិណ្ហំ បុគ្គលានន្តិ
បុព្វជ្ឈនសោតាបន្នសកទាគាមីនំ។ ទិន្នំ បុគ្គលានន្តិ សោតាបន្នសកទាគាមីនំ។
បរតោបិ ឯវរូបេសុ ឋានេសុ ឯសេវ នយោ។

១២. ឱកាសវាវស្ស បឋមទុតិយបុច្ឆាសុ យស្មា កាមរាគានុសយោ
កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ អនុសេតិ, បដិយានុសយោ ទុក្ខវេទនាយ; តស្មា
‘នោ’តិ បដិសេដោ កតោ។ តតិយបុច្ឆាយំ ឱទិន្នម្បិ កាមធាតុយា ទ្វីសុ
វេទនាសុ អនុសយនតោ ‘អាមន្តា’តិ បដិវចនំ ទិន្នំ។ រូបធាតុអរូបធាតុយា បន
មាណុសយស្ស កាមរាគានុសយេន សទ្ធិ អសាធារណំ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ។ តស្មា

នៅ ច តត្ថ កាមរាគានុសយោតិ វុត្ថំ។ ឥមិនា នយេន សព្ពេសំ ឧប្បត្តិជ្ជានវាវ
ឌីលោកេត្វា សាធារណសាធារណំ ឧប្បត្តិជ្ជានំ វេទិតព្ពំ។

២០. ធុកម្មលកបុច្ឆាយំ យស្មា កាមរាគបដិយានុសយា នាបិ ឯកស្មី ឋានេ
ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន ឯកំ ធម្មំ អារម្មណំ ករោន្តិ, តស្មា នត្ថិតិ បដិក្ខេចោ កតោ។
អយញ្ញេត្ថ អធិប្បាយោ។ យស្មី ឥមេ ទ្វេ អនុសយា អនុសយេយ្យំ, តំ ឋានមេវ
នត្ថិ។ តស្មា “កត្ថ មាណុសយោ អនុសេតី” តិ អយំ បុច្ឆា អបុច្ឆាយេវាតិ។
អញ្ជេសុបិ ឯវ្យបេសុ ឯសេវ នយោ។

២៧. បុគ្គលោកាសវាវេ ចតុន្នន្តិ
បុព្វជ្ឈនសោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិនំ។

៣៦. បដិលោមនយេ យស្ស កាមរាគានុសយោ នានុសេតីតិ អយំ បុច្ឆា
អនាគាមី គហេត្វា បុច្ឆតិ។

៥៦. ទ្ធិន្តំ បុគ្គលានំ សព្ពត្ថ កាមរាគានុសយោ នានុសេតីតិ
អនាគាមិអរហន្តានំ។ កាមធាតុយា តិសុ វេទនាស្វតិ ច វេទនាគ្គហណោន
វេទនាសម្បយុត្តកានម្បិ តេសំ វត្តារម្មណានម្បិ តិ សព្ពេសម្បិ
កាមាវចរធម្មានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ អយំ អនុសយវាវេ វិនិច្ឆយកថា។

អនុសយវាវវណ្ណានា។

២. សានុសយវាវវណ្ណានា

៦៦-១៣១. សានុសយវាវេ បន យោ កាមរាគានុសយេន សានុសយោតិ
យថា ឯកន្តិកជរាទិរោគេន អាពាធិកោ យាវ តម្លា រោគា ន មុច្ឆតិ, តាវ តស្ស
រោគស្ស អនុប្បត្តិក្ខណេបិ សរោគោយេវ នាម ហោតិ។ ឯវំ សសំកិលេសស្ស

វដ្តកាមិសត្តស្ស យាវ អរិយមគ្គន អនុសយា សមុគ្គាតំ ន កង្ខតិ, តាវ តេសំ
អនុសយានំ អនុប្បត្តិក្ខណោបិ សានុសយោយេវ នាម ហោតិ។ ឯវរូបំ
សានុសយតំ សន្ធាយ ‘អាមន្តា’តិ វុត្តំ។ សេសមេត្ត អនុសយវាវសទិសមេវ។

ឱកាសវារេ បន “រូបធាតុយា អរូបធាតុយា ឯត្ថ មាណុសយេន
សានុសយោ”តិ វុត្តេ តាសុ ធាតុសុ បុគ្គលស្ស សានុសយតា បញ្ញាយេយ្យ,
អនុសយស្ស ឧប្បត្តិដ្ឋានំ ន បញ្ញាយេយ្យ។ អនុសយស្ស ច
ឧប្បត្តិដ្ឋាននន្សនត្ថំ អយំ វារោ អារវេន្ទា, តស្មា តតោ មាណុសយេន
សានុសយោតិ វុត្តំ។ ឯវញ្ញំ សតិ តតោ ធាតុទ្វយតោ ឧប្បន្នេន មាណុសយេន
សានុសយោតិ អនុសយស្ស ឧប្បត្តិដ្ឋានំ នស្សិតំ ហោតិ។ ឥមស្ស បន បញ្ញាស្ស
អត្ថេ អវុត្តេ អាទិបញ្ញាស្ស អត្ថោ ចាកដោ ន ហោតីតិ បឋមំ ន វុត្តោ, តស្មា
សោ ឯវំ វេទិតញ្ចោ។ យតោ កាមរាគានុសយេនាតិ យតោ ឧប្បន្នេន
កាមរាគានុសយេន សានុសយោ, កី សោ តតោ ឧប្បន្នេន បដិបាណុសយេនបិ
សានុសយោតិ? យស្មា បនេតេ ទ្វេ ឯកស្មា ឋានា នុប្បជ្ឈន្តិ; តស្មា “នោ”តិ
បដិសេដោ កតោ។ អរហា សព្វត្ថាតិ អរហា សព្វធម្មេសុ ឧប្បជ្ឈនកេន កេនចិ
អនុសយេន និរាណុសយោតិ។ ឥមិនា អត្ថវសេន និប្បទេសដ្ឋានេសុ ភុម្មវចនមេវ
កតន្តិ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្វត្ថ អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ចោតិ។

សានុសយវាវវណ្ណានា។

៣. បដហនវាវវណ្ណានា

១៣២-១៩៧. បដហនវារេ បដហតីតិ តេន តេន មគ្គេន
បហានបរិញ្ញាវសេន បដហតិ, អាយតី អនុប្បត្តិធម្មតំ អាចារេតិ។ អាមន្តាតិ

អនាគាមីមគ្គដ្ឋំសន្វាយ បដិវចនំ។ តទេកដ្ឋំបដហតីតិ បហានេកដ្ឋតំ
សន្វាយ វុត្ថំ។ នោតិ អរហត្តមគ្គដ្ឋំសន្វាយ បដិសេដោ។

យតោ កាមរាគានុសយំ បដហតីតិ យតោ ឧប្បជ្ឈនកំ កាមរាគានុសយំ
បដហតីតិ អត្តោ។ អដ្ឋមកោតិ អរហត្តជលដ្ឋតោ បដ្ឋាយ
បច្ឆោរោហនគណនាយ គណីយមាណោ សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋោ អដ្ឋមកោ នាម។
ទក្ខិណោយ្យគណនាយ ហិ អរហា អគ្គទក្ខិណោយ្យត្ថា បឋមោ,
អរហត្តមគ្គដ្ឋោ ធុតិយោ, អនាគាមី តតិយោ...បេ.... សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋោ
អដ្ឋមោ។ សោ ឥធ “អដ្ឋមកោ”តិ វុត្ថោ។ នាមសញ្ញាយេវ វា ឯសា តស្សាតិ។
អនាគាមីមគ្គសមដ្ឋីញ្ច អដ្ឋមកញ្ច ឋបេត្វា អវសេសាតិ សទ្ធិំ បុប្ផដ្ឋនេន
សេក្ខាសេក្ខា។ តេសុ ហិ បុប្ផដ្ឋនោ បហានបរិញ្ញាយ អភាវេន នប្បដហតិ។
សេសា តេសំ អនុសយានំ បហិនត្ថា។ **ទិដ្ឋំ មគ្គសមដ្ឋីនន្តិ ទ្វេ មគ្គសមដ្ឋីនោ**
ឋបេត្វាតិ អត្តោ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ វិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ចោតិ។

បដហានវារវណ្ណាន។

៤. បរិញ្ញាវារវណ្ណាន

១៩៨-២៦៣. បរិញ្ញាវារេ បរិជានាតីតិ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានាតិ។
សេសមេត្ត ហេដ្ឋា វុត្ថនយមេវ។ អយម្បិ ហិ វារោ បដហានវារោវិយ
មគ្គដ្ឋានញ្ជោវ វសេនវិស្សន្តិតោតិ។

បរិញ្ញាវារវណ្ណាន។

៥. បហិនវារវណ្ណាន

២៦៤-២៧៤. បប្បិនវារេ ជលជ្ជវសេនេវ ទេសនា អារទ្ធា។ អនាគាមិស្ស ហិ
ឧភោបេតេ អនុសយា បប្បិនា, តស្មា “អាមន្តា”តិ វុត្តំ។

២៧៥-២៩៦. ឱកាសវារេ យត្ថ កាមរាគានុសយោ បប្បិនោ តត្ថ
បដិយានុសយោ បប្បិនោតិ បុច្ឆិត្វា ន វត្តញ្ចោ បប្បិនោតិ វា អប្បប្បិនោតិ វាតិ
វុត្តំ តំ កស្មាតិ? ឧប្បត្តិជ្ជានស្ស អសាធារណាត្តា។ អញ្ញំ ហិ
កាមរាគានុសយស្ស ឧប្បត្តិជ្ជានំ, អញ្ញំ បដិយានុសយស្ស។ អភាវិតមគ្គស្ស ច
យត្ថ អនុសយោ ឧប្បជ្ជតិ, មគ្គភាវិតេ តត្ថវ សោ បប្បិនោ នាម ហោតិ។ តត្ថ
យស្មា នេវ កាមរាគានុសយជ្ជានេ បដិយានុសយោ ឧប្បជ្ជតិ, ន
បដិយានុសយជ្ជានេ កាមរាគានុសយោ, តស្មា តត្ថ សោ បប្បិនោតិ វា
អប្បប្បិនោតិ វា ន វត្តញ្ចោ។ សោ ហិ យស្មី អត្ថនោ ឧប្បត្តិជ្ជានេ
កាមរាគានុសយោ បប្បិនោ, តស្មី អប្បប្បិនោតា តត្ថ បប្បិនោតិ ន វត្តញ្ចោ។ យំ
កាមរាគានុសយស្ស ឧប្បត្តិជ្ជានំ, តស្មី អដ្ឋិតត្តា តត្ថ អប្បប្បិនោតិ ន
វត្តញ្ចោ។

យត្ថ កាមរាគានុសយោ បប្បិនោ, តត្ថ មាណុសយោ បប្បិនោតិ វត្ថ បន
សាធារណជ្ជានំ សន្ធាយ អាមន្តាតិ វុត្តំ។ កាមរាគានុសយោ ហិ កាមធាតុយា
ធ្វើសុ វេទនាសុ អនុសេតិ។ មាណុសយោ តាសុ ចេវ រូបាវុបធាតុសុ ច។ សោ
វេបេត្វា អសាធារណជ្ជានំ សាធារណជ្ជានេ តេន សធ្វី បប្បិនោ នាម ហោតិ។
តស្មា ‘អាមន្តា’តិ វុត្តំ។ ឥមិនា នយេន សព្វស្មិម្បិ ឱកាសវារេ បប្បិនតា ច
នវត្តញ្ចោ ច វេទិតញ្ចា។ ‘នត្ថី’តិ អាគតជ្ជានេសុ បន ហោជ្ជា វុត្តសទិសោវ
វិនិច្ឆយោ។ បុគ្គលោកាសវារោ, ឱកាសវារគតិកោយេវ។

២៩៧-៣០៧. បដិលោមនយេ យស្ស កាមរាគានុសយោ អប្បប្បិនោតិ
បុព្វជ្ជនសោតាបន្នសកទាគាមិវសេន បុច្ឆតិ។ កិញ្ញាបិ ហិ ឥមេ ទ្វេ អនុសយា

បុព្វជនតោ បដ្ឋាយ យាវ អនាគាមិមគ្គដ្ឋា ធន្នំ បុគ្គលានំ អប្បហីនា។ ឥធម បន
បរតោ “តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ទិណ្ណំ បុគ្គលាន” ត្ថិអាទិវចនតោ មគ្គដ្ឋា អនធិប្បតា,
តស្មា បុព្វជនសោតាបន្នសកទាគាមិនោវ សន្ធាយ ‘អាមន្តា’ តិ វុត្ថំ។ ទិណ្ណំ
បុគ្គលានត្ថិ សោតាបន្នសកទាគាមិនំ។ ឥមិនា នយេន បុគ្គលវារេ វិនិច្ឆយោ
វេទិតញ្ចា។

៣០៨-៣២៩. ឱកាសវារបុគ្គលោកាសវារា បន ហេដ្ឋា វុត្ថនយេនេវ
វេទិតញ្ចាតិ។

បហីនវារវណ្ណានា។

៦. ឧប្បជ្ឈនវារវណ្ណានា

៣៣០. ឧប្បជ្ឈនវារោ អនុសយវារសទិសោយេវ។

៧. ធាតុបុច្ឆាវារវណ្ណានា

៣៣២-៣៤០. ធាតុវារស្ស បុច្ឆាវារេ តាវ កតិ អនុសយា អនុសេន្តិកិ កតិ
អនុសយា សន្តានំ អនុគតា ហុត្វា សយន្តិ។ កតិ អនុសយា នានុសេន្តិកិ កតិ
អនុសយា សន្តានំ ន អនុគតា ហុត្វា សយន្តិ។ កតិ អនុសយា ភជ្ជាតិ កតិ
អនុសយា អនុសេន្តិ នានុសេន្តិកិ ឯវំ វិភជិតញ្ចាតិ អត្តោ។ សេសមេត្ត យំ វុត្ថព្ធំ
សិយា, តំ ហេដ្ឋា ចាឡិវវត្ថានេ វុត្ថមេវ។

៧. ធាតុវិស្សជ្ឈនាវារវណ្ណានា

៣៤១-៣៤៩. និទ្ទេសវារេ បនស្ស កស្សចិ សត្ត អនុសយា អនុសេន្តិកិ
បុព្វជនវសេន វុត្ថំ។ កស្សចិ បញ្ចាតិ សោតាបន្នសកទាគាមិវសេន វុត្ថំ។

តេសញ្ជី ធិដ្ឋានុសយោ ច វិចិត្តិក្ខានុសយោ ច បហីនាតិ បញ្ចេវ អនុសេន្តិ។ តត្ថ
យថា អនុសយវារេ “អនុសេន្តិ” តិ បទស្ស ឧប្បជ្ឈន្តិ តិ អត្ថោ គហិតោ, ឯវមិធ ន
គហិតញោ។ កស្មា? តស្មី ខណោ អនុប្បជ្ឈនតោ។ កាមធាតុំ ឧបបជ្ឈន្តស្ស ហិ
វិចាកចិត្តញោវ កម្មសមុជ្ឈានុបញ្ច ឧប្បជ្ឈន្តិ, អកុសលចិត្តំ នត្ថិ។ អនុសយា ច
អកុសលចិត្តក្ខណោ ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន វិចាកចិត្តក្ខណោតិ តស្មី ខណោ
អនុប្បជ្ឈនតោ តថា អត្ថោ ន គហិតញោ។ កថំ បន គហិតញោតិ? យថា
លព្ពតិ តថា គហិតញោ។ កថញ្ច លព្ពតិ? អប្បហ័នជ្ជន។ យថា ហិ
រាគនោសមោហានំ អប្បហ័នត្តា។ កុសលាព្យាកចិត្តសមន្តី បុគ្គលោ
“សរាគោ សនោសោ សមោហោ” តិ វុច្ចតិ, ឯវំ មគ្គការវនាយ អប្បហ័នត្តា
បដិសន្ធិក្ខណោបិ តស្ស តស្ស បុគ្គលស្ស តេ តេ អនុសយា អនុសេន្តិ តិ វុច្ចន្តិ។
ន កេវលញ្ច វុច្ចន្តិ, អប្បហ័នត្តា បន តេ អនុសេន្តិយេវ នាមាតិ វេទិតញ្ច។

អនុសយា ភត្តា នត្ថិ តិ យស្ស ហិ យោ អនុសេតិ, សោ អនុសេតិយេវ; យោ
នានុសេតិ, សោ នានុសេតិយេវ។ អយំ អនុសេតិ ច នានុសេតិ ច, អយំ សិយា
អនុសេតិ សិយា នានុសេតិ តិ, ឯវំ វិភជិតញោ អនុសយោ នាម នត្ថិ។ រូបធាតុំ
ឧបបជ្ឈន្តស្ស កស្សចិ តយោតិ អនាគាមិវសេន វុត្ថំ។ តស្ស ហិ
កាមរាគបដិយធិដ្ឋិវិចិត្តិក្ខានុសយោ ចត្តារោបិ អនវសេសតោ បហីនា។ ឥតវេ
តយោវ អប្បហ័នា។ តេន វុត្ថំ - “កស្សចិ តយោ អនុសយា អនុសេន្តិ” តិ។

ន កាមធាតុន្តិ កាមធាតុយា បដិសិទ្ធិត្តា សេសា ទ្វេ ធាតុយោ
ឧបបជ្ឈន្តស្ស តិ អត្ថោ។ សត្តោ វា តិ យស្មា អរិយសាវកស្ស រូបធាតុយា
ចុតស្ស កាមធាតុយំ ឧបបត្តិ នាម នត្ថិ, បុព្វជ្ឈនស្សេវ ហោតិ, តស្មា សត្តោវា តិ
និយមេត្វា វុត្ថំ។ “អរូបធាតុយា ចុតស្ស កាមធាតុំ ឧបបជ្ឈន្តស្ស សត្តោវា” តិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ រូបធាតុយា ឧបបត្តិ នត្ថិ តិ កស្មា នត្ថិ?

ឧបបត្តិនិច្ឆាទកស្ស រូចាវចរជ្ឈានស្ស អភាវា។ សោ ហិ សត្តសោ រូបសញ្ញានំ
សមតិក្កមា តំ ធាតុំ ឧបបន្នោតិ នាស្ស តត្ថ រូចាវចរជ្ឈានំ អត្ថិ។ តទភាវា
រូបធាតុយំ ឧបបត្តិ នត្ថិតិ វេទិតញ្ចា។ អរូបធាតុយា បុតស្ស ន កាមធាតុន្តិ ឯត្ថ
អរូបធាតុយេវ អធិប្បតា។ ឥមីនា នយេន សត្តវិស្សជ្ឈនេសុ អត្តោ
វេទិតញ្ចាតិ។

ធាតុវាវរណ្ណានា។

អនុសយយមកវរណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ចិត្តយមកំ

ឧទ្ទេសវាវរណ្ណានា

១-៦២. ឥទានិ តេសញ្ញេវ មូលយមកេ ទេសីតានំ កុសលាទិធម្មានំ
លត្តមានវសេន ឯកទេសមេវ សង្កណ្ឌិត្វា អនុសយយមកានន្តរំ ទេសីតស្ស
ចិត្តយមកស្ស អត្តវរណ្ណានា ហោតិ។ តត្ថ ចាឡិវរត្ថានំ តាវ វេទិតព្ពំ។
ឥមស្មិត្តិ ចិត្តយមកេ មាតិកាបឋនំ, បឋិតមាតិកាយ វិស្សជ្ឈនន្តិ ទ្វេ វារា
ហោន្តិ។ តត្ថ មាតិកាបឋនេ បុគ្គលវារោ, ធម្មវារោ, បុគ្គលធម្មវារោតិ អាទិការ
តយោ សុទ្ធិកមហាវារោ ហោន្តិ។

តត្ថ “យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ន និរុជ្ឈតី”តិ ឯវំ បុគ្គលវសេន ចិត្តស្ស
ឧប្បជ្ជននិរុជ្ឈនាទិភេទំ ធីបេន្តោ គតោ បុគ្គលវារោ នាម។ “យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ន
និរុជ្ឈតី”តិ ឯវំ ធម្មវសេនេវ ចិត្តស្ស ឧប្បជ្ជននិរុជ្ឈនាទិភេទំ ធីបេន្តោ គតោ
ធម្មវារោ នាម។ “យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ន និរុជ្ឈតី”តិ ឯវំ ឧភយវសេន
ចិត្តស្ស ឧប្បជ្ជននិរុជ្ឈនាទិភេទំ ធីបេន្តោ គតោ បុគ្គលធម្មវារោ នាម។ តតោ

“យស្ស សរាគំ ចិត្ត”ន្តិ សោឡសន្នំ បទានំ វសេន អបរេ
សរាគាធិបទវិសេសិតា សោឡស បុគ្គលវារា, សោឡស ធម្មវារា, សោឡស
បុគ្គលធម្មវារាតិ អដ្ឋចត្តាលីសំ មិស្សកវារា ហោន្តិ។ តេ សរាគាធិបទមត្តំ
ទស្សេត្វា សន្និទ្ធា។ តតោ “យស្ស កុសលំ ចិត្ត”ន្តិអាទិនា នយេន
ធនសន្និទ្ធិសតសន្និទ្ធានំ អភិធម្មមាតិកាបទានំ វសេន អបរេ
កុសលាធិបទវិសេសិតា ធនសន្និទ្ធិសតបុគ្គលវារា, ធនសន្និទ្ធិសតធម្មវារា
ធនសន្និទ្ធិសតបុគ្គលធម្មវារាតិ អដ្ឋនុវត្តិសត្តសតា មិស្សកវារា ហោន្តិ។ តេបិ
កុសលាធិបទមត្តំ ទស្សេត្វា សន្និទ្ធាយេវ។ យានិបេត្ត សនិទស្សនាធិនិ បទានិ
ចិត្តេន សន្និទ្ធិន យុទ្ធន្តិ, តានិ មោឃបុច្ឆាវសេន បរិបិតានិ។

តេសុ បន តីសុ វារេសុ សព្វបឋមេ សុទ្ធិកបុគ្គលមហាវារេ
ឧប្បាទនិរោធកាលសម្ពេទវារោ, ឧប្បាទុប្បន្នវារោ, និរោធិប្បន្នវារោ, ឧប្បាទវារោ,
និរោធិវារោ, ឧប្បាទនិរោធិវារោ ឧប្បន្នមាននិរោធិវារោ, ឧប្បន្នមានុប្បន្នវារោ,
និរុដ្ឋមានុប្បន្នវារោ, ឧប្បន្នុប្បាទវារោ, អតីតាធាគតវារោ, ឧប្បន្នុប្បន្នមានវារោ,
និរុទ្ធិនិរុដ្ឋមានវារោ, អតីតក្កន្តកាលវារោតិ ចុទ្ធស អន្តរវារោ។ តេសុ ឧប្បាទវារោ,
និរោធិវារោ, ឧប្បាទនិរោធិវារោតិ ឥមេសុ តីសុ វារេសុ
អនុលោមបដិលោមវសេន ធន ធន កត្វា អដ្ឋាវស យមកានិ។ ឧប្បន្នុប្បាទវារេ
អតីតាធាគតកាលវសេន អនុលោមតោ ទ្វេ, បដិលោមតោ ទ្វេតិ ចត្តាវិ
យមកានិ។ សេសេសុ អាទិតោ និទ្ទិដ្ឋេសុ តីសុ, អនន្តរេ និទ្ទិដ្ឋេសុ តីសុ; អវសានេ
និទ្ទិដ្ឋេសុ ចត្វស្វតិ ទសសុ វារេសុ អនុលោមតោ ឯកំ, បដិលោមតោ ឯកន្តិ ទ្វេ
ទ្វេ កត្វាវីសតិ យមកានិ។ ឯវំ សព្វេសុបិ ចុទ្ធសសុ អន្តរវារេសុ ទ្វាចត្តាលីស
យមកានិ, ចតុរាសីតិ បុច្ឆា អដ្ឋសដ្ឋិអត្ថសតំ ហោតិ។ យថា ច ឯកស្មី
សុទ្ធិកបុគ្គលមហាវារេ, តថា សុទ្ធិកធម្មវារេបិ សុទ្ធិកបុគ្គលធម្មវារេបិ តីសុ
មហាវារេសុ ធម្មីសតិយមកសតំ, តតោ ធិគុណា បុច្ឆា, តតោ ធិគុណា អត្តា

ច វេទិតញ្ច។ ឥទំ បន វាវត្ថយំ សរាគាទិវសេន សោឡសគុណំ,
កុសលាទិវសេន ធនដ្ឋិទិសតគុណំ កត្វា ឥមស្មី ចិត្តយមកេ អនេកានិ
យមកសហស្សានិ, តតោ ទិគុណា បុច្ឆា, តតោ ទិគុណា អត្តា ច ហោន្តិតិ។
ចាហោ បន សំខិត្តាតិ។ ឯវំ តាវ ឥមស្មី ចិត្តយមកេ ចាឡិវវត្តានំ វេទិតញ្ចំ។

មាតិកាបឋមវណ្ណានា។

និទ្ទេសោ

១. បុគ្គលវាវណ្ណានា

២៣. ឥទានិ បឋិតានុក្កមេន មាតិកំ វិស្សន្នេតុំ យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន
និរុជ្ឈតិភិអាទិ អារទ្ធី។ តត ឧប្បជ្ជតិ ឧប្បាទក្ខណាសមដ្ឋិតាយ ឧប្បជ្ជតិ ន
និរុជ្ឈតិ និរោធក្ខណំ អប្បត្តតាយ ន និរុជ្ឈតិ។ តស្ស ចិត្តន្តិ តស្ស
បុគ្គលស្ស តតោ បដ្ឋាយ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ នុប្បជ្ឈិស្សតិ បុច្ឆតិ។ តេសំ ចិត្តន្តិ
យេសំ បរិច្ឆន្នវដ្តទុក្ខានំ ខីណាសវានំ សត្តបច្ឆិមស្ស ចុតិចិត្តស្ស
ឧប្បាទក្ខណោ វត្ថុតិ, ឯតេសំ តទេវ ចុតិចិត្តំ ឧប្បាទប្បត្តតាយ ឧប្បជ្ជតិ នាម,
ភដ្ឋំ អប្បត្តតាយ ន និរុជ្ឈតិ។ ឥទានិ បន ភដ្ឋំ បត្វា តំ តេសំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ,
តតោ អប្បជិសន្តិកត្តា អញ្ញំ នុប្បជ្ឈិស្សតិ។ ឥតវេសន្តិ បច្ឆិមចិត្តសមដ្ឋិ
ខីណាសវំ បេត្វា អវសេសានំ សេក្ខាសេក្ខបុព្វដ្ឋានំ និរុជ្ឈិស្សតិ ចេវ
ឧប្បជ្ឈិស្សតិ ចាតិ យំ តំ ឧប្បាទក្ខណាយ្យត្ថំ តំ និរុជ្ឈិស្សតេវ។ អញ្ញំ បន តស្មី វា
អញ្ញស្មី វា អត្តកាវេ ឧប្បជ្ឈិស្សតិ ចេវ និរុជ្ឈិស្សតិ ច។ ទុតិយបុច្ឆាវិស្សន្នេនបិ
តថាវុបស្សេវ ខីណាសវស្ស ចិត្តំ សឡាយ ‘អាមត្តា’តិ វុត្ថំ។ នុប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ
ភដ្ឋក្ខណោ អរហតោ បច្ឆិមចិត្តម្យិ សេសានំ ភិដ្ឋមានចិត្តម្យិ។ តតោ បដ្ឋាយ
បន អរហតោ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ តិ សក្កា វត្ថុ ឧប្បជ្ឈិស្សតិ បន ន សក្កា។

សេសានំ ឧប្បជ្ឈិស្សតីតិ សក្ការុត្ថំ, ន និរុជ្ឈិស្សតីតិ ន សក្ការុ តស្មា ‘នោ’តិ
បដិសេដោ កតោ។ ធុតិយបញ្ចោយស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, ឧប្បជ្ឈិស្សតីតិ សោ
បុគ្គលោយេវ នត្ថិ, តស្មា នត្ថិតិ បដិក្ខេបោ កតោ។

៦៥-៨២. ឧប្បន្នន្តិ ឧប្បាទសមដ្ឋិនោបេតំ នាមំ។ ឧប្បាទំ បទ្វា អនិរុទ្ធស្សាបិ។
តត្ថ ឧប្បាទសមដ្ឋិតំ សន្ធាយ ‘អាមន្តា’តិ, ឧប្បាទំ បទ្វា អនិរុទ្ធការំ សន្ធាយ
“តេសំ ចិត្តំ ឧប្បន្ន”ន្តិ វុត្ថំ។ អនុប្បន្នន្តិ ឧប្បាទំ អប្បត្ថំ។ តេសំ ចិត្តំ ឧប្បន្និតាតិ
ឯត្តាបិ សព្វេសំ តារុ ចិត្តំ ខណបច្ចុប្បន្នមេវ ហុត្វា ឧប្បាទក្ខណំ អតីតត្តា
ឧប្បន្និត្ថ នាម, និរោធសមាបន្នានំ និរោធតោ បុព្វេ ឧប្បន្នបុព្វត្តា,
អសញ្ញសត្តានំ សញ្ញកវេ ឧប្បន្នបុព្វត្តា។ ឧប្បន្និត្ថ ចេវ ឧប្បន្និតិ ចាតិ ឧប្បាទំ
បត្តត្តា ឧប្បន្និត្ថ, អនតីតត្តា ឧប្បន្និតិ នាមាតិ អត្ថោ។

ឧប្បាទក្ខណោ អនាគតញ្ចាតិ ឧប្បាទក្ខណោ ច ចិត្តំ អនាគតញ្ចា ចិត្តន្តិ
អត្ថោ។

៨៣. អតិក្កន្ធកាលវាវេ ឧប្បន្នមាទំ ខណន្តិ ឧប្បាទក្ខណំ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ
ឧប្បាទក្ខណោ ឧប្បន្នមាទោ នាម ន ហោតិ, ឧប្បន្នមាទស្ស បន ខណត្តា ឯវំ
វុត្ថោ។ ខណំវីតិក្កន្ធគំ អតិក្កន្ធកាលន្តិ ន ចិវំវីតិក្កន្ធគំ តមេវ បន ឧប្បាទក្ខណំ
វីតិក្កន្ធគំ ហុត្វា អតិក្កន្ធកាលន្តិ សង្ខំ គច្ឆតិ។ និរុជ្ឈមាទំ ខណន្តិ និរោធក្ខណំ។
តត្ថ កិញ្ចាបិ និរោធក្ខណោ និរុជ្ឈមាទោ នាម ន ហោតិ, និរុជ្ឈមាទស្ស បន
ខណត្តា ឯវំ វុត្ថោ។ ខណំវីតិក្កន្ធគំ អតិក្កន្ធកាលន្តិ កី តស្ស ចិត្តំ ឯវំ
និរោធក្ខណាម្បីវីតិក្កន្ធគំ ហុត្វា អតិក្កន្ធកាលំ នាម ហោតីតិ បុច្ឆតិ។ តត្ថ
យស្មា ភដ្ឋក្ខណោ ចិត្តំ ឧប្បាទក្ខណំ ខណំវីតិក្កន្ធគំ ហុត្វា អតិក្កន្ធកាលំ
ហោតិ, និរោធក្ខណំ ខណំវីតិក្កន្ធគំ ហុត្វា អតិក្កន្ធកាលំ នាម ន ហោតិ។
អតីតំ បន ចិត្តំ ឧភោបិ ខណោ ខណំវីតិក្កន្ធគំ ហុត្វា អតិក្កន្ធកាលំ នាម, តស្មា

“ភង្គក្ខណោ ចិត្តំ ឧប្បាទក្ខណំ វីតិក្កន្តំ, ភង្គក្ខណំ អវីតិក្កន្តំ, អតីតំ ចិត្តំ
ឧប្បាទក្ខណោ វីតិក្កន្តំ ភង្គក្ខណោ វីតិក្កន្តន្តិ វិស្សន្ននមាហ។
ទុតិយបញ្ចស្ស វិស្សន្ននេ យស្មា អតីតំ ចិត្តំ ឧភោមិ ខណោ វីតិក្កន្តំ ហុត្វា
អតិក្កន្តកាលំ នាម ហោតិ, តស្មា អតីតំ ចិត្តន្តិ វុត្តំ។ បដិលោមបញ្ចស្ស
វិស្សន្ននេ យស្មា ឧប្បាទក្ខណោ ច ចិត្តំ អនាគតញ្ច ចិត្តំ ឧភោមិ ខណោ ខណំ
វីតិក្កន្តំ ហុត្វា អតិក្កន្តកាលំ នាម ន ហោតិ, តេសំ ខណានំ អវីតិក្កន្តត្វា។
តស្មា “ឧប្បាទក្ខណោ ចិត្តំ អនាគតំ ចិត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ ទុតិយវិស្សន្ននំ ចាកជមេវ។

៨៤-១១៣. ធម្មវារេមិ ឥមិនារុចាយេន សព្វវិស្សន្ននេសុ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។
បុគ្គលធម្មវារោ ធម្មវារគតិកោយេវ។

១១៤-១១៦. សព្វេមិ មិស្សកវារា យស្ស សរាគំ ចិត្តន្តិអាទិនា នយេន
មុខមត្តំ ទស្សេត្វា សន្និត្វា។ វិត្តារោ បន នេសំ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ចោ។
តេសុ បន “យស្ស សរាគំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ឈតិ, ន និរុជ្ឈតិ; តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ,
នុប្បជ្ឈិស្សតិ”តិ ឯវំវិត្តារេតព្ពតាយ បុច្ឆាវ សទិសា ហោតិ។ យស្មា បន សរាគំ
ចិត្តំ បច្ឆិមចិត្តំ ន ហោតិ, តស្មា “យស្ស សរាគំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ឈតិ, ន និរុជ្ឈតិ; តស្ស
ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, នុប្បជ្ឈិស្សតិ តិ នោ”តិ ឯវំវិស្សន្និតព្ពត្វា វិស្សន្ននំ អសទិសំ
ហោតិ។ តំ តំ តស្ស តស្ស បុច្ឆាយ អនុបវសេន វេទិតព្ពន្តិ។

ចិត្តយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. ធម្មយមកំ

១. បណ្ណាត្តិឧទ្ទេសវារវណ្ណានា

១-១៦. ឥតានិ តេសញ្ញោ មូលយមកេ ទេសិតានំ កុសលាទិធម្មានំ មាតិកំ
បេបទ្វា ចិត្តយមកានន្តរំ ទេសិតស្ស ធម្មយមកស្ស វណ្ណានា ហោតិ។ តត្ថ
ខន្ធយមកេ វុត្តនយេនេវ ចាឡិវវត្តានំ វេទិតព្ពំ។ យថា ហិ តត្ថ
បណ្ឌិតិវារាធយោ តយោ មហាវារា, អវសេសា អន្តរវារា ច ហោន្តិ, តថា
ឥធាបិ។ “យោ កុសលំ ធម្មំ ភាវេតិ, សោ អកុសលំ ធម្មំ បជហតី” តិ អាគតត្តា
បនេត្ថ បរិញ្ញាវារោ, ភាវនាវារោ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ យស្មា អព្យាកតោ
ធម្មោ នេវ ភាវេតព្ពំ, ន បហាតព្ពំ, តស្មា តំ បទមេវ ន ឧទ្ធជំ។ បណ្ឌិតិវារេ
បនេត្ថ តិណ្ណំ កុសលាទិធម្មានំ វសេន បទសោធនវារោ,
បទសោធនមូលចក្កវារោ, សុទ្ធជម្ពវារោ, សុទ្ធជម្ពមូលចក្កវារោតិ ឥមេសុ
ចត្វសុ វារេសុ យមកកណ្តានា វេទិតព្ពំ។

១. បណ្ឌិតិនិទ្ទេសវារវណ្ណានា

១៧-៣២. បណ្ឌិតិវារិនិទ្ទេសេ បន កុសលា កុសលធម្មាតិ កុសលានំ
ឯកន្តេន កុសលធម្មត្តា “អាមន្តា” តិ វុត្តំ។ សេសវិស្សជ្ជនេសុបិ ឯសេវ នយោ។
អវសេសា ធម្មា ន អកុសលា ធម្មាតិ អវសេសា ធម្មា អកុសលា ន ហោន្តិ, ធម្មា
បន ហោន្តិតិ អត្ថោ។ ឥមិនា នយេន សព្ពវិស្សជ្ជនានិ វេទិតព្ពំនិ។

បណ្ឌិតិវារវណ្ណានា។

២. បវត្តិវារវណ្ណានា

៣៣-៣៤. បវត្តិវារេ បនេត្ថ បច្ចុប្បន្នកាលេ បុគ្គលវាស្ស អនុលោមនយេ
“យស្ស កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្ស អកុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ; យស្ស វា បន
អកុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្ស កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ” តិ
កុសលធម្មមូលកានិ ទ្វេ យមកានិ, អកុសលធម្មមូលកំ ឯកន្តិ តិណ្ណំ

យមកានិ ហោត្តិ។ តស្ស បដិលោមនយេបិ ឱកាសវារាជីសុបិ ឯសេវ នយោ។
ឯវមេត្ត សព្វវារេសុ តិណ្ណំ តិណ្ណំ យមកានំ វសេន យមកគណនា វេទិតញ្ចា។
អត្ថវិនិច្ឆយេ បនេត្ត ឥទំ លក្ខណំ - ឥមស្ស ហិ ធម្មយមកស្ស បវត្តិមហាវារេ
“ឧប្បជ្ឈន្តិ និរុជ្ឈន្តិ” តិ ឥមេសុ ឧប្បាទនិរោធសុ កុសលាកុសលធម្មា តាវ
ឯកន្តេន បវត្តិយំយេវ លព្ពន្ធិ, ន ចុតិបដិសន្ធិសុ។ អព្យាកតធម្មា បន បវត្តេ ច
ចុតិបដិសន្ធិសុ ចាតិ តិសុបិ កាលេសុ លព្ពន្ធិ។ ឯវមេត្ត យំ យត្ថ យត្ថ លព្ពតិ,
តស្ស វសេន តត្ថ តត្ថ វិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ចា។

តត្រិទំ នយមុខំ - កុសលាកុសលានំ តាវ ឯកក្ខណោ អនុប្បជ្ឈនតោ
“នោ” តិ បដិសេដោ កតោ។ អព្យាកតា ចាតិ ចិត្តសមុជ្ឈាន្ធរូបវសេន វុត្តំ។

៣៥-៣៦. យត្ថ កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ឈន្តិ តិ អសញ្ញករំ សន្ធាយ វុត្តំ។
តេនេវេត្ថ “អាមន្តា” តិ វិស្សជ្ឈនំ កតំ។ ឧប្បជ្ឈន្តិ តិ ឥទម្បិ អសញ្ញករំយេវ
សន្ធាយ វុត្តំ។ អព្យាកតានំ បន អនុប្បត្តិជ្ឈានស្ស អភាវា “នត្ថិ” តិ បដិក្ខេបោ
កតោ។

៤៩. ទុតិយេ អកុសលេ តិ ភរំ អស្សាទេត្វា ឧប្បន្នេសុ និកន្តិជវនេសុ
ទុតិយេ ជវនចិត្តេ។ ទុតិយេ ចិត្តេ វត្តមាទេ តិ បដិសន្ធិតោ ទុតិយេ ភវន្តចិត្តេ
វត្តមាទេ សហា វា បដិសន្ធិយា ភវន្តិវិចាកវសេន ឯកមេវ កត្វា ភវនិកន្តិយា
អាវជ្ជនចិត្តេ។ តញ្ចិ កិរិយចិត្តត្តា អព្យាកតជាតិយំ វិចាកតោ ទុតិយំ នាម
ហោតិ។

៥៧. យស្ស ចិត្តស្ស អនន្តរា អគ្គមគ្គន្តិ តោត្រភូចិត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ កុសលា
ធម្មា ឧប្បជ្ឈិស្សន្តិ តិ តេ អគ្គមគ្គធម្មេយេវ សន្ធាយ វុត្តំ។

៧៩. យស្ស ចិត្តស្ស អនន្តរា អគ្គមគ្គំ បដិលភិស្សន្តិ, តស្ស ចិត្តស្ស
ឧប្បាទក្ខណោតិ ឥទំ ចិត្តជាតិវសេន វុត្តំ។ តជ្ជាតិកស្ស ហិ ឯការវដ្ឋនេន
ឧប្បន្នស្ស តតោ ឡិមចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណោបិ ឯតំ លក្ខណំ លព្ភតេវ។

៩៩. និរោធរាវេបិ កុសលាកុសលានំ ឯកតោ អនិវដ្ឋនតោ “នោ”តិ វុត្តំ។
ឥមំនា នយមុខេន សព្ពត្ត វិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ចោតិ។

ធម្មយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. ឥន្ទ្រិយយមកំ

ឥនានិ តេសញ្ញាវ មូលយមកេ ទេសិតានំ កុសលាទិធម្មានំ
លព្ភមានវសេន ឯកទេសំ សំគណ្ឌិត្វា ធម្មយមកានន្តរំ ទេសិតស្ស
ឥន្ទ្រិយយមកស្ស វណ្ណានា ហោតិ។ តត្ថ ខន្ធយមកាធិសុ វុត្តនយេនេវ
ចាឡិវវត្ថានំ វេទិតព្ពំ។ ឥនាបិ ហិ បណ្ណាត្តិវារាទយោ តយោ មហារាវា
អវសេសា អន្តរវាវា ច សទ្ធិ កាលប្បភេទាធិហិ ខន្ធយមកាធិសុ
អាគតសទិសាវ។ ឥន្ទ្រិយានំ បន ពហុតាយ ធាតុយមកតោបិ ពហុតរាទិ
យមកានិ ហោតិ។ យថា បន ហោជ្ជា បុគ្គលវារាធិសុ
ចក្ខាយតនចក្ខុធាតុមូលកេ នយេ ចក្ខាយតនចក្ខុធាតុហិ សទ្ធិ
ជីវ្ហាយតនកាយាយតនានិ ន យោជិតានិ។ ជីវ្ហាយតនកាយាយតនមូលកានិ
ច យមកានេវ ន គហិតានិ, តថា ឥនាបិ ចក្ខុន្ទ្រិយមូលកេ នយេ
ជីវ្ហិន្ទ្រិយកាយិន្ទ្រិយានិ ន យោជិតានិ, ជីវ្ហិន្ទ្រិយកាយិន្ទ្រិយមូលកានិ ច
យមកានេវ ន គហិតានិ។ តេសំ អគ្គហណោ ការណំ តត្ថ វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្ពំ។ មនិន្ទ្រិយំ បន យថា ចក្ខុន្ទ្រិយាធិមូលកេហិ តថេវ
ឥត្តិន្ទ្រិយាធិមូលកេហិបិ សទ្ធិ យស្មា យោជនំ គច្ឆតិ, តស្មា និក្ខិតុបដិចាជិយា

អយោជេត្វា សព្វេហិបិ ចក្កុន្ទ្រិយមូលកាធិហិ សន្ធិំ បរិយោសានេ យោជិតន្តិ
វេទិតព្ពំ។ ចក្កុន្ទ្រិយេន សន្ធិំ ឥត្ថិន្ទ្រិយបុរិសិន្ទ្រិយជីវិតិន្ទ្រិយានិ យោជិតានិ
សុខិន្ទ្រិយទុក្ខិន្ទ្រិយទោមនស្សិន្ទ្រិយានិ បដិសន្ធិយំ នត្ថិតិ ន គហិតានិ។
សោមនស្សិន្ទ្រិយឧបេក្ខិន្ទ្រិយានិ បដិសន្ធិយំ ឧប្បត្តិសញ្ញាវតោ គហិតានិ។ តថា
សន្ធិន្ទ្រិយានីនិ បញ្ចា។ លោកុត្តរានិ តីណិ បដិសន្ធិយំ អភាវេនេវ ន គហិតានិ។
ឥតិ យានិ គហិតានិ, តេសំ វសេនេត្ថ ចក្កុន្ទ្រិយមូលកេ នយេ យមកគណនា
វេទិតព្ពំ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សព្វត្ថ។ យានិ បន ន គហិតានិ, តេសំ វសេន
យមកានិ ន គណេតព្ពានិ។ គណេន្តេន វា មោយបុច្ឆាវសេន គណេតព្ពានីតិ
ឯវំ តាវ សព្វាវសេ ចាឡិវវត្ថានមេវ វេទិតព្ពំ។

បវត្តិវាវណ្ណានា

១៨៦. អត្ថវិនិច្ឆ័យេ បនេត្ថ ឥទំ នយមុខំ - សចក្កកានំ ន ឥត្ថិន្ទ្រិយ
ព្រាហ្មចារិសង្ខាធិនព្ពោវ រូបំនំ បុរិសនបុំសកានព្ពា វសេន វុត្ថំ។ តេសញ្ញា
ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ឈតិ។ សចក្កកានំ ន បុរិសានន្តិ រូបិព្រាហ្មានព្ពោវ
ឥត្ថិនបុំសកានព្ពា វសេន វុត្ថំ។ តេសញ្ញា បុរិសិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ឈតិ។ អចក្កកានំ
ឧបបជ្ឈន្តានំ តេសំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ឈតិ
ឯកវោការចតុវោការកាមធាតុសត្តេ សន្ធាយ វុត្ថំ។ សចក្កកានំវិនា
សោមនស្សេនាតិ ឧបេក្ខាសហគតានំ ចតុន្នំ មហាវិចាកបដិសន្ធិនំ វសេន
វុត្ថំ។ សចក្កកានំវិនា ឧបេក្ខាយាតិ សោមនស្សសហគតបដិសន្ធិកានំ វសេន
វុត្ថំ។ ឧបេក្ខាយ អចក្កកានន្តិ អហេតុកបដិសន្ធិវសេន វុត្ថំ។ អហេតុកានន្តិ
អហេតុកបដិសន្ធិចិត្តេន សន្ធិំ សន្ធិន្ទ្រិយានីនំ អភាវតោ វុត្ថំ។ តត្ថ ហិ
ឯកន្តេនេវ សន្ធាសតិបញ្ញាយោ នត្ថិ។ សមាធិវិរិយានិ បន ឥន្ទ្រិយប្បត្តានិ ន
ហោន្តិ។ សហេតុកានំ អចក្កកានន្តិ គព្ពសេយ្យកវសេន ចេវ អរូបីវសេន ច

វុត្ថំ។ អញ្ញោ ហិ សហេតុកោ អចក្កកោ នាម នត្ថិ។ សចក្កកានំ
អហេតុកានន្តិ អចាយេ ឱបចាតិកវសេន វុត្ថំ។ សចក្កកានំ
ញាណវិប្បយុត្តានន្តិ កាមធាតុយំ ទុហេតុកបដិសន្ធិកានំ វសេន វុត្ថំ។
សចក្កកានំ ញាណសម្បយុត្តានន្តិ រូបីព្រហ្មានោ ចេវ កាមាវចរទេវមនុស្ស
ច សន្ធាយ វុត្ថំ។ ញាណសម្បយុត្តានំ អចក្កកានន្តិ អរូបីនោ ច
តិហេតុកកត្តសេយ្យកេ ច សន្ធាយ វុត្ថំ។

១៩០. ជីវិតិន្ទ្រិយមូលកេ វិនា សោមនស្សេន ឧបបន្ន្នានន្តិ ទ្វេបិ
ជីវិតិន្ទ្រិយានិ សន្ធាយ វុត្ថំ។ បវត្តេ សោមនស្សវិប្បយុត្តចិត្តស្ស
ឧប្បាទក្ខណោតិ អរូបជីវិតិន្ទ្រិយំ សន្ធាយ វុត្ថំ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្តាបិ
បដិសន្ធិបវត្តិវសេន ជីវិតិន្ទ្រិយយោជនា វេទិតញ្ចា។
សោមនស្សិន្ទ្រិយានិមូលកេសុបិ បដិសន្ធិបវត្តិវសេនេវត្តោ គហោតញ្ចោ។
បដិលោមនយេ បន និរោធាវេ ច ឯតេសញ្ជោវ អញ្ញោសញ្ចា ធម្មានំ
យថាលាភវសេន ចុតិបដិសន្ធិបវត្តេសុ តីសុបិ អនុប្បាទនិរោធា វេទិតញ្ចា។

២៨១. អនាគតវារេ ឯតេនេវ ភាវេនាតិ ឯតេន បុរិសភាវេនេវ, អន្តរា
ឥត្តិភាវំ អនាបន្និទ្ធា បុរិសបដិសន្ធិគ្គហណោនេវាតិ អត្តោ។ កតិចិ ភវេ
ទស្សេត្វា បរិនិព្វាយិស្សន្តីតិ កតិចិ បដិសន្ធិយោ គហោត្វា ឥត្តិភាវំ អប្បត្វាវ
បរិនិព្វាយិស្សន្តីតិ អត្តោ។ ទុតិយបុច្ឆាយបិ ឯសេវ នយោ។

៣៦១. បច្ចុប្បន្នេន អតីតវារេ សុទ្ធាវាសានំ ឧបបត្តិចិត្តស្ស កន្ត្តក្ខណោ
មនិន្ទ្រិយញ្ចា នុប្បន្និតាតិ ចិត្តយមកេវិយ ឧប្បាទក្ខណោតិ ក្លមវសេន អត្តំ
អគ្គហោត្វា តស្មី ភវេ អនុប្បន្នបុព្វវសេន គហោតញ្ចោតិ។ ឥមិនា នយមុខេន
សព្ពស្មិម្បិ បវត្តិវារេ អត្តវិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ចោ។

បវត្តិការវណ្ណានា។

បវត្តិការវណ្ណានា

៤៣៥-៤៨២. បវត្តិការវេ បន ចក្ខុមូលកាធិសុ ឯកមេវ ចក្ខុសោតយមកំ
ធនស្សីតំ។ យស្មា បន សេសានិបិ លោកិយអព្យាកតានិ ចេវ
លោកិយអព្យាកតមិស្សកានិ ច បវិញ្ញេយ្យានេវ, តស្មា តានិ អនុបទិដ្ឋានិបិ
ឥមិនាវ ធនស្សីតានិ ហោន្តិ។ យស្មា បន អកុសលំ ឯកន្តតោ បហាតព្ពមេវ,
ឯកន្តំ កុសលំ ភាវេតព្ពមេវ, លោកុត្តរាព្យាកតំ សច្ចិកាតព្ពំ, តស្មា
“ធាមនស្សីន្ទ្រិយំ បដហតិ”តិ “អនញ្ញាតញ្ញាស្សមីតិន្ទ្រិយំ ភាវេតិ”តិ
“អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ សច្ចិកោតិ”តិ វុត្តំ។ អញ្ញិន្ទ្រិយំ បន ភាវេតព្ពម្យី អត្ថិ
សច្ចិកាតព្ពម្យី, តំ ភាវនាវសេនេវ គហិតំ។ តត្ថ ទ្វេ បុគ្គលាតិ
សកទាតាមិមគ្គសមដ្ឋី ច, អរហត្ថមគ្គសមដ្ឋី ច។ តេសុ ឯកោ សមុច្ឆិន្ទិតុំ
អសមត្តត្តា ធាមនស្សីន្ទ្រិយំ ន បដហតិ នាម។ ឯកោ បហីនធាសត្តា
ចក្ខុន្ទ្រិយំ ន បរិជាតាតិ តិ អនុប្បាទំ អាចាទេតុំ អសមត្តតាយ ន បរិជាតាតិ។
ឥមិនា នយេន សព្វវិស្សន្ទ្រនេសុ អត្តោ វេទិតព្ពោតិ។

បវត្តិការវណ្ណានា។

ឥន្ទ្រិយយមកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា ច -

យស្មេរាវាទេ ឋត្វា, និដ្ឋិតកិច្ចស្ស កិច្ចសម្បជ្ជោ;
យុវតិជនោបិ អតីតោ, សុវិហិតនិយមោ យមស្សរណំ។

ទេវបរិសាយ មជ្ឈេ, ទេវបុរេ សព្វទេវទេវេន;
យមកំ នាម បកាសិតំ, យមាមលលោមេន យំ តេន។

ចាឡិវរត្តានិវិធិ, បុច្ឆានិស្សន្ននេ ច អត្តនយំ;
ឧស្សេតុំ អារទ្ធា, យមកអជ្ជកថា មយា តស្ស។

សា សុពហុអន្តរាយេ, លោកម្ហិ យថា អនន្តរាយេន;
អយមជ្ឈេ បញ្ចមត្តេហិ, តន្តិយា ភាណាវារេហិ។

និដ្ឋំ បត្តា ឯវំ, និដ្ឋានំ ចាបុណ្ណន្តុ សព្វេហិ;
ហិតសុខនិព្វត្តិករា, មនោរថា សព្វសត្តានន្តិ។

យមកប្បករណ-អជ្ជកថា និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អភិធម្មបិដកេ

បដ្ឋានប្បករណ-អជ្ជកថា

ទេវាតិទេវោ ទេវានំ, ទេវទានវប្បជិតោ,
ទេសយិត្វា បករណំ, យមកំ សុទ្ធសំយមោ។

អត្តតោ ធម្មតោ ចេវ, គម្ពីរស្សាជ តស្ស យំ,
អនន្តរំ មហាវិរោ, សត្តមំ ឥសិសត្តមោ។

បដ្ឋានំ នាម នាមេន, នាមរូបនិរោធនោ,

ទេសេសិ អតិកម្មីរ-នយមណ្ឌិតទេសនំ។

ឥនានិ តស្ស សម្មត្តោ, យស្មា សំវណ្ណានាគ្គមោ,
តស្មា នំ វណ្ណាយិស្សមិ, តំ សុណាថ សមាហិតាតិ។

បច្ចុប្បន្នេសវណ្ណានា

សម្មាសម្ពុទ្ធនេហិ អនុលោមបដ្ឋានេ ធូវីសតិ តិកេ និស្សាយ តិកបដ្ឋានំ
នាម និទ្ទិដ្ឋំ, សតំ ទុកេ និស្សាយ ទុកបដ្ឋានំ នាម និទ្ទិដ្ឋំ។ តតោ បរំ ធូវីសតិ
តិកេ គហេត្វា ទុកសតេ បក្ខិបិទ្វា ទុកតិកបដ្ឋានំ នាម ទស្សីតំ។ តតោ បរំ
ទុកសតំ គហេត្វា ធូវីសតិយា តិកេសុ បក្ខិបិទ្វា តិកទុកបដ្ឋានំ នាម
ទស្សីតំ។ តិកេ បន តិកេសុយេវ បក្ខិបិទ្វា តិកតិកបដ្ឋានំ នាម ទស្សីតំ។
ទុកេ ច ទុកេសុយេវ បក្ខិបិទ្វា ទុកទុកបដ្ឋានំ នាម ទស្សីតំ។ ឯវំ -

តិកញ្ច បដ្ឋានវំ ទុកុត្ថមំ,
ទុកំ តិកញ្ចេវ តិកំ ទុកញ្ច;
តិកំ តិកញ្ចេវ ទុកំ ទុកញ្ច,
ឆ អនុលោមម្ហី នយា សុគម្ពីរាតិ។

បច្ចុប្បន្នេសវណ្ណានេហិ ធូវីសតិ តិកេ និស្សាយ តិកបដ្ឋានំ នាម។ ទុកសតំ
និស្សាយ ទុកបដ្ឋានំ នាម។ ធូវីសតិ តិកេ ទុកសតេ បក្ខិបិទ្វា
ទុកតិកបដ្ឋានំ នាម។ ទុកសតំ ធូវីសតិយា តិកេសុ បក្ខិបិទ្វា
តិកទុកបដ្ឋានំ នាម។ តិកេ តិកេសុយេវ បក្ខិបិទ្វា តិកតិកបដ្ឋានំ នាម។
ទុកេ ទុកេសុយេវ បក្ខិបិទ្វា ទុកទុកបដ្ឋានំ នាមាតិ ឯវំ បច្ចុប្បន្នេសវណ្ណានេហិ
នយេហិ បដ្ឋានំ និទ្ទិដ្ឋំ។ តេន វុត្ថំ -

“តិកញ្ច បដ្ឋានវំ ទុកុត្ថមំ,
ទុកំ តិកញ្ចោវ តិកំ ទុកញ្ច;
តិកំ តិកញ្ចោវ ទុកំ ទុកញ្ច,
ឆ បច្ឆន្ទិយម្ហិ នយា សុគម្ព័រា”តិ។

តតោ បរំ អនុលោមបច្ឆន្ទិយេបិ ឯតេនេវុចាយេន ឆ នយា ទស្សិតា។
តេនាហ -

“តិកញ្ច បដ្ឋានវំ ទុកុត្ថមំ,
ទុកំ តិកញ្ចោវ តិកំ ទុកញ្ច;
តិកំ តិកញ្ចោវ ទុកំ ទុកញ្ច,
ឆ អនុលោមបច្ឆន្ទិយម្ហិ នយា សុគម្ព័រា”តិ។

តទនន្តរំ បច្ឆន្ទិយានុលោមម្ហិ ឯតេហោវ ធម្មិ នយេហិ និទ្ធិដ្ឋំ។ តេនាហ -

“តិកញ្ច បដ្ឋានវំ ទុកុត្ថមំ,
ទុកំ តិកញ្ចោវ តិកំ ទុកញ្ច;
តិកំ តិកញ្ចោវ ទុកំ ទុកញ្ច,
ឆ បច្ឆន្ទិយានុលោមម្ហិ នយា សុគម្ព័រា”តិ។

ឯវំ អនុលោមេ ឆ បដ្ឋានានិ, បច្ឆន្ទិយេ ឆ, អនុលោមបច្ឆន្ទិយេ ឆ,
បច្ឆន្ទិយានុលោមេ ឆ បដ្ឋានានីតិ ៩ទំ
“ចតុរិសតិសមន្តបដ្ឋានសមោធានបដ្ឋានមហាបករណំ នាមា”តិ ហិ វុត្ថំ។

តត្ថ យេសំ ចតុរិសតិយា សមន្តបដ្ឋានានំ សមោធានវសេនេតំ
ចតុរិសតិសមន្តបដ្ឋានសមោធានំ បដ្ឋានមហាបករណំ នាមាតិ វុត្ថំ,

តេសព្រាវ ឥមស្ស ច បករណស្ស នាមត្ថោ តាវ ឯវំ វេទិតព្ពោ។ កេនជ្ជន
បដ្ឋានន្តិ? នាឈ្មការបច្ចយជ្ជន។ ‘ប-កាវោ’ ហិ នាឈ្មការត្ថំ ធិបេតិ,
ហំនសន្តោ បច្ចយត្ថំ។ ហំនាជ្ជានកុសលតាតិអាទីសុ ហិ បច្ចយោ ហំនន្តិ វុត្តោ។
ឥតិ នាឈ្មការាណំ បច្ចយានំ វសេន ទេសិតត្ថោ ឥមេសុ ចតុវិសតិយា
បដ្ឋានេសុ ឯកេកំ បដ្ឋានំ នាម។ ឥមេសំ បន បដ្ឋានានំ សមូហតោ សព្ពម្បតំ
បករណំ បដ្ឋានន្តិ វេទិតព្ពំ។

អបរោ នយោ - កេនជ្ជន បដ្ឋានន្តិ? វិភជនជ្ជន។ “បញ្ញាបនា បដ្ឋបនា
វិវរណា វិភជនា ឧត្តានីកម្ម”ន្តិ (ម. និ. ១.៣៧១) អាគតជ្ជានស្មិញ្ញំ វិភជនជ្ជន
បដ្ឋានំ បញ្ញាយតិ។ ឥតិ កុសលាទីនំ ធម្មានំ ហេតុបច្ចយាទិវសេន វិភត្តត្ថោ
ឥមេសុ ចតុវិសតិយា បដ្ឋានេសុ ឯកេកំ បដ្ឋានំ នាម។ ឥមេសំ បន បដ្ឋានានំ
សមូហតោ សព្ពម្បតំ បករណំ បដ្ឋានំ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។

អបរោ នយោ - កេនជ្ជន បដ្ឋានន្តិ? បដ្ឋិតត្ថេន។ គមនជ្ជនាតិ អត្ថោ។
“កោដ្ឋា បដ្ឋិតកាវោ”តិ (ម. និ. ១.១៥៦) អាគតជ្ជានស្មិញ្ញំ យេន បដ្ឋានេន
បដ្ឋិតកាវោតិ វុត្តោ, តំ អត្ថតោ គមនំ ហោតិ។ ឥតិ នាតិវិត្តាវតនយេសុ
ធម្មសង្កណីអាទីសុ អនិស្សង្គគមនស្ស សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស
ហេតុបច្ចយាទិភេទភិន្នេសុ កុសលាទីសុ វិត្តាវតនយលាភតោ និស្សង្គវសេន
បវត្តគមនត្ថោ ឥមេសុ ចតុវិសតិយា បដ្ឋានេសុ ឯកេកំ បដ្ឋានំ នាម។ ឥមេសំ
បន បដ្ឋានានំ សមូហតោ សព្ពម្បតំ បករណំ បដ្ឋានំ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ អនុលោមម្ហិ តាវ បឋមំ តិកវសេន ទេសិតត្ថោ តិកបដ្ឋានំ នាម។
តស្ស បទច្ឆេទោ - តិកានំ បដ្ឋានំ ឯត្ថ អត្ថិតិ តិកបដ្ឋានំ។ តិកានំ
នាឈ្មការកា បច្ចយា ឯតិស្ស ទេសនាយ អត្ថិតិ អត្ថោ។ ទុតិយវិកប្បបិ
តិកានំ បដ្ឋានន្តេវ តិកបដ្ឋានំ។ ហេតុបច្ចយាទិវសេន តិកានំ វិភជនាតិ

អត្តោ។ តតិយវិកេហ្ម ហេតុបច្ចយោធិភេទភិក្ខុតាយ លទ្ធិវិក្ការា តិកា ឯវ
បដ្ឋានំ តិកបដ្ឋានំ។ សត្តញ្ញតញ្ញាណស្ស និស្សន្ត្រភមនក្ខមីតិ អត្តោ។
ទុកបដ្ឋានាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ អនុលោមេ ធមបដ្ឋានានិវិទិត្វា
បច្ចនិយោធិសុបិ ឥមិនារុចាយេន វេទិតញ្ញានិ។

យស្មា បនេតានិ អនុលោមេ, បច្ចនិយេ, អនុលោមបច្ចនិយេ,
បច្ចនិយោលោមេតិ សមម្ពា ធម ធម ហុត្វា ចតុវិសតិ ហោន្តិ; តស្មា “ចតុវិសតិ
សមន្តបដ្ឋានានិ”តិ វុច្ចន្តិ។ ឥតិ ឥមេសំ ចតុវិសតិយា ខុទ្ទកបដ្ឋានសម្ពាតានំ
សមន្តបដ្ឋានានំ សមោធានវសេនេតំ ចតុវិសតិសមន្តបដ្ឋានសមោធានំ
បដ្ឋានមហាបករណំ នាម។

តំ បនេតំ យេ តិកាធម្មោ និស្សាយ និទ្ធិជ្ជត្តា “តិកបដ្ឋានំ ទុកបដ្ឋានំ...បេ....
ទុកទុកបដ្ឋាន”ន្តិ វុត្ថំ, តេ អនាមសិក្ខា យេសំ បច្ចយានំ វសេន តេ តិកាធម្មោ
វិកត្តា តេ បច្ចយេ ធស្សេតុំ អាធិតោ តាវស្ស មាតិកានិក្ខេបវារោ នាម វុត្តោ;
បច្ចយវិកត្តវារោតិបិ តស្សេវ នាមំ។ សោ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសតោ ធុរិជោ។ តស្ស
ហេតុបច្ចយោ...បេ.... អវិកតបច្ចយោតិ អយំ ឧទ្ទេសោ។

តត្ថ ហេតុ ធសោ បច្ចយោ ចាតិ ហេតុបច្ចយោ។ ហេតុ ហុត្វា បច្ចយោ,
ហេតុភាវេន បច្ចយោតិ វុត្ថំ ហោតិ។ អារម្មណបច្ចយោធិសុបិ ឯសេវ នយោ។
តត្ថ ហេតុតិ វេជនាវយវការណាមូលានមេតំ អធិវចនំ។ “បដិញ្ញា
ហេតុ”តិអាធិសុ ហិ លោកេ វេជនាវយវោ ហេតុតិ, វុច្ចតិ។ សាសនេ បន “យេ
ធម្មា ហេតុប្បកវា”តិអាធិសុ (មហាវ. ៦០) ការណំ។ “តយោ កុសលា ហេតុ,
តយោ អកុសលា ហេតុ”តិអាធិសុ (ធម. ស. ១០៥៩) មូលំ ហេតុតិ វុច្ចតិ។ តំ ឥធម
អធិប្បតំ។ បច្ចយោតិ ឯត្ថ បន អយំ វេជនត្ថោ - បដិច្ច ឯតស្មា ឯតីតិ បច្ចយោ,

អប្បច្ចក្ខាយ នំ វត្ថុតីតិ អត្តោយោ ហិ ធម្មោ យំ ធម្មំ អប្បច្ចក្ខាយ តិដ្ឋតិ វា
ឧប្បជ្ឈតិ វា, សោ តស្ស បច្ចយោតិ វុត្ថំ ហោតិ។

លក្ខណតោ បន ឧបការកលក្ខណោ បច្ចយោ, យោ ហិ ធម្មោ យស្ស
ធម្មស្ស ឋិតិយា វា ឧប្បត្តិយា វា ឧបការកោ ហោតិ, សោ តស្ស បច្ចយោតិ
វុត្ថតិ។ បច្ចយោ, ហេតុ; ការណំ និទានំ សម្ពុទ្ធវេ, បកវេតិ អត្តតោ ឯកំ,
ព្យញ្ញនតោ នានំ។ ឥតិ មូលជ្ជន ហេតុ, ឧបការកជ្ជន បច្ចយោតិ សង្ខេបតោ
មូលជ្ជន ឧបការកោ ធម្មោ ហេតុបច្ចយោ។ សោ ហិ សាលិអាទិនំ
សាលិតីជាទិនិវិយ, មណិប្បភាទិនិវិយ ច មណិវណ្ណាទយោ កុសលាទិនំ
កុសលាទិការសាធកោតិ អាចរិយានំ អធិប្បាយោ។ ឯវំ សន្តេ បន
តំសមុដ្ឋានវុបេសុ ហេតុបច្ចយតា ន សម្បជ្ឈតិ។ ន ហិ សោ តេសំ
កុសលាទិការំ សាធនិ, ន ច បច្ចយោ ន ហោតីតិ។ វុត្ថញ្ញេតំ “ហេតុ
ហេតុសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច វុចានំ ហេតុបច្ចយេន
បច្ចយោ” តិ។ អហេតុកចិត្តានញ្ច វិនា ឯតេន អព្យាកតភាវោ សិទ្ធា។

សហេតុកានម្បិ ច យោនិសោមនសិការាទិបដិពទ្ធា កុសលាទិភាវោ ន
សម្បយុត្តហេតុបដិពទ្ធា។ យទិ ច សម្បយុត្តហេតុសុ សភាវតោវ
កុសលាទិភាវោ សិយា, តំសម្បយុត្តេសុ ហេតុបដិពទ្ធា អលោកោ កុសលោ
វា សិយា អព្យាកតោ វា។ យស្មា បន ឧភយថាបិ ហោតិ, តស្មា យថា
សម្បយុត្តេសុ, ឯវំ ហេតុសុបិ កុសលាទិតា បរិយេសិតញ្ច។
កុសលាទិការសាធនវសេន បន ហេតុនំ មូលជ្ជំ អគ្គហេតុ
សុប្បតិដ្ឋិតភាវសាធនវសេន កយ្ហមាទេ ន កិញ្ចំ វិវុជ្ឈតិ។ លទ្ធិហេតុបច្ចយោ
ហិ ធម្មា វិវុជ្ឈមូលាវិយ ចាទថា ជិវា ហោតិ សុប្បតិដ្ឋិតា, អហេតុកា បន

តិលពិជកាធិសេវាលាវិយ ន សុប្បតិដ្ឋិតា។ ឥតិ មូលជ្ជេន ឧបការកោតិ
សុប្បតិដ្ឋិតការសាធនេន ឧបការកោ ធម្មា ហេតុបច្ចយោតិ វេទិតញ្ចា។

តតោ បរេសុ អារម្មណាវសេន ឧបការកោ ធម្មា អារម្មណបច្ចយោ។ សោ
“រូចាយតនំ ចក្កវិញ្ញាណធាតុយា”តិ អារភិត្វាបិ “យំ យំ ធម្មំ អារត្ត យេ យេ
ធម្មា ឧប្បជ្ឈន្តិ ចិត្តចេតសិកា ធម្មា, តេ តេ ធម្មា តេសំ តេសំ ធម្មានំ
អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឱសាបិតត្តា ន កោចិ ធម្មា ន ហោតិ។ យថា
ហិ ទុព្ពលោ បុរិសោ ទណ្ឌំ វា រដ្ឋំ វា អាលម្ពិត្វាវ ឧដ្ឋហតិ ចេវ តិដ្ឋតិ ច, ឯវំ
ចិត្តចេតសិកា ធម្មា រូចាធិអារម្មណំ អារត្តេវ ឧប្បជ្ឈន្តិ ចេវ តិដ្ឋន្តិ ច។ តស្មា
សព្វេបិ ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ អារម្មណភូតា ធម្មា អារម្មណបច្ចយោតិ
វេទិតញ្ចា។

ជេដ្ឋកជ្ជេន ឧបការកោ ធម្មា អធិបតិបច្ចយោ។ សោ
សហជាតារម្មណាវសេន ធុរិធា។ តត្ថ “ធន្ទាធិបតិ ធន្ទសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ
តំសមុដ្ឋាធានញ្ច រូចានំ អធិបតិបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ អាធិវចនតោ
ធន្ទវិយចិត្តវិម័សសម្ពាតា ចត្តារោ ធម្មា សហជាតាធិបតិបច្ចយោតិ វេទិតញ្ចា,
នោ ច ខោ ឯកតោ។ យថា ហិ ធន្ទំ ធុរំ ជេដ្ឋកំ កត្វា ចិត្តំ បវត្តតិ, តទា ធម្មោវ
អធិបតិ, ន ឥតរេ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ យំ បន ធម្មំ ករុំ កត្វា អរូបធម្មា
បវត្តន្តិ, សោ នេសំ អារម្មណាធិបតិ។ តេន វុត្ថំ - “យំ យំ ធម្មំ ករុំ កត្វា យេ យេ
ធម្មា ឧប្បជ្ឈន្តិ ចិត្តចេតសិកា ធម្មា, តេ តេ ធម្មា តេសំ តេសំ ធម្មានំ
អធិបតិបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ។

អនន្តរការវេន ឧបការកោ ធម្មា អនន្តរបច្ចយោ។ សមនន្តរការវេន
ឧបការកោ ធម្មា សមនន្តរបច្ចយោ។ ឥនញ្ច បច្ចយទ្ធិយំ ពហុធា បបញ្ចាយន្តិ។
អយំ បនេត្ត សារោ - យោ ហិ ឯស ចក្កវិញ្ញាណានន្តរា មនោធាតុ,

មនោធាតុអនន្តរា មនោវិញ្ញាណធាតុតិអាទិ ចិត្តនិយមោ, សោយស្មា
បុរិមចិត្តវសេនេវ ឥដ្ឋតិ, ន អញ្ញថា។ តស្មា អត្ថនោ អត្ថនោ អនន្តរំ អនុបស្ស
ចិត្តប្បាទស្ស ឧប្បាទនសមត្ថោ ធម្មោ អនន្តរបច្ចយោ។ តេនេវាហ -
“អនន្តរបច្ចយោតិ ចក្កវិញ្ញាណធាតុ តំសម្បយុត្តកា ច ធម្មា មនោធាតុយា
តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ”តិអាទិ។

យោ អនន្តរបច្ចយោ, ស្ទេវ សមនន្តរបច្ចយោ។ ព្យញ្ញនមត្តមេវ ហេតុ នានំ,
ឧបចយសន្តតិអាទិសុវិយ, អធិវចននិរុត្តិទុកាទិសុវិយ ច, អត្ថតោ បន នានំ
នត្ថិ។ យម្បី “អន្ធានន្តរតាយ អនន្តរបច្ចយោ, កាលានន្តរតាយ
សមនន្តរបច្ចយោ”តិ អាចរិយានំ មតំ, តំ “និរោធា វុដ្ឋហន្តស្ស
នេវសញ្ញាធាសញ្ញាយតនកុសលំ ជលសមាបត្តិយា សមនន្តរបច្ចយេន
បច្ចយោ”តិអាទិហិវុដ្ឋតិ។ យម្បី តត្ថ វុទន្តិ - “ធម្មានំ សមុដ្ឋាបនសមត្តតា ន
បរិហាយតិ, ភាវនាពលេន បន វារិតត្តា ធម្មា សមនន្តរំ ទុប្បជ្ឈន្តិ”តិ, តម្បី
កាលានន្តរតាយ អភាវមេវ សាធនិ។ ភាវនាពលេន ហិ តត្ថ កាលានន្តរតា
នត្ថិតិ, មយម្បី ឯតនេវ វនាម។ យស្មា ច កាលានន្តរតា នត្ថិ, តស្មា
សមនន្តរបច្ចយតា ន យុដ្ឋតិ។ កាលានន្តរតាយ ហិ តេសំ សមនន្តរបច្ចយោ
ហោតីតិ លទ្ធិ។ តស្មា អភិជីវេសំ អកត្វា ព្យញ្ញនមត្តតោវេត្ថ នាធាករណំ
បច្ចេតព្ពំ, ន អត្ថតោ។ កេវំ? នត្ថិ ឯតេសំ អន្តរន្តិ ហិ អនន្តរា។ សណ្ឋានាភាវតោ
សុដ្ឋ អនន្តរាតិ សមនន្តរា។

ឧប្បជ្ឈមនោ សហ ឧប្បជ្ឈមនភាវេន ឧបការកោ ធម្មោ
សហជាតបច្ចយោ, បកាសស្ស បដិចោវិយ។ សោ អរូបក្ខន្ធាទិវសេន ធម្មិជោ
ហោតិ។ យថាហ - ចត្តារោ ឧត្តា អរូបិនោ អញ្ញមញ្ញំ សហជាតបច្ចយេន
បច្ចយោ។ ចត្តារោ មហាក្ខតា អញ្ញមញ្ញំ... បេ.... ឌីក្កន្តិក្ខណោ នាមរូបំ

អញ្ញមញ្ញំ...បេ... ចិត្តចេតសិកា ធម្មា ចិត្តសមុដ្ឋានានំ រូចានំ...បេ... មហាក្ខតា
ឧបាទានរូចានំ...បេ... រូបិនោ ធម្មា អរូបីនំ ធម្មានំ កិញ្ចិកាលេ
សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោ; កិញ្ចិ កាលេ ន សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោតិ។
ឥទំ ហធយវត្ថុមេវ សន្ធាយ វុត្ថំ។

អញ្ញមញ្ញំ ឧប្បាទនុបត្ថម្ភនការេន ឧបការកោ ធម្មា អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ។
អញ្ញមញ្ញបត្ថម្ភកំ តិទណ្ឌំ វិយ។ សោ អរូបក្ខន្ធានិវេសន តិវិជោ ហោតិ។
យថាហ - ចត្តារោ ខន្ធា អរូបិនោ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន បច្ចយោ។ ចត្តារោ
មហាក្ខតា...បេ... ឌីក្កន្តិក្ខណោ នាមរូបំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន បច្ចយោតិ។

អធិដ្ឋានាការេន និស្សយាការេន ច ឧបការកោ ធម្មា និស្សយបច្ចយោ,
តុចិត្តកម្មាធិនំ បថវីបជាធយោវិយ។ សោ “ចត្តារោ ខន្ធា អរូបិនោ អញ្ញមញ្ញំ
និស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ សហជាតេ វុត្ថនយេនេវ វេទិតញ្ចោ។ ធម្មោ
បនេត្ត កោដ្ឋាសោ “ចក្ខាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណាធាតុយា,
សោតយានជ្ឈីវាកាយាយតនំ កាយវិញ្ញាណាធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច
ធម្មានំ និស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ។ យំ រូបំ និស្សយ មនោធាតុ ច
មនោវិញ្ញាណាធាតុ ច វត្ថន្តិ, តំ រូបំ មនោធាតុយា ច មនោវិញ្ញាណាធាតុយា ច
តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ និស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ វិតត្តោ។

ឧបនិស្សយបច្ចយោតិ ឥធម បន អយំ តាវ វេចនត្តោ - តទដីនវុត្តិតាយ
អត្តនោ ជលេន និស្សិតោ, ន បដិក្ខិត្តោតិ និស្សយោ។ យថា បន គុសោ
អាយាសោ ឧបាយាសោ, ឯវំ គុសោ និស្សយោ ឧបនិស្សយោ។
ពលវការណស្សេតំ អធិវេចនំ។ តស្មា ពលវការណាការេន ឧបការកោ ធម្មា
ឧបនិស្សយបច្ចយោតិ វេទិតញ្ចោ។ សោ អារម្មណ្ឌបនិស្សយោ,
អនន្តរូបនិស្សយោ បកត្វបនិស្សយោតិ តិវិជោ ហោតិ។ តត្ថ “ធានំ ធន្វា សីលំ

សមាធិយិត្វា ឧបោសថកម្មំ កត្វា តំ គរុំ កត្វា បច្ឆវេក្ខតិ, បុព្វេ សុចិណ្ឌានិ គរុំ
កត្វា បច្ឆវេក្ខតិ, ឈានា វុដ្ឋហិត្វា ឈានំ គរុំ កត្វា បច្ឆវេក្ខតិ, សេក្ខា
គោត្រភុំ គរុំ កត្វា បច្ឆវេក្ខតិ, វោទានំ គរុំ កត្វា បច្ឆវេក្ខតិ, សេក្ខា មគ្គា
វុដ្ឋហិត្វា មគ្គំ គរុំ កត្វា បច្ឆវេក្ខតិ” តិ វេរមាធិនា នយេន អារម្មណ្ឌបនិស្សយោ
តាវ អារម្មណាធិបតិនា សទ្ធិ នាទត្ថំ អកត្វា វិភត្តោ។ តត្ថ យំ អារម្មណំ គរុំ
កត្វា ចិត្តចេតសិកា ឧប្បជ្ឈតិ, តំ និយមតោ តេសំ អារម្មណេសុ ពលវារម្មណំ
ហោតិ។ ឥតិ គរុកាតព្ពមត្ថជ្ជន អារម្មណាធិបតិ, ពលវការណាជ្ជន
អារម្មណ្ឌបនិស្សយោតិ វេរមេតេសំ នាទត្ថំ វេទិតព្ពំ។

អនន្តរបនិស្សយោបិ “បុរិមា បុរិមា កុសលា ខន្ធា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ
កុសលានំ ខន្ធានំ ឧបនិស្សយបច្ឆយេន បច្ឆយោ” តិ អាធិនា នយេន
អនន្តរបច្ឆយេន សទ្ធិ នាទត្ថំ អកត្វា វិភត្តោ។ មាតិកានិក្ខេបេ បន នេសំ
“ចក្កវិញ្ញាណធាតុ តំសម្បយុត្តកា ច ធម្មា មនោធាតុយា
តំសម្បយុត្តកានព្វា ធម្មានំ អនន្តរបច្ឆយេន បច្ឆយោ” តិ អាធិនា នយេន
អនន្តរស្ស ច “បុរិមា បុរិមា កុសលា ធម្មា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ កុសលានំ ធម្មានំ
ឧបនិស្សយបច្ឆយេន បច្ឆយោ” តិ អាធិនា នយេន ឧបនិស្សយស្ស ច អាគតត្តា
និក្ខេបវិសេសោ អត្ថិ, សោបិ អត្ថតោ ឯកីការមេវ គច្ឆតិ។ វេរំ សន្តេបិ អត្ថនោ
អត្ថនោ អនន្តំ អនុរបស្ស ចិត្តប្បាទស្ស បវត្តនសមត្ថតាយ អនន្តរតា
បុរិមចិត្តស្ស ច បច្ឆិមចិត្តប្បាទនេ ពលវតាយ អនន្តរបនិស្សយតា វេទិតព្ពំ។
យថា ហិ ហេតុបច្ឆយាទីសុ កញ្ចិ ធម្មំ វិនាបិ ចិត្តំ ឧប្បជ្ឈតិ, ន វេរំ អនន្តរចិត្តំ,
វិនា ចិត្តស្ស ឧប្បត្តិ នាម អត្ថិ, តស្មា ពលវបច្ឆយោ ហោតិ។ ឥតិ អត្ថនោ
អត្ថនោ អនន្តំ អនុរបចិត្តប្បាទវសេន អនន្តរបច្ឆយោ, ពលវការណាវសេន
អនន្តរបនិស្សយោតិ វេរមេតេសំ នាទត្ថំ វេទិតព្ពំ។

បកតូបនិស្សយោ បន បកតោ ឧបនិស្សយោ បកតូបនិស្សយោ។
បកតោ នាម អត្តនោ សន្តានេ និច្ឆាទិតោ វា សទ្ធាសីលាទិ; ឧបសេវិតោ វា
ឧតុកោដនាទិ។ បកតិយាយេវ វា ឧបនិស្សយោ បកតូបនិស្សយោ,
អារម្មណានន្តរេហិ អសម្មិស្សោតិ អត្តោ។ តស្ស “បកតូបនិស្សយោ - សទ្ធិ
ឧបនិស្សយ ទានំ ទេតិ, សីលំ សមាទិយតិ, ឧចាសថកម្មំ ករោតិ, ឈានំ
ឧប្បាទេតិ, វិបស្សនំ ឧប្បាទេតិ, មគ្គំ ឧប្បាទេតិ, អភិញ្ញំ ឧប្បាទេតិ, សមាបត្តិ
ឧប្បាទេតិ, សីលំ... សុតំ... ចាគំ... បញ្ញំ ឧបនិស្សយ ទានំ ទេតិ... បេ... សមាបត្តិ
ឧប្បាទេតិ។ សទ្ធា... សីលំ... សុតំ... ចាគោ... បញ្ញា សទ្ធាយ... សីលស្ស...
សុតស្ស... ចាគស្ស... បញ្ញាយ ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ” តិអាទិនា នយេន
អនេកប្បការកោ បភេទោ វេទិតញ្ចោ។ ឥតិ ឥមេ សទ្ធាទយោ បកតា ចេវ
ពលវការណាជ្ជន ឧបនិស្សយា ចាតិ បកតូបនិស្សយោតិ។

បឋមតវំ ឧប្បជ្ឈិត្វា វត្តមានភាវេន ឧបការកោ ធម្មា បុរេជាតបច្ចយោ។
សោ បញ្ចន្ទារេ វត្តារម្មណាបាទយវត្តវសេន ឯកាទសវិដោ ហោតិ។ យថាហា -
ចក្ខាយតនំ ចក្កវិញ្ញាណាធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ
បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ។ សោត... ឃាន... ជីវ្ហា... កាយាយតនំ, រូបាយតនំ,
សទ្ធិ... គន្ធិ... វស... ដោជ្ជញ្ញាយតនំ, កាយវិញ្ញាណាធាតុយា
តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ។
រូបសទ្ធិគន្ធិវសដោជ្ជញ្ញាយតនំ មនោធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ
បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ។ យំ រូបំ និស្សយ មនោធាតុ ច មនោវិញ្ញាណាធាតុ
ច វត្តន្តិ, តំ រូបំ មនោធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ បុរេជាតបច្ចយេន
បច្ចយោ, មនោវិញ្ញាណាធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ កិញ្ចិ កាលេ
បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ, កិញ្ចិ កាលេ ន បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោតិ។

បុរេជាតានំ រូបធម្មានំ ឧបត្ថម្ភកដ្ឋេន ឧបការកោ អរូបធម្មា
បច្ឆាជាតបច្ចយោ, គិដ្ឋ្យចោតកសរីរានំ អាហារាសាចេតនាវិយ។ តេន វុត្ថំ -
“បច្ឆាជាតា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា បុរេជាតស្ស ឥមស្ស កាយស្ស
បច្ឆាជាតបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ។

អាសេវនេន អនន្តរានំ បគុណពលវការាយ ឧបការកោ ធម្មា
អាសេវនបច្ចយោ, គន្តាធិសុ បុរិមាបុរិមាភិយោកោវិយ។ សោ
កុសលាកុសលកិរិយជវេនវសេន តិវិជោ ហោតិ។ យថាហ - បុរិមា បុរិមា
កុសលា ធម្មា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ កុសលានំ ធម្មានំ អាសេវនបច្ចយេន បច្ចយោ។
បុរិមា បុរិមា អកុសលា... បេ... កិរិយាព្យាកតា ធម្មា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ
កិរិយាព្យាកតានំ ធម្មានំ អាសេវនបច្ចយេន បច្ចយោតិ។

ចិត្តបយោគសម្ពាទេន កិរិយាភាវេន ឧបការកោ ធម្មា កម្មបច្ចយោ។
សោ នាណក្ខណិកាយ ចេវ កុសលាកុសលចេតនាយ សហជាតាយ ច
សព្វាយបិ ចេតនាយ វសេន ធុរិជោ ហោតិ។ យថាហ - កុសលាកុសលំ កម្មំ
វិចាកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូចានំ កម្មបច្ចយេន បច្ចយោ។ ចេតនា
សម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំ សមុជ្ជាធានញ្ច រូចានំ កម្មបច្ចយេន បច្ចយោតិ។

និរុស្សាហសន្តភាវេន និរុស្សាហសន្តភាយ ឧបការកោវិចាកធម្មា
វិចាកបច្ចយោ។ សោ បវត្ថេ ចិត្តសមុជ្ជាធានំ, បដិសន្ធិយំ កដត្តា ច រូចានំ,
សព្ពត្ថ ច សម្បយុត្តធម្មានំវិចាកបច្ចយោ ហោតិ។ យថាហ -
វិចាកាព្យាកតោ ឯកោ ខន្ធា តិណ្ណំ ខន្ធានំ, ចិត្តសមុជ្ជាធានញ្ច រូចានំ,
វិចាកបច្ចយេន បច្ចយោ... បេ... បដិសន្ធិក្ខណោវិចាកាព្យាកតោ ឯកោ
ខន្ធា... បេ... ទ្វេ ខន្ធា ទ្វិន្នំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូចានំវិចាកបច្ចយេន បច្ចយោ។ ខន្ធា
វត្ថុស្ស វិចាកបច្ចយេន បច្ចយោតិ។

រូបារូបាទំ ឧបត្ថម្ភករដ្ឋន ឧបការកា ចត្តារោ អាហារា អាហារបច្ចយោ។
យថាហ - កតត្ថិកា អាហារោ ឥសស្ស កាយស្ស អាហារបច្ចយេន
បច្ចយោ។ អរូបិនោ អាហារា សម្មយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបាទំ
អាហារបច្ចយេន បច្ចយោតិ។ បញ្ញារាវេ បន “បដិសន្ធិក្ខណោ វិចាកាព្យាកតា
អាហារា សម្មយុត្តកានំ ខន្ធានំ កជត្តា ច រូបាទំ អាហារបច្ចយេន
បច្ចយោ”តិបិ វុត្ថំ។

អធិបតិយដ្ឋន ឧបការកា ឥន្ទ្រិយបុរិសិន្ទ្រិយវជ្ជាវិសតិន្ទ្រិយា
ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ។ តត្ថ ចក្កុន្ទ្រិយាធយោ បញ្ច អរូបធម្មានំយេវ, សេសា
រូបារូបាទំ បច្ចយោ ហោត្ថិ។ យថាហ - ចក្កុន្ទ្រិយំ ចក្កុវិញ្ញាណាតុយា, សោត...
យាន... ជិវ្ហា... កាយិន្ទ្រិយំ កាយវិញ្ញាណាតុយា តំសម្មយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ
ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោ។ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ កជត្តារូបាទំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន
បច្ចយោ។ អរូបិនោ ឥន្ទ្រិយា សម្មយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបាទំ
ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោតិ។ បញ្ញារាវេ បន “បដិសន្ធិក្ខណោ វិចាកាព្យាកតា
ឥន្ទ្រិយា សម្មយុត្តកានំ ខន្ធានំ កជត្តា ច រូបាទំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោ”តិបិ
វុត្ថំ។

ឧបនិជ្ឈាយនដ្ឋន ឧបការកានិ បេយ្យា ទិបញ្ចវិញ្ញាណាសុ
កាយិកសុខទុក្ខវេទនាទ្វយំ សព្វានិបិ កុសលាទិភេទានិ សត្ត ឈានដ្ឋានិ
ឈានបច្ចយោ។ យថាហ - ឈានដ្ឋានិ ឈានសម្មយុត្តកានំ ធម្មានំ
តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបាទំ ឈានបច្ចយេន បច្ចយោតិ។ បញ្ញារាវេ បន
បដិសន្ធិក្ខណោ វិចាកាព្យាកតានិ ឈានដ្ឋានិ សម្មយុត្តកានំ ខន្ធានំ កជត្តា ច
រូបាទំ ឈានបច្ចយេន បច្ចយោ”តិបិ វុត្ថំ។

យតោ តតោ វា និយ្យានជ្ជន ឧបការកានិ កុសលាទិភេទានិ ឆ្ងានស
មគ្គផ្តានិ មគ្គបច្ចយោ។ យថាហ - “មគ្គផ្តានិ មគ្គសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ
តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូចានំ មគ្គបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ។ បញ្ញាវារេ បន
“បដិសន្ធិក្ខណេវិចាកាព្យាកតានិ មគ្គផ្តានិ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច
រូចានំ មគ្គបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ វុត្តំ។ ន ឯតេ បន ទ្វេបិ លានមគ្គបច្ចយា
យថាសង្ឃំ ធូបញ្ញាវិញ្ញាណាហេតុកចិត្តសុ លព្ពន្ធិតិ វេទិតញ្ច។

ឯកវត្ថុកឯការម្មណឯកុប្បាទេកនិរោធសម្ពាតេន សម្បយុត្តកាវេន
ឧបការកា អរូបធម្មា សម្បយុត្តបច្ចយោ។ យថាហ - “ចត្តារោ ខន្ធា អរូបិនោ
អញ្ញមញ្ញំ សម្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ។

ឯកវត្ថុកាទិភាវានុបគមេន ឧបការកា រូបិនោ ធម្មា អរូបិនំ, អរូបិនោ
ធម្មា រូបិនំ វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ។ សោ
សហជាតបច្ឆាជាតបុរេជាតវសេន តិវិជោ ហោតិ។ វុត្តញ្ចេតំ - សហជាតា
កុសលា ខន្ធា ចិត្តសមុដ្ឋានានំ រូចានំ វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ។ បច្ឆាជាតា
កុសលា ខន្ធា បុរេជាតស្ស ឥមស្ស កាយស្ស វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោតិ។
អព្យាកតបទស្ស បន សហជាតវិភង្គេ “បដិសន្ធិក្ខណេវិចាកាព្យាកតា ខន្ធា
កដត្តារូចានំ វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ។ ខន្ធា វត្ថុស្ស, វត្ថុ ខន្ធានំ
វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ វុត្តំ។ បុរេជាតំ បន ចក្កុន្ទិយាទិវត្ថុវសេនេវ
វេទិតញ្ច។ យថាហ - បុរេជាតំ ចក្កាយតនំ ចក្កុវិញ្ញាណស្ស...បេ....
កាយាយតនំ កាយវិញ្ញាណស្ស វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ។ វត្ថុ
វិចាកាព្យាកតានំ កិរិយាព្យាកតានំ ខន្ធានំ វត្ថុ កុសលានំ ខន្ធានំ, វត្ថុ
អកុសលានំ ខន្ធានំ វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោតិ។

បច្ចុប្បន្នលក្ខណៈនៃអត្តិការវេន តាមសិស្សរៀន ធម្មសូត្រ ឧបត្ថម្ភករដ្ឋន
 ឧបការកោ ធម្មា អត្ថបច្ចយោ។ តស្ស
 អរូបក្ខន្ធមហាភូតនាមរូបចិត្តចេតសិកមហាភូតាយតនវត្ថុវសេន សត្តនា
 មាតិកា និក្ខត្តា។ យថាហ - ចត្តារោ ខន្ធា អរូបិនោ អញ្ញមញ្ញំ អត្ថបច្ចយេន
 បច្ចយោ; ចត្តារោ មហាភូតា អញ្ញមញ្ញំ, ឌីក្កន្តិក្ខណោ នាមរូបំ អញ្ញមញ្ញំ,
 ចិត្តចេតសិកា ធម្មា ចិត្តសមុដ្ឋានានំ រូចានំ មហាភូតា ឧចាទារូចានំ,
 ចក្ខាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណាធាតុយា... បេ... កាយាយតនំ... បេ...
 រូចាយតនំ... បេ... ដោជ្ឈញ្ញាយតនំ កាយវិញ្ញាណាធាតុយា តំសម្មយុត្តកានញ្ញ
 ធម្មានំ អត្ថបច្ចយេន បច្ចយោ។ រូចាយតនំ... បេ... ដោជ្ឈញ្ញាយតនំ មនោធាតុយា
 តំសម្មយុត្តកានញ្ញ ធម្មានំ អត្ថបច្ចយេន បច្ចយោ។ យំ រូបំ និស្សាយ
 មនោធាតុ ច មនោវិញ្ញាណាធាតុ ច វត្ថុន្តិ, តំ រូបំ មនោធាតុយា ច
 មនោវិញ្ញាណាធាតុយា ច តំសម្មយុត្តកានញ្ញ ធម្មានំ អត្ថបច្ចយេន
 បច្ចយោតិ។ បញ្ញារាវេ បន សហជាតំ, បុរេជាតំ, បច្ឆាជាតំ, អាហារំ,
 ឥន្ទ្រិយន្តិបិ និក្ខិបិទ្វា សហជាតេ តាវ “ឯកោ ខន្ធា តិណ្ណំ ខន្ធានំ
 ចិត្តសមុដ្ឋានានញ្ញ រូចានំ អត្ថបច្ចយេន បច្ចយោ” តិអាទិនា នយេន និទ្ទេសោ
 កតោ។ បុរេជាតេ បុរេជាតានំ ចក្ខាធិនំ វសេន និទ្ទេសោ កតោ។ បច្ឆាជាតេ
 បុរេជាតស្ស ឥមស្ស កាយស្ស បច្ឆាជាតានំ ចិត្តចេតសិកានំ បច្ចយវសេន
 និទ្ទេសោ កតោ។ អាហារិ ឥន្ទ្រិយេសុ បន “កតធឿ កាពោ អាហារោ ឥមស្ស
 កាយស្ស អត្ថបច្ចយេន បច្ចយោ។ រូបជីវិតិ ឥន្ទ្រិយំ កតត្តារូចានំ អត្ថបច្ចយេន
 បច្ចយោ” តិ ឯវំ និទ្ទេសោ កតោតិ។

អត្ថនោ អនន្តរំ ឧប្បជ្ឈមាណានំ អរូបធម្មានំ បវត្តិឌីកាសស្ស ទានេន
 ឧបការកា សមនន្តរនិរុទ្ធា អរូបធម្មា នត្ថបច្ចយោ។ យថាហ - សមនន្តរនិរុទ្ធា

ចិត្តចេតសិកា ធម្មា បដុប្បន្នានំ ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ នត្តិបច្ចយេន
បច្ចយោតិ។

តេ ឯវិគតភាវេន ឧបការកត្តាវិគតបច្ចយោ។ យថាហ -
សមនន្តរិកតា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា បដុប្បន្នានំ ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ
វិគតបច្ចយេន បច្ចយោតិ។

អត្ថិបច្ចយធម្មា ឯវិគតភាវេន ឧបការកត្តា អវិគតបច្ចយោតិ
វេទិតញ្ញា។ ទេសនាវិលាសេន បន តថា វិនេតព្ពវេនេយ្យវសេន វា អយំ ទុកោ
វុត្តោ; សហេតុកកុកំ វត្វាបិ ហេតុសម្បយុត្តទុកោ វិយាតិ។

ឥមេសុ បន ចតុវិសតិយា បច្ចយេសុ អសម្មោហត្ថំ -

ធម្មតោ កាលតោ ចេវ, នាមប្បការភេទតោ;
បច្ចយុប្បន្នតោ ចេវ, វិញ្ញាតញ្ញាវិនិច្ឆយោ។

តត្ថ ធម្មតោតិ - ឥមេសុ ហិ បច្ចយេសុ ហេតុបច្ចយោ តាវ នាមរូបធម្មេសុ
នាមធម្មកទេសោ។ អារម្មណបច្ចយោ សន្និ បញ្ញត្តិយា ច អភាវេន សព្វេបិ
នាមរូបធម្មា។ អធិបតិបច្ចយេ សហជាតាធិបតិ នាមធម្មកទេសោ, តថា
កម្មណាមគ្គបច្ចយោ។ អារម្មណាធិបតិ សព្វេបិ គរុកាតញ្ញា អារម្មណធម្មា។
អនន្តរសមនន្តរបច្ឆាជាតអាសេវនវិចាកសម្បយុត្តនត្ថិវិគតបច្ចយោ
នាមធម្មា។ វិនិច្ឆនស្ស អសង្កហិតត្តា នាមធម្មកទេសោតិបិ វត្ថុំ វដ្ឋតិ។
បុរេជាតបច្ចយោ រូបេកទេសោ។ សេសា យថាលាភវសេន នាមរូបធម្មាតិ ឯវិ
តាវេត្ថ ធម្មតោវិញ្ញាតញ្ញាវិនិច្ឆយោ។

កាលតោតិ -

បច្ចុប្បន្នាវ ហោរន្តេត្ថ, បច្ចុយា ធន បញ្ច ច;
អតីតា វេ បញ្ចេកោ, តេ កាលេ ទ្វេបិ និស្សិតោ;
តយោ តិកាលិកា យេវ, វិមុត្តា ចាបិ កាលតោតិ។

ឯតេសុ ហិ ហេតុបច្ចុយោ

សហជាតអញ្ញាមញ្ញនិស្សយបុរេជាតបច្ឆាជាតវិចាកអាហារាវស្រ្តិយឈានម
គ្គសម្បយុត្តវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតបច្ចុយោតិ ឥមេ បន្ទរស បច្ចុយា
បច្ចុប្បន្នធម្មាវ ហោរន្តិ។ អនន្តរេបច្ចុយោ សមនន្តរាសោវននត្ថិវិគតបច្ចុយោតិ
ឥមេ បញ្ច អតីតាយេវ ហោរន្តិ។ ឯកោ បន កម្មបច្ចុយោ, សោ បច្ចុប្បន្នាតីតេ
ទ្វេបិ កាលេ និស្សិតោ ហោរតិ។ សេសា អារម្មណបច្ចុយោ អធិបតីបច្ចុយោ
ឧបនិស្សយបច្ចុយោតិ ឥមេ តយោ បច្ចុយា តេកាលិកាបិ ហោរន្តិ, បញ្ញត្តិយា
សទ្ធិ និព្វានស្ស សង្កហិតត្តា កាលវិមុត្តាបីតិ។ វេមេត្ថ កាលតោបិ
វិញ្ញាតញ្ញាវិនិច្ឆយោ។

នានប្បការភេទតោ បច្ចុយុប្បន្នតោតិ ឥមេសំ បន ទ្វិន្នំ បទានំ អត្តោ
និទ្ទេសវារេ អារិកវិស្សតីតិ។

បច្ចុយុទ្ទេសវណ្ណានា។

បច្ចុយនិទ្ទេសោ

១. ហេតុបច្ចុយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១. ឥនានិ សព្វេបិ តេ បច្ចុយេ ឧទ្ទិដ្ឋបដិចាជិយា និទ្ទិសិត្វា ធស្សេតុ
ហេតុបច្ចុយោតិ ហេតុ ហេតុសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ចរូចានំ
ហេតុបច្ចុយេន បច្ចុយោតិអាទិមាហ។ តត្ថ ហេតុបច្ចុយោតិ ចតុវិសតិយា

បច្ចុប្បន្ន ជិត្តិក្ខបដិបាទិយា សត្តបឋមំ ភាគតត្ថស្ស បទុទ្ធារា។
សេសបច្ចុប្បន្ន ឥតិវា ឈយន បឋមំ ភាគតត្ថបទំ ឧទ្ធចិវា វិស្សន្ធនំ កតត្ថ
វេទិតត្ថំ។ អយំ បនេត្ត សម្ពន្ធោ - យោ បច្ចុប្បន្នេស ហេតុបច្ចុប្បន្នេ ឧទ្ធិដ្ឋា,
សោ និទ្ទេសតោ “ហេតុ ហេតុសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសម្មជ្ជានានញ្ច រូចានំ
ហេតុបច្ចុប្បន្នេ បច្ចុប្បន្នេ” តិ ឯវំ វេទិតត្ថោ។ ឥតិវា ឧទាយន សត្តបច្ចុប្បន្ន
ភាគតត្ថស្ស បទស្ស វិស្សន្ធនន សទ្ធិ សម្ពន្ធោ វេទិតត្ថោ។

ឥតានិ ហេតុ ហេតុសម្បយុត្តកានន្តិ ឯត្ថ “ហេតុសម្បយុត្តកាន” ត្ថិ អវត្ថា
“ហេតុ ហេតុសម្បយុត្តកាន” ត្ថិ កស្មា វុត្តត្ថិ? បច្ចុប្បន្នេ ចេវ បច្ចុប្បន្ននាញ្ច
វវត្តាបនតោ។ ហេតុសម្បយុត្តកានន្តិ ហិ វុត្ត ហេតុនា សម្បយុត្តកានំ
ហេតុបច្ចុប្បន្នេ បច្ចុប្បន្នេ អត្ថោ ភវេយ្យ។ ឯវំ សន្តេ អសុកេនា នាម ធម្មោ
ហេតុបច្ចុប្បន្នេ បច្ចុប្បន្នេ បច្ចុប្បន្នេ វវត្តានំ ន បញ្ញាយេយ្យ។ អថាបិ ហេតុនា
សម្បយុត្តកានំ ហេតុសម្បយុត្តកានន្តិ អត្ថំ អគ្គហេតុវា យេសំ កេសញ្ច
សម្បយុត្តកានំ ហេតុ ហេតុបច្ចុប្បន្នេ បច្ចុប្បន្នេ អត្ថោ ភវេយ្យ, ឯវំ សន្តេ
ហេតុនា វិប្បយុត្តា ចក្កុវិញ្ញាណាយោបិ សម្បយុត្តកាយេវ, ហេតុនា
សម្បយុត្តា កុសលានយោបិ។ តត្ថ អយំ ហេតុ អសុកេនា នាម
សម្បយុត្តកេធម្មស្ស បច្ចុប្បន្នេ បច្ចុប្បន្នេ វវត្តានំ ន បញ្ញាយេយ្យ។ តស្មា
បច្ចុប្បន្នេ បច្ចុប្បន្នេ វវត្តាបនោ “ហេតុ ហេតុសម្បយុត្តកាន” ត្ថិ អាហា។
តស្សត្ថោ - ហេតុសម្បយុត្តកានំ កុសលានធម្មានំ យោ ហេតុ សម្បយុត្តកោ,
សោ ហេតុបច្ចុប្បន្នេ បច្ចុប្បន្នេ។ តត្រាបិ “បច្ចុប្បន្នេ” តិ អវត្ថា
“ហេតុបច្ចុប្បន្នេ” តិ វចនំ ហេតុនា អញ្ញថា បច្ចុប្បន្នេ បដិសេធនត្ថំ។ អយញ្ញ
ហេតុ ហេតុបច្ចុប្បន្នេ បច្ចុប្បន្នេ ហេតុ, សហជាតាធិបច្ចុប្បន្នេ។
តត្រាស្ស យាយំ សហជាតាធិបច្ចុប្បន្នេ អញ្ញថាបិ បច្ចុប្បន្នេ, តស្ស
បដិសេធនត្ថំ ហេតុបច្ចុប្បន្នេ វុត្តំ។ ឯវំ សន្តេបិ “តំសម្បយុត្តកាន” ត្ថិ អវត្ថា

កស្មា “ហេតុសម្បយុត្តកាន”ន្តិ វុត្តន្តិ? និទ្ទិសិតព្ពស្ស អចាកជត្តា។
តំសម្បយុត្តកានន្តិ ហិ វុត្ត យេន តេ តំសម្បយុត្តកា នាម ហោន្តិ, អយំ នាម
សោតិ និទ្ទិសិតព្ពោ អចាកដោ។ តស្ស អចាកជត្តា យេន សម្បយុត្តា តេ
តំសម្បយុត្តកាតិ វុច្ឆន្តិ, តំ សរូបតោវ ធស្សេតុ “ហេតុសម្បយុត្តកាន”ន្តិ វុត្តំ។

តំសមុជ្ជានានន្តិ ឯត្ថ បន និទ្ទិសិតព្ពស្ស ចាកជត្តា តំ-គហណំ កតំ។
អយញ្ញេត្ថ អត្ថោ - តេ ហេតុ ចេវ ហេតុសម្បយុត្តកា ច ធម្មា សមុជ្ជានំ
ឯតេសន្តិ តំសមុជ្ជានានិ។ តេសំ តំសមុជ្ជានានំ, ហេតុតោ ចេវ
ហេតុសម្បយុត្តធម្មេហិ ច និព្ពត្តានន្តិ អត្ថោ។ ឥមំនា ចិត្តសមុជ្ជានរូបំ
គណ្ណាតិ។ កី បន តំ ចិត្តតោ អញ្ញេនបិ សមុជ្ជាតីតិ? អាម, សមុជ្ជាតិ។ សញ្ញេបិ
ហិ ចិត្តចេតសិកា ឯកតោ ហុត្វា រូបំ សមុជ្ជាបេន្តិ។ លោកិយធម្មទេសនាយំ
បន ចិត្តស្ស អធិកការតោ តថាវិធំ រូបំ ចិត្តសមុជ្ជានន្តិ វុច្ឆតិ។ តេនេវាហា
ចិត្តចេតសិកា ធម្មា ចិត្តសមុជ្ជានានំ រូចានំ សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោតិ។

យទិ ឯវំ ឥធាបិ “តំសមុជ្ជានាន”ន្តិ អវត្វា ចិត្តសមុជ្ជានានន្តិ កស្មា ន វុត្តន្តិ?
អចិត្តសមុជ្ជានានម្បិ សង្កណ្ណានតោ។ បញ្ញាវាស្មីញ្ចា “បដិសន្ធិក្ខណោ
វិចាកាព្យាកតា ហេតុ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ កជត្តា ច រូចានំ ហេតុបច្ចយេន
បច្ចយោតិ អាគតំ”។ តស្ស សង្កណ្ណានតំ ឥធ ចិត្តសមុជ្ជានានន្តិ អវត្វា
តំសមុជ្ជានានន្តិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ - ចិត្តជរូបំ អជនយមាធាបិ តេ ហេតុ
ហេតុសម្បយុត្តកា ធម្មា សហជាតាធិបច្ចយវសេន សមុជ្ជានំ ឯតេសន្តិ
តំសមុជ្ជានានិ។ តេសំ តំសមុជ្ជានានំ បវត្តេ ចិត្តជានំ បដិសន្ធិយញ្ចា
កជត្តារូចានម្បិ ហេតុ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោតិ។ ឥមំនា ឧចាយេន អញ្ញេសុបិ
តំសមុជ្ជានានន្តិ អាគតជ្ជានេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

កស្មា បនាយំ ហេតុ បដិសន្ធិយមេវ កជត្តារូចានំ ហេតុបច្ចយោ ហោតិ, ន
បរេត្តតិ? បដិសន្ធិយំ កម្មជរូចានំ ចិត្តបដិពន្ធុត្តិតាយ។ បដិសន្ធិយញ្ញិ
កម្មជរូចានំ ចិត្តបដិពន្ធា បរេត្តិ, ចិត្តវសេន ឧប្បជ្ឈន្តិ ចេវ តិជ្ឈន្តិ ច។ តស្មីញ្ញិ
ខណោ ចិត្តំ ចិត្តជរូបំ ជនេតុំ ន សក្កោតិ, តានិបិ វិនា ចិត្តន ឧប្បជ្ឈិតុំ វា ហតុំ វា
ន សក្កោន្តិ។ តេនេវាហ - “វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ, តស្មី បតិជ្ឈិតេ វិញ្ញាណោ
នាមរូបស្ស អវក្កន្តិ ហោតិ” តិ (សំ. និ. ២.៣៩)។ បរេត្តិយំ បន តេសំ ចិត្ត
វិជ្ជមានេបិ កម្មបដិពន្ធាវ បរេត្តិ, ន ចិត្តបដិពន្ធា។ អវិជ្ជមានេ ចាបិ ចិត្ត
និរោធសមាបន្នានំ ឧប្បជ្ឈន្តិយេវ។

កស្មា បន បដិសន្ធិក្ខណោ ចិត្តំ ចិត្តជរូបំ ជនេតុំ ន សក្កោតិ? តិ
កម្មវេកក្ខិត្តតាយ ចេវ អប្បតិជ្ឈិតវត្ថុតាយ ច ទុព្ពលត្តា។ តញ្ញិ តនា
កម្មវេកក្ខិត្តំ អបុរេជាតវត្ថុកត្តា ច អប្បតិជ្ឈិតវត្ថុកន្តិ ទុព្ពលំ ហោតិ។ តស្មា
បចាតេ បតិភមត្តោ បុរិសោ កិញ្ញិ សិប្បំ កាតុំ វិយ រូបំ ជនេតុំ ន សក្កោតិ;
កម្មជរូបមេវ បនស្ស ចិត្តសមុជ្ឈានរូបជ្ឈានេ តិជ្ឈតិ។ តញ្ញិ កម្មជរូបស្សេវ
ពិជជ្ឈានេ តិជ្ឈតិ។ កម្មំ បនស្ស ខេត្តសទិសំ, កិលេសា អាបសទិសា។ តស្មា
សន្តេបិ ខេត្ត អាបេ ច បឋមុប្បត្តិយំ ពិជានុភារេន រុក្ខុប្បត្តិ វិយ
បដិសន្ធិក្ខណោ ចិត្តានុភារេន រូបកាយស្ស ឧប្បត្តិ។ ពិជេ បន វិគតេបិ
បថីវិអាចានុភារេន រុក្ខុស្ស ឧបរូបិ បរេត្តិ វិយ; វិនា ចិត្តន កម្មតោវ
កជត្តារូចានំ បរេត្តិ ហោតិ វេទិតញ្ញា។ វុត្តម្បិ ចេតំ - “កម្មំ ខេត្តំ វិញ្ញាណំ ពិជំ
តណ្ហា ស្មេហោ” តិ (អ. និ. ៣.៧៧)។

អយញ្ញ បនត្តោ ឱកាសវសេនេវ គហោតញ្ញោ។ តយោ ហិ ឱកាសា -
នាមោកាសោ, រូចោកាសោ, នាមរូចោកាសោតិ។ តត្ថ អរូបភវោ
នាមោកាសោ នាម។ តត្រ ហិ បាធយវត្ថុមត្តម្បិ រូបបច្ចយំ វិនា អរូបធម្មាវ

ឧប្បជ្ជន្តិ។ អសញ្ញករោ រូចោកាសោ នាម។ តត្រ ហិ បដិសន្ធិចិត្តមត្តម្បី
អរូបបច្ចយំ វិនា រូបធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ។ បញ្ចវេការករោ នាមរូចោកាសោ នាម។
តត្រ ហិ វត្ថុរូបមត្តម្បីវិនា បដិសន្ធិយំ អរូបធម្មា, បដិសន្ធិចិត្តញ្ចវិនា
កម្មជាបិ រូបធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ។ យុគនន្ទារ រូចារូចានំ ឧប្បត្តិ។ យថា ហិ
សស្សាមិកេ សរាជកេ គេហេ សន្ទារចាលកេ រាជាណាត្តិ វិនា បឋមប្បវេសោ
នាម នត្ថិ, អបរភាគេ បនវិនាបិ អាណាត្ថិ បុរិមាណាត្ថិអាទុការវេនេវ ហោតិ,
ឯវមេវ បញ្ចវេការេ បដិសន្ធិវិញ្ញាណារាជស្ស សហជាតាធិបច្ចយតំ វិនា
រូបស្ស បដិសន្ធិវេសេន បឋមុប្បត្តិ នាម នត្ថិ។ អបរភាគេ បនវិនាបិ
បដិសន្ធិវិញ្ញាណាស្ស សហជាតាធិបច្ចយាទុការំ បុរិមាទុការវេសេន
លទ្ធិប្បវេសស្ស កម្មតោ បវត្ថិ ហោតិ។ អសញ្ញករោ បនយស្មា អរូចោកាសោ
ន ហោតិ, តស្មា តត្ថ វិនាវ អរូបបច្ចយា អសញ្ញោកាសត្តា រូបំ បវត្ថតិ,
អស្សាមិកេ សុញ្ញគេហេ អត្ថនោ គេហេ ច បុរិសស្ស បវេសោវិយ។
អរូបករោបិ យស្មា រូចោកាសោ ន ហោតិ, តស្មា តត្ថ វិនាវ រូបបច្ចយា
អញ្ញោកាសត្តា អរូបធម្មា បវត្ថន្តិ។ បញ្ចវេការករោ បន រូចារូចោកាសោតិ
នត្ថត្ថ អរូបបច្ចយំ វិនា បដិសន្ធិក្ខណោ រូចានំ ឧប្បត្តិតិ។ ឥតិ អយំ ហេតុ
បដិសន្ធិយមេវ កដត្តារូចានំ បច្ចយោ ហោតិ, ន បវត្ថតិ។

ននុ “ហេតុ សហជាតានំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោតិ វុត្ថេ សញ្ញាបិ
អយមត្ថោ គហិតោ ហោតិ, អថ កស្មា “ហេតុសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ
តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូចាន”ន្តិ ឥទំ គហិតន្តិ? បវត្ថិយំ កដត្តារូចាធិនំ
បច្ចយការវបដិពាហនតោ។ ឯវញ្ញិ សតិ យានិ បវត្ថិយំ ហេតុនា សហ
ឯកក្ខណោ កដត្តារូចានិ ចេវ ឧតុអាហារសមុដ្ឋានានិ ច ជាយន្តិ, តេសម្បី
ហេតុ ហេតុបច្ចយោតិ អាបដ្ឋេយ្យ, ន ច សោ តេសំ បច្ចយោ។ តស្មា តេសំ
បច្ចយការស្ស បដិពាហនត្ថមេតំ គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥតនាធិ “នាងប្បការភេទតោ បច្ចុយុប្បន្នតោ” តិ ឥមេសំ បទានំ វសេនេត្ត
វិញ្ញាតញ្ញោវិនិច្ឆយោ។ តេសុ នាងប្បការភេទតោតិ អយញ្ញំ ហេតុ នាម
ជាតិតោ កុសលាកុសលវិចាកកិរិយភេទតោ បតុត្ថិដោ។ តត្ថ កុសលហេតុ
ភូមន្តរតោ កាមាវចរាធិភេទនេន បតុត្ថិដោ, អកុសលហេតុ កាមាវចរោ
វិចាកហេតុ កាមាវចរាធិភេទនេន បតុត្ថិដោ, កិរិយហេតុ កាមាវចរោ
រូចាវចរោ អរូចាវចរោតិ តិវិដោ។ តត្ថ កាមាវចរកុសលហេតុ នាមតោ
អលោភាធិវសេន តិវិដោ។ រូចាវចរាធិកុសលហេតុសុបិ ឯសេវ នយោ។
អកុសលហេតុ លោភាធិវសេន តិវិដោ។ វិចាកកិរិយហេតុ បន
អលោភាធិវសេន តយោ តយោ ហោតិ។ តំតំចិត្តសម្បយោគវសេន បន តេសំ
តេសំ ហេតុនំ នាងប្បការភេទនោយេវាតិ ឯវំ តាវេត្ត នាងប្បការភេទតោ
វិញ្ញាតញ្ញោវិនិច្ឆយោ។

បច្ចុយុប្បន្នតោតិ ឥមិនា បច្ចុយេន ឥមេ ធម្មា ឧប្បជ្ឈន្តិ, ឥមេសំ នាម ធម្មានំ
អយំ បច្ចុយោតិ ឯវម្បិវិញ្ញាតញ្ញោវិនិច្ឆយោតិ អត្ថោ។ តត្ថ ឥមស្មី តាវ
ហេតុបច្ចុយេ កាមាវចរកុសលហេតុ កាមភវរូបភវេសុ អត្តនា
សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ ចិត្តសមុជ្ឈានរូចានញ្ញោ ហេតុបច្ចុយោ ហោតិ, អរូបភវេ
សម្បយុត្តធម្មានំយេវ។ រូចាវចរកុសលហេតុ កាមភវរូបភវេសុយេវ
សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ ចិត្តសមុជ្ឈានរូចានញ្ញោ ហេតុបច្ចុយោ។
អរូចាវចរកុសលហេតុ កាមាវចរកុសលហេតុសធិសោវ។ តថា
អបរិយាបន្នកុសលហេតុ, តថា អកុសលហេតុ។ កាមាវចរវិចាកហេតុ បន
កាមភវស្មីយេវ អត្តនា សម្បយុត្តធម្មានំ, បដិសន្ធិយំ កដត្តារូចានំ, បវេត្ត
ចិត្តសមុជ្ឈានរូចានញ្ញោ ហេតុបច្ចុយោ។ រូចាវចរវិចាកហេតុ រូបភវេ
វុត្តប្បការានញ្ញោវ ហេតុបច្ចុយោ។ អរូចាវចរវិចាកហេតុ អរូបភវេ
សម្បយុត្តកាធាញ្ញោវ ហេតុបច្ចុយោ។ អបរិយាបន្នវិចាកហេតុ

កាមភវរូបកវេសុ សម្បយុត្តកានព្វោវ ចិត្តសមុជ្ជានុចានព្វោ អរូបភវេ
អរូបធម្មានព្វោវ ហេតុបច្ចយោ។ កិរិយហេតុសុ បនតេភូមកេសុបិ
កុសលហេតុសទិសោវ បច្ចយោតិ។ ឯវមេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតព្វោ
វិនិច្ឆយោតិ។

ហេតុបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

២. អារម្មណបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

២. អារម្មណបច្ចយនិទ្ទេសេ រូបាយតនន្តិ រូបសង្ខាតំ អាយតនំ។
សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ចក្កវិញ្ញាណាធាតុយាតិ ចក្កវិញ្ញាណាសង្ខាតាយ
ធាតុយា។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តំសម្បយុត្តកានន្តិ តាយ
ចក្កវិញ្ញាណាធាតុយា សម្បយុត្តកានំ តិណ្ណំ ខន្ធនំ, សព្វេសម្បិ
ចក្កុបសាទវត្ថុកានំ ចតុន្តំ ខន្ធនំ រូបាយតនំ អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោតិ
អត្ថោ។ ឥតោ បរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ មនោធាតុយាតិ សសម្បយុត្តធម្មាយ
តិវិជាយបិ មនោធាតុយា រូបាយតនាធិនិ បញ្ច អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ,
នោ ច ខោ ឯកក្ខណោ។ សព្វេ ធម្មាតិ ឯតានិ ច រូបាយតនាធិនិ បញ្ច អវសេសា
ច សព្វេបិ ព្រាយ្យធម្មា ឥមា ធន ធាតុយោ វេបេត្វា សេសាយ
សសម្បយុត្តធម្មាយ មនោវិញ្ញាណាធាតុយា អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោតិ
អត្ថោ។ យំ យំ ធម្មំ អារត្តាតិ ឥមិនា យេ ឯតេ ឯតាសំ សត្តន្តំ វិញ្ញាណាធាតុនំ
អារម្មណធម្មា វុត្តា, តេ តាសំ ធាតុនំ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ឈនក្ខណោយេវ
អារម្មណបច្ចយោ ហោន្តិតិ ធិបេតិ។ ឯវំ ហោន្តាបិ ច ន ឯកតោ ហោន្តិ, យំ យំ
អារត្ត យេ យេ ឧប្បជ្ឈន្តិ, តេសំ តេសំ តេ តេ វិសុំ វិសុំ អារម្មណបច្ចយោ
ហោន្តិតិបិ ធិបេតិ។ ឧប្បជ្ឈន្តិតិ ឥទំ យថា នន្ទោ សន្តិ, បព្ពតា តិជ្ឈន្តិតិ
សត្តកាលសង្គហវសេន, ឯវំ វុត្តន្តិ វេទិតត្ថំ។ តេន យេបិ អារត្ត យេ ឧប្បជ្ឈិសុ,

យេបី ឧប្បជ្ឈិស្សន្តិ, តេ សព្វេ អារម្មណាបច្ចយេនេ ឧប្បជ្ឈិសុ ច ឧប្បជ្ឈិស្សន្តិ ចាតិ
សិទ្ធិ ហោតិ។ ចិត្តេចតសិកា ធម្មាតិ ឥទំ “យេ យេ ធម្មា” តិ វុត្តានំ សរូបតោ
និទស្សនំ។ តេ តេ ធម្មាតិ តេ តេ អារម្មណាធម្មា។ តេសំ តេសន្តិ តេសំ តេសំ
ចិត្តេចតសិកធម្មានំ។ អយំ តាវេត្ថ ចាឡិវណ្ណាធា។

ឥទំ បន អារម្មណំ នាម រូចារម្មណំ សទ្ធកន្ធរសដោជ្ជព្ពធម្មារម្មណាន្តិ
កោដ្ឋាសតោ ធឹត្ថំ ហោតិ។ តត្ថ ឋបេត្វា បញ្ញត្តិ អវសេសំ ភូមិតោ
កាមាវចរំ... បេ... អបរិយាបន្នន្តិ ចតុត្ថំ ហោតិ។ តត្ថ កាមាវចរំ
កុសលាកុសលវិចាកកិរិយរូបភេទតោ បញ្ជាវិធំ; រូចាវចរំ
កុសលវិចាកកិរិយតោ តិវិធំ, តថា អរូចាវចរំ, អបរិយាបន្នំ
កុសលវិចាកនិព្ពានវសេន តិវិធំ ហោតិ។ សព្វមេវ វា ឯតំ
កុសលាកុសលវិចាកកិរិយរូបនិព្ពានបញ្ញត្តិភេទតោ សត្តវិធំ ហោតិ។ តត្ថ
កុសលំ ភូមិភេទតោ ចតុត្ថំ ហោតិ, អកុសលំ កាមាវចរមេវ, វិចាកំ
ចតុភូមកំ, កិរិយំ តិភូមកំ, រូបំ ឯកភូមកំ កាមាវចរមេវ, និព្ពានម្យី
ឯកភូមកំ អបរិយាបន្នមេវ, បញ្ញត្តិ ភូមិវិនិមុត្តាតិ ឯវមេត្ថ
នានប្បការភេទតោវិញ្ញាតញ្ជោវិនិច្ឆយោ។

ឯវំ តិន្នេ បនេតស្មី អារម្មណោ កាមាវចរកុសលារម្មណំ
កាមាវចរកុសលស្ស, រូចាវចរកុសលស្ស, អកុសលស្ស,
កាមាវចរវិចាកស្ស, កាមាវចរកិរិយស្ស, រូចាវចរកិរិយស្ស ចាតិ ឥមេសំ
ធន្នំ វាសីនំ អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។ រូចាវចរកុសលារម្មណំ តេសុ ធនុ
វាសីសុ កាមាវចរវិចាកវដ្ឋានំ បញ្ចន្នំ វាសីនំ អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។
អរូចាវចរកុសលារម្មណំ កាមាវចរកុសលស្ស, រូចាវចរកុសលស្ស,
អរូចាវចរកុសលស្ស, អកុសលស្ស, អរូចាវចរវិចាកស្ស,

កាមាវចរកិរិយស្ស, រូចាវចរកិរិយស្ស, អរូចាវចរកិរិយស្ស ចាតិ ឥមេសំ
អដ្ឋន្នំ វាសីនំ អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។ អបរិយាបន្នកុសលារម្មណំ
កាមាវចររូចាវចរតោ កុសលកិរិយានមេវ អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។
អកុសលារម្មណំ កាមាវចររូចាវចរកុសលស្ស, អកុសលស្ស,
កាមាវចរវិចាកស្ស, កាមាវចររូចាវចរកិរិយស្ស ចាតិ ឥមេសំ ធន្នំ វាសីនំ
អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។

កាមាវចរវិចាការម្មណំ កាមាវចររូចាវចរកុសលស្ស, អកុសលស្ស,
កាមាវចរវិចាកស្ស, កាមាវចររូចាវចរកិរិយស្ស ចាតិ ឥមេសំ ធន្នំ វាសីនំ
អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។ រូចាវចរវិចាការម្មណំ
កាមាវចររូចាវចរកុសលស្ស, អកុសលស្ស, កាមាវចររូចាវចរកិរិយស្ស
ចាតិ ឥមេសំ បញ្ចន្នំ វាសីនំ អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។
អរូចាវចរវិចាការម្មណាម្យិ ឥមេសំយេវ បញ្ចន្នំ វាសីនំ អារម្មណាបច្ចយោ
ហោតិ។ អបរិយាបន្នវិចាការម្មណំ កាមាវចររូចាវចរកុសលកិរិយានញ្ជោវ
អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។

កាមាវចរកិរិយារម្មណំ កាមាវចររូចាវចរកុសលស្ស, អកុសលស្ស,
កាមាវចរវិចាកស្ស, កាមាវចររូចាវចរកិរិយស្ស ចាតិ ឥមេសំ ធន្នំ វាសីនំ
អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។ រូចាវចរកិរិយារម្មណំ ឥមេសុ ធនុ វាសីសុ
កាមាវចរវិចាកវដ្ឋានំ បញ្ចន្នំ វាសីនំ អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។
អរូចាវចរកិរិយារម្មណំ តេសំ បញ្ចន្នំ អរូចាវចរកិរិយស្ស ចាតិ ឥមេសំ ធន្នំ
វាសីនំ អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។ ចតុសមុដ្ឋានំ រូបក្ខន្ធសមុដ្ឋាតំ រូចារម្មណំ
កាមាវចររូចាវចរកុសលស្ស អកុសលស្ស កាមាវចរវិចាកស្ស
កាមាវចររូចាវចរកិរិយស្ស ចាតិ ឥមេសំ ធន្នំ វាសីនំ អារម្មណាបច្ចយោ

ហោតិ។ ធិត្តានាមម្ពណំ កាមាវចររូចាវចរកុសលស្ស, អបរិយាបន្នតោ
កុសលវិចាកស្ស, កាមាវចររូចាវចរកិរិយស្ស ចាតិ ឥមេសំ ធន្នំ វាសីនំ
អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។ រូចាវចរកុសលកិរិយានំ កេចិ ធិច្ឆន្តិ, តំ យុត្តិតោ
ឧបដារេតព្ពំ។ នាធិប្បការកំ បន បញ្ញត្តិអារម្មណំ តេភូមកកុសលស្ស,
អកុសលស្ស, រូចាវចរវិចាកស្ស, អរូចាវចរវិចាកស្ស, តេភូមកកិរិយស្ស
ចាតិ ឥមេសំ នវន្នំ វាសីនំ អារម្មណាបច្ចយោ ហោតិ។ តត្ថ យំ យំ អារម្មណំ
យេសំ យេសំ បច្ចយោ, តេ តេ តំតំបច្ចយុប្បន្នា នាម ហោន្តិតិ វេមេត្ថ
បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតត្តោវិនិច្ឆយោតិ។

អារម្មណាបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

ក. អធិបតិបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

ក. អធិបតិបច្ចយនិទ្ទេសេ ធន្នាធិបតីតិ ធន្នសម្ព័ន្ធតោ អធិបតិ។ ធន្នំ ធុរំ
កត្វា ធន្នំ ជេដ្ឋកំ កត្វា ចិត្តុប្បត្តិកាលេ ឧប្បន្នស្ស កត្តកម្មតាធន្នស្សេតំ
នាមំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ កស្មា បន យថា ហេតុបច្ចយនិទ្ទេសេ ហេតុ
ហេតុសម្បយុត្តកាន"ន្តិវុត្តំ, វេមិធ "អធិបតី អធិបតិសម្បយុត្តកានន្តិ
អវត្វា "ធន្នាធិបតិ ធន្នសម្បយុត្តកាន"ន្តិអាទិនា នយេន ទេសនា កតាតិ?
ឯកក្ខណោ អភាវតោ។ បុរិមនយស្មិត្តោ ទ្វេ តយោ ហេតុ ឯកក្ខណោបិ
ហេតុបច្ចយោ ហោន្តិ មូលដ្ឋេន។ ឧបការកភាវស្ស អវិជហនតោ។ អធិបតិ
បន ជេដ្ឋកដ្ឋេន ឧបការកោ, ន ច ឯកក្ខណោ ពហូ ជេដ្ឋកា នាម ហោន្តិ។ តស្មា
ឯកតោ ឧប្បន្នានម្បិ នេសំ ឯកក្ខណោ អធិបតិបច្ចយភារោ នត្តិ។ តស្ស
អធិបតិបច្ចយភាវស្ស ឯកក្ខណោ អភាវតោ ឥធ វេ ទេសនា កតាតិ។

ឯវំ សហជាតាធិបតី ធនេស្យត្វា ឥនានិ អារម្មណាធិបតី ធនេស្យតុំ យំ យំ
ធម្មំ គុំ កត្វាតិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ យំ យំ ធម្មន្តិ យំ យំ អារម្មណធម្មំ។ គុំ
កត្វាតិ គុំការចិត្តិការវសេន វា អស្សាទវសេន វា គុំ ភារិយំ លទ្ធកំ
អវិជហិតកំ អនវញ្ញាតំ កត្វា។ តេ តេ ធម្មាតិ តេ តេ គុំកាតត្ថធម្មា។ តេសំ
តេសន្តិ តេសំ តេសំ គុំការកធម្មានំ។ អធិបតិបច្ចយេនាតិ
អារម្មណាធិបតិបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ តិ អយំ តាវេត្ថ ចាឡិវណ្ណាន។

អយំ បន អធិបតិ នាម សហជាតារម្មណាវសេន ធុរិដោ។ តត្ថ សហជាតោ
ធម្មាធិវសេន ចតុត្ថិដោ។ តេសុ ឯកេកោ កាមាវចរាធិវសេន ភូមិតោ
ចតុត្ថិដោ។ តត្ថ កាមាវចរោ កុសលាកុសលកិរិយវសេន តិរិដោ។ អកុសលំ
បត្វា បនេត្ថ វីមសាធិបតិ ន លព្ពតិ។ រូចារូចាវចរោ កុសលកិរិយវសេន
ធុរិដោ, អបរិយាបន្នោ កុសលវិចាកវសេន ធុរិដោ។ អារម្មណាធិបតិ បន
ជាតិភេទតោ កុសលាកុសលវិចាកកិរិយរូបនិព្វានានំ វសេន ធម្មិដោតិ
ឯវមេត្ថ នានប្បការភេទតោ វិញ្ញាតញ្ចោ វិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ថ សហជាតាធិបតិម្ហី តាវ
កាមាវចរកុសលកិរិយសម្ពាតោ អធិបតិ ធុរិហតុកតិហតុកេសុ
ចិត្តប្បាទេសុ ធម្មាធិនំ អញ្ញាតំ ជេដ្ឋកំ កត្វា ឧប្បត្តិកាលេ អត្ថនា
សម្បយុត្តធម្មានញ្ចោ ចិត្តសមុជ្ជានរូបស្ស ច អធិបតិបច្ចយោ ហោតិ។
រូចាវចរកុសលកិរិយសម្ពាតេបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បន ឯកន្នេនេវ លព្ពតិ។
ន ហិ តេ ធម្មា សហជាតាធិបតី វិណា ឧប្បជ្ឈន្តិ។
អរូចាវចរកុសលកិរិយសម្ពាតោ បន បញ្ចវេកាវេ រូចាវចរអធិបតិសទិសោវ
ចតុវេកាវេ បន សម្បយុត្តធម្មានញ្ចោ អធិបតិបច្ចយោ ហោតិ។ តថា
តត្ថប្បន្នោ សញ្ញាបិ កាមាវចរាធិបតិ។ អបរិយាបន្នោ កុសលតោបិ

វិចារកតោបិ បញ្ចវោកាវេ ឯកន្តេនេវ សម្មយុត្តធម្មានញ្ញេវ
ចិត្តសមុជ្ជានុចានញ្ញេវ អធិបតិបច្ចយោ ហោតិ, ចតុវោកាវេ អរូបធម្មានញ្ញេវ។
អកុសលោ កាមភវេ មិច្ឆត្តនិយតចិត្តេសុ ឯកន្តេនេវ សម្មយុត្តកានញ្ញេវ
ចិត្តសមុជ្ជានុចានញ្ញេវ អធិបតិបច្ចយោ ហោតិ។ អនិយតោ កាមភវេ រូបភវេសុ
អត្ថនោ អធិបតិកាលេ តេសញ្ញេវ។ អរូបភវេ អរូបធម្មានញ្ញេវ
អធិបតិបច្ចយោ ហោតិ។ អយំ តាវ សហជាតាធិបតិម្ហំ នយោ។

អារម្មណាធិបតិម្ហំ បន កាមាវចរកុសលោ អារម្មណាធិបតិ
កាមាវចរកុសលស្ស លោភសហគតាកុសលស្សតិ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ វាសីនំ
អារម្មណាធិបតិបច្ចយោ ហោតិ។ រូចាវចររូចាវចរេបិ
កុសលារម្មណាធិបតិម្ហំ ឯសេវ នយោ។ អបរិយាបន្នកុសលោ បន
អារម្មណាធិបតិ កាមាវចរតោ ព្រាណសម្មយុត្តកុសលស្ស ចេវ
ព្រាណសម្មយុត្តកិរិយស្ស ច អារម្មណាធិបតិបច្ចយោ ហោតិ។ អកុសលោ
បន អារម្មណាធិបតិ នាម លោភសហគតចិត្តប្បនោ វុច្ចតិ។ សោ
លោភសហគតាកុសលស្សេវ អារម្មណាធិបតិបច្ចយោ ហោតិ។ កាមាវចរោ
បន វិចារការម្មណាធិបតិ លោភសហគតាកុសលស្សេវ
អារម្មណាធិបតិបច្ចយោ ហោតិ។ តថា
រូចាវចររូចាវចរវិចារការម្មណាធិបតិ។ លោកុត្តរោ បន វិចារការម្មណាធិបតិ
កាមាវចរតោ ព្រាណសម្មយុត្តកុសលកិរិយានញ្ញេវ
អារម្មណាធិបតិបច្ចយោ ហោតិ។ កាមាវចរាធិគេនតោ បន តិវិជោបិ
កិរិយារម្មណាធិបតិ លោភសហគតាកុសលស្សេវ អារម្មណាធិបតិបច្ចយោ
ហោតិ។ ចតុសមុជ្ជានិករូបសម្ពាតោ រូបក្ខន្ធនោ អារម្មណាធិបតិ
លោភសហគតាកុសលស្សេវ អារម្មណាធិបតិបច្ចយោ ហោតិ។ និព្វានំ
កាមាវចរតោ ព្រាណសម្មយុត្តកុសលស្ស ព្រាណសម្មយុត្តកិរិយស្ស

លោកុត្តរកុសលស្ស លោកុត្តរវិចាកស្ស ចាតិ ឥមេសំ ចតុន្នំ វាសីនំ
អារម្មណាធិបតិបច្ចយោ ហោតីតិ ឯវមេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោ
វិនិច្ឆយោតិ។

អធិបតិបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

៤. អនន្តរបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

៤. អនន្តរបច្ចយនិទ្ទេស មនោធាតុយាតិ វិចាកមនោធាតុយា។
មនោវិញ្ញាណធាតុយាតិ សន្តិរណកិច្ចាយ
អហេតុកវិចាកមនោវិញ្ញាណធាតុយា។ តតោ បរំ បន
វោជ្ឈព្ភនជវនតទារម្មណភវន្តកិច្ចា មនោវិញ្ញាណធាតុយោ វត្តញ្ចា សិយុំ, តា
អវុត្តាបិ ឥមិនាវ នយេន វេទិតញ្ចាតិ នយំ ទស្សេត្វា ទេសនា សន្ធិត្តា។ “បុរិមា
បុរិមា កុសលា ធម្មា”តិអាធិកេ ច ជជ្ឈនយេ តា សន្តិហិតាតិបិ ឥធ ន វុត្តាតិ
វេទិតញ្ចា។ តត្ថ បុរិមា បុរិមាតិ ជសុ ទ្វារេសុបិ អនន្តរាតីតា កុសលជវនធម្មា
ទដ្ឋញ្ចា។ បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានន្តិ អនន្តរឧប្បជ្ឈមាណាធិញ្ញោ។ កុសលានន្តិ
សទិសកុសលានំ។ អព្យាកតានន្តិ ឥទំ បន កុសលានន្តរំ
តទារម្មណភវន្តជលសមាបត្តិវសេន វុត្តំ។ អកុសលមូលកេ អព្យាកតានន្តិ
តទារម្មណភវន្តសន្ធិតានញ្ញោ។ អព្យាកតមូលកេ អព្យាកតានន្តិ
អារជ្ជនជវនវសេន វា ភវន្តវសេន វា បវត្តានំ កិរិយវិចាកាព្យាកតានំ
កិរិយមនោធាតុតោ បដ្ឋាយ បន យាវ វោជ្ឈព្ភនកិច្ចា មនោវិញ្ញាណធាតុ, តាវ
បវត្តេសុ វីចិចិត្តេសុបិ អយំ នយោ លព្ភតេវ។ កុសលានន្តិ បញ្ចាទ្វារេ
វោជ្ឈព្ភនានន្តរានំ មនោទ្វារេ អារជ្ជនានន្តរានំ បឋមជវនកុសលានំ។
អកុសលានន្តិ បទេបិ ឯសេវ នយោ។ យេសំ យេសន្តិ ឥទំ សព្វេសម្បិ
អនន្តរបច្ចយធម្មានំ។ សន្ធិបលក្ខណាន្តិ អយំ តាវេត្ត ចាឡិវណ្ណានា។

អយំ បន អនន្តរបច្ចយោ នាម វេបេត្វា និព្វានំ ចតុក្កមកោ
អរូបធម្មរាសិយេវាតិ វេទិតញ្ចោ។ សោ ជាតិវសេន
កុសលាកុសលវិចាកកិរិយតោ ចតុធានិជ្ជតិ។ តត្ថ កុសលោ
កាមាវចរាធិភេទតោ ចតុព្ពិជោ ហោតិ, អកុសលោ កាមាវចរោវិចាកោ
ចតុក្កមកោ, កិរិយានន្តរបច្ចយោ បន តេ ក្កមកោតិ ឯវមេត្ថ
នានប្បការភេទតោវិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ថ កាមាវចរកុសលោ អត្តនា សទិសស្សេវ
កាមាវចរកុសលស្ស អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។
ញ្ញាណសម្មយុត្តកាមាវចរកុសលោ បន រូចាវចរកុសលស្ស
អរូចាវចរកុសលស្ស លោកុត្តរកុសលស្សាតិ ឥមេសំ តិណ្ណំ រាសីនំ
អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ កាមាវចរកុសលោ ច កាមាវចរវិចាកស្ស,
រូចាវចររូចាវចរវិចាកស្ស, ញ្ញាណសម្មយុត្តោ លោកុត្តរវិចាកស្សបីតិ
ឥមេសំ ចតុន្នំ រាសីនំ អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ រូចាវចរកុសលោ
រូចាវចរកុសលស្ស, ញ្ញាណសម្មយុត្តកាមាវចរវិចាកស្ស,
រូចាវចរវិចាកស្សាតិ ឥមេសំ តិណ្ណំ រាសីនំ អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។
អរូចាវចរកុសលោ តេសំ ទ្វិន្នំ វិចាកានំ អត្តនោ កុសលស្ស វិចាកស្ស ចាតិ
អវិសេសេន ចតុន្នំ រាសីនំ អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ វិសេសេន បនេត្ថ
នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនកុសលោ អនាគាមិជលសម្ពាតស្ស
លោកុត្តរវិចាកស្សបី អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ លោកុត្តរកុសលោ
លោកុត្តរវិចាកស្សេវ អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ អកុសលោ អវិសេសេន
អកុសលស្ស ចេវ កុសលាកុសលវិចាកស្ស ច។ វិសេសេន បនេត្ថ
សុខមជ្ឈត្តវេទនាសម្មយុត្តោ អកុសលោ រូចាវចររូចាវចរវិចាកស្សបីតិ
ឥមេសំ ចតុន្នំ រាសីនំ អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។

កាមាវចរវិចារកស្ស ញាណសម្មយុត្តោ វា ញាណវិប្បយុត្តោ វាវិចារកោ
កាមាវចរកិរិយាវជ្ជនស្ស, ញាណសម្មយុត្តវិចារកោ បនេត្ត បដិសន្ធិវសេន
ឧប្បជ្ជមានស្ស រូចាវចររូចាវចរវិចារកស្សបីតិ ឥមេសំ ចតុន្នំ វាសីនំ
អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ រូចាវចរវិចារកោ តិហេតុកកាមាវចរវិចារកស្ស
រូចាវចររូចាវចរវិចារកស្ស កាមាវចរកិរិយាវជ្ជនស្សតិ ឥមេសំ ចតុន្នំ វាសីនំ
អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ អរូចាវចរវិចារកោ តិហេតុកកាមាវចរវិចារកស្ស
អរូចាវចរវិចារកស្ស កាមាវចរកិរិយាវជ្ជនស្សតិ តិណ្ណំ វាសីនំ
អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ លោកុត្តរវិចារកោ តិហេតុកកាមាវចរវិចារកស្ស
រូចាវចររូចាវចរលោកុត្តរវិចារកស្សតិ ចតុន្នំ វាសីនំ អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។

កាមាវចរកិរិយំ កាមាវចរកុសលាកុសលស្ស ចតុក្កមកវិចារកស្ស
តេក្កមកកិរិយស្សតិ នវន្នំ វាសីនំ អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ រូចាវចរកិរិយំ
តិហេតុកកាមាវចរវិចារកស្ស រូចាវចរវិចារកស្ស រូចាវចរកិរិយស្សតិ តិណ្ណំ
វាសីនំ អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ អរូចាវចរកិរិយំ
តិហេតុកកាមាវចរវិចារកស្ស រូចាវចររូចាវចរលោកុត្តរវិចារកស្ស
អរូចាវចរកិរិយស្សតិ បញ្ចន្នំ វាសីនំ អនន្តរបច្ចយោ ហោតីតិ។ ឯវមេត្ត
បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោតិ។

អនន្តរបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណោនា។

៥. សមនន្តរបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណោនា

៥. សមនន្តរបច្ចយនិទ្ទេសោបិ ឥមីនា សមាធនតិកោវ។ ឥមេ បន ទ្វេ
បច្ចយា មហាវិត្តារា, តស្មា សព្វចិត្តប្បត្តិវសេន តេសំ ឧបបរិក្ខិត្ធវាវិត្តារោ
គហោតញ្ចោតិ។

សមនន្តរបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

៦. សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

៦. សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសេ អញ្ញមញ្ញន្តិ អញ្ញោ អញ្ញស្ស។ ឥមិនា ឯតេសំ
ធម្មានំ ឯកក្ខណោ បច្ចយភាវញ្ញោ បច្ចយុប្បន្នភាវញ្ញោ ធិបេតិ។ ឌីក្កន្តិក្ខណោតិ
បញ្ចវោការភវេ បដិសន្ធិក្ខណោ។ តស្មិញ្ចិ ខណោ នាមរូបំ ឌីក្កន្តិវិយ បក្ខន្តន្តិ
វិយ បរលោកតោ ឥមំ លោកំ អាគន្ធា បរិសន្តិវិយ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្មា សោ
ខណោ “ឌីក្កន្តិក្ខណោ” តិ វុត្ថតិ។ ឯត្ថ ច រូបន្តិ ហនយវត្ថុមត្តមេវ អធិប្បតំ។
តញ្ចិ នាមស្ស, នាមញ្ច តស្ស អញ្ញមញ្ញំ សហជាតបច្ចយេន ជរតិ។
ចិត្តចេតសិកាតិ បរត្ថិយំ ចត្តារោ ខន្ធា។ សហជាតបច្ចយេនាតិ ឯត្ថ
ចិត្តសមុជ្ជានរូចា ចិត្តចេតសិកានំ បច្ចយេន ជរន្តិ, តស្មា “អញ្ញមញ្ញ” ន្តិ ន
វុត្ថំ។ តថា ឧបាទានរូចា ភូតានំ។ រូបិនោ ធម្មា អរូបិនំ ធម្មានន្តិ ហនយវត្ថុ ចតុន្តំ
ខន្ធានំ។ កិញ្ចិ កាលេតិ កិស្មិញ្ចិ កាលេ។ សហជាតបច្ចយេនាតិ បដិសន្ធិ
សន្ធាយ វុត្ថំ។ ន សហជាតបច្ចយេនាតិ បរត្ថិ សន្ធាយ វុត្ថំ។

អយំ បន ‘ចត្តារោ ខន្ធា អរូបិនោ អញ្ញមញ្ញំ សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោ’ តិ
ឯវំ ធម្មា កោដ្ឋាសេហិ ឋិតោ។ តត្ថ តយោ កោដ្ឋាសា អញ្ញមញ្ញវសេន វុត្តា,
តយោ ន អញ្ញមញ្ញវសេន។ តត្ថ បឋមកោដ្ឋាសេ អរូបមេវ បច្ចយោ ចេវ
បច្ចយុប្បន្នញ្ច, ធុតិយេ រូបមេវ, តតិយេ នាមរូបំ, ចតុត្ថេ បច្ចយោ អរូបំ,
បច្ចយុប្បន្នំ រូបំ; បញ្ចមេ បច្ចយោបិ បច្ចយុប្បន្នម្យី រូបមេវ; ធរដ្ឋេ បច្ចយោ រូបំ,
បច្ចយុប្បន្នំ អរូបន្តិ អយំ តាវេត្ថ ចាឡិវណ្ណានា។

អយំ បន សហជាតបច្ចយោ ជាតិវសេន កុសលោ អកុសលោ វិចារកោ
កិរិយំ រូបន្តិ បញ្ចធានិជ្ឈតិ។ តត្ថ កុសលោ ភូមិតោ ចតុត្ថិជោ ហោតិ,

អកុសលោ ឯកវិជោវវិចាកោ ចតុត្ថិជោ, កិរិយសម្ព័ន្ធាតោ តិវិជោ, រូបំ ឯកវិជំ
កាមាវចរមេវាតិ ឯវំ តាវេត្ថ នានប្បការភេទតោវិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ថ ចតុក្កមកម្មិ កុសលំ បញ្ចវេការភវេ អត្តនា
សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោវ ចិត្តសមុជ្ឈានុរូបស្ស ច សហជាតបច្ចយោ ហោតិ, តថា
អកុសលំ។ យំ បនេត្ថ អរូបេ ឧប្បជ្ឈតិ, តំ អរូបធម្មានំយេវ សហជាតបច្ចយោ
ហោតិ។

កាមាវចររូចាវចរវិចាកំ ចិត្តសមុជ្ឈានុរូបស្ស ចេវ សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោ
សហជាតបច្ចយោ ហោតិ។ យំ បនេត្ថ រូបំ ន សមុជ្ឈាបេតិ, តំ
សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោវ។ យំ បដិសន្ធិយំ ឧប្បជ្ឈតិ, តំ កជត្តារូចានញ្ចាបិ
សហជាតបច្ចយោ ហោតិ។ អរូចាវចរវិចាកំ សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោវ។
លោកុត្តរវិចាកំ បញ្ចវេការេ សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោវ ចិត្តសមុជ្ឈានុរូចានញ្ចោ,
ចតុវេការេ អរូចានញ្ចោវ។ កាមាវចរអរូចាវចរកិរិយា បញ្ចវេការេ
សម្មយុត្តកានញ្ចោវ ចិត្តសមុជ្ឈានុរូចានញ្ចោ សហជាតបច្ចយោ ហោតិ,
ចតុវេការេ អរូចានញ្ចោវ។ រូចាវចរកិរិយា សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោវ
ចិត្តសមុជ្ឈានុរូចានញ្ចោ ឯកន្នេន សហជាតបច្ចយោ ហោតិ។

ចតុសមុជ្ឈានិកស្ស រូបស្ស កម្មសមុជ្ឈានុរូបេ ឯកំ មហាភូតំ តិណ្ហំ, តីណិ
ឯកស្ស, ទ្វេ ទ្វិន្នំ មហាភូតានំ, មហាភូតា ឧបាទារូបស្ស សហជាតបច្ចយេន
បច្ចយោ។ កាមាវចររូចាវចរបដិសន្ធិក្ខណោ វត្ថុរូបំ វិចាកក្ខន្ធានំ
សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោ។ ឧតុចិត្តាហារសមុជ្ឈានេសុ បន មហាភូតានិ
អញ្ញមញ្ញញ្ចោវ ឧបាទារូបស្ស ច សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោតិ ឯវមេត្ត
បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោតិ។

សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

៧. អញ្ញមញ្ញបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

៧. អញ្ញមញ្ញបច្ចយនិទ្ទេសេ សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសស្ស បុរិមានំ តិណ្ណំ
កោដ្ឋាសានំ វសេន ចាឡិ អាគតា។ តស្ស តត្ថ វុត្ថសទិសាវ វណ្ណានាតិ បុន ន
គហិតា។ អយម្បិ ច អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ ជាតិវសេន កុសលោ អកុសលោ
វិចាកោ កិរិយំ រូបន្តិ បញ្ចធាតិន្នោ។ តត្ថ កុសលោ ភូមិតោ ចតុត្ថិជោ។ សត្តំ
បុរិមសទិសមេវាតិ ឯវមេត្ថ នានប្បការកេធតោ វិញ្ញាតញ្ចោ វិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ថ សត្តម្បិ ចតុក្កមកំ កុសលំ អត្តនា សម្មយុត្តធម្មានំ
អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន បច្ចយោ។ តថា អកុសលំ។ វិចាកេ បន
កាមាវចររូចាវចរវិចាកំ បដិសន្ធិយំ វត្ថុរូបស្ស, បវត្ថេ សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោ។
អរូចាវចរលោកុត្តរវិចាកំ អត្តនា សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន
បច្ចយោ។ សត្តម្បិ កិរិយំ សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន បច្ចយោ។
ចតុសមុជ្ជានិករូបស្ស កម្មសមុជ្ជានេ ឯកំ មហាក្ខតំ តិណ្ណំ, តីណិ ឯកស្ស, ទ្វេ
ទ្ធិន្តំ មហាក្ខតានំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន បច្ចយោ។ កាមាវចររូចាវចរបដិសន្ធិយំ
វត្ថុរូបំ វិចាកក្ខន្ធានំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន បច្ចយោ។ ឧតុចិត្តាហារសមុជ្ជានេសុ
មហាក្ខតានេវ មហាក្ខតានំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន បច្ចយោតិ ឯវមេត្ថ
បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោ វិនិច្ឆយោតិ។

អញ្ញមញ្ញបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

៨. និស្សយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

៨. និស្សយបច្ចយនិទ្ទេសេ សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសស្ស បុរិមានំ បញ្ចន្តំ
កោដ្ឋាសានំ វសេន សហជាតនិស្សយនយំ ទស្សេត្វា បុន ធរដ្ឋេន កោដ្ឋាសេន
បុរេជាតនិស្សយនយំ ទស្សេតុំ ចក្ខាយតនំ ចក្កវិញ្ញាណាតុយាតិអាទិ
អារទ្ធី។ តត្ថ យំ រូបំ និស្សយាតិ វត្ថុរូបំ សឆាយ វុត្តំ។ តញ្ញំ និស្សយ តិវិជា
មនោទាតុ, វេយ្យា អរូបវិចាកំ ធាសត្តតិវិជា មនោវិញ្ញាណាតុតិ ឥមាទិ
បញ្ចសត្តតិ ចិត្តានិ វត្ថុន្តតិ អយំ តាវេត្ថ ចាឡិវណ្ណានា។ អយម្មិ
និស្សយបច្ចយោ ជាតិវសេន កុសលាទិភេទតោ បញ្ចាជានំ ភិដ្ឋតិ។ តត្ថ
កុសលោ ភូមិតោ ចតុត្ថិជោវ អកុសលោ ឯកវិជោវិចាកោ ចតុត្ថិជោ,
កិរិយសម្ពាតោ តិវិជោ, រូបំ ឯកវិជមេវាតិ ឯវមេត្ថ នានប្បការភេទតោ
វិញ្ញាតញ្ញាវិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិទ្ទេ បនេត្ថ ចតុក្កមកម្មិ កុសលំ បញ្ចវោកាវេ សម្មយុត្តក្ខន្ធានញ្ញោវ
ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ច និស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ។ តថា អកុសលំ។ យំ
បនេត្ថ អារុហ្មេ ឧប្បជ្ជតិ, តំ អរូបធម្មានញ្ញោវ និស្សយបច្ចយោ ហោតិ។
កាមាវចររូចាវចរវិចាកំ បវេត្ថ សម្មយុត្តក្ខន្ធានញ្ញោវ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ច,
បដិសន្ធិយំ កជត្តារូបស្សបិ និស្សយបច្ចយោ ហោតិ។ អរូចាវចរវិចាកំ
សម្មយុត្តក្ខន្ធានំយេវ ហោតិ។ លោកុត្តរវិចាកំ បញ្ចវោកាវេ;
សម្មយុត្តក្ខន្ធានញ្ញោវ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ច, ចតុវោកាវេ អរូបស្សេវ
និស្សយបច្ចយោ ហោតិ។ កាមាវចរអរូចាវចរកិរិយា បញ្ចវោកាវេ
សម្មយុត្តក្ខន្ធានញ្ញោវ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ច និស្សយបច្ចយោ ហោតិ,
ចតុវោកាវេ អរូចានញ្ញោវ។ រូចាវចរកិរិយា សម្មយុត្តក្ខន្ធានញ្ញោវ
ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ច ឯកន្តេន និស្សយបច្ចយោ ហោតិ។

ចតុសមុជ្ជានិក្ខបស្ស ច កម្មសមុជ្ជានុបេ ឯកំ មហាភូតំ តិណ្ណំ, តីណិ
ឯកស្ស, ទ្វេ ទ្វិន្នំ មហាភូតានំ, មហាភូតា ឧបាទានុបាទានំ, វត្ថុបំ បញ្ចវេការភវេ
ចតុក្កមកកុសលស្ស, អកុសលស្ស, បេត្វា អារុប្បវិចាកញ្ចេវ ទ្វេ
បញ្ចវិញ្ញាណានិ ច សេសតេក្កមកវិចាកស្ស, តេក្កមកកិរិយស្សាតិ ឥមេសំ
ចតុន្នំ ធម្មរាសីនំ និស្សយបច្ចយោ ហោតិ។ ចក្ខាយតនាធិនិ បញ្ច
សសម្បយុត្តានំ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិនំ និស្សយបច្ចយោ ហោតិ។
ឧតុចិត្តាហារសមុជ្ជានេសុ បន មហាភូតា មហាភូតានញ្ចេវ ឧបាទានុបស្ស ច
និស្សយបច្ចយេន បច្ចយោតិ ឯវមេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោ
វិនិច្ឆយោតិ។

និស្សយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណាន។

៩. ឧបនិស្សយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណាន

៩. ឧបនិស្សយបច្ចយនិទ្ទេសេ បុរិមា បុរិមាតិ អនន្តរូបនិស្សយេ
សមនន្តរាតីតា លព្ពន្ធិ, អារម្មណ្ឌូបនិស្សយេបកតូបនិស្សយេសុ
នាណវិចីវសេន បុរិមតរា។ តេ តយោបិ វាសយោ កុសលវសេន កុសលបទេ
លព្ពន្ធិ, កុសលេន បន អកុសលេ សមនន្តរាតីតា ន លព្ពន្ធិ។ តេនេវ វុត្ថំ -
“អកុសលានំ ធម្មានំ កេសញ្ចិ ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ។ ឥទញ្ចិ -
“កុសលោ ធម្មា អកុសលស្ស ធម្មស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ;
អារម្មណ្ឌូបនិស្សយោ បកតូបនិស្សយោ។ អារម្មណ្ឌូបនិស្សយោ - ទានំ ទត្វា
សីលំ សមាធិយិត្វា ឧបាសថកម្មំ កត្វា តំ គរុំ កត្វា អស្សាទេតិ អភិទន្ទតិ, តំ
គរុំ កត្វា វាគោ ឧប្បជ្ឈតិ, ធិដ្ឋិ ឧប្បជ្ឈតិ, បុព្វេ សុចិណ្ឌានិ គរុំ កត្វា អស្សាទេតិ
អភិទន្ទតិ, តំ គរុំ កត្វា វាគោ ឧប្បជ្ឈតិ, ធិដ្ឋិ ឧប្បជ្ឈតិ។ ឈានា វុដ្ឋហិត្វា ឈានំ
គរុំ កត្វា អស្សាទេតិ អភិទន្ទតិ, តំ គរុំ កត្វា វាគោ ឧប្បជ្ឈតិ ធិដ្ឋិ ឧប្បជ្ឈតិ។

បកត្តបនិស្សយោ - សង្ខំ ឧបនិស្សយ មានំ ជយេតិ, ទិដ្ឋី គណ្ណាតិ។ សីលំ សុតំ
ចាគំ បញ្ញំ ឧបនិស្សយ មានំ ជយេតិ, ទិដ្ឋី គណ្ណាតិ។ សទ្ធា សីលំ សុតំ ចាកោ
បញ្ញា វាគស្ស ទោសស្ស មោហស្ស មានស្ស ទិដ្ឋិយា បត្តនាយ
ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឥមំ នយំ សទ្ធាយ វុត្ថំ។ កុសលេន
អព្យាកតេ តយោបិ លព្ពន្ធិ, តថា អកុសលេន អកុសលេ។

អកុសលេន បន កុសលេ សមនន្តរាតីតា ន លព្ពន្ធិ។ តេន វុត្ថំ -
“កុសលានំ ធម្មានំ កេសញ្ចិ ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ។ ឥធម្មិ ហិ -
“អកុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ។
បកត្តបនិស្សយោ - វាគំ ឧបនិស្សយ ធានំ ទេតិ, សីលំ សមាធិយតិ,
ឧទោសថកម្មំ ករោតិ, លានំ ឧប្បាទេតិ វិបស្សនំ ឧប្បាទេតិ, មគ្គំ ឧប្បាទេតិ,
អភិញ្ញំ ឧប្បាទេតិ, សមាបត្តិ ឧប្បាទេតិ; ទោសំ មោហំ មានំ ទិដ្ឋិ បត្តនំ
ឧបនិស្សយ ធានំ ទេតិ... បេ... សមាបត្តិ ឧប្បាទេតិ។ វាកោ ទោសោ មោហោ
មាណោ ទិដ្ឋិ បត្តនា សទ្ធាយ សីលស្ស សុតស្ស ចាគស្ស បញ្ញាយ
ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ។ ចាលំ ហន្តោ តស្ស បដិយាតត្ថាយ ធានំ
ទេតិ”តិ អាទិនា នយេន បញ្ញាវារេ អាគតំ បកត្តបនិស្សយមេវ សទ្ធាយ វុត្ថំ។
អកុសលំ បន កុសលស្ស អារម្មណ្ឌបនិស្សយោ ន ហោតិ។ កស្មា? តំ គវុំ
កត្វា តស្ស អប្បវត្តនតោតិ យថា អនន្តរុបនិស្សយោ, វេ
អារម្មណ្ឌបនិស្សយោ បេត្ត ន លព្ពតីតិ វេទិតញ្ចោ។ អកុសលេន អព្យាកតបទេ
អារម្មណ្ឌបនិស្សយោវ ន លព្ពតិ។ ន ហិ អព្យាកតា ធម្មា អកុសលំ គវុំ
ករោតិ។ យស្មា បន អនន្តរតា លព្ពតិ, តស្មា វត្ថ “កេសញ្ចិ”តិ ន វុត្ថំ។
អព្យាកតេន បន អព្យាកតេ កុសលេ អកុសលេតិ តីសុ នយេសុ តយោបិ
ឧបនិស្សយា លព្ពន្តេវ។ បុគ្គលោបិ សេនាសនម្បីតិ ឥទំ ទ្វយំ
បកត្តបនិស្សយវសេន វុត្ថំ។ ឥធម្មិ ទ្វយំ កុសលាកុសលបវត្តិយា

ពលវប្បធម៌ ហោតិ។ បច្ចុប្បន្ន បន្ត បរិយាយវសេន វេទិតញ្ជោតិ
អយំ តាវេត្ត ចាឡិវណ្ណាណ។

អយំ បន ឧបនិស្សយបច្ចុប្បន្ន ឆាន សុទ្ធិ ឯកច្ឆាយ បញ្ញត្តិយា សព្វេបិ
ចតុក្កមកធម្មា។ វិភាគតោ បន អារម្មណ្ឌបនិស្សយាធិវសេន តិវិជោ ហោតិ។
តត្ថ អារម្មណ្ឌបនិស្សយោ អារម្មណាធិបតីនា និដ្ឋានាករណោតិ ហោជ្ជា
វុត្តនយេនេវ នានប្បការភេទតោ គហោតញ្ជោ។ អនន្តបនិស្សយោ
អនន្តបច្ចុប្បន្ន និដ្ឋានាករណោ, សោមិ ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ
នានប្បការភេទតោ វេទិតញ្ជោ។ បច្ចុប្បន្នតោបិ នេសំ តត្ថ វុត្តនយេនេវ
វិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ជោ។ បកតូបនិស្សយោ បន ជាតិវសេន
កុសលាកុសលវិចាកកិរិយរូបភេទតោ បញ្ញាវិជោ ហោតិ, កុសលាធិនំ បន
ក្វមភេទតោ អនេកវិជោតិ ឯវំ តាវេត្ត នានប្បការភេទតោវិញ្ញាតញ្ជោ
វិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិទ្ទេ បនេត្ត តេក្វមកកុសលោ ចតុក្កមកស្សាបិ កុសលស្ស
អកុសលស្ស វិចាកកិរិយស្សាតិ ចតុន្នំ រាសីនំ បកតូបនិស្សយោ ហោតិ។
លោកុត្តរោ អកុសលស្សេវ ន ហោតិ។ អម្ពាភំ អាចរិយេន “លោកុត្តរធម្មា
និព្ពត្តិតោ” តិ ឥមីនា បន នយេន អញ្ជេសំ អកុសលស្សាបិ ហោតិ។ យស្ស វា
ឧប្បជ្ឈិស្សតិ, តស្សាបិ អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសុ បិហំ ឧបជ្ជាបយតោ ឥមីនា
នយេន ហោតិយេវ។ អកុសលោ សព្វេសម្បិ ចតុក្កមកានំ ខន្ធានំ
បកតូបនិស្សយោ ហោតិ, តថា តេក្វមកវិចាកោ។ លោកុត្តរវិចាកោ
ហោជ្ជិមាធិ តីណិ ជលាធិ អកុសលស្សេវ ន ហោតិ, ឧបវិជ្ជមំ កុសលស្សាបិ។
បុរិមនយេន បន អញ្ជេសំ វា យស្ស វា ឧប្បជ្ឈិស្សតិ, តស្ស សន្តានេ សព្វេបិ
លោកុត្តរវិចាកោ សព្វេសំ កុសលាធិនំ អរូបក្ខន្ធានំ បកតូបនិស្សយោ

ហោតិ។ កិរិយសម្ព័ន្ធតោបិ បកតូបនិស្សយោ ចតុក្កមកានំ អកុសលាធិឧន្ទានំ
ហោតិយេវ, តថា រូបសម្ព័ន្ធតោ។ សយំ បន រូបំ ឥមស្មី បដ្ឋានមហាបករណោ
អាគតនយេន ឧបនិស្សយបច្ចយំ នលភតិ, សុត្តន្តិកបរិយាយេន បន លភតីតិ
វុត្ថំ វុត្តតិ។ ឯវមេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោតិ។

ឧបនិស្សយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

១០. បុរេជាតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១០. បុរេជាតបច្ចយនិទ្ទេសេ បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោតិ ឯត្ថ បុរេជាតំ
នាម យស្ស បច្ចយោ ហោតិ, តតោ បុរិមតរំ ជាតំ ជាតិក្ខណំ អតិក្កមិត្វា
បិតិក្ខណាប្បត្តំ។ ចក្ខាយតនន្តិអាធិ វុត្ថុបុរេជាតវសេន វុត្ថុ។ រូបាយតនន្តិអាធិ
អារម្មណបុរេជាតវសេន។ កិញ្ចិកាលេ បុរេជាតបច្ចយេនាតិ បវត្តិ សន្ធាយ
វុត្ថុ។ កិញ្ចិកាលេ ន បុរេជាតបច្ចយេនាតិ បដិសន្ធិ សន្ធាយ វុត្ថុ។ ឯវំ សព្វថាបិ
បញ្ចាទ្វារេ វត្តារម្មណវសេន, មនោទ្វារេ វត្តវសេនេវាយំ ចាឡិ អាគតា,
បញ្ញាវារេ បន “អារម្មណបុរេជាតំ - សេក្ខា វា បុប្ផជ្ជនា វា ចក្កំ អនិច្ចតោ
ទុក្ខតោ អនត្តតោ វិបស្សន្តិ” តិ អាគតត្តា មនោទ្វារេបិ អារម្មណបុរេជាតំ
លព្ភតេវ។ ឥធម បន សាវសេសវសេន ទេសនា កតាតិ អយំ តាវេត្ថ
ចាឡិវណ្ណានា។

អយំ បន បុរេជាតបច្ចយោ សុទ្ធពមេវ ហោតិ។ តញ្ច ខោ ឧប្បាទក្ខណំ
អតិក្កមិត្វា បិតិប្បត្តំ អជ្ឈារសវិធំ រូបរូបមេវ។ តំ សព្វម្បិ វុត្ថុបុរេជាតំ
អារម្មណបុរេជាតន្តិ ទ្វិធា បិតំ។ តត្ថ ចក្ខាយតនំ... បេ... កាយាយតនំ វុត្ថុរូបន្តិ
ឥធំ វុត្ថុបុរេជាតំ នាម។ សេសំ ឥមាយ ចាឡិយា អាគតញ្ច អនាគតញ្ច វណ្ណោ
សន្នោ គន្ធា វសោ ចតស្សោ ធាតុយោ តិណិ ឥន្ទ្រិយានិ កតឡិកាវោ

អាហាររោតិ ឆ្ងាទសវិធំ រូបំ អារម្មណបុរេជាតបច្ចយោ នាមាតិ វេមេត្ត
នាឈ្មការភេទតោវិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ត ចក្ខាយតនំ ទិដ្ឋំ ចក្ខុវិញ្ញាណានំ បុរេជាតបច្ចយេន
បច្ចយោ, តថា ឥតរាជិ ចត្តារិ សោតវិញ្ញាណាទីនំ។ វត្ថុរូបំ បន ឋបេត្វា
ទិបញ្ចវិញ្ញាណានិ ចត្តារោ ច អារុប្បវិចាកេ សេសានំ សព្ពេសម្បី ចតុក្ខមកានំ
កុសលាកុសលាព្យាកតានំ ចិត្តចេតសិកានំ បុរេជាតបច្ចយោ ហោតិ។
រូចាទីនិ បន បញ្ចារម្មណានិ ទិបញ្ចវិញ្ញាណានញ្ចោវ មនោធាតូនញ្ចោ ឯកន្តេនេវ
បុរេជាតបច្ចយោ ហោតិ។ អដ្ឋារសវិធម្បី បនេតំ រូបរូបំ កាមាវចរកុសលស្ស
រូចាវចរតោ អភិញ្ញាកុសលស្ស អកុសលស្ស តទារម្មណភាវិនោ
កាមាវចរវិចាកស្ស កាមាវចរកិរិយស្ស រូចាវចរតោ អភិញ្ញាកិរិយស្សាតិ
ឥមេសំ ធន្នំ រាសីនំ បុរេជាតបច្ចយោ ហោតិ ឯវំ មេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ
វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោតិ។

បុរេជាតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

១១. បច្ឆាជាតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១១. បច្ឆាជាតបច្ចយនិទ្ទេសេ បច្ឆាជាតាតិ យស្ស កាយស្ស បច្ចយា
ហោតិ, តស្មី ឧប្បជ្ឈិត្វា ឋិតេ ជាតា។ បុរេជាតស្សាតិ តេសំ ឧប្បាទតោ បឋមតរំ
ជាតស្ស ជាតិក្ខណំ អតិក្កមិត្វា ឋិតិប្បត្តស្ស។ ឥមស្ស កាយស្សាតិ ឥមស្ស
ចតុសមុដ្ឋានិកតិសមុដ្ឋានិកក្ខតឧបាទារុបសម្ព័ន្ធាតស្ស កាយស្ស។ ឯត្ថ ច
តិសមុដ្ឋានិកកាយោតិ អាហារសមុដ្ឋានស្ស អភាវតោ ព្រហ្មចារិសម្ព័ន្ធទីនំ
កាយោ វេទិតញ្ចោ។ អយមេត្ត ចាឡិវណ្ណានា។ អយំ បន បច្ឆាជាតបច្ចយោ នាម
សង្ខេបតោ ឋបេត្វា អារុប្បវិចាកេ អវសេសា ចតុក្ខមកា អរូបក្ខន្ធា។ សោ

ជាតិវសេន កុសលាកុសលវិចារកកិរិយភេនេន ចតុតាភិជ្ជតីតិ ឯវមេត្ត
នានប្បការភេនតោវិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

ឯវំភិន្នេ បនេត្ត បញ្ចវោការភវេ ឧប្បន្នំ ចតុភ្ជមកកុសលញ្ច អកុសលញ្ច
ឧប្បាទក្ខណំ អតិក្កមិត្វា ឋិតិប្បត្តស្ស
ចតុសមុជ្ជានិកតិសមុជ្ជានិក្ខបកាយស្ស បច្ឆាជាតបច្ឆយោ ហោតិ។
វិចារកេបិ ឋេបេត្វា បដិសន្ធិវិចារកំ អវសេសោ កាមាវចររូចាវចរវិចារកោ
តស្សេវ ឯកន្តេន បច្ឆាជាតបច្ឆយោ ហោតិ។ លោកុត្តរោបិ បញ្ចវោការ
ឧប្បន្នវិចារកោ តស្សេវ បច្ឆាជាតបច្ឆយោ ហោតិ។ តេភ្ជមកកិរិយាបិ
បញ្ចវោការ ឧប្បន្នាវ វុត្តប្បការស្ស កាយស្ស បច្ឆាជាតបច្ឆយោ ហោតីតិ
ឯវមេត្ត បច្ឆយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោតិ។

បច្ឆាជាតបច្ឆយនិទ្ទេសវណ្ណាន។

១២. អាសេវនបច្ឆយនិទ្ទេសវណ្ណាន

១២. អាសេវនបច្ឆយនិទ្ទេសេ បុរិមា បុរិមាតិ សព្វនយេសុ សមនន្តរាតីតាវ
ទដ្ឋញ្ច។ កស្មា បនេត្ត អនន្តរបច្ឆយេ វិយ “បុរិមា បុរិមា កុសលា ធម្មា បច្ឆិមា
បច្ឆិមា អព្យាកតានំ ធម្មាន”ន្តិអាទិនា នយេន ភិន្នជាតិកេហិ សន្ធិនិទ្ទេសោ ន
កតោតិ? អត្ថនោ គតី គាហាបេតុំ អសមត្ថតាយ។ ភិន្នជាតិកា ហិ
ភិន្នជាតិកានំ អរូបធម្មានំ អាសេវនគុណេន បគុណាពលវភាវំ សាធយមាណ
អត្ថនោ កុសលាទិការសម្ពាតំ គតី គាហាបេតុំ ន សក្កោន្តិ។ តស្មា តេហិ សន្ធិ
និទ្ទេសំ អកត្វាយេ យេសំ វាសនាសម្ពាតេន អាសេវនេន
បគុណាតរពលវតរភាវិសិដ្ឋំ អត្ថនោ កុសលាទិការសម្ពាតំ គតី គាហាបេតុំ
សក្កោន្តិ, តេសំ តេហិ សមានជាតិកេហាវ សន្ធិនិទ្ទេសោ កតោតិ វេទិតញ្ច។

អថវិចារកាព្យាកតំ កស្មាន គហិតន្តិ? អាសេវនាភាវេនវិចារកញ្ចិ
កម្មវសេនវិចារកភាវប្បត្តំ កម្មបរិណាមិតំ ហុត្វាវត្ថុតិ និរុស្សាបំ ធុត្ថលន្តិ
តំ អាសេវនគុណេន អត្ថនោ សភាវំ តាហាបេត្វា បរិភាវេត្វា នេវ អញ្ចំវិចារកំ
ឧប្បាទេតុំ សក្កោតិ, ន បុរិមវិចារកានុភាវំ គហេត្វា ឧប្បជ្ជិតុន្តិ។ កម្មវេគក្ខិត្តំ
បន បតិទំវិយ ហុត្វា ឧប្បជ្ជិតិ សព្វថាបិ វិចារកេ អាសេវនំ នត្ថិតិ
អាសេវនាភាវេនវិចារកំ ន គហិតំ។ កុសលាកុសលកិរិយានន្តំ ឧប្បជ្ជមានម្បិ
ចេតំ កម្មបដិពទ្ធុត្ថិតាយ អាសេវនគុណំ ន គណ្ណាតិ កុសលាធម្មោបិស្ស
អាសេវនបច្ចយោ ន ហោន្តិ។ អបិច នាណាជាតិកត្តាបេតេ ន ហោន្តិយេវ។
ភូមិតោ បន អារម្មណតោ វា នាណាជាតិកត្តំ នាម នត្ថិ។ តស្មា
កាមាវចរកុសលកិរិយាមហាគ្គតកុសលកិរិយានម្បិ, សម្ពាវារម្មណាព្វា
អនុលោមកុសលំ និព្វានារម្មណស្ស គោត្រតុកុសលស្ស អាសេវនបច្ចយោ
ហោតិយេវាតិ អយំ តាវេត្ថ ចាឡិវណ្ណនា។ អយំ បន អាសេវនបច្ចយោ
ជាតិតោ តាវ កុសលោ អកុសលោ កិរិយាព្យាកតោតិ តិទា បិតោ។ តត្ថ
កុសលោ ភូមិតោ កាមាវចរោ រូចាវចរោ អរូចាវចរោតិ តិវិទោ ហោតិ,
អកុសលោ កាមាវចរោ កិរិយាព្យាកតោ កាមាវចរោ រូចាវចរោ
អរូចាវចរោតិ តិវិទោ, លោកុត្តរោ អាសេវនបច្ចយោ នាម នត្ថិតិ វេមេត្ថ
នាធម្មការភេទតោវិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

ឯវំតិន្នេ បនេត្ថ កាមាវចរកុសលំ អត្ថនោ អនន្តរស្ស
កាមាវចរកុសលស្សេវ។ យំ បនេត្ថ ញ្ញាណាសម្មយុត្តំ, តំ អត្ថនា
សទិសវេទនស្ស រូចាវចរកុសលស្ស អរូចាវចរកុសលស្ស
លោកុត្តរកុសលស្សាតិ ឥមេសំ វាសំនំ អាសេវនបច្ចយោ ហោតិ។
រូចាវចរកុសលំ បន រូចាវចរកុសលស្សេវ។ អរូចាវចរកុសលំ
អរូចាវចរកុសលស្សេវ។ អកុសលំ បន អកុសលស្សេវ អាសេវនបច្ចយោ

ហោតិ។ កិរិយតោ បន កាមាវចរកិរិយសម្ពុតោ តាវ
កាមាវចរកិរិយស្សេវ។ យោ បនេត្ត ញាណសម្មយុត្តោ, សោ អត្តនា
សទិសវេទនស្ស រូចាវចរកិរិយស្ស អរូចាវចរកិរិយស្សាតិ ឥមេសំ វាសីនំ
អាសេវនបច្ចយោ ហោតិ។ រូចាវចរកិរិយសម្ពុតោ បន រូចាវចរកិរិយស្សេវ,
អរូចាវចរកិរិយសម្ពុតោ អរូចាវចរកិរិយស្សេវ អាសេវនបច្ចយោ ហោតិ។
វិចាកោ បន ឯកធម្មស្សាបិ ឯកធម្មោបិ វា កោចិ វិចាកស្ស អាសេវនបច្ចយោ
នត្ថិតិ ឯវមេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោតិ។

អាសេវនបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

១៣. កម្មបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៣. កម្មបច្ចយនិទ្ទេសេ កម្មន្តិ ចេតនាកម្មមេវ។ កជត្តា ច រូចានន្តិ
កម្មស្ស កជត្តា ឧប្បន្នរូចានំ។ កម្មបច្ចយេនាតិ អនេកានម្បិ កប្បកោដីនំ
មត្តកេ អត្តនោ ជលំ ឧប្បាទេតុំ សមត្តេន នាណក្ខណ៌កកម្មបច្ចយេនាតិ
អត្តោ។ កុសលាកុសលញ្ញា កម្មំ អត្តនោ បវត្តិក្ខណោ ជលំ ន ទេតិ។ យទិ
ទទេយ្យ, យំ មនុស្សោ ទេវលោកូបតំ កុសលកម្មំ ករោតិ, តស្សានុភាវេន
តស្មីយេវ ខណោ ទេវោ ភវេយ្យ។ យស្មី បន ខណោ តំ កតំ, តតោ អញ្ញស្មី
ខណោ អវិជ្ជមានម្បិ កេវលំ កជត្តាយេវ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ឧបបន្នេ វា អបរេ វា
បរិយាយេ អវសេសបច្ចយសមាយោគេ សតិ ជលំ ឧប្បាទេតិ និរុទ្ធាបិ
បុរិមសិប្បាទិកិរិយាវិយ កាលន្តរេ បច្ចិមសិប្បាទិកិរិយាយ។ តស្មា
នាណក្ខណ៌កកម្មបច្ចយោតិ វុច្ឆតិ។ ចេតនា សម្មយុត្តកានំ ធម្មានន្តិ យា
កាចិ ចេតនា អត្តនា សម្មយុត្តកានំ ធម្មានំ។ តំសមុដ្ឋានានន្តិ ឥមីនា
បដិសន្ធិក្ខណោ កជត្តារូបម្បិ គណ្ណាតិ។ កម្មបច្ចយេនាតិ ឥទំ
សហជាតចេតនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ កុសលាធិសុ ហិ យា កាចិ សហជាតចេតនា

សេសធម្មានំ ចិត្តបយោគសង្ខារេន កិរិយាភារេន ឧបការិកា ហោតិ។ តស្មា
សហជាតកម្មបច្ចយោតិ វុច្ចតិ។ អយំ តារេត្ថ ចាឡិវណ្ណាន។

អយំ បន កម្មបច្ចយោ អត្ថតោ ចតុក្ខមិកចេតនាមត្ថមេវ។ សោ ហិ
ជាតិភេទតោ កុសលោ អកុសលោ វិចារកោ កិរិយាតិ ចតុធា ភិជ្ជតិ។ តត្ថ
កុសលោ ក្ខមិតោ កាមាវចរាធិវសេន ចតុធា ភិជ្ជតិ។ អកុសលោ ឯកធាវ
វិចារកោ ចតុធា, កិរិយា តិធាវាតិ ឯវមេត្ថ នាធម្មការភេទតោ វិញ្ញាតញ្ចោ
វិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ថ សហជាតា កាមាវចរកុសលចេតនា បញ្ចវោការេ
អត្ថនា សម្មយុត្តធម្មានញ្ចេវ ចិត្តសមុជ្ឈានុបស្ស ច, ចតុវោការេ
សម្មយុត្តក្ខន្ធានញ្ចេវ សហជាតកម្មបច្ចយោ ហោតិ។ ឧប្បជ្ឈិត្វា និរុទ្ធា បន
អត្ថនោ វិចារកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូចានំ នាណក្ខណិកកម្មបច្ចយេន បច្ចយោ
ហោតិ។ សា ច ខោ បញ្ចវោការេយេវ, ន អញ្ញត្ថ។ សហជាតា
រូចាវចរកុសលចេតនា អត្ថនា សម្មយុត្តធម្មានញ្ចេវ ចិត្តសមុជ្ឈានុបាធស្វា
ឯកន្តេនេវ សហជាតកម្មបច្ចយេន បច្ចយោ។ ឧប្បជ្ឈិត្វា និរុទ្ធា បន អត្ថនោ
វិចារកានញ្ចេវ កដត្តារូចានស្វា នាណក្ខណិកកម្មបច្ចយេន បច្ចយោ។
អរូចាវចរា បន លោកុត្តរា ច សហជាតា កុសលចេតនា បញ្ចវោការេ អត្ថនា
សម្មយុត្តធម្មានញ្ចេវ ចិត្តសមុជ្ឈានុបាធស្វា, ចតុវោការេ
សម្មយុត្តក្ខន្ធានញ្ចេវ សហជាតកម្មបច្ចយេន បច្ចយោ។ ឧប្បជ្ឈិត្វា និរុទ្ធា
បនេសា ធុរិធាបិ អត្ថនោ អត្ថនោ វិចារកក្ខន្ធានញ្ចេវ
នាណក្ខណិកកម្មបច្ចយេន បច្ចយោ។ សហជាតា អកុសលចេតនា
បញ្ចវោការេ អត្ថនា សម្មយុត្តក្ខន្ធានញ្ចេវ ចិត្តសមុជ្ឈានុបាធស្វា ចតុវោការេ

អរូបក្ខន្ធនានា ឆ្ពោះ សហជាតកម្មបច្ចយេន បច្ចយោ។ ឧប្បជ្ឈិត្វា និរុទ្ធា បន
វិចាកក្ខន្ធនានា កដត្តារូចានព្វា នាណក្ខណ័កកម្មបច្ចយេន បច្ចយោ។

កាមាវចររូចាវចរតោវិចាកចេតនា អត្តនា សម្បយុត្តធម្មានំ បវត្ត
ចិត្តសមុជ្ជានរូចានំ, បដិសន្ធិយំ កដត្តារូចានព្វា សហជាតកម្មបច្ចយេន
បច្ចយោ។ អរូចាវចរវិចាកចេតនា អត្តនា សម្បយុត្តធម្មានា ឆ្ពោះ
សហជាតកម្មបច្ចយេន បច្ចយោ។ លោកុត្តរវិចាកចេតនា បញ្ចវេកាវ
អត្តនា សម្បយុត្តធម្មានា ឆ្ពោះ ចិត្តសមុជ្ជានរូបស្ស ច, ចតុវេកាវ អរូបស្សវ
សហជាតកម្មបច្ចយេន បច្ចយោ។ តេភូមិកា កិរិយចេតនា បញ្ចវេកាវ
សម្បយុត្តធម្មានា ឆ្ពោះ ចិត្តសមុជ្ជានរូបស្ស ច សហជាតកម្មបច្ចយេន
បច្ចយោ។ យា បនេត្ត អារុប្ប ឧប្បជ្ឈិតិ, សា អរូបធម្មានា ឆ្ពោះ
សហជាតកម្មបច្ចយេន បច្ចយោតិ វេមេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតត្តោ
វិនិច្ឆយោតិ។

កម្មបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

១២. វិចាកបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១២. វិចាកបច្ចយនិទ្ទេសេ វិចាកា ចត្តារោ ខន្ធាតិ យស្មា កម្មសមុជ្ជានាបិ
រូចាវិចាកា ន ហោន្តិ, តស្មា “វិចាកា” តិ វត្ថា “ចត្តារោ ខន្ធា” តិ វត្ថំ។ ឯវំ អយំ
ចាឡិ អរូបធម្មានា ឆ្ពោះ វិចាកបច្ចយវសេន អាគតា។ បញ្ញាវារេ បន
“វិចាកាព្យាកតោ ឯកោ ខន្ធា តិណ្ណំ ខន្ធានំ ចិត្តសមុជ្ជានាព្វា រូចានំ
វិចាកបច្ចយេន បច្ចយោ។ បដិសន្ធិក្ខណេ វិចាកាព្យាកតោ ឯកោ ខន្ធា
តិណ្ណន្នំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូចានំ វិចាកបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ អាគតត្តា
ចិត្តសមុជ្ជានកម្មសមុជ្ជានរូចានម្បិ វិចាកបច្ចយោ លត្តតិ។ ឥធម បន

សាវសេសវសេន ទេសនា កតាតិ អយំ តាវេត្ថ ចាឡិវណ្ណាន។ អយំ បន
វិចាកបច្ឆយោ វិចាកភាវេន ជាតិតោ ឯកវិជោ, ភូមិភេទតោ
កាមាវចរាធិវសេន ចតុធា ភិដ្ឋតីតិ ឯវមេត្ថ នាធម្មការភេទតោ វិញ្ញាតញ្ចោ
វិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ថ កាមាវចរាវចរវិចាកោ អត្តនា សម្មយុត្តធម្មានំ
បវេត្ថ ចិត្តសមុជ្ជានុរូចានំ បដិសន្ធិយំ កជត្តារូចានញ្ចោ វិចាកបច្ឆយោ ហោតិ។
អរូចាវចរវិចាកោ សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោ។ លោកុត្តរវិចាកោ បញ្ចវេកាវេ
សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោ ចិត្តសមុជ្ជានុរូបស្ស ច, ចតុវេកាវេ
សម្មយុត្តក្ខន្ធានញ្ចោ វិចាកបច្ឆយោ ហោតីតិ ឯវមេត្ថ បច្ឆយុប្បន្នតោបិ
វិញ្ញាតញ្ចោ វិនិច្ឆយោតិ។

វិចាកបច្ឆយនិទ្ទេសវណ្ណាន។

១៥. អាហារបច្ឆយនិទ្ទេសវណ្ណាន

១៥. អាហារបច្ឆយនិទ្ទេសេ កតឡិកាវោ អាហារោតិ ចតុសន្តតិសមុជ្ជានេ
រូបេ ឌីជា អាហារោ នាម។ សោ បន យស្មា កតឡំ កវិទ្យា អដ្ឋោហរិវោ
អាហារកិច្ចំ ករោតិ, ន ពហិ បិតោ, តស្មា អាហារោតិ អវត្វា “កតឡិកាវោ
អាហារោ”តិ វុត្ថំ។ កតឡំ កវិទ្យា អដ្ឋោហរិវតព្ភវត្ថុកត្តា វា កតឡិកាវោតិ
នាមមេតំ តស្ស។ អរូបិនោ អាហារោតិ ជស្ស ចតនាវិញ្ញាណាហារា។
តំសមុជ្ជានានន្តិ ឥធាបិ កម្មសមុជ្ជានានិ គហិតានេវ។ វុត្ថញ្ចេតំ បញ្ញាវារេ -
បដិសន្ធិក្ខណោ វិចាកាព្យាកតា អាហារា សម្មយុត្តកានំ ខន្ធានំ កជត្តា ច
រូចានំ អាហារបច្ឆយេន បច្ឆយោតិ។ អយំ តាវេត្ថ ចាឡិវណ្ណាន។

អយំ បន អាហារបច្ចយោ សង្ខេបតោ កតឡីការោ អាហារោ, ជស្សោ,
ចេតនា, វិញ្ញាណន្តិ ចត្តារោវ ធម្មា ហោន្តិ។ តត្ថ ឋបេត្វា កតឡីការាហារំ
សេសា តយោ អរូចាហារា ជាតិវសេន កុសលាកុសលវិចាកកិរិយភេទតោ
ចតុដា ភិជ្ជន្តិ។ បុន ភូមិភេទេន កុសលោ ចតុដា, អកុសលោ ឯកដា, វិចាកោ
ចតុដា, កិរិយា តិដាតិ ឯវំ អនេកដា ភិជ្ជន្តិ។ កតឡីការាហារោ បន ជាតិតោ
អព្យាកតោ, ភូមិតោ កាមាវចរោវាតិ ឯវមេត្ត នាធម្មការភេទតោ
វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ត ចតុភូមកាបិ តយោ កុសលាហារា បញ្ចវោការេ អត្តនា
សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោវ ចិត្តសមុជ្ជានុបស្ស ច អាហារបច្ចយេន បច្ចយោ,
ឋបេត្វា បន រូចាវចរំ អវសេសា អារុប្បេ សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោវ
អាហារបច្ចយេន បច្ចយោ។ អកុសលាហារេសុបិ ឯសេវ នយោ។
ចតុភូមកិវិចាកាហារា បន សព្ពត្ថ សម្មយុត្តកានំ អាហារបច្ចយោ ហោន្តិ។
កាមាវចររូចាវចរវិចាកា បនេត្ត បញ្ចវោការេ ឧប្បជ្ជមាណា បវត្ត
ចិត្តសមុជ្ជានុបស្ស បដិសន្ធិយំ កជត្តារូបស្សបិ អាហារបច្ចយោ ហោន្តិ។
លោកុត្តរា បន ចិត្តសមុជ្ជានុបស្សេវ, អារុប្បេ ឧប្បជ្ជានុបស្ស បច្ចយោ ន
ហោន្តិ។ តេភូមកាបិ តយោ កិរិយាហារា បញ្ចវោការេ សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោវ
ចិត្តសមុជ្ជានុបស្ស ច, កាមាវចររូចាវចរា បន អារុប្បេ សម្មយុត្តធម្មានញ្ចោវ
អាហារបច្ចយេន បច្ចយោ។ ចតុសន្តតិសមុជ្ជានោ កតឡីការាហារោ កិញ្ចាបិ
“ឥមស្ស កាយស្ស”តិ អវិសេសតោ វុត្តោ, វិសេសតោ បនាយមេត្ត
អាហារសមុជ្ជានុបស្ស ជនកោ ចេវ អនុចាលកោ ច ហុត្វា អាហារបច្ចយេន
បច្ចយោ ហោតិ, សេសតិសន្តតិសមុជ្ជានស្ស អនុចាលកោវ ហុត្វា
អាហារបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតីតិ ឯវមេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោ
វិនិច្ឆយោតិ។

អាហារបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

១៦. ឥន្ទ្រិយបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៦. ឥន្ទ្រិយបច្ចយនិទ្ទេសេ ចក្កុន្ទ្រិយន្តិ ចក្កុសង្ខាតំ ឥន្ទ្រិយំ។
ឥន្ទ្រិយបច្ចយេនាតិ សយំ បុរេជាតោ ហុត្វា អរូបធម្មានំ ឧប្បាទតោ បដ្ឋាយ
យាវ ភក្ក្តា ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ។ សោតិឥន្ទ្រិយាធិសុបិ ឯសេវ
នយោ។ អរូបិនោ ឥន្ទ្រិយាតិ ឯត្ថ អរូបជីវិតិន្ទ្រិយម្បិ សង្កហិតំ។
តំសមុដ្ឋានានន្តិ ឯត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ កដត្តារូបម្បិ សង្កហិតំ។ វុត្តញ្ញោតំ
បញ្ញាវារេ - បដិសន្ធិក្ខណោ វិចាកាព្យាកតា ឥន្ទ្រិយា សម្បយុត្តកានំ ខន្ធនំ
កដត្តា ច រូចានំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោតិ។ ឯវំ តាវេត្ថ ចាឡិវណ្ណានា
វេទិតញ្ញា។

អយំ បន ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ ឥត្តិន្ទ្រិយបុរិសិន្ទ្រិយវដ្ឋានំ សមរិសតិយា
ឥន្ទ្រិយានំ វសេន បិតោ។ ឥត្តិន្ទ្រិយបុរិសិន្ទ្រិយានិ ហិ កិញ្ចាបិ
ឥត្តិលិង្គបុរិសលិង្គាធិនំ ពិជក្ខតានិ, កលលាទិកាលេ បនវិជ្ជមានេសុបិ តេសុ
ឥត្តិលិង្គបុរិសលិង្គាធិនំ អភាវា តានិ នេវ តេសំ, ន អញ្ញោសំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយតំ
ជន្តិ។ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ ហិ អត្ថនោវិជ្ជមានក្ខណោ អវិនិព្វត្តធម្មានំ
ឥន្ទ្រិយបច្ចយតំ អជរន្តោ នាម នត្តិ, តស្មា តានិ ឥន្ទ្រិយបច្ចយា ន ហោន្តិ។
យេសំ បនេតានិ ពិជក្ខតានិ, តេសំ តានិ សុត្តន្តិកបរិយាយេន
បកត្វបនិស្សយភារំ ភជន្តិ។ ឥតិ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ សមរិសតិយា ឥន្ទ្រិយានំ
វសេន បិតោតិ វេទិតញ្ញោ។ សោ ជាតិតោ
កុសលាកុសលវិចាកកិរិយរូបវសេន បញ្ចាទានិជ្ជតិ។ តត្ថ កុសលោ
ភូមិវសេន ចតុទា, អកុសលោ កាមាវចរោវិចាកោ ចតុទាវ

កិរិយាសម្ពាទេតា តិដា, រូបំ កាមាវចរមេវាតិ ឯវំ អនេកជាតិដ្ឋតីតិ ឯវំ តាវេត្ត
នានប្បការភេទតោវិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ត ចតុក្កមកោបិ កុសលិន្ទ្រិយបច្ចយេន បញ្ចវេកាវេ
សម្បយុត្តធម្មានញ្ចោវ ចិត្តសមុជ្ជានរូបស្ស ច ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោ, តថា
អកុសលោ។ វេបេត្វា បន រូចាវចរកុសលំ អវសេសា កុសលាកុសលា
អារុប្បេ សម្បយុត្តធម្មានញ្ចោវ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោ។ ចតុក្កមកោ
វិចាកិន្ទ្រិយបច្ចយោ ឯកន្តេនេវ សម្បយុត្តកានំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោ។
កាមាវចររូចាវចរា បនេត្ត បញ្ចវេកាវេ ឧប្បជ្ឈនតោ បវេត្ត
ចិត្តសមុជ្ជានរូបស្ស, បដិសន្ធិយំ កជត្តារូបស្សាបិ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោ
ហោន្តិ។ លោកុត្តរា ចិត្តសមុជ្ជានរូបស្សេវ។ អារុប្បេ ឧប្បជ្ឈា លោកុត្តរវិចាកា
ឥន្ទ្រិយា រូបស្ស បច្ចយោ ន ហោន្តិ។ តេក្កមកា កិរិយិន្ទ្រិយា បញ្ចវេកាវេ
សម្បយុត្តធម្មានញ្ចោវ ចិត្តសមុជ្ជានរូបស្ស ច, កាមាវចររូចាវចរា បន អារុប្បេ
សម្បយុត្តធម្មានញ្ចោវ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន ជវន្តិ។ ចក្កុន្ទ្រិយាទិវសេន ធិត្ថេ
រូបិន្ទ្រិយេ ចក្កុន្ទ្រិយំ កុសលាកុសលវិចាកតោ សម្បយុត្តធម្មានំ ទិដ្ឋំ
ចក្កុវិញ្ញាណានំ, សោតិន្ទ្រិយាទីនិ តថាវិជានញ្ចោវ សោតវិញ្ញាណាទីនំ,
រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ អត្តនា សហជាតរូចានំ វិចិត្តុលោ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន បច្ចយោ។
សហជាតបច្ចយេតា បន តស្ស នត្ថីតិ ឯវមេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោ
វិនិច្ឆយោតិ។

ឥន្ទ្រិយបច្ចយេនិទ្ទេសវណ្ណានា។

១៧. ឈានបច្ចយេនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៧. ឈានបច្ចយេនិទ្ទេសេ ឈានផ្កានីតិ ទិបញ្ចវិញ្ញាណាវដ្ឋេសុ
សេសចិត្តេសុ ឧប្បន្នានិ
វិតក្កវិចារបីតិសោមនស្សនោមនស្សបេក្ខាចិត្តកក្កតាសម្ពាតានិ សត្ត
អផ្កានិ។ បញ្ចន្នំ បនវិញ្ញាណកាយានំ អភិនិចាតមត្តត្តា តេសុវិជ្ជមាណានិបិ
ឧបេក្ខាសុខទុក្ខានិ ឧបនិជ្ឈាណការស្ស អភាវតោ ឈានផ្កានីតិ ន ឧទ្ធានិ។
តត្ថ បច្ឆិន្ទត្តា បនសេសាហេតុកេសុបិ ឈានន្តំ ន ឧទ្ធាមេវ។ តំសមុដ្ឋាណនន្តិ
ឥធាបិ កដត្តារូបំ សង្កហិតន្តិ វេទិតព្វំ។ វុត្តញ្ញោតំ បញ្ញាវារេ - “បដិសន្ធិក្ខណោ
វិចាកាព្យាកតានិ ឈានផ្កានិ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូចានំ
ឈានបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ។ អយំ តាវេត្ថ ចាឡិវណ្ណានា។ អយំ បន
ឈានបច្ចយោ សត្តន្នំ ឈានផ្កានំ វសេន បិតោបិ ជាតិភេទតោ
កុសលាកុសលវិចាកកិរិយវសេន ចតុធា ភិជ្ជតិ, បុន ភូមិវសេន ចតុធា;
ឯកធា, ចតុធា, តិធាតិ ឆ្វាទសធា ភិជ្ជតិ ឯវមេត្ត ធានប្បការភេទតោ
វិញ្ញាតញ្ញោវិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ថ ចតុភូមកម្មិ កុសលឈានន្តំ បញ្ចវោកាវេ
សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ច, វេបេត្វា រូចាវចរំ អវសេសំ
អារុប្បេ សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ ឈានបច្ចយេន បច្ចយោ។ អកុសលេបិ ឯសេវ
នយោ។ កាមាវចររូចាវចរវិចាកំ បវត្តេ សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ
ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ច, បដិសន្ធិយំ សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ កដត្តារូបស្ស ច,
អារុប្បវិចាកំ សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ, យេវ អារុប្បេ លោកុត្តរវិចាកំ ឧប្បន្នតិ,
តញ្ញោ។ បញ្ចវោកាវេ បន តំ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្សបិ ឈានបច្ចយេន បច្ចយោ
ហោតិ។ តេភូមកម្មិ កិរិយឈានន្តំ បញ្ចវោកាវេ សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ
ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ច។ យំ បនេត្ថ អារុប្បេ ឧប្បន្នតិ, តំ សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ
ឈានបច្ចយេន បច្ចយោតិ ឯវមេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ញោវិនិច្ឆយោតិ។

ឈានបច្ច័យនិទ្ទេសវណ្ណានា។

១៨. មគ្គបច្ច័យនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៨. មគ្គបច្ច័យនិទ្ទេសេ មគ្គផ្តានីតិ អហេតុកចិត្តប្បាទវដ្ឋេសុ
សេសចិត្តេសុ ឧប្បន្នានិ បញ្ញា, វិតក្កោ, សម្មាវាចាកម្មន្តាជីវា, វីរីយំ, សតិ,
សមាធិ, មិច្ឆាទិដ្ឋិ, មិច្ឆាវាចាកម្មន្តាជីវាតិ ឥមាទិ ទ្វាទសផ្តានិ។ មគ្គស្ស បន
ហេតុបច្ច័មកត្តា អហេតុកចិត្តេសុ មគ្គផ្តានិ ន ឧទ្ធជានិ។ តំសមុដ្ឋានានន្តិ
ឥធាបិ កដត្តារូបំ សង្កហិតមេវ។ វុត្តញ្ញោតំ បញ្ញាវារេ - “បដិសន្ធិកូលោ
វិចាកាព្យាកតានិ មគ្គផ្តានិ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូចានំ
មគ្គបច្ច័យេន បច្ច័យោ” តិ។ អយំ តាវេត្ត ចាឡិវណ្ណានា។

អយំ បន មគ្គបច្ច័យោ ទ្វាទសន្តំ មគ្គផ្តានំ វសេន បីតោបិ ជាតិភេទតោ
កុសលាទិវសេន ចតុធា, កុសលាទីនញ្ច កាមាវចរាទិភូមិភេទតោ ទ្វាទសធា
ភិដ្ឋតីតិ ឯវមេត្ត នានប្បការភេទតោ វិញ្ញាតញ្ញោ វិនិច្ឆយោ។ ឯវំ ភិទ្ទេ បនេត្ត
ចតុក្កមកម្មិ កុសលមគ្គដ្ឋំ បញ្ចវេកាវេ សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ
ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ច, វេបេត្តារូចាវចរំ អវសេសំ អារុប្ប
សម្បយុត្តធម្មានញ្ញោវ មគ្គបច្ច័យេន បច្ច័យោតិ សព្វំ ឈានបច្ច័យេ វិយ
វិត្តាវេតព្ពន្ធិ ឯវមេត្ត បច្ច័យុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតញ្ញោ វិនិច្ឆយោតិ។

មគ្គបច្ច័យនិទ្ទេសវណ្ណានា។

១៩. សម្បយុត្តបច្ច័យនិទ្ទេសវណ្ណានា

១៩. សម្បយុត្តបច្ច័យនិទ្ទេសេ ចាឡិ ឧត្តានត្តា ឯវ។ អយំ បន
សម្បយុត្តបច្ច័យោ នាម សង្ខេបតោ សព្វេបិ អរូបិនោ ខន្ធា។ បភេទតោ បនេស

ជាតិគោ កុសលាធិនំ, ភូមិគោ ច កាមាវចរាធិនំ វសេន អនេកជា ភិជ្ជតីតិ
ឯវមេត្ត នាធម្មការភេទតោ វិញ្ញាតញ្ញាវិនិច្ឆយោ។ ឯវំ ភិទ្ទេ បនេត្ត
ចតុក្កមកេសុបិ កុសលក្ខន្ធសុ ឯកោ ខន្ធា តិណ្ណំ ខន្ធានំ, តយោ ឯកស្ស, ទ្វេ
ទ្ធិន្ទន្តិ ឯវំ សព្ពេបិ អញ្ញមញ្ញំ សម្មយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោ។
អកុសលវិចារកកិរិយ ក្ខន្ធសុបិ ឯសេវ នយោតិ ឯវមេត្ត បច្ឆយុប្បន្នតាបិ
វិញ្ញាតញ្ញាវិនិច្ឆយោតិ។

សម្មយុត្តបច្ឆយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

២០. វិប្បយុត្តបច្ឆយនិទ្ទេសវណ្ណានា

២០. វិប្បយុត្តបច្ឆយនិទ្ទេសេ រូបិនោ ធម្មា អរូបនន្តិ ឥទំ តាវ ហទយវត្ថុនោ
ចេវ ចក្កុន្ទ្រិយាធិនញ្ច វសេន វេទិតញ្ច។ រូបធម្មេសុ ហិ ឯតេយេវ ធកោដ្ឋាសា
អរូបក្ខន្ធានំ វិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយា ហោន្តិ។ រូបាយតនាធយោ បន
អារម្មណធម្មា កិញ្ចាបិ វិប្បយុត្តធម្មា, វិប្បយុត្តបច្ឆយា បន ន ហោន្តិ។ កី
ការណា? សម្មយោគាសង្កាយ អភាវតោ។ អរូបិនោ ហិ ខន្ធា ចក្ខាធិនំ វត្ថុនំ
អព្ពន្ធរតោ និក្ខមន្តាវិយ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តត្ថ អាសង្កា ហោតិ - “កី នុ ខោ ឯតេ
ឯតេហិ សម្មយុត្តា, ឧទាហុ វិប្បយុត្តា” តិ។ អារម្មណធម្មា បន វត្ថុនិស្សយេន
ឧប្បជ្ជមាធានំ អារម្មណមត្តា ហោន្តិតិ នត្ថិ តេសុ សម្មយោគាសង្កាយ។ ឥតិ
សម្មយោគាសង្កាយ អភាវតោ ន តេ វិប្បយុត្តបច្ឆយា។ ហទយវត្ថុអាធិសុ ឯវ
បនាយំ វិប្បយុត្តបច្ឆយតា វេទិតញ្ច។ វត្ថុម្បិ ចេតំ បញ្ញាវារេ - វត្ថុ កុសលានំ
ខន្ធានំ វិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោ។ វត្ថុ អកុសលានំ ខន្ធានំ វិប្បយុត្តបច្ឆយេន
បច្ឆយោ។ ចក្ខាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស វិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោ។ សោត...
យាន... ជីវ្ហា... កាយាយតនំ កាយវិញ្ញាណស្ស វិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោ។
វត្ថុវិចារកាព្យាកតានំ កិរិយាព្យាកតានំ ខន្ធានំ វិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោតិ។

អរូបិននា ធម្មារូបនិមិត្ត ៩៨ បទ ចតុន្ន៍ ខន្ធនាំ វសេន វេទិតព្ពំ។ អរូបធម្មេសុ
ហិ ចត្តារោ ខន្ធវា សហជាតបុរេជាតានំ រូបធម្មានំ វិប្បយុត្តបច្ចយោ ហោតិ,
និព្ពានំ បទ អរូបម្មិ សមាទំ រូបស្ស វិប្បយុត្តបច្ចយោ ន ហោតិ។ “ចតុហិ
សម្មយោគោ ចតុហិ វិប្បយោគោ” តិ ហិ វុត្តំ។ ៩៩ ចតុន្ន៍ អរូបក្ខន្ធនាំយេវ
វិប្បយុត្តបច្ចយតា វេទិតព្ពំ។ វុត្តម្មិ ចេតំ បញ្ញាវាវេ - សហជាតា កុសលា
ខន្ធវា ចិត្តសមុដ្ឋានានំ រូចានំ វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ។ បច្ឆាជាតា កុសលា
ខន្ធវា បុរេជាតស្ស ឥមស្ស កាយស្ស វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ។
បដិសន្ធិក្ខណោ វិចាកាព្យាកតា ខន្ធវា កដត្តារូចានំ វិប្បយុត្តបច្ចយេន
បច្ចយោ, ខន្ធវា វត្ថុស្សាតិ។ ឯវំ តាវេត្ថ ចាឡិវណ្ណានា វេទិតព្ពំ។

អយំ បទ វិប្បយុត្តបច្ចយោ នាម សង្ខេបតោ បញ្ចវេការកវេ វត្ថុមាណា
រូចារូបធម្មា។ តេសុ រូបំ វត្ថុនោ ចក្ខាធិនព្វា វសេន ធនា ភិណ្ឌំ, អរូបំ
បញ្ចវេការកវេ ឧប្បន្នកុសលាកុសលវិចាកកិរិយវសេន ចតុធា ភិណ្ឌំ។ តស្ស
ភូមិតោ កាមាវចរាធិវសេន ចតុធា, ឯកធា, តិធា, តិធាតិ ឯកធសធា ភេនោ
ហោតិ។ អារុប្បវិចាកញ្ចិ វិប្បយុត្តបច្ចយោ ន ហោតីតិ ឯវមេត្ថ
នានប្បការភេនតោ វិញ្ញាតញ្ចោ វិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិណ្ឌេ បនេត្ថ បញ្ចវេការកវេ ឧប្បន្នំ ចតុភូមកម្មិ កុសលំ អកុសលញ្ច
អត្តនា សមុដ្ឋាបិតចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស សហជាតវិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ
ហោតិ។ ឧប្បាទក្ខណំ បទ អតិក្កមិត្វា បិតិក្ខណំ បត្តស្ស បុរេជាតស្ស
ចតុសមុដ្ឋានិកតិសមុដ្ឋានិករូបកាយស្ស បច្ឆាជាតវិប្បយុត្តបច្ចយេន
បច្ចយោ ហោតិ។ ឯត្ថ ច តិសមុដ្ឋានិកកាយោតិ អាហារសមុដ្ឋានស្ស
អភារតោ ព្រហ្មចារិសដ្ឋានំ កាយោ វេទិតព្ពំ។ កាមាវចររូចាវចរវិចាកំ
បទ បវេត្ថ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស, បដិសន្ធិយំ កដត្តារូបស្ស ច

សហជាតិវិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោ ហោតិ។ លោកុត្តរវិចាកំ
ចិត្តសមុជ្ជានុបស្សេវ។ តិវិធម្មំ បនេតំ បុរេជាតស្ស
ចតុសមុជ្ជានិកតិសមុជ្ជានិកកាយស្ស បច្ឆាជាតិវិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោ។
តេក្ខមកម្មំ កិរិយំ ចិត្តសមុជ្ជានស្ស សហជាតិវិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោ,
បុរេជាតស្ស ចតុសមុជ្ជានិកតិសមុជ្ជានិកកាយស្ស
បច្ឆាជាតិវិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោ។ ធនា បិតេសុ បន រូបេសុ វត្ថុរូបំ
បដិសន្ធិក្ខណោ កាមាវចររូចាវចរវិចាកានំ សហជាតិវិប្បយុត្តបច្ឆយេន
បច្ឆយោ, បវត្តេ ឧប្បជ្ឈមាណំ ចតុក្ខមកកុសលានំ អកុសលានំ
ទ្វិបញ្ញាវិញ្ញាណាវជ្ជានំ តេក្ខមកវិចាកានំ តេក្ខមកកិរិយានញ្ច
បុរេជាតិវិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោ។ ចក្ខាយតនាទីនិ ចក្កវិញ្ញាណាទីនំ
បុរេជាតិវិប្បយុត្តបច្ឆយេន បច្ឆយោតិ ឯវមេត្ត បច្ឆយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតត្តោ
វិនិច្ឆយោតិ។

វិប្បយុត្តបច្ឆយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

២០. អត្ថបច្ឆយនិទ្ទេសវណ្ណានា

២០. អត្ថបច្ឆយនិទ្ទេសេ ចត្តារោ ខន្ធាតិអាទីហិ សហជាតវសេន
អត្ថបច្ឆយោ និទ្ទិដ្ឋោ។ ចក្ខាយតនន្តិអាទីហិ បុរេជាតវសេន។ យំ រូបំ
និស្សរាយាតិ ឯត្ថ សហជាតបុរេជាតវសេន អត្ថបច្ឆយោ និទ្ទិដ្ឋោ។ ឯវមយំ
ចាឡិ សហជាតបុរេជាតានញ្ញោវ អត្ថបច្ឆយានំ វសេន អាគតា។ បញ្ញាវារេ បន
សហជាតំ, បុរេជាតំ, បច្ឆាជាតំ, អាហារំ, ឥន្ទ្រិយន្តិ ឥមេសំ វសេន អាគតត្តា
បច្ឆាជាតអាហារិន្ទ្រិយវសេនាបិ អត្ថបច្ឆយោ លព្ពតិ។ ឥធិ បន
សាវសេសវសេន ទេសនា កតាតិ អយំ តាវេត្ត ចាឡិវណ្ណានា។

អយំ បន អត្ថបច្ចយោ នាម ធុរិយោ - អញ្ញមញ្ញតោ, ន អញ្ញមញ្ញតោ។ តត្ថ
អញ្ញមញ្ញំ តិរិដំ - អរូបំ អរូបេន, រូបំ រូបេន, រូចារូបំ រូចារូបេន។ “ចត្តារោ ខន្ធ
អរូបិនោ” តិ ឯត្ថ ហិ សព្ពចិត្តប្បត្តិវសេន អរូបំ អរូបេន វុត្ថំ។ “ចត្តារោ
មហាក្ខតា” តិ ឯត្ថ សព្ពសន្តតិវសេន រូបំ រូបេន។ “ឌីក្កន្តិក្ខណោ នាមរូប” តិ ឯត្ថ
បដិសន្ធិខន្ធនព្រោវ វត្ថុនោ ច វសេន រូចារូបំ រូចារូបេន វុត្ថំ។ ន អញ្ញមញ្ញម្បិ
តិរិដំ - “អរូបំ រូបស្ស, រូបំ រូបស្ស, រូបំ អរូបស្ស ចិត្តចេតសិកា ធម្មា” តិ ឯត្ថ ហិ
បញ្ចោវោការវសេន អរូបំ រូបស្ស វុត្ថំ។ “មហាក្ខតា ឧបាទារូចាន” តិ ឯត្ថ
សព្ពសន្តតិវសេន រូបំ រូបស្ស។ “ចក្ខាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណាតុយា” តិ អាទិសុ
វត្តារម្មណាវសេន រូបំ អរូបស្ស អត្ថបច្ចយោ តិ វុត្ថំ។

អបិចេស អត្ថបច្ចយោ នាម សង្ខេបតោ ខណត្ថយប្បត្តំ នាមព្រោវ រូបញ្ច,
វត្ថុមាណ បញ្ចក្ខន្ធាតិបិ វត្ថុ វដ្តតិ។ សោ ជាតិភេទតោ
កុសលាកុសលវិចាកកិរិយរូបវសេន បញ្ចធានិដ្ឋតិ។ តត្ថ កុសលោ
សហជាតបច្ឆាជាតវសេន ធុរិយោ ហោតិ, តថា អកុសលោ
វិចាកកិរិយសង្ខតោ ច។ តេសុ កុសលោ កាមាវចរាទិភេទេន ចតុធានិដ្ឋតិ,
អកុសលោ កាមាវចរោវិចាកោ ចតុក្ខមកោ, កិរិយាសង្ខតោ តិក្ខមកោ។
រូបសង្ខតោ អត្ថបច្ចយោ កាមាវចរោវ។ សោ បន សហជាតបុរេជាតវសេន
ធុរិយោ។ តត្ថ បញ្ច វត្ថុនិ អារម្មណានិ ច បុរេជាតានេវ, ហធយវត្ថុ សហជាតំ វា
ហោតិ បុរេជាតំ វា។ បញ្ចាវារេ បន អាគតោ អាហារោ ឥន្ទ្រិយញ្ច
សហជាតាទិភេទំ នលភតីតិ ឯវមេត្ត នាធម្មការភេទតោវិញ្ញាតញ្ចោ
វិនិច្ឆយោ។

ឯវំ ភិន្នេ បនេត្ថ ចតុក្ខមកកុសលោបិ សហជាតោ អត្ថបច្ចយោ
បញ្ចោវោការេ “ឯកោ ខន្ធា តិណ្ណាន្នំ ខន្ធន” តិ អាទិនា នយេន អញ្ញមញ្ញំ

ឧទ្ទានព្រៀវ ចិត្តសមុជ្ជានុបស្ស ច វេបេត្វា បនរូចាវចរកុសលំ អវសេសោ
អារុប្បេ សម្មយុត្តក្ខន្ធានព្រៀវ សហជាតកុសលោ អត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ
ហោតិ។ ចតុក្កមកោ បនេស បញ្ចវេកាវ
ចតុសមុជ្ជានិកតិសមុជ្ជានិកកាយស្ស បច្ឆាជាតោ កុសលោ អត្ថិបច្ឆយេន
បច្ឆយោ ហោតិ។ អកុសលេបិ ឯសេវ នយោ។ សោបិ ហិ បញ្ចវេកាវ
សម្មយុត្តក្ខន្ធានព្រៀវ ចិត្តសមុជ្ជានុបស្ស ច, ចតុវេកាវ
សម្មយុត្តក្ខន្ធានព្រៀវ សហជាតកុសលោ អត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ។
បញ្ចវេកាវ ចតុសមុជ្ជានិកតិសមុជ្ជានិកកាយស្ស បច្ឆាជាតកុសលោ
អត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ។

វិចាកតោ បន កាមាវចររូចាវចរោ អត្ថិបច្ឆយោ និយមេនេវ
បដិសន្ធិក្ខណោ ឧទ្ទានព្រៀវ កដត្តានុបស្ស ច សហជាតត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ។
បរិត្តេ បន សម្មយុត្តក្ខន្ធានព្រៀវ ចិត្តសមុជ្ជានុបស្ស ច
សហជាតត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ, បីតិប្បត្តស្ស
ចតុសមុជ្ជានិកតិសមុជ្ជានិកកាយស្ស បច្ឆាជាតត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ។
អរូចាវចរវិចាកោ បន អារុប្បេ ឧប្បន្នលោកុត្តរវិចាកោ ច អត្តនា
សម្មយុត្តក្ខន្ធានព្រៀវ សហជាតត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ។ បញ្ចវេកាវ
លោកុត្តរវិចាកោ សម្មយុត្តក្ខន្ធានព្រៀវ ចិត្តសមុជ្ជានុបស្ស ច
សហជាតត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ, ចតុសមុជ្ជានិកតិសមុជ្ជានិកកាយស្ស
បច្ឆាជាតត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ។ កិរិយតោ រូចាវចរោ អត្ថិបច្ឆយោ
សម្មយុត្តក្ខន្ធានព្រៀវ ចិត្តសមុជ្ជានុបស្ស ច សហជាតត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ,
ចតុសមុជ្ជានិកតិសមុជ្ជានិកកាយស្ស បច្ឆាជាតត្ថិបច្ឆយេន បច្ឆយោ។
កាមាវចររូចាវចរោ បន អារុប្បេ សម្មយុត្តក្ខន្ធានព្រៀវ, បញ្ចវេកាវ

ចិត្តសមុជ្ជានរូបសម្បត្តិ សហជាតត្តិបច្ចយេន បច្ចយោ,
ចតុសមុជ្ជានិកតិសមុជ្ជានិកកាយស្ស បច្ឆាជាតត្តិ បច្ចយេន បច្ចយោ។

រូបសម្ព័ន្ធតោ បន អត្តិបច្ចយោ សហជាតោ, បុរេជាតោ, អាហារោ, ឥន្ទ្រិយន្តិ
ចតុត្ថិជោ។ តត្ថ សហជាតរូបត្តិបច្ចយោ ចតុសមុជ្ជានវសេន ចតុធា បិតោ។
តត្ថ កម្មសមុជ្ជានោ ឯកំ មហាក្ខតំ តិណ្ណាន្នំ មហាក្ខតានំ, តីណិ ឯកស្ស, ទ្វេ
ទ្ធិន្នំ, មហាក្ខតា ឧបាធារូចានន្តិ ឯវំ សហជាតត្តិបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ។
បដិសន្ធិកូលោ វត្ថុរូបំ កាមាវចររូចាវចរវិចាកកូន្នានំ សហជាតត្តិបច្ចយេន
បច្ចយោ ហោតិ។ តេសម្បិ តិសមុជ្ជានិករូបំ ឯកំ មហាក្ខតំ តិណ្ណាន្នំ
មហាក្ខតានំ, តីណិ ឯកស្ស, ទ្វេ ទ្ធិន្នំ, មហាក្ខតា ឧបាធារូចានន្តិ ឯវំ
សហជាតត្តិបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ។ បុរេជាតត្តិបច្ចយោ បន
វត្ថុបុរេជាតអារម្មណបុរេជាតវសេន ធុរិជោ ហោតិ។ សោ ធុរិជោបិ ហេដ្ឋា
បុរេជាតបច្ចយេ វុត្តនយេនេវ យោជេត្វា គហេតត្តោ។ អាហារត្តិបច្ចយោបិ
ហេដ្ឋា កតធុរិ កាហារបច្ចយេ យោជិតនយេនេវ យោជេតត្តោ។ ឥធម បនេស
អត្ថនោ អនិរុទ្ធកូលោ បច្ចយភាវេន អត្តិបច្ចយោតិ វុត្តោ។ រូបជីវិតិន្ទ្រិយម្បិ
ហេដ្ឋា ឥន្ទ្រិយបច្ចយេ រូបជីវិតិន្ទ្រិយយោជនាយំ វុត្តនយេនេវ យោជេតត្តោ។ ឥធម
បនេតម្បិ អត្ថនោ អនិរុទ្ធកូលាយេវ បច្ចយភាវេន អត្តិបច្ចយោតិ វុត្តន្តិ
ឯវមេត្ត បច្ចយុប្បន្នតោបិ វិញ្ញាតត្តោ វិនិច្ឆយោតិ។

អត្តិបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណាន។

២២. នត្តិបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណាន

២២. នត្តិបច្ចយនិទ្ទេស សមនន្តរនិរុទ្ធាតិ អញ្ញេន ចិត្តប្បាទេន អនន្តរិកា
ហុត្វា សមនន្តរនិរុទ្ធា។ បដុប្បន្នានន្តិ បច្ចុប្បន្នានំ។ ឥមិនា នត្តិបច្ចយស្ស

ឱកាសទានជ្ជន ឆន្ទៈបច្ចយភារំ សាធម៌។ បុរិមេសុ ហិ និរោធសេន បដិមាដំ
បវត្តនោកាសំ អនេន្តេសុ តេសំ បដុប្បន្នភារោ ន សិយាតិ អយមេត្ត
ចាឡិវណ្ណានា។ សេសំ សព្វំ អនន្តរបច្ចយេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ធំ។
បច្ចយលក្ខណមេវ ហេតុ នាដំ, បច្ចយាដំ បន បច្ចយុប្បន្នានញ្ច នាណករណំ
ឆន្ទៈ។ កេវលំ បន តត្ថ “ចក្កវិញ្ញាណធាតុ តំសម្បយុត្តកា ច ធម្មា
មនោធាតុយា” តិអាទិនា នយេន បច្ចយា ច បច្ចយុប្បន្នា ច សរូបតោ ធស្សិតា។
ឥធម បន “សមនន្តរនិរុទ្ធា ចិត្តចតសិកា ធម្មា បដុប្បន្នាដំ ចិត្តចតសិកាដំ
ធម្មាន” ត្ថិ សព្វេបិ តេ និរោធិប្បាទសេន សាមញ្ញតោ ធស្សិតាតិ។

ឆន្ទៈបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

២៣. វិគតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

២៣. វិគតបច្ចយនិទ្ទេសេ សមនន្តរវិគតាតិ សមនន្តរមេវ វិគតា។ ឥមិនា
វិគតបច្ចយស្ស វិគតមាណភារេនេវ បច្ចយភារំ ធស្សិតិ។ ឥតិ ឆន្ទៈបច្ចយស្ស ច
ឥមស្ស ច ព្យញ្ញនមត្តយេវ នាដន្តំ, ន អត្ថតិ។

វិគតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

២៤. អវិគតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា

២៤. អវិគតបច្ចយនិទ្ទេសេ ចត្តារោ ខន្ធាតិអាទីដំ សព្វាការេន
អត្ថិបច្ចយនិទ្ទេសេ វុត្តនយេនេវ អត្តោ វេទិតព្វោ។ ឥមស្សបិ ហិ បច្ចយស្ស
អត្ថិបច្ចយេន សន្ធិ ព្យញ្ញនមត្តយេវ នាដន្តំ, ន អត្ថតិ។

អវិគតបច្ចយនិទ្ទេសវណ្ណានា។

បច្ចយនិទ្ទេសបកិណ្ណកវិនិច្ឆយកថា

ឥនានិ វរំ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសតោ ទស្សិតេសុ ឥមេសុ ចតុវិសតិយា បច្ចយេសុ
ញ្ញាណាចារស្សវិសទការត្ថំ អនេកធម្មានំ ឯកបច្ចយភាវតោ, ឯកធម្មស្ស
អនេកបច្ចយភាវតោ, ឯកបច្ចយស្ស អនេកបច្ចយភាវតោ,
បច្ចយសភាគតោ, បច្ចយវិសភាគតោ, យុគឡកតោ, ជនកាជនកតោ,
សត្តជ្ជានិកាសត្តជ្ជានិកតោ, រូបំ រូបស្សាតិអាទិវិកប្បតោ, ភវភេទតោតិ
ឥមេសំ ទសន្នំ បទានំ វសេន បកិណ្ណកវិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ញោ។ តត្ថ
អនេកធម្មានំ ឯកបច្ចយភាវតោតិ ឯតេសុ ហិ បេត្វា កម្មបច្ចយំ
អវសេសេសុ តេវិសតិយា បច្ចយេសុ អនេកធម្មា ឯកតោ បច្ចយា ហោតិ។
កម្មបច្ចយោ បន ឯកោ ចេតនាធម្មាយោវាតិ វរំ តាវេត្ថ អនេកធម្មានំ
ឯកបច្ចយភាវតោវិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ញោ។

ឯកធម្មស្ស អនេកបច្ចយភាវតោតិ ហេតុបច្ចយេ តាវ អមោហោ ឯកោ
ធម្មោ។ សោ បុរេជាតកម្មាហារឈានបច្ចយោវ ន ហោតិ, សេសានំវិសតិយា
បច្ចយានំ វសេន បច្ចយោ ហោតិ។ អលោកាទោសា ឥន្ទ្រិយមគ្គបច្ចយាបិ ន
ហោតិ, សេសានំ អជ្ឈាវសន្នំ បច្ចយានំ វសេន បច្ចយា ហោតិ។ លោកមោហា
វិចាកបច្ចយាបិ ន ហោតិ, សេសានំ សត្តវសន្នំ បច្ចយានំ វសេន បច្ចយា ហោតិ។
ទោសោ អធិបតិបច្ចយោបិ ន ហោតិ, សេសានំ សោឡវសន្នំ បច្ចយានំ វសេន
បច្ចយោ ហោតិ។ អារម្មណបច្ចយេ រូចាយតនំ ចក្កុវិញ្ញាណាធាតុយា
អារម្មណបុរេជាតអត្ថិអវិគតវសេន ចតុដា បច្ចយោ; តថា មនោធាតុយា
អហេតុកមនោវិញ្ញាណាធាតុយា ច។ សហេតុកាយ បន
អារម្មណាធិបតិអារម្មណ្ឌបនិស្សយវសេនាបិ បច្ចយោ ហោតិ។ ឥមិនា នយេន
សញ្ញេសំ អារម្មណបច្ចយធម្មានំ អនេកបច្ចយភាវោ វេទិតញ្ញោ។

អធិបតីបច្ច័យ អារម្មណ៍អធិបតីនោ អារម្មណ៍បច្ច័យ វុត្តនយេនេវ
អនេកបច្ច័យភារោ វេទិតញោ។ សហជាតាធិបតីសុវីរមសា អមោហាហេតុវិយ
វីសតិធា បច្ច័យោ ហោតិ។ ធនោ
ហេតុបុរេជាតកម្មអាហារាវុត្តិយឈានមគ្គបច្ច័យោ ន ហោតិ, សេសានំ
សត្តរសន្នំ បច្ច័យានំ វសេន បច្ច័យោ ហោតិ។ ចិត្តំ
ហេតុបុរេជាតកម្មឈានមគ្គបច្ច័យោ ន ហោតិ, សេសានំ ឯក្ខនវីសតិយា
បច្ច័យានំ វសេន បច្ច័យោ ហោតិ។ វិរិយំ
ហេតុបុរេជាតកម្មាហារាវឈានបច្ច័យោ ន ហោតិ, សេសានំ ឯក្ខនវីសតិយា
វសេន បច្ច័យោ ហោតិ។

អនន្តរបច្ច័យ “ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ” តិអាទិនា នយេន វុត្តេសុ ចត្វសុ ខន្ធសុ
វេទនាក្ខន្ធា ហេតុបុរេជាតកម្មាហារាវមគ្គបច្ច័យោ ន ហោតិ, សេសានំ
ឯក្ខនវីសតិយា វសេន បច្ច័យោ ហោតិ។ សញ្ញាក្ខន្ធា វុត្តិយឈានបច្ច័យោ បិ
ន ហោតិ, សេសានំ សត្តរសន្នំ វសេន បច្ច័យោ ហោតិ។ សង្ខារក្ខន្ធា ហេតុ
ហេតុបច្ច័យ វុត្តនយេន, ធន្នវិរិយានិ អធិបតីបច្ច័យ វុត្តនយេនេវ បច្ច័យា
ហោតិ។ ជស្សោ ហេតុបុរេជាតកម្មវុត្តិយឈានមគ្គបច្ច័យោ ន ហោតិ,
សេសានំ អជ្ឈារសន្នំ វសេន បច្ច័យោ ហោតិ។ ចេតនា
ហេតុបុរេជាតវុត្តិយឈានមគ្គបច្ច័យោ ន ហោតិ។ សេសានំ ឯក្ខនវីសតិយា
វសេន បច្ច័យោ ហោតិ។ វិតក្កោ ហេតុបុរេជាតកម្មាហារាវុត្តិយបច្ច័យោ ន
ហោតិ, សេសានំ ឯក្ខនវីសតិយា វសេន បច្ច័យោ ហោតិ។ វិចារោ
មគ្គបច្ច័យោ បិ ន ហោតិ, សេសានំ អជ្ឈារសន្នំ វសេន បច្ច័យោ ហោតិ។ បីតិ
តេសញ្ញាវ វសេន បច្ច័យោ ហោតិ។ ចិត្តកក្កតា
ហេតុបុរេជាតកម្មាហារាវបច្ច័យោ ន ហោតិ, សេសានំ វីសតិយា វសេន បច្ច័យោ
ហោតិ។ សង្ខារហេតុបុរេជាតកម្មាហារាវឈានមគ្គបច្ច័យោ ន ហោតិ, សេសានំ

អដ្ឋារសន្នំ វសេន បច្ឆយោ ហោតិ។ សតិ តេហិ ចេវ មគ្គបច្ឆយេន ចាតិ
ឯក្ខន្ធវិសតិយា វសេន បច្ឆយោ ហោតិ។ ជីវិតិន្ទ្រិយំ សទ្ធាយ វុត្តានំ អដ្ឋារសន្នំ
វសេន បច្ឆយោ ហោតិ។ ហិរេត្តប្បំ តតោ ឥន្ទ្រិយបច្ឆយំ អបនេត្វា សេសានំ
សត្តរសន្នំ វសេន បច្ឆយោ ហោតិ។ តថា កាយបស្សន្ធាធិនិ យុគឡ កានិ,
យេវាបនកេសុ អធិមាភូមនសិការតត្រមជ្ឈត្តតា ករុណាមុទិតា ច។
វិរតិយោ បន តេហិ ចេវ មគ្គបច្ឆយេន ចាតិ អដ្ឋារសធា បច្ឆយោ ហោតិ។
មិច្ឆាធិដ្ឋិ តតោ វិចាកបច្ឆយំ អបនេត្វា សត្តរសធា, មិច្ឆាវាចាកម្មន្តាជីវា
តេហិ ចេវ កម្មាហារបច្ឆយេហិ ចាតិ ឯក្ខន្ធវិសតិធា។ អហិរិកំ អនោត្តប្បំ
មាណោ ជិនំ មិទ្ធិ ឧទ្ធិ ធូន្តិ ឥមេ

ហេតុបុរេជាតកម្មវិចាកាហារិន្ទ្រិយឈានមគ្គបច្ឆយោ ន ហោតិ, សេសានំ បន
សោឡសន្នំ បច្ឆយានំ វសេន បច្ឆយោ ហោតិ។ វិចិត្តិច្ឆាឥស្សមច្ឆិយកុក្កុទ្ធានិ
តតោ អធិបតិបច្ឆយំ អបនេត្វា បន្ទរសធាវិញ្ញាណក្ខន្ធស្ស។ អធិបតិបច្ឆយេ
វុត្តនយេនេវ អនេកបច្ឆយភារោ វេទិតញោ។ សមនន្តរបច្ឆយេបិ ឯសេវ នយោ។

សហជាតបច្ឆយេ ចត្វសុ តាវ ខន្ធសុ ឯកេកស្ស ធម្មស្ស
អនេកបច្ឆយភារោ វុត្តនយេនេវ វេទិតញោ។ ចត្តារិ មហាភូតានិ
អារម្មណាអារម្មណាធិបតិសហជាតអញ្ញាមញ្ញនិស្សយឧបនិស្សយបុរេជាតអ
ត្តិអវិគតវសេន នវធា បច្ឆយោ ហោតិ។ ហធិយវត្ថុ តេសញ្ជោវិប្បយុត្តស្ស ច
វសេន ធនធា បច្ឆយោ ហោតិ។ អញ្ញាមញ្ញបច្ឆយេ អបុព្វំ នត្តិ។ និស្សយបច្ឆយេ
ចក្ខាយតនាធិនិ

អារម្មណាអារម្មណាធិបតិនិស្សយឧបនិស្សយបុរេជាតឥន្ទ្រិយវិប្បយុត្តអត្តិអ
វិគតវសេន នវធា បច្ឆយោ ហោតិ។ ឧបនិស្សយេ អបុព្វំ នត្តិ។ បុរេជាតបច្ឆយេ
រូបសធុកន្ធរសាយតនាធិ

អារម្មណាអារម្មណាធិបតិឧបនិស្សយបុរេជាតអត្តិអវិគតវសេន ធនធា បច្ឆយោ

ហោត្តិ។ ឯត្ថកមេវេត្ថ អបុព្វំ។ បច្ឆាជាតាធីសុ អបុព្វំ នត្ថិ។ អាហារបច្ចយេ
កតឡី កាហារោ

អារម្មណាអារម្មណាធិបតិឧបនិស្សយអាហារអត្ថិអវិគតាវសេន ធនា បច្ចយោ
ហោតិ។ ឥន្ទ្រិយាធីសុ អបុព្វំ នត្ថិ។ ឯវេមេត្ថ ឯកធម្មស្ស
អនេកបច្ចយភាវតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

ឯកបច្ចយស្ស អនេកបច្ចយភាវតោតិ ហេតុបច្ចយាធីសុ យស្ស កស្សចិ
ឯកស្ស បច្ចយស្ស យេនាការេន យេនត្ថេន យោ បច្ចយុប្បន្នានំ បច្ចយោ
ហោតិ, តំ អាការំ តំ អត្ថំ អវិជហិត្វាវ អញ្ជោហិបិ យេហាការេហិ យេហិ
អត្ថេហិ សោ តស្មិញ្ជោវ ខណោ តេសំ ធម្មានំ អនេកបច្ចយភាវំ គច្ឆតិ, តតោ
អនេកបច្ចយភាវតោ តស្ស វិនិច្ឆយោ វេទិតញ្ចោតិ អត្ថោ។ សេយ្យចិទំ -
អមោហោ ហេតុបច្ចយោ, សោ ហេតុបច្ចយត្ថំ អវិជហិត្វោវ
អធិបតិសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយវិចាកឥន្ទ្រិយមគ្គសម្បយុត្តវិប្បយុត្តអត្ថិ
អវិគតានំ វសេន អបរេហិបិ ឯកាទសហាការេហិ អនេកបច្ចយភាវំ គច្ឆតិ។
អលោកាទោសា តតោ អធិបតិឥន្ទ្រិយមគ្គបច្ចយេ តយោ អបនេត្វា សេសានំ
វសេន អនេកបច្ចយភាវំ គច្ឆន្តិ។ ឥទំវិចាកហេតុសុយេវ លព្ពតិ,
កុសលកិរិយេសុ បនវិចាកបច្ចយតា បរិហាយតិ។ លោកទោសមោហា តេ
តយោវិចាកញ្ចោតិ ចត្តារោ អបនេត្វា សេសានំ វសេន អនេកបច្ចយភាវំ
គច្ឆន្តិ។

អារម្មណបច្ចយោ តំ អារម្មណបច្ចយត្ថំ អវិជហិត្វោវ
អារម្មណាធិបតិនិស្សយឧបនិស្សយបុរេជាតវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ វសេន
អបរេហិបិ សត្តហាការេហិ អនេកបច្ចយភាវំ គច្ឆតិ។ អយមេត្ថ
ឧក្កជ្ជបរិច្ឆេទោ, អរូបធម្មានំ បន អតីតាវាគតានំ វា រូបធម្មានំ

អារម្មណ៍បច្ចុប្បន្នភាព សតិ អារម្មណ៍ធម៌សតិអារម្មណ៍បន្តិចនិចស្របមត្តញ្ញោវ ឧត្តរ
លត្តតិ។ អធិបតិបច្ច័យ វិមំសា អមោហាសទិសា។ ឆន្ទោ អធិបតិបច្ច័យោ
អធិបតិបច្ច័យត្ថំ អវិជហន្តោវ
សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយវិចាកសម្បយុត្តវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ វសេន
អបរេហិមិ អជ្ជហាការេហិ អនេកបច្ច័យការំ គច្ឆតិ។ វិរិយំ តេសញ្ញោវ
ឥន្ទ្រិយមគ្គបច្ច័យានញ្ញាតិ ឥមេសំ វសេន អបរេហិមិ ធនហាការេហិ
អនេកបច្ច័យការំ គច្ឆតិ។ ចិត្តំ តតោ មគ្គបច្ច័យំ អបនេត្វា អាហារបច្ច័យំ
បក្ខិមិត្វា ឥមេសំ វសេន អធិបតិបច្ច័យតោ ឧត្តរ ធនហាការេហិ
អនេកបច្ច័យការំ គច្ឆតិ។ អារម្មណ៍ធម៌សតិ នោ បន ហេជ្ជា អារម្មណ៍បច្ច័យ
វុត្តនយេនេវ អនេកបច្ច័យភារោ វេទិតញ្ញោ។

អនន្តរសមនន្តរបច្ច័យា អនន្តរសមនន្តរបច្ច័យត្ថំ អវិជហន្តោវ
ឧបនិស្សយកម្មអាសេវននត្ថិវិគតានំ វសេន អបរេហិមិ បញ្ចហាការេហិ
អនេកបច្ច័យការំ គច្ឆតិ។ អរិយមគ្គចេតនាយេវ ចេត្ត កម្មបច្ច័យតំ លភតិ, ន
សេសធម្មា។ សហជាតបច្ច័យោ សហជាតបច្ច័យត្ថំ អវិជហន្តោវ
ហេតុអធិបតិអញ្ញមញ្ញនិស្សយកម្មវិចាកអាហារឥន្ទ្រិយឈានមគ្គសម្បយុ
ត្តវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ វសេន អបរេហិ ចុទ្ធសហាការេហិ
អនេកបច្ច័យការំ គច្ឆតិ។ អយម្មិ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទោ វត្ថុសហជាតាធីនំ បន
វសេនេត្ត ហេតុបច្ច័យាធីនំ អភារោមិ វេទិតញ្ញោ។ អញ្ញមញ្ញបច្ច័យេមិ ឯសេវ
នយោ។

និស្សយបច្ច័យោ និស្សយបច្ច័យត្ថំ អវិជហន្តោវ ចតុវិសតិយា បច្ច័យេសុ
អត្តនោ និស្សយបច្ច័យត្តញ្ញោវ
អនន្តរសមនន្តរបច្ច័យាជាតអាសេវននត្ថិវិគតបច្ច័យេ ច ឆ អបនេត្វា សេសានំ

វសេន អបរេហិមិ សត្តរសហាការេហិ អនេកបច្ចយភារំ គច្ឆតិ។ អយម្មិ
ឧក្កជ្ជបរិច្ឆេទោ វត្ថុនិស្សយាធិនំ បន វសេនេត្ថ ហេតុបច្ចយាធិនំ អាភារោមិ
វេទិតញោ។

ឧបនិស្សយបច្ចយេ អារម្មណ្ឌបនិស្សយោ អារម្មណាធិបតិសទិសោ។
អនន្តរបនិស្សយោ អនន្តរបនិស្សយបច្ចយត្ថំ អវិជហន្តោ
អនន្តរសមនន្តរកម្មអាសេវននត្ថិវិគតានំ វសេន អបរេហិមិ ធម្មាការេហិ
អនេកបច្ចយភារំ គច្ឆតិ។ អរិយមគ្គចេតនាយេវ ចេត្ត កម្មបច្ចយតំ លភតិ, ន
សេសធម្មា។ បកត្វបនិស្សយោ បកត្វបនិស្សយោវ។ បុរេជាតបច្ចយោ
អត្តនោ បុរេជាតបច្ចយត្ថំ អវិជហន្តោ
អារម្មណាអារម្មណាធិបតិនិស្សយឧបនិស្សយឥន្ទ្រិយវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ
វសេន អបរេហិមិ អជ្ជហាការេហិ អនេកបច្ចយភារំ គច្ឆតិ។ អយម្មិ
ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសោ អារម្មណបុរេជាតេ បនេត្ថ និស្សយឥន្ទ្រិយវិប្បយុត្តបច្ចយតា
នលព្ពតិ។ ឥតោ ឧត្តរិមិ លព្ពមានាលព្ពមានំ វេទិតព្ពំ។ បច្ឆាជាតបច្ចយោ
អត្តនោ បច្ឆាជាតបច្ចយភារំ អវិជហន្តោ វិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ វសេន
អបរេហិមិ ឥហាការេហិ អនេកបច្ចយភារំ គច្ឆតិ។ អាសេវនបច្ចយោ
អាសេវនបច្ចយត្ថំ អវិជហន្តោ អនន្តរសមនន្តរឧបនិស្សយនត្ថិវិគតានំ វសេន
អបរេហិមិ បញ្ចហាការេហិ អនេកបច្ចយភារំ គច្ឆតិ។

កម្មបច្ចយោ កម្មបច្ចយត្ថំ អវិជហន្តោ ឯកក្ខណ៍កោ តាវ
សហជាតអញ្ញាមញ្ញនិស្សយវិចាកអាហារសម្មយុត្តវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ
វសេន អបរេហិមិ នវហាការេហិ អនេកបច្ចយភារំ គច្ឆតិ។ នាណក្ខណ៍កោ
ឧបនិស្សយអនន្តរសមនន្តរនត្ថិវិគតានំ វសេន អបរេហិមិ បញ្ចហាការេហិ
អនេកបច្ចយភារំ គច្ឆតិ។ វិចាកបច្ចយោវិចាកបច្ចយត្ថំ អវិជហន្តោ

ហេតុអ្វីបានជាសហគមន៍មនុស្សយល់ច្រឡំថា កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន
យុវជនវិបល្លាសកម្មភាពអន្តរជាតិ វិសេស អបរេហ៍ បុគ្គលិកកាតាបាលី
អនុវត្តបច្ចេកវិទ្យា គន្លឹះ។ អាហារបច្ចេកវិទ្យា កម្មវិធី កាតាបាលី អាហារ
អាហារបច្ចេកវិទ្យា អន្តរជាតិ វិសេស អបរេហ៍ បុគ្គលិកកាតាបាលី
អនុវត្តបច្ចេកវិទ្យា គន្លឹះ។ សេស តាម អាហារបច្ចេកវិទ្យា អន្តរជាតិ
យុវជន

អនុវត្តបច្ចេកវិទ្យា កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន យុវជនវិបល្លាសកម្មភាព
អន្តរជាតិ វិសេស អបរេហ៍ បុគ្គលិកកាតាបាលី អនុវត្តបច្ចេកវិទ្យា
គន្លឹះ។

កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន យុវជនវិបល្លាសកម្មភាព កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន
និស្សិតវិបល្លាសកម្មភាពអន្តរជាតិ វិសេស អបរេហ៍ បុគ្គលិកកាតាបាលី
អនុវត្តបច្ចេកវិទ្យា គន្លឹះ។ រូបវន្តកម្មវិធីសង្គមសម្បទាន កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន
អន្តរជាតិ វិសេស អបរេហ៍ បុគ្គលិកកាតាបាលី អនុវត្តបច្ចេកវិទ្យា គន្លឹះ។
អនុវត្តបច្ចេកវិទ្យា កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន យុវជនវិបល្លាសកម្មភាព
កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន យុវជនវិបល្លាសកម្មភាព កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន
និស្សិតវិបល្លាសកម្មភាពអន្តរជាតិ វិសេស អបរេហ៍ បុគ្គលិកកាតាបាលី
អនុវត្តបច្ចេកវិទ្យា គន្លឹះ។ យុវជនវិបល្លាសកម្មភាព កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន
យុវជនវិបល្លាសកម្មភាព កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន យុវជនវិបល្លាសកម្មភាព

សហគមន៍មនុស្សយល់ច្រឡំថា កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន យុវជនវិបល្លាសកម្មភាព
អន្តរជាតិ វិសេស អបរេហ៍ បុគ្គលិកកាតាបាលី អនុវត្តបច្ចេកវិទ្យា គន្លឹះ។
មគ្គុទ្ទេសក៍ មគ្គុទ្ទេសក៍ អន្តរជាតិ វិសេស អបរេហ៍ បុគ្គលិកកាតាបាលី
ហេតុអ្វីបានជាសហគមន៍មនុស្សយល់ច្រឡំថា កម្មវិធីសង្គមសម្បទាន
អនុវត្តបច្ចេកវិទ្យា គន្លឹះ។

សម្បយុត្តបច្ចយោ សម្បយុត្តបច្ចយត្ថំ អវិជហន្តោ យថានុរូបំ
ហេតុអធិបតិសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយកម្មវិចាកអាហារឥន្ទ្រិយឈានម
គ្គអត្ថិអវិគតានំ វសេន អបរេហិមិ តេរសហាការេហិ អនេកបច្ចយភារំ
គច្ឆតិ។ វិប្បយុត្តបច្ចយោ វិប្បយុត្តបច្ចយត្ថំ អវិជហន្តោ
អនន្តរសមនន្តរអាសេវនសម្បយុត្តនត្ថិវិគតសម្ព័ន្ធាតេ ធន បច្ចយេ អបនេត្វា
សេសានំ វសេន យថានុរូបំ អបរេហិមិ សត្តរសហាការេហិ អនេកបច្ចយភារំ
គច្ឆតិ។ តត្ថ រូបស្ស ច អរូបស្ស ច បច្ចយវិភាកោ វេទិតញ្ចោ។ អត្ថិបច្ចយោ
អត្ថិបច្ចយត្ថំ អវិជហន្តោ អនន្តរសមនន្តរអាសេវននត្ថិវិគតសម្ព័ន្ធាតេ បញ្ច
បច្ចយេ អបនេត្វា សេសានំ វសេន យថានុរូបំ អបរេហិ អជ្ឈារសហាការេហិ
អនេកបច្ចយភារំ គច្ឆតិ។ នត្ថិបច្ចយវិគតបច្ចយា អនន្តរបច្ចយសធិសា។
អវិគតបច្ចយោ អត្ថិបច្ចយសធិសោយេវាតិ ឯវមេត្ត ឯកបច្ចយស្ស
អនេកបច្ចយភារំតោមិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

បច្ចយសភាគតោតិ ឯតេសុ ហិ ចតុវិសតិយា បច្ចយេសុ
អនន្តរសមនន្តរអនន្តរុបនិស្សយអាសេវននត្ថិវិគតា សភាគា, តថា
អារម្មណអារម្មណាធិបតិអារម្មណូបនិស្សយាតិ ឥមិនា ឧទាយេនេត្ត
បច្ចយសភាគតោមិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

បច្ចយវិសភាគតោតិ បុរេជាតបច្ចយោ បនេត្ត បច្ឆាជាតបច្ចយេន
វិសភាកោ, តថា សម្បយុត្តបច្ចយោ វិប្បយុត្តបច្ចយេន, អត្ថិបច្ចយោ
នត្ថិបច្ចយេន, វិគតបច្ចយោ អវិគតបច្ចយេនាតិ ឥមិនា ឧទាយេនេត្ត
បច្ចយវិសភាគតោមិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

យុកឡកតោតិ ឯតេសុ ច អត្ថសវិក្ខតាយ, សទ្ទសវិក្ខតាយ,
កាលបដិបក្ខតាយ, ហេតុផលតាយ, អញ្ញមញ្ញបដិបក្ខតាយាតិ ឥមេហិ

ការណែនាំ យុគឡ កតោវិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។ អនន្តរសមនន្តរា ហិ
អត្ថសិក្ខតាយ ឯកំ យុគឡកំ នាម; និស្សយ្យបនិស្សយា សទ្ធសិក្ខតាយ,
បុរេជាតបច្ឆាជាតា កាលបដិបក្ខតាយ, កម្មបច្ចយវិចាកបច្ចយា
ហេតុផលតាយ, សម្មយុត្តវិប្បយុត្តបច្ចយា អញ្ញមញ្ញបដិបក្ខតាយ ឯកំ
យុគឡកំ នាម, តថា អត្ថិនត្ថិបច្ចយា, វិគតាវិគតបច្ចយា ចាតិ ឯវមេត្ត
យុគឡកតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។ ជនកាជនកតោតិ ឯតេសុ ច
អនន្តរសមនន្តរានន្តរុបនិស្សយបកត្វបនិស្សយាសេវនបច្ចយា
នាណក្ខណ៌កោ, កម្មបច្ចយោ, នត្ថិវិគតបច្ចយាតិ ឥមេ បច្ចយា ជនកាយេវ, ន
អជនកា។ បច្ឆាជាតបច្ចយោ កេវលំ ឧបត្ថម្ភកាយេវ, ន ជនកា។ សេសា
ជនកា ច អជនកា ច ឧបត្ថម្ភកា ចាតិ អត្ថោ។ ឯវមេត្ត ជនកាជនកតោបិ
វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

សត្តជ្ជានិកាសត្តជ្ជានិកតោតិ ឯតេសុ ច

សហជាតនិស្សយអត្ថិអវិគតបច្ចយា សត្តជ្ជានិកា នាម, សព្ពេសំ សង្ខតានំ
រូបារូបធម្មានំ វេទក្ខតា ការណាភូតាតិ អត្ថោ។ ឯតេហិវិនា ឧប្បជ្ឈមាណោ
ឯកធម្មាបិ នត្ថិតិ។

អារម្មណអារម្មណាធិបតិអនន្តរសមនន្តរានន្តរុបនិស្សយបកត្វបនិស្សយា
សេវនសម្មយុត្តនត្ថិវិគតបច្ចយា អសត្តជ្ជានិកា នាម។ ន សព្ពេសំ
រូបារូបធម្មានំ វេទក្ខតា, អរូបក្ខន្ធនញ្ញោវេ បន វេទក្ខតា ការណាភូតាតិ
អត្ថោ។ អរូបធម្មាយេវ ហិ ឯតេហិ ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន រូបធម្មា។ បុរេជាតបច្ឆាជាតាបិ
អសត្តជ្ជានិកា អរូបរូបាធនញ្ញោវេ យថាក្កមេន បច្ចយភាវតោ។ វុត្តាវសេសាបិ
ឯកច្ឆានំ រូបារូបធម្មានំ ឧប្បត្តិហេតុតោ ន សត្តជ្ជានិកាតិ ឯវមេត្ត
សត្តជ្ជានិកា សត្តជ្ជានិកតោបិ វិញ្ញាតញ្ចោវិនិច្ឆយោ។

រូបំ រូបស្សាតិអាទិវិកប្បតោតិ ឯតេសុ ច ចតុវិសតិយា បច្ឆយេសុ
ឯកបច្ឆយោបិ ឯកន្តេន រូបមេវ ហុត្វា រូបស្សេវ បច្ឆយោ នាម នត្ថិ, ឯកន្តេន
បន រូបំ ហុត្វា អរូបស្សេវ បច្ឆយោ នាម អត្ថិ។ កតរោ បនេសោតិ?
បុរេជាតបច្ឆយោ។ បុរេជាតបច្ឆយោ ហិ ឯកន្តេន រូបមេវ ហុត្វា អរូបស្សេវ
បច្ឆយោ ហោតិ។ ឯកន្តេន រូបមេវ ហុត្វា រូបា រូបស្សេវ បច្ឆយោ នាមាតិបិ នត្ថិ,
ឯកន្តេន បន អរូបំ ហុត្វា អរូបស្សេវ បច្ឆយោ នាម អត្ថិ។ កតរោ បនេសោតិ?
អនន្តរសមនន្តរអាសេវនសម្មយុត្តនត្ថិវិកតវសេន ធម្មិជោ។ សោ ហិ សញ្ញាបិ
ឯកន្តេន អរូបមេវ ហុត្វា អរូបស្សេវ បច្ឆយោ ហោតិ។ ឯកន្តេន អរូបមេវ
ហុត្វាបិ ឯកន្តេន រូបស្សេវ បច្ឆយោ នាមាតិបិ អត្ថិ។ កតរោ បនេសោតិ?
បច្ឆាជាតបច្ឆយោ។ សោ ហិ ឯកន្តេន អរូបំ ហុត្វា រូបស្សេវ បច្ឆយោ ហោតិ;
ឯកន្តេន បន អរូបធម្មាវ ហុត្វា រូបា រូបា បច្ឆយោបិ អត្ថិ។ កតរោ
បនេសោតិ? ហេតុកម្មវិចាកយានមគ្គវសេន បញ្ចវិជោ។ សោ ហិ សញ្ញាបិ
ឯកន្តេន អរូបមេវ ហុត្វា រូបធម្មានំ អរូបធម្មានម្មិ បច្ឆយោ ហោតិ។ ឯកន្តេន
បន រូបា រូបមេវ ហុត្វា រូបស្សេវ បច្ឆយោ នាមាតិបិ នត្ថិ, អរូបស្សេវ បន
ហោតិ។ កតរោ បនេសោតិ? អារម្មណបច្ឆយោ ចេវ ឧបនិស្សយបច្ឆយោ ច។
ឥនធិញ្ញំ ធូយំ ឯកន្តេន រូបា រូបមេវ ហុត្វា អរូបស្សេវ បច្ឆយោ ហោតិ។ ឯកន្តេន
រូបា រូបមេវ ហុត្វា បន រូបា រូបស្សេវ បច្ឆយោ នាមាតិបិ អត្ថិ។ កតរោ
បនេសោតិ?
អធិបតិសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយអាហារឥន្ទ្រិយវិប្បយុត្តអត្ថិអវិកតវសេ
ន នវិជោ។ សោ ហិ សញ្ញាបិ ឯកន្តេន រូបា រូបមេវ ហុត្វា រូបា រូបស្សេវ បច្ឆយោ
ហោតីតិ វរមេត្ត រូបំ រូបស្សាតិអាទិវិកប្បតោតិ វិញ្ញាតញ្ញវិនិច្ឆយោ។

ភវកេនតោតិ ឥមេសុ បន ចតុវិសតិយា បច្ឆយេសុ បញ្ចវោការភវេ តាវ ន
កោចិ បច្ឆយោ នលត្តតិ នាម។ ចតុវោការភវេ បន តយោ

បុរេជាតបច្ឆាជាតវិប្បយុត្តបច្ឆយេ អបនេត្វា សេសា ឯកវីសតិមេវ លព្ពន្ធិ។
ឯកវោការកវេ សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយ កម្មុស្ត្រិយអត្ថិអវិគតវសេន
សត្តវ លព្ពន្ធិ។ ពាហិវេ បន អនិទ្ធិយពទ្ធរូបេ
សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយអត្ថិអវិគតវសេន បញ្ចេវ លព្ពន្ធិតិ ឯវមេត្ត
កវកេនតោបិ វិញ្ញាតញ្ញា វិនិច្ឆយោតិ។

បច្ឆយនិទ្ទេសវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បុច្ឆាវារោ

១. បច្ឆយានុលោមវណ្ណានា

ឯវំ អនុលោមបដ្ឋានាទីសុ តិកបដ្ឋានាទីវសេន
ចតុវីសតិសមន្តបដ្ឋានសមោធានេ បដ្ឋានមហាបកវលោ យេ តិកាធម្មោ
និស្សយ និទ្ធិដ្ឋត្តា ឯតំ តិកបដ្ឋានំ, ទុកបដ្ឋានំ...បេ... ទុកទុកបដ្ឋានន្តិ វុត្តំ។ តេ
អនាមសិក្ខា យេសំ បច្ឆយានំ វសេន តេ តិកាធម្មោ វិភត្តា, តេ បច្ឆយេ ឯវំ
តាវ ឥមិនា មាតិកានិក្ខេបបច្ឆយវិភត្តសម្ពាទេន វារេន ឧទ្ទេសតោ ច
និទ្ទេសតោ ច ធស្សេត្វា, ឥនាទិ យេ តិកាធម្មោ និស្សយ និទ្ធិដ្ឋត្តា ឯតំ
តិកបដ្ឋានំ, ទុកបដ្ឋានំ...បេ... ទុកទុកបដ្ឋានន្តិ វុត្តំ។ តេ តិកាធម្មោ ឥមេសំ
បច្ឆយានំ វសេន វិត្តាវេត្វា ធស្សេតុំ ឯកេកំ តិកទុកំ និស្សយ សត្តហិ
មហាវារេហិ ទេសនា កតា។ តេសំ ឥមាទិ នាមាទិ - បដិច្ចវារោ, សហជាតវារោ,
បច្ឆយវារោ, និស្សយវារោ, សំសដ្ឋវារោ, សម្បយុត្តវារោ, បញ្ញាវារោតិ។

តត្ថ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ” តិ ឯវំ បដិច្ចាភិធានវសេន វុត្តោ
បដិច្ចវារោ នាម។ កុសលំ ធម្មំ សហជាតោ កុសលោ ធម្មោ” តិ ឯវំ
សហជាតាភិធានវសេន វុត្តោ សហជាតវារោ នាម។ សោ បុរិមេន បដិច្ចវារេន

អត្ថតោ និរ្នាណករណោ។ បដិច្ចាភិធានវសេន ពុជ្ឈនកានំ វសេន បន បឋមោ
វុត្តោ, សហជាតាភិធានវសេន ពុជ្ឈនកានំ វសេន ទុតិយោ។ ធ្វិសុបិ ចេតេសុ
រូចារូបធម្មវសេន បច្ចយា ចេវ បច្ចយុប្បន្នធម្មា ច វេទិតញ្ចា។ តេ ច ខោ
សហជាតាវ, ន បុរេជាតបច្ឆាជាតា លព្ពន្តិ។ “កុសលំ ធម្មំ បច្ចយា កុសលោ
ធម្មោ”តិ ឯវំ បច្ចយាភិធានវសេន វុត្តោ បន បច្ចយវារោ នាម។ សោ បិ
បុរិមវារទ្ធយំ វិយ រូចារូបធម្មវសេនេវ វេទិតញ្ចា។ បច្ចយោ បនេត្ថ បុរេជាតាបិ
លព្ពតិ។ អយមស្ស បុរិមវារទ្ធយតោ វិសេសោ។ តទនន្តរោ “កុសលំ ធម្មំ
និស្សយ កុសលោ ធម្មោ”តិ ឯវំ និស្សយាភិធានវសេន វុត្តោ និស្សយវារោ
នាម។ សោ បុរិមេន បច្ចយវារេន អត្ថតោ និរ្នាណករណោ។
បច្ចយាភិធានវសេន ពុជ្ឈនកានំ វសេន បន បឋមោ វុត្តោ,
និស្សយាភិធានវសេន ពុជ្ឈនកានំ វសេន ទុតិយោ។ តតោ បរំ “កុសលំ ធម្មំ
សំសជ្ឈោ កុសលោ ធម្មោ”តិ ឯវំ សំសជ្ឈាភិធានវសេន វុត្តោ សំសជ្ឈវារោ នាម។
“កុសលំ ធម្មំ សម្មយុត្តោ កុសលោ ធម្មោ”តិ ឯវំ សម្មយុត្តាភិធានវសេន
វុត្តោ សម្មយុត្តវារោ នាម។ សោ បុរិមេន សំសជ្ឈវារេន អត្ថតោ
និរ្នាណករណោ។ សំសជ្ឈាភិធានវសេន ពុជ្ឈនកានំ វសេន បន បឋមោ វុត្តោ,
សម្មយុត្តាភិធានវសេន ទុតិយោ។ ធ្វិសុបិ ចេតេសុ អរូបធម្មវសេនេវ បច្ចយា
បច្ចយុប្បន្នា ច វេទិតញ្ចា។ សត្តមវារេ បន យស្មា “កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស
ធម្មស្ស ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ អាទិនា នយេន តេ តេ បញ្ញោ ឧទ្ធវិទ្ធា បុន
“កុសលា ហេតុ សម្មយុត្តកានំ ខន្ធាន”តិ អាទិនា នយេន សព្វេបិ តេ បញ្ញា
និជ្ជជា និគ្គម្ហា ច កត្វា វិភត្តា, តស្មា សោ វារោ បញ្ញានំ សាធុកំ វិភត្តត្តា
បញ្ញាវារោត្វេវ សង្ឃំ គតោ។ រូចារូបធម្មវសេនេវ បនេត្ថ បច្ចយាបិ
បច្ចយុប្បន្នាបិ វេទិតញ្ចា។

តត្ថ យោ តាវ ឯស សព្វបឋមោ បដិច្ចវារោ នាម, សោ ឧទ្ទេសតោ
និទ្ទេសតោ ច ធុរិដោ ហោតិ។ តត្ថ ឧទ្ទេសវារោ បឋមោ, បុច្ឆាវារោតិបិ វុច្ឆតិ។
បណ្ណាត្តិវារោតិបិ តស្សេវ នាមំ។ សោ ហិ កុសលាធយោ បដិច្ច កុសលាធិនំ
ហេតុបច្ចយាធិនំ វសេន ឧទ្ទិដ្ឋត្តា ឧទ្ទេសវារោ, កុសលាធយោ បដិច្ច
ហេតុបច្ចយាធិវសេន កុសលាធិនំ ឧប្បត្តិយា បុច្ឆិតត្តា បុច្ឆាវារោ,
កុសលាធយោ បដិច្ច ហេតុបច្ចយាធិវសេន កុសលាធិនំ ឧប្បត្តិយា
បញ្ញាបិតត្តា បណ្ណាត្តិវារោតិបិ វុត្តោ។

២៥-៣២. តត្ថ សិយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ
ហេតុបច្ចយាតិ បរិកប្បបុច្ឆា។ អយញ្ញេត្ថ អត្ថោ - យោ កុសលោ ធម្មោ
ឧប្បន្នេយ្យ ហេតុបច្ចយា, កី សោ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច សិយាតិ អថ វា កុសលំ
ធម្មំ បដិច្ច យោ កុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ, សោ ហេតុបច្ចយា សិយាតិ
អយមេត្ថ អត្ថោ។ តត្ថ បដិច្ចិ សទិសត្ថេ វុត្តតិ។ សទិសបុគ្គលោ ហិ
បដិបុគ្គលោ, សទិសភាគោ ច បដិភាគោតិ វុច្ឆតិ។ ឥច្ឆាតិ
គមនុស្សក្កវចនមេតំ។ ឧកយំ ឯកតោ កត្វា បដិច្ឆាតិ បដិគត្វា
សហុប្បត្តិសម្ពាទេន សទិសភាវេន បត្វា, តេន សទ្ធិំ ឯកតោ ឧប្បត្តិការំ
ឧបគត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កុសលោ ធម្មោតិ ឯវំ សហុប្បត្តិភាវេន កុសលំ ធម្មំ
បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ ហេតុបច្ចយាតិ បុច្ឆតិ។ អថ វា បដិច្ឆាតិ
បច្ចយំ កត្វា។ តំ បន បច្ចយករណំ បុរេជាតេបិ បច្ចយេ លព្ពតិ សហជាតេបិ។
ឥធន សហជាតំ អធិប្បតំ។ សិយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោតិអាទិសុបិ
ឯសេវ នយោ។ តត្ថ កិញ្ញាបិ សហជាតវសេន កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ
នត្ថិ, ឥមស្មី បន បុច្ឆាវារេ យម្បិ វិស្សន្និយមានំ អត្ថតោ លព្ពតិ, យម្បិ នលព្ពតិ,
តំ សព្វំ បុច្ឆាវសេន ឧទ្ធជំ។ បរតោ បន វិស្សន្ននេ យំ ន លព្ពតិ, តំ បហាយ យំ
លព្ពតិ, តនេវ វិស្សន្នតំ។

ឯវមេត្ត បុប្ផានំ អត្ថញ្ញោវ បុប្ផាគតិញ្ចាញត្វា ឥនានិ គណនវសេន
បុប្ផាបរិច្ឆេទោ វេទិតញ្ញោ។ ឯត្ថ ហិ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ចា”តិ កុសលបទំ អាទិ
កត្វា កុសលាកុសលាព្យាកតត្តា តិស្សោ បុប្ផា, បុន តនេវាទី កត្វា
កុសលាព្យាកតាទិវសេន ទុកប្បភេទត្តា តិស្សោ, បុន តនេវាទី កត្វា តិកត្តា
ច ឯកា, ឯវំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ចាតិ កុសលាទិកា សត្ត បុប្ផា, តថា
អកុសលាទិកា, តថា អព្យាកតាទិកា, តថា កុសលាព្យាកតាទិកា,
អកុសលាព្យាកតាទិកា, កុសលាកុសលាទិកា,
កុសលាកុសលាព្យាកតាទិកាតិ សញ្ញាបិ សត្តន្នំ សត្តកានំ វសេន
កុសលត្ថិកំ និស្សាយ ហេតុបច្ចយេ ឯក្ខនបញ្ញាសំ បុប្ផា។

តត្ថ ឯកមូលការវសានា នវ, ឯកមូលទុការវសានា នវ,
ឯកមូលតិការវសានា តិស្សោ, ទុកមូលឯការវសានា នវ,
ទុកមូលទុការវសានា នវ, ទុកមូលតិការវសានា តិស្សោ,
តិកមូលឯការវសានា តិស្សោ, តិកមូលទុការវសានា តិស្សោ,
តិកមូលតិការវសានា ឯកាតិ ឯវមេតា មូលវសេនាបិ វេទិតញ្ញោ។ យថា ច
ហេតុបច្ចយេ ឯក្ខនបញ្ញាសំ, អារម្មណបច្ចយាទិសុបិ តថេវាតិ សព្វេសុបិ
ចតុវិសតិយា បច្ចយេសុ -

សហស្សមេកញ្ចា សតំ, ធនសត្តតិ បុនាបរា;
បុប្ផា សម្មិណ្ឌិតា ហោន្តិ, នយម្ហិ ឯកមូលកេ។

៣៥-៣៦. តតោ បវំ ហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយាតិ ទុមូលកនយោ
អារទ្ធោ។ តត្ថ ហេតាវម្មណទុកោ...បេ.... ហេតុអវិគតទុកោតិ ហេតុបច្ចយេន
សទ្ធិតេវិសតិ ទុកា ហោន្តិ។ តេសុ ហេតុបច្ចយេ វិយ ហេតាវម្មណទុកេបិ
ឯក្ខនបញ្ញាសំ បុប្ផា, តាសុ ចាឡិយំ ទ្វេយេវ ទស្សិតា។ យថា ច

ហេតាវម្ពណ្ណាទុកេ ឯក្ខនបញ្ញាសំ តថា ហេតាធិបតីទុកោជីសុបិ។ តត្ថ
បឋមបុច្ឆាវសេន ហេតាធិបតីទុកោ, ហេតានន្តរទុកោ,
ហេតុសមនន្តរទុកោតិ បដិចាជិយា តយោ ទុកេ ទស្សេត្វា បរិយោសានេ
ហេតុអវិគតទុកោ ទស្សិតោ, សេសំ សង្ខិតំ។ បុច្ឆាបរិច្ឆេទោ បនេត្ថ ឯវំ
វេទិតញោ។

សហស្សមេកញ្ចា សតំ, សត្តវីសតិមេវ ច;
ទុកេសុ តេវីសតិយា, បុច្ឆា ហោន្តិ ទុម្ភលកេ។

៣៧. តតោ បរំ ហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា អធិបតីបច្ចយាតិ
តិម្ភលកនយោ អារទ្វោ។ តត្ថ ហេតាវម្ពណ្ណាទុកេន សង្ខី អធិបតីបច្ចយាជីសុ
ពារីសតិយា បច្ចយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន ពារីសតិ តិកា ហោន្តិ។
តេសុ បឋមបុច្ឆាវសេន បឋមត្តិកញ្ចា ទុតិយត្តិកញ្ចា ទស្សេត្វា
បរិយោសានតិកោ ទស្សិតោ, សេសំ សង្ខិតំ។ យថា បន ទុកេសុ, ឯវំ តិកេសុបិ
ឯកមេកស្មី តិកេ ឯក្ខនបញ្ញាសំ កត្វា សព្វេសុបិ ពារីសតិយា តិកេសុ -

សហស្សមេកំ បុច្ឆានំ, អជ្ឈសត្តតិមេវ ច;
បុច្ឆា គណនតោ ហោន្តិ, នយម្ហិ តិកម្ភលកេ។

៣៨. តតោ បរំ ហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា អធិបតីបច្ចយា
អនន្តរបច្ចយាតិ ចតុម្ភលកនយោ អារទ្វោ។ តត្ថ បឋមត្តិកេន សង្ខី
អនន្តរបច្ចយាជីសុ ឯកវីសតិយា បច្ចយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន
ឯកវីសតិ ចតុក្កា ហោន្តិ។ តេសុ ទ្វេ ចតុក្កេ ទស្សេត្វា សេសំ សង្ខិតំ។ ឥធាបិ
ឯកមេកស្មី ចតុក្កេ ឯក្ខនបញ្ញាសំ កត្វា សព្វេសុបិ ឯកវីសតិយា ចតុក្កេសុ -

សហស្សមេកំ បុច្ឆានំ, ឯក្ខនតីស បុនាបរា;

បុត្តា គណនតោ ហោន្តិ, នយម្ហិ ចតុម្ពលកេ។

តតោ បរំ បញ្ចម្ពលកំ អាទី កត្វា យាវ សត្តម្ពលកា ទេសនា កតា, តំ សត្តំ
សន្និបិទ្វា ហោជ្ជា វុត្តញ្ចា ឧបរិ វុត្តញ្ចា ឯកតោ កត្វា ចាឡិយំ “ឯកម្ពលកំ,
ទុម្ពលកំ, តិម្ពលកំ, ចតុម្ពលកំ, បញ្ចម្ពលកំ, សត្តម្ពលកំ អសម្មយ្ហន្តន
វិត្តារេតញ្ច” ត្ថិ នយោ ធស្សិតោ។ តត្ថ ឯកម្ពលកាទីសុ យំ វុត្តញ្ចំ, តំ វុត្តមេវ។
បញ្ចម្ពលកេ បន បឋមចតុក្កេន សទ្ធិ សមនន្តរបច្ឆយាទីសុ សមវីសតិយា
បច្ឆយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន សមវីសតិ បញ្ចកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្មី ឯក្ខនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ នវ បុច្ឆានំ, អសីតិ ច បុនាបរា;

បុត្តា គណនតោ ហោន្តិ, នយម្ហិ បញ្ចម្ពលកេ។

ធម្ពលកេ បឋមបញ្ចកេន សទ្ធិ សហជាតបច្ឆយាទីសុ ឯក្ខនវីសតិយា
បច្ឆយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន ឯក្ខនវីសតិ ធក្កា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្មី ឯក្ខនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ នវ បុច្ឆានំ, ឯកតីស តតោបរា;

បុត្តា គណនតោ ហោន្តិ, នយម្ហិ ធក្កម្ពលកេ។

សត្តម្ពលកេ បឋមធក្កេន សទ្ធិ អញ្ញមញ្ញបច្ឆយាទីសុ អដ្ឋាវសសុ
បច្ឆយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន អដ្ឋាវស សត្តកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្មី ឯក្ខនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ អដ្ឋ បុច្ឆានំ, ឆ្វាសីតិ ច តតោបរា;

បុត្តា គណនតោ ហោន្តិ, នយម្ហិ សត្តម្ពលកេ។

អង្គមូលកេ បឋមសត្តកេន សទ្ធិ និស្សយបច្ចយាទីសុ សត្តរសសុ
បច្ចយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន សត្តរស អង្គកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្សី ឯក្កនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ អង្គ បុច្ឆានំ, តេត្ថីសា ច តតោបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយម្ហិ អង្គមូលកេ។

នវមូលកេ បឋមអង្គកេន សទ្ធិ ឧបនិស្សយបច្ចយាទីសុ សោឡសសុ
បច្ចយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន សោឡស នវកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្សី ឯក្កនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ សត្ត បុច្ឆានំ, ចតុរាសីតិ តតោបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយម្ហិ នវមូលកេ។

ធនមូលកេ បឋមនវកេន សទ្ធិ បុរេជាតបច្ចយាទីសុ បន្ទរសសុ បច្ចយេសុ
ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន បន្ទរស ធនកា ហោន្តិ។ តេសុ ឯកមេកស្សី
ឯក្កនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ សត្ត បុច្ឆានំ, បញ្ចតីស តតោបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយម្ហិ ធនមូលកេ។

ឯកាធនមូលកេ បឋមធនកេន សទ្ធិ បច្ឆាជាតបច្ចយាទីសុ ចុទ្ធសសុ
បច្ចយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន ចុទ្ធស ឯកាធនកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្សី ឯក្កនបញ្ញាសំ កត្វា -

ធន សតានិ ច បុច្ឆានំ, ធន្យាសីតិ តតោបរា;
នយម្ហិ បុច្ឆា គណិតា, ឯកាធនកមូលកេ។

ឆ្មាធនមូលកេ បឋមឯកាធនកេន សទ្ធិ អាសេវនបច្ចយាធិសុ តេសសុ
បច្ចយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន តេស ឆ្មាធនកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្សី ឯក្កនបញ្ញាសំ កត្វា -

ឆ សតានិ ច បុច្ឆានំ, សត្តតីស តតោបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយេ ឆ្មាធនមូលកេ។

តេសមូលកេ បឋមឆ្មាធនកេន សទ្ធិ កម្មបច្ចយាធិសុ ឆ្មាធនសុ
បច្ចយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន ឆ្មាធន តេសកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្សី ឯក្កនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ បញ្ច បុច្ឆានំ, អជ្ជាសីតិ បុនាបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយេ តេសមូលកេ។

ចុទ្ទសមូលកេ បឋមតេសកេន សទ្ធិ វិចាកបច្ចយាធិសុ ឯកាធនសុ
បច្ចយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន ឯកាធន ចុទ្ទសកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្សី ឯក្កនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ បញ្ច បុច្ឆានំ, តីស ចាថ នវាបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយេ ចុទ្ទសមូលកេ។

បន្ទវសមូលកេ បឋមចុទ្ទសកេន សទ្ធិ អាហារបច្ចយាធិសុ ធនសុ
បច្ចយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន ធន បន្ទវសកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្សី ឯក្កនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ ចត្តាវី បុច្ឆានំ, នវុតិ ច តតោបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយេ បន្ទវសមូលកេ។

សោឡសមូលកេ បឋមបន្ទុសកេន សទ្ធិ ឥន្ទ្រិយបច្ឆយាទីសុ នវសុ
បច្ឆយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន នវ សោឡសកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្មី ឯកុនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ ចត្តារិ ចត្តា-លីសេកា ចេវ បុនាបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយេ សោឡសមូលកេ។

សត្តរសមូលកេ បឋមសោឡសកេន សទ្ធិ ឈានបច្ឆយាទីសុ អដ្ឋសុ
បច្ឆយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន អដ្ឋ សត្តរសកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្មី ឯកុនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ តីណិ បុច្ឆានំ, នវុតិ ទ្វេ បុនាបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយេ សត្តរសមូលកេ។

អដ្ឋរសមូលកេ បឋមសត្តរសកេន សទ្ធិ មគ្គបច្ឆយាទីសុ សត្តសុ
បច្ឆយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន សត្ត អដ្ឋរសកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្មី ឯកុនបញ្ញាសំ កត្វា -

សតានិ តីណិ បុច្ឆានំ, តេចត្តារិសមេវ ច;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយេ អដ្ឋរសមូលកេ។

ឯកុនវីសតិមូលកេ បឋមអដ្ឋរសកេន សទ្ធិ សម្បយុត្តបច្ឆយាទីសុ ធនុ
បច្ឆយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន ធន ឯកុនវីសតិកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្មី ឯកុនបញ្ញាសំ កត្វា -

ទ្វេ សតា នវុតិ ចេវ, ចតស្សោ ច បុនាបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយេ ឯកុនវីសតិកេ។

វីរសតិម្ហូលកេ បឋមឯក្ខន្ធវីរសតិកេន សទ្ធិវិប្បយុត្តបច្ឆយាធិសុ បញ្ចសុ
បច្ឆយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន បញ្ចវីរសតិកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្មី ឯក្ខន្ធបញ្ញាសំ កត្វា -

ទ្វេសតា ហោន្តិ បុច្ឆានំ, ចត្តាលីសា ច បញ្ច ច;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយេ វីរសតិម្ហូលកេ។

ឯកវីរសតិម្ហូលកេ បឋមវីរសតិកេន សទ្ធិអត្ថិបច្ឆយាធិសុ ចត្វសុ
បច្ឆយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន ចត្តារោ ឯកវីរសតិកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្មី ឯក្ខន្ធបញ្ញាសំ កត្វា -

សតំ ធនុវុតិ ចេវ, បុច្ឆា ហោន្តិ សម្មិណ្ឌិតា;
គណិតាលក្ខណញ្ញាហិ, ឯកវីរសតិកេ នយេ។

ឆ្វាវីរសតិម្ហូលកេ បឋមឯកវីរសតិកេន សទ្ធិនត្ថិបច្ឆយាធិសុ តីសុ
បច្ឆយេសុ ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន តយោ ឆ្វាវីរសតិកា ហោន្តិ។ តេសុ
ឯកមេកស្មី ឯក្ខន្ធបញ្ញាសំ កត្វា -

ចត្តាលីសាធិកំ សតំ, សត្ត ចេវ បុនាបរា;
បុច្ឆា គណានតោ ហោន្តិ, នយេ ឆ្វាវីរសតិម្ហូលកេ។

តេវីរសតិម្ហូលកេ បឋមឆ្វាវីរសតិកេន សទ្ធិជ្ជីសុវិគតាវិគតបច្ឆយេសុ
ឯកមេកស្ស យោជនាវសេន ទ្វេតេវីរសតិកា ហោន្តិ។ តេសុ ឯកមេកស្មី
ឯក្ខន្ធបញ្ញាសំ កត្វា -

អជ្ឈនុវុតិមេវិធ, បុច្ឆា គណានតោ មតា;
នយម្ហិ តេវីរសតិមេ, តេវីរសតិកម្ហូលកេ។

ចតុវិសតិមូលកោ បន សត្តបច្ចយានំ សមោធានវសេន វេទិតញ្ញោ, តេនេវ
សត្តមូលកោតិ វុត្តោ។ តត្ថ ឯក្ខនបញ្ញាសមេវ បុច្ឆា ហោន្តីតិ សញ្ញាបេតា
ហេតុបច្ចយបទមេវ គហេត្វា ឯកមូលកាធិនំ សត្តមូលកបរិយោសាធានំ
វសេន សត្តារាជេវវិសតិវិត្តារតោវិភត្តា បុច្ឆា ឥធសង្ខេបេន ធសង្ខិតា។

តាសំ បន សញ្ញាសម្បិ អយំ គណានបិណ្ឌោ - ឯកមូលកនយស្មិត្តិ
ឯកាធស សតានិ ធនសត្តតិ ច បុច្ឆា អាគតា។ ហេតុបច្ចយនយេ តេនេវ
មូលកេន ឯក្ខនបញ្ញាសំ កត្វា ឥមស្មី ហេតុបច្ចយមូលកេ គហេតញ្ញោ, សេសា
សេសបច្ចយមូលកេសុ បក្ខិបិតញ្ញោ។ ធុមូលកេ សត្តវិសានិ ឯកាធស សតានិ,
តិមូលកេ សហស្សំ អជ្ជសត្តតិ ច, ចតុមូលកេ សហស្សំ ឯក្ខនតីសញ្ញា,
បញ្ចមូលកេ អសីតាធិកានិ នវ សតានិ, ធុមូលកេ ឯកតីសានិ នវ សតានិ,
សត្តមូលកេ ធាសីតានិ អជ្ជ សតានិ, អជ្ជមូលកេ តេត្តីសានិ អជ្ជ សតានិ,
នវមូលកេ ចតុរាសីតានិ សត្ត សតានិ, ធុមូលកេ បញ្ចតីសានិ សត្ត សតានិ,
ឯកាធសមូលកេ ធាសីតានិ ធុ សតានិ, ធាធសមូលកេ សត្តតីសានិ ធុ
សតានិ, តេរសមូលកេ អជ្ជាសីតានិ បញ្ច សតានិ, ចុទ្ធសមូលកេ
ឯក្ខនចត្តាលីសានិ បញ្ច សតានិ, បន្ទរសមូលកេ នវុតានិ ចត្តារិ សតានិ,
សោឡសមូលកេ ឯកចត្តាលីសានិ ចត្តារិ សត្តានិ, សត្តរសមូលកេ
ធានវុតានិ តីលិ សតានិ, អជ្ជរសមូលកេ តេចត្តាលីសានិ តីលិ សតានិ,
ឯក្ខនវិសតិមូលកេ ចតុនវុតានិ ទ្វេ សតានិ, វិសតិមូលកេ បញ្ចចត្តាលីសានិ
ទ្វេ សតានិ, ឯកវិសតិមូលកេ ធុនវុតិសតំ, ធាវិសតិមូលកេ
សត្តចត្តាលីសសតំ, តេវិសតិមូលកេ អជ្ជនវុតិ, សត្តមូលកេ
ឯក្ខនបញ្ញាសាតិ វរំ ហេតុបទំ អាធិ កត្វាវិភត្តសុ ឯកមូលកាធិសុ -

ចុទ្ធសេវ សហស្សានិ, បុន សត្ត សតានិ ច;

បុត្តា ហេតុបទស្សន៍, ឯកមូលាទិកេនតោតិ។

៣៩-៤០. ឯវំ ហេតុបទ្ធយំ អាទី កត្វា ឯកមូលកតោ បដ្ឋាយ យាវ
សត្តមូលកនយា បុត្តាកេនំ ទស្សត្វា ឥនានិ អារម្មណបទ្ធយំ អាទី កត្វា
ទស្សតុំ សីយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ
អារម្មណបទ្ធយា ហេតុបទ្ធយាតិអាទិមាហ។ តត្ថ អារម្មណបទ្ធយា
ហេតុបទ្ធយាតិ ឯត្តាវតា អារម្មណបទ្ធយំ អាទី កត្វា
ហេតុបទ្ធយបរិយោសានោ ឯកមូលកនយោ ទស្សិតោ។ តតោ បរំ
អារម្មណបទ្ធយា អធិបតិបទ្ធយាតិ ទុកមូលកំ អារទ្ធី។ តត្ថ ឥមំ
បឋមទុកញ្ចោវ អារម្មណាវិតតទុកញ្ច ទស្សត្វា សេសំ សន្និទ្ធីត្ថំ។
អារម្មណបទ្ធយា ហេតុបទ្ធយាតិ អយំ ឱសានទុកោបិ ន ទស្សិតោ។ សចេ បន
កត្តចិ វាចនាមគ្គេ សន្និស្សតិ, ស្ទេវ វាចនាមគ្គោ គហោតញ្ចោ។ តតោ បរំ
អារម្មណបទ្ធយវសេន តិកមូលកាទយោ អទស្សត្វាវ អធិបតិបទ្ធយំ អាទី
កត្វា ឯកកាទយោ ទស្សតុំ អធិបតិបទ្ធយា, អនន្តរបទ្ធយា, សមនន្តរបទ្ធយា,
សហជាតបទ្ធយា, អញ្ញមញ្ញបទ្ធយាតិ ឯត្តកមេវ វុត្ថំ, តំ ឯកមូលកវសេន វា
សត្តមូលកវសេន វា វេទិតត្ថំ។

៤១. តតោ បរំ អវិគតបទ្ធយំ អាទី កត្វា ទុកមូលកមេវ ទស្សតុំ -
អវិគតបទ្ធយា ហេតុបទ្ធយាតិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ អវិគតហេតុទុកោ,
អវិគតារម្មណទុកោ, អវិគតាធិបតិទុកោតិ បដិចាជិយា តយោ ទុកេ វត្វា
បរិយោសានេ ច អវិគតវិគតទុកោ ឯកោ ទុកោ ទស្សិតោ។ តតោ
អវិគតបទ្ធយវសេនេវ តិមូលកំ ទស្សតុំ - “អវិគតបទ្ធយា ហេតុបទ្ធយា
អារម្មណបទ្ធយា, អវិគតបទ្ធយា ហេតុបទ្ធយា អធិបតិបទ្ធយា, អវិគតបទ្ធយា
ហេតុបទ្ធយា អនន្តរបទ្ធយា”តិ ឯវំ បដិចាជិយា តយោ តិកេ វត្វា

“អវិគតបច្ចយា ហេតុបច្ចយា វិគតបច្ចយា” តិ បរិយោសានត្ថិកោ វុត្តោ។
តតោ អវិគតបច្ចយវសេនេវ ចតុម្ពលកំ ទស្សេតុំ “អវិគតបច្ចយា
ហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា អធិបតិបច្ចយា, អវិគតបច្ចយា ហេតុបច្ចយា
អារម្មណបច្ចយា អនន្តរបច្ចយា” តិ ទ្វេ ចតុក្កេ វត្ថា “វិគតបច្ចយា” តិ បទំ
ឧទ្ទិវត្ថា វេទិតំ, សេសំ សព្វំ សង្ខិតំ។ តស្ស សង្ខិតភាវំ ទស្សេតុំ “ឯកេកស្ស
បទស្ស ឯកម្ពលកំ, ទុម្ពលកំ, តិម្ពលកំ, សព្វម្ពលកំ អសម្មយ្ហន្តេន
វិត្តារេតព្វ” ត្ថិ វុត្តំ។ តស្មា យថា ហេតុបច្ចយំ អាទី កត្វា ហេតុអាទិបទវសេន
ឯកម្ពលកេ ឯកាទស បុច្ឆាសតានិ ធនត្ថតិ ច បុច្ឆា... បេ... សព្វម្ពលកេ
ឯក្ខនបញ្ញាសំ, ឯវំ អារម្មណបច្ចយាទីសុបិ ឯកមេកំ អាទី កត្វា
អារម្មណាទិបទវសេន ឯកមេកស្ស បទស្ស ឯកម្ពលកេ ឯកាទស
បុច្ឆាសតានិ ធនត្ថតិ ច បុច្ឆា... បេ... សព្វម្ពលកេ ឯក្ខនបញ្ញាសាតិ
ឯកេកស្ស បទស្ស ឯកម្ពលកាទិភេទេ សត្តសតាទិកានិ ចុទ្ធស បុច្ឆា
សហស្សានិ ហោត្ថិ។ តាសំ សព្វេសុបិ ចតុវិសតិយា បច្ចយេសុ អយំ
គណនបរិច្ឆេទោ -

ឆ្វាបញ្ញាសសហស្សាន-ជ្ជសតានិ តីណិ សតសហស្សានិ;
កុសលត្ថិកស្ស បុច្ឆា, អនុលោមនយម្ហិ សុវិភត្តា។

យថា ច កុសលត្ថិកស្ស, ឯវំ វេទនាត្ថិកាទីនម្បីតិ សព្វេសុបិ ឆ្វាវិសតិយា
តិកេសុ -

ឯកសង្ខិសហស្សានិ, ធន សតានិ សត្តសត្ថតិ;
សតសហស្សានិ បុច្ឆានំ, តិកភេទេ បភេទតោ។

សង្ខិតា វាចនាមគ្គេ។

ធុរកិច្ច បន “សិលា ហេតុ ធម៌ បដិច្ច ហេតុធម៌ ឧប្បន្នយុវ
ហេតុបដិច្ច” តិ វិ ហេតុ បដិច្ច ហេតុ, ហេតុ បដិច្ច នហេតុ, ហេតុ បដិច្ច
ហេតុ ច នហេតុ ច, នហេតុ បដិច្ច នហេតុ, នហេតុ បដិច្ច ហេតុ, នហេតុ បដិច្ច
ហេតុ ច នហេតុ ច, ហេតុញ្ច នហេតុញ្ច បដិច្ច ហេតុ, ហេតុញ្ច នហេតុញ្ច បដិច្ច
នហេតុ, ហេតុញ្ច នហេតុញ្ច បដិច្ច ហេតុ ច នហេតុ ចាតិ ឯកមេកស្មី ធុរកិច្ច
ហេតុបដិច្ចធម៌ ឯកមេកស្មី បដិច្ច យេ ន បុត្តា ហោតិ។ តាសុ ហេតុបដិច្ច
អាទិ កត្វា ឯកមូលកេ ទ្វេសតានិ សោឡស ច បុត្តា ហោតិ។ តាសុ
ហេតុបដិច្ចយស្សេវ អញ្ញេន អសម្មិស្សន បុត្តា គហេតញ្ច, សេសា អដ្ឋ វារេន
គហិតា។

តាសុ ធុរកិច្ចកាធម៌ តេវីសតិយា វារេសុ ឯកកំ នវកំ អបនេត្វា យាវ
សត្តមូលកា អយំ គណនបរិច្ឆេទោ - ធុរកិច្ចកេ តាវ ឯកមូលកេ
ធម៌តេសុ ធម៌សុ សោឡសាធិកេសុ បុត្តាសតេសុ នវ អបនេត្វា ទ្វេសតានិ សត្ត
ច បុត្តា ហោតិ, តតោ នវ អបនេត្វា តិមូលកេ អដ្ឋនុតិសតំ។ វិ
បុរិមបុរិមតោ នវ នវ អបនេត្វា ចតុមូលកេ ឯកុននុតិសតំ, បញ្ចមូលកេ
អសីតិសតំ, ធម្មមូលកេ ឯកសត្តតិសតំ, សត្តមូលកេ ទ្វាសត្តតិសតំ, អដ្ឋមូលកេ
តេបណ្ណាសសតំ, នវមូលកេ ចតុបត្តាលីសសតំ, ធម្មមូលកេ បញ្ចតិសសតំ,
ឯកាធម្មមូលកេ ធម្មសសតំ, ទ្វាធម្មមូលកេ សត្តសាធិកសតំ,
តេវសមូលកេ អដ្ឋាធិកសតំ, ចុទ្ទសមូលកេ នវនុតិ, បន្ទសមូលកេ នុតិ,
សោឡសមូលកេ ឯកាសីតិ, សត្តសមូលកេ ទ្វាសត្តតិ, អដ្ឋសមូលកេ
តេសត្ថិ, ឯកុនវីសតិមូលកេ ចតុបញ្ញាសំ, វីសតិមូលកេ បញ្ចបត្តាលីសំ,
ឯកវីសតិមូលកេ ធម្មីសំ, ទ្វាវីសតិមូលកេ សត្តវីស, តេវីសតិមូលកេ
អដ្ឋវស, សត្តមូលកេ នវាតិ។ យថា បនេតានិ ហេតុបដិច្ចយវសេន ឯកមូលកេ
សោឡសាធិកានិ ទ្វេ បុត្តាសតានិ... បេ... សត្តមូលកេ នវ, វិ

អារម្មណ៍បច្ចុប្បន្នយ៉ាងស្រស់ ឯកមេកំ អាទី កត្វា អារម្មណ៍បឋមនៃ
ឯកកស្ស បទស្ស ឯកមូលកេ សោធន៍សាធិកានិ ទ្វេ បុច្ឆាសតានិ...បេ....
សព្វមូលកេ នវាតិ ឯកកស្ស បទស្ស ឯកមូលកានិកេន ទ្វេ បុច្ឆា
សហស្សានិសត្តសតានិ ច បុច្ឆា ហោត្តិ។ តាសំ សព្វេសុបិ ចតុរិសតិយា
បច្ចយេសុ អយំ គណនបរិច្ឆេទោ -

ចតុសដ្ឋិសហស្សានិ, បុន អដ្ឋសតានិ ច;
បុច្ឆា ហេតុទុក្ខកស្ស, អនុលោមនយេ មតា។

យថា ច ហេតុទុក្ខកស្ស, ឯវំ សហេតុកុកានិធម្មីតិ សព្វស្មីម្មី ទុក្ខសតេ -

សដ្ឋិសតសហស្សានិ, ចត្តារិ ច តតោបរំ;
អសីតិ ច សហស្សានិ, បុច្ឆា ទុក្ខសតេ វិទូ។

អយំ តាវ សុទ្ធិកេ តិកបដ្ឋានេ ចេវ ទុក្ខបដ្ឋានេ ច បុច្ឆានំ
គណនបរិច្ឆេទោ។

យំ បន តតោ បរំ ទ្វារីសតិ តិកេ គហេត្វា ទុក្ខសតេ បក្ខិបិក្វា
ទុក្ខតិកបដ្ឋានំ នាម ទេសិតំ, តត្ថ “សិយា ហេតុំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុ
កុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ ហេតុបច្ចយា”តិ ឯវំ ទ្វារីសតិយា តិកេសុ ឯកេកំ
តិកំ ទុកានំ សតេន សតេន សទ្ធិ យោដេត្វា ធស្សេតញ្ចានំ បុច្ឆានំ ហេត្វា
វុត្តនយេន សព្វេសំ ឯកមូលកានិធម្មំ វសេន គហេត្វា បរិច្ឆេទោ វេទិតញ្ចោ។

យម្បិ តតោ បរំ ទុក្ខសតំ គហេត្វា ទ្វារីសតិយា តិកេសុ បក្ខិបិក្វា
តិកទុក្ខបដ្ឋានំ នាម ទេសិតំ, តត្ថាបិ “សិយា កុសលំ ហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច
កុសលោ ហេតុធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ ហេតុបច្ចយា”តិ ឯវំ ទុក្ខសតេ ឯកេកំ ទុកំ

ឆ្ងារីសតិយា តិកេហិ សទ្ធិ យោដេត្វា ឧស្សេតញ្ចានំ បុច្ឆានំ ហោជ្ជា វុត្តនយេន
សព្ពេសំ ឯកម្មលកាធិនំ វសេន គហេត្វា បរិច្ឆេទោ វេទិតញ្ចោ។

យម្យំ តតោ បរំ តិកេ តិកេសុយេវ បក្ខិបិទ្វា តិកតិកបដ្ឋានំ នាម
ទេសិតំ, តត្ថាបិ “សិយា កុសលំ សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តំ ធម្មំ បដិច្ច
កុសលោ សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈេយ្យ ហេតុបច្ចយា” តិ
ឯវំ ឆ្ងារីសតិយា តិកេសុ ឯកេកំ តិកំ សេសេហិ ឯករីសតិយា តិកេហិ សទ្ធិ
យោដេត្វា ឧស្សេតញ្ចានំ បុច្ឆានំ ហោជ្ជា វុត្តនយេន សព្ពេសំ ឯកម្មលកាធិនំ
វសេន គហេត្វា បរិច្ឆេទោ វេទិតញ្ចោ។

យម្យំ តតោ បរំ ធុកេ ធុកេសុយេវ បក្ខិបិទ្វា ធុកធុកបដ្ឋានំ នាម ទេសិតំ,
តត្ថាបិ “សិយា ហេតុំ សហេតុកំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុ សហេតុកោ ធម្មោ
ឧប្បជ្ឈេយ្យ ហេតុបច្ចយា” តិ ឯវំ ធុកសតេ ឯកេកំ ធុកំ សេសេហិ នវនុវតិយា
ធុកេហិ សទ្ធិ យោដេត្វា ឧស្សេតញ្ចានំ បុច្ឆានំ ហោជ្ជា វុត្តនយេន សព្ពេសំ
ឯកម្មលកាធិនំ វសេន គហេត្វា បរិច្ឆេទោ វេទិតញ្ចោ។ តថាគតេន ហិ
សព្ពម្ពេតំ បកេទំ ឧស្សេត្វាវ នេវបរិសាយ ធម្មោ ទេសិតោ, ធម្មសេនាបតិស្ស
បនតេន “អជ្ឈ ឥទព្វិទព្វា ទេសិត” ភ្នំ សន្តិបិទ្វា នយទស្សនមត្តនេវ ទេសនា
អក្ខតា។ ថេរេនាបិ សន្តិបិទ្វាវ វាចនាមគ្គោ បរិត្តិតោ, សោ ថេរេន
បរិត្តិតនយេនេវ សន្តិកាលេ សន្តិហំ អាហេបិតោ។

តំ បនស្ស សន្តេបនយំ ឧស្សេតុំ តិកញ្ចា បដ្ឋានវរុទ្ធិ អយំ គាថា ឋបិតា។
តស្សត្ថោ - តិកញ្ចា បដ្ឋានវរុទ្ធិ បរំ តិកបដ្ឋានញ្ចោ។ ធុកុត្តមន្តិ ឧត្តមំ សេដ្ឋំ
ធុកបដ្ឋានញ្ចោ។ ធុកតិកញ្ចោវាតិ ធុកតិកបដ្ឋានញ្ចោ។ តិកធុកញ្ចោតិ
តិកធុកបដ្ឋានញ្ចោ។ តិកតិកញ្ចោវាតិ តិកតិកបដ្ឋានញ្ចោ។ ធុកធុកញ្ចោតិ
ធុកធុកបដ្ឋានញ្ចោ។ ធុ អនុលោមម្ហិ នយា សុគម្ពិវាតិ ឯតេ តិកបដ្ឋានាធិយោ

សុដ្ឋ គម្ពីរា ន នយា អនុលោមម្ហិ វេទិតញ្ញាតិ។ តត្ថ ទ្វេ អនុលោមាធិ -
ធម្មានុលោមញ្ញា បច្ចយានុលោមញ្ញា។ តត្ថ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ
ធម្មា”តិ ឯវំ អភិធម្មមាតិកាបទេហិ សង្កហិតានំ ធម្មានំ
អនុលោមទេសនាវសេន បវត្ថំ ធម្មានុលោមំ នាម។ “ហេតុបច្ចយា
អារម្មណបច្ចយា”តិ ឯវំ ចតុរិសតិយា បច្ចយានំ អនុលោមទេសនាវសេន បវត្ថំ
បច្ចយានុលោមំ នាម។

តត្ថ ហេត្វា អដ្ឋកថាយំ “តិកញ្ញា បដ្ឋានវំ...បេ... ន អនុលោមម្ហិ នយា
សុគម្ពីរា”តិ អយំ កាថា ធម្មានុលោមំ សន្ធាយ វុត្តា។ ឥធម បន អយំ កាថា តស្មី
ធម្មានុលោមេ បច្ចយានុលោមំ សន្ធាយ វុត្តា។ តស្មា “ន អនុលោមម្ហិ នយា
សុគម្ពីរា”តិ អដ្ឋកថាកាថាយ ធម្មានុលោមេ តិកបដ្ឋានាធយោ ន នយា
សុគម្ពីរាតិ ឯវមត្តោ វេទិតញ្ញោ។ ឥមស្មី បនោកាសេ “ហេតុបច្ចយា
អារម្មណបច្ចយា”តិ ឯវំ បវត្ថេ បច្ចយានុលោមេ ឯតេ ធម្មានុលោមេ
តិកបដ្ឋានាធយោ “ន នយា សុគម្ពីរា”តិ ឯវមត្តោ វេទិតញ្ញោ។ តេសុ អនុលោមេ
តិកបដ្ឋានេ កុសលត្ថិកមត្តស្សេវ វសេន អយំ ឥមស្មី បដិច្ចវាស្ស
បណ្ណាត្ថិវាវេ សន្ធិបិទ្វា បុច្ឆាបកេនោ ទស្សិតោ។ សេសេសុ បន តិកេសុ
សេសបដ្ឋានេសុ ច ឯកាបិ បុច្ឆា ន ទស្សិតោ។ តតោ បវេសុ បន
សហជាតវារាធិសុ កុសលត្ថិកស្សបិ វសេន បុច្ឆំ អនុទ្ធវិទ្វា លព្ពមានកវសេន
វិស្សជ្ជនមេវ ទស្សិតំ។ “ន អនុលោមម្ហិ នយា សុគម្ពីរា”តិ វចនតោ បន ឥមស្មី
បច្ចយានុលោមេ ធមិ ឯតេ បដ្ឋាននយា បុច្ឆាវសេន ឧទ្ធវិទ្វា ទស្សេតញ្ញា។ បដ្ឋានំ
វណ្ណាយន្តានញ្ញា អាចរិយានំ កាវេ ឯសោតិ។

២. បច្ចយបច្ចនីយវណ្ណានា

២២-២២. ឥនាទិ បច្ចនីយំ ហោតិ។ តំ ទស្សេតុំ សិយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច
កុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ ន ហេតុបច្ចយាតិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ
អនុលោមបុច្ឆាហិ សមប្បមាលោវ បុច្ឆាបរិច្ឆេទោ។ តេនេវេត្ថ “យថា
អនុលោមេ ហេតុបច្ចយោវិត្តារិតោ, វេ បច្ចនីយេបិ នហេតុបច្ចយោ
វិត្តារេតត្តោ”តិ វត្ថា បុន បរិយោសានេ “យថា អនុលោមេ ឯកេកស្ស បទស្ស
ឯកមូលកំ, ទុមូលកំ, តិមូលកំ, ចតុមូលកំ យាវ តេវីសតិមូលកំ, វេ
បច្ចនីយេបិ វិត្តារេតត្តោ”ន្ត វុត្តំ។ តេវីសតិមូលកន្តិ ឥទព្វោត្ត ទុមូលកំយេវ
សន្ធាយ វុត្តំ។ បរិយោសានេ បន សត្តមូលកំ ចតុវីសតិមូលកម្មិ ហោតិយេវ។
តំ សត្តំ សង្ខត្តមេវាតិ។

តិកញ្ច បដ្ឋានវំ...បេ.... ធន បច្ចនីយម្ហិ នយា សុគម្ពីរាតិ ឯត្តាបិ ទេ
បច្ចនីយានិ - ធម្មបច្ចនីយញ្ច បច្ចយបច្ចនីយញ្ច។ តត្ថ “កុសលា ធម្មា”តិ វេ
អភិធម្មមាតិកាបទេហិ សង្កហិតានំ ធម្មានំ “ន កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច ន កុសលោ
ធម្មា”តិ បច្ចនីយទេសនាវសេន បវត្តំ ធម្មបច្ចនីយំ នាម។ “នហេតុបច្ចយា
នាវម្ពណាបច្ចយា”តិ វេ ចតុវីសតិយា បច្ចយានំ បច្ចនីយទេសនាវសេន បវត្តំ
បច្ចយបច្ចនីយំ នាម។ តត្ថ ហេត្វា អដ្ឋកថាយំ “តិកញ្ច បដ្ឋានវំ...បេ.... ធន
បច្ចនីយម្ហិ នយា សុគម្ពីរា”តិ អយំ កាថា ធម្មបច្ចនីយំ សន្ធាយ វុត្តា។ ឥធន បន
អយំ កាថា ធម្មានុលោមេយេវ បច្ចយបច្ចនីយំ សន្ធាយ វុត្តា។ តស្មា “ធន
បច្ចនីយម្ហិ នយា សុគម្ពីរា”តិ អដ្ឋកថាកាថាយ ធម្មបច្ចនីយេ
តិកបដ្ឋានាទយោ ធន នយា សុគម្ពីរាតិ វេមត្តោ វេទិតត្តោ។ ឥមស្មី បនោកាសេ
ន ហេតុបច្ចយា នាវម្ពណាបច្ចយាតិ វេ បវត្តេ បច្ចយបច្ចនីយេ ឯតេ
ធម្មានុលោមេយេវ តិកបដ្ឋានាទយោ ធន នយា សុគម្ពីរាតិ វេមត្តោ វេទិតត្តោ។

តេសុ អនុលោមតិកបដ្ឋានេយវ កុសលត្តិកមត្តស្ស វសេន អយំ ឥមស្មី
បដិច្ចវាវស្ស បណ្ណាត្តិវាវ សន្ធិបិទ្វា បុច្ឆាបភេទោ ទស្សិតោ។ សេសេសុ បន
តិកេសុ សេសបដ្ឋានេសុ ច ឯកាបិ បុច្ឆា ន ទស្សិតោ។ តតោ បវេសុ បន
សហជាតវាវាទីសុ កុសលត្តិកស្សាបិ វសេន បុច្ឆំ អនុទ្ធវិទ្វា លព្ពមានកវសេន
វិស្សជ្ជនមេវ ទស្សិតំ។ “ឆ បច្ឆនីយម្ហិ នយា សុគម្ពិរា” តិ វចនតោ បន ឥមស្មី
បច្ឆយបច្ឆនីយេ ធម៌ ឯតេ បដ្ឋាននយា បុច្ឆាវសេន ឧទ្ធវិទ្វា ទស្សេតញ្ញា។ បដ្ឋានំ
វណ្ណាយន្តានញ្ញា អាចរិយានំ កាវេ ឯសោតិ។

៣. អនុលោមបច្ឆនីយវណ្ណានា

៤៥-៤៨. ឥទានិ អនុលោមបច្ឆនីយំ ហោតិ។ តំ ទស្សេតុំ សិយា កុសលំ ធម្មំ
បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈេយ្យ ហេតុបច្ឆយា ន អារម្មណបច្ឆយា តិ អាទិ
អារទ្ធិ។ តត “ហេតុបច្ឆយា ន អារម្មណបច្ឆយា... បេ... ហេតុបច្ឆយា
ន អវិគតបច្ឆយា” តិ ហេតុបទស្ស សេសេសុ តេវីសតិយា បច្ឆយេសុ ឯកេកេន
សន្ធិ យោជនាវសេន ហេតុបទានិកេ ឯកមូលកេ តេវីសតិ
អនុលោមបច្ឆនីយានិ។ តេសុ ឯកេកស្មី ឯក្ខនបញ្ញាសំ កត្វា សត្តវីសាធិកានិ
ឯកាទស បុច្ឆាសតានិ ហោតិ។ ឧមូលកេ បន ហោតារម្មណបទានំ សេសេសុ
ទ្វាវីសតិយា បច្ឆយេសុ ឯកេកេន សន្ធិ យោជនាវសេន ទ្វាវីសតិ
អនុលោមបច្ឆនីយានីតិ ឯវំ អនុលោមេ វុត្តេសុ សព្ពេសុ ឯកមូលកាទីសុ
ឯកេកំ បទំ បរិហាបេត្វា អវសេសានំ វសេន បុច្ឆាគណានា វេទិតញ្ញា។
ឯកមូលកាទីសុ ចេត្ត យា បុច្ឆា ចាឡិយំ អាគតា, យា ច ន អាគតា, តា សព្ពា
ហេដ្ឋា វុត្តនយានុសារេនេវ វេទិតញ្ញា។

តិកញ្ច បដ្ឋានវំ... បេ... ឆ អនុលោមបច្ឆនីយម្ហិ នយា សុគម្ពិរា តិ ឯតុ បន
ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ ទ្វេ អនុលោមបច្ឆនីយានិ - ធម្មានុលោមបច្ឆនីយំ

បច្ចយានុលោមបច្ចនីយញ្ច។ តត្ថ “កុសលា ធម្មា”តិ វរំ
អភិធម្មមាតិកាបទេហិ សង្កហិតានំ ធម្មានំ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច ន កុសលោ
ធម្មា”តិ អនុលោមបច្ចនីយទេសនាវសេន បវត្ថំ ធម្មានុលោមបច្ចនីយំ នាម។
“ហេតុបច្ចយា នអារម្មណបច្ចយា”តិ វរំ ចតុវិសតិយា បច្ចយេសុ
លព្ពមានបទានំ អនុលោមបច្ចនីយទេសនាវសេន បវត្ថំ
បច្ចយានុលោមបច្ចនីយំ នាម។ តត្ថ ហេដ្ឋា អដ្ឋកថាយំ “តិកញ្ច
បដ្ឋានវំ...បេ... ធម្មានុលោមបច្ចនីយម្ហិ នយា សុគម្ពិរា”តិ អយំ គាថា
ធម្មានុលោមបច្ចនីយំ សន្ធាយ វុត្តា។ ឥធម បន អយំ គាថា ធម្មានុលោមេយេវ
បច្ចយានុលោមបច្ចនីយំ សន្ធាយ វុត្តា។ តស្មា “ធម្មានុលោមបច្ចនីយម្ហិ នយា
សុគម្ពិរា”តិ អដ្ឋកថាគាថាយ ធម្មានុលោមបច្ចនីយេ តិកបដ្ឋានាទយោ ធម្ម
នយា សុគម្ពិរាតិ វរមត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ ឥមស្មី បនោកាសេ ហេតុបច្ចយា
នារម្មណបច្ចយាតិ វរំ បវត្ថេ បច្ចយានុលោមបច្ចនីយេ ឯតេ
ធម្មានុលោមេយេវ តិកបដ្ឋានាទយោ ធម្ម នយា សុគម្ពិរាតិ វរមត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

តេសុ អនុលោមេ តិកបដ្ឋានេយេវ កុសលត្ថិកមត្តស្ស វសេន អយំ
ឥមស្មី បដិច្ចវាស្ស បណ្ណាតិវារេ សង្ខិបិត្វា បុច្ឆាបកេនោ ទស្សិតោ។ សេសេសុ
បន តិកេសុ សេសបដ្ឋានេសុ ច ឯកាបិ បុច្ឆា ន ទស្សិតោ។ តតោ បវេសុ បន
សហជាតវារាទីសុ កុសលត្ថិកស្សបិ វសេន បុច្ឆំ អនុទ្ធវិត្វា លព្ពមានកវសេន
វិស្សជ្ជនមេវ ទស្សិតំ។ “ធម្មានុលោមបច្ចនីយម្ហិ នយា សុគម្ពិរា”តិ វចនតោ បន
ឥមស្មី បច្ចយានុលោមបច្ចនីយេ ធម្ម ឯតេ បដ្ឋាននយា បុច្ឆាវសេន ឧទ្ធវិត្វា
ទស្សេតញ្ចា។ បដ្ឋានំ វណ្ណាយន្តានញ្ចិ អាចរិយានំ ភារោ ឯសោតិ។

៤. បច្ចនីយានុលោមវណ្ណាធា

២៩-៥២. ឥតានិ បច្ចនីយានុលោមំ ហោតិ។ តំ ទស្សេតុំ សិយា កុសលំ ធម្មំ
បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បន្នេយ្យ នហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយាតិអាទិ
អារទ្ធី។ តត្ថ អនុលោមបច្ចនីយបុច្ឆាហិ សមប្បមាលោ ឯវ បុច្ឆាបរិច្ឆេទោ។
ឯកម្ហលកាទីសុ ចេត្ត យា បុច្ឆា ចាឡិយំ អាគតា, យា ច ន អាគតា, តា សញ្ញា
ហោជ្ជា វុត្តនយានុសារេនេវ វេទិតញ្ញា។

តិកញ្ច បដ្ឋានវំ...បេ.... ធិ បច្ចនីយានុលោមម្ហិ នយា សុគម្ពិរាតិ ឯត្ថាបិ
ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ ទ្វេ បច្ចយានុលោមាទិ - ធម្មបច្ចនីយានុលោមំ
បច្ចយបច្ចនីយានុលោមញ្ញា។ តត្ថ “កុសលា ធម្មា”តិ ឯវំ
អភិធម្មមាតិកាបទេហិ សង្កហិតានំ ធម្មានំ “នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ
ធម្មា”តិ បច្ចនីយានុលោមទេសនាវសេន បវត្តំ ធម្មបច្ចនីយានុលោមំ នាម។
“នហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា”តិ ឯវំ ចតុវិសតិយា បច្ចយេសុ
លត្តមានបទានំ បច្ចយបច្ចនីយានុលោមទេសនាវសេន បវត្តំ
បច្ចយបច្ចនីយានុលោមំ នាម។ តត្ថ ហោជ្ជា អជ្ឈកថាយំ “តិកញ្ច
បដ្ឋានវំ...បេ.... ធិ បច្ចនីយានុលោមម្ហិ នយា សុគម្ពិរាតិ”តិ អយំ កាថា
ធម្មបច្ចនីយានុលោមំ សន្ធាយ វុត្តា។ ឥធិ បន អយំ កាថា ធម្មានុលោមេយេវ
បច្ចយបច្ចនីយានុលោមំ សន្ធាយ វុត្តា។ តស្មា “ធិ បច្ចនីយានុលោមម្ហិ នយា
សុគម្ពិរាតិ”តិ អជ្ឈកថាយ ធម្មបច្ចនីយានុលោមេ តិកបដ្ឋានាទយោ ធិ នយា
សុគម្ពិរាតិ ឯវមត្ថោ វេទិតញ្ញោ។ ឥមស្មី បនោកាសេ នហេតុបច្ចយា
អារម្មណបច្ចយាតិ ឯវំ បវត្តេ បច្ចយបច្ចនីយានុលោមេ ឯតេ
ធម្មានុលោមេយេវ តិកបដ្ឋានាទយោ ធិ នយា សុគម្ពិរាតិ ឯវមត្ថោ វេទិតញ្ញោ។

តេសុ អនុលោមតិកបដ្ឋានេយេវ កុសលត្ថិកមត្តស្សបិ វសេន អយំ
ឥមស្មី បដិច្ចវាស្ស បណ្ណាតិវាវេ សន្និបិទ្វា បុច្ឆាបកេទោ ទស្សិតោ។ សេសេសុ

បន តិកេសុ សេសបដ្ឋានេសុ ច ឯកាបិ បុច្ឆា ន ទស្សិតា។ តតោ បរេសុ បន
សហជាតវារាជីសុ កុសលត្ថិកស្សបិ វសេន បុច្ឆំ អនុទ្ធវិត្វា លព្ពមានកវសេន
វិស្សជ្ជនមេវ ទស្សិតំ។ “ធិ បច្ឆនីយានុលោមម្ហិ នយា សុគម្ពីរា” តិ វចនតោ បន
ឥមស្មី បច្ឆយបច្ឆនីយានុលោមេ ធិបិ ឯតេ បដ្ឋាននយា បុច្ឆាវសេន ឧទ្ធវិត្វា
ទស្សេតត្តា។ បដ្ឋានំ វណ្ណាយន្តានញ្ញំ អាចរិយានំ ភារោ ឯសោតិ។

បុច្ឆាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១. កុសលត្ថិកវណ្ណានា

១. បដិច្ចវារវណ្ណានា

១. បច្ឆយានុលោមំ

(១.) វិភង្គវារោ

៥៣. ឥនានិ យា ឯតា បណ្ណាត្ថិវារេ កុសលត្ថិកំ និស្សាយ
ហេតុបច្ឆយាធិវសេន ឯកូនបញ្ញាសំ អាទី កត្វា នយមត្តំ ទស្សេន្តេន
អបរិមាណា បុច្ឆា ទស្សិតា។ តត្ថ កុសលាកុសលាធិនំ សហុប្បត្តិយា
អភាវតោ យា បុច្ឆា “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ
ហេតុបច្ឆយា” តិ ឯវំ វិស្សជ្ជនំ នលភន្តិ។ តា បហាយ យា វិស្សជ្ជនំ នលភន្តិ,
តាយេវ វិស្សជ្ជេតុំ អយំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ
ហេតុបច្ឆយាតិអាទិនា នយេន បដិច្ចវារស្ស និទ្ទេសវារោ អារទ្វោ។

តត្ថ សិយា - សចេ ឥមា ហេតុបច្ឆយាធិវសេន ឯកូនបញ្ញាសំ បុច្ឆា
សត្តសោ វិស្សជ្ជនំ នលភន្តិ, អថ កស្មា ទស្សិតា? ននុ យា នលភន្តិ, តាយេវ

ទស្សនតត្តាតិ? អាម, ទស្សនតត្តា សិយុំ។ តថា ទស្សនិយមាណា បន សព្វេសុ
តិកទុកបដ្ឋានាទីសុ ឯកេកស្មី តិកេ, ទុកេ, ទុកតិកេ, តិកទុកេ, តិកតិកេ,
ទុកទុកេ ច សង្ខេបំ អកត្វា ទស្សនតត្តាយេវ ភវេយ្យំ។ កស្មា? យស្មា យា
កុសលត្តិកេ លភន្តិ, ន តាយេវ វេទនាត្តិកាទីសុ។ ធម្មានុលោមបច្ចនីយេ ច
តិកបដ្ឋានេ វិតក្កត្តិកបីតិក្កិកានំ វិស្សជ្ជនេ សព្វាបេតា វិស្សជ្ជនំ លភន្តិ,
តស្មា ឧក្កជ្ជបរិច្ឆេទេន ឯកេកស្មី តិកេ យត្ថកាហិ បុច្ឆាហិ ភវិតព្ធិំ សព្វា
កុសលត្តិកេ ទស្សនតា។ ឯវំ ទស្សនតាសុ ហិ យា តត្ថ វិស្សជ្ជនំ ន លភន្តិ, តា
បហាយ យា លភន្តិ, តា វុច្ចមាណា សក្កា សុខេន វិជានិតុន្តិ សុខេន វិជាននត្ថំ
សព្វាបិ កុសលត្តិកេ ទស្សនតា។ យា បនេត្ថ វិស្សជ្ជនំ ន លភន្តិ, តា បហាយ យា
លភន្តិ, តាយេវ វិស្សជ្ជិតាតិ វេទិតត្តា។

តត្ថ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ចាតិ ចតុក្កមកកុសលធម្មេសុ វេទនាក្ខន្ធាទិភេទំ
ឯកំ ធម្មំ បដិច្ច បដិកត្តា សហុប្បត្តិសម្ព័ន្ធតេន សទិសភាវេន បត្វា, តេន សន្និ
ឯកតោ ឧប្បត្តិការំ ឧបកត្តាតិ អត្ថោ។ កុសលោ ធម្មោតិ
ចតុក្កមកកុសលធម្មេសុយេវ សព្វាក្ខន្ធាទិភេទោ ឯកោ ធម្មោ។ ឧប្បជ្ជតីតិ
ឧប្បាទតោ យាវ និរោធគមណា ឧទ្ធិំ បជ្ជតិ, និព្ពត្តតីតិបិ អត្ថោ។ អត្តានំ លភតិ,
ឧប្បាទាទយោ តយោបិ ខណោ ចាបុណាតីតិ វុត្ថំ ហោតិ។ ហេតុបច្ចយាតិ
កុសលហេតុនា ហេតុបច្ចយការំ សាធន្តេន។

ឯវំ “ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ បុច្ឆាយ “ឧប្បជ្ជតី”តិ វិស្សជ្ជនំ វត្វា ឥទានិ យំ ធម្មំ
បដិច្ច យោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ធម្មំ ខន្ធវសេន ទស្សេតុំ កុសលំ ឯកំ
ខន្ធនិអាទិមាហ។ តត្ថ ឯកន្តិ វេទនាទីសុ ចតុសុ យំ កិញ្ចិ ឯកំ។ តយោ ខន្ធាតិ
យោ យោ បច្ចយភាវេន គហិតោ, តំ តំ វេបេត្វា អវសេសា តយោ ខន្ធា។ តយោ
ខន្ធាតិ វេទនាទីសុ យោ ឯកោ ខន្ធា ឧប្បជ្ជតីតិ គហិតោ, តំ វេបេត្វា សេសេ

តយោ។ ទ្វេ ខន្ទតិ វេទនាសញ្ញាទុកាធិសុ ធនុ ទុកេសុ យេកេចិ ទ្វេ ខន្ទ
បដិច្ច។ ទ្វេ ខន្ទតិ យេ យេ បច្ចយភាវេន គហិតា, តេ តេ វេបេត្វា អវសេសា ទ្វេ
ខន្ទា កុសលហេតុនា ហេតុបច្ចយភាវំ សាធរណេន ឧប្បជ្ឈន្តីតិ អត្ថោ។

យស្មា បន ឯកោ ខន្ទា ឯកស្សេវ ធ្វិន្ទុយេវ វា, ទ្វេ វា បន ឯកស្សេវ បច្ចយោ
នាម នត្ថិ, តស្មា “ឯកំ ខន្ទំ បដិច្ច ឯកោ ខន្ទា, ឯកំ ខន្ទំ បដិច្ច ទ្វេ ខន្ទា, ទ្វេ ខន្ទ
បដិច្ច ឯកោ ខន្ទា” តិ ន វុត្ថំ។ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ ធម្មោ
ឧប្បជ្ឈន្តីតិ អាធិសុបិ វុត្ថនយេនេវ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ ចិត្តសមុជ្ឈានំ រូបន្តិ ឥទំ
បដិច្ចត្ថស្ស សហជាតត្ថត្វា យំ កុសលេន សហជាតញ្ចោវ ហេតុបច្ចយញ្ច
លភតិ, តំ ទស្សេតុំ វុត្ថំ។ បរតោបិ វេវរូបេសុ ហានេសុ អយមេវ នយោ។

វិចាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកតន្តិ ឯត្ថ ហេតុបច្ចយាភាវតោ អហេតុកំ,
រូបេន សធ្វី អនុប្បត្តិតោ អារុប្បវិចាកញ្ច ន គហេតព្វំ។ បដិសន្ធិក្ខណោតិ
កជត្តារូបសម្ពាសនស្ស អព្យាកតស្ស អព្យាកតំ បដិច្ច ឧប្បត្តិទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។
វិចាកាព្យាកតន្តិ តស្មី ខណោ វិជ្ជមានាព្យាកតវសេន វុត្ថំ។ ខន្ទ បដិច្ច វត្ថុ, វត្ថុ
បដិច្ច ខន្ទតិ ឥទំ កជត្តារូបគ្គហណោន វត្ថុម្ហិ គហិតេបិ វត្ថុ បដិច្ច ខន្ទានំ
ឧប្បត្តិទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។

ឯកំ មហាក្ខតន្តិអាធិ រូចាព្យាកតំ បដិច្ច រូចាព្យាកតស្ស ឧប្បត្តិទស្សនត្ថំ
វុត្ថំ។ ឯកំ ខន្ទនិអាធិសុ វុត្ថនយេនេវ បនេត្ថ អត្ថយោជនា វេទិតញ្ចោ។ វេ
រូចាព្យាកតម្ហិ ក្ខតេ បដិច្ច ក្ខតានំ ឧប្បត្តិ វត្វា ឥទានិ ក្ខតេ បដិច្ច ឧចាទារូចានំ
ឧប្បត្តិ ទស្សេតុំ មហាក្ខតេ បដិច្ច ចិត្តសមុជ្ឈានន្តិអាធិ វុត្ថំ។ វេ សន្តេ
ឧចាទារូបន្តិ ឯត្ថកមេវ វត្ថព្វំ, ឥតវទ្ធយំ កស្មា វុត្ថន្តិ? មហាក្ខតេបិ បដិច្ច
ឧប្បត្តិទស្សនត្ថំ។ យញ្ញិ ហោជ្ជា “ចិត្តសមុជ្ឈានញ្ច រូបំ កជត្តា ច រូប” ន្តិ ទស្សិតំ,
តំ ន កេវលំ ខន្ទយេវ ច បដិច្ច ឧប្បជ្ឈន្តិ, មហាក្ខតេបិ បន បដិច្ច ឧប្បជ្ឈន្តីតិ

ធនស្សនត្ថមិទំ វុត្ថន្តិ វេទិតព្ធំ។ តត្ថ ចិត្តសមុជ្ជានំ បវត្តេយ្យេ, កដត្តារូបំ
បដិសន្ធិយម្យិ។ ឧបាទានរូបន្តិ តស្សេវ ឧភយស្ស វិសេសនំ។

កុសលេ ខន្ធច មហាក្ខតេ ច បដិច្ចាតិ ឯត្ថ ចិត្តសមុជ្ជានាវ មហាក្ខតា
គហិតា។ ចិត្តសមុជ្ជានំ រូបន្តិ ឯត្ថ បន ភូតរូបម្យិ ឧបាទានរូបម្យិ គហិតំ។ “ឯកំ
មហាក្ខតំ បដិច្ច តយោ មហាក្ខតា” តិ អាទិនា នយេន ហិ ភូតរូបម្យិ ខន្ធច
មហាក្ខតេ ច បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ។ មហាក្ខតេ បដិច្ច ឧបាទានរូបន្តិ វុត្ថនយេន
ឧបាទានរូបម្យិ។ អកុសលញ្ច អព្យាកតញ្ចាតិ បញ្ញាវិស្សន្ននេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ ឯវំ ហេតុបច្ចយេ នវ បុច្ឆាវិស្សន្នតា។ ឯតាយេវ ហិ ឯត្ថ លព្ពន្ធិ, សេសា
ចត្តាលីស មោយបុច្ឆាតិ នវិស្សន្នតា។ ឥមិនា ឧបាយេន
អារម្មណបច្ចយាទីសុបិ បុច្ឆាវិស្សន្ននានំ អត្តោ វេទិតព្ធំ។ តត្ថ តត្ថ បន
វិចារេតព្ពយុត្តកមេវ វិចារយិស្សម។

៥៤. អារម្មណបច្ចយេ តាវ រូបស្ស អារម្មណបច្ចយវសេន អនុប្បត្តិតោ
តាសុ នវសុ រូបមិស្សកា បហាយ តិស្សេវាវ បុច្ឆាវិស្សន្នតា។ តេនេវ ច
ការណេន “វុត្ថំ បដិច្ច ខន្ធា” តិ វត្វា “ខន្ធច បដិច្ច វុត្ថុ” តិ ន វុត្ថំ។ ន ហិ តំ
អារម្មណបច្ចយេន ឧប្បជ្ជតិ។

៥៥. អធិបតិបច្ចយេ វិចារកាព្យាកតន្តិ លោកុត្តរមេវ សន្ធាយ វុត្ថំ។
តេនេវេត្ថ “បដិសន្ធិក្ខណោ” តិ ន គហិតំ។ សេសំ ហេតុបច្ចយសធិសមេវ។

៥៦. អនន្តរសមន្តរេសុបិ រូបំ ន លព្ពតីតិ អារម្មណបច្ចយេ វិយ តិស្សេវាវ
បុច្ឆា។

៥៧. សហជាតបច្ចយេ បដិសន្ធិក្ខណោតិ បញ្ចវោការេ បដិសន្ធិវសេន វុត្ថំ។
ហេដ្ឋា បន បច្ចយវិភង្កេ “ឱក្កន្តិក្ខណោ” តិ អាគតំ តម្យិ ឥមិនា សន្ធិ អត្តតោ

ឯកំ, ព្យញ្ជនមត្តមេវ ហេតុ នាមន្តិ។ អបិច “តិណ្ណំ សន្និចាតា គព្ពស្ស អវក្កន្តិ
 ហោតី” តិ (ម. និ. ១.៤០៨) វចនតោ ឱក្កន្តិ បញ្ចេវាការបដិសន្ធិយាវេតំ នាមំ។
 បដិសន្ធិ តិ សព្ពកវសាធារណំ។ ឥធ បន “កជត្តា ច រូប” ន្តិអាទិវចនតោ
 បញ្ចេវាការបដិសន្ធិយេវ អធិប្បតា។ សា ហិ រូបស្សបិ អរូបស្សបិ
 បច្ចយភាវញ្ចេវ បច្ចយុប្បន្នភាវញ្ច សន្តណ្ណាតិ, តស្មា បរិបុណ្ណាវិស្សជ្ជនា
 ហោតីតិ គហិតា។ ពាហិរំ ឯកំ មហាក្ខតន្តិ អនិទ្រិយពទ្ធសុ
 បថវិចាសាណាធិសុ មហាក្ខតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បច្ចយវិភង្គវាសិញ្ញា ចត្តារោ
 មហាក្ខតាតិ អជ្ឈតិកញ្ច ពាហិរញ្ច ឯកតោ កត្វា គហិតំ។ សន្នេបទេសនា
 ហិ សា។ អយំ បន វិត្តារទេសនា, តស្មា សព្ពវិភង្គា ទស្សន្តោ “ពាហិរំ ឯកំ
 មហាក្ខត” ន្តិអាទិមាហា។ អសញ្ញាសត្តានំ ឯកំ មហាក្ខតំ បដិច្ចាតិ
 ទិសន្តតិសមុជ្ជានក្ខតវសេន វុត្តំ។ មហាក្ខតេ បដិច្ច កជត្តារូបន្តិ ឥទំ បន
 កម្មសមុជ្ជានវសេនេវ វុត្តំ។ ឧបាទារូបន្តិ ឧតុសមុជ្ជានវសេនេវ។

៥៨. អញ្ញាមញ្ញបច្ចយេ ខន្ធេ បដិច្ច វត្ថុ, វត្ថុំ បដិច្ច ខន្ធាតិ ចតុន្នម្បិ ខន្ធនំ
 ឯកតោ វត្ថុនា អញ្ញាមញ្ញបច្ចយតំ ទស្សតុំ វុត្តំ។

៥៩. និស្សយបច្ចយេ យស្មា បដិច្ចត្ថោ នាម សហជាតត្ថោ, តស្មា យា ហេដ្ឋា
 បច្ចយវិភង្គវាវេ ចក្ខាយតនាធិនំ និស្សយបច្ចយតា ទស្សិតា, ន សា គហិតា។
 ចក្ខាយតនាធិនិ ហិ បុរេជាតានិ ហុត្វា បច្ចយា ហោន្តិ, ឥធ សហជាតមេវ
 លព្ពតិ។ តេនេវ វុត្តំ - “និស្សយបច្ចយោ សហជាតបច្ចយសទិសោ” តិ។

៦០. ឧបនិស្សយបច្ចយេ រូបស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយាភាវា តីណោវ
 វិស្សជ្ជនាធិលព្ពន្តិ, តេន វុត្តំ “អារម្មណបច្ចយសទិស” ន្តិ។ តត្ថ កិញ្ញាបិ ន សព្ពេ
 កុសលាកុសលាព្យាកតា អារម្មណ្ឌបនិស្សយំ លភន្តិ, យេ បន លភន្តិ, តេសំ
 វសេនេតំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

៦១. បុរេជាតបច្ចយេ វត្ថុំ បុរេជាតបច្ចយាតិ វត្ថុំ បដិច្ច វត្ថុនា
បុរេជាតបច្ចយតំ សាធរន្តេន ឧប្បជ្ឈន្តិតិ អត្ថោ។ វិចាកាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធន្តិ
ឯត្ថ យំ វិចាកាព្យាកតស្ស វត្ថុ ឌីក្កន្តិកូលោ សហជាតបច្ចយោ ហោតិ, តំ
បុរេជាតបច្ចយភាជនិយត្តា ឥធន គហោតត្ថំ។ យេបិ កុសលាធម្មោ អារុហ្ម
បុរេជាតបច្ចយំ នលភន្តិ, តេបិ បុរេជាតបច្ចយភាជនិយតោយេវ ឥធន
គហោតត្ថំ។ អារម្មណំ បននិយមតោ បុរេជាតបច្ចយភារំ នលភតិ។
រូបាយតនាធិនិ ហិ ចក្កុវិញ្ញាណាធិនំយេវ បុរេជាតបច្ចយតំ សាធរន្តិ,
មនោវិញ្ញាណាធិតុយា អតីតានាគតានិបិ អារម្មណំ ហោន្តិយេវ។ តស្មា ឥធន
គហិតំ។ ខន្ធវសេន ហិ អយំ ទេសនា, នវិញ្ញាណាធិតុវសេន។ “វិចាកាព្យាកតំ
ឯកំ ខន្ធ”ន្តិ ទេសនាយ ច សញ្ញាបិ វិញ្ញាណាធិតុយោ គហិតា, ន
ចក្កុវិញ្ញាណាធិតុអាធម្មោ ឯវាតិ។

បច្ឆាជាតោ កុសលាកុសលានំ បច្ចយោ ន ហោតិ, អព្យាកតស្សបិ
ឧបត្ថម្ភកោវ ន ជនកោ, តស្មា “ឧប្បជ្ឈន្តិ បច្ឆាជាតបច្ចយា”តិ ឯវំ វត្ថុញ្ចោ
ឯកធម្មោបិ នត្ថិតិ បច្ឆាជាតបច្ចយវសេន វិស្សជ្ឈនំ ន កតំ។

៦២. អាសេវនបច្ចយេ កាមំ សញ្ញា កិរិយា អាសេវនបច្ចយំ នលភន្តិ,
លព្វមានវសេន បន “កិរិយាព្យាកត”ន្តិ វត្ថុំ។ តស្មា ជវនកិរិយាវេត្ថ គហិតាតិ
វេទិតញ្ចា។

៦៣. កម្មបច្ចយេ កុសលាកុសលេសុ ឯកក្ខណ៍កោ កម្មបច្ចយោ
វេទិតញ្ចោ, តថា កិរិយាព្យាកតេ។ វិចាកាព្យាកតេ បន នាណក្ខណ៍កោបិ,
តថា បដិសន្ធិកូលោ មហាភូតានំ។ ចិត្តសមុជ្ឈានំ បន ឯកក្ខណ៍កោ។
កជត្តារូបានំ នាណក្ខណ៍កោវ តថា អសញ្ញាសត្តរូបានំ។ កជត្តារូបំ បនេត្ថ

ជីវិតគ្រឿងយំ។ សេសំ ន ឯកន្តតោ កម្មសមុជ្ជានត្តា ឧបាទារូបន្តិ វុត្តំ។ ឯវំ សន្តេបិ
ឥធន កម្មសមុជ្ជានមេវ អធិប្បតំ។

២៤. វិចាកបច្ចយេ កុសលាកុសលំ កិរិយញ្ចា នលព្ពតីតិ
អព្យាកតវសេនេវិស្សជ្ជនំ កតំ។ ចិត្តសមុជ្ជានន្តិ វិចាកចិត្តសមុជ្ជានមេវ។
កដត្តារូបន្តិ យថាលាភវសេន ឥន្ទ្រិយរូបញ្ចា វត្ថុរូបញ្ចា។ ឧបាទារូបន្តិ
តទវសេសំ តស្មី សមយេ វិជ្ជមានកំ ឧបាទារូបំ។

២៥. អាហារបច្ចយេ សព្វេសម្បិ កុសលាធិនំ ខន្ធានំ ចិត្តសមុជ្ជានរូបស្ស ច
អរូចាហារវសេន ឧប្បត្តិ វេទិតញ្ចា, តថា បដិសន្ធិក្ខណោ មហាភូតានំ។
ចិត្តសមុជ្ជានន្តិ ភវន្តាធិចិត្តសមុជ្ជានំ។ អាហារសមុជ្ជានន្តិ
កតធឿ កាហារាហារសមុជ្ជានំ។ ចិត្តសមុជ្ជានន្តិ
កុសលាកុសលចិត្តសមុជ្ជានមេវ។ បច្ចយេវិភង្គេវាវេ អាហារបដិចាជិយា បឋមំ
កតធឿ កាហារោ អាហារោ ធស្សិតោ, ឥធន បន កុសលំ ធម្មន្តិ បុច្ឆាវសេន បឋមំ
អរូចាហារា ធស្សិតាតិ វេទិតញ្ចា។

២៦. ឥន្ទ្រិយបច្ចយេ បច្ចយេវិភង្គេ ឥន្ទ្រិយបដិចាជិយា បឋមំ ចក្កុន្ទ្រិយាធិនិ
ធស្សិតានិ, ឥធន បន កុសលាធិបុច្ឆាវសេន បឋមំ អរូបិន្ទ្រិយានំ បច្ចយេតា
ធស្សិតា។ តត្ថ កុសលាធិសុ យថាលាភវសេន អរូបិន្ទ្រិយា គហោតញ្ចា។
អសញ្ញាសត្តានំ ភូតរូបេសុបិ ជីវិតគ្រឿងន្តិ។

២៧. ឈានមគ្គបច្ចយេសុ ហេតុបច្ចយេសធិសមេវិស្សជ្ជនំ, តេនេវេត្ថ
“ហេតុបច្ចយេសធិស”ន្តិ វុត្តំ។

២៨. សម្បយុត្តបច្ចយេ វិស្សជ្ជនំ អារម្មណាបច្ចយេគតិកំ, តេនេវេត្ថ
“អារម្មណាបច្ចយេសធិស”ន្តិ វុត្តំ។

៦៩. វិប្បយុត្តបច្ឆយេ វុត្តំវិប្បយុត្តបច្ឆយាតិ វុត្តំ បដិច្ចវិប្បយុត្តបច្ឆយា,
វុត្តនាវិប្បយុត្តបច្ឆយតំ សាធរន្តេន ឧប្បជ្ឈន្តិតិ អត្តោ។ ខន្ធវិប្បយុត្តបច្ឆយាតិ
ខន្ធ បដិច្ចវិប្បយុត្តបច្ឆយា, ខន្ធហិវិប្បយុត្តបច្ឆយតំ សាធរន្តេហិ ឧប្បជ្ឈន្តិតិ
អត្តោ។ ខន្ធវុត្តំវិប្បយុត្តបច្ឆយាតិ វុត្តំ បដិច្ច ខន្ធវិប្បយុត្តបច្ឆយា។ វុត្តនា
វិប្បយុត្តបច្ឆយតំ សាធរន្តេន ឧប្បជ្ឈន្តិតិ អត្តោ។ ចិត្តសមុជ្ឈានរូបំ ខន្ធ
វិប្បយុត្តបច្ឆយាតិ ខន្ធ បដិច្ចវិប្បយុត្តបច្ឆយា ចិត្តសមុជ្ឈានំ រូបំ ខន្ធហិវិ
វិប្បយុត្តបច្ឆយតំ សាធរន្តេហិ ឧប្បជ្ឈន្តិតិ អត្តោ។ សេសវិស្សន្ននេសុបិ វុត្តំ
វិប្បយុត្តបច្ឆយាតិអាទិសុបិ វុត្តនយេនេវត្តោ វេទិតញ្ចោ។ វិចាកាព្យាកតេ
ចេត្ត វុត្តក្កហណោន ចក្ខាទីនិ សង្កហិតញ្ចានិ។ ឯកំ មហាភូតន្តិអាទិ
រូចាព្យាកតស្ស បច្ឆយការំ ធស្សេតុំ វុត្តំ។ ចិត្តសមុជ្ឈានន្តិ
អព្យាកតចិត្តសមុជ្ឈានម្បិ កុសលាកុសលចិត្តសមុជ្ឈានម្បិ។

៧០. អត្ថិបច្ឆយេ សព្វំ សហជាតបច្ឆយគតិកំ។ តេនេវេត្ត
“សហជាតបច្ឆយសទិស”ន្តិ វុត្តំ។

៧១-៧២. នត្ថិវិគតា អារម្មណបច្ឆយគតិកា, អវិគតំ សហជាតគតិកំ។
តេនេវេត្ត “អារម្មណបច្ឆយសទិសំ, សហជាតបច្ឆយសទិស”ន្តិ វុត្តំ។ ៧៣
តេវិសតិ បច្ឆយាតិ សង្ខិបិត្វា ធស្សិតានំ វសេនេតំ វុត្តំ។ វិត្តារេតញ្ចាតិ យា បុច្ឆា
វិស្សន្ននំ លកន្តិ, តាសំ វសេនវិត្តារេតញ្ចា។ អយំ ហេតុបច្ឆយំ អាទិ កត្វា
ឯកម្ហលកេ បច្ឆយានុលោមេ បដិច្ចវាស្ស កុសលត្ថិកវិស្សន្ននេ អត្តវណ្ណានា។

(២.) សម្ព្យាវាវេ

៧៣. ឥទានិយេ ឯត្ត ហេតុបច្ឆយាទីសុ ឯកេកស្មី បច្ឆយេ វិស្សន្ននវាវា
លទ្ធា, តេ គណនវសេន ធស្សេតុំ ហេតុយា នវាតិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ ហេតុយា

នវាតិ ហេតុបច្ចយេ នវ បុច្ឆាវិស្សន្ននវាវា ហោន្តិ។ សេយ្យដិទំ - កុសលេន
កុសលំ, កុសលេន អព្យាកតំ, កុសលេន កុសលាព្យាកតំ; អកុសលេន
អកុសលំ, អកុសលេន អព្យាកតំ, អកុសលេន អកុសលាព្យាកតំ,
អព្យាកតេន អព្យាកតំ, កុសលាព្យាកតេន អព្យាកតំ, អកុសលាព្យាកតេន
អព្យាកតន្តិ។

អារម្មណេ តីណីតិ កុសលេន កុសលំ, អកុសលេន អកុសលំ,
អព្យាកតេន អព្យាកតំ។ អធិបតិយា នវាតិ ហេតុយា វុត្តសធិសាវ។ ធានសសុ
ហិ បច្ចយេសុ នវ នវាតិ វុត្តំ។ សព្វេសុបិ បុច្ឆាវិស្សន្ននាធិ
ហេតុបច្ចយសធិសានេវ។ វិភង្កេ បន អត្ថិ វិសេសោ។ ធនសសុ បច្ចយេសុ តីណី
តីណីតិ វុត្តំ។ សព្វេសុបិ បុច្ឆាវិស្សន្ននាធិ អារម្មណសធិសានេវ។ វិភង្កេ បន
អត្ថិ វិសេសោ។ អញ្ញមញ្ញបច្ចយស្មិញ្ចិ អព្យាកតបទស្ស វិស្សន្ននេ រូបម្បិ
លព្ពតិ, តថា បុរេជាតបច្ចយេ។ អាសេវនបច្ចយេ វិចាកានិ ចេវ វីដិចិត្តានិ ច ន
លព្ពន្តិ។ វិចាកេ ឯកន្តិ អព្យាកតមេវ។ ឯវមេត្ត សង្ខេបតោ នវ តីណី ឯកន្តិ,
តិវិជោវ វាវបរិច្ឆេទោ។ វិត្តារតោ ធានស នវកា, ធន តិកា, ឯកំ ឯកកន្តិ
សព្វេសុបិ តេវីសតិយា បច្ចយេសុ ឯកុនចត្តាលីសាធិកំ វាវសតំ ហោតិ,
ឯកុនចត្តាលីសាធិកញ្ច បុច្ឆាសតំ។ ឯកុនចត្តាលីសាធិកំ
បុច្ឆាវិស្សន្ននសតន្តិបិ តស្សេវ នាមំ។

៧៤. ឯវំ ហេតុបច្ចយាធិកេ ឯកមូលកេ គណានំ ធស្សេត្វា ឥតោ បរេសុ
ធុមូលកាធិសុ វិត្តារទេសនំ សន្និបិត្វា ឯកមូលកេ ធស្សិតាយ ទេសនាយ
លព្ពមានគណានញ្ញាវ អាទាយ វាវបរិច្ឆេទំ ធស្សេតុំ ធុមូលកេ តាវ
ហេតុបច្ចយា អារម្មណេ តីណីតិ អាធិមាហា។ តត្រិទំ លក្ខណំ -
ពហុគណានោបិ បច្ចយោ អពហុគណានេន សន្និ យុត្តោ តេន សមាធុគណានោវ

ហោតិ។ តេន វុត្ថំ “ហេតុបច្ចយា អារម្មណេ តីណី” តិ។ ហេតុអារម្មណេ កេ
អារម្មណេ វុត្ថានិ តីណោវ វិស្សន្ននានិ លព្ពន្ធិតិ អត្ថោ។ សមាធកណានោ បន
សមាធកណានេន សទ្ធិ យុត្តោ អបរិហ័នកណានោវ ហោតិ។ តេន វុត្ថំ
“ហេតុបច្ចយា អធិបតិយា នវា” តិ។ ហេតាធិបតិទុកេ នវេវ វិស្សន្ននានិ
លព្ពន្ធិតិ អត្ថោ។ វិចាកេ ឯកន្តិ ហេតុវិចាកទុកេ វិចាកេ វុត្ថំ ឯកមេវ
វិស្សន្ននំ លព្ពន្ធិតិ ឯវំ តាវ ទុម្ពលកេ វាវបរិច្ឆេទោ វេទិតញ្ចោ។

៧៥. តិម្ពលកាធិសុបិ ឥនមេវ លក្ខណំ។ តេនេវាហ - ហេតុបច្ចយា
អារម្មណបច្ចយា អធិបតិយា តីណី តិ។ ហេតាអារម្មណាធិបតិ តិកេ អារម្មណេ
វុត្ថានិ តីណោវ វិស្សន្ននានិ លព្ពន្ធិតិ អត្ថោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ នយោ នេតញ្ចោ។

៧៦-៧៩. ធានសម្ពលកេ បន វិចាកបច្ចយោ ន លព្ពន្ធិតិ, តស្មា
អាសេវនបច្ចយា កម្មេ តីណីតិ វត្វាវិចាកំ អបរាមសិត្វា អាហារេ តីណីតិ
វុត្ថំ។ តេវសម្ពលកាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេ បន សទ្ធិបិត្វា
តេវីសតិម្ពលកោវេត្ថ ទស្សិតោ។ សោ ទុវិជោ ហោតិ - សាសេវនោ វា
សវិចាកោ វា។ តត្ថ បឋមំ សាសេវនោ ទស្សិតោ, សោ តីណោវ វិស្សន្ននានិ
លកតិ។ តេន វុត្ថំ “អាសេវនបច្ចយា អវិគតេ តីណី” តិ។ សវិចាកោ បន
អាសេវនំ ន លកតិ, តស្មា តំ បហាយ វិចាកវសេន គណាយ ទស្សនត្ថំ
អនន្តរាយេវ “ហេតុបច្ចយា... បេ... វិចាកបច្ចយា អាហារេ ឯក” ត្ថិ ឯកំ នយំ
ទស្សត្វា បច្ឆា តេវីសតិម្ពលកោវ ទស្សិតោ។ ឯតេសុ បន ទ្វីសុ
តេវីសតិម្ពលកេសុ កិត្យាបិ ឯកស្មី វិចាកបច្ចយោ នត្ថិ, ឯកស្មី
អាសេវនបច្ចយោ, បច្ឆាជាតបច្ចយោ បន ឧភយត្ថាបិ។ វុត្ថីសទ្ធនេ បនេតេ
តេវីសតិម្ពលកាត្វេវ វេទិតញ្ចោ។ តេសុ សាសេវនេ អាសេវនស្ស វសេន សព្ពត្ថ

តីណោវ វិស្សជ្ជនាធិ, សុវិចារកេវិចារកបច្ចយស្ស វសេន ឯកមេវាតិ អយំ
ហេតុបច្ចយំ អាធិ កត្វា ឯកមូលកាធិសុ គណនា។

យំ បនេតំ ហេតុមូលកាធិន្តំ “អាម្ពណោ ឋិតេន សព្ពត្ថ តីណោវ បញ្ញា” តិ
វុត្ថំ, តំ អាម្ពណោបច្ចយំ អាធិ កត្វា ឯកមូលកេបិ ធុមូលកាធិសុបិ សព្ពត្ថ
អាម្ពណោបទេ ចេវ អាម្ពណោន សទ្ធិ សេសបច្ចយយោជនាសុ ច យត្ថ នវហិ
ភវិត្តំ, តត្ថ តយោវ បញ្ញា ហោន្តីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ វិចារកបទេ បន
វិចារកបទេន សទ្ធិ សេសបច្ចយយោជនាសុ ច ឯកោវ បញ្ញា ហោតីតិ។ ឥតិ
យំ ហោជ្ជា អវោចុម្ព “ពហុគណនោបិ បច្ចយោ អពហុគណនេន សទ្ធិ យុត្តោ
តេន សមាទគណនោ ហោតី” តិ, តំ សុវុត្ថមេវ។

៨០-៨៥. ឥនាធិ យេ អាម្ពណោធិនំ បច្ចយានំ វសេន ឯកមូលកាធិយោ
ទស្សេតព្ពា, តេសុ ឯកមូលកោ តាវ ហេតុឯកមូលកេនេវ សធិសោតិ
ឯកស្មិម្បិ បច្ចយេ ន ទស្សិតោ។ អាម្ពណោបច្ចយវសេន បន ធុមូលកេ គណនំ
ទស្សេតុំ អាម្ពណោបច្ចយា ហេតុយា តីណិ, អធិបតិយា តីណិ... បេ... អវិគតេ
តីណិ វុត្ថំ។ ឯត្ថ ច “អាម្ពណោបច្ចយា អធិបតិយា តីណិ... បេ... អវិគតេ
តីណិ” តិ វុត្ថព្ពេ យេ ហេតុបច្ចយាទយោ បច្ចយា ពហុគណនា, តេសំ
ឡនតវគណនេហិ ច សមាទគណនេហិ ច សទ្ធិ សំសន្ននេ យា គណនា លព្ពតិ,
តំ ទស្សេតុំ អាម្ពណោបច្ចយស្ស បុរិមភាគេ ឋិតម្បិ ហេតុបច្ចយំ បច្ចិមភាគេវ
ឋេបេត្វា “អាម្ពណោបច្ចយា ហេតុយា តីណិ” តិ វុត្ថំ។ តេនេតំ អាវិ ករោតិ -
អាម្ពណោបច្ចយោ យេន យេន ពហុតវគណនេន វា សមាទគណនេន វា
បច្ចយេន សទ្ធិ ធុកតិកាធិភេទំ គច្ឆតិ, សព្ពត្ថ តីណោវ បញ្ញាវិស្សជ្ជនាធិ
វេទិតព្ពានិ។ វិចារកបច្ចយេន បន សទ្ធិ សំសន្ននេ ឯកមេវ លព្ពតិ, តំ
វិចារកបច្ចយាធិកាយ គណនាយ អាវិ ភវិស្សតីតិ ឥធន ទស្សិតំ។ យា ចេសា

ធុម្លកេ គណនា ធុស្សីតា, តិម្លកាធុស្សី ឯសាវ គណនាតិ
អារម្មណបច្ចយវសេន តិម្លកាធុយោ នវិត្តាវតា។

ឥធានិ អធិបតិបច្ចយាធុវសេន ធុម្លកាធុស្សី គណនំ ធុស្សីតុ
អធិបតិបច្ចយា ហេតុយា នវាតិអាធុ វុត្តំ។ តត្ថាបិ វុត្តនយេនេវ
បច្ចយសន្និវេសោ វេទិតញ្ចោ។ យថា ច អធិបតិបច្ចយា ហេតុយា នវ, ឯវំ
សេសេស្សី ហេតុនា សមាធុគណនាសុ នវេវ។ ឥតិ យោ យោ បច្ចយោ អាធុម្ហិ
តិជ្ជតិ, តេន តេន សធុធុ សមាធុគណនានំ សំសន្ននេ អាធុម្ហិ បិតស្ស វសេន
គណនា ហោតិ។ តេន បន សធុធុ ឡនតវគណនានំ សំសន្ននេ
ឡនតវគណនានំយេវ វសេន គណនា ហោតិ វេទិតញ្ចោ។ យថា ច
អារម្មណបច្ចយវសេន ឯវំ អធិបតិបច្ចយវសេនាបិ តតោ បវេសំ អនន្តរាធុនំ
វសេនាបិ តិម្លកាធុយោ នវិត្តាវតា។ តស្មា ធុម្លកេ
ធុស្សីតគណនាវសេនេវ សព្ពត្ត សាធុតញ្ចោ។ តេនេវ វុត្តំ “ឯកេកំ បច្ចយំ
ម្លកំ កាតុន សជ្ឈាយមគ្គេន គណេតញ្ចោ”តិ។

បច្ចយានុលោមវណ្ណានា។

បដិច្ចវារោ

បច្ចយបច្ចនីយវណ្ណានា

៨៦-៨៧. បច្ចយបច្ចនីយំ បន យស្មា កុសលបទេ នលព្ពតិ កុសលធុម្ហស្ស
ហេតុបច្ចយេន វិនា អនុប្បត្តិតោ, តស្មា អកុសលំ ធុម្ហំ បដិច្ចាតិអាធុ អារធុនំ។
តត្ថ នហេតុបច្ចយាតិ ហេតុបច្ចយបដិក្ខេវោ ហេតុបច្ចយំ វិនា អញ្ញេន
បច្ចយេន ឧប្បជ្ជតិ អត្ថោ។ វិចិក្ខាសហគតោ ឧទ្ធុច្ចសហគតោ មោហោតិ
អយញ្ញា សម្បយុត្តធុម្ហានញ្ចោវ ចិត្តសមុជ្ជានុបស្ស ច សយំ ហេតុបច្ចយោ

ហោតិ, អញ្ញស្ស បន សម្មយុត្តហេតុនោ អភាវា ន ហេតុបច្ចយា ឧប្បជ្ឈតីតិ
ឋេយ្យោ ហេតុបច្ចយំ សេសេហិ អត្តនោ អនុបបច្ចយេហិ ឧប្បជ្ឈតិ។ ឥមិនា
នយេន សត្តបច្ចយបដិក្ខេបេសុ អត្តោ វេទិតញ្ញោ។ អហេតុកំ វិចាកាព្យាកតន្ត
ឥទំ រូបសមុដ្ឋាបកវសេនេវ វេទិតញ្ញំ។ អញ្ញេសុបិ ឯវរូបេសុ ឯសេវ នយោ។

៨៨. នអធិបតិបច្ចយេ កាមំ អធិបតិបិ អត្តនា សទ្ធិំ ធុតិយស្ស អធិបតិនោ
អភាវា នអធិបតិបច្ចយំ លភតិ, យថា បន វិចិត្តិក្កុដ្ឋុដ្ឋសហគតោ មោហោ
អហេតុកោ, ន តថា អធិបតយោ ឯវ និរាធិបតិ។ ធន្ទាធិសុ បន អញ្ញាតវំ
អធិបតី អកត្វា កុសលាធិនំ ឧប្បត្តិកាលេ សព្វេបិ កុសលាធយោ
និរាធិបតិនោ។ តស្មា មោហំ វិយ វិសុំ អធិបតិមត្តមេវ អនុទ្ធវិត្វា
សត្តសង្កាហិកវសេន ឯសា “ឯកំ ខន្ធិ បដិច្ច តយោ ខន្ទា” តិអាធិកា ទេសនា
កតាតិ វេទិតញ្ញោ។

៨៩. នានន្តវនសមនន្តវេសុ នាវម្ពណោ វិយ រូបមេវ បច្ចយុប្បជ្ឈំ។ តេន វុត្តំ
“នាវម្ពណាបច្ចយសធិស” ត្ថិ។ សហជាតបច្ចយោ បរិហីនោ។ យថា ចេស, តថា
និស្សយអត្តិអវិកតបច្ចយាបិ។ កី ការណា? ឯតេហិ វិនា កស្សបិ
អនុប្បត្តិតោ។ សហជាតនិស្សយអត្តិអវិកតបច្ចយេបិ ហិ បច្ចក្ខាយ ឯកោបិ
រូចារូបធម្មោ ធុប្បជ្ឈតិ, តស្មា តេ បរិហីនោ។

៩០. នអញ្ញមញ្ញបច្ចយវិកត្តេ បដិសន្ធិក្ខណោ វិចាកាព្យាកតេ ខន្ធិ បដិច្ច
កដត្តារូបន្តិ ហធយវត្ថុវន្តំ វេទិតញ្ញំ។

៩១. នឧបនិស្សយបច្ចយវិកត្តេ រូបមេវ បច្ចយុប្បជ្ឈំ, តញ្ញិ ឧបនិស្សយំ ន
លភតិ។ អរូបំ បន កិញ្ញាបិ អារម្មណ្ឌបនិស្សយបកតូបនិស្សយេ ន លកេយ្យ,
អនន្តរូបនិស្សយមុត្តកំ បន នត្ថិ។ តេន វុត្តំ “នាវម្ពណាបច្ចយសធិស” ត្ថិ។

៩២. ឧបុរេជាតេ ចិត្តសមុជ្ជានុបន្តិ បញ្ចេវាការវសេន វុត្តំ។

៩៣. ឧបន្នាជាតបច្ចយាតិ ឯត្ថ សហជាតបុរេជាតបច្ចយា សង្កបំ កច្ចន្តិ។
តស្មា សហជាតបច្ចយសទិសា ឯត្ថ ចាឡិ, សា នអធិបតិបច្ចយេ វិត្តាវិតាតិ
ឥធ សង្ខិត្តា។ នាសេវនបច្ចយេ កុសលាកុសលា បឋមជវនវសេន វេទិតញ្ញា,
តថា កិរិយាព្យាកតំ។ ចាឡិ បន ឥធាបិ នអធិបតិបច្ចយេ វិត្តាវិតវសេន
វេទិតញ្ញា។ តេនេវាហ - “ឧបន្នាជាតបច្ចយម្យី នាសេវនបច្ចយម្យី
នាធិបតិបច្ចយសទិស”ន្តិ។

៩៤-៩៧. នកម្មបច្ចយេ វិចាកចេតនា នាណក្ខណ៍កកម្មបច្ចយំ លភតីតិ
ន គហិតា។ នាហារបច្ចយេ ឯកច្ចំ រូបមេវ បច្ចយុប្បន្នំ, តថា នត្រ្រិយបច្ចយេ។

៩៨. នឈានបច្ចយេ បញ្ជីវិញ្ញាណធម្មា ចេវ ឯកច្ចញ្ញំ រូបំ បច្ចយុប្បន្នំ។
បញ្ជីវិញ្ញាណស្មិត្តា វេទនា ច ចិត្តកក្កតា ច ធុត្តលត្តា ឧបនិជ្ឈានលក្ខណំ ន
ចាបុណ្ណិតិ ឈានបច្ចយេ ន គហិតា។

៩៩-១០២. នមគ្គបច្ចយេ អហេតុកវិចាកកិរិយញ្ជេវ ឯកច្ចញ្ញំ រូបំ
បច្ចយុប្បន្នំ។ នសម្បយុត្តនោនត្តិនោវិគតេសុ រូបមេវ បច្ចយុប្បន្នំ។ តេន វុត្តំ
“នាវម្ពណបច្ចយសទិស”ន្តិ។

១០៣. នហេតុយា ទ្វេតិ ឯកមូលកគណនាយ យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ។

១០៤. ធុមូលកេ នហេតុបច្ចយា នាវម្ពណ ឯកន្តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ
ពហុគណនេន សង្ខំ ឧនតរគណនស្ស សំសន្តនេ ឧនតរគណនវសេន
នហេតុយាវិយ ធ្វិហិ ភវិតព្ពំ។ នាវម្ពណវសេន បន អរូបធម្មានំ បរិហីនត្តា
អព្យាកតំ បដិច្ច រូចាព្យាកតស្ស ឧប្បត្តិ សន្ធាយ “ឯក”ន្តិ វុត្តំ។ សព្ពេសុ

ឯកកេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ទ្វេតិ វុត្តជ្ជានេ បន នហេតុយា លទ្ធុវសេន វាវទ្ធុយំ
វេទិតព្ពា។

១០៥-១០៦. តិម្ភលកាធិសុ បន សព្ពេសុ នាវម្ពណាបច្ចយស្ស អបរិហ័នត្តា
ឯកមេវ វិស្សជ្ជនត្តិ អយំ បច្ចនីយេ នហេតុបច្ចយំ អាទិ កត្វា ឯកម្ភលកាធិសុ
គណនា។

១០៧-១៣០. នាវម្ពណាបច្ចយាធយោ បន ឯកម្ភលកេ តាវ បុរិមេន
សទិសត្តា ឥធាបិ ន ទស្សិតាយេវ។ នាវម្ពណាបច្ចយវសេន ទុម្ភលកេ
នាវម្ពណាបច្ចយា, នហេតុយា ឯកត្តិ នហេតុទុម្ភលកេ វុត្តមេវ។ នាធិបតិយា
បញ្ចាតិ នាវម្ពណាបច្ចយេ លទ្ធុវសេន វេទិតព្ពាតិ ឯវំ សព្ពសំសន្ននេសុ
ឧនតវគណនស្សេវ បច្ចយស្ស វសេន គណនា វេទិតព្ពា។ យត្ថ យត្ថ ច
នាវម្ពណាបច្ចយោ បរិសតិ, តត្ថ តត្ថ រូបមេវ បច្ចយុប្បន្នំ។
នានន្តវនសមនន្តវនអញ្ញមញ្ញនឧបនិស្សយនាហារនឥន្ទ្រិយនសម្បយុត្តនោន
ត្តិនោវិគតបច្ចយានំ បរិជ្ជជ្ជានេបិ ឯសេវ នយោ។
នាហារនឥន្ទ្រិយនឈាននមគ្គបច្ចយា សព្ពត្ថ សទិសវិស្សជ្ជនា។
នសហជាតាធិចតុក្កំ ឥធាបិ បរិហ័នមេវាតិ ឥធមេត្ថ លក្ខណំ។ ឥមិនា បន
លក្ខណេន សព្ពេសុ ទុម្ភលកាធិសុ “អយំ បច្ចយោ មូលំ, អយមេត្ថ ទុម្ភលកោ,
អយំ តិម្ភលកោ, អយំ សព្ពម្ភលកោ”តិ សល្លកេត្វា ឧនតវគណនស្ស
បច្ចយស្ស វសេន គណនា វេទិតព្ពាតិ។

បច្ចយបច្ចនីយវណ្ណនា។

បច្ចយានុលោមបច្ចនីយវណ្ណនា

១៣១-១៨៩. ឥតានិ អនុលោមបច្ចដិយេ គណនំ ឧស្សេតុំ ហេតុបច្ចយា
នាវម្ពណោ បញ្ចាតិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ ហេតាធិបតិមគ្គបច្ចយេសុ អនុលោមតោ
បិតេសុ សហជាតាធម្មោ ចត្តារោ សព្វដ្ឋានិកបច្ចយា,
អាហារីន្ទ្រិយឈានមគ្គបច្ចយា ចត្តារោតិ ឥមេ អដ្ឋ បច្ចដិយតោ នលព្ពន្ធិ។
ហេតុបច្ចយាធិវសេន ហិ ឧប្បជ្ឈមាណោ ធម្មោ ឥមេ អដ្ឋ បច្ចយេ អលកន្តោ នាម
នត្ថិ។ អារម្មណាអនន្តរសមនន្តរឧបនិស្សយសម្មយុត្តនត្ថិវិគតបច្ចយេសុ បន
អនុលោមតោ បិតេសុ អរូបដ្ឋានិកា បច្ចដិកតោ នលព្ពន្ធិ។ ន ហិ
អារម្មណបច្ចយាធិហិ ឧប្បជ្ឈមាណា អនន្តរសមនន្តរបច្ចយាធម្មោ នលកន្តិ។
សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយកម្មាហារីន្ទ្រិយអត្ថិអវិគតបច្ចយេសុ បន
អនុលោមតោ បិតេសុ ចត្តារោ សព្វដ្ឋានិកាយេវ, បច្ចដិកតោ នលព្ពន្ធិ។
ឯតេសញ្ញិ បច្ចយានំ វសេន ឧប្បជ្ឈមាណោ សព្វដ្ឋានិកេ អលកន្តោ នាម នត្ថិ។
បច្ឆាជាតបច្ចយស្ស អនុលោមតោ ហានំ នាម នត្ថិ។ ឯវំ សេសេសុ
អនុលោមតោ បិតេសុ យេ ច នលព្ពន្ធិ, យេ ច នលព្ពន្ធិ, តេ សល្លក្ខេត្វា សព្វេសុបិ
ធុម្ហលកាធិសុ នយេសុ តេសំ តេសំ បច្ចយានំ សំសន្តនេ ឧនតរគណានានំយេវ
វសេន គណានា វេទិតញ្ញាតិ។

បច្ចយាអនុលោមបច្ចដិយវណ្ណានា។

បច្ចយបច្ចដិយាអនុលោមវណ្ណានា

១៩០. ឥតានិ បច្ចដិយាអនុលោមេ គណនំ ឧស្សេតុំ នហេតុបច្ចយា អារម្មណោ
ទ្វេតិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ ហេតុម្ហិ បច្ចដិកតោ បិតេ វេបេត្វា អធិបតី អវសេសា
អនុលោមតោ នលព្ពន្ធិ។ បច្ឆាជាតោ បន អនុលោមតោ សព្វត្ថេវ នលព្ពន្ធិ, យេ
នវ បច្ចយា “អរូចានញ្ញាវា”តិ វុត្តា, តេសុ បុរេជាតញ្ញា អាសេវនញ្ញា វេបេត្វា
អវសេសេសុ សត្តេសុ បច្ចដិកតោ បិតេសុ សេសា អរូបដ្ឋានិកា អនុលោមតោ

នលព្ពន្ធា។ យោ ហិ អារម្មណាទីហិ នុប្បជ្ឈតិ, ន សោ អនន្តរាទយោ លភតិ។
បដិសន្ធិវិចារកោ បន បុរេជាតតោ, សត្តវិចារកោ ច សន្ធិ កិរិយមនោធាតុយា
អាសេវនតោ អនុប្បជ្ឈមាធាបិ អនន្តរាទយោ លភតិ, តស្មា “បុរេជាតញ្ច
អាសេវនញ្ច ឋបេត្វា”តិ វុត្ថំ។

បុរេជាតបច្ឆាជាតអាសេវនវិចារកវិប្បយុត្តេសុ បច្ឆនីកតោ ឋិតេសុ ឯកំ
ឋបេត្វា អវសេសា អនុលោមតោ លព្ពន្ធា។ កម្មបច្ឆយេ បច្ឆនីកតោ ឋិតេ
ឋបេត្វា វិចារកបច្ឆយំ អវសេសា អនុលោមតោ លព្ពន្ធា។ អាហារិទ្ធិយេសុ
បច្ឆនីកតោ ឋិតេសុ ឋបេត្វា សព្ពដ្ឋានិកេ ចេវ
អញ្ញមញ្ញកម្មាហារិទ្ធិយបច្ឆយេ ច អវសេសា អនុលោមតោ នលព្ពន្ធា, ឥតវេ
យុជ្ឈមានកវសេនលព្ពន្ធា។ ឈានបច្ឆយេ បច្ឆនីកតោ ឋិតេ។
ហេតាធិបតិអាសេវនមគ្គបច្ឆយា អនុលោមតោ នលព្ពន្ធា។ មគ្គបច្ឆយេ
បច្ឆនីកតោ ឋិតេ ហេតាធិបតិបច្ឆយា អនុលោមតោ នលព្ពន្ធា។
វិប្បយុត្តបច្ឆយេ បច្ឆនីកតោ ឋិតេ បុរេជាតបច្ឆយំ ឋបេត្វា អវសេសា
អនុលោមតោ លព្ពន្ធា។ ឯវំ តេសុ តេសុ បច្ឆយេសុ បច្ឆនីកតោ ឋិតេសុ យេ យេ
អនុលោមតោ នលព្ពន្ធា, តេ តេ ញត្វា តេសំ តេសំ បច្ឆយានំ សំសន្តនេ
ឧនតវគណនានំ វសេន គណនា វេទិតញ្ច។

១៩១-១៩៥. ធុម្ភលកាធិសុ ច នយេសុ យំ យំ បច្ឆយំ អាទី កត្វា យេ យេ
ធុកាធយោ ធុស្សីតា, តេ តេ លព្ពមាណាលព្ពមាណបច្ឆយវសេន យថា យថា
ធុស្សីតា, តថា តថា សាធុកំ សល្លក្ខេតញ្ច។ តត្ថ យំ នហេតុវសេន
ធុម្ភលកាធយោ នយេ ធុស្សន្តេន នហេតុបច្ឆយា នារម្មណបច្ឆយា... បេ....
នាសេវនបច្ឆយាតិ វត្វា “យាវ អាសេវនា សព្ពំ សទិស”ន្តិ វុត្ថំ។ តស្ស,
“នអញ្ញមញ្ញបច្ឆយា សហជាតេ ឯក”ន្តិអាទីហិ សទិសតា វេទិតញ្ច។ យំ បន

“នកម្ម គណ៍តេ បញ្ច គណ្ណាតី” តិ សីហន្ទភាសាយ លិខិតំ, តស្សត្ថោ -
នហេតុបច្ចយំ អាទី កត្វា នកម្មបច្ចយាតិ វេ វំ នកម្មបច្ចយេន យជិតេ
សហជាតេ ឯកន្តិ វេ វំ ទស្សិតា បញ្ចេវ បច្ចយា អនុលោមតោ លព្ពន្ធិ, ន
អញ្ញេតិ។ វេ វំ អញ្ញេសុបិ វេ វំ រូបេសុ ថានេសុ ព្យញ្ញនំ អនាទិយិត្វា
អធិប្បតត្ថោយេវ គហេតព្ពោ។ វេ វំ រូបញ្ញំ ព្យញ្ញនំ អត្តនោ សញ្ញានិពន្ធនតំ
ចោរាណេហិ សកសកភាសាយ លិខិតំ។

អបិច ឥមស្មី បច្ចនីយានុលោមេ បច្ចយុប្បន្នធម្មេសុបិ អត្ថិ ធម្មោ
កម្មបច្ចយំ លភតិ, ន ឥន្ទ្រិយបច្ចយំ។ សោ អសញ្ញេសុ ចេវ បញ្ចវោកាវេ បវត្ថេ
ច រូបជីវិតិន្ទ្រិយវសេន វេទិតព្ពោ។ អត្ថិ ធម្មោ មគ្គបច្ចយំ លភតិ,
នហេតុបច្ចយំ។ សោ វិចិត្តិក្ខន្ធទ្វដ្ឋសហជាតមោហាវសេន វេទិតព្ពោ។ អត្ថិ ធម្មោ
ឈានបច្ចយំ លភតិ, នមគ្គបច្ចយំ។ សោ
មនោធាតុអហេតុកមនោវិញ្ញាណធាតុវសេន វេទិតព្ពោ។ យត្ថ កជត្តារូចានិ
នាណក្ខណ៍កកម្មវសេនេវ កម្មបច្ចយំ លភតិ, តត្ថ រូបធម្មា
ហេតាធិបតីវិចារិកិន្ទ្រិយឈានមគ្គបច្ចយេ ន លភតិ, សព្ពដ្ឋានិកា បច្ចនីយា ន
ហោន្តិ។ អហេតុកេ អធិបតិបច្ចយោ នត្ថិតិ ឥមេសម្មិ បកិណ្ណកានំ វសេនេត្ថ
គណនវារោ អសម្មោហតោ វេទិតព្ពោ។

តត្រាយំ នយោ - នហេតុបច្ចយា អារម្មណេ ទ្វេតិ ឯត្ថ តាវ
អហេតុកមោហោ ចេវ អហេតុកវិចារិកកិរិយា ច បច្ចយុប្បន្នំ, តស្មា
អកុសលេនាកុសលំ, អព្យាកតេន អព្យាកតំ សន្ទាយេត្ថ ទ្វេតិ វុត្ថំ។
សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អាសេវនេ បនវិចារិកំ ន លព្ពតិ, តថា
កិរិយមនោធាតុ។ តស្មា កិរិយាហេតុមនោវិញ្ញាណធាតុវសេនេត្ថ

អព្យាករណ៍នៃ អព្យាករណ៍ វេទិត្តំ។ វិចារកេ ឯកន្តិ អព្យាករណ៍នៃ អព្យាករណ៍នៃ។
មគ្គេ ឯកន្តិ អកុសលនៃ អកុសលនៃ។

១៩៦-១៩៧. នាវម្ពណមូលកេ ហេតុយា បញ្ចាតិ រូបមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។
តញ្ញា កុសលំ អកុសលំ អព្យាករណ៍ កុសលាព្យាករណ៍ អកុសលាព្យាករណ៍
បញ្ចា កោដ្ឋាសេ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ។ សត្តបញ្ចកេសុ ឯសេវ នយោ។ អញ្ញមញ្ញ
ឯកន្តិ ភូតវុចានិ ចេវ វុត្តញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។ តានិ ហិ នាវម្ពណបច្ចយា
អញ្ញមញ្ញបច្ចយា ឧប្បជ្ឈន្តិ។ តិមូលកេបិ ឯសេវ នយោ។

១៩៨-២០២. នាធិបតិមូលកេ ហេតុយា នវាតិ អនុលោមេ ហេតុម្ហិ វុត្តានេវ។
តីណីតិអាទិនិបិ ហេត្វា អនុលោមេ វុត្តសទិសានេវ។ តិមូលកេ ទ្វេតិ ហេត្វា
នហេតុបច្ចយា អារម្មណេ វុត្តសទិសានេវ។

២០៣-២៣៣. នបុរេជាតមូលកេ ហេតុយា សត្តាតិ ហេត្វា “អារុប្ប
កុសលំ ឯកំ ខន្ធបដិច្ចា”តិអាទិនា នយេន បុរេជាតេ ទស្សីតានេវ។
សត្តសត្តកេសុ ឯសេវ នយោ។ នកម្មមូលកេ ហេតុយា តីណីតិអាទិនុ
ចេតនាវ បច្ចយុប្បជ្ឈា។ តស្មា កុសលំ អកុសលំ អព្យាករណ៍ បដិច្ច ឧប្បត្តិ
សន្ធាយ តីណីតិ វុត្តំ។ ឥមិនា នយេន “ឯកំ ទ្វេ តីណី បញ្ច សត្ត នវា”តិ
អាគតដ្ឋានេសុ គណនា វេទិត្តញ្ច។ “ចត្តារិ ធម៌ អដ្ឋា”តិ ឥមា បន តិស្សោ
គណនា នត្ថវាតិ។

បច្ចយបច្ចនីយានុលោមវណ្ណានា។

និដ្ឋិតា ច បដិច្ចវាស្ស អត្ថវណ្ណានា។

២. សហជាតវាវណ្ណានា

២៣៤-២៤២. សហជាតិវារេ កុសលំ ធម្មំ សហជាតោតិ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច
 តេន សហជាតោ ហុត្វាតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ត បដិច្ចវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។
 អវសានេ បនស្ស “បដិច្ចត្ថំ នាម សហជាតត្ថំ, សហជាតត្ថំ នាម បដិច្ចត្ថំ”ន្តិ
 ឥទំ ឧភិន្នម្បិ ឯតេសំ វារាទំ អត្ថតោ និដ្ឋានាករណភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អត្ថតោ
 ហិ ឯតេ ទ្វេបិ និដ្ឋានាករណា។ ឯវំ សន្តេបិ អញ្ញមញ្ញស្ស អត្ថនិយមនត្ថំ វុត្តា។
 “ចក្កញ្ច បដិច្ច រូបេ ចា”តិ អាទីសុ ហិ អសហជាតម្បិ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតីតិ វុច្ចតិ។
 សហជាតម្បិ ច ឧបាទារូបំ ភូតរូបស្ស បច្ចយោ ន ហោតិ។ ឥតិ បដិច្ចវារេន
 សហជាតបច្ចយភាវំ, សហជាតវារេន ច បដិច្ចាតិ វុត្តស្ស សហជាតភាវំ
 និយមេតុំ ឧភោបេតេ វុត្តា។ អបិច តថា ពុជ្ឈនកានំ អដ្ឋាសយវសេន
 ទេសនាវិលាសេន និវុត្តិបដិសម្មិទាប្បភេទជាទនវសេន ចាបិ ឯតេ ឧភោបិ
 វុត្តាតិ។

សហជាតវារេវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ក. បច្ចយវារេវណ្ណានា

២៤៣. បច្ចយវារេ កុសលំ ធម្មំ បច្ចយាតិ កុសលធម្មេ បតិដ្ឋិតោ ហុត្វា
 កុសលំ ធម្មំ និស្សយជ្ឈេន បច្ចយំ កត្វាតិ អត្ថោ។ កុសលំ ឯកំ ខន្ធំ បច្ចយាតិ
 កុសលំ ឯកំ ខន្ធំ និស្សយបច្ចយំ កត្វា តយោ ខន្ធា ឧប្បជ្ឈន្តិ ហេតុបច្ចយាតិ វុត្តំ
 ហោតិ។ ឥមិនាវុចាយេន សត្តបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ វុត្តំ បច្ចយា
 វិចាកាព្យាកតា កិរិយាព្យាកតា ខន្ធាតិ ឥទំ បញ្ចវោកាវេ បវត្តិវសេន វុត្តំ។
 បញ្ចវោកាវេ បវត្តិយញ្ញំ ខន្ធានំ បុរេជាតំ វុត្តំ និស្សយបច្ចយោ ហោតិ។
 បដិច្ចជ្ឈស្ស បន សហជាតជ្ឈត្តា បដិច្ចវារេ ឯស នយោ ន លព្ពតីតិ បដិសន្ធិយំ
 សហជាតមេវ វុត្តំ សន្ធាយ “វុត្តំ បដិច្ច ខន្ធា”តិ វុត្តំ។ កុសលំ ឯកំ ខន្ធា វុត្តញ្ច
 បច្ចយា តយោ ខន្ធាតិ អាទីសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អព្យាកតំ ធម្មំ បច្ចយា កុសលោ ច អព្យាកតោ ចាតិ កុសលាព្យាកតានំ
ហេតុបច្ចយវសេន ឯកតោ ឧប្បត្តិ សន្ធាយ វុត្តំ។ កុសលុប្បត្តិ ក្ខណាស្មិញ្ចំ វុត្តំ
និស្សាយ កុសលា ខន្ធា, ចិត្តសមុជ្ជានេ ច មហាភូតេ និស្សាយ ចិត្តសមុជ្ជានំ
ឧបាទានុបំ ហេតុបច្ចយវសេន ឯកតោ ឧប្បជ្ជតិ។ ឥតិ បច្ចយភូតស្ស
អព្យាកតស្ស នាទត្ថេបិ បច្ចយុប្បន្នានំ ហេតុបច្ចយវសេន ឯកតោ ឧប្បត្តិ
សន្ធាយេតំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អញ្ញេសុបិ ឯវុបេសុ ហានេសុ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ
ឥមស្មី ហេតុបច្ចយេ សហជាតញ្ច បុរេជាតញ្ច និស្សយជ្ជេន បច្ចយំ កត្វា
សត្តរស បញ្ញាវិស្សជ្ជិតា។ តត្ថ ខន្ធា ចេវ ភូតា ច សហជាតវសេន, វុត្ត
សហជាតបុរេជាតវសេន គហិតំ។ បដិច្ចវារេ បន សហជាតវសេន បច្ចយោ
លព្ពតិ, តស្មា តត្ថ នវេវ បញ្ញាវិស្សជ្ជិតា។ យេ បនេតេ ឯត្ថ សត្តរស បញ្ញា
វិស្សជ្ជិតា, តេសុ ឯកាទិកេ ឯការវសានេ វិស្សជ្ជេន កុសលាទីសុ
ឯកបច្ចយតោ ឯកោ បច្ចយុប្បន្នោ។ ឯកាទិកេ ទុការវសានេ ឯកបច្ចយតោ
នាទាបច្ចយុប្បន្នោ។ ទុកាទិកេ ឯការវសានេ នាទាបច្ចយតោ ឯកោ
បច្ចយុប្បន្នោ។ ទុកាទិកេ ទុការវសានេ នាទាបច្ចយតោ នាទាបច្ចយុប្បន្នោ។

២៤៨-២៥២. អារម្មណបច្ចយាទីសុបិ ឥមិនាវុចាយេន
បញ្ញាវិស្សជ្ជនប្បភេទោ វេទិតព្ពោ។ យំ បនេតំ អារម្មណបច្ចយេ វុត្តំ បច្ចយា
ខន្ធាតិ វុត្តំ, តំ បដិសន្ធិក្ខណេវិចាកក្ខន្ធយេវ សន្ធាយ វុត្តំ។
ចក្កុវិញ្ញាណាទីនិ អព្យាកតំ និស្សាយ អារម្មណបច្ចយេន ឧប្បជ្ជន្តានំ
បភេទទស្សនត្ថំ វុត្តានិ។ បុន វុត្តំ បច្ចយាតិ បវត្តេវិចាកកិរិយាព្យាកតានំ
ឧប្បត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ ឥមស្មី
អារម្មណបច្ចយេ សហជាតញ្ច បុរេជាតញ្ច បច្ចយំ កត្វា សត្ត បញ្ញា
វិស្សជ្ជិតា។ តត្ថ ខន្ធា សហជាតវសេន, វុត្ត សហជាតបុរេជាតវសេន,

ចក្ខុវិស័យនានាដ៏ធំ បុរេជាតិវេសនេវ គហិតានិ។ បដិច្ចវារេ បន
សហជាតិវេសនេវ បច្ចុយោលព្រឹត្តិ។ តស្មា តត្ថ តយោវ បញ្ញាវិស្សន្ទ្យតា។

២៥៣-២៥៤. អធិបតិបច្ចុយេ វិចារកាព្យាកតំ លោកុត្តរមេវ វេទិតព្ពំ។
អនន្តរសមនន្តរា រូចាការេន អារម្មណសទិសា។ បរតោ
អាសេវននត្ថិវិគតេសុបិ ឯសេវ នយោ។

២៥៥. សហជាតបច្ចុយេ កជត្តារូបំ ឧបាធារូបន្តិ ឧបាធារូបសម្ពាតំ
កជត្តារូបំ។ ឥទំ អសញ្ញាសត្តានញ្ញេវ រូបំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ចក្ខុវិស័យនានាដ៏ធំ
បញ្ចោការវេសនេវ វុត្តានិ។

២៥៦-២៥៧. អញ្ញាមញ្ញបច្ចុយេ ច យថា អារម្មណបច្ចុយា ឯវន្តិ
វិស្សន្ទ្យនសមតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បច្ចុយុប្បន្នេសុ បន នានត្ថំ អត្ថិ។

២៥៨. ឧបនិស្សយបច្ចុយេ អារម្មណបច្ចុយសទិសន្តិ រូចាការតោបិ
វិស្សន្ទ្យនសមតាយបិ វុត្តំ។

២៥៩-២៦០. វត្ថុំ បុរេជាតបច្ចុយាតិអាទិនំ បដិច្ចវារេ វុត្តនយេនេវត្ថោ
គហេតញ្ញោ។

២៦១-២៦២. កម្មបច្ចុយេ តីណីតិ កុសលំ បច្ចុយា កុសលោ អព្យាកតោ
កុសលាព្យាកតោ ចាតិ ឯវំ តីណី វេទិតព្ពានិ។ អកុសលេបិ ឯសេវ នយោ។

២៦៣-២៦៤. វិប្បយុត្តបច្ចុយេ ខន្ធវិប្បយុត្តបច្ចុយាតិ ខន្ធនិស្សយ
វិប្បយុត្តបច្ចុយា ឧប្បជ្ឈន្តិ អត្ថោ។ ខន្ធវត្ថុំ វិប្បយុត្តបច្ចុយាតិ ខន្ធវត្ថុំ
និស្សយ វិប្បយុត្តបច្ចុយា ឧប្បជ្ឈន្តិ អត្ថោ។ សេសំ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្ពំ។

២៦៩-២៧២. ឥនាទិ យថាលទ្ធានិវិស្សជ្ជនាទិ គណានវសេន ទស្សេតុំ
ហេតុយា សត្តរសាទិអាទិមាហ។ តត្ថ ហេតុយា សត្តរសាទិ កុសលេន
កុសលំ, កុសលេន អព្យាកតំ, កុសលេន កុសលាព្យាកតន្តិ ឯវំ
កុសលវសេន ឯកាទិកានិ ឯការវសានិ ទ្វេ, ទុការវសានំ ឯកន្តិ តិណិ វុត្តានិ
ហោន្តិ, តថា អកុសលវសេន។ អព្យាកតេន អព្យាកតំ, តេនេវ កុសលំ,
អកុសលំ, កុសលាព្យាកតំ អកុសលាព្យាកតញ្ច; កុសលាព្យាកតេហិ
កុសលំ, អព្យាកតំ, កុសលាព្យាកតំ; អកុសលាព្យាកតេហិ អកុសលំ,
អព្យាកតំ, អកុសលាព្យាកតន្តិ ឯវំ សត្តរស វេទិតញ្ញានិ។

អារម្មណេ សត្តាទិ កុសលេន កុសលំ; អកុសលេន អកុសលំ,
អព្យាកតេន អព្យាកតំ, កុសលំ, អកុសលំ; កុសលាព្យាកតេន កុសលំ;
អកុសលាព្យាកតេន អកុសលន្តិ ឯវំ សត្ត។

វិចារកេ ឯកន្តិ អព្យាកតេន អព្យាកតមេវ។ ឯវមេត្ថ សត្តរស, សត្ត, ឯកន្តិ
តយោ វាវបរិច្ឆេទា ហោន្តិ។ តេសុ ទ្វាទស សត្តរសកា, ទស សត្តកា, ឯកំ
ឯកកន្តិ តេ សព្វេ សាធុកំ សល្លក្ខេត្វា បរតោ ទុកតិកាទិវសេន
បច្ចយសំសន្ថនេ ឧនតរគណានស្ស វសេន គណានា វេទិតញ្ញា។ សក្កា ហិ
ឥមាយ គណានាយ ទុកម្យលាទីសុ វាវបរិច្ឆេទេ ជានិតុន្តិ បុន “កុសលំ ធម្មំ
បច្ចយា កុសលោ ធម្មោ” តិ អនាមសិទ្ធា គណានវសេនេវ វាវបរិច្ឆេទំ ទស្សេតុំ
ហេតុបច្ចយា អារម្មណេ សត្តាទិអាទិ អារទ្ធី។

តត្ថ កុសលំ ធម្មំ បច្ចយា កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា
អារម្មណបច្ចយា។ កុសលំ ឯកំ ខន្ធព្វំ បច្ចយា តយោ ខន្ធាតិ ឥមិនា នយេន
អារម្មណេ លទ្ធិវិស្សជ្ជនាទិវិត្តារេតញ្ញានិ។ អយំ តាវ អនុលោមេ នយោ។

២៧៧-២៨៥. បច្ចដិយេ បន កុសលំ ន លព្ពតីតិ អកុសលំ ធម្មំ បច្ចយាតិ
អកុសលមេវ អាទិ កត្វាវិស្សជ្ជនំ អារទ្ធី។ តំ យថាថាធូរមេវ និយ្យាតិ។
យញ្ញេត្ថ វត្ថុពុំ សិយា, តំ បដិច្ចវាវស្ស បច្ចដិយេ វុត្តមេវ។

២៨៦-២៨៧. យំ បនេតំ បច្ចដិយេ លទ្ធិវិស្សជ្ជនបរិច្ឆេទំ គណានតោ ទស្សេត្ថំ
នហេតុយា ចត្តារីតិអាទិ វុត្ថំ, តត្ថ ចត្តារិ, សត្តវស, សត្ត, បញ្ច, តីណិ, ឯកន្តិ ធន
បរិច្ឆេទា។ តេសំ វសេន ទុកតិកាទីសុ បច្ចយសំសន្ននេ គណនា វេទិតញ្ចា។
យោ ហិ បច្ចយោ សត្តវស វិស្សជ្ជនានិ លភតិ, តេន សទ្ធិ សទិសសំសន្ននេ
សត្តវស, ឧនតវសំសន្ននេ សេសា ធមិ បរិច្ឆេទា លព្ពន្តិ។ ឯវំ សេសេសុបិ
អធិកបរិច្ឆេទំ វេបេត្វា សមសមា ឧនតវា ច លព្ពន្តិតិ។

ឯត្ថ ច អធិកតវា ន លព្ពន្តិតិ អយមេត្ថ និយមោ។ សមសមា បន ឧនតវា ច
អត្តាវិរោធនេ សតិ លព្ពន្តិ។ តេនេត្ថ “នហេតុបច្ចយា នាវម្ពណោ ឯក” ភិក្ខុអាទិ
វុត្ថំ។ ឯត្ថ ហិ នហេតុយា ចតុន្នំ, នាវម្ពណោ បញ្ចន្នំ អាគតត្តា នហេតុវសេន
ចត្តារីតិ វត្ថុពុំ សិយា, នាវម្ពណោន សទ្ធិ យជិតត្តា បន អារម្មណាធម្មោ
វិវុជ្ឈតីតិ អកុសលំ ធម្មំ បច្ចយា អកុសលោ ធម្មោ, អព្យាកតំ ធម្មំ បច្ចយា
អកុសលោ, អកុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បច្ចយា អកុសលោតិ តីណិ
វិស្សជ្ជនានិ បរិហីនានិ។ អព្យាកតំ ធម្មំ បច្ចយា អព្យាកតោតិ រូបវសេន
ឯកមេវ វុត្ថំ។ ឯវំ សព្ពត្ត វិវុទ្ធាវិវុទ្ធិ ញាត្វា លព្ពមានបរិច្ឆេទោ វេទិតញ្ចា។
អបិចេត្ថ ឥទំ នយមត្តទស្សនំ។ នាធិបតិយា ចត្តារីតិ នហេតុយា លទ្ធានេវ។
សេសចតុក្កេសុបិ ឯសេវ នយោ។

នានន្តរេ ឯកន្តិ អហេតុកចិត្តសមុជ្ឈានស្ស ចេវ សេសរូបស្ស ច វសេន
អព្យាកតេន អព្យាកតំ។ ឯវំ សព្ពេសុ ឯកកេសុ យុជ្ឈមានករូបំ ជានិតព្ពំ។
នបុរេជាតេ ទ្វេតិ ឥធាបិ នហេតុវសេន ចត្តារីតិ វត្ថុពុំ សិយា, នបុរេជាតេន

សន្ធិ យជិតត្តា បន អព្យាកតំ ធម្មំ បច្ចយា អកុសលោ, អកុសលញ្ចា
អព្យាកតញ្ចា ធម្មំ បច្ចយា អកុសលោតិ វត្ថុបុរេជាតវសេន ទ្វេវិស្សន្ធនានិ
បរិហ័នានិ។ អារុហ្មេ បន អហេតុកមោហាស្ស អហេតុកកិរិយស្ស ច វសេន
ទ្វេវុត្តានិ។ នវិប្បយុត្ត ទ្វេតិ អារុហ្មេ អហេតុកាកុសលកិរិយវសេន ទ្វេ។
នោនត្តិ នោវិគតេសុ ឯកន្តិ សព្ពស្ស រូបស្ស វសេន អព្យាកតេន អព្យាកតំ
ធន្តំ។ តិកាធិសុ អបុព្វំ នត្ថិ។

២៨៨. នាវម្ពណម្ពលកេ បន នអធិបតិយា បញ្ចាតិ នាវម្ពណលទ្ធានេវ។
នកម្មេ ឯកន្តិ ឯត្ថ ចិត្តសមុជ្ឈានញ្ចា កជត្តារូបញ្ចា អគ្គហេត្វា សេសរូបវសេន
អព្យាកតេន អព្យាកតំ វេទិតព្ពំ។

២៨៩-២៩២. នាធិបតិម្ពលកេ នបុរេជាតេ សត្តាតិ នបុរេជាតេ លទ្ធានេវ។
នបច្ឆាជាតេ សត្តវសាតិ ឥមាធិបិ តត្ថ លទ្ធានិ សត្តវសេវ។
នានន្តរនសមនន្តរនអញ្ញមញ្ញនឧបនិស្សយនសម្បយុត្តនោនត្តិនោវិគតម្ពល
កានិ នាវម្ពណម្ពលកសធិសានេវ។ ឥមិនាវ នយមត្តធស្សនេន សព្ពត្ថ
អាគតានាគតំ លព្ពមាណលព្ពមាណញ្ចា វេទិតព្ពន្តិ។

បច្ចនិយវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២៩៣-៣២៨. ឥមិនាយេវ បន លក្ខណេន អនុលោមំ បុរតោ កត្វា
អនុលោមបច្ចនិយេ បច្ចនិយំ បុរតោ កត្វា បច្ចនិយានុលោមេ ច
គណនបរិច្ឆេទោ អាគតានាគតំ លព្ពមាណលព្ពមាណញ្ចា វេទិតព្ពន្តិ។

បច្ចយវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. និស្សយវារវណ្ណានា

៣២៩-៣៣៧. និស្សយវារេ កុសលំ ធម្មំ និស្សយាតិ កុសលំ ធម្មំ បតិជ្ឈដ្ឋេន
 និស្សយំ កត្វាតិ អត្តោ។ សេសមេត្ត បច្ចយវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។
 អវសានេ បនស្ស “បច្ចយត្ថំ នាម និស្សយត្ថំ, និស្សយត្ថំ នាម បច្ចយត្ថ”ន្តិ ឥទំ
 ឧភិន្នម្បិ ឯតេសំ វារាទំ អត្តតោ និដ្ឋានាករណភាវនស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ អត្តតោ ហិ
 ឯតេបិ បដិច្ចសហជាតាវិយ និដ្ឋានាករណា។ ឯវំ សន្តេបិ អញ្ញមញ្ញស្ស
 អត្តនិយមនត្ថំ វុត្តា។ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារាតិអាធិសុ ហិ អនិស្សយ វត្តមានំ
 នាណក្ខណ៍កម្មិ “បច្ចយា ឧប្បជ្ជតី”តិ វុត្ថំ។ អញ្ញមញ្ញំ អល្លិយិត្វា
 បិតកដ្ឋាធិសុ ច ឯកំ ឯកស្ស និស្សយបច្ចយោ ន ហោតិ, តថា ឧបាទាន្ហំ
 មហាក្ខតស្ស និស្សយបច្ចយោ ន ហោតិយេវ។ ឥតិ បច្ចយវារេន
 និស្សយបច្ចយភាវំ និស្សយវារេន ច បច្ចយាតិ វុត្តស្ស សហជាតបុរេជាតភាវំ
 និយមេតុំ ឧភោបេតេ វុត្តា។ អបិច តថា ពុជ្ឈនកានំ អដ្ឋាសយវសេន
 ទេសនាវិលាសេន និរុត្តិបដិសម្មិទាបភេទជាទនវសេន ចាបិ ឯតេ ឧភោបិ
 វុត្តាតិ។

និស្សយវារវណ្ណានា។

៥. សំសជ្ជវារវណ្ណានា

៣៣៨-៣៤៦. សំសជ្ជវារេ កុសលំ ធម្មំ សំសជ្ជាតិ កុសលំ ធម្មំ
 ឯកុប្បាទាទិលក្ខណេន សម្មយោគដ្ឋេន បច្ចយំ កត្វាតិ អត្តោ។ កុសលំ ឯកំ
 ខន្ធសំសជ្ជាតិ កុសលំ ឯកំ ខន្ធសម្មយុត្តបច្ចយំ កត្វា តយោ ខន្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ
 ហេតុបច្ចយាតិ វុត្ថំ ហោតិ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពបទេសុ អត្តោ វេទិតព្ពោ។
 ឥមស្មី បន ហេតុបច្ចយេ អរូបធម្មស្សេវ សម្មយោគដ្ឋេន បច្ចយំ កត្វា តយោ
 បញ្ញាវិស្សន្និតា។ យថា ច ហេតុបច្ចយេ, តថា អារម្មណបច្ចយាធិសុបិ, កេវលំ
 វិចាកបច្ចយេ ឯកមេវវិស្សន្ននំ។

៣៤៧-៣៥០. ឥនាទិយថាលទ្ធានិវិស្សន្ននាទិគណានវសេនទស្សេតុំ
ហេតុយា ឥណ្ឌិតិអាទិវុត្តំ។ តត្ថ សព្ពតិកេសុ កុសលេន កុសលំ, អកុសលេន
អកុសលំ, អព្យាកតេន អព្យាកតន្តិ អយមេវ និយមោ។ ឯកកេ បន
អព្យាកតេន អព្យាកតមេវ លព្ពតិកិ ឯវមេត្ត ពារីសតិយា បច្ចយេសុ ឥណ្ឌិ,
វិចាកេ ឯកន្តិ ទ្វេ បរិច្ឆេទា។ បច្ឆាជាតេ អនុលោមំ នត្តិ។ តស្មា ឥណ្ឌិ ឯកន្តិ
ឥមេសញ្ញាវ វសេន ទុកតិកាទីសុ បច្ចយសំសន្ននេ យត្ថ វិចាកបច្ចយោ
បរិសតិ; តត្ថ ឯកំ, សេសេសុ ឥណ្ឌិតិ ឯវំ គណានា វេទិតញ្ញា។ សេសមេត្ត
អនុលោមេ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣៥១-៣៥២. បច្ចនិយេ បន កុសលំ នលព្ពតិកិ អកុសលមេវ អាទិ កត្វា
វិស្សន្ននំ កតំ, តំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣៥៩. យំ បនេត្ថ បច្ចនិយេ វិស្សន្ននបរិច្ឆេទំ គណានតោ ទស្សេតុំ
នហេតុយា ទ្វេតិអាទិវុត្តំ, តត្ថ ទ្វេ ឥណ្ឌិ ឯកន្តិ តយោ បរិច្ឆេទា។ តេសំ វសេន
ទុកតិកាទីសុ បច្ចយសំសន្ននេ គណានា វេទិតញ្ញា។ ឥធាបិ
អធិកតវគណានំ ឧនតវគណានេន សទ្ធិ សំសន្ននេ ឧនតវគណានមេវ
លព្ពតិ, សមគណានេន សទ្ធិ សមគណានំ។ យស្មា ចេត្ត អរូបធម្មាយេវ
បច្ចយុប្បន្នា, តស្មា
នហេតុនាធិបតិនបុរេជាតនបច្ឆាជាតនាសេវននកម្មនិចាកនលាននមគ្គន
វិប្បយុត្តវសេន ទសេវ បច្ចយា បច្ចនិកតោ ទស្សិតា, សេសា ចុទ្ទស នលព្ពន្តិ។
យេបិ លព្ពន្តិ, តេសុបិ វិចាកេ បច្ចយុប្បន្នេ នកម្មនិចាកា នលព្ពន្តិ។

៣៦០-៣៦៨. នហេតុបច្ចយា នាធិបតិយា ទ្វេតិ នហេតុយា លទ្ធិ ទ្វយមេវ។
សេសទ្វយេសុបិ ឯសេវ នយោ។ នកម្មេ ឯកន្តិ អហេតុកកិរិយចេតនំ
បច្ចយុប្បន្នំ កត្វា អព្យាកតេន អព្យាកតំ។ និចាកេ ទ្វេតិ

អហេតុកមោហកិរិយវសេន ទ្វេ។ នឈានេ ឯកន្តិ
អហេតុកបញ្ចវិញ្ញាណវសេន អព្យាកតវិស្សន្ននំ វេទិតតំ។ នមត្ថេ ឯកន្តិ
អហេតុកវិចាកកិរិយវសេន អព្យាកតវិស្សន្ននំ។ ឥមិនាវុចាយេន
សត្តសំសន្ននេសុ អត្ថោ វេទិតញ្ញាតិ។

៣៦៩-៣៨៣. អនុលោមបច្ចនីយេ ហេដ្ឋា វុត្តាន ហេតុអាធយោ ធសេវ
បច្ចនីយតោ លព្ពន្ធិ, ន សេសា។ យេបិ លព្ពន្ធិ, តេសុ ហេតុម្ហិ អនុលោមតោ បិតេ
ឈានមគ្គា បច្ចនីយតោ ន លព្ពន្ធិតិ សត្តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្ធិ។

៣៨៤-៣៩០. បច្ចនីយានុលោមេ នហេតុបច្ចយុប្បន្នេសុ
អហេតុកមោហោវ ឈានមគ្គបច្ចយំ លភតិ, សេសា ន លភន្តិ។
នឈានបច្ចយេ អដ្ឋាហេតុកចិត្តានិបិ។ នកម្មបច្ចយា នហេតុបច្ចយា
នាធិបតិបច្ចយា នបុរេជាតបច្ចយា អារម្មណេ ឯកន្តិ អារុហ្មេ
អហេតុកកិរិយចេតនាវសេន អព្យាកតេន អព្យាកតំ។ ឥមិនា ឧចាយេន យំ
លព្ពតិ, យញ្ចា ន លព្ពតិ, តស្ស វសេន សព្ពត្ត កណានា វេទិតញ្ញាតិ។

សំសជ្ជវាវវណ្ណាន។

៦. សម្មយុត្តវាវវណ្ណាន

៣៩២-៤០០. សម្មយុត្តវាវេ កុសលំ ធម្មំ សម្មយុត្តោតិ កុសលំ ធម្មំ
សម្មយុត្តបច្ចយំ កត្វាតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ត សំសជ្ជវាវេ វុត្តនយេនេវ
វេទិតតំ។ អវសានេ បទស្ស “សំសជ្ជត្ថំ នាម សម្មយុត្តត្ថំ, សម្មយុត្តត្ថំ នាម
សំសជ្ជត្ថ”ន្តិ ឥទំ ឧភិន្នម្បិ ឯតេសំ វាវានំ អត្ថតោ និដ្ឋានាករណភាវទស្សនត្ថំ
វុត្ថំ។ អត្ថតោ ហិ ឯតេបិ បដិច្ចសហជាតាវិយ បច្ចយនិស្សយាវិយ ច
និដ្ឋានាករណា។ ឯវំ សន្តេបិ អញ្ញាមញ្ញាស្ស អត្ថនិយមនត្ថំ វុត្តា។ “សំសជ្ជា

យោជិតា ហាយា”តិអាធិសុ (ជា. ២.២២.៧០) ហិ អសម្បយុត្តម្បិ សំសជ្ជន្តិ វុច្ចតិ។
“យា សារីមំសា កោសជ្ជសហគតា កោសជ្ជសម្បយុត្តា”តិអាធិសុ (សំ. និ.
៥.៨៣២) អសំសជ្ជំ វោកិណ្ណាម្បិ សម្បយុត្តន្តិ។ ឥតិ សំសជ្ជវារេន
ឯកុប្បាទលក្ខណស្ស សម្បយុត្តស្ស សំសជ្ជការំ សម្បយុត្តវារេន ច
សំសជ្ជស្ស ឯកុប្បាទាទិលក្ខណស្ស សម្បយុត្តការំ និយមេតុំ ឧកោបេតេ
វុត្តា។ អបិច តថា ពុជ្ឈនកានំ អជ្ឈាសយវសេន ទេសនាវិលាសេន
និវុត្តិបដិសម្ពិទាបកេទជាទនវសេន ចាបិ ឯតេ ឧកោបិ វុត្តាតិ។

សម្បយុត្តវារវណ្ណានា។

ឯតេសុ បន ធនុ វារេសុ អត្ថិ កោចិ បច្ឆយោ ឯកន្តំ អនុលោមតោ ន តិដ្ឋតិ,
បច្ឆនីកតោវ តិដ្ឋតិ; អត្ថិ ឯកន្តំ បច្ឆនីកតោ ន តិដ្ឋតិ, អនុលោមតោវ តិដ្ឋតិ;
អត្ថិ អនេកន្តំ អនុលោមតោ ចេវ តិដ្ឋតិ, បច្ឆនីកតោ ចាតិ ឥទំ បកិណ្ណាកំ
វេទិតព្ពំ។ តត្ថ បឋមោ បញ្ញោ បច្ឆាជាតស្ស, ទុតិយោ មហាចតុក្កស្ស,
តតិយោ យុជ្ជមានកានំ សេសានំ វសេន វេទិតព្ពោតិ។

៧. បញ្ញាវារិកផ្ដវណ្ណានា

៤០០-៤០៣. បញ្ញាវារេ “សិយា កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស
ហេតុបច្ឆយេន បច្ឆយោ”តិអាធិនា កុសលត្ថិកេ ឧទ្ទិវតព្ពបុច្ឆានំ
លព្ពមានវសេន វិស្សជ្ជនំ ទស្សេតុំ កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស
ហេតុបច្ឆយេន បច្ឆយោតិអាធិ វុត្តំ។ កុសលោ ច នាមេស សយំ ឧប្បជ្ឈន្តោ
ឋបេត្វា បច្ឆាជាតព្ពា វិចាកព្ពា សេសេហិ ឆ្វាវីសតិយា បច្ឆយេហិ ឧប្បជ្ឈតិ។
កុសលស្ស បច្ឆយោ ហោន្តោ ឋបេត្វា បុរេជាតបច្ឆាជាតវិចាកវិប្បយុត្តេ
សេសេហិ វីសតិយា បច្ឆយេហិ បច្ឆយោ ហោតិ។ តស្មា យេហិ បច្ឆយេហិ

កុសលោ កុសលស្ស បច្ចយោ ហោតិ, តេ បច្ចយេ បដិចាជិយា ទស្សេតុំ
ហេតុបច្ចយេនាតិអាទិ អារទ្ធី។

តត្ថ យា ឯសា បច្ចយវិភង្គេវាវេ វិយ “ហេតុសម្បយុត្តកានំ ធម្មាន”ន្តិ
អកត្វា “ហេតុ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធាន”ន្តិ ទេសនា កតា, តស្ស ឯវ ករណេ
ឥទំ បយោជនំ - តត្ថ ហិ សុញ្ញដ្ឋំ ជីបេតុំ ធម្មានន្តិ វុត្ថំ។ ឥធម បច្ចយតោ
ឧប្បជ្ឈមាណ ធម្មា វាសិតោ ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន ឯកេកតោតិ វាសដ្ឋំ ជីបេតុំ ខន្ធានន្តិ
វុត្ថំ។ បដិច្ចវាវាទិសុ វា ខន្ធវសេន បច្ចយុប្បន្នទេសនា អារុទ្ធាតិ តេនេវាទុក្កមេន
ឥធាបិ អារុទ្ធាតិ។ កស្មា បនេតេសុ ឯវំ អារុទ្ធាតិ? អសង្ករេតោ
វិភាគទស្សនត្ថំ។ “ឯកំ ធម្មំ បដិច្ច សេសា ធម្មា”តិ ហិ អាទិនា នយេន វុច្ចមាទេ
អសុកធម្មំ នាម និស្សាយ អសុកធម្មាតិ ន សក្កា អសង្ករេតោ បច្ចយេ
បច្ចយុប្បន្នេ ច ជានិតុំ, ឯវំ សន្តេ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសា និព្វិសេសា សិយុំ។ តស្មា
អសង្ករេតោវិភាគទស្សនត្ថំ ឯវំ អារុទ្ធាតិ វេទិតញ្ចា។ ចិត្តសមុដ្ឋានានន្តិ ឥទំ
យស្ស អព្យាកតស្ស កុសលោ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ, តមេវ
ទស្សេតុំ វុត្ថំ។ បច្ចយវិភង្គេ បន កុសលាទិវសេន វិភាគំ អកត្វា សាមញ្ញតោ
សព្វេសំ ហេតុនំ វសេន ឧប្បន្នបទស្សនត្ថំ ចិត្តសមុដ្ឋានានន្តិ អវត្វា
តំសមុដ្ឋានានន្តិ វុត្ថំ។ តស្មា តត្ថ អព្យាកតហេតុសមុដ្ឋានរូបំ, ឌីក្កន្តិក្ខណោ
កជត្តារូបម្បិ សង្កហំ គតំ។ ឥមិនា ឧទាយេន សេសេសុបិ ឯវំរូបេសុ
វិស្សជ្ឈនេសុ អត្តោ វេទិតញ្ចា។

៤០៤. ធានំ ទត្វាតិ ទេយ្យធម្មំ ចជិត្វា។ យាយ វា ចេតនាយ សោ ទិយ្យតិ,
សា ចេតនា ធានំ។ ទត្វាតិ តំ ចេតនំ បរិយោទាបេត្វាវិសុទ្ធិំ កត្វា។ សីលំ
សមាទិយិត្វាតិ បញ្ចង្កាទិវសេន និច្ចសីលំ គណ្ឌិត្វា។ ឥមិនា
សមាធានវិវតិយេវ ទស្សិតា។ សម្បត្តិវិវតិសមុច្ឆេទវិវតិយោ បន លោកេ

សីលន្តិ អចាកជត្តា ន វុត្តា។ កិញ្ចាបិ ន វុត្តា, អារម្មណបច្ចយា បន
ហោន្តិយេវ។ តត្ថ សមុច្ឆេទិវតិ សេក្ខានំយេវ កុសលស្ស អារម្មណំ ហោតិ, ន
ឥតវេសំ។ ឧបាសថកម្មំ កត្វាតិ “ចាលំ ន ហនេ, ន ចាទិន្នមាទិយេ” តិ (អ. និ.
៣.៧១) ឯវំ វុត្តំ ឧបាសថទិវសេសុ អដ្ឋង្គឧបាសថកិរិយំ កត្វា។ តំ
បច្ចវេក្ខតិ តំ កុសលំ សេក្ខាបិ បុព្វេនាបិ បច្ចវេក្ខតិ, អរហាបិ
បច្ចវេក្ខតេវ។ អរហតាបិ ហិ បុព្វេ កតំ កុសលំ កុសលមេវ, យេន បន
ចិត្តេន បច្ចវេក្ខតិ, តំ កិរិយចិត្តំ នាម ហោតិ។ តស្មា “ឯតំ កុសលោ ធម្មោ
កុសលស្ស ធម្មស្ស” តិ ឥមស្មី អធិការេ នលព្ពតិ។ បុព្វេ សុចិណ្ណានីតិ “ទត្វា
សមាទិយិត្វា កត្វា” តិ ហិ អាសន្នេ កតានិ វុត្តានិ, ឥមាទិ ន អាសន្នេ កតានីតិ
វេទិតញ្ចានិ។ ធានាទីហិ វា សេសានិ កាមាវចរកុសលានិ ទស្សេតុំ ឥទំ វុត្តំ។
ឈានា វុដ្ឋហិត្វាតិ ឈានា វុដ្ឋហិត្វា។ អយមេវ វា ចាឡិ។ សេក្ខា គោត្រភុន្តិ
សោតាបន្នំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សោ ហិ គោត្រភុំ បច្ចវេក្ខតិ។ វោធានន្តិ ឥទំ បន
សកទាគាមិអនាគាមិនោ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេសញ្ចី តំ ចិត្តំ វោធានំ នាម ហោតិ។
សេក្ខាតិ សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិនោ។ មគ្គា វុដ្ឋហិត្វាតិ
មគ្គជលភវន្តាតិក្កមវសេន អត្តនា បដិលទ្ធា មគ្គា វុដ្ឋហិត្វា, សុទ្ធមគ្គតោយេវ
បន វុដ្ឋាយ បច្ចវេក្ខណំ នាម នត្ថិ។

កុសលំ អនិច្ចតោតិ ឯតុំ វិបស្សនូបគំ តេភូមកកុសលមេវ វេទិតព្ពំ,
វិបស្សនាកុសលំ បន កាមាវចរមេវ។ ចេតោបរិយញ្ញាណោតិ
រូចាវចរកុសលំ ទស្សេតិ។ អាកាសានញ្ញាយតនន្តិអាទិហិ
អរូចាវចរកុសលារម្មណាវសេន ឧប្បជ្ឈមាទំ អរូចាវចរកុសលមេវ។ កុសលា
ខន្ធា ឥទ្ធិវិធមញ្ញាណស្សាតិអាទិហិ បុគ្គលំ អនាមសិត្វា ធម្មវសេន ទស្សេតិ។
តេនេវេត្ថ ហោជ្ជា គហិតម្បិ ចេតោបរិយញ្ញាណំ បុន វុត្តំ។

២០៥. អស្សុទេតីតិ សោមនស្សសហគតលោភសម្បយុត្តចិត្តហិ
អនុកវតិ ចេវ វជ្ជតិ ច។ អភិនន្តតិ សប្បីតិកតណ្ហាវសេន នន្តតិ
ហដ្ឋបហដ្ឋោ ហោតិ, ទិដ្ឋាភិនន្តនាយ វា អភិនន្តតិ។ រាគោ ឧប្បជ្ជតីតិ
អស្សុទេន្តស្ស រាគោ ឧប្បជ្ជតិ នាម។ ឥទំ អដ្ឋបិ លោភសហគតានិ គហោត្វា
វុត្តំ។ ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតីតិ អភិនន្តស្ស អត្តា អត្តនិយន្តិអាទិវសេន ចត្វាបិ
ចិត្តហិ សម្បយុត្តា ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ។ អសន្និដ្ឋានគតស្ស បនេត្ត វិចិត្តិ
ឧប្បជ្ជតិ។ វិក្ខេបគតស្ស ឧទ្ធច្ចំ, អកតំ វត មេ កល្យាណន្តិវិប្បដិសារិនោ
នោមនស្សំ។ តំ អារម្ភាតិ តានិ សុចិណ្ហានិ អារម្មណំ កត្វាតិ អត្តោ។
ពហុវចនស្ស ហោស ឯកវចនាទេសោ, ជាតិវសេន វា ឯកវចនមេវេតំ។

២០៦. អរហា មគ្គា វុដ្ឋហិតាតិ មគ្គវិជ័យំ ជលានន្តរស្ស ភវន្តស្ស
អតិក្កមវសេន វុដ្ឋហិតា។ បច្ឆវេក្ខណាចិត្តានិ បនស្ស កិរិយាព្យាកតានិ។ ឯវំ
កិរិយាព្យាកតស្ស អារម្មណាបច្ចយំ ទស្សេត្វា បុនវិចាកាព្យាកតស្ស
ទស្សេត្តំ សេក្ខា វាតិអាទិមាហា។ កុសលេ និរុទ្ធតិ វិបស្សនាជវនីវិជ័យា
បច្ឆិន្ទាយ។ វិចាកោតិ កាមាវចវិចាកោ។ តទារម្មណតាតិ
តទារម្មណតាយ, តំ កុសលស្ស ជវនស្ស អារម្មណាភូតំ វិបស្សិតកុសលំ
អារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ជតីតិ អត្តោ។ ន កេវលញ្ច តទារម្មណាវសេនេវ,
បដិសន្ធិភវន្តច្ចតិវសេនាបិ។ វិចាកោ ហិ កម្មំ អារម្មណំ កត្វា
គហិតបដិសន្ធិកស្ស កុសលារម្មណោ ហោតិយេវ, សោ បន ទុត្តិញ្ញេយ្យត្តា
ឥធ ន ទស្សិតោ។

កុសលំ អស្សុទេតីតិអាទិ អកុសលជវនាវសានេ កុសលារម្មណាវិចាកំ
ទស្សេត្តំ វុត្តំ។ វិញ្ញាណញ្ញាយតនវិចាកស្សាតិ ឥទំ ទុត្តិញ្ញេយ្យម្បិ សមាទំ
មហាគ្គតវិចាកស្ស តទារម្មណតាវេន អនុប្បត្តិតោ លព្ពមានកវសេន វុត្តំ។

កិរិយស្សតិ អរហត្ថំ បត្វា អសមាបន្នបុព្វេ អាកាសានញ្ចាយតនេ
បដិលោមតោ វា ឯកន្ត្រីកវសេន វា សមាបន្នកិរិយាយ។
ចេតោបរិយញ្ញាណស្សតិអាទីនិ បរតោ អារជ្ជនាយ យោជេតព្ពានិ។ យា
ឯតេសំ អារជ្ជនា, តស្ស កុសលា ខន្ធា អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោតិ
អយញ្ញេត្ថ អត្ថោ។

៤០៧-៤០៨. រាគន្តិ អត្ថនោ វា បរស្ស វា រាគំ។ អត្ថនោ រាគវសេន បនេត្ថ
វណ្ណានា ចាកជា ហោតិ។ អស្សនេតីតិអាទីនិ វុត្តត្តានេវ។ វិចិកិច្ឆាទីសុ បន
តីសុ អស្សនេតព្ពតាយ អភាវេន “អស្សនេតី” តិ ន វុត្តំ។ ទិដ្ឋិ បនេត្ថ ឧប្បជ្ជតិ,
សា អស្សនេតីតិ បនស្ស បរិហិនត្តា អាគតបដិចាជិយា បឋមំ ន វុត្តា។
វិចិកិច្ឆាទីសុយេវ តំ តំ សភាគំ បឋមំ វត្វា តស្ស តស្ស អនន្តរា វុត្តា។ ឥមេសុ
ច បន រាគាទីសុ “កី មេ ចាបធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ” តិ អក្ខន្តិវសេន វា, “កតំ ចាបំ កតំ
លុទ្ធ” តិ វិប្បដិសារាទិវសេន វា នោមនស្សប្បត្តិ វេទិតព្ពា។

៤០៩. ចក្ខុំ អនិច្ចតោតិ វិបស្សនានុក្កមេន ឌីឡាវិ កាយតនានិ វត្ថុបញ្ចាតិ
ឯកានស រូចានិ ចាកជត្តា គហិតានិ។ បុន រូចាយតនាទីនិ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំ
អារម្មណត្តា គហិតានិ។ យស្មា បនេសា វិញ្ញាណកាយវសេន ទេសនា, ន
ធាតុវសេន, តស្មា មនោធាតុ ន គហិតា។ ឯវំ សព្ពត្ថ គហិតាគហិតំ វេទិតព្ពំ។

៤១០. ផលំ បច្ចវេក្ខន្តិ និព្ពានំ បច្ចវេក្ខន្តិ តិ បច្ចវេក្ខណកុសលស្ស
អារម្មណទស្សនត្ថំ វុត្តំ។

៤១៣-៤១៦. អារម្មណាធិបតិនិទ្ទេសេ សេក្ខបុព្វដ្ឋនានំ វសេន
ចតុក្ខមកកុសលំ ទស្សិតំ, តថា សហជាតាធិបតិនិទ្ទេសេ។ អរហតោ

ឧត្តមធម៌ អធិកតត្តា លោកិយកុសលេសុ គរុកាហេ នត្ថិតិ អគ្គមគ្គោ
នស្សតោ។

៤១៧. អនន្តរបច្ចយេ បុរិមា បុរិមាតិ ឯកភូមកាបិ នាណភូមកាបិ
កុសលា ឯកតោ កត្វា វុត្តា។ អនុលោមំ គោត្រភុស្ស, អនុលោមំ
វោធានស្សាតិ នាណាម្ពណ្ណាសេន។ គោត្រភុ មគ្គស្ស, វោធានំ មគ្គស្សាតិ
នាណភូមិសេន។ កុសលំ វុជ្ជានស្សាតិ ឯត្ថ បន កុសលន្តិ តេភូមកកុសលំ។
វុជ្ជានន្តិ តេភូមកវិចាកំ។ តេហិ កុសលជវនីបិតោ វុជ្ជហន្តិ, តស្មា វុជ្ជានន្តិ
វុច្ឆតិ។ តំ ធុរិដំ ហោតិ - តទារម្ពណំ ភវន្តំព្យា។ តត្ថ កាមាវចរកុសលស្ស
ឧភយម្បិ វុជ្ជានំ ហោតិ, មហាគ្គតស្ស ភវន្តំមេវ។ មគ្គោ ជលស្សាតិ ឥទំ យស្មា
លោកុត្តរវិចាកំ ជវនីបិបរិយាបន្នត្តា វុជ្ជានំ នាម ន ហោតិ, តស្មា វិសុំ វុត្តំ។
អនុលោមំ សេក្ខាយាតិ អសេក្ខាយ កុសលំ អនន្តំ ន ហោតិ, តស្មា វិភាគំ
ករោតិ។ ជលសមាបត្តិយាតិ
សោតាបត្តិជលសកទាគាមិជលអនាគាមិជលសមាបត្តិយាបិ។
ជលសមាបត្តិយាតិ អនាគាមិជលសមាបត្តិយា។ អកុសលេ ធុរិធម្មិ វុជ្ជានំ
លព្ពតិ។ វិចាកាព្យាកតា កិរិយាព្យាកតាតិ ឯត្ថ វិចាកាព្យាកតា
វិចាកាព្យាកតានំយេវ, កិរិយាព្យាកតា កិរិយាព្យាកតានំយេវ វេទិតព្ពា។
ភវន្តំ អារជ្ជនាយាតិអាទិ វោមិស្សករសេន វុត្តំ។ តត្ថ កិរិយាតិ
កាមាវចរកិរិយា។ សា ធុរិធម្មាបិ វុជ្ជានស្ស អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ, មហាគ្គតា
ភវន្តំស្សេវ។ ឥតិ យេ ហោជ្ជា បច្ចយវិភង្គនិទ្ទេសេ “បុរិមា បុរិមា កុសលា ធម្មា
បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ កុសលានំ ធម្មានំ អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ អារទិត្វា
កុសលំ កុសលស្ស, កុសលំ អព្យាកតស្ស, អកុសលំ អកុសលស្ស,
អកុសលំ អព្យាកតស្ស, អព្យាកតំ អព្យាកតស្ស, អព្យាកតំ កុសលស្ស,

អព្យាកតំ អកុសលស្សាតិ សត្ត វាវា ធស្សីតា; តេសំ វសេន ឥធសធម្មតោ
អនន្តរបច្ចយោវិភត្តោ។

វិត្តារតោ បនេត្ថ -

ធនធា សត្តរសធា, សមសង្ឃិវិធនេ ច;

ពហុធាបិ ច និទ្ទេសំ, សាធុកំ ឧបលក្ខយេ។

អយញ្ញា អនន្តរបច្ចយោ ន កេវលំ សត្តធាវ និទ្ទេសំ លភតិ, កុសលំ បន
កុសលស្ស វិចាកស្ស; អកុសលំ អកុសលស្ស វិចាកស្ស; វិចាកំ វិចាកស្ស
កិរិយស្ស; កិរិយំ កុសលស្ស អកុសលស្ស វិចាកស្ស កិរិយស្សាតិ វ
ធនធាបិ និទ្ទេសំ លភតិ។ ន កេវលំ ធនធាយេវ, កុសលំ បន កុសលស្ស
កុសលវិចាកស្ស អកុសលវិចាកស្ស; អកុសលំ អកុសលស្ស
អកុសលវិចាកស្ស កុសលវិចាកស្ស; កុសលវិចាកំ កុសលវិចាកស្ស
អកុសលវិចាកស្ស កិរិយស្ស; អកុសលវិចាកំ អកុសលវិចាកស្ស
កុសលវិចាកស្ស កិរិយស្ស; កិរិយំ កិរិយស្ស កុសលស្ស អកុសលស្ស
កុសលវិចាកស្ស អកុសលវិចាកស្សាតិ វ សត្តរសធា និទ្ទេសំ លភតិ។

ន កេវលញ្ច សត្តរសធាវ សមសង្ឃិវិធនាបិ និទ្ទេសំ លភតេវ។ កថំ?
កាមាវចរកុសលញ្ញា ភូមិភេទេន ចតុត្ថិធស្ស កុសលស្ស អនន្តរបច្ចយោ
ហោតិ, រូចាវចររូចាវចរំ សកសកភូមិកស្សេវាតិ កុសលំ កុសលស្ស
ធម្មិធនេ អនន្តរបច្ចយោ។ កាមាវចរកុសលំ បន កាមាវចរកុសលវិចាកស្ស
អកុសលវិចាកស្ស រូចាវចរវិចាកស្ស អរូចាវចរវិចាកស្ស
លោកុត្តរវិចាកស្ស; រូចាវចរកុសលំ រូចាវចរវិចាកស្ស
កាមាវចរកុសលវិចាកស្ស; អរូចាវចរកុសលំ កាមាវចរកុសលវិចាកស្ស

រូបាវចរអរូបាវចរលោកុត្តរវិចាកស្ស; លោកុត្តរកុសលំ
លោកុត្តរវិចាកស្សាតិ កុសលំ វិចាកស្ស ឆ្ងាទសវិជេន អនន្តរបច្ចយោ។
អកុសលំ អកុសលស្ស អកុសលវិចាកស្ស តេភូមកកុសលវិចាកស្សាតិ
បញ្ចវិជេន អនន្តរបច្ចយោ។

កាមាវចរកុសលវិចាកំ កាមាវចរកុសលវិចាកស្ស
អកុសលវិចាកស្ស រូបាវចរវិចាកស្ស អរូបាវចរវិចាកស្សាតិ
កាមាវចរកុសលវិចាកំ វិចាកស្ស ចតុត្ថិជេន អនន្តរបច្ចយោ។
រូបាវចរវិចាកំ តេភូមកកុសលវិចាកស្សាតិ តិវិជេន អនន្តរបច្ចយោ។
អរូបាវចរវិចាកំ អរូបាវចរវិចាកស្ស កាមាវចរកុសលវិចាកស្សាតិ ធុរិជេន
អនន្តរបច្ចយោ។ លោកុត្តរវិចាកំ ចតុភូមកកុសលវិចាកស្សាតិ ចតុត្ថិជេន
អនន្តរបច្ចយោ។ ឯវំ កុសលវិចាកំ វិចាកស្ស តេសធាបិ អនន្តរបច្ចយោ។
អកុសលវិចាកំ អកុសលវិចាកស្ស កាមាវចរកុសលវិចាកស្សាតិ ធុរិជេន
អនន្តរបច្ចយោ។ ឯវំ សត្តថាបិ វិចាកំ វិចាកស្ស បញ្ចធសវិជេន
អនន្តរបច្ចយោ។ កាមាវចរកុសលវិចាកំ បន កាមាវចរកិរិយស្ស, តថា
អកុសលវិចាកំ, តថា រូបាវចរវិចាកំ, តថា អរូបាវចរវិចាកញ្ចាតិ វិចាកំ
កិរិយស្ស ច ចតុត្ថិជេន អនន្តរបច្ចយោ។

កាមាវចរកិរិយំ តេភូមកកិរិយស្ស, រូបាវចររូបាវចរកិរិយំ
រូបាវចររូបាវចរានញ្ញាវាតិ កិរិយំ កិរិយស្ស បញ្ចវិជេន អនន្តរបច្ចយោ។
កាមាវចរកិរិយំ អកុសលវិចាកស្ស ចេវ ចតុភូមកកុសលវិចាកស្ស ច,
រូបាវចរកិរិយំ កាមាវចរកុសលវិចាករូបាវចរវិចាកានំ អរូបាវចរកិរិយំ
ចតុភូមកកុសលវិចាកស្សាបីតិ កិរិយំ វិចាកស្ស ឯកាទសវិជេន
អនន្តរបច្ចយោ។ កាមាវចរកិរិយំ បន កាមាវចរកុសលស្ស អកុសលស្សាតិ

កុសលាកុសលានំ ទុរិយោ អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ ឯវំ សមសង្ឃិយោ បិ
និទ្ទេសំ លភតិ។

ន កេវលញ្ច សមសង្ឃិយោនេវ, ពហុរិយោ បិ លភតេវ។ កថំ?
កាមាវចរបឋមមហាកុសលចិត្តំ តាវ អត្តនោ, ចតុន្ទញ្ច រូចាវចរកុសលានំ
ចាទកយោគេន សោឡសន្នំ សោមនស្សលោកុត្តរានន្តិ ឯកវីសតិយា ច
កុសលានំ, ជវនបរិយោសានេ តទារម្មណភវន្តវសេន ឧប្បជ្ជមានានំ
ឯកាទសន្នំ កាមាវចរវិចាកានំ, ភវន្តវសេនេវ បវត្តានំ
រូចាវចររូចាវចរវិចាកានំ, ជលសមាបត្តិវសេន បវត្តានំ ឆ្វាទសន្នំ
លោកុត្តរវិចាកានន្តិ ឯវំ ឯកវីសតិយា កុសលានំ; ធូត្តិសាយ វិចាកានន្តិ
តេបញ្ញាសាយ ចិត្តានំ អនន្តរបច្ចយោ ហោតិ។ តថា ទុតិយ កុសលចិត្តំ។
តតិយចតុត្ថានិ បន ឋបេត្វា ឧបរិក្ខមកកុសលានិ ច លោកុត្តរវិចាកានិ ច
សេសឯកវីសតិចិត្តានំ។ បញ្ចមធម្មានិ អត្តនោ ច, នវន្ទញ្ច
ឧបរិក្ខមកឧបេក្ខាកុសលានំ, តេវីសតិយា ច វិចាកានន្តិ តេត្តិសាយ។
សត្តមអជ្ជមានិ ឯកវីសតិយាវ។

បញ្ច រូចាវចរកុសលានិ អត្តនោ អត្តនោ បច្ឆិមានំ រូចាវចរកុសលានំ,
ចតុន្ទម្បិ ញ្ញាណសម្បយុត្តមហាវិចាកានំ, បញ្ចន្នំ រូចាវចរវិចាកានញ្ញាតិ
ទសន្នំ។ ឯតេនេវ ច នយេន អរូចាវចរកុសលេសុ បឋមំ អត្តនោ វិចាកេន សង្ឃិ
ឯកាទសន្នំ, ទុតិយំ ឆ្វាទសន្នំ, តតិយំ តេវសន្នំ, ចតុត្ថំ បុទ្ទសន្នំ
ជលសមាបត្តិយា ចាតិ បន្ទវសន្នំ លោកុត្តរកុសលំ អត្តនោ អត្តនោ
វិចាកស្សេវ។ អជ្ជសុ លោភសហគតេសុ ឯកេកំ អកុសលំ ឯកាទសន្នំ
កាមាវចរវិចាកមនោវិញ្ញាណធាតុនំ នវន្នំ, មហាគ្គវិចាកានំ អត្តនោ
អត្តនោ បច្ឆិមស្ស ចាតិ ឯកវីសតិយា។ ទ្វេ ទោមនស្សសហគតានិ

ឧបេក្ខាសហគតានំ ធន្នំ កាមាវចរវិចាកមនោវិញ្ញាណាធាតុនំ អត្តនោ
បច្ឆិមស្ស ចាតិ សត្តន្នំ។ វិចិត្តិក្ខុទ្ធច្ចសហគតទ្ធយំ
សោមនស្សសហគតាហេតុកវិចាកេន សទ្ធិំ ឯកាទសន្នំ
កាមាវចរវិចាកមនោវិញ្ញាណាធាតុនំ នវន្នំ រូចាវចររូចាវចរវិចាកានំ
អត្តនោ បច្ឆិមស្ស ចាតិ ឯកវិសតិយា។

កុសលវិចាកបញ្ញាវិញ្ញាណា កុសលវិចាកមនោធាតុយា, មនោធាតុ ទ្វិន្នំ
វិចាកមនោវិញ្ញាណាធាតុនំ។ តាសុ ទ្វីសុ សោមនស្សសហគតា ទសន្នំ
វិចាកមនោវិញ្ញាណាធាតុនំ ភវន្ត្រតានំ តទាវម្ពណាកាលេ អត្តនោ បច្ឆិមស្ស
វោដ្ឋព្ពនកិរិយស្ស ចាតិ ទ្វាទសន្នំ។
ឧបេក្ខាសហគតាហេតុកមនោវិញ្ញាណាធាតុ បន អារជ្ជនមនោធាតុយា
ទ្វិដ្ឋានិកាយ អារជ្ជនមនោវិញ្ញាណាធាតុយា ទសន្នញ្ច
វិចាកមនោវិញ្ញាណាធាតុនន្ត ទ្វាទសន្នមេវ។ តិហេតុកមហាវិចាកា
សោមនស្សសហគតាហេតុកវដ្ឋានំ ទសន្នម្យ
កាមាវចរវិចាកមនោវិញ្ញាណាធាតុនំ រូចាវចររូចាវចរវិចាកានំ
អារជ្ជនទ្ធយស្ស ចាតិ ឯកវិសតិយា, ធុហេតុកវិចាកា ឋបេត្វា
មហគ្គតវិចាកេ សេសានំ ទ្វាទសន្នំ។ បញ្ច រូចាវចរវិចាកា
តេភូមកកុសលវិចាកសហេតុកបដិសន្ធិចិត្តានំ សត្តរសន្នំ អារជ្ជនទ្ធយស្ស
ចាតិ ឯកុនវិសតិយា។ អរូចាវចរវិចាកេសុ បឋមំ
កាមាវចរកុសលវិចាកតិហេតុកបដិសន្ធិចិត្តានំ, ចតុន្នំ
អរូចាវចរវិចាកចិត្តានំ ចតុន្នំ មនោទ្វារាវជ្ជនស្ស ចាតិ នវន្នំ។ ធុតិយំ
ហេដ្ឋិមវិចាកំ វដ្ឋេត្វា អដ្ឋន្នំ, តតិយំ ទ្វេហេដ្ឋិមាធិ វដ្ឋេត្វា សត្តន្នំ, ចតុត្ថំ តីណិ
ហេដ្ឋិមាធិ វដ្ឋេត្វា ធន្នំ ចត្តាវិ លោកុត្តរវិចាកានិ តិហេតុកវិចាកានំ តេរសន្នំ
អត្តនោ អត្តនោ បច្ឆិមស្ស ចាតិ បុទ្ទសន្នំ។

អកុសលវិចារកបញ្ចវិញ្ញាណា អកុសលវិចារកមនោធាតុយា, មនោធាតុ
អកុសលវិចារកាហេតុកមនោវិញ្ញាណាធាតុយា។ សា តទារម្មណាកាលេ
អត្ថនោ បដិមស្ស ចុតិកាលេ បដិសន្ធិវសេន ភវន្តវសេន ច បវត្តានំ
ឥតវេសម្បំ នវន្នំ កាមាវចរវិចារកានំ ឧបេក្ខាសហគតានំ ទិវន្នំ
បរិត្តកិរិយានញាតិ ទ្វាទសន្នំ។ កិរិយមនោធាតុ ទសន្នំ វិញ្ញាណានំ
ហសិតុប្បាទកិរិយា បញ្ចវេកាលេ ភវន្តវសេន បវត្តានំ នវន្នំ
តិហេតុកវិចារកានំ, តទារម្មណាវសេន បវត្តានំ បញ្ចន្នំ
សោមនស្សសហគតវិចារកានំ អត្ថនោ បដិមស្ស ចាតិ អគ្គហិតគ្គហណេន
តេវសន្នំ។ វេជ្ជព្ពនកិរិយា ឯបេត្វា កិរិយមនោធាតុ ទសន្នំ កាមាវចរកិរិយានំ,
កាមាវចរកុសលាកុសលានំ បញ្ចវេកាលេ ភវន្តវសេន បវត្តានំ បន្ទវសន្នំ
វិចារកចិត្តានញាតិ បញ្ចចត្តាលីសាយ។

កាមាវចរតិហេតុកសោមនស្សសហគតកិរិយទ្វយំ ភវន្តវសេន បវត្តានំ
តេវសន្នំ តិហេតុកវិចារកានំ តទារម្មណាវសេន បញ្ចន្នំ
សោមនស្សសហគតវិចារកានំ បរិកម្មវសេន បវត្តមាណំ ចតុន្នំ
រូចាវចរកិរិយានំ អរហត្តដលសមាបត្តិយា អត្ថនោ បដិមស្ស ចាតិ
អគ្គហិតគ្គហណេន ទ្វាវីសតិយា ឧហេតុកសោមនស្សសហគតកិរិយទ្វយំ
យថាវត្តានំ តេវសន្នំ ភវន្តចិត្តានំ បញ្ចន្នំ តទារម្មណានំ អត្ថនោ បដិមស្ស
ចាតិ អគ្គហិតគ្គហណេន សត្តវសន្នំ។
កាមាវចរតិហេតុកឧបេក្ខាសហគតកិរិយទ្វយំ តេសំយេវ តេវសន្នំ ភវន្តានំ,
តទារម្មណាវសេន បវត្តានំ នន្នំ ឧបេក្ខាសហគតវិចារកានំ, បរិកម្មវសេន
បវត្តានំ ឯកិស្ស រូចាវចរកិរិយាយ ចតុន្នំ អរូចាវចរកិរិយានំ
អរហត្តដលសមាបត្តិយា អត្ថនោ បដិមស្ស ចាតិ អគ្គហិតគ្គហណេន
ចតុវីសតិយា។ ឧហេតុកឧបេក្ខាសហគតកិរិយទ្វយំ តេសំយេវ តេវសន្នំ

កវ៌្គ្រានំ ធន្នំ តទាវម្ពណានំ អត្ថនោ បច្ឆិមស្ស ចាតិ អគ្គហិតគ្គហណោ
អជ្ឈាវសន្នំ។ រូចាវចរកិរិយេសុ ឯកេកំ នវន្នំ បញ្ចវេកាវេ តិហេតុកកវ៌្គ្រានំ
អត្ថនោ បច្ឆិមស្ស ចាតិ ធន្នំ។ អរូចាវចរកិរិយេសុ បឋមំ បញ្ចវេកាវេ នវន្នំ
កវ៌្គ្រានំ, ចតុវេកាវេ ឯកស្ស អត្ថនោ បច្ឆិមស្ស ចាតិ ឯកាធន្នំ។ ទុតិយំ
ចតុវេកាវេ ទ្វេ កវ៌្គ្រានិ លភតិ។ តតិយំ តីណិ, ចតុត្ថំ ចត្តារិ
ជលសមាបត្តិញ្ចាតិ តេសុ ឯកេកំ យថាបដិចាជិយា ឯកាធន្នំ ទ្វាធន្នំ
តេវសន្នំ បញ្ចាធន្នញ្ច អនន្តរបច្ឆយោ ហោតិ។ ឯវំ ពហុវិធនាបិ និទ្ទេសំ
លភតិ។ តេន វុត្ថំ -

“ធន្នធា សត្តវសធា, សមសង្ឃិវេជន ច;
ពហុធាបិ ច និទ្ទេសំ, សាធុកំ ឧបលក្ខយេ” តិ។

សមនន្តរបច្ឆយាធយោ ឧត្តានត្ថាយេវ។

៤២៣. ឧបនិស្សយេ សទ្ធិ ឧបនិស្សយាតិ

កម្មកម្មជលេវ ឯកលោកបរលោកាធិសុ សទ្ធិ ឧបនិស្សយំ កត្វា។ យថា ហិ
បុរិសោ ហោជ្ឈាបថវិយំ ឧទកំ អត្ថិតិ សទ្ធិហិត្វា បថវិ ខនតិ, ឯវំ សទ្ធា
កុលបុត្តោ ធានាធិនំ ជលញ្ច អាធិសំសញ្ច សទ្ធិហិត្វា ធានាធិនិ បវត្តេតិ។ តស្មា
“សទ្ធិ ឧបនិស្សយា” តិ វុត្ថំ។

សីលំ ឧបនិស្សយាតិអាធិសុបិ ឥមេ សីលាធយោ ធម្មេ ឧបនិស្សយំ កត្វាតិ
អត្តោ។ សីលវា ហិ សីលានុកាវេសុ សីលានិសំសេសុ ច កុសលោ សីលំ
ឧបនិស្សយេ សីលវត្តានំ ធានំ ទេតិ, ឧបរូបរិ សីលំ សមាធិយតិ សុបរិសុទ្ធិ
អខណ្ឌំ, ចាតុទ្ធសីអាធិសុ បក្ខនិវេសេសុ ឧចោសថកម្មំ ករោតិ, សីលសម្បទំ
និស្សយេ ឈានាធិនិ ឧប្បាទេតិ។ ពហុស្សតោបិ ធានាធិបុញ្ញកិរិយាយត្ថា

សព្វសម្បត្តិយោ ធានាធីនព្វា សន្តិលេសវោធានាធិកេទំ សុតមយាយ បញ្ញាយ
បដិវិជ្ជិត្វា បិតោ សុតំ ឧបនិស្សយ ធានាធីនិ បវត្តតិ។ ចាគវាបិ
ចាគាធិមុត្តោ អត្តនោ ចាគសម្បទំ ឧបនិស្សយ ធានំ ទេតិ, សីលវន្តោ ហុត្វា
ទិន្នំ មហាប្បលន្តិ សីលំ សមាធិយតិ, ឧចោសថកម្មំ ករោតិ, តាយ បដិបត្តិយា
បរិសុទ្ធិចិត្តោ ឈានាធីនិ ឧប្បាទេតិ។ បញ្ញាវាបិ ឥធលោកបរលោកហិតព្រោវ
លោកសមតិក្កមនុចាយព្វា ឧបបរិក្ខត្តោ “សក្កា ឥមាយ បដិបត្តិយា
ឥធលោកហិតម្សិ បរលោកហិតម្សិ លោកសមតិក្កមនុចាយព្វា
សម្បាទេតុ”ន្តិ បញ្ញំ ឧបនិស្សយ ធានាធីនិ បវត្តតិ។ យស្មា បន នកេវលំ
សទ្ធាធម្មោ ធានាធីនំយេវ ឧបនិស្សយា, អត្តនោ អបរកាគេ ឧប្បជ្ឈមាធានំ
សទ្ធាធីនម្សិ ឧបនិស្សយា វេ, តស្មា សទ្ធា សីលំ សុតំ ចាគោ បញ្ញា សទ្ធាយ
សីលស្ស សុតស្ស ចាគស្ស បញ្ញាយាតិ វុត្តំ។

បរិកម្មន្តិ អនន្តរំ អគ្គហេត្វា បុព្វភាគេ បរិកម្មំ គហោតព្វំ។
យថាកម្មបកញ្ញាណស្ស អនាគតំសញ្ញាណស្សាតិ ឥមេសំ ទិដ្ឋំ
ទិព្វចក្ខុបរិកម្មមេវ, បរិកម្មំ វិសុំ នត្ថិ។ ទិព្វចក្ខុស្សេវ បរិកណ្ឌាញាណានិ
ឯតានិ, តស្មី ឥជ្ឈមាទេ ឥជ្ឈន្តិ វេ សន្តេបិ តទទិមុត្តតាយ សហិតំ
ទិព្វចក្ខុបរិកម្មំ តេសំ បរិកម្មន្តិ វេទិតព្វំ។ ន ហិ ឯតានិ សព្វេសំ ទិព្វចក្ខុកានំ
សមគតិកានិ ហោន្តិ។ តស្មា ភវិតព្វមេត្ត បរិកម្មវិសេសេនាតិ។ ទិព្វចក្ខុ
ទិព្វាយ សោតធាតុយាតិ ទូរេ រូបានិ ទិស្វា តេសំ សទ្ធិំ សោតុកាមស្ស ទិព្វចក្ខុ
សោតធាតុវិសុទ្ធិយា ឧបនិស្សយោ ហោតិ។ តេសំ បន សទ្ធិំ សុត្វា តត្ថ
គន្ធកាមតាទិវសេន ទិព្វសោតធាតុ ឥទ្ធិវិធម្យាណស្ស ឧបនិស្សយោ ហោតិ។
វេ សព្វត្ថ តស្ស តស្ស ឧបការកការវសេន ឧបនិស្សយបច្ចយតា វេទិតព្វា។

មគ្គំ ឧបនិស្សយ អនុប្បន្នំ សមាបត្តិន្តំ តេន តេន មគ្គេន
សិលីកតចារិបន្តកត្តា បហិនចារិបន្តកត្តា ច តំ តំ សមាបត្តី ឧប្បាទេន្តិតិ
តេសំ មគ្គោ សមាបត្តិយា ឧបនិស្សយោ ហោតិ។ វិបស្សន្តិតិ ឧបរូបរិមគ្គត្ថាយ
វិបស្សន្តិ។ អត្ថបដិសម្ពិទ្ធាយាតិអាទិ បដិសម្ពិទានំ មគ្គបដិលាភេនេវ ឥដ្ឋនតោ
វុត្តំ។ វេរីឥន្ទានព្វា បនេតាសំ បច្ឆា តេសុ តេសុ អារម្មណេសុ បវត្តិយា មគ្គោវ
ឧបនិស្សយោ នាម ហោតិ។

សទ្ធិំ ឧបនិស្សយ មានំ ជប្បេតីតិ អហាមស្មិ សធាោ បសន្នោតិ មានំ
បវត្តេតិ។ ទិដ្ឋិ គណ្ណាតីតិ តស្មី តស្មី វចនេ សទ្ធាវសេនេវ គន្ធា បញ្ញាយ អត្ថំ
អនុបបរិក្ខន្តោ “អត្ថំ បុគ្គលោ” តិអាទិវសេន ទិដ្ឋិ គណ្ណាតិ។ សីលំ សុតំ ចាគំ
បញ្ញាតិ អហាមស្មិ សីលវា សុតវា ចាគី បញ្ញាសម្បន្នោតិ មានំ ជប្បេតិ។
សីលសុតចាគបញ្ញាសុ បន មានមញ្ញនំ វិយ ទិដ្ឋិមញ្ញនំ ឧប្បាទេន្តោ ទិដ្ឋិ
គណ្ណាតិ។ រាគស្សាតិអាទីសុ សទ្ធាទិសម្បទំ ឧបនិស្សយ អត្ថក្កំសនកាលេ
តេសុ វេកេកោ ធម្មោ រាគស្ស, បរវម្ពនកាលេ ទោសស្ស, ឧភយេន
សម្បយុត្តស្ស មោហស្ស, វុត្តប្បកាវានំ មានទិដ្ឋនំ, សទ្ធាទិសម្បទំ ឧបនិស្សយ
ភវកោគសម្បត្តិបត្តនាយ ឧបនិស្សយោ ហោតិ។ វេរីមេត្ថ
លោកិយកុសលញ្ជោវ ទស្សិតំ។ លោកុត្តរំ បន សន្តំ បណីតំ ឧត្តមំ
អកុសលវិទ្ធិសនំ។ តស្មា ចន្ទោវិយ អន្ធការតមានំ ន អកុសលស្ស
ឧបនិស្សយោ ហោតីតិ ន គហិតំ។

អាតាបេតីតិអាទិ កាយិកទុក្ខវសេន អព្យាកតធម្មទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ សធាោ
ហិ សទ្ធិំ និស្សយ អតិសីតំ អតិឧណ្ហាន្តំ អនោសក្កិទ្វា នានប្បកាវានំ
នវកម្មវេយ្យាវច្ឆាទីនិ ករោត្តោ អត្តានំ អាតាបេតិ បរិវាបេតិ, កោគំ
ឧប្បាទេត្វា បុញ្ញានិ ករិស្សមីតិ បរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខំ បច្ចនុកោតិ។ សីលវាបិ

សីលានុវត្តណាត្ថំ អញ្ចោកាសិកត្តាធិវសេន អត្តានំ អាតាបេតិ បរិតាបេតិ,
បិណ្ឌាចារិកត្តាធិវសេន បរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខំ បច្ចនុភោតិ។ សុតវាបិ
ពាហុស្សន្ទានុរូបំ បដិបត្តិ បដិបដ្ឋិស្សាមីតិ វុត្តនយេនេវ បដិបដ្ឋន្តោ អត្តានំ
អាតាបេតិ បរិតាបេតិ, បរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខំ បច្ចនុភោតិ។ ចាគវាបិ
ចាគាធិមុត្តតាយ អត្តនោ យាបនមត្តេបិ បច្ចយេ អនវសេសេត្វា បរិច្ឆដន្តោ,
អដ្ឋាធិបរិច្ឆាគំ វា បន ករោន្តោ អត្តានំ អាតាបេតិ បរិតាបេតិ, បរិច្ឆជិតត្ថស្ស
វុត្តនោ ឧប្បាទនត្ថំ បរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខំ បច្ចនុភោតិ។ បញ្ញាវាបិ ឧបរូបរិ បញ្ញំ
វឌ្ឍេស្សាមីតិ សប្បញ្ញតំ និស្សាយ សីតុណ្ហាធិនិ អគណោត្វា
សដ្ឋាយមនសិការេសុ យោគំ ករោន្តោ អត្តានំ អាតាបេតិ បរិតាបេតិ,
មិច្ឆាជីវេ អាធិនំ សម្មាជីវេ ច អាធិសំសំ ធិស្វា មិច្ឆាជីវំ បហាយ បរិសុទ្ធន
អាជីវេន ជីវិតវុត្តិ បរិយេសន្តោ បរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខំ បច្ចនុភោតិ។

កាយិកស្ស សុខស្សាតិ សទ្ធាធិសម្បត្តិ ឧបនិស្សាយ ឧប្បន្នានិ
សុខោបករណានិ បរិភុញ្ញនកាលេ សទ្ធាធិសមុដ្ឋានបណ្ឌិតរូបដុដកាយស្ស ច
ច តេសំ វសេន អវិប្បជិសារមូលកចាមោជ្ជបីតិសមុដ្ឋានរូបដុដកាយស្ស ច
សុខុប្បត្តិកាលេ តេសំ កដត្តា ឧប្បន្នវិចាកសុខកាលេ ច កាយិកស្ស
សុខស្ស, វុត្តនយេនេវ ទុក្ខុប្បត្តិកាលេ សទ្ធាធិគុណសម្បត្តិ អសហមាទេហិ
បយុត្តវធានុនាធិកាលេ ច កាយិកស្ស ទុក្ខស្ស, សទ្ធាធិយោ ឧបនិស្សាយ
បវត្តិតជលសមាបត្តិកាលេ បន ជលសមាបត្តិយា ឯតេសុ ឯកេកោ
ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតីតិ វេទិតញ្ចោ។ **កុសលំ កម្មន្តិ**
កុសលចេតនា អត្តនោ វិចាកស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយោ, សា បន
ពលវចេតនាវ លព្ពតិ, ន ទុព្ពលា។ តត្រិទំ វុត្ថុ - ឯកា កិរ ឥត្ថិ ឧព្ពន្ធិតុកាមា
វុក្ខេ វដ្ឋុលក្ខេត្វា សំវិធាតព្ពំ សំវិទហតិ។ អថេកោ ចោរោ វត្តិកាគេ តំ គេហំ
ឧបសម្ព័ន្ធិត្វា “ឥមាយ វដ្ឋុយា កិញ្ចិទេវ ពន្ធិត្វា ហរិស្សាមី”តិ សត្តេន ធិន្តិតុំ

ឧបគតោ។ អថ សា រដ្ឋ អាសីវិសោ ហុត្វា សុស្វតិ អកាសិ។ ចោរោ ភីតោ
អបសក្កិ។ ឥត្ថិ អត្ថនោ និវេសនា និក្ខមិត្វា រដ្ឋចាសេ គីរំ បដិមុញ្ចិត្វា ឧត្តន្ទា
កាលមកាសិ។ ឯវំ ពលវចេតនា អន្តរាយេ និវាទេត្វា អត្ថនោ វិចាកស្ស
ឧបនិស្សយោ ហោតិ។ ន បនេតំ ឯកន្តតោ គហេតព្ពំ។ កតោកាសញ្ញា កម្មំ ឯវ
វិចាកស្ស អន្តរាយំ បដិពាហិត្វា វិបច្ឆតិ, វិចាកជនកំ បន កម្មំ វិចាកស្ស
ឧបនិស្សយបច្ឆយោ ន ហោតីតិ ន វត្ថព្ពំ។ កម្មន្តិ ឯត្ថ ចតុក្កមកម្មិ វេទិតព្ពំ។
យំ បន បរតោ “មគ្គោ ជលសមាបត្តិយា” តិ វុត្ថំ, តំ អចេតនាវសេន។ តេនេតំ
ធិបេតិ - យោ កោចិ វិចាកជនកោ ធម្មោ, សោ អត្ថនោ វិចាកស្ស
ឧបនិស្សយបច្ឆយោ ហោតីតិ។

រាគំ ឧបនិស្សយ ចាណំ ហានតីតិ យស្មី វត្ថស្មី សារត្តោ ហោតិ, តស្មី វា
វិរុទ្ធី, តស្ស វា អត្ថាយ ចាណំ ហានតិ។ អធិន្ទាធានាធិសុបិ ឯតេនេវុចាយេន
អត្តោ វេទិតព្ពោ។ សន្ធិ ធិន្ទតីតិ អធិន្ទាធានាវសេន វុត្ថំ។ តត្ថ សន្ធិន្តិ គេហាសន្ធិ។
និល្លោបំ ហរតីតិ និល្លយិត្វា ហរតិ។ ឯកាការិកំ ករោតីតិ ពហូហិ សន្ធិ
ឯកមេវ គេហំ បរិវាទេត្វា វិលុម្បតិ។ បរិបន្តេ តិដ្ឋតីតិ បន្តទូហានកម្មំ ករោតិ។
នោសំ ឧបនិស្សយាតិអាធិសុ “អនត្ថំ មេ អថរី” តិអាធិវសេន ឧប្បន្នំ នោសំ
ឧបនិស្សយំ កត្វា។ មោហំ ឧបនិស្សយាតិ ចាណាតិចាតាធិសុ
អាធិនវបដិច្ឆាធិកំ មោហំ ឧបនិស្សយំ កត្វា។ មាណំ ឧបនិស្សយាតិ អហំ កី
ហានិតុំ ន សក្កោមិ, អាធាតុំ ន សក្កោមីតិ មាណំ ឧបនិស្សយំ កត្វា។ កេនចិ វា
បន អវញ្ញតោ ហោតិ បរិក្ខតោ ហិឡិតោ, តំ ឱមាណំ ឧបនិស្សយំ កត្វាតិបិ
អត្តោ។ ធិដ្ឋី ឧបនិស្សយាតិ យញ្ញាធិសុ ព្រាហ្មណានយោវិយ
ចាទសិកមិលក្កុអាធិយោវិយ ច ធិដ្ឋី ឧបនិស្សយំ កត្វា។ បត្តនំ ឧបនិស្សយាតិ
“សចេ មេ ឥទំ នាម ឥន្ទ្រិស្សតិ, ឯវរូបំ តេ ពលិកម្មំ ករិស្សាមីតិ ឯវំ
នេវតាយាចនសម្ព័តំ វា, អសុកំ នាម មេ យាតេត្វា ទេហិ, អសុកស្ស សន្តកំ

អាហរ, ឯហ៍ វា មេ ឯតានិ កម្មានិ ករោន្តស្ស សហាយោ ហោហ៍" តិ ឯវមាទី វា
បត្តនំ ឧបនិស្សយំ កត្វា។ រាគោ ទោសោ មោហោ មាឆោ ទិដ្ឋិ បត្តនា
រាគស្សតិ។ ឯត្ថ រាគោ រាគស្សបិ ឧបនិស្សយោ ហោតិ ទោសាទីនម្បិ។
ទោសាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

ចាណាតិចាតោ ចាណាតិចាតស្សតិ ចាណាតិចាតី អសំវេ បិតត្តា
អញ្ញម្បិ ចាណំ ហនតិ។ យោ វា ឯតេន ហតោ, តស្ស ញាតិមិត្តេហិ ឧបទុតោ
តេសុ អញ្ញម្បិ ហនតិ។ ឯវំ ចាណាតិចាតោ ចាណាតិចាតស្ស
ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ។ ភណ្ឌាសាមិកំ បន គោបកំ វា ឃាតេត្វា
បរភណ្ឌាហរណោ, សាមិកំ ឃាតេត្វា តស្ស ធារាតិក្កមេ, នាហំ ហនាមីតិ
មុសាភណានេ, កតស្ស បដិច្ឆាទនត្ថាយ អកតស្ស វា ករណត្ថាយ បេសុញ្ញំ
ឧបសំហារេ, តេនេវ នយេន ជរុសវាចានិច្ឆារណោ, សម្មប្បលាបភណានេ, បរំ
ហនិត្វា អភិជ្ឈាយិតព្ភបរិវិត្តបករណាភិជ្ឈាយនេ, យោ តេន ឃាតិតោ
ហោតិ; តស្ស មិត្តាមច្ឆា ឧច្ឆិដ្ឋន្ទតិអាទិចិន្ទនេ “ឯវំ មេ ចាណាតិចាតោ
និដ្ឋិណ្ណោ ភវិស្សតិ” តិ ទុក្ករកាវិកាទិវសេន ទិដ្ឋិគ្គហណាកាលេ
ចាណាតិចាតោ អទិន្នាធានាទីនម្បិ ឧបនិស្សយោ ហោតិ។ ឥមិនា ឧចាយេន
អទិន្នាធានាទិមូលកេសុបិ ចក្កេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

មាតុឃាតិកម្មំ មាតុឃាតិកម្មស្សតិ អញ្ញំ មាតរំ ហនន្តំ ទិស្វា “វដ្តតិ ឯវំ
កាតុ” តិ អត្ថនោ មាតរំ ហនន្តស្ស វា, ឯកស្មី ភវេ ហន្ធា អបរស្មិម្បិ
ហននវសេន វា, ឯកស្មីយេវ ភវេ “គច្ឆ, មេ មាតរំ ហនាហ៍” តិ បុនប្ប្នំ
អាណាបនវសេន វា, ទីហិ បហារេហិ និយតមរណាយ
ទុតិយបហារទានវសេន វា មាតុឃាតិកម្មំ មាតុឃាតិកម្មស្ស ឧបនិស្សយោ
ហោតិ។ សេសានិបិ យថាយោគំ ឥមិនាវ នយេន វេទិតព្ពានិ។ យស្មា បន

ពលរាជ្យកុសលំ ធុត្តលាភកុសលស្ស ឧបនិស្សយោ ន ហោតិ, តស្មា
កម្មបថានន្តរិយកម្មវសេនេវ ទេសនា កតាតិ វេទន្តិ។ តំ ន ឯកន្តតោ
គហោតត្ថំ។ ចាណាតិចាតាជីនិ ហិ កត្វា “កស្មា ឯវមកាសី” តិ ហោទិយមាណោ
កោបមត្តកម្មំ ករោតិ។ វិប្បជិសាវីរិយំ ហោតិ។ អប្បមត្តកេបិ ច កិលេសេ
ឧប្បន្នេ តំ វឌ្ឍន្តាវីតិក្កមំ ករោតិ។ តស្មា ពលរាជ្យកុសលស្ស ធុត្តលព្វា
ពលវស្សាបិ ឧបនិស្សយោ ហោតិយេវ។ យំ បន បច្ចយវិភង្គស្ស
ឧទ្ទេសវណ្ណានាយំ វុត្តំ “ពលវការណាដ្ឋន ឧបនិស្សយោ ហោតិ” តិ, តំ
ការណាការវស្សេវ ពលវតាយ វុត្តំ, ន ឧបនិស្សយបច្ចយធម្មានំ។ កម្មកិលេសា
ហិ ពលវន្តោបិ ធុត្តលាបិ ពលវការណំ ហោន្តិយេវ។

រាគំ ឧបនិស្សយ ទានំ ទេតិ តិអាទីសុ អហោ វតាហំ ចាតុមហារាជិកានំ
ទេវានំ សហព្យតំ ឧបបន្នេយ្យន្តិ ឧបបត្តិកវេ វា កោតេសុ វា រាគំ ឧបនិស្សយ
ទានំ ទេតិ។ សីលសមាទានឧទោសថកម្មេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឈានំ បន
រាគវិក្ខម្ពនត្ថាយ, វិបស្សនំ រាគស្ស បហានត្ថាយ, មគ្គំ សមុច្ឆេទនត្ថាយ
ឧប្បាទេន្តោ រាគំ ឧបនិស្សយ ឧប្បាទេតិ នាម។ វីតរាគការត្ថាយ បន អភិញ្ញំ
សមាបត្តិព្វា ឧប្បាទេន្តោ រាគំ ឧបនិស្សយ ឧប្បាទេតិ នាម។ ឯត្តាវតា ហិ
វីតរាគោ នាម ហោតិ។

សទ្ធាយាតិ ទានាទិវសេន បវត្តសទ្ធាយ សីលាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ យថេវ
ហិ ទានាទិវសេន សទ្ធាទយោ ឧប្បាទេន្តោ រាគំ ឧបនិស្សយ ឧប្បាទេតិ នាម, ឯវំ
រាគាទយោបិ សទ្ធាទីនំ ឧបនិស្សយបច្ចយា នាម ហោន្តិ វេទិតព្វា។ តស្ស
បដិឃាតត្ថាយាតិ តស្ស បដិពាហានត្ថាយ, វិចាកោកាសស្ស
អនុប្បទានត្ថាយាតិ អត្ថោ។ សប្បដិឃាតេសុ តាវ ឯវំ ហោតុ, យានិ បន
អប្បដិឃាតានិ អាទន្តរិយកម្មានិ, តេសុ “តស្ស បដិឃាតត្ថាយា” តិ កស្មា

វុត្តន្តិ? តស្ស អដ្ឋាសយវសេន។ តប្បដិយាតត្ថាយ បវត្តមីតិ ហិស្ស
អដ្ឋាសយោ, តំ គហេត្វា ឯវំ វុត្តំ។

រាគំ ឧបនិស្សយ អត្តានំ អាតាបេតីតិ យត្ថ រត្តោ, តស្ស ទុក្ខរេន បត្តី
សម្បស្សន្តោ ឯវំ ករោតីតិ សព្វំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ កាយិកស្ស
សុខស្សាតិ រាគាទិសមតិក្កមវសេន កុសលំ កត្វា បដិលទ្ធសុខស្ស វា
រាគាទិវសេន អនាទីនវនិស្សាវនោ កាមេ បរិគុញ្ញនវសេន ឧប្បន្នសុខស្ស វា។
ទុក្ខស្សាតិ អាតាបនាទិវសេន ឧប្បន្នសុខស្ស វា រាគាទិហេតុ
បវត្តវធាននាទិវសេន ឧប្បន្នទុក្ខស្ស វា។ ជលសមាបត្តិយាតិ រាគាទយោ
សមុច្ឆិទ្ធិត្វា វា ឧប្បាទិតាយ តេហិ វា អដ្ឋិយមាទេន សមាបន្ទាយ។

កាយិកំ សុខន្តិអាទិសុ សុខេ ឧប្បន្នេ តំ អស្សាទេត្វា បុនប្បុនំ តថាប្បេហោវ
បច្ឆយេហិ តំ ឧប្បាទេន្តស្ស បុរិមំ បន្តិមស្ស ឧបនិស្សយោ ហោតិ។ សីតាទិសុ
បន អគ្គិសន្តាបនាទិទិ អតិសេវន្តស្ស បុព្វភាគេ សុខំ អបរភាគេ ទុក្ខស្ស,
“សុខោ វតិ មិស្សា បរិញ្ញាជិកាយ តរុណាយ លោមសាយ ពាហាយ
សម្មស្សោ”តិ កាមេសុ ចាតព្យតំ អាបជ្ឈន្តស្ស វេទ កាយិកំ សុខំ នេយិកស្ស
កាយិកទុក្ខស្ស, អរោគភាវេន បន សុខិនោ ជលសមាបត្តី សមាបជ្ឈន្តស្ស
កាយិកំ សុខំ ជលសមាបត្តិយា ឧបនិស្សយបច្ឆយោ ហោតិ។
ទុក្ខបដិយាតាយ បន សុខំ សេវន្តស្ស ទុក្ខបដិយាតាយ ច ភគវតោវិយ
អាពាធំវិក្ខម្ពេត្វា ជលសមាបត្តី សមាបជ្ឈន្តស្ស កាយិកទុក្ខំ កាយិកសុខស្ស
ចេវ ជលសមាបត្តិយា ច, ឧបនិស្សយបច្ឆយោ ហោតិ។ ឧតុសប្បាយោ សុខស្ស
ចេវ ជលសមាបត្តិយា ច, អសប្បាយោ ទុក្ខស្ស។ ឧតុអសប្បាយំ វា អភិករិត្វា
សមាបត្តិសមុច្ឆិត្វបវសេន ឧប្បន្នំ សុខំ អនុភវិតុកាមស្ស អសប្បាយោបិ ឧតុ
ជលសមាបត្តិយា បច្ឆយោវ។ កោជនសេនាសនេសុបិ ឯសេវ នយោ។ បុន

កាយិកំ សុខន្តិអាទិនិ កេវលំ ឯកតោ ទស្សិតានិ។ ហេត្វា វុត្តនយេនេវ បនេសំ
បច្ចយភារោ វេទិតញ្ចា។ ជលសមាបត្តិ កាយិកស្ស សុខស្សតិ
សមាបត្តិសមុជ្ជានូវបវសេន ឧប្បន្នស្ស សុខស្ស។ តំ ហោស សមាបត្តិតោ
វុជ្ជាយ អនុភវតិ។

កាយិកំ សុខំ ឧបនិស្សយ ធានន្តិអាទិនុ “អហោ វត មេ ឥទំ សុខំ ន
បរិហាយេយ្យ” តិ បត្តស្ស វា អបរិហាយនវសេន; “អហោ វតាហំ អាយតី
ឯវ្យុបំ សុខំ ចាបុណោយ្យ” តិ អប្បត្តស្ស វា បត្តិវសេន; ទុក្ខេបិ “អហោ វត មេ
ទុក្ខំ បរិហាយេយ្យ” តិ បត្តស្ស បរិហាយនវសេន វា; “អាយតី ឯវ្យុបំ
នុប្បន្នេយ្យ” តិ អនុប្បន្នបត្តនាវសេន វា សុខទុក្ខានំ ឧបនិស្សយតា វេទិតញ្ចា។
ឧតុភោជនសេនាសនាទិ វុត្តនយេនេវ។ បុន កាយិកំ សុខន្តិអាទិនុ យស្មា
“សាធុ ខោ, មារិស, មោគ្គល្លាន, ពុទ្ធសវណាគមនំ ហោតិ” តិ សុខប្បត្តានម្បិ,
“សម្មាសម្ពុទ្ធា វត, សោ ភគវា, យោ ឯវ្យុបស្ស ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ ធម្មំ
ទេសេតិ” តិ (ឧទា. ១៨) ទុក្ខប្បត្តានម្បិ សទ្ធា ឧប្បន្នតិ។ សុខទុក្ខេបិ ច
សំយោគវិយោគត្ថាយ សីលាទិបរិបូរណំ ករេយ្យ, តស្មា សុខទុក្ខានិ សទ្ធាទីនំ
ឧបនិស្សយភារេន ទស្សិតានិ។ ឧតុអាទិនិបិ យថាយោគំ យោជេតញ្ចានិ។
កាយិកំ សុខំ ឧបនិស្សយ ចាលំ ហានតីតិអាទិនុបិ វុត្តនយានុសារេនេវ
សុខាទីនំ ឧបនិស្សយតា វេទិតញ្ចា។

ឥមស្មី បន ឧបនិស្សយភាជនីយេ កុសលោ កុសលស្ស តិវិជេនាបិ
ឧបនិស្សយោ, អកុសលស្ស ទុវិជេន, អព្យាកតស្ស តិវិជេន។ អកុសលោ
អកុសលស្ស តិវិជេន, កុសលស្ស ឯកវិជេន, អព្យាកតស្ស ទុវិជេន។
អព្យាកតោបិ អព្យាកតស្ស តិវិជេន, តថា កុសលស្ស, តថា

អកុសលស្សាតិ។ ឯវំ កុសលោ អដ្ឋវិជេន, អកុសលោ ធម្មវិជេន, អព្យាកតោ
នវិវិជេនាតិ តេវិសតិវិជេន ឧបនិស្សយោ ភាជិតោតិ វេទិតញ្ចោ។

៤២៤. បុរេជាតេ ចក្ខាធិនិ ឌីឡាវិកវសេន វុត្តានិ។ អាចោធាតុអាធិនិបិ បន
បុរេជាតារម្មណានិ ហោន្តិយេវ។ វត្ថុ បុរេជាតំ ចក្ខាយតនន្តិអាធិ យំ វត្ថុ ហុត្វា
បុរេជាតំ ហោតិ, តំ ធស្សេតុំ វុត្តំ។ វត្ថុវិចាកាព្យាកតានន្តិ បវត្តិយំ
បុរេជាតបច្ចយំ សន្ធាយ វុត្តំ។

៤២៥. បច្ឆាជាតេ ឥមស្ស កាយស្សាតិ ចាតុមហាភូតិកកាយស្ស។
បច្ឆាជាតបច្ចយេន បច្ចយោតិ ឧបត្ថម្ភនវសេន បច្ឆាជាតោ ហុត្វា បច្ចយោ។
ឧបត្ថម្ភកដ្ឋេន បច្ចយត្តាយេវ ហោស បច្ឆាជាតបច្ចយោតិ ឥមស្មី បញ្ញាវារេ
អនុលោមតោ អាគតោ។

៤២៦. អាសេវនបច្ចយេ អនុលោមំ គោត្រតុស្សាតិអាធិនំវិសុំ គហលោ
ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ ការណំ វេទិតញ្ចំ។

៤២៧. កម្មបច្ចយេ កុសលា ចេតនា សម្បយុត្តកានន្តិ ឯត្ថ
សហជាតនាធាក្ខណិកវិភាគស្ស អភាវតោ សហជាតាតិ ន វុត្តា។
អព្យាកតវិស្សន្នេន បន សោវិភាគោ អត្ថិ, តស្មា តត្ថ វុត្តា។ បដិសន្ធិគ្គហណំ
កដត្តារូចានំ វសេន កតំ។ ចេតនា វត្ថុស្សាតិ កិញ្ចាបិ បដិសន្ធិក្ខណោ
វត្ថុបតិដ្ឋិតា អរូបធម្មា វត្ថុបច្ចយា វត្ថុន្តិ, ចេតនា បន វត្ថុស្សាបិ បច្ចយោតិ
ធស្សេតុំ វុត្តំ។

៤២៨. វិចាកបច្ចយេ បដិសន្ធិវារេ ឥមិនាវ នយេន អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

៤២៩-៤៣៨. អាហារបច្ចុយេ ឥមស្ស កាយស្សាតិ ឥមស្មី ចតុសន្តតិវសេន
បរត្ថេ ចាតុមហាក្ខតិកកាយេ អាហារសមុជ្ជានស្ស ជនកវសេន, សេសស្ស
ឧបត្ថម្ភកវសេន អាហារបច្ចុយេន បច្ចុយោ។ ឥន្ទ្រិយបច្ចុយាធិសុបិ
បដិសន្ធិវារោ វុត្តនយេនេវ វេទិតញោ។ សេសំ សត្តត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បញ្ញាវារិកផ្ដុំវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ញាវាស្ស យជនេ អនុលោមគណនា

៤៣៩. ឥនានេត្ថ យថាលទ្ធានិ វិស្សជ្ជនានិ គណនាវសេន ទស្សេត្ថំ
ហេតុយា សន្តាតិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សន្តាតិ កុសលេន កុសលំ, អព្យាកតំ,
កុសលាព្យាកតន្តិ តីណី។ តថា អកុសលេន; អព្យាកតេន អព្យាកតមេវាតិ
ឯវំ សត្ត។ អារម្មណេវាតិ ឯកម្វលកឯការសានិ នវំ។ អធិបតិយា ទសាតិ
កុសលំ កុសលស្ស សហជាតតោ ចេវ អារម្មណតោ ច; អកុសលស្ស
អារម្មណតោវ អព្យាកតស្ស សហជាតតោ ចេវ អារម្មណតោ ច;
កុសលាព្យាកតស្ស សហជាតតោវាតិ កុសលម្វលកានិ ចត្តារិ។ អកុសលំ
អកុសលស្ស សហជាតតោ ចេវ អារម្មណតោ ច; អព្យាកតស្ស
សហជាតតោវ តថា អកុសលាព្យាកតស្សាតិ អកុសលម្វលកានិ តីណី។
អព្យាកតោ អព្យាកតស្ស សហជាតតោ ចេវ អារម្មណតោ ច; កុសលស្ស
អារម្មណតោវ តថា អកុសលស្សាតិ អព្យាកតម្វលកានិ តីណីតិ ឯវំ ទស។
ឯត្ថ បន អារម្មណាធិបតិបិ សត្តជាន, សហជាតាធិបតិបិ សត្តជាន លព្ពតិ។

អនន្តរេ សន្តាតិ កុសលម្វលកានិ ទ្វេ, តថា អកុសលម្វលកានិ,
អព្យាកតម្វលកានិ តីណីតិ ឯវំ សត្ត។ សមនន្តរេបិ ឯតានេវ។ សហជាតេ
នវាតិ កុសលម្វលកានិ តីណី, អកុសលម្វលកានិ តីណី, អព្យាកតម្វលកំ

ឯកំ, តថា កុសលាព្យាកតម្ភលកំ, អកុសលាព្យាកតម្ភលកញ្ញាតិ ឯវំ នវ។
អញ្ញមញ្ញោ តីណីតិ កុសលេន កុសលំ, អកុសលេន អកុសលំ, អព្យាកតេន
អព្យាកតន្តិ ឯវំ តីណី។ ធិស្សយេ តេរសាតិ សហជាតតោវ កុសលម្ភលកានិ
តីណី, តថា អកុសលម្ភលកានិ, តថា អព្យាកតម្ភលកានិ។ ឯត្ថ បន
បុរេជាតម្បី លព្ពតិ។ អព្យាកតញ្ញិ អព្យាកតស្ស សហជាតម្បី ហោតិ
បុរេជាតម្បី; កុសលស្ស បុរេជាតមេវ តថា អកុសលស្ស។ បុន
កុសលាព្យាកតោ សហជាតបុរេជាតតោ កុសលស្ស, សហជាតតោវ
អព្យាកតស្ស, តថា អកុសលាព្យាកតោតិ ឯវំ តេរស។ ឧបនិស្សយេ នវាតិ
ឯកម្ភលកេការសាធា នវ។ តេសំ វិភង្គេ តេវីសតិ ភេទា ធន្សីតា។ តេសុ
អារម្មណ្ឌបនិស្សយេ សត្ត, អនន្តបនិស្សយេ សត្ត, បកត្វបនិស្សយេ នវ
ហោន្តិ។ បុរេជាតេ តីណីតិ អព្យាកតោ អព្យាកតស្ស, កុសលស្ស,
អកុសលស្សាតិ ឯវំ តីណី។

បច្ឆាជាតេ តីណីតិ កុសលោ អព្យាកតស្ស, អកុសលោ អព្យាកតស្ស,
អព្យាកតោ អព្យាកតស្សាតិ ឯវំ តីណី។ អាសេវនេ តីណី អញ្ញមញ្ញាសធិសានិ។
កម្មេ សត្ត ហេតុសធិសានិ។ តត្ថ ធ្វីសុ វិស្សន្ទនេសុ នាធាក្ខណ៍កកម្មម្បី
អាគតំ, បញ្ចេសុ សហជាតមេវ។ វិចារកេ ឯកំ អព្យាកតេន អព្យាកតំ។
អាហារឥន្ទ្រិយលាធមគ្គេសុ សត្ត ហេតុសធិសានេវ។ ឥន្ទ្រិយំ បនេត្ត
សហជាតបុរេជាតវសេន អាគតំ។ សម្បយុត្តេ តីណី អញ្ញមញ្ញាសធិសានិ។
វិប្បយុត្តេ បញ្ចាតិ សហជាតបច្ឆាជាតតោ កុសលេន អព្យាកតំ, អកុសលេន
អព្យាកតំ, សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតតោ អព្យាកតេន អព្យាកតំ,
វត្ថុបុរេជាតតោ អព្យាកតេន កុសលំ, តថា អកុសលន្តិ ឯកំ កុសលម្ភលំ,
ឯកំ អកុសលម្ភលំ, តីណី អព្យាកតម្ភលានីតិ ឯវំ បញ្ច។

អត្ថិយា តេរសាតិ សហជាតតោ កុសលេន កុសលំ,
 សហជាតបច្ឆាជាតតោ កុសលេន អព្យាកតំ, សហជាតតោ កុសលេន
 កុសលាព្យាកតន្តិ កុសលមូលានិ តីណិ, តថា អកុសលមូលានិ,
 សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតាហារិទ្ធិយតោ បន អព្យាកតេន អព្យាកតំ,
 វត្តាវម្ពណបុរេជាតតោ អព្យាកតេន កុសលំ, តថា អកុសលំ,
 សហជាតបុរេជាតតោ កុសលោ ច អព្យាកតោ ច អកុសលស្ស; ស្សេវ
 អព្យាកតស្ស សហជាតបច្ឆាជាតាហារិទ្ធិយតោ សហជាតបុរេជាតតោ ច
 កុសលោ ច អព្យាកតោ ច កុសលស្ស; ស្សេវ អព្យាកតស្ស
 សហជាតបច្ឆាជាតាហារិទ្ធិយតោតិ ឯវំ តេរស។ នត្ថិវិគតេសុ សត្ត
 អនន្តរសទិសានិ។ អវិគតេ តេរស អត្ថិសទិសានិតិ។ ឯវមេត្ត សត្ត
 គណនបរិច្ឆេទា ឯកំ តីណិ បញ្ច សត្ត នវ ទស តេរសាតិ។ តេសុ វិចាកវសេន
 ឯកមេវ ឯកកំ, អញ្ញមញ្ញបុរេជាតបច្ឆាជាតាសេវនសម្មយុត្តវសេន បញ្ច
 តិកា, វិប្បយុត្តវសេន ឯកមេវ បញ្ចកំ,
 ហេតុអនន្តរសមនន្តរកម្មអារិទ្ធិយឈានមគ្គនត្ថិវិគតវសេន ទស
 សត្តកា, អារម្មណសហជាតឧបនិស្សយវសេន តយោ នវកា, អធិបតិវសេន
 ឯកំ ទសកំ, និស្សយអត្ថិអវិគតវសេន តយោ តេរសកាតិ ឯវំ តស្មី តស្មី
 បច្ឆយេ និទ្ទិដ្ឋវារេ គណនវសេន សាធុកំ សល្លក្ខេត្វា តេសំ វសេន
 ទុកតិកាធិសុ បច្ឆយសំសន្តនេ គណនា វេទិតញ្ច។

២២០. យេ បន បច្ឆយា យេសំ បច្ឆយានំ វិសភាគា វា វិរុទ្ធា វា ហោន្តិ, តេ
 តេហិ សទ្ធិ ន យោជេតញ្ច។ សេយ្យថំ - ហេតុបច្ឆយស្ស តាវ
 អារម្មណានន្តរសមនន្តរបនិស្សយបុរេជាតបច្ឆាជាតកម្មាសេវនាហារឈាន
 នត្ថិវិគតា អធិបតិបច្ឆយេ ច វេបេត្វា វិមំសំ សេសាធិបតិនោ វិសភាគា,
 សហជាតាធយោ សភាគា។ កស្មា? តថា ភាវាភាវតោ។ ហេតុបច្ឆយោ ហិ

យេស៊ូ ហេតុបង្ខំយោ ហោតិ, តេស៊ូ សហជាតាធិបត្តយោបិ ហោតិ,
អារម្មណាធិបត្តយោ បនន ហោតិ អារម្មណាធិយោ តស្សវិសភាគា នាម។
តស្មា សោតេហិ, តេ វា តេន សទ្ធិ, ន យោជេតញ្ចា។
បុរេជាតបច្ឆាជាតសម្បយុត្តវិប្បយុត្តអត្ថិនត្ថិវិគតាវិគតា ច អញ្ញមញ្ញវិរុទ្ធា,
តេបិ អញ្ញមញ្ញំ ន យោជេតញ្ចា។ តត្ថ អយោជនីយេ វដ្ឋេត្វា យោជនីយេហិ
យោគេ យេ វាវាលព្ពន្ធិ, តេ សង្ខេបតោ ធស្សេតុំ ហេតុបង្ខំយោ អធិបតិយា
ចត្តារីតិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ កិញ្ចាបិ ហេតុបង្ខំយស្ស អធិបតិនា សំសន្តនេ ឧនតរគណានវសេន
សត្តហិ វាវេហិ ភវិតត្ថំ, យស្មា បន អធិបតិសុ វីមំសាវ ហេតុបង្ខំយោ, ន ឥតវេ,
តស្មាវិសភាគេ វដ្ឋេត្វា សភាគវសេន “ចត្តារី”តិ វុត្តំ។ តានិ ឯវំ វេទិតញ្ចានិ -
កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស ហេតុបង្ខំយេន បង្ខំយោ អធិបតិបង្ខំយេន
បង្ខំយោ; កុសលាវីមំសា សម្បយុត្តកានំ ខន្ធនំ, កុសលោ ធម្មោ
អព្យាកតស្ស ធម្មស្ស ហេតុបង្ខំយេន បង្ខំយោ អធិបតិបង្ខំយេន បង្ខំយោ;
កុសលាវីមំសា ចិត្តសមុដ្ឋានានំ រូចានំ, កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ច
អព្យាកតស្ស ច ធម្មស្ស ហេតុបង្ខំយេន បង្ខំយោ អធិបតិបង្ខំយេន បង្ខំយោ;
កុសលាវីមំសា សម្បយុត្តកានំ ខន្ធនំ ចិត្តសមុដ្ឋានានញ្ច រូចានន្តិ, អព្យាកតោ
ធម្មោ អព្យាកតស្ស ធម្មស្ស ហេតុបង្ខំយេន បង្ខំយោ អធិបតិបង្ខំយេន
បង្ខំយោ; វិចាកាព្យាកតា កិរិយាព្យាកតាវីមំសា សម្បយុត្តកានំ ខន្ធនំ
ចិត្តសមុដ្ឋានានញ្ច រូចានន្តិ។ ឯត្ថ ច វិចាកាព្យាកតា លោកុត្តរតោវ
គហេតញ្ចា។ អារម្មណាបង្ខំយអនន្តរបង្ខំយាធិយោ បនវិសភាគត្តា ន
យោជិតា។ ឥមំនា ឧចាយេន សត្តត្ថ លព្ពមានញ្ច អលព្ពមានញ្ច ញ្ញត្វា
លព្ពមានវសេន វាវា ឧទ្ទិរតញ្ចា។

សហជាតេ សត្តាតិ ហេតុយាលទ្ធានេ។ អញ្ញមញ្ញេ តីណីតិ
សុទ្ធិកអញ្ញមញ្ញេ លទ្ធានេ។ និស្សយេ សត្តាតិ ហេតុយាលទ្ធានេ។ វិចាកេ
ឯកន្តិ សុទ្ធិកវិចាកេ លទ្ធានេ។ ឥន្ទ្រិយមគ្គេសុ ចត្តារិទិ ហេត្វា វុត្តនយាលេ។
សម្មយុត្តេ តីណីតិ សុទ្ធិកសម្មយុត្តេ លទ្ធានេ។ វិប្បយុត្តេ តីណីតិ
កុសលាទិចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ បច្ចយុប្បន្នំ កត្វា វេទិតញ្ញានិ។ អត្ថអវិកតេសុ
សត្តាតិ ហេតុយាលទ្ធានេ។

២២១-២២៣. ឯវំ យេហិ អធិបតិបច្ចយាទីហិ ឯកាទសហិ បច្ចយេហិ សទ្ធិ
ហេតុបច្ចយោ យោជនំ លភតិ, តេសំ វសេន ធុម្ភលកនយេ គណានំ ទស្សេត្វា
ឥនានិ តិម្ភលកាទីសុ តស្ស ទស្សនត្ថំ លក្ខណំ ឋបេន្តោ
ហេតុសហជាតនិស្សយអត្ថអវិកតន្តិ សត្តាតិអាទិមាហា។ ចោត្តកេសុ បន
និស្សធុបនិស្សអធិចាតិ ឯវំ បរិហិនក្ខរានិ បច្ចយនាមានិ លិខន្តិ, តំ
សញ្ញាករណមត្តវសេន លិខិតំ។ តស្មា តាទិសេសុ ឋានេសុ បរិបុណ្ណា ចាឡិ
កាតញ្ញា។ យំ បនិទំ លក្ខណំ ឋបិតំ, តេន ឥទំ ធិបេតិ - អយំ ហេតុបច្ចយោ
សហជាតាទីហិ ចត្វហិ សទ្ធិ សំសន្ននេ អត្ថនោ វិកត្ថេ លទ្ធានិ សត្តេវ
វិស្សជ្ជនានិ លភតិ។ សចេ បនេត្ត អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ បរិសតិ, អញ្ញមញ្ញ
លទ្ធានិ តីណី លភតិ។ សចេ សម្មយុត្តបច្ចយោ បរិសតិ, តានេវ តីណី
លភតិ។ សចេ វិប្បយុត្តបច្ចយោ បរិសតិ, ហេតុវិប្បយុត្តុកេ លទ្ធានិ តីណី
លភតិ។ សចេ វិចាកបច្ចយោ បរិសតិ, សព្វេហិ វិចាកសភាគេហិ សទ្ធិ
សំសន្ននេ ឯវមេវ វិស្សជ្ជនំ លភតិ។ សចេ បនេត្ត ឥន្ទ្រិយមគ្គបច្ចយោ បរិសតិ,
តេហិ សទ្ធិ ធុម្ភលកេ លទ្ធានិ ចត្តារិយេវ លភតិ។ សចេ តេហិ សទ្ធិ
អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ បរិសតិ, ហេតាធិបតិធុកេ ទស្សិតេសុ ចត្វសុ វិស្សជ្ជនេសុ
“កុសលោ ធម្មោ អព្យាកតស្ស, កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ច អព្យាកតស្ស
ចា”តិ ទ្វេ អបនេត្វា សេសានិ ទ្វេ លភតិ។ សចេបិ តត្ថ សម្មយុត្តបច្ចយោ

បរិស័តិ, តាវេន ទ្វេលភតិ។ សេច បនវិប្បយុត្តបច្ចយោ បរិស័តិ, ឥតរាជិ ទ្វេ
លភតិ។ សេច បនតេសុវិចាកបច្ចយោ បរិស័តិ, សព្ពត្ត ឯកមេវ លភតិ។
អធិបតីនា បនសទ្ធិ ហេតាធិបតីទុកេតា ឧនតរគណនេសុ អប្បវិសន្តេសុ
ចត្តារិយេវ លភតិ។ ឧនតរគណនេសុ បរិសន្តេសុ តេសំ វសេន ទ្វេ ឯកន្តិ
លភតិ។ ឯវំ តេសំ តេសំ បច្ចយានំ សមាយោគេ លព្ពមាទំ គណនំ វិទិត្វា
តិមូលកាធិសុ គណនា ឧទ្ធវិភត្តាតិ។

ឯតេសុ បន យជនេសុ សព្ពបឋមាទិ ចត្តារិ យជនាទិ សាមញ្ញតោ នវន្ទម្បិ
ហេត្វនំ វសេន វុត្តានិ អវិចាកាទិ។ អព្យាកតេន អព្យាកតវិស្សជ្ឈនេ បនេត្ត
វិចាកហេតុបិ លព្ពតិ។

តតោ បរាទិ បញ្ច យជនាទិ វិចាកហេតុវសេន វុត្តានិ។ តត្ថ សព្ពេបិ
សហជាតវិចាកា ចេវ វិចាកសហជាតរូចា ច។ តេសុ បឋមេ យជនេ វិចាកា
ចេវ តំសមុជ្ឈានរូចា ច លព្ពន្តិ, ទុតិយេ វិចាកា ចេវ បដិសន្ធិយញ្ច វត្ថុរូបំ។
តតិយេ អរូបធម្មាវ។ ចតុត្ថេ វិចាកចិត្តសមុជ្ឈានរូបមេវ លព្ពតិ។ បញ្ចមេ
វត្ថុរូបមេវ។

តតោ បរាទិ បញ្ចទស យជនាទិ ឥន្ទ្រិយមគ្គយុត្តានិ អមោហាហេតុវសេន
វុត្តានិ។ តត្ថ បឋមាទិ នវ និរាធិបតីនិ, បច្ឆិមាទិ ធន សាធិបតីនិ។
និរាធិបតីកេសុបិ បឋមាទិ ចត្តារិ សាមញ្ញតោ សព្ពត្ត អមោហាវសេន វុត្តានិ,
បច្ឆិមាទិ បញ្ចវិចាកាមោហាវសេន។ តត្ថ និរាធិបតីកេសុ បឋមេ ចត្តារីតិ
ហេដ្ឋា ហេតាធិបតីទុកេ ធន្យតាវេន។ ទុតិយេ ចិត្តសមុជ្ឈានរូបំ បរិហាយតិ។
តតិយេ វត្ថុរូបំ បរិហាយតិ។ ចតុត្ថេ កុសលោ ធម្មោ ចិត្តសមុជ្ឈានានំ,
អព្យាកតោ តំសមុជ្ឈានានន្តិ រូបមេវ លព្ពតិ។ តតោ បរាទិ វិចាកយុត្តានិ បញ្ច
ហេដ្ឋា វុត្តនយាវេន។ សាធិបតីកេសុ បឋមាទិ តីណិ យជនាទិ សាមញ្ញតោ

វិចារកាវិចារកហេតុវសេន វុត្តានិ។ តេសុ បឋមេ ចត្តាវិ វុត្តនយានេវ។ ទុតិយេ
រូបំ បរិហាយតិ, តតិយេ អរូបំ បរិហាយតិ។ តតោ បរាជ តីណិ
វិចារកហេតុវសេន វុត្តានិ។ តេសុ បឋមេ រូបារូបំ លព្ពតិ, ទុតិយេ អរូបមេវ,
តតិយេ រូបមេវ។ ឯវម្បិ តេសំ តេសំ បច្ចយានំ សមាយោគេ លព្ពមានំ គណានំ
វិទិត្វា តិម្ពលកាធិសុ គណានា ឧទ្ធវិតព្ពាតិ។

ហេតុម្ពលកំ និដ្ឋិតំ។

៤៤៤. អារម្មណម្ពលកេបិ អធិបតិបច្ចយាទយោ សត្ត អារម្មណាន
សភាគា, សេសា សោឡស វិសភាគាតិ តេ អយោដេត្វា សត្តេវ យោជិតា។
តេសុ អធិបតិយា សត្តាតិ កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស, អកុសលស្ស
ធម្មស្ស, អព្យាកតស្សាតិ ឯវំ កុសលម្ពលានិ តីណិ, អកុសលម្ពលំ ឯកំ,
អព្យាកតម្ពលានិ តីណីតិ សត្ត។ និស្សយេ តីណីតិ វត្ថុវសេន
អព្យាកតម្ពលានេវ។ ឧបនិស្សយេ សត្ត ហេដ្ឋិមានិ ឯវ។ បុរេជាតេ តីណីតិ
វត្តារម្មណាវសេន អព្យាកតម្ពលានិ។ វិប្បយុត្តេ តីណីតិ វត្ថុវសេនេវ។
អត្ថិអវិគតេសុ តីណីតិ វត្តារម្មណាវសេន។ យថា បន ហេតុម្ពលកេ
លក្ខណាទស្សនត្ថំ យដនានិ ឋបិតានិ, តថា អារម្មណម្ពលកាធិសុបិ។

៤៤៥. តត្ថ យានិ តាវ ឥមស្មី អារម្មណម្ពលកេ បញ្ច យដនានិ ឋបិតានិ។
តត្ថ បឋមំ អារម្មណាធិបតិវសេន សាធិបតិកំ។ តត្ថ សត្តាតិ
អារម្មណាធិបតិទុកេ លទ្ធវិស្សជ្ជនានេវ។ ទុតិយំ និរាធិបតិកំ។ តត្ថ តីណីតិ
វត្តារម្មណាវសេន អារម្មណាវសេនេវ វា អព្យាកតម្ពលានិ។ តតិយំ និស្សយេន
វុត្តំ។ តត្ថ តីណីតិ វត្ថុវសេន អព្យាកតម្ពលានិ។ ចតុត្ថបញ្ចមានិ
សាធិបតិកានិ។ តេសុ ចតុត្ថេ ឯកន្តិ វត្តារម្មណាវសេន អារម្មណាវសេនេវ វា
អព្យាកតម្ពលំ អកុសលំ។ បញ្ចមេ ឯកន្តិ និស្សយតោ អព្យាកតម្ពលកំ

អកុសល។ ឯវិមជ្ជាបិ លត្តមានវសេន តិកាជីសុ គណនា វេទិតញ្ច។ តថា
អធិបតិមូលកាជីសុ។ អារម្មណាស្ត្រិយវិចាកវសេន វិត្តារយោជនំ បន អវត្ថា
តត្ថ តត្ថ វត្ថុត្ថយុត្តកមេវ វនាមាតិ។

៤៤៦. អធិបតិមូលកេ សហជាតេ សត្តាតិ សហជាតាធិបតិវសេន
កុសលមូលានិ តីណិ, អកុសលមូលានិ តីណិ, អព្យាកតមូលំ ឯកំ។
សហជាតេន បន សន្ធិ អារម្មណាធិបតិ, អារម្មណាធិបតិនា ច សន្ធិ សហជាតំ
នលត្តតិ។ អញ្ញមញ្ញោ តីណីតិ សហជាតាធិបតិវសេនេវ។ និស្សយេ អដ្ឋាតិ
កុសលមូលានិ តីណិ, អកុសលមូលានិ តីណិ, អព្យាកតមូលានិ ទ្វេ។
អព្យាកតោ ហិ អធិបតិ អព្យាកតស្ស សហជាតតោ ចេវ អារម្មណតោ ច
និស្សយោ ហោតិ, អកុសលស្ស អារម្មណតោវ។ កុសលស្ស បន ឧភយថាបិ ន
ហោតីតិ អព្យាកតមូលានិ ទ្វេយេវាតិ ឯវ អដ្ឋ។ ឧបនិស្សយេ សត្ត
អារម្មណសទិសានេវ។ បុរេជាតេ ឯកត្ថិ អព្យាកតាធិបតិ អារម្មណាវសេន
អកុសលស្ស។ វិចាកេ ឯកំ អព្យាកតេន អព្យាកតំ លោកុត្តរំ។ អាហារាជីសុ
សត្ត ហេដ្ឋា ឯកមូលកេ លទ្ធានេវ។ វិប្បយុត្តេ ចត្តារីតិ កុសលេន អព្យាកតំ,
តថា អកុសលេន, អព្យាកតេន អព្យាកតញ្ច កុសលញ្ច។ អត្ថិអវិគតេសុ អដ្ឋ
និស្សយសទិសានេវ។

៤៤៧-៤៥២. យជនានិ បនេត្ថ បដិចាជិយា អារម្មណាធិហិ អយោដេត្វា
បឋមំ អត្ថិអវិគតេហិ យោជិតានិ។ កី ការណាតិ? ឧភយាធិបតិមិស្សកត្តា។
តត្ថ បឋមេ យជនេ អារម្មណាធិបតិវសេន វិត្តារម្មណំ លត្តតិ, ធុតិយេ
និស្សយវសេន គរុំ កត្វា អស្សាទេន្តស្ស វត្ថុមេវ, តតិយេ
សហជាតាធិបតិវសេន កុសលាធយោ រូចានំ, អារម្មណាធិបតិវសេន វត្ថុ
អកុសលស្ស។ តតោ បរាជី តីណិ យជនានិ អារម្មណាធិបតិវសេន វត្ថានិ។

តត្ថ បឋមេ សត្តាតិ ហេដ្ឋា វុត្តានេវ។ ធុតិយេ ឯកន្តិ បុរេជាតានិ វុត្តាវម្ពណានិ
អកុសលស្ស។ តតិយេ វុត្តមេវ អកុសលស្ស។ តតោ បរាជិតំណិ យជនានិ
វិចាកាវិចាកសាធារណានិ សហជាតាធិបតិវសេន វុត្តានិ។ តត្ថ បឋមេ
រូចារូបំ លព្ពតិ, ធុតិយេ អរូបមេវ, តតិយេ រូបមេវ។ តតោ បរាជិតំណិ
វិចាកាធិបតិវសេន វុត្តានិ។ តេសុបិ បឋមេ រូចារូបំ លព្ពតិ, ធុតិយេ អរូបំ,
តតិយេ រូបមេវ។ តតោ បរាជិតំ ធម្មជនានិ អាហារិទ្ធិយយុត្តានិ
ចិត្តាធិបតិវសេន វុត្តានិ។ តត្ថ តីណិ អវិចាកានិ, តីណិ សវិចាកានិ។ តេសុ
គណនា ចាកដាយេវ។ តតោ បរាជិតំ ធម្មជនានិ តថេវ វិរិយាធិបតិវសេន
វុត្តានិ។ ននុ ច អធិបតិបដិចាជិយា បឋមំ វិរិយាធិបតិវសេន វុត្តញ្ញានិ សិយុំ,
កស្មា តថា ន វុត្តានីតិ? បរតោ ហេតុវសេន វុត្តយជនេហិ សទិសត្តា។ បរតោ
ហិ ហេតុវសេន យជនានិ អមោហាស្ស វីមំសាធិបតិត្តា វីមំសាយ ច
សម្មាទិដ្ឋិការតោ មគ្គសម្មយុត្តានិ។ វិរិយម្បិ ច
សម្មាវាយាមមិច្ឆាវាយាមភាវេន មគ្គោតិ តេន សទ្ធិ យជនានិ បរតោ
ហេតុវសេន វុត្តយជនេហិ សទិសានីតិ បរិវត្តត្វា វុត្តានិ។ តេសុបិ គណនា
ចាកដាយេវ។

៤៥៣-៤៥៦. អនន្តរសមនន្តរមូលកេសុ សត្តាតិ កុសលោ កុសលស្ស
អព្យាកតស្ស ច, តថា អកុសលោ, អព្យាកតោ តិណ្ឌាន្តម្បីតិ ឯវំ សត្ត។ កម្មេ
ឯកន្តិ កុសលា មគ្គេតនា អត្ថនោ វិចាកាព្យាកតស្ស។ យជនានិ បនេតេសុ
តីណិ តីណិយេវ។ តានិ ពហុតរាបដិចាជិយា វុត្តានិ។

៤៥៧-៤៦០. សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយមូលកេសុ យេ យេ ធុកមូលកេ
បច្ចយា វុត្តា តេ តេយេវ អាទិតោ ឋិតេន សភាគា។ តស្មា ធុកមូលកេ គណនំ
ញាត្វា យេ ឧបរិ បច្ចយា យជិតា, តេសុ ឧនតរគណនស្ស វសេន សព្ពយជនេសុ

គណនា វេទិតព្ពា។ តត្ថ សហជាតមូលកេ ធន យជនាធិ។ តេសុ បញ្ច
អវិចាកានិ, បញ្ច សវិចាកានិ។ តត្ថ អវិចាកេសុ តាវ បឋមេ កុសលោ
កុសលស្ស អព្យាកតស្ស, កុសលាព្យាកតស្ស, កុសលាព្យាកតោ
អព្យាកតស្សាតិ ចត្តារិ, តថា អកុសលោ, អព្យាកតោ អព្យាកតស្សេវាតិ ឯវំ
នវ។ តត្ថ កុសលាកុសលាធិកេសុ អជ្ជសុ វិស្សជ្ជនេសុ អរូបញ្ចេវ
ចិត្តសមុជ្ជានរូបញ្ច លព្ពតិ។ អព្យាកតេ វត្ថុរូបម្យិ។ ទុតិយេ យជនេ
អព្យាកតវិស្សជ្ជនេ រូបេសុ វត្ថុមេវ លព្ពតិ, តតិយេ តីសុបិ អរូបមេវ, ចតុត្ថ
ចិត្តសមុជ្ជានរូបមេវ, បញ្ចមេ បដិសន្ធិយំ វត្ថុនា សទ្ធិ អរូបធម្មា។ សវិចាកេសុ
បឋមេវិចាកា ចេវ វិចាកចិត្តសមុជ្ជានរូបញ្ច, ទុតិយេ វិចាកា ចេវ វត្ថុរូបញ្ច,
តតិយេ វិចាកមេវ, ចតុត្ថ វិចាកចិត្តសមុជ្ជានមេវ, បញ្ចមេ វត្ថុរូបមេវ
លព្ពតិ។

អញ្ញមញ្ញមូលកេ ធន យជនាធិ។ តេសុ បឋមាធិ តីណិ អវិចាកានិ, បច្ឆិមាធិ
តីណិ សវិចាកានិ។ តេសុ គណនា ចាកជាយេវ។

៤៦០. និស្សយមូលកេ និស្សយបច្ឆយា អារម្មណេ តីណីតិ វត្ថុ អារម្មណំ
កត្វា បវត្ថកុសលាធិវសេន វេទិតព្ពាធិ។ ឧបនិស្សយេ ឯកន្តិ វត្ថុ
អារម្មណ្ឌបនិស្សយំ កត្វា ឧប្បន្នាកុសលំ។ សេសំ ទុមូលកេ ហេដ្ឋា
វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៤៦២-៤៦៤. ឥមស្មី បន និស្សយបច្ឆយេ វីសតិ យជនាធិ។ តេសុ បុរិមាធិ ធន
យជនាធិ បុរេជាតសហជាតវសេន វុត្តានិ, តតោ ចត្តារិ បុរេជាតវសេនេវ,
តតោ ធន សហជាតវសេនេវ។ តត្ថ បឋមេ យជនេ តេវសាតិ
និស្សយបច្ឆយវិកន្តេ វុត្តានេវ។ ទុតិយេ អដ្ឋាតិ សហជាតាធិបតិវសេន សត្ត,
វត្ថុ គរុំ កត្វា អកុសលញ្ញាតិ អជ្ជ។ តតិយេ សត្ត ឥន្ទ្រិយបច្ឆយេ លទ្ធានេវ។

ចតុត្ថេ បញ្ចវិប្បយុត្តេ លទ្ធានំ។ បញ្ចមេ ចត្តារីតិ កុសលាធិនំ ចិត្តសមុជ្ជានាមំ,
វត្ថុ ច អកុសលស្ស។ ធម្មេ តីណីតិ កុសលាធិនំ ចិត្តសមុជ្ជានស្ស។
បុរេជាតវសេន ចត្វសុ បឋមេ តីណីតិ វត្ថុ កុសលាធិនំ, ចក្ខាធិនំ ច
អព្យាកតស្ស។ ធុតិយេ វត្ថុមេវ កុសលាធិនំ។ តតិយេ ឯកន្តិ វត្ថុ
អកុសលស្ស។ ចតុត្ថេ ចក្ខាធិនំ វិញ្ញាណបញ្ចកស្ស។ សហជាតវសេន ធន
សវិចាការិចាកវសេន ធិនា ភិន្និត្វា សហជាតមូលកេ វុត្តនយេនេវ
វេទិតញ្ញានំ។

៤៦៥. ឧបនិស្សយមូលកេ អារម្មណេ សត្តាតិ អារម្មណូបនិស្សយេ
លទ្ធានេវ។ អធិបតិយា សត្តាតិ តានេវ។ អនន្តរសមនន្តរេសុ អនន្ត្របនិស្សយេ
លទ្ធានេវ។ និស្សយេ ឯកន្តិ វត្ថុ អកុសលស្ស។ បុរេជាតេ ឯកន្តិ តស្សេវ វត្ថុ វា
អារម្មណំ វា។ អាសេវនេ តីណី អនន្ត្របនិស្សយវសេន។ កម្មេ ទ្វេ
បកត្វបនិស្សយវសេន។ លោកុត្តរ កុសលចេតនា បន អនន្ត្របនិស្សយោបិ
ហោតិ។ វិប្បយុត្តេ ឯកំ អារម្មណូបនិស្សយវសេន, តថា អត្តិអវិគតេសុ។
នត្តិវិគតេសុ សត្ត អនន្តរសមាទេវ។

៤៦៦. ឧបនិស្សយមូលកានិ បន សត្ត យជនានិ ហោន្តិ។ តត្ថ បុរិមានិ
តីណី អារម្មណូបនិស្សយវសេន វុត្តានិ។ តត្ថ បឋមេ សត្តាតិ កុសលោ
កុសលាធិនំ, តថា អព្យាកតោ, អកុសលោ អកុសលស្សេវាតិ ឯវំ សត្ត។
ធុតិយេ ឯកន្តិ ចក្ខាធិអព្យាកតំ អកុសលស្ស។ តតិយេ វត្ថុ អកុសលស្ស។
តតោ បរាធិ ទ្វេ អនន្ត្របនិស្សយវសេន វុត្តានិ។ តេសុ គណនា ចាកជាយេវ។
តតោ ទ្វេ អនន្ត្របកត្វបនិស្សយវសេន វុត្តានិ។ តត្ថ បឋមេ
លោកិយ កុសលាកុសលចេតនាបច្ចយភាវតោ គហោតញ្ញា, ធុតិយេ
លោកុត្តរ កុសលាវ។

៤៦៧-៤៦៨. បុរេជាតម្លូលកេ អារម្មណ៍ ភីណីតិ អព្យាកតោ
កុសលាធិនំ។ អធិបតិយា ឯកន្តិ អព្យាកតោ អកុសលស្ស។ សេសេសុបិ
ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ បន សត្ត យជនានិ។ តេសុ បឋមំ វត្តារម្មណាវសេន វុត្ថំ,
ធុតិយំ វត្ថុវសេនេវ, តតិយំ អារម្មណាវសេន, ចតុត្ថំ វត្ថុស្ស
អារម្មណាកាលវសេន, បញ្ចមំ អារម្មណាធិបតិវសេន, ធម្មំ វត្ថុនោ
អារម្មណាធិបតិកាលវសេន, សត្តមំ ចក្ខាធិវសេន។

៤៦៩-៤៧២. បច្ឆាជាតម្លូលកេ វីសតិ បច្ឆយា ន យុជ្ជន្តិ, តយោវ យោជនំ
លកន្តិ។ ឯកមេវេត្ថ យជនំ, តំ កាយស្ស កុសលាធិនំ វសេន វេទិតព្ពំ។
អាសេវនម្លូលកេបិ ឯកមេវ យជនំ។

៤៧៣-៤៧៧. កម្មម្លូលកេ អនន្តរេ ឯកន្តិ មគ្គចេតនាវសេន វុត្ថំ។
អញ្ញមញ្ញោ ភីណីតិ ឯត្ថ បដិសន្ធិយំ វត្ថុបិ គហេតព្ពំ។ ឧបនិស្សយេ ទ្វេតិ
អនន្តរបកត្វបនិស្សយវសេន ហេជ្ជា វុត្តានេវ។ ឯវំ សេសានិបិ ហេជ្ជា
វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។ ឯត្ថ បន ឯកាទស យជនានិ។ តត្ថ បឋមានិ ទ្វេ
បកត្វបនិស្សយានន្តរបនិស្សយវិភាគតោ នាណក្ខណិកកម្មវសេន វុត្តានិ។
តតោ បរាជិ ចត្តាវិ វិចាកាវិចាកតោ ឯកក្ខណិកកម្មវសេន វុត្តានិ។ តត្ថ
បឋមេ អរូបេន សន្ធិ ចិត្តសមុជ្ជានរូបំ លព្ពតិ, ធុតិយេ អរូបេន សន្ធិ វត្ថុ,
តតិយេ អរូបមេវ, ចតុត្ថេ ចិត្តសមុជ្ជានរូបមេវ។ បដិសន្ធិយំ បន កដត្តារូបម្សិ
លព្ពតិ។ តតោ បរាជិ បញ្ច សវិចាកានិ, តានិ ហេជ្ជា វុត្តនយានេវ។
វិចាកម្លូលកេ បញ្ច យជានានិ ឧត្តានត្តានេវ។

៤៧៨-៤៨៣. អាហារម្លូលកេ សត្តាភិអាធិនិ វុត្តនយានេវ។ យជនានិ បនេត្ត
ចតុត្តិស។ តេសុ បឋមានិ បញ្ច វិចាកាវិចាកសាមញ្ញតោ វុត្តានិ។ តត្ថ បឋមេ
ចត្តារោបិ អាហារា លព្ពន្តិ; ធុតិយេ តយោ អរូចាហារាវ។ តតិយេ វត្ថុបិ

បច្ចុប្បន្ន ហោតិ, ចតុត្ថ តំ បរិហាយតិ។ បញ្ចមេ រូបមេ បច្ចុប្បន្ន។
តតោ បរាជ បញ្ច សវិចាកយជនានិ, តានិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ។ តតោ បរាជ
នេវ យជនានិ ចេតនាហារវសេន វុត្តានិ។ តតោ បរាជ នេវ
និរាជិបតិវិញ្ញាណាហារវសេន។ តតោ បរាជ សាធិបតិវិញ្ញាណាហារវសេន ធន
យជនានិ វុត្តានិ។ តត តីណិ វិចាកាវិចាកសាមញ្ញវសេន វុត្តានិ។ តីណិ
វិចាកវសេនេវ។ តត លោកិយានំ វិចាកានំ អភាវតោ វត្ថុ បរិហាយតិ។

៤៨៤-៤៨៥. ឥន្ទ្រិយមូលកេ បុរេជាតេ ឯកន្តិ ចក្ខុន្ទ្រិយាធិនំ វសេន
អព្យាកតេន អព្យាកតំ។ សេសំ ធុមូលកំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ចំ។
យជនានិ បនេត្ត ធន សត្តតិ។ តត បឋមេ សញ្ញានិបិ ឥន្ទ្រិយានិ បច្ចុយដ្ឋេន
លព្ពន្ធ។ ធុតិយេ រូបជីវិត្រិយំ ហាយតិ។ ន ហិ តំ និស្សយោ ហោតិ។ តតិយេ
អរូបិន្ទ្រិយានិ រូចានំ។ ចតុត្ថ ចក្ខុធានិ ចក្ខុវិញ្ញាណាធិនំ។ តតោ បរាជ នេវ
យជនានិ សហជាតអរូបិន្ទ្រិយវសេន វុត្តានិ, តតោ នេវ មគ្គភូតានំ ឥន្ទ្រិយានំ
វសេន, តតោ នេវ ឈានផ្កភូតានំ, តតោ នេវ ឈានមគ្គភូតានំ, តតោ នេវ
មនិឥន្ទ្រិយវសេនេវ, តតោ សាធិបតីនិ ធន, តតោ វិរិយវសេន មគ្គសម្បយុត្តានិ
ធន, តតោ អមោហាហេតុវសេន និរាជិបតីនិ នេវ, សាធិបតីនិ ធន។ តេសុ សព្ពេសុ
វិចាកបច្ចុយេន អយុត្តានិ ច យុត្តានិ ច ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ចានិ។

៤៨៦-៥០០. ឈានមូលកេបិ ធុមូលកំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ចំ។
យជនានិ បនេត្ត ធន ត្ថិស។ តេសុ បឋមានិ នេវ ឥន្ទ្រិយមគ្គការំ អនាមសិក្ខា
សាធារណឈានផ្កវសេនេវ វុត្តានិ។ តតោ បរាជ នេវ ឥន្ទ្រិយភូតឈានផ្កវសេន,
តតោ នេវ មគ្គភូតឈានផ្កវសេន, តតោ នេវ ឥន្ទ្រិយមគ្គភូតឈានផ្កវសេន។
ចត្វសុបិ ចេតេសុ នវកេសុ អាទិតោ ចត្តារិ ចត្តារិ

វិចារកាវិចារកសាធារណានិ។ អវសានេ បញ្ចា បញ្ចាវិចារកានេវ, តានិ ហេដ្ឋា
វុត្តនយានេវ។

៥០១-៥០៨. មគ្គមូលកេបិ ធុមូលកំ វុត្តនយេនេវ វេទិតតំ។ យជនានិ បនេត្ត
សត្តបញ្ញាស។ តេសុ បឋមានិ នវ សង្ខិយឈានការំ អនាមសិក្ខា
សុទ្ធិកមគ្គវសេនេវ វុត្តានិ។ តតោ នវ សង្ខិយភូតមគ្គវសេន, តតោ នវ
ឈានភូតមគ្គវសេន, តតោ នវ សង្ខិយឈានភូតមគ្គវសេន, តតោ ន
អធិបតិភូតមគ្គវសេន, តតោ នវ និរាធិបតិមគ្គហេតុវសេន, តតោ ន
សាធិបតិមគ្គហេតុវសេន, តត្ថ នវកេសុ បញ្ចា បញ្ចា នក្កេសុ តីណី តីណី
វិចារកានិ។ សេសានិ សាធារណានិ, តានិ ហេដ្ឋា វុត្តនយានេវ។

៥០៩-៥១០. សម្មយុត្តមូលកេ ធុមូលកំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឯត្ថ បន ទ្វេយេវ
យជនានិ។ តត្ថ ឯកំ សាធារណវសេន, ឯកំ វិចារកវសេន វុត្តំ។

៥១១-៥១២. វិប្បយុត្តមូលកេបិ ធុមូលកំ ឧត្តានត្ថមេវ។ យជនានិ បនេត្ត
តេវស។ តត្ថ បឋមេ បញ្ញាតិ កុសលោ អព្យាកតស្ស, តថា អកុសលោ,
អព្យាកតោ តិណ្ឌាន្ទម្បិ។ ឯត្ថ ច សមេ វិប្បយុត្តាធិយោ សហជាតាបិ ហោន្តិ,
បច្ឆាជាតបុរេជាតាបិ។ ធុតិយេ បុរេជាតសហជាតាវ តតិយេ តេយេវ
អធិបតិវសេន។ តត្ថ កុសលោ អព្យាកតស្ស តថា អកុសលោ, អព្យាកតោ
បន អព្យាកតស្ស ច អារម្មណាធិបតិវសេន អកុសលស្ស ចាតិ ឯវំ ចត្តារិ។
ចតុត្ថ តីណីតិ កុសលាធិនិ អព្យាកតស្ស។ សង្ខិយានិ បនេត្ត រូចានិបិ
អរូចានិបិ។ បញ្ចមេ បច្ចយា អរូចាវ នដ្ឋេវត្តវសេន រូចាវ សត្តមេ
កុសលាព្យាកតានំ វិបស្សនាវសេន, អកុសលស្ស អស្សាធនវសេន វត្ថុមេវ។
អដ្ឋមេ តទេវាកុសលស្ស, នវមេ ចក្ខាធិនិ អព្យាកតស្ស, ទសមេ

កុសលាធម៌ ចិត្តសមុជ្ជាធានំ, ឯកាធសមេ បដិសន្ធិយំ វត្ថុ ខន្ធានំ, ធានសមេ
បដិសន្ធិយំ ខន្ធា កជត្តារូចានំ, តេសមេ បដិសន្ធិយំ ខន្ធា វត្ថុស្ស។

៥១៥-៥១៨. អត្ថិបច្ចយមូលកេ ឧបនិស្សយេ ឯកន្តិ

អារម្មណ៍បនិស្សយវសេន អព្យាកតំ អកុសលស្ស។ សេសំ ទុម្ពលកេ
ឧត្តានមេវ។ យជនាទិ បនេត្ត ឯកុនតិស។ តេសុ បឋមេ
អរូបវត្តារម្មណាមហាភូតស្រ្តីយាហារាទំ វសេន
សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតបច្ចយា លព្ពន្ធិ។ ទុតិយេ
បច្ឆាជាតកតឡី ការាហារា ន លព្ពន្ធិ។ បឋមទុតិយយជនានេវ អធិបតីនា
សន្ធិឧបរិ តតិយចតុត្ថានិ កតានិ។ បុន បឋមមេវ ចតុហិ អាហារេហិ សន្ធិ
បញ្ចមំ, រូបិស្រ្តីយេហិ សន្ធិ ធន្នំ, រូចារូបិស្រ្តីយេហិ សន្ធិ សត្តមំ កតំ។ ទុតិយមេវ
វា បន ឥន្ទ្រិយេហិ សន្ធិ សត្តមំ កតំ។ បឋមទុតិយានេវ វិប្បយុត្តបច្ចយេន សន្ធិ
អជ្ជមនវមាទិ។ តេសុ នវមំ អធិបតីនា សន្ធិ ធនមំ កតំ។ តតោ ឯកាធសមេ
បច្ចយវសេន វត្ថុ ហាយតិ។ ធានសមេ អរូបធម្មាយេវ បច្ចយា, តេសមេ
វត្តារម្មណា, ចុទ្ទសមេ វត្ថុមេវ, បន្ទសមេ អារម្មណាមេវ, សោឡសមេ វត្ថុមេវ
អារម្មណំ, សត្តរសមេ បន តនេវ អារម្មណាធិបតីភារេន, អជ្ជារសមេបិ តនេវ
អារម្មណ៍បនិស្សយវសេន, ឯកុនវិសតិមេ ចក្ខុធម៌យេវ បច្ចយា។ ឥមាទិ
ឯកុនវិសតិ បកិណ្ណាកយជនាទិ នាម សហជាតំ អគ្គហេត្វាវុត្តានិ។ តតោ
បរាទិ ធន សហជាតវសេន វុត្តានិ។

៥១៩. នត្ថិវិភតមូលកេសុ អនន្តរសមនន្តរមូលកេសុ វិយ

ឧបនិស្សយាសេវនកម្មវសេន តីណិយេវ យជនាទិ, អវិភតមូលកំ
អត្ថិមូលកសធិសមេវាទិ។

យានិ បនេតានិ ឥមស្មី បញ្ញាវារេ យជនានិ វុត្តានិ, តានិ សញ្ញានិបិ
ធុរិជានិយេវ - បកិណ្ណាកតោ សហជាតតោ ច។ តត្ថ សញ្ញេសម្បិ
អារម្មណមូលកាធិនំ អាទិតោ សហជាតំ អគ្គហេតុវា វុត្តានិ បកិណ្ណាកានិ
នាម។ តានិ អារម្មណមូលកេ បញ្ចបិ, អធិបតិមូលកេ ធន, អនន្តរមូលកេ
តីណិបិ, តថា សមនន្តរមូលកេ, និស្សយមូលកេ ធន, ឧបនិស្សយមូលកេ
សត្ត, បុរេជាតមូលកេ សត្ត, បច្ឆាជាតមូលកេ ឯកមេវ, តថា
អាសេវនមូលកេ, កម្មមូលកេ ទ្វេ, អាហារមូលកេ ឯកំ, ឥន្ទ្រិយមូលកេ
ចត្តារិ, វិប្បយុត្តមូលកេ នវ, អត្ថិមូលកេ ឯកុនីសតិ, នត្ថិមូលកេ តីណិបិ,
តថាវិគតមូលកេ។ អវិគតមូលកេ ឯកុនីសតិសិ សញ្ញានិបិ សតញ្ញោវ តីណិ
ច ហោន្តិ។ សហជាតនិស្សយភារេន បនេតានិ បកិណ្ណាកានិ វុត្តានិ។

យានិ បន សហជាតំ លព្ពន្ធិ, តានិ សហជាតយជនានិ នាមាតិ វុច្ឆន្តិ។ តានិ
អារម្មណមូលកេ
អនន្តរសមនន្តរបុរេជាតបច្ឆាជាតអាសេវននត្ថិវិគតមូលកេសុ នលព្ពន្ធិ។ ន
ហិ តេ បច្ឆយា សហជាតានំ បច្ឆយា ហោន្តិ។ យថា ច សហជាតានំ ន ហោន្តិ,
តថា ហេតុសហជាតអញ្ញមញ្ញាវិចាកលានមគ្គសម្បយុត្តបច្ឆយា។
អសហជាតានន្តិ ហេតុមូលកេ សញ្ញានិ ចតុរិសតិបិ យជនានិ
សហជាតយជនានេវ។ តថា អធិបតិមូលកេ ចតុរិសតិ, សហជាតមូលកេ
ធនបិ, អញ្ញមញ្ញមូលកេ ធនបិ, និស្សយមូលកេ ធន, កម្មមូលកេ នវ,
វិចាកមូលកេ បញ្ចបិ, អាហារមូលកេ តេត្ថិស, ឥន្ទ្រិយមូលកេ ធាសត្តតិ
លានមូលកេ ធនិសាបិ, មគ្គមូលកេ សត្តបញ្ញាសម្បិ, សម្បយុត្តមូលកេ
ទ្វេបិ, វិប្បយុត្តមូលកេ ចត្តារិ, អត្ថិមូលកេ ធន, អវិគតមូលកេ ធនាតិ
សញ្ញានិបិ តីណិ សតានិ ធាធន ច ហោន្តិ។ ឥតិ បុរិមានិ សតំ តីណិ ច ឥមានិ ច
ធានសុត្តរានិ តីណិ សតានិ វិសញ្ញានិបិ បញ្ចធនាធិកានិ ចត្តារិ យជនសតានិ

បញ្ញាវារេ អាគតានិ។ តេសុ យេ យេ បច្ចយធម្មា នាមវសេន ន ចាកជា ហុត្វា
បញ្ញាយន្តិ, តេបិ ហេតុមូលកាធិនំ នយានំ អាធិតោវិចាកាវិចាកសាមញ្ញតោ
វុត្តេសុ យជនេសុ ទស្សេតញ្ញា។ ទ្វាទសេវ ហិ ហេតុ ធម្មា អារម្មណា ចត្តារោ
អធិបតយោ ចត្តារោ អាហារាវីសតិ ឥន្ទ្រិយានិ សត្ត លាទន្តានិ ទ្វាទស
មគ្គផ្តានីតិ ឯតេ បច្ចយធម្មា នាម។ តេសុ យេ យេ ធម្មា ឯកន្តេន កុសលា,
ឯកន្តេនេវ អកុសលា, ឯកន្តេន កុសលវិចាកា, ឯកន្តេនេវ អកុសលវិចាកា,
ឯកន្តេនេវ វិចាកា, ឯកន្តេនេវ អវិចាកា តេ តេ សាធុកំ សល្លក្ខេត្វា យេ តត្ថ
វិចាកា, តេ វិចាកយជនេសុ, យេ អវិចាកា, តេ អវិចាកយជនេសុ
យថាយោគំ យោជេតញ្ញាតិ។

បញ្ញាវារស្ស យជនេ អនុលោមគណនា។

បច្ចនីយុទ្ធាវល្លាណា

៥២៧. ឥធានិ បច្ចនីយំ ហោតិ។ តត្ថ យថា បដិច្ច វារាធិសុ “អកុសលំ ធម្មំ
បដិច្ច អកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ នហេតុបច្ចយា” តិអាធិនា នយេន លព្ពមាណា
បញ្ញា លព្ពមាណានំ បច្ចយានំ វសេន សរូបតោវវិត្តាវតា។ ឯវំ អវិត្តាវេត្វា
ឯកេន លក្ខណេន សង្ខេបតោ បច្ចនីយំ ទស្សេតុំ ធម្មសង្គាហាកេហិ កុសលោ
ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោតិអាធិនា នយេន
អនុលោមតោ កុសលាធិនំ បច្ចយា ឧទ្ធឯ។ តេ ច ខោ បច្ចយា សមូហាវសេន,
នោ ឯកេកបច្ចយវសេនេវ; តស្មា យេ យត្ថ សមូហតោ ទស្សេតា, តេ វិភជិត្វា
វេទិតញ្ញា។ សព្វេបិ ហិ ឥមេ ចតុវីសតិ បច្ចយា អជ្ជសុ បច្ចយេសុ សង្កហំ គច្ឆន្តិ។
កតវេសុ អជ្ជសុ? អារម្មណេ, សហជាតេ, ឧបនិស្សយេ, បុរេជាតេ, បច្ឆាជាតេ,
កម្មេ, អាហារេ, ឥន្ទ្រិយេតិ។ កេចំ? វេបេត្វា ហិ ឥមេ អជ្ជបច្ចយេ សេសេសុ
សោឡសសុ ហេតុបច្ចយោ អញ្ញាមញ្ញាវិចាកលាទនមគ្គសម្បយុត្តបច្ចយោតិ

ឥមេ ធម៌ បច្ចយា ឯកន្តេន សហជាតា ហុត្វា សហជាតានញ្ញោ បច្ចយភាវតោ
សហជាតបច្ចយេ សង្កហំ គច្ឆតិ។ អនន្តរបច្ចយោ
សមនន្តរអាសេវននត្ថិវិគតបច្ចយោតិ ឥមេ បន បញ្ច ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធា អត្តនោ
អនន្តំ ឧប្បជ្ជមាណញ្ញោ បច្ចយភាវតោ អនន្តបនិស្សយលក្ខណេន
ឧបនិស្សយេ សង្កហំ គច្ឆតិ។ និស្សយបច្ចយោ សហជាតបុរេជាតភេទតោ
ធុរិយោ។ តត្ថ សហជាតនិស្សយោ សហជាតានញ្ញោ និស្សយបច្ចយភាវតោ
សហជាតបច្ចយេ សង្កហំ គច្ឆតិ, បុរេជាតនិស្សយោ បុរេជាតបច្ចយេ សង្កហំ
គច្ឆតិ។

អធិបតិបច្ចយោបិ សហជាតាធិបតិអារម្មណាធិបតិវសេន ធុរិយោ។ តត្ថ
សហជាតាធិបតិ សហជាតានំយេវ អធិបតិបច្ចយភាវតោ សហជាតបច្ចយេ
សង្កហំ គច្ឆតិ។ អារម្មណាធិបតិ អារម្មណ្ឌបនិស្សយោ ហោតិយេវាតិ
អារម្មណ្ឌបនិស្សយលក្ខណេន ឧបនិស្សយបច្ចយេ សង្កហំ គច្ឆតិ។
វិប្បយុត្តបច្ចយោ សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតភេទតោ តិរិយោ។ តត្ថ
សហជាតវិប្បយុត្តោ សហជាតានញ្ញោ វិប្បយុត្តបច្ចយភាវតោ
សហជាតបច្ចយេ សង្កហំ គច្ឆតិ។ បុរេជាតវិប្បយុត្តោ បុរេ ឧប្បជ្ជិត្វា បច្ឆា
ឧប្បជ្ជមាណំ បច្ចយភាវតោ បុរេជាតេ សង្កហិតោ។ បច្ឆាជាតវិប្បយុត្តោ
បច្ឆា ឧប្បជ្ជិត្វា បុរេ ឧប្បជ្ជនំ ឧបត្ថម្ភនវសេន បច្ចយភាវតោ បច្ឆាជាតបច្ចយេ
សង្កហំ គច្ឆតិ។ អត្ថិបច្ចយអវិគតបច្ចយា
សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតអាហារិទ្ធិយានញ្ញោ អត្ថិអវិគតេសុ ច
ឯកេកស្ស វសេន ធម៌ា ភេទហិ បិតា។ តត្ថ សហជាតអត្ថិអវិគតា
សហជាតានញ្ញោ អត្ថិអវិគតបច្ចយភាវតោ។ សហជាតបច្ចយេ សង្កហំ
គច្ឆតិ។ បុរេជាតា បុរេ ឧប្បជ្ជិត្វា បច្ឆា ឧប្បជ្ជមាណំ បច្ចយភាវតោ
បុរេជាតបច្ចយេ សង្កហំ គច្ឆតិ។ បច្ឆាជាតា បច្ឆា ឧប្បជ្ជិត្វា បុរេ ឧប្បជ្ជនំ

ឧបត្ថម្ភនូវសេន បច្ចយភាវតោ បច្ឆាជាតបច្ចយេ សង្កហំ គច្ឆន្តិ។ អាហារភូតា
កតឡី ការាហារបច្ចយេ សង្កហំ គច្ឆន្តិ។ ឥន្ទ្រិយភូតា រូបជីវិតិន្ទ្រិយបច្ចយេ
សង្កហំ គច្ឆន្តិតិ ឯវំ ឥមេ សោឡស បច្ចយា ឥមេសុ អជ្ជសុ បច្ចយេសុ សង្កហំ
គច្ឆន្តិតិ វេទិតញ្ច។

ឥមេសម្មិ បន អជ្ជន្នំ បច្ចយានំ អញ្ញមញ្ញំ សង្កហោ អត្ថិយេវ។ អាទិតោ
និទ្ទិដ្ឋោ ហិ អារម្មណបច្ចយោ អធិបតិអនធិបតិកេនន ធុរិដោ។ តត្ថ
អធិបតិភូតោ អារម្មណ្ឌបនិស្សយលក្ខណោន ឧបនិស្សយេ សង្កហំ គច្ឆន្តិ។
អនធិបតិភូតោ សុទ្ធា អារម្មណបច្ចយោវ។ កម្មបច្ចយោបិ
សហជាតនាគាត្តណិកវសេន ធុរិដោ។ តត្ថ សហជាតកម្មំ អត្តនា
សហជាតានញ្ញោវ កម្មបច្ចយភាវតោ សហជាតេយេវ សង្កហំ គច្ឆន្តិ។
នាគាត្តណិកកម្មំ ពលវធុព្ពលវសេន ធុរិដំ។ តត្ថ ពលវកម្មំ វិចាកធម្មានំ
ឧបនិស្សយោវ ហុត្វា បច្ចយោ ហោតីតិ ឧបនិស្សយេ សង្កហំ គច្ឆន្តិ។ ពលវម្មិ
បន រូចានំ ធុព្ពលញ្ច អរូចានំ នាគាត្តណិកកម្មបច្ចយេនេវ បច្ចយោ។
អាហារបច្ចយោបិ រូចារូបតោ ធុរិដោ។ តត្ថ អរូចាហារោ អត្តនា
សហជាតានញ្ញោវ បច្ចយោ ហោតីតិ សហជាតបច្ចយេ សង្កហំ គច្ឆន្តិ។
រូចាហារោ សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតានំ បច្ចយោ ន ហោតិ។ អត្តនោ បន
ឧប្បាទក្ខណំ អតិក្កមិត្វា វិតិប្បត្តោ អាហារបច្ចយតំ សាដេតីតិ
អាហារបច្ចយោវ ហោតិ។ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោបិ រូចារូបតោ ធុរិដោ។ តត្ថ
អរូបិន្ទ្រិយបច្ចយោ អត្តនា សហជាតានញ្ញោវ ឥន្ទ្រិយបច្ចយតំ សាដេតីតិ
សហជាតេយេវ សង្កហំ គច្ឆន្តិ។ រូបិន្ទ្រិយបច្ចយោ បន អជ្ឈត្តហិទ្ធាកេនតោ
ធុរិដោ។ តត្ថ អជ្ឈត្តំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ បុរេ ឧប្បន្និត្វា បច្ឆា ឧប្បន្នមាណំ
សសម្បយុត្តធម្មានំ ចក្កុវិញ្ញាណានំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ ហោតីតិ
បុរេជាតេយេវ សង្កហំ គច្ឆន្តិ។ ពាហិរោ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ នាម រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ, តំ

សហជាតានំ បច្ចយោ ហោន្តម្បី អនុចាលនមត្តវសេនេវ ហោតិ, ន
ជនកវសេនាតិ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោវ ហោតិ។ ឯវំ ឥមេ អជ្ជ បច្ចយា អញ្ញមញ្ញម្បី
សង្កហំ កច្ឆន្តិទិ វេទិតញ្ញា។ អយំ តាវ អជ្ជសុ បច្ចយេសុ អវសេសានំ
សោឡសន្នញ្ញោវ តេសំយេវ ច អជ្ជន្នំ អញ្ញមញ្ញវសេន សង្កហនយោ។

ឥនានិ ឥមេសំ អជ្ជន្នំ បច្ចយានំ ឯកេកស្មី ចតុវិសតិយាបិ បច្ចយេសុ យេ
យេ សង្កហំ កច្ឆន្តិ, តេ តេ វេទិតញ្ញា។ តត្ថ អជ្ជន្នំ តាវ សព្ពបឋមេ
អារម្មណបច្ចយេ អារម្មណបច្ចយោវ សង្កហំ កច្ឆន្តិ, ន សេសា តេវិសតិ។
ទុតិយេ សហជាតបច្ចយេ ហេតុបច្ចយោ សហជាតាធិបតិបច្ចយោ
សហជាតបច្ចយោ អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ សហជាតនិស្សយបច្ចយោ
សហជាតកម្មបច្ចយោ វិចាកបច្ចយោ សហជាតអាហារបច្ចយោ
សហជាតឥន្ទ្រិយបច្ចយោ ឈានបច្ចយោ មគ្គបច្ចយោ សម្មយុត្តបច្ចយោ
សហជាតវិប្បយុត្តបច្ចយោ សហជាតត្ថិបច្ចយោ សហជាតាវិកតបច្ចយោតិ
ឥមេ បន្ទវស បច្ចយា សង្កហំ កច្ឆន្តិ។ តតិយេ ឧបនិស្សយបច្ចយេ អធិបតិភូតោ
អារម្មណបច្ចយោ អារម្មណភូតោ អធិបតិបច្ចយោ
អនន្តវសមនន្តវឧបនិស្សយអាសេវនបច្ចយោ នាណក្ខណ៍កោ
ពលវកម្មបច្ចយោ នត្ថិបច្ចយោ វិកតបច្ចយោតិ ឥមេ នវ បច្ចយា សង្កហំ
កច្ឆន្តិ។ ចតុត្ថេ បុរេជាតបច្ចយេ បុរេជាតនិស្សយបច្ចយោ បុរេជាតបច្ចយោ
បុរេជាតិឥន្ទ្រិយបច្ចយោ បុរេជាតវិប្បយុត្តបច្ចយោ បុរេជាតត្ថិបច្ចយោ
បុរេជាតាវិកតបច្ចយោតិ ឥមេ ន បច្ចយា សង្កហំ កច្ឆន្តិ។ បញ្ចមេ
បច្ឆាជាតបច្ចយេ បច្ឆាជាតបច្ចយោ បច្ឆាជាតវិប្បយុត្តបច្ចយោ
បច្ឆាជាតត្ថិបច្ចយោ បច្ឆាជាតាវិកតបច្ចយោតិ ឥមេ ចត្តារោ បច្ចយា សង្កហំ
កច្ឆន្តិ។ នដ្ឋេ កម្មបច្ចយេ នាណក្ខណ៍កកម្មបច្ចយោវ សង្កហិតោ។ សត្តមេ
អាហារបច្ចយេ កតឡីការាហារវសេនេវ អាហារបច្ចយោ អាហារត្ថិបច្ចយោ

អាហារារិកតបច្ចយោតិ ឥមេ តយោ បច្ចយា សង្កហិតា។ អដ្ឋមេ
ឥន្ទ្រិយបច្ចយេ រូបជីវិតិន្ទ្រិយបច្ចយោ ឥន្ទ្រិយតិបច្ចយោ
ឥន្ទ្រិយារិកតបច្ចយោតិ ឥមេ តយោ បច្ចយា សង្កហំ កច្ឆន្តិ។ ឯវំ ឥមេសំ អដ្ឋន្តំ
បច្ចយានំ ឯកេកស្មី ឥមេ ចិមេ ច បច្ចយា សង្កហំ គតាតិ ញាត្វាយេ យត្ថ
សង្កហំ គតា, តេ តស្ស គណនេន គហិតាវ ហោន្តិតិ វេទិតញា។

ឯវំ សត្តបច្ចយសង្កហាកានំ ឥមេសំ អដ្ឋន្តំ បច្ចយានំ វសេន
ឯក្កនបញ្ញាសាយ បញ្ញេសុ ឥមស្មី បច្ចនីយេ “កុសលោ ធម្មា កុសលស្ស
ធម្មស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ” តិអាធម្មោ ឥមេ បន្ទរស បញ្ញា ឧទ្ទិវត្វា
វិស្សន្តិតា។ តត្ថ កុសលោ កុសលស្ស, កុសលោ អកុសលស្ស, កុសលោ
អព្យាកតស្ស, កុសលោ កុសលាព្យាកតស្សាតិ កុសលាធិកា ចត្តារោ បញ្ញា;
តថា អកុសលាធិកា; អព្យាកតោ បន អព្យាកតស្ស, អព្យាកតោ
កុសលស្ស, អព្យាកតោ អកុសលស្សាតិ អព្យាកតាធិកា តយោ; កុសលោ ច
អព្យាកតោ ច កុសលស្ស; តថា អព្យាកតស្ស; អកុសលោ ច អព្យាកតោ ច
អកុសលស្ស; តថា អព្យាកតស្សាតិ ធុម្ភលកេការសាធា ចត្តារោ ហោន្តិ។
តេសុ បឋមេ បញ្ញោ យេហិ ភវិតតំ, តេ សព្វេ សង្កហិតា តយោ បច្ចយា វុត្តា។
ធុតិយេ ទ្វេ, តតិយេ បញ្ញា, ចតុត្ថេ ឯកោវ បញ្ញាមេ តយោ, ធម្មេ ទ្វេ, សត្តមេ
បញ្ញា, អដ្ឋមេ ឯកោវ នវមេ សត្ត, ទសមេ តយោ, ឯកាទសមេ តយោ,
ទ្វាទសមេ ទ្វេ, តេរសមេ ចត្តារោ, ចុទ្ទសមេ ទ្វេ, បន្ទរសមេបិ ចត្តារោវ។ តេ
“សហជាតបច្ចយេនា” តិ អវត្វា “សហជាតំ បច្ឆាជាត” ត្ថិ វុត្តា។ តត្ថ ការណំ
បរតោវក្ខាម។

សមាសតោ បនេត្ត ឯកោ ទ្វេ តយោ ចត្តារោ បញ្ញា សត្តាតិ ធម្មេវ
បច្ចយបរិច្ឆេនា ហោន្តិ។ អយំ បញ្ញាវាស្ស បច្ចនីយេ ឧក្កជ្ឈវសេន

បញ្ហាបរិច្ឆេទនា ចេរ តេ តេ បច្ចុយេ សង្ក្រហេត្វា ធីស្សីតបច្ចុយេបរិច្ឆេទនា ច។ “ន
ហេតុបច្ចុយេ” តិអាធិសុ ហិ ចតុរិសតិយាបិ បច្ចុយេបច្ចុនិយេសុ
ឯកបច្ចុនិយេបិ ឥតោ ឧទ្ធចំ បញ្ហា វា បច្ចុយា វា ន លព្ពន្ធិ, ហេដ្ឋា លព្ពន្ធិ។ តស្មា
យេសុ បញ្ញេសុ “កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ច អព្យាកតស្ស ច ធម្មស្ស
សហជាតបច្ចុយេន បច្ចុយោ” តិ ឯវំ ឯកោវ បច្ចុយោ អាគតោ, តស្មី បច្ចុយេ
បដិក្ខិត្តេ តេ បញ្ហា បរិហាយន្តិ។ យស្មី បន បញ្ញេ “កុសលោ ធម្មោ
អកុសលស្ស ធម្មស្ស អារម្មណបច្ចុយេន បច្ចុយោ ឧបនិស្សយបច្ចុយេន
បច្ចុយោ” តិ ឯវំ ទ្វេ បច្ចុយា អាគតា។ តត្ថ អារម្មណបច្ចុយាតិ ឯវំ ឯកស្មី
បច្ចុយេ បដិក្ខិត្តេបិ ឥតរស្ស បច្ចុយស្ស វសេន សោ បញ្ញោ លព្ពតេវ។ តេសុ
បន ធូសុបិ បច្ចុយេសុ បដិក្ខិត្តេសុ សោ វារោ បច្ឆិដ្ឋតិ។ ឯវមេវ យេសុ បញ្ញេសុ
តយោ ចត្តារោ បញ្ច សត្ត វា លព្ពន្ធិ, តេសុ វេបេត្វា បដិក្ខិត្តេ បច្ចុយេ
អវសេសានំ វសេន តេ បញ្ហា លព្ពន្ធិយេវ។ សព្ពេសុ បន បច្ចុយេសុ បដិក្ខិត្តេសុ
សព្ពេបិ តេ វារោ បច្ឆិដ្ឋតិ ឥធមេវ ចេត្ត លក្ខណំ។ ឥមិនា លក្ខណេន អាធិតោ
បដ្ឋាយ តេសុ តេសុ បញ្ញេសុ សង្ខិបិត្វា វុត្តបច្ចុយានំ បកេនោ ច តស្មី តស្មី
បច្ចុនិយេ តេសំ តេសំ បញ្ហានំ បរិហានិ ច វេទិតញ្ញា។

តត្រាយំ វិគ្គារកថា - បឋមបញ្ញេ តាវ តីហិ បច្ចុយេហិ ឯកុនរិសតិ
បច្ចុយា ធីស្សីតា។ កថំ? កុសលោ ហិ កុសលស្ស
បុរេជាតបច្ឆាជាតវិចាកវិប្បយុត្តេហោវ បច្ចុយោ ន ហោតិ, សេសេហិ
រិសតិយា ហោតិ, តេសុ អារម្មណបច្ចុយោ ឯកោវ សហជាតេ បន
សព្ពសង្កាហិកវសេន បន្ទុស បច្ចុយា សង្កហំ កច្ឆន្តិតិ វុត្តា។ តេសុ
ហេតុបច្ចុយេ បដិក្ខិត្តេ ចុទ្ធីស ហោន្តិ។ កុសលោ បន កុសលស្ស នេវ
វិចាកបច្ចុយោ ន, វិប្បយុត្តបច្ចុយោតិ តេ ទ្វេ អបនេត្វា សេសេ ធានេស សន្ទាយ
សហជាតបច្ចុយេន បច្ចុយោតិ វុត្តំ។ ឧបនិស្សយបច្ចុយេបិ

សព្វសង្គ្រាហិកវសេន នវ បច្ចយា សង្គហំ គច្ឆន្តិតិ វុត្តា។ តេសុ អធិបតិក្ខតោ
អារម្មណបច្ចយោ អារម្មណក្ខតោ ច អធិបតិបច្ចយោ
អារម្មណ្យាបនិស្សយវសេន ឧបនិស្សយមេវ អនុបវិជ្ជា។ កុសលោ បន
កុសលស្ស នាណក្ខណិកកម្មបច្ចយោ ន ហោតិ តំ អបនេត្វា សេសេ ធន
សន្ធាយ ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោតិ វុត្តំ។ ឯវំ បឋមបញ្ញោ តិហិ បច្ចយេហិ
ឯក្ខនីសតិបច្ចយា ធស្សិតាតិ វេទិតញ្ញា។ តេសុ ឥមស្មី ហេតុបច្ចនិយេ
“កុសលោ ធម្មា កុសលស្ស ធម្មស្ស នហេតុបច្ចយេន បច្ចយោតិ ទានំ ទត្វា
សីលំ សមាទិយិត្វា ឧចាសថកម្មំ កត្វា តំ បច្ចវេក្ខតិ, បុព្វេ សុចិណ្ណានិ
បច្ចវេក្ខតិ” តិ ឯវមាទិនា អារម្មណបច្ចយាធិសុ វុត្តនយេនេវ ឧទ្ទិវត្វា ចាឡិ
ធស្សេតញ្ញា។

អារម្មណបច្ចយេ បន បដិក្ខិត្តេ តស្សវិត្តារំ អបនេត្វា ហេតុបច្ចយវិត្តារំ
បក្ខិបិត្វា សាយេវ ចាឡិ ធស្សេតញ្ញា, សេសបច្ចយបដិក្ខេបេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ តស្មី បន បច្ចយេ បដិក្ខិត្តេ យេ វាវា បរិហាយន្តិ, តេ បរតោ វក្ខាម។

ទុតិយបញ្ញោ បន ទ្វីហិ បច្ចយេហិ តយោ បច្ចយា ធស្សិតា។ កថំ? កុសលោ
ហិ អកុសលស្ស អនន្តរាទិវសេន បច្ចយោ ន ហោតិ។ តស្មា តេ អបនេត្វា
អារម្មណ្យាបនិស្សយវសេន សង្គហិតំ អារម្មណាធិបតិញ្ញេវ បកត្វបនិស្សយញ្ញ
សន្ធាយ ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោតិ វុត្តំ។ តស្មា សុទ្ធោ អារម្មណបច្ចយោ
អារម្មណាធិបតិវសេន អធិបតិបច្ចយោ ឧបនិស្សយបច្ចយោតិ ទុតិយបញ្ញោ
ទ្វីហិ បច្ចយេហិ ឥមេ តយោ បច្ចយា ធស្សិតាតិ វេទិតញ្ញា។

តតិយបញ្ញោ បន បញ្ចហិ បច្ចយេហិ អដ្ឋាវស បច្ចយា ធស្សិតា។ កថំ?
កុសលោ ហិ អព្យាកតស្ស
អញ្ញមញ្ញបុរេជាតាសេវនី ចាកសម្បយុត្តហិយេវ បច្ចយោ ន ហោតិ,

សេសេហ៍ ឯក្ខន្ធវិសតិយា ហោតិ។ តេសុ អារម្មណបច្ចយោ ឯកោ។ យស្មា បន
កុសលោ អព្យាកតស្ស អញ្ញមញ្ញវិចាកសម្បយុត្តវសេន បច្ចយោ ន ហោតិ,
ហេតុបច្ចយោ បដិក្ខត្តោ, កម្មបច្ចយោ វិសុំ គហិតោ, តស្មា ឥមេ បញ្ច
អបនេត្វា សហជាតេន ទស បច្ចយា ទស្សិតា។ ឧបនិស្សយេន ហេដ្ឋា វុត្តសុ
ធនុ វេបេត្វា អាសេវនំ សេសា បញ្ច។ បច្ឆាជាតោ ឯកោវ តថា
សហជាតនាធាត្តណ៍កវសេន ធុរិធាបិ កម្មបច្ចយោតិ វរំ តតិយបញ្ចោ
បញ្ចហិ បច្ចយេហិ ឥមេ អជ្ឈាស បច្ចយា ទស្សិតាតិ វេទិតញ្ច។

ចតុត្ថបញ្ចោ បន ឯកេន បច្ចយេន ទស។ កងំ? កុសលោ ហិ
កុសលាព្យាកតស្ស សហជាតេ វុត្តសុ បន្ទសសុ
អញ្ញមញ្ញវិចាកសម្បយុត្តវិប្បយុត្តហិ បច្ចយោ ន ហោតិ, ហេតុបច្ចយោ
បដិក្ខត្តោ។ ឥតិ ឥមេ បញ្ច អបនេត្វា សេសា ទស បច្ចយា ឯត្ថ ឯកេន
បច្ចយេន ទស្សិតាតិ វេទិតញ្ច។

៥២៨. យថា ច ឥមេសុ កុសលាទិកេសុ ចត្វសុ, តថា អកុសលាទិកេសុបិ
ចត្វសុ បញ្ចេសុ តេហិ តេហិ បច្ចយេហិ តេ តេយេវ បច្ចយា ទស្សិតាតិ
វេទិតញ្ច។

៥២៩. តតោ បរានំ អព្យាកតាធិនំ តិណ្ណំ បញ្ញានំ បឋមបញ្ចោ សត្តហិ
បច្ចយេហិ តេវីសតិ បច្ចយា ទស្សិតា។ កងំ? អព្យាកតោ ហិ អព្យាកតស្ស
ចត្វវិសតិយាបិ បច្ចយេហិ បច្ចយោ ហោតិ។ ហេតុបច្ចយេ បន បដិក្ខត្ត
តេវីសតិ ហោតិ។ តេសុ អារម្មណបច្ចយោ ឯកោវ។ យស្មា បនេត្ត
អសហជាតានម្បិ សង្កហណត្ថំ អាហារិទ្ធិយបច្ចយា វិសុំ គហិតា។ តស្មា ឥមេ
តយោ អបនេត្វា សហជាតេន ទ្វាទស បច្ចយា ទស្សិតា។ ឧបនិស្សយេន ហេដ្ឋា
វុត្តា ធន, បុរេជាតោ ឯកោវ តថា បច្ឆាជាតអាហារិទ្ធិយបច្ចយាតិ វរមេត្ត

សត្វហិ បច្ចយេហិ ឥមេ តេវីសតិ បច្ចយា ធន្សិតាតិ វេទិតញ្ច។ ធុតិយេ តីហិ
បច្ចយេហិ ធានស ធន្សិតា។ កង់? អារម្មណបច្ចយោ ឯកោ, ឧបនិស្សយេន
បន អារម្មណ្ឌបនិស្សយវសេន
អារម្មណាធិបតិអនន្តរសមនន្តរនត្តិវិគតឧបនិស្សយបច្ចយោតិ ធន ធន្សិតា។
បុរេជាតេន បុរេជាតនិស្សយវិប្បយុត្តអត្តិអវិគតា បញ្ចាតិ ឯវមេត្ត តីហិ
បច្ចយេហិ ឥមេ ធានស បច្ចយា ធន្សិតាតិ វេទិតញ្ច។ តតិយេបិ ឯសេវ នយោ។

៥៣០. តតោ បរានំ ធុកម្មលកានំ ចតុន្នំ បញ្ចានំ បឋមបញ្ចោ
“សហជាតបច្ចយេន បុរេជាតបច្ចយេនា”តិ អវត្ថា “សហជាតំ បុរេជាត”ន្តិ
វុត្តហិ ធូហិ និស្សយអត្តិអវិគតវសេន តយោ បច្ចយា ធន្សិតា។ កុសលា ហិ
ខន្ធវា វត្ថុនា សទ្ធិ ឯកតោ កុសលស្ស បច្ចយការំ សាធយមាណា កិញ្ចាបិ
សហជាតា, សហជាតបច្ចយោ បន នហោន្តិ វត្ថុមិស្សកត្តា។ តស្មា តេសំ
សហជាតានំ និស្សយអត្តិអវិគតានំ វសេន សហជាតន្តិ វុត្ថំ។ វត្ថុម្ហិបិ ឯសេវ
នយោ។ តម្បី ហិ កិញ្ចាបិ បុរេជាតំ, ខន្ធមិស្សកត្តា បន បុរេជាតបច្ចយោ ន
ហោតិ។ កេវលំ បុរេជាតានំ និស្សយាធិនំ វសេន បុរេជាតន្តិ វុត្ថំ។

ធុតិយបញ្ចោ “សហជាតំ បច្ឆាជាតំ អាហារំ ឥន្ទ្រិយ”ន្តិ វុត្តហិ ចតុហិបិ
សហជាតនិស្សយអត្តិអវិគតវសេន ចត្តារោ បច្ចយា ធន្សិតា។ ឥមស្មិត្តា វារេ
សហជាតបច្ចយោ លព្ពតិ, បច្ឆាជាតបច្ចយោធយោ នលព្ពន្តិ។ បច្ឆាជាតានំ បន
អាហារិន្ទ្រិយសម្ពាតានញ្ច អត្តិអវិគតានំ វសេនេតំ វុត្ថំ។ កុសលា ហិ ខន្ធវា
អព្យាកតា ច មហាក្ខតា ឧបាធារូបានំ សហជាតបច្ចយេន និស្សយបច្ចយេន
អត្តិអវិគតបច្ចយេហិតិ ចតុតា បច្ចយា ហោន្តិ។ បច្ឆាជាតា បន កុសលា
តេហិយេវ ភូតេហិ សទ្ធិ តេសញ្ញេវ ឧបាធារូបានំ អត្តិអវិគតវសេន បច្ចយោ។
កតធឿ កាហារាហេបិ បច្ឆាជាតេហិ កុសលេហិ សទ្ធិ បុរេជាតស្ស កាយស្ស

អត្ថិអវិគតវសេនេវ បច្ចយោ។ រូបដីវិតិទ្រ្ទិយម្បិ បច្ចាជាតេហិ កុសលេហិ
សន្ធិ កងត្តារូចានំ អត្ថិអវិគតបច្ចយេនេវ បច្ចយោ។ ឥតិ ឥមំ ចតុដា
បច្ចយភារំ សន្ធាយ “សហជាតំ បច្ចាជាតំ, អាហារំ ឥទ្ធិយ”ន្តិ ឥទំ វុត្តំ។
បច្ចាជាតាហារិទ្រ្ទិយបច្ចយា បនេត្ត នលព្ពន្ធិយេវ។ បរតោ
អកុសលមិស្សកបញ្ញាទ្វយេបិ ឯសេវ នយោតិ។ ឯវមេត្ត តេសុ តេសុ បញ្ញេសុ
សន្ធិបិទ្វា វុត្តបច្ចយានំ បកេនោ វេទិតញ្ញោ។ តស្មី តស្មី បន បច្ចយេ តេសំ តេសំ
បញ្ញានំ បរិហាឆាបរិហានី បរតោ អាវិករិស្សមាតិ។

បច្ចនីយុទ្ធវាស្ស អត្តវណ្ណានា។

បច្ចនីយកណានវណ្ណានា

៥៣២. ឥទានិ ឯតេ “កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស”តិអាទយោ
អនុលោមវសេន បន្ទវស វារា ទស្សីតា។ យស្មា បច្ចនីយេបិ ឯតេយេវ, ន ឥតោ
ឧទ្ធំ; ហេដ្ឋា បន ហោន្តិ, តស្មា យស្ស យស្ស បច្ចយស្ស បច្ចនីយេ យេ យេ វារា
លព្ពន្ធិ, តេ តេ អាទិតោ បដ្ឋាយ កណានវសេន ទស្សេតុំ នហេតុយា
បន្ទវសាតិអាទិ អារទ្ធំ។

តត្ថ នហេតុយា សព្ពេសម្បិ យថាទស្សីតានំ បច្ចយានំ វសេន បន្ទវស
លព្ពន្ធិ។ នាវម្ពណោ សហជាតេ ហេតុបច្ចយោ បរិសតិ។ តស្មី តស្មី វារេ សុទ្ធោ
អារម្មណបច្ចយោ បរិហាយតិ, សេសបច្ចយវសេន តេ វារា វិស្សន្តនំ លកន្តិ។
យថា ច នាវម្ពណោ, ឯវំ សេសេសុបិ។ សហជាតេ ហេតុបច្ចយោ បរិសតិ។ តស្មី
តស្មីញ្ច វារេ នឧបនិស្សយេ នអនន្តរេតិ ឯវំ បច្ចនីយតោ បិតា បច្ចយា
បរិហាយន្តិ, អវសេសបច្ចយវសេន តេ តេ វារា វិស្សន្តនំ លកន្តិ។ នសហជាតេ
បន “កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ច អព្យាកតស្ស ច, អកុសលោ ធម្មោ

អកុសលស្ស ច អព្យាកតស្ស ច, កុសលោ ច អព្យាកតោ ច ធម្មា កុសលស្ស,
អកុសលោ ច អព្យាកតោ ច ធម្មា អកុសលស្សាតិ ឥមេ ចត្តារោ វាវា
បរិហាយន្តិ។ ឯតេសញ្ញា ចតុន្នំ បុរិមេសុ ទ្វីសុ សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោតិ
ឯកាទសន្នំ បច្ចយានំ វសេន ឯកោវ បច្ចយសន្តិហោ វុត្តោ។ តេ តស្មី បដិក្ខិត្ត
អញ្ញោនាការេន វិស្សជ្ជនំ ន លភន្តិ។ បដិមេសុ ទ្វីសុ និស្សយអត្តិអវិគតបច្ចយេ
សន្ធាយ “សហជាតំ បុរេជាត” ន្តិ វុត្តំ។ តេ សហជាតេ បដិក្ខិត្ត អវសេសានំ
ហេតុអាទិនញ្ច បុរេជាតានញ្ចេវ និស្សយអត្តិអវិគតានំ វសេន វិស្សជ្ជនំ ន
លភន្តិ, តស្មា ឥមេ ចត្តារោ វាវា បរិហាយន្តិ។ អវសេសានំ វសេន
“ឯកាទសា” តិ វុត្តំ។

តត្ថ សិយា - យថា ហេតុម្ហិ បដិក្ខិត្ត សេសានំ អធិបតិអាទិនំ វសេន តេ
វាវាលទ្ធា, ឯវំ សហជាតេ បដិក្ខិត្ត អវសេសានំ ហេតុអាទិនំ វសេន កស្មា ន
លព្ពន្ធិតិ? និប្បទេសត្តា។ ហេតុអាទយោ ហិ សហជាតានំ ឯកទេសមត្តតោ
សប្បទេសា, តស្មា តេសុ បដិក្ខិត្តសុ អញ្ញោសំ វសេន តេ វាវាលព្ពន្ធិ។
សហជាតោ បន និប្បទេសោ សព្វេបិ ហេតុអាទយោ គណ្ណាតិ, តស្មា តស្មី
បដិក្ខិត្ត សព្វេបិ តេ បដិក្ខិត្តា ហោន្តិ។ ន ហិ អសហជាតា ហេតុបច្ចយោទយោ
នាម អត្តិ។ ឥតិ សហជាតស្ស និប្បទេសត្តា តស្មី បដិក្ខិត្ត សព្វេបិ តេ ឧភោមិ
វាវា នលព្ពន្ធិ។ “សហជាតំ បុរេជាត” ន្តិ វិស្សជ្ជិតវាវេសុ បន កិញ្ចាបិ
សហជាតបច្ចយោយេវ នត្ថិ, យស្មា បនេត្ថ សហជាតាវ អរូបក្ខន្ធា
និស្សយអត្តិអវិគតវសេន បច្ចយា, សហជាតេ ច បដិក្ខិត្ត ឯកទេស
សហជាតនិស្សយអត្តិអវិគតា បដិក្ខិត្តា ហោន្តិ, តស្មា តស្ស បដិក្ខិត្តត្តា
តេបិ វាវា នលព្ពន្ធិតិ ឯវំ សព្ពថាបេត្ថ ឥមេ ចត្តារោ វាវា បរិហាយន្តិ។
អវសេសានញ្ចេវ វសេន ឯកាទសាតិ វុត្តំ។

នអញ្ញមញ្ញនិស្សយនសម្មយុត្តបិ តេយេវ វារា បរិហាយន្តិ។ កស្មា?
សហជាតគតិកត្តា។ យថេវ ហិ អរូបធម្មត្ថតោ សហជាតបច្ចយោ
និប្បនេសេន ចត្តារាម អរូបត្ថន្ទេ គល្លារាតិ, តថា
អញ្ញមញ្ញនិស្សយនសម្មយុត្តាបិ តិ សហជាតគតិកត្តា ឯតេសុបិ បដិក្ខិត្តេសុ
តេ វារា ន លព្ពន្ធិតិ វេទិតញ្ញា។ តេន វុត្ថំ នអញ្ញមញ្ញេ ឯកាទស, និស្សយេ
ឯកាទស, នសម្មយុត្តេ ឯកាទសាតិ។

តត្ថ សិយា - កិញ្ញាបិ ឥមេ អវិសេសេន កុសលាទិភេទានំ ចតុន្នំ ខន្ធានំ
សង្កាហកត្តា សហជាតគតិកា, កុសលោ បន កុសលាព្យាកតស្ស វេបេត្វា
សហជាតបច្ចយំ អញ្ញថា បច្ចយោវ ន ហោតិ, តស្មា តស្មី បដិក្ខិត្តេ សោ វារា
បរិហាយតុ។ កុសលោ បន កុសលាព្យាកតានំ នេវ អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ ហោតិ,
តស្មី បដិក្ខិត្តេ សោ វារា កស្មា បរិហាយតីតិ? អញ្ញមញ្ញបច្ចយធម្មវសេន
បវត្តិសញ្ញាវតោ។ យថេវ ហិ កុសលាព្យាកតា កុសលស្ស សហជាតបច្ចយោវ
ន ហោន្តិ។ សហជាតធម្មវសេន បន និស្សយបច្ចយាទិហិ បវត្តិសញ្ញាវតោ តស្មី
បដិក្ខិត្តេ សោ វារា បរិហាយតិ, ឯវមិធាបិ អញ្ញមញ្ញបច្ចយធម្មវសេន
សហជាតាទិហិ បវត្តិសញ្ញាវតោ តស្មី បដិក្ខិត្តេ សោ វារា បរិហាយតិ។

នអញ្ញមញ្ញបច្ចយេន បច្ចយោតិ បទស្ស ហិ អយមត្ថោ - យេ ធម្មា
អញ្ញមញ្ញបច្ចយសង្កហំ គតា, ន តេហិ បច្ចយោ។ កុសលោ ច
កុសលាព្យាកតានំ សហជាតាទិវសេន បច្ចយោ ហោត្ថោ
អញ្ញមញ្ញបច្ចយធម្មេហោវ បច្ចយោ ហោតិ, តស្មា តស្មី បដិក្ខិត្តេ សោ វារា
បរិហាយតិ។ យថា ច សោ វារា, តថា សេសាបិ តយោតិ ចត្តារាមិ តេ វារា
បរិហាយន្តិ។

និស្សយេ ឯកាធសាតិ ឯត្ថាបិ យស្មា តេសំ វាវា នំ ឯកេន្តេន
សហជាតបច្ចយធម្មាវ និស្សយភូតា, តស្មា និស្សយេ បដិក្ខិត្តេ បរិហាយន្តិ។
នបុរេជាតេ តេរសាតិ សហជាតំ បុរេជាតន្តិ វុត្តវិស្សន្ននេ ទិម្ហលកេ ទេ
អបនេត្វា តេរសា យថា ហិ តេ សហជាតេ បដិក្ខិត្តេ បុរេជាតានញ្ញោវ
និស្សយអត្តិអវិគតានំ វសេនវិស្សន្ននំ នលកន្តិ, តថា បុរេជាតេបិ បដិក្ខិត្តេ
សហជាតានញ្ញោវ និស្សយអត្តិអវិគតានំ វសេនវិស្សន្ននំ នលកន្តិ, តស្មា តេ
អបនេត្វា តេរសាតិ វេទិតញ្ញា។

នបច្ឆាជាតេ បន្ទវសាតិ ឯត្ថ “បច្ឆាជាតបច្ចយេន បច្ចយោ” តិ វា
“សហជាតំ បច្ឆាជាតំ អាហារំ ឥន្ទ្រិយ” ត្ថិ វា អាគតដ្ឋានេសុ ឋបេត្វា បច្ឆាជាតំ
អវសេសវសេនបិ តេ បញ្ញាលត្តន្តិ, តស្មា បន្ទវសេវ វុត្តា។ នកម្មេតិអាទីសុ
យស្មា កម្មវិចាកាហារិន្ទ្រិយឈានមគ្គាបិ កុសលាទិភេទានំ ចតុន្នំ ខន្ធនំ
ឯកេនេសោវ តស្មា ឋបេត្វា តេ ធម្មេ អវសេសធម្មវសេន សហជាតធម្មា
បច្ចយា ហោន្តិ តិ ឯកម្មិ បញ្ញាវិស្សន្ននំ ន បរិហានំ។ នសម្មយុត្តេ ឯកាធសាតិ
យស្មា តេសុ ចតុសុ វាវេសុ សម្មយុត្តធម្មា សហជាតាទិបច្ចយេន បច្ចយា
ហោន្តិ, តស្មា សម្មយុត្តបច្ចយបដិក្ខេបេន តេយេវ វាវា បរិហាយន្តិ តិ
វេទិតញ្ញា។ នវិប្បយុត្តេ នវាតិ ទុម្ហលកឯកាវសាធា ចត្តារោ
ឯកម្ហលកទុកាវសាធា ទេ ចាតិ ឥមេ ធន វាវា ឯកេន្តេនវិប្បយុត្តបច្ចយធម្មេហិ
យុត្តា។ តេហិ សហជាតាទិវសេន បច្ចយា ហោន្តិ, តស្មា វិប្បយុត្តេ បដិក្ខិត្តេ
សព្វេបិ តេ បរិហាយន្តិ តិ នវេវ លត្តន្តិ។ តេន វុត្តំ “នវិប្បយុត្តេ នវា” តិ។
នោអត្តិនោអវិគតេសុបិ តេយេវ វេទិតញ្ញា។ ឯកេន្តេន ហិ តេ វាវា
អត្តិអវិគតបច្ចយធម្មយុត្តា, តស្មា តេ តេសំ បដិក្ខេបេ បរិហាយន្តិ។ យេបិ
លត្តន្តិ, តេសុ អារម្មណាវសេន អនន្តរាទិវសេន វាវិស្សន្ននាទិ កាតញ្ញានិ។

សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតអាហារីន្ទ្រិយភេទតោ បញ្ចន្តំ អត្ថិអវិគតានំ
វិប្បយុត្តធម្មានំ វា វសេន ន កាតញ្ញានីតិ។

៥៣៣. ឯវំ បច្ឆនីយេ លទ្ធិវារេ គណានតោ ទស្សេត្វា ឥធានិ
ទុម្ពលកាធិវសេន បច្ឆយគណានំ ទស្សេត្តំ នហេតុបច្ឆយា នាវម្ពណោ
បន្ទវសាតិអាធិ អាវទ្ធិ។ តត្ថ នហេតុម្ពលកទុកេសុ អតិវេកគណានោ
ឧនតវគណានេន សទ្ធិយោជិតោ ឧនតវគណានោវ ហោតិ។

តិម្ពលកេ នឧបនិស្សយេ តេវសាតិ កុសលោ អកុសលស្ស, អកុសលោ
កុសលស្សាតិ ទ្វេ វារា បរិហាយន្តិ។ កស្មា? នាវម្ពណោន សទ្ធិ នឧបនិស្សយស្ស
យជិតត្តា។ អាវម្ពណាវសេន ហិ ឧបនិស្សយវសេន ច ឥមេសំ បវត្តិ។ តញ្ច
ឧភយំ បដិក្ខត្តំ។ អាវម្ពណាធិបតិ ច អាវម្ពណ្ឌបនិស្សយគ្គហណោន គហិតោ
ហោតិយេវ។

ធម្ពលកេបិ នឧបនិស្សយេ តេវសាតិ តេយេវ តេវស។ សត្តម្ពលកេ បន
នឧបនិស្សយេ សត្តាតិ នសហជាតេន សទ្ធិ យជិតត្តា តត្ថ បរិហីនេហិ ចត្វហិ
សទ្ធិ “កុសលោ កុសលស្ស, កុសលោ អកុសលស្ស, អកុសលោ
អកុសលស្ស, អកុសលោ កុសលស្ស” តិ ឥមេ
អនន្តវបនិស្សយបកត្វបនិស្សយវសេន បវត្តមាណា ចត្តារោតិ អដ្ឋ
បរិហាយន្តិ, តស្មា អវសេសានំ វសេន សត្តាតិ វុត្តំ។ នបុរេជាតេ ឯកាទសាតិ
នសហជាតេន សទ្ធិ យជិតត្តា ឯកាទស។ នបច្ឆាជាតេ នវាតិ តេសុ
ឯកាទសសុ សហជាតំ បច្ឆាជាតំ អាហារំ ឥន្ទ្រិយន្តិ លទ្ធិវិស្សជ្ជនេសុ
ទុម្ពលកេ អព្យាកតន្តេ ទ្វេ វារេ អបនេត្វា។ តេ ហិ សហជាតេ បដិក្ខត្តេបិ
បច្ឆាជាតវសេន អបរិហីនា។ សហជាតេន បន សទ្ធិ បច្ឆាជាតេ បដិក្ខត្តេ
បរិហាយន្តិតិ សេសានំ វសេន នវាតិ វុត្តំ។ អដ្ឋម្ពលកេ ននិស្សយេ ឯកាទសាតិ

សព្វំ ហេដ្ឋា វុត្តសធិសមេវ។ នវមូលកេ នឧបនិស្សយេ បញ្ចាតិ កុសលាធម្មោ
អព្យាកតន្តា តយោ ធុមូលកា អព្យាកតន្តា ទ្វេ ចាតិ បញ្ច។ តេសុ
នាណក្ខណិកកម្មកតធឿ ការាហាររូបជីវិតិន្ទ្រិយបច្ឆាជាតធម្មវសេន
វិស្សជ្ជនំ វេទិតព្ធំ។

ធនមូលកេ នបុរេជាតេ បញ្ចាតិអាធិសុបិ តេយេវ។ នបច្ឆាជាតេ តីណីតិ
បច្ឆាជាតវសេន លព្ពមាធនេ ធុមូលកេ អព្យាកតន្តា ទ្វេ អបនេត្វា អវសេសា។
នវិប្បយុត្តេបិ តេយេវ តយោ។ នោអត្ថិយា ទ្វេតិ នាណក្ខណិកកម្មវសេន
កុសលញ្ច អកុសលញ្ច កជត្តារូបស្ស។ វិចាកំ បនេត្ត នឧបនិស្សយេន សធឿ
យជិតត្តា នលព្ពតិ។ ឯកាធនមូលកេ ហេដ្ឋា វុត្តសធិសាវ គណានា។
ទ្វាធនមូលកេ នកម្មេ ឯកន្តិ អព្យាកតេន អព្យាកតំ។ តត្ថ ច
អាហារិន្ទ្រិយវសេន វិស្សជ្ជនំ វេទិតព្ធំ។ តេរសមូលកាធិសុបិ សព្ពត្ថ ឯកន្តិ
អាគតដ្ឋានេ ឥនមេវ គហោតព្ធំ។ នាហារេ បន ឥន្ទ្រិយវសេន វិស្សជ្ជនំ វេទិតព្ធំ។
នឥន្ទ្រិយេ អាហារវសេន។ ចុទ្ធសមូលកាធិសុ នកម្មេន សធឿ យជិតត្តា
នោអត្ថិនោអវិគតា នលព្ពន្តិ ធន វុត្តា។ នាហារបច្ឆយា នឈានបច្ឆយាតិ
នឥន្ទ្រិយំ អបនេត្វា វុត្តំ។ តស្មា តត្ថ ឥន្ទ្រិយវសេន ឯកំ វេទិតព្ធំ។
នវិចាកបច្ឆយា នឥន្ទ្រិយបច្ឆយាតិ នាហារំ អបនេត្វា វុត្តំ, តស្មា តត្ថ
អាហារវសេន ឯកំ វេទិតព្ធំ។ ឥមេសុ បន ធូសុ បច្ឆនីយតោ បិតេសុ គណានា
នាម នត្ថិ, តស្មា ឯកតោ ន ធន្សិកាតិ។

នហេតុមូលកំ។

៥៣២. នាវមូលមូលកាធិសុបិ បន្ទរសតេរសឯកាធននវាតិ សព្ពទុកេសុ
ចត្តារោវ មូលគណានបរិច្ឆេទា។ តិកាធិសុ បន ពហុបច្ឆយសមាយោគ
ឥតរាជិបិ សត្ត បញ្ច តីណី ទ្វេ ឯកន្តិ បរិច្ឆេទគណានាធិវិស្សជ្ជនាធិលព្ពន្តិយេវ។

តេសុ យេស៊ូ បច្ចុប្បន្នសមាធម៌ យំ យំ លព្ពតិ, តំ តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន
សាធុកំ សល្លក្ខត្វា ឧទ្ធវិរត្តំ។ សព្វេសុ ចេតេសុ នាវម្ពណាមូលកាធិសុ
នាវម្ពណាធិនិ បទានិ អតិក្កន្តេន ហេតុបទេន សទ្ធិ បឋមំ ពន្ធិត្វាវ ចក្កានិ
កតានិ។ យស្មា បន តានិ នហេតុមូលកេ វុត្តសធិសានេវ ហោន្តិ, តស្មា
វិត្តារេន អនស្សេត្វា សង្ខេបំ កត្វា ធស្សិតានិ។ តត្ថ យថា នហេតុមូលកេ
នាវម្ពណនឧបនិស្សយាវិសុំ វិសុំ បន្ទរស វារេ លកន្តាបិ សមាធម៌ តេរស
លក្ខីសុ, ឯវំ សព្វត្ថ តេរសេវ លកន្តិ។ យថា ច នាវម្ពណនសហជាតេហិ សទ្ធិ
នឧបនិស្សយេ សត្ត វារា ហោន្តិ, ឯវំ នឧបនិស្សយនាវម្ពណាហិ សទ្ធិ
នសហជាតេហិ សត្ត។

៥៣៨. ននិស្សយបច្ចុយា នឧបនិស្សយបច្ចុយា នបច្ឆាជាតេ តីណីតិ
កុសលាធិនិ អព្យាកតន្តានិ។ តេសុ កជត្តារូបញ្ច អាហារសមុជ្ជានញ្ច
បច្ចុយុប្បន្នំ។

៥៤៣-៥៤៤. នាហារនន្ត្រិយមូលកេសុ ចតុក្កេសុ នកម្មេន សទ្ធិ
អយជិតត្តា នហេតុមូលកេវិយ ឯកេន្តេន លព្ពតិ។ នន្ត្រិយមូលកេ
នឧបនិស្សយេ ច នបុរេជាតេ ច ឋបេត្វា នាហារេ តីណីតិ កាតព្វន្តិ
នន្ត្រិយបច្ចុយតោ បដ្ឋាយ ឥមេ ទ្វេ បច្ចុយេ យដេត្វា នន្ត្រិយបច្ចុយា...បេ....
នឧបនិស្សយបច្ចុយា នាហារេ តីណី។ នន្ត្រិយបច្ចុយា...បេ....
នបុរេជាតបច្ចុយា នាហារេ តីណីតិ ឯវំ ឥមេហិ បច្ចុយេហិ សទ្ធិ
នាហារបច្ចុយេ ច គណនា កាតព្វាតិ អត្ថោ។ តត្ថ តីណីតិ កុសលាធិនេវ
អព្យាកតស្ស។ តត្ថ កុសលាកុសលា កជត្តារូបានំ បុរេជាតស្ស ច កាយស្ស
បច្ឆាជាតបច្ចុយេន, អព្យាកតា បន ចិត្តចេតសិកា បច្ឆាជាតបច្ចុយេនេវាតិ
ឥមេសំ វសេន តីណីវិស្សន្ន្ធនានិ កាតព្វានិ។ បរតោ បន នបច្ឆាជាតេន សទ្ធិ

យដិតត្តា នាហរេ ទ្វេតិ វុត្តំ។ តត្ថ កដត្តារូបវសេន កុសលំ អព្យាកតស្ស,
តថា អកុសលន្តិ ឯត្ថកមេវ លព្ពតិ។ អាហារស្ស បន បដិក្ខត្តត្តា
កតឡី កាវហារោ អត្ថិអវិគតវសេនាបិ បច្ចយការំ ន លភតិ។

៥៤៥. នវិប្បយុត្តមូលកស្ស ចតុមូលកេ នឧបនិស្សយេ បញ្ចាតិ កុសលោ
សហជាតកុសលស្ស, កុសលោ កដត្តារូបសម្ព័ន្ធតស្ស អព្យាកតស្ស,
អកុសលោ សហជាតអកុសលស្ស, តថា កដត្តារូបសម្ព័ន្ធតស្ស
អព្យាកតស្ស, អព្យាកតោ សហជាតអព្យាកតស្សាតិ វេ បញ្ច។
នវិប្បយុត្តបច្ចយា... បេ... នឧបនិស្សយេ តីណីតិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ
កុសលានយោ តយោ អព្យាកតស្ស។

៥៤៦. នោអត្ថិបច្ចយា នហេតុយា នវាតិ នហេតុបច្ចយា នោអត្ថិយា វុត្តា
នវេវ។ សព្វេបិ ហិ តេ ឯកមូលកេការសាណា អនន្តរបកតូបនិស្សយវសេន
លព្ពន្តិ។ នាវម្ពណោ នវាតិបិ តេយេវ នាវម្ពណោ វេត្វា នឧបនិស្សយេ ទ្វេ
កាតព្វា។ យាវ និស្សយម្បីតិ នោអត្ថិមូលកេ នយេ “នោអត្ថិបច្ចយា
នហេតុបច្ចយា នាវម្ពណាបច្ចយា”តិ វេ ចក្កពន្ធកមនេន នាវម្ពណាបច្ចយេ
វេត្វា ឥមេហិ វា តីហិ, ឥតោ បរេសុ នាធិបតិអាធិសុ អញ្ញាតវញ្ញាតវេន វា សទ្ធិ
យាវ និស្សយបច្ចយំ ចាបុណាតិ, តាវ គន្ធា នឧបនិស្សយេ ទ្វេវិស្សជ្ជនានិ
កាតព្វានីតិ អត្តោ។

វេ លក្ខណំ វេបេត្វា បុន នាវម្ពណតោ បដ្ឋាយ យាវ និស្សយា សត្ត
បច្ចយេ គហេត្វា នឧបនិស្សយេ ទ្វេតិ អាហា។ តត្ថ នោអត្ថិបច្ចយា
នហេតុបច្ចយា នាវម្ពណាបច្ចយា នឧបនិស្សយេ ទ្វេ, នោអត្ថិបច្ចយា
នហេតុនាវម្ពណនាធិបតិបច្ចយា នឧបនិស្សយេ ទ្វេតិ វេ នាវម្ពណតោ
បុរិមបច្ឆិមេហិ និស្សយបរិយោសានេហិ សត្តបទេហិ សទ្ធិ យោជនា កាតព្វា។

ទ្វេតិ បនេត្ត កុសលោ អព្យាកតស្ស, អកុសលោ អព្យាកតស្សាតិ
នាណក្ខណ៌កកម្មវសេន កជត្តារូបស្ស បច្ចយវសេន វេទិតញ្ញានិ។
នឧបនិស្សយបនេន សន្ធិ នបុរេជាតាទីសុ សព្ពត្ថ ទ្វេ។ កម្មបច្ចយោ បនេត្ត ន
គហិតោ។ តស្មីញ្ញា គហិតេ តេបិ ទ្វេ វារា ជិដ្ឋន្តិ, វិស្សជ្ឈនមេវ នលព្ពតិ។ ឯវំ
យេន យេន សន្ធិ យស្ស យស្ស សំសន្ថនេ។ យំ លព្ពតិ, យញ្ច បរិហាយតិ, តំ
សត្តំ សាធុកំ សល្លក្ខេត្វា សព្ពបច្ចនីយេសុ គណនា ឧទ្ធចិតញ្ញាតិ។

បច្ចនីយគណនវណ្ណានា។

អនុលោមបច្ចនីយវណ្ណានា

៥៥០. អនុលោមបច្ចនីយេ “ហេតុយា សត្ត, អារម្មណេនវា”តិ ឯវំ
អនុលោមេ “នហេតុយា បន្ទវស, នារម្មណេ បន្ទវសា”តិ ឯវំ បច្ចនីយេ ច
លទ្ធកណនេសុ បច្ចយេសុ យោ បច្ចយោ អនុលោមតោ បិតោ, តស្ស
អនុលោមេ លទ្ធកវាវេហិ សន្ធិ យេ បច្ចនីយតោ បិតស្ស បច្ចនីយេ លទ្ធកវាវេសុ
សទិសវារា, តេសំ វសេន គណនា វេទិតញ្ញា។ អនុលោមស្មីញ្ញា ហេតុបច្ចយេ
“ហេតុយា សត្តា”តិ សត្ត វារា លទ្ធា, បច្ចនីយេ នារម្មណេបច្ចយេ “នារម្មណេ
បន្ទវសា”តិ បន្ទវស លទ្ធា។ តេសុ យេ ហេតុយា សត្ត វុត្តា, តេហិ សន្ធិ
នារម្មណេ វុត្តេសុ បន្ទវសសុ “កុសលោ កុសលស្ស, អព្យាកតស្ស,
កុសលាព្យាកតស្ស, អកុសលោ អកុសលស្ស, អព្យាកតស្ស,
អកុសលាព្យាកតស្ស, អព្យាកតោ អព្យាកតស្សា”តិ ឥមេ សត្ត សទិសា។ តេ
សន្ធាយ ហេតុបច្ចយោ នអារម្មណេ សត្តាតិ វុត្តំ។ នអធិបតិយា
សត្តាតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

នសហជាតស្ស បន ហេតុបច្ចយស្ស អភាវា នសហជាតេ ឯកោមិ ន
លព្ពតិ, តស្មា តេន សទ្ធិ យោជនា ន កតា។ នអញ្ញមញ្ញេ កុសលាធយោ តយោ
រូបាព្យាកតស្ស លព្ពន្តិ, តេ សន្ទាយ តីណីតិ វុត្តំ។ តថា នសម្មយុត្តេ។
និប្បយុត្តេ បន កុសលំ កុសលស្ស, អកុសលំ អកុសលស្ស, អព្យាកតំ
អព្យាកតស្សតិ អរូបធម្មវសេន តីណី វេទិតញ្ញានិ។
ននិស្សយនោអត្ថិនោអវិគតា នសហជាតោវិយ នលព្ពន្តិយេវាតិ តេហិមិ
សទ្ធិ យោជនា ន កតា។ ឯវមេត្ត សត្ត តីណីតិ ទ្វេយេវ គណនបរិច្ឆេទា, តេសំ
វសេន ឧនតរគណនេន សទ្ធិ អតិរេកគណនស្សបិ គណនំ បរិហាបេត្វា
បច្ចយយជនេសុ គណនា វេទិតញ្ញា។

៥៥០. តត្ថ ហេតុសហជាតនិស្សយអត្ថិអវិគតន្តិ នាវម្ពណេ សត្តាតិ
កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ,
សហជាតនិស្សយអត្ថិអវិគតបច្ចយេន បច្ចយោ, នាវម្ពណបច្ចយេន បច្ចយោ។
កុសលា ហេតុ សម្មយុត្តកានំ ខន្ធានំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ,
សហជាតនិស្សយអត្ថិអវិគតបច្ចយេន បច្ចយោ, នាវម្ពណបច្ចយេន
បច្ចយោតិ ឥមិនា នយេន សត្ត វាវា ឧទ្ធចរិតញ្ញា។ នាធិបតិយា សត្តាតិអាធិសុបិ
ឯសេវ នយោ។ ធុតិយេ យជនេ អញ្ញមញ្ញស្ស បរិជ្ជត្តា ឋបេត្វា នសម្មយុត្តំ
សេសេសុ តីណីតិ វុត្តំ។ នសម្មយុត្តេ បន អញ្ញមញ្ញវិប្បយុត្តំ បដិសន្ធិនាមរូបំ
សន្ទាយ ឯកន្តិ វុត្តំ។ អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ ចេត្ត អនុលោមយជនេ បរិជ្ជត្តា
បច្ចនីយតោ នលព្ពតិ, តស្មា “នអញ្ញមញ្ញេ”តិ ន វុត្តំ។ យថា ចេត្ត, ឯវំ
សេសយជនេសុបិ បរិជ្ជបច្ចយោ បច្ចនីយតោ នលព្ពន្តិតិ ន វុត្តា។ តតិយយជនេ
សម្មយុត្តស្ស បរិជ្ជត្តា សព្ពត្ត តីណីយេវ។ ចតុត្ថយជនេវិប្បយុត្តស្ស បរិជ្ជត្តា
តីណី កុសលាធិនិ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស។ បញ្ចមេវិចាកស្ស បរិជ្ជត្តា សព្ពត្ត

ឯកំ អព្យាកតេន អព្យាកតំ។ ឥតោ បរេសុបិ វិចាកសម្បយុត្តេសុ ឯសេវ
នយោ។

៥៥២. ហេតុសហជាតនិស្សយន្ត្រិយមគ្គអត្តិអវិគតន្តិ ឆារម្ពណោ
ចត្តារីតិ កុសលោ កុសលស្ស, អព្យាកតស្ស, កុសលាព្យាកតស្ស;
អព្យាកតោ អព្យាកតស្សាតិ ឥមេសំ វសេន វេទិតញ្ញានិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ នអញ្ញមញ្ញោ ទ្វេតិ កុសលោ អព្យាកតស្ស, តថា អព្យាកតោ។
បរតោបិ ទ្វីសុ ឯសេវ នយោ។ ឥមិនា ឧចាយេន សព្វយជនេសុ លព្វមាណវសេន
គណនា វេទិតញ្ញា។ សញ្ញានិបិ ចេតានិ ឥមស្មី អនុលោមបច្ចនីយេ
សហជាតវសេន ចេវ បកិណ្ណាកវសេន ច បន្ទវសាធិកានិ ចត្តារិ យជនសតានិ
វុត្តានិ។ តេសុ តស្មី តស្មី យជនេ យេ អនុលោមតោ បិតា បច្ចយា, តេសំ
ឯកោបិ បច្ចនីយតោ នលព្ពតិ។ ហេតុមូលកេ ចេត្ត បឋមេ យជនេ
អនុលោមតោ បញ្ចន្នំ បច្ចយានំ បិតត្តា បច្ចនីយតោ ឯក្ខន្ធវិសតិ បច្ចយា
អាគតា។ ឯវំ សេសេសុបិ អនុលោមតោ បិតាវសេសា បច្ចនីយតោ អាគតា។
អនុលោមតោ ចេត្ត ពហូសុបិ បិតេសុ បច្ចនីយតោ ឯកេកោវ អាគតោតិ
វេទិតញ្ញា។ យថា ច ហេតុមូលកេ, ឯវំ អារម្មណាធិមូលកេសុបិ សព្វមេតំ
វិជានំ យថានុបតោ វេទិតញ្ញានិ។

អនុលោមបច្ចនីយវណ្ណានា។

បច្ចនីយានុលោមវណ្ណានា

៦៣០. បច្ចនីយានុលោមេបិ “ហេតុយា សត្ត, អារម្មណោ នវា”តិ ឯវំ
អនុលោមេ “នហេតុយា បន្ទវស, ឆារម្ពណោ បន្ទវសា”តិ ឯវំ បច្ចនីយេ ច
លទ្ធកណានេសុ បច្ចយេសុ យោ បច្ចនីយតោ បិតោ, តស្ស បច្ចនីយតោ

លទ្ធការសុយេ អនុលោមតោ វិចិត្ស អនុលោមតោ លទ្ធការេហិ សទិសា វារា,
តេសំ វសេន គណនា វេទិតញ្ច។ បច្ឆនិយស្មិត្តិ នហេតុបច្ឆយេ “នហេតុយា
បន្ទុសា”តិ បន្ទុស វារា លទ្ធការ, អនុលោម អារម្មណបច្ឆយេ “អារម្មណេ នវា”តិ
នវ វារា លទ្ធការ។ តត្ថ យេ នហេតុយា បន្ទុស វុត្តា, តេសុ យេ វារា អារម្មណ
វុត្តេហិ នវហិ សទិសា, តេសំ វសេន គណនា វេទិតញ្ច។ តត្ថ យេ អារម្មណេ នវ
វុត្តា, តេ នហេតុយា វុត្តេសុ បន្ទុសសុ កុសលោ “កុសលាកុសលាព្យាកតានំ,
អកុសលោ អកុសល កុសលាព្យាកតានំ, អព្យាកតោ
អព្យាកតកុសលាកុសលាន”ត្ថិ ឥមេហិ នវហិ សទិសា, តេ សន្ទាយ
នហេតុយា អារម្មណេ នវាតិ វុត្តំ។ អធិបតិយា ធនាតិ អាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។
អារម្មណាទីនញ្ចិ អនុលោមគណនាយ យេ វារា វុត្តា នហេតុបច្ឆយេន សទ្ធិ
សំសន្ននេបិ តេ សព្វេ លព្ពន្ធិតិ វេទិតញ្ច។ “កុសលោ ធម្មា កុសលស្ស ធម្មស្ស
នហេតុបច្ឆយេន បច្ឆយោ អារម្មណបច្ឆយេន បច្ឆយោ, ធានំ ធនា សីលំ
សមាទិយិត្វា ឧបាសថកម្មំ កត្វា តំ បច្ឆវេក្ខតិ, បុព្វេ សុចិណ្ណានិ
បច្ឆវេក្ខតិ”តិ ឥមិនា ឧបាយេន តេសំ ចាឡិ ឧទ្ទិរិតញ្ច។

នហេតុបច្ឆយា អធិបតិយា ធនាតិ ឯត្ថ បេបេត្វា វិមំសាធិបតី
សេសាធិបតីវសេន អនុលោមវិគង្គេ អាគតវារា ឧទ្ទិរិតញ្ច។ ឯវមេត្ថ នវ
ធនសត្តតីណីតេសឯកត្ថិ ធន គណនបរិច្ឆេទា, តេសំ វសេន ឧនតរគណនេន
សទ្ធិ អតិវេកគណនស្សបិ គណនំ បរិហាបេត្វា នហេតុមូលកាធិនំ នយានំ
តិមូលកាធិសុ សព្ពសំសន្ននេសុ គណនា វេទិតញ្ច។ ឥទំ តាវ
សាធារណលក្ខណំ។ ន បនេតំ សព្ពសំសន្ននេសុ គប្បតិ, យេហិ បន បច្ឆយេហិ
សទ្ធិ យេសំ បច្ឆយានំ សំសន្ននេ យេ វារា វិវុត្តន្តិ, តេ អបនេត្វា អវសេសានំ
វសេនបេត្ថ គណនា វេទិតញ្ច។

នបោតុបច្ចយា នអារម្មណបច្ចយា អធិបតិយា សត្តាតិ ឯត្ថ ហិ កុសលោ
អកុសលស្ស; អព្យាកតោ កុសលស្ស, អកុសលស្សាតិ ឥមេ
អារម្មណាធិបតិវសេនលព្ពមានា តយោ វាវាវិវុដ្ឋន្តិ។ កស្មា?
នអារម្មណបច្ចយាតិ វុត្តត្តា។ តស្មា តេ អបនេត្វា
សហជាតាធិបតិនយេនេវេត្ថ “កុសលោ កុសលស្ស, អព្យាកតស្ស,
កុសលាព្យាកតស្ស; អកុសលោ អកុសលស្ស, អព្យាកតស្ស,
អកុសលាព្យាកតស្ស; អព្យាកតោ អព្យាកតស្ស” តិ សត្ត វាវា វេទិតញ្ញា។
តេបិ នបោតុបច្ចយាតិ វចនតោ ឋបេត្វា វិមំសាធិបតី សេសាធិបតីនំ វសេន។
ឯវំ សត្តត្ថ ឧនតរគណនបច្ចយវសេន អវិវុដ្ឋមានគណនវសេន ច គណនា
វេទិតញ្ញា។

យេសុ ច បច្ចយេសុ បច្ចនីយតោ ឋិតេសុ យេ អនុលោមតោ ន តិដ្ឋន្តិ, តេបិ
វេទិតញ្ញា។ សេយ្យថិទំ - អនន្តរេ បច្ចនីយតោ ឋិតេ សមនន្តរាសេវននត្តិវិគតា
អនុលោមតោ ន តិដ្ឋន្តិ, សហជាតេ បច្ចនីយតោ ឋិតេ
ហេតុអញ្ញាមញ្ញាវិចាកលានមគ្គសម្បយុត្តា អនុលោមតោ ន តិដ្ឋន្តិ, និស្សយេ
បច្ចនីយតោ ឋិតេ វត្ថុបុរេជាតោ អនុលោមតោ ន តិដ្ឋន្តិ។ អាហារេ វា ឥន្ទ្រិយេ
វា បច្ចនីយតោ ឋិតេ ហេតុអញ្ញាមញ្ញាវិចាកលានមគ្គសម្បយុត្តា
អនុលោមតោ ន តិដ្ឋន្តិ។ អារម្មណោ បន បច្ចនីយតោ ឋិតេ អធិបតិឧបនិស្សយា
អនុលោមតោ ន តិដ្ឋន្តិ, អារម្មណាធិបតិអារម្មណូបនិស្សយា បន ន លព្ពន្តិ។
ឥមំនា ឧទាយេន សត្តត្ថ យំ លព្ពតិ, យញ្ច ន លព្ពតិ, តំ ជានិត្វា លព្ពមានវសេន
វាវា ឧទ្ទិវិតញ្ញា។

តត្ថ សព្វេសុបិ តិម្ហលកាធិសុ អនន្តរេ សត្តាតិអាទយោ ធម្មលកេ
លទ្ធិវាវាយេវ សត្តម្ហលកាធិសុ បន នសហជាតបច្ចយា និស្សយេ តីណីតិ

បុរេជាតវសេន វត្ថុនិស្សយេ តីណី។ កម្មេ ទ្វេ នាណក្ខណ៍កវសេនេវ។
 អាហារេ ឯកំ កតធីត្ថំ ការាហារវសេន។ ឥន្ទ្រិយេ ឯកំ រូបិទ្រិយវសេន។ កមេន
 គន្ធាវិប្បយុត្តេ តីណីតិ កុសលាធិនំ អព្យាកតន្តានិ បច្ឆាជាតវសេន។
 អត្ថិអវិគតេសុ បញ្ចាតិ តានិ ចេវ តីណី, កុសលាព្យាកតា អព្យាកតស្ស,
 អកុសលាព្យាកតា អព្យាកតស្សាតិ ឥមាធិ ច ទ្វេ
 បច្ឆាជាតាហារិទ្រិយវសេនាតិ។ បច្ឆាជាតបច្ចយស្ស បច្ចនិកភាវតោ បដ្ឋាយ
 បន អត្ថិអវិគតេសុ ឯកន្តិ អព្យាកតោ អព្យាកតស្ស អាហារិទ្រិយវសេន។
 នាហារេ គហិតេ នឥន្ទ្រិយបច្ចយាតិ ន គហេតត្ថំ។ តថា នឥន្ទ្រិយេ គហិតេ
 នាហារបច្ចយាតិ។ កស្មា? ទ្វីសុ ឯកតោ គហិតេសុ គលោតត្ថវាវស្ស
 អភាវតោ។ ឈានមគ្គាធិសុបិ បច្ចនិកតោ បិតេសុ អាហារតោ វា ឥន្ទ្រិយតោ
 វា ឯកំ អនុលោមំ អកត្វាវ អវសានេ ឥន្ទ្រិយេ ឯកំ, អត្ថិយា ឯកំ, អវិគតេ ឯកំ,
 អាហារេ ឯកំ, អត្ថិយា ឯកំ, អវិគតេ ឯកន្តិ វុត្ថំ។ សេសមេត្ត ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

នហេតុមូលកំ។

២៣៦. នាវម្ពណាមូលកាធិសុ នអញ្ញមញ្ញមូលកេ នអញ្ញមញ្ញបច្ចយា
 ហេតុយា តីណីតិ កុសលាធិនិ ចិត្តសមុដ្ឋានំ។ អធិបតិយា អដ្ឋាតិ
 អធិបតិយា វុត្តេសុ ធនសុ “កុសលោ កុសលាព្យាកតស្ស, អកុសលោ
 អកុសលាព្យាកតស្ស”តិ ទ្វេ អបនេត្វា សេសានិ អដ្ឋ។ សហជាតេ បញ្ចាតិ
 ហេតុយា វុត្តេហិ តីហិ សទ្ធិ “កុសលោ ច អព្យាកតោ ច អព្យាកតស្ស,
 អកុសលោ ច អព្យាកតោ ច អព្យាកតស្ស”តិ ឥមេ ទ្វេ។ និស្សយេ សត្តាតិ
 តេហិ បញ្ចហិ សទ្ធិ “អព្យាកតោ កុសលស្ស, អព្យាកតោ អកុសលស្ស”តិ
 ឥមេ ទ្វេ វត្ថុវសេន។ កម្មេ តីណីតិ ហេតុយា វុត្តានេវ។ សេសតិកេសុបិ ឯសេវ
 នយោ។ អធិបតិយា តីណីតិ ហេត្វា វុត្តានេវ។

៦៤៤. នាហារមូលកេ អញ្ញមញ្ញេ តីណីតិ វេបេត្វា អាហារេ
សេសចេតសិកវសេន វេទិតញ្ញានិ។ យថា ច ហេដ្ឋា, តថា ឥធាបិ
នាហារនឥន្ទ្រិយេសុ ឯកេកមេវ គហិតំ, ន ទ្វេ ឯកតោ។

៦៤៨. នសម្បយុត្តបច្ចយា ហេតុយា តីណីតិ ហេដ្ឋា នអញ្ញមញ្ញេ វុត្តានេវ។
អធិបតិយា អដ្ឋាតិ វុត្តានេវ។ នវិប្បយុត្តមូលកេ កម្មេ បញ្ចាតិ
កុសលាទិចេតនា សហជាតកុសលាទីនំ, នាណក្ខណិកា
កុសលាកុសលចេតនា កម្មសមុជ្ជានុបស្សតិ វេ បញ្ច។ អាហារិន្ទ្រិយេសុ
តីណី សហជាតសទិសានិ។ ឈានមគ្គាទីសុ តីណី ហេតុសទិសានិ។

៦៥០. នោអត្ថិមូលកេ យស្មា ហេតុ នោអត្ថិ នាម ន ហោតិ, និយមតោ
អត្ថិយេវ, តស្មា តំ អគ្គហេត្វា នាវម្ពណេ នវាតិ វុត្តំ។ យថា ច ហេតុ, តថា
អញ្ញេបិ អត្ថិបច្ចយលក្ខណយុត្តា ឯត្ថ អនុលោមតោ ន តិដ្ឋន្តិ។ កម្មេ ទ្វេតិ ឥទំ
បន នាណក្ខណិកកម្មវសេន វុត្តំ។ បច្ចនីយតោ សព្វេ លព្ពន្តិ។ យំ បន
អនុលោមតោ លព្ពមានម្យី អគ្គហេត្វា តតោ បុរេតរា បច្ចយា បច្ចនីយតោ
គយ្ហន្តិ, សោ បច្ឆា យោជនំ លភតិ។ តេនេវេត្ថ “នោអត្ថិបច្ចយា
នហេតុបច្ចយា...បេ... នោអវិគតបច្ចយា កម្មេ ទ្វេ”តិ វុត្តំ។ កស្មា បនេស
សកដ្ឋានេយេវ ន គហិតោតិ? យស្មា អវសេសេសុបិ បច្ចនីយតោ វិរេតសុ
ឯកោវ អនុលោមតោ លព្ពតិ។ ឥទញ្ញំ ឥមស្មី បច្ចយានុលោមេ លក្ខណំ - យោ
សព្វេសុ បច្ចនីយតោ វិរេតសុ ឯកោវ អនុលោមតោ លព្ពតិ, សោ បច្ឆា វុច្ចតីតិ។
នោអត្ថិបច្ចយា នោហេតុបច្ចយា...បេ... នោអវិគតបច្ចយា ឧបនិស្សយេ នវាតិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ ឥទំ បន បកតុបនិស្សយេវសេន វុត្តំ។ ឥមិនា ឧទាយេន
សព្ពត្ថ លព្ពមាណំ អលព្ពមាណំ បុរេវុត្ថំ បច្ឆាវុត្តញ្ច វេទិតព្ពន្តិ។

បញ្ចាវាស្ស បច្ចនីយានុលោមវណ្ណនា។

២. វេទនាត្ថិកវណ្ណនា

១. វេទនាត្ថិកេ តិស្សោ វេទនា រូបំ និព្វានន្តិ ឥមេ ធម្មា ន លព្ពន្ធិ, តស្មា ឯកំ
ខន្ធបដិច្ចទ្វេ ខន្ធវាតិអាទិ វុត្តំ។ បដិសន្ធិក្ខណោ សុខាយ វេទនាយាតិ
សហេតុកបដិសន្ធិវសេន វុត្តំ។ ទុក្ខវេទនា បដិសន្ធិយំ ន លព្ពតីតិ ទុតិយវាវេ
បដិសន្ធិគ្គហណំ ន កតំ។ តតិយវាវេ បដិសន្ធិក្ខណោតិ
សហេតុកបដិសន្ធិវសេន វុត្តំ។ សេសមេត្ត ឥតោ បវេសុ ច បច្ចយេសុ
យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ។ សព្ពត្ថ តយោ តយោ វាវា វុត្តា។ តេន វុត្តំ ហេតុយា
តីណិ... បេ... អវិគតេ តីណីតិ។

២. បច្ចយសំសន្ននេ បន សហេតុកាយ វិចាកេទុក្ខវេទនាយ អភាវតោ
ហេតុមូលកនយេ វិចាកេ ទ្វេតិ វុត្តំ។ អធិបតិអាទិហិ សន្ធិ សំសន្ននេសុបិ
វិចាកេ ទ្វេយេវ។ កស្មា? វិចាកេ ទុក្ខវេទនាយ អធិបតិឈានមគ្គានំ
អភាវតោ។ យេហិ ច សន្ធិ សំសន្ននេ វិចាកេ ទ្វេ វាវា លព្ពន្ធិ, វិចាកេន សន្ធិ
សំសន្ននេ តេសុបិ ទ្វេយេវ។

៣០. បច្ចនីយេ នបុរេជាតេ អារុហ្មេ ច បដិសន្ធិយព្វា ទុក្ខវេទនាយ
អភាវតោ ទ្វេ វាវា អាគតា។ នវិប្បយុត្តេបិ អារុហ្មេ ទុក្ខាភាវតោ ទ្វេយេវ។
សព្ពអរូបធម្មបរិក្កាហកា បន សហជាតាធយោ បច្ចយា ឥមស្មី បច្ចនីយវាវេ
បរិហាយន្តិ។ កស្មា? វេទនាសម្បយុត្តស្ស ធម្មស្ស វេទនាសម្បយុត្តំ បដិច្ច
សហជាតាធិហិ វិចា អនុប្បត្តិតោ បច្ឆាជាតបច្ចយព្វា វិចាវ ឧប្បត្តិតោ។

១៧. បច្ចុយសំសន្តនេ បន នបុរេជាតេ ឯកន្តិ អារុហ្ម បដិសន្ធិយព្វា
អហេតុកាទុក្ខមសុខវេទនាសម្បយុត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ នកម្ម ទ្វេតិ
អហេតុកកិរិយសម្បយុត្តចេតនាវសេន វុត្តំ។ សុខាយ ហិ អទុក្ខមសុខាយ ច
វេទនាយ សម្បយុត្ត ធម្ម បដិច្ច តាហិ វេទនាហិ សម្បយុត្តា
អហេតុកកិរិយចេតនា ឧប្បជ្ឈន្តិ។ នហេតុបច្ចយា នវិចារកេបិ ឯសេវ នយោ។
នវិប្បយុត្ត ឯកន្តិ អារុហ្ម អារជ្ជនវសេន វុត្តំ។ ឥមិនា ឧចាយេន
សត្វសំសន្តនេសុ គណនា វេទិតព្វា។

២៥-៣៧. អនុលោមបច្ចនីយេ បច្ចនីយេ លទ្ធិបច្ចយា ឯវ បច្ចនីយតោ
តិជ្ជន្តិ។ បច្ចនីយានុលោមេ សព្វា រូបធម្មបរិក្កាហកា សហជាតាធរោ
អនុលោមតោវ តិជ្ជន្តិ, ន បច្ចនីយតោ។ អហេតុកស្ស បន ចិត្តប្បាទស្ស
អធិបតិ នត្ថិតិ អធិបតិបច្ចយោ អនុលោមតោ ន តិជ្ជន្តិ។ បដិច្ចវារាធិសុ បន
បច្ចាជាតោ អនុលោមតោ ន លព្ពតិយេវាតិ បរិហីនោ។ យេ ចេត្ត
អនុលោមតោ លព្ពន្តិ, តេ បច្ចនីយតោ លព្ពមាធមហិ សន្ធិ បរិវត្តត្វាបិ
យោជិតាយេវ។ តេសុ តីណិ ទ្វេ ឯកន្តិ តយោវ វារបរិច្ឆេទា, តេ សព្ពត្ត
យថានុរូបំ សល្លក្ខេតព្វា។ យោ ចាយំ បដិច្ចវារេ វុត្តោ, សហជាតវារាធិសុបិ
អយមេវ វល្លាធានយោ។

៣៨. បញ្ញាវារេ បន សម្បយុត្តកានំ ខន្ធនន្តិ តេន សន្ធិ សម្បយុត្តកានំ
ខន្ធនំ តេហិយេវ វា ហេតុហិ សុខវេទនាធិហិ វា។

៣៩. វិប្បជិសារិស្សតិ ធានាធិសុ តាវ “កស្មា មយា ឥទំ កតំ, ទុដ្ឋ មេ កតំ,
អកតំ សេយ្យេ សិយា”តិ ឯវំ វិប្បជិសារិស្ស។ ឈានបរិហានិយំ បន “បរិហីនំ
មេ ឈានំ, មហាជានិយោ វតម្ពី”តិ ឯវំ វិប្បជិសារិស្ស។ មោហោ ឧប្បជ្ឈតិ
នោសសម្បយុត្តមោហោ។ តថា មោហំ អវត្តាតិ នោសសម្បយុត្តមោហាមេវ។

២៥. សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តំ កវដ្តំ អនុក្ខមសុខាយ វេទនាយ
សម្មយុត្តស្ស កវដ្តស្សាតិ តទារម្មណសម្ពាតំ បិដ្ឋកវដ្តំ មូលកវដ្តស្ស។
វុដ្ឋានស្សាតិ តទារម្មណស្ស កវដ្តស្ស វា។ ឧភយម្យ ហេតំ
កុសលាកុសលជវនតោ វុដ្ឋិតត្តា វុដ្ឋានន្តិ វុច្ឆតិ។ កិរិយំ វុដ្ឋានស្សាតិ ឯត្ថាបិ
ឯសេវ នយោ។ ជលំ វុដ្ឋានស្សាតិ ជលចិត្តំ កវដ្តស្ស។ កវដ្តន ហិ ជលតោ
វុដ្ឋិតោ នាម ហោតិ។ បរតោ “វុដ្ឋាន”ន្តិ អាគតតដ្ឋានេសុបិ ឯសេវ នយោ។

២៦. ទុក្ខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តា ខន្ធាតិ ទោមនស្សសម្មយុត្តា
អកុសលា ខន្ធា។ អនុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តស្ស វុដ្ឋានស្សាតិ
តទារម្មណសម្ពាតស្ស អាគន្តកកវដ្តស្ស វា ឧបេក្ខាសម្មយុត្តមូលកវដ្តស្ស
វា។ សចេ បន សោមនស្សសហគតំ មូលកវដ្តំ ហោតិ, តទារម្មណស្ស ច
ឧប្បត្តិការណំ ន ហោតិ, ជវនស្ស អារម្មណតោ អញ្ញាស្មិម្បិ អារម្មណ
អនុក្ខមសុខវេទនំ អកុសលវិចាកំ ឧប្បជ្ឈតេវ។ តម្បិ ហិ ជវនតោ វុដ្ឋិតត្តា
វុដ្ឋានន្តិ វុច្ឆតិ។ សហជាតបច្ចយាទិនិទ្ទេសា ឧត្តានត្តាយេវ។ នហេតុ កិញ្ចិ អត្ថិ,
យំ ន សក្កា សិយា ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វេទេតុំ, តស្មា សាដុកំ ឧបលក្ខេតព្ភំ។

៦២. ឥទានិ យស្មី យស្មី បច្ចយេ យេ យេ វាវាលន្ធា, សព្វេ តេ សន្និបិត្វា
គណនាយ ឧស្សេតុំ ហេតុយា តីណីតិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សញ្ញានិ តីណី សុទ្ធានំ
តិណ្ណំ បទានំ វសេន វេទិតញ្ញានិ។ អារម្មណេ នវ ឯកមូលកេការសានានិ។
អធិបតិយា បញ្ច សហជាតាធិបតិវសេន អមិស្សានិ តីណី,
អារម្មណាធិបតិវសេន ច “សុខាយ សម្មយុត្តោ សុខាយ សម្មយុត្តស្ស,
អនុក្ខមសុខាយ សម្មយុត្តោ អនុក្ខមសុខាយ សម្មយុត្តស្ស”តិ ទេ, តានិ ន
គណេតញ្ញានិ។ សុខាយ បន សម្មយុត្តោ អនុក្ខមសុខាយ, អនុក្ខមសុខាយ
សម្មយុត្តោ សុខាយាតិ ឥមាទិ ទេ គណេតញ្ញានិ ឯ វំ បញ្ច។

អនន្តរសមនន្តរេសុ សត្តាតិ សុខា ទិដ្ឋំ, តថា ទុក្ខា, អទុក្ខមសុខា តិណ្ណាម្បីតិ
ឯវំ សត្ត។ ឧបនិស្សយេ នវាតិ សុខសម្មយុត្តោ សុខសម្មយុត្តស្ស តីហិបិ
ឧបនិស្សយេហិ, ទុក្ខសម្មយុត្តស្ស បកត្ថបនិស្សយេនេវ,
ឧបេក្ខាសម្មយុត្តស្ស តីហិបិ, ទុក្ខសម្មយុត្តោ ទុក្ខសម្មយុត្តស្ស
អនន្តរបកត្ថបនិស្សយេហិ, សុខសម្មយុត្តស្ស បកត្ថបនិស្សយេន,
អទុក្ខមសុខសម្មយុត្តស្ស ទិដ្ឋា, អទុក្ខមសុខសម្មយុត្តោ
អទុក្ខមសុខសម្មយុត្តស្ស តិដាបិ, តថា សុខសម្មយុត្តស្ស,
ទុក្ខសម្មយុត្តស្ស អនន្តរបកត្ថបនិស្សយេហិតិ ឯវំ នវ។ បច្ចយភេទតោ
បនេត្ថ បកត្ថបនិស្សយា នវ, អនន្តរបនិស្សយា សត្ត, អារម្មណ្ឌបនិស្សយា
ចត្តារោតិ វីសតិ ឧបនិស្សយា។ បុរេជាតបច្ឆាជាតា បនេត្ថ ជិដ្ឋន្តិ។ ន ហិ
បុរេជាតា បច្ឆាជាតា វា អរូបធម្មា អរូបធម្មានំ បច្ចយា ហោន្តិ។

កម្មេ អដ្ឋាតិ សុខសម្មយុត្តោ សុខសម្មយុត្តស្ស ទិដ្ឋាបិ,
ទុក្ខសម្មយុត្តស្ស នាណក្ខណ៌កតោវ តថា ឥតរស្ស។ ទុក្ខសម្មយុត្តោ
ទុក្ខសម្មយុត្តស្ស ទិដ្ឋាបិ, សុខសម្មយុត្តស្ស នត្ថិ, ឥតរស្ស
នាណក្ខណ៌កតោវ អទុក្ខមសុខសម្មយុត្តោ អទុក្ខមសុខសម្មយុត្តស្ស
ទិដ្ឋាបិ, ឥតរេសំ នាណក្ខណ៌កតោតិ ឯវំ អដ្ឋ។ បច្ចយភេទតោ បនេត្ថ
នាណក្ខណ៌កា អដ្ឋ, សហជាតា តីណីតិ ឯកាទស កម្មបច្ចយា។ យថា ច
បុរេជាតបច្ឆាជាតា, ឯវំវិប្បយុត្តបច្ចយោបេត្ថ ជិដ្ឋតិ។ អរូបធម្មា ហិ
អរូបធម្មានំវិប្បយុត្តបច្ចយោ ន ហោន្តិ។ **នត្ថិវិគតេសុ សត្ត អនន្តរសទិសាវ។**
ឯវមេត្ត តីណិ បញ្ច សត្ត អដ្ឋ នវាតិ បញ្ច គណានបរិច្ឆេទា។ តេសំ វសេន
បច្ចយសំសន្ថេន ឱនតរគណានេន សទ្ធិ សំសន្ថេនេសុ អតិវេកញ្ច អលត្តមានញ្ច
អបនេត្វា គណានា វេទិតញ្ច។

២៣-២៤. ហេតុយា សន្តិ អារម្មណំ ន លព្ពតិ, តថា អនន្តរាទយោ។
អធិបតិយា ទ្វេតិ ទុក្ខបទំ ឋេបេត្វា សេសានិ ទ្វេ។ ទុក្ខសម្បយុត្តោ ហិ ហេតុ
អធិបតិ នាម នត្ថិ, តស្មា សោ ន លព្ពតិ តិ អបដិ តោ។ សេសទ្វយេសុបិ ឯសេវ
នយោ។ ឥតិ ហេតុមូលកេ ទ្វេយេវ គណានបរិច្ឆេទា, តេសំ វសេន ធម្មជនានិ
វុត្តានិ។ តេសុ បឋមំ អវិចាកក្ខតានំ ព្រាណាវិប្បយុត្តនិ អធិបតិ ធម្មានំ វសេន
វុត្តំ, ទុតិយំ តេសញ្ញេវ វិចាកក្ខតានំ, តតិយ ចតុត្តានិ តេសញ្ញេវ
ព្រាណាសម្បយុត្តានំ, បញ្ចមំ អវិចាកក្ខតសាធិបតិ អមោហាវសេន, ធម្មំ
វិចាកក្ខតសាធិបតិ អមោហាវសេន។ បឋមំ វា សព្វហេតុវសេន, ទុតិយំ
សព្វវិចាកហេតុវសេន, តតិយំ សព្វាមោហាហេតុវសេន, ចតុត្ថំ
សព្វវិចាកាមោហាហេតុវសេន។ បញ្ចមំ សព្វសាធិបតិ អមោហាវសេន, ធម្មំ
សព្វសាធិបតិ វិចាកាមោហាវសេន។

២៦. អារម្មណមូលកេ អធិបតិយា ចត្តារិ តិ អារម្មណាធិបតិវសេន សុខំ
សុខស្ស, អទុក្ខមសុខស្ស, អទុក្ខមសុខំ អទុក្ខមសុខស្ស, សុខស្សាតិ ឯវំ
ចត្តារិ។ ឧបនិស្សយេបិ អារម្មណូបនិស្សយវសេន ចត្តារោ វុត្តា។ យជនានិ
បនេត្ត ឯកមេវ។ អធិបតិមូលកាធិសុបិ ហេត្វា វុត្តនយេនេវ យំ លព្ពតិ យព្វ
ន លព្ពតិ, តំ សព្វំ សាធុកំ សល្លក្ខេត្វា សំសន្តនយជនគណនា វេទិតញ្ញា។

៨៣-៨៧. បច្ចនីយម្ហិ កុសលត្ថិកេ វុត្តនយេនេវ អនុលោមតោ បច្ចយេ
ឧទ្ទិវត្វា តត្ថ លទ្ធានំ វារានំ វសេន បច្ចនីយតោ គណានវសេន នហេតុយា នវាតិ
សព្វបច្ចយេសុ នវ វារា ទស្សិតា។ តេ ឯកមូលកេការសាធានំ នវន្តំ
វិស្សជ្ជនានំ វសេន “សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោ ធម្មា សុខាយ វេទនាយ
សម្បយុត្តស្ស ធម្មស្ស នហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ, សុខាយ វេទនាយ
សម្បយុត្តន ចិត្តន ធានំ ទត្វា” តិ អាទិនា នយេន ចាឡិ ឧទ្ទិវត្វា ទស្សតញ្ញា។

បច្ចុប្បន្នសំសន្តាន បនេត្ត នហេតុបច្ចុប្បាយ... បេ... នឧបនិស្សយេ អដ្ឋាតិ
នាណក្ខណ្ឌិកកម្មបច្ចុប្បាយវសេន វេទិតញ្ញា។ ឧត្តលកម្មញ្ញាវិចាកស្ស ន
ឧបនិស្សយោ ហោតិ។ កេវលំ បន នាណក្ខណ្ឌិកកម្មបច្ចុប្បាយនេវ បច្ចុប្បាយ
ហោតិ។ សេសមេត្ត អនុលោមបច្ចនិយបច្ចនិយានុលោមេសុ ច តេសំ តេសំ
បច្ចុប្បាយំ យោគេ លទ្ធិវាវសេន សក្កា ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ គណេតុំ, តស្មា ន
វិត្តាវិតន្តិ។

វេទនាត្តិកវណ្ណានា។

៣. វិចាកត្តិកវណ្ណានា

១២៣. វិចាកត្តិកេវិចាកំ ធម្មំ បដិច្ចវិចាកោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ
ហេតុបច្ចុប្បាយតិ យេ ហេតុបច្ចុប្បាយេ តេវស វាវា វុត្តា, តេ សន្និបិត្វា គណនាយ
នស្សេតុំ ហេតុយា តេវសាតិ វុត្តំ។ អារម្មណេ បញ្ចាតិអាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។
ឯវមេត្ត តេវស បញ្ចា នវ សត្ត តីណី ទ្វេតិ ធន គណនបរិច្ឆេទា, តេសំ វសេន
បច្ចុប្បន្នសំសន្តាន ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ គណនា វេទិតញ្ញា។

២៤៥២. បច្ចនិយេបិ វិចាកំ ធម្មំ បដិច្ចវិចាកោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ
នហេតុបច្ចុប្បាយតិ យេ នហេតុបច្ចុប្បាយេ នស វាវា វុត្តា, តេ សន្និបិត្វា គណនាយ
នស្សេតុំ នហេតុយា នសាតិ វុត្តំ។ ន អារម្មណេ បញ្ចាតិអាទិសុបិ ឯសេវ
នយោ។ ឯវមេត្ត នស បញ្ចា តេវស ទ្វាទស ទ្វេ ឯកំ នវ តីណីតិ អដ្ឋ
គណនបរិច្ឆេទា, តេសំ វសេន បច្ចុប្បន្នសំសន្តាន ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ វិត្តាវតោ
គណនា វេទិតញ្ញា។ ចាឡិ បន សន្និត្តា, ឯតេសញ្ញេវ បន
លទ្ធិគណនបរិច្ឆេទានំ វាវានំ វសេន សំសន្និត្តា អនុលោមបច្ចនិយំ
បច្ចនិយានុលោមញ្ញា វេទិតញ្ញំ។

សហជាតិវារេ ឥមិនាវ ឯកគតិកោ។
បច្ចយនិស្សយសំសង្គសម្មយុត្តវារេ យថាចាឡិមេវ និយ្យន្តិ។

៩២. បញ្ញាវារេ កុសលាកុសលេ និរុទ្ធពតិ ឯតស្មីវិបស្សនាវសេន បវត្ត
កុសលេ សារដ្ឋនាធិវសេន បវត្ត អកុសលេ ច និរុទ្ធវិចារិកោ តនាម្មណតា
ឧប្បជ្ជតិ កាមាវចរិចារិកោ តនាម្មណតាយ ឧប្បជ្ជតិ។ យេ បន
“វិបស្សនាជវនានំវិចិត្តិច្ឆន្ទាធិបា បរិយោសានេ តនាម្មណំ នត្ថិ” តិ វទន្តិ, តេ
ឥមាយ តន្តិយា បដិសេធតញ្ញា។ អាកាសានញ្ញាយតនកុសលំ
វិញ្ញាណញ្ញាយតនស្ស កិរិយស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោតិ អវហន្តំ បត្វា
អសមាបន្នបុញ្ញា សមាបត្តិយោ បដិលោមតោ សមាបន្នស្ស វសេនេតំ វុត្តំ។
ឥមិនា ឧចាយេន សញ្ញិស្សន្ននេសុ សាធុកំ ចាឡិ ឧបបរិក្ខត្វា អត្ថោ
វេទិតញ្ញា។

១២០. ហេតុយា សត្ត, អារម្មណេ នវ, អធិបតិយា ទសាតិអាទីសុបិ
សហជាតាធិបតិវសេន អារម្មណាធិបតិវសេន សហជាតនិស្សយវសេន
បុរេជាតនិស្សយវសេន អនន្តបនិស្សយវសេន អារម្មណបនិស្សយវសេន
បកតូបនិស្សយវសេន សហជាតវិប្បយុត្តវសេន
បុរេជាតបច្ឆាជាតវិប្បយុត្តវសេនាតិ យត្ថ យត្ថ យថា យថា យត្ថកានិ
វិស្សន្ននាធិលព្ពន្ធិ, តត្ថ តត្ថ តថា តថា តានិ សញ្ញានិ សល្លក្ខេតញ្ញានិ។ តថា
បច្ចនីយាទីសុ អនុលោមវសេន វារុទ្ធវណំ, អនុលោមតោ លទ្ធិវារានំ
បច្ចនីយតោ គណនា, បច្ចយសំសន្ននំ, អនុលោមបច្ចនីយេ បច្ចនីយានុលោមេ
ច សុទ្ធិកេសុ ចេវ សំសន្ននវសេន ច បវត្តសុ ហេតុមូលកាទីសុ
លព្ពមានវារគណនា, អលព្ពមានានំ អលព្ពមានតាតិ សញ្ញំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ
វេទិតញ្ញំ។

យថា ចេត្ត, ឯវំ ឥតោ បរេសុបិ តិកេតុកេសុ។ បដ្ឋានបករណញ្ញិ
ចាឡិកោវ អនន្តំ អបរិមាណំ។ តស្ស បធនដិចាជិយា អត្ថំ វណ្ណាយិស្សមីតិ
បដិបន្នស្ស អតិទីយាយុកស្សបិ អាយុ នប្បហោតិ។ ន ចស្ស ឯកទេសំ
វណ្ណាត្វា សេសម្ហិ នយតោ ទស្សិយមាទេ ន សក្កា អត្តោ ជានិតុំ, តស្មា ឥតោ
បរំ ឯត្តកម្មិ អវត្វា សេសេសុ តិកេតុកេសុ ហេដ្ឋា អវុត្តប្បការត្វា យំ យំ
អវស្សំ វត្តព្គំ, តំ តទេវ វត្តាម។ យំ បទ អវត្វា ភមិស្សម, តំ ចាឡិនយេនេវ
វេទិតព្ពន្ធុ។

វិចាកត្តិកវណ្ណានា។

៤. ឧបាទិន្នត្តិកវណ្ណានា

៥០. ឧបាទិន្នចាទានិយត្តិកស្ស បញ្ញាវារេ វត្ថុ ឧបាទានិយានំ ខន្ធនំ
បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោតិ បវត្តិ សន្ធាយ វុត្តំ។ បដិសន្ធិយំ បទ តំ បុរេជាតំ
ន ហោតិ។

៧២. ឧបាទិន្នចាទានិយោ កតឡីកាហោ អាហារោ ឧបាទិន្នចាទានិយស្ស
កាយស្ស អាហារបច្ចយេន បច្ចយោតិ ឯត្ថ ឧបាទិន្នចាទានិយោ
កតឡីកាហោ ឆាម កម្មសមុដ្ឋានានំ រូចានំ អព្ពន្ធរគតា ឱជា។
ឧបាទិន្នចាទានិយស្ស កាយស្សាតិ តស្សេវ កម្មសមុដ្ឋានរូបកាយស្ស
អាហារបច្ចយេន បច្ចយោ។ រូបជីវិតិន្ធិយំ វិយ កជត្តារូចានំ
អនុចាលនឧបត្ថម្ភនវសេន បច្ចយោ, ន ជនកវសេន។ យំ បទ មណ្ឌកាទយោ
គិលីត្វា ឋិតានំ អហិអាទិនំ កាយស្ស ជីវមានកមណ្ឌកាទិសវីរេ ឱជា
អាហារបច្ចយេន បច្ចយោតិ វេទន្តិ, តំ ន គហោតព្ពំ។ ន ហិ ជីវមានកសវីរេ ឱជា
អញ្ញាស្ស សវីរស្ស អាហារបច្ចយតំ សាដេតិ។ អនុបាទិន្នចាទានិយស្ស

កាយស្សាតិ ឯត្ថ បន ជនកវសេនាបិ លព្ពតិ។ ឧបាទិដ្ឋថាទានិយស្ស ច
អនុបាទិដ្ឋថាទានិយស្ស ចាតិ ឯត្ថ ឯកស្ស ឧបត្ថម្ភកវសេន, ឯកស្ស
ជនកវសេន, ឧទិដ្ឋម្បិ វា ឧបត្ថម្ភកវសេនេវ វុត្តោ។ ទ្វេ បន អាហារា ឯកតោ
បច្ចយា ហោន្តា ឧបត្ថម្ភការ ហោន្តិ, ន ជនកា។ សេសមេត្ត ចាឡិមេវ សាធុកំ
ឡិលោកេត្វា វេទិតព្ពំ។

ឧបាទិដ្ឋតិកវណ្ណានា។

៥-២២. សង្ខិលិដ្ឋតិកាទិវណ្ណានា

សង្ខិលិដ្ឋសង្ខិលេសិកត្តិកេ សព្ពំ កុសលត្តិកេ វុត្តនយានុសារេនេវ
វេទិតព្ពំ។

៧៩. វិតក្កត្តិកេ យថាកម្មបកញ្ញាណស្ស បរិកម្មន្តិ ទិព្ពចក្ខុបរិកម្មមេវ
តស្ស ឧប្បាទនត្ថាយ បរិកម្មំ។ ឧប្បន្នស្ស បន វឌ្ឍញ្ញនកាលេ បរិកម្មំ
សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ សេសមេត្ត យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ។

៨២. តិ តទារម្មណភវន្តមូលភវន្តានំ វសេន វុត្តំ។ សេសមេត្ត សព្ពំ
ចាឡិវសេនេវ វេទិតព្ពំ។

ទស្សនត្តិកេ ទស្សនេន បហាតញ្ចោ រាគោ ឧប្បជ្ជតិភិអាទិសុ ទស្សនេន
បហាតញ្ចោ បុទុដ្ឋនស្ស ឧប្បជ្ជតិ។ ភាវនាយ បហាតញ្ចោ សោតាបន្នស្សបីតិ
ឯវំ ឧបរិមស្ស ឧបរិមស្ស ហេដ្ឋិមា ហេដ្ឋិមា នុប្បជ្ជតិ វេទិតព្ពំ។ ទស្សនេន
បហាតញ្ចោ ធម្មោ ភាវនាយ បហាតព្ពស្ស ធម្មស្ស ឯកេនបិ បច្ចយេន បច្ចយោ
ន ហោតិ។ សេសមេត្ត ចាឡិ អនុកន្ធា កុសលត្តិកេ វុត្តលក្ខណវសេនេវ
វេទិតព្ពំ។

ធន្សនេនបហាតព្ពហេតុកត្តិកេ ធន្សនេនបហាតព្ពហេតុកាធិនំ
វិភាគោ អដ្ឋកថាកណ្ណោ វុត្តនយេនេវ វេទិតញោ។ វិចីកិច្ចទ្ធន្តសហគតោ
មោហោ អហេតុកត្តា តតិយបទេ បរិដ្ឋោ។ ឯវមេត្ត យេសំ ធន្សនការីនាហិ
បហាតព្ពហេតុ អត្ថិ, តេ បហាតព្ពហេតុកា។ យេសំ សោ នត្ថិ តេ
នេវធន្សនេន នការីនាយបហាតព្ពហេតុកាតិ ឥមំ បហាតព្ពហេតុករីភាគំ
ញាត្វា សេសំ ធន្សនេនបហាតព្ពកត្តិកេ ចេវ កុសលត្ថិកេ ច
ធន្សិតលក្ខណានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។

អាចយតាមិត្តិកេ ច បដិច្ចវាវសំសដ្ឋវាវេសុ អនុលោមំ
កុសលត្ថិកសធិសមេវ។ សេសំ វិស្សជ្ជនតោ គណនតោ ច យថាចាឡិមេវ
និយ្យាតិ។

សេក្ខត្ថិកេ អសេក្ខោ ធម្មោ សេក្ខស្ស ធម្មស្ស ន កេនចិ បច្ចយេន
បច្ចយោ។ សេក្ខោ អសេក្ខស្ស អនន្តរបកត្វបនិស្សយោ បន ហោតិ។
សេសមេត្ត យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ, តថា បរិត្តត្ថិកេ។

បរិត្តារម្មណត្ថិកេ អប្បមាណារម្មណាចេតនាតិ សេក្ខានំ
គោត្រភុចេតនា, បច្ចវេក្ខណាចេតនាតិបិ វុត្តំ វុត្តិ។ វិចាគានំ
បរិត្តារម្មណានន្តិ បដិសន្ធិយំ កម្មំ អារម្មណំ កត្វា, បរិត្ត
ចក្ខុវិញ្ញាណាធិវសេន្ធជាធិអារម្មណំ, តទារម្មណាវសេន ជវនេន
គហិតបរិត្តារម្មណញោ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បន្នានំ។ យេ បន “គោត្រភុចិត្តេន
នត្ថិ បដិសន្ធិ” តិ វទន្តិ, តេ ឥមិនា សុត្តេន បដិសេធតញ្ចា។ សេសមេត្ត
ចាឡិនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ហីនត្ថិកោ សន្តិលីដ្ឋត្ថិកសធិសោ។

មិច្ឆត្តត្តិកេ មិច្ឆត្តនិយតោ សម្មត្តនិយតស្ស, សម្មត្តនិយតោ វា
មិច្ឆត្តនិយតស្ស កេនចិ បច្ចយេន បច្ចយោ ន ហោតិ។ មិច្ឆត្តនិយតោ វា
សម្មត្តនិយតោ វា សហជាតាធិបតីវហិតោ នាម នត្ថិ។ សម្មត្តនិយតោ
ឯកន្តតោ អារម្មណាបុរេជាតំ នត្ថិ, មិច្ឆត្តនិយតោ សិយា អារម្មណាបុរេជាតំ។
អនិយតំ ចិត្តំ អារត្តនិយតោ មិច្ឆាធិដ្ឋិ ឧប្បន្នេយ្យ។ សេសានិយតំ អារត្តនិយតំ
នុប្បន្នតិ, មិច្ឆត្តនិយតំ គរុំ កត្វា ន កោចិ ធម្មា ឧប្បន្នតិ។ កុសលោ មិច្ឆត្តស្ស
ឧបនិស្សយបច្ចយោ ន ហោតិ។ សេសមេត្ត ចាឡិយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

មគ្គារម្មណត្តិកេ បដិច្ចវាស្ស អនុលោមេ វិចាកបច្ចយោ នត្ថិ។
កម្មបច្ចយេបិ ឥមស្មី តិកេ នាណក្ខណ្ឌកំ ន លព្ពតិ, តថា
ឧប្បន្នតិកអតីតត្តិកេសុ។ បច្ចន្ថយេ អហេតុកំ មគ្គារម្មណត្ថិ អហេតុកំ
មគ្គារម្មណំ, អារជ្ជនំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ សេសមេត្ត ចាឡិអនុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។

ឧប្បន្នតិកេ ច អតីតត្តិកេ ច បដិច្ចវារាជយោ នត្ថិ, បញ្ញាវាមត្តមេវ
លព្ពតិ។ កស្មា? បដិច្ចវារាជយោ ហិ សហជាតបុរេជាតានញ្ញេវ ហោន្តិ។ ឥមេ ច
តិកា អតីតានាគតមិស្សកា។ ឧប្បន្នតិកេ ចេត្ត អនន្តរភាគិយាបិ បច្ចយោ ន
លព្ពន្តិ។ កស្មា? ឧប្បន្នតិកេ អតីតស្ស អភាវតោ។ ឧប្បន្នោ ច អនុប្បន្នោ ចាតិ
ឥមេ ចេត្ត ទ្វេ ធម្មា ឧប្បន្នស្ស ច អនុប្បន្នស្ស ចាតិ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ ន កេនចិ
បច្ចយេន បច្ចយោ។ អនុប្បន្នោ ច ឧប្បន្នោ ចាតិ ឥមេ បន ទ្វេ ឧប្បន្នស្ស
អារម្មណ្ឌបនិស្សយវសេន ទ្វិហិ បច្ចយេហិ បច្ចយោ។ សេសមេត្ត ចាឡិយំ
អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

អតីតត្តិកេ បច្ចុប្បន្នំ អតីតានាគតស្ស, អតីតានាគតញ្ច
អតីតានាគតស្ស ន កេនចិ បច្ចយេន បច្ចយោ។ និព្ពានំ បន ទ្វិសុបិ ឥមេសុ

តិកេសុ នេវ បច្ចយតោ ន បច្ចយុប្បន្នតោ លព្ពតិ។ សេសមិធាបិ ចាឡិយំ
អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

អដ្ឋត្ថតិកេ អដ្ឋត្ថពហិទ្ធាបទំ ន គហិតំ។ អដ្ឋត្ថពហិទ្ធាសម្ពាតា ហិ
ឧភោ វាសយោ នេវ ឯកតោ បច្ចយា ហោន្តិ, ន បច្ចយុប្បន្នា; តស្មា ហត្ថតលេ
ឋបិតស្ស សាសបស្ស វណ្ណាបិ ហត្ថតលវណ្ណាន សទ្ធិ ឯកតោ អារម្មណំ ន
ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ យថា ច អដ្ឋត្ថពហិទ្ធាបទំ, ឯវមេត្ថ
អដ្ឋត្តារម្មណត្ថិកេបិ អដ្ឋត្ថពហិទ្ធារម្មណាបទំ ន លព្ពតិ។ សេសំ
យថាចាឡិមេវ និយ្យាតិ។

សនិទស្សនត្ថិកេបិ ចាឡិវសេនេវ អត្ថោ គហោតព្ពំ។ គណនាបេត្ត
ចាឡិយំ អាគតវារេ សទ្ធិបិទ្វា ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ សំសន្ននេសុ សំសន្និទ្វា
វេទិតព្ពំ។

ធម្មានុលោមេ តិកបដ្ឋានវណ្ណាធា។

២. ទុកបដ្ឋានវណ្ណាធា

ទុកបដ្ឋានេបិ សព្ពទុកេសុ បញ្ញាវិស្សន្ននាធិ ចេវ គណនា ច ចាឡិយំ
អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ អបិចេត្ថ សហេតុកហេតុសម្បយុត្តទុកានំ
វិស្សន្ននំ ហេតុទុកវិស្សន្ននសទិសំ; តថា
ហេតូចេវសហេតុកហេតូចេវហេតុសម្បយុត្តទុកានំ, តថា
សប្បច្ចយសម្ពុតទុកានំ។ ឥទំ ទុកំ យថា សប្បច្ចយទុកំ, ឯវំ កាតព្ពន្ធិ ឥទំ
យស្មា សប្បច្ចយោវិយ អប្បច្ចយេន សម្ពុតោបិ, អសម្ពុតេន សទ្ធិ យោជនំ ន
លព្ពតិ, តស្មា វុត្តំ។ សារម្មណាចិត្តសម្បយុត្តសំសជ្ជទុកាបិ

សធិសវិស្សន្ត្រណាយេវ; តថា អាសវឌ្ឍិយយោគកោច្ឆកា។ ឯតេ ហិ តយោ
អញ្ញមញ្ញំ សធិសវិស្សន្ត្រណាយេវ។ អបិច
លោកិយសាសវសំយោជនិយគន្តនិយន្តិវរណិយបរាមជ្ជសន្តិលេសិកទុកា
អាសវិប្បយុត្តសាសវសំយោជនិប្បយុត្តសំយោជនិយគន្តិប្បយុត្តគន្តនិយ
ន្តិវរណិប្បយុត្តន្តិវរណិយបរាមាសវិប្បយុត្តបរាមជ្ជកិលេសវិប្បយុត្តសន្តិ
លេសិកបរិយាបន្នសធុត្តរទុកាត ឥមេបិ ទុកា សមាធា។

កិលេសទុកំ សំយោជនទុកសធិសំ។
សន្តិលិង្គកិលេសសម្បយុត្តន្តិវរណសម្បយុត្តទស្សនេនបហាតព្ពសរណាទុ
កាបិ សមាធា។ តថាកិលេសា ចេវ សន្តិលិង្គន្តិវរណា ចេវ
ន្តិវរណសម្បយុត្តកិលេសា ចេវ កិលេសសម្បយុត្តទុកា។ ឥមិនា នយេន
សព្វេសំ អត្ថតោ សធិសានំ ទុកានំវិស្សន្ត្រនាធិ សធិសានេវ ហោន្តិតិ
វេទិតញ្ញានិ។ សព្ពស្មិម្បិ បន បដ្ឋានេ កេនចិវិញ្ញាយ្យទុកំ ន លព្ពតិ។ អាសវា ចេវ
អាសវសម្បយុត្តា ច, សំយោជនា ចេវ សំយោជនសម្បយុត្តា ច, គន្តា ចេវ
គន្តសម្បយុត្តា ច, ន្តិវរណា ចេវ ន្តិវរណសម្បយុត្តា ច, កិលេសា ចេវ
សន្តិលិង្គា ចាតិ ឯវរុបេសុ ទុកេសុ វិចាកបច្ចយោ ចេវ
នាធាក្ខណិកកម្មបច្ចយោ ច ន លព្ពតិ។
នហេតុសហេតុកនហេតុអហេតុកេសុ ហេតុបច្ចយោ នត្ថិ។ ហេតុ ចេវ
ហេតុសម្បយុត្តា ច, អាសវា ចេវ អាសវសម្បយុត្តា ច, គន្តា ចេវ
គន្តសម្បយុត្តា ចាតិ ឥមេសុ ទុកេសុ នហេតុនយាននមគ្គា ន លព្ពតិ។
សំយោជនា ចេវ សំយោជនសម្បយុត្តា ច, ន្តិវរណា ចេវ ន្តិវរណសម្បយុត្តា ច,
កិលេសា ចេវ កិលេសសម្បយុត្តា ច, កិលេសា ចេវ សន្តិលិង្គា ចាតិ ឥមេសុ
បន វិចិត្តិក្ខុទ្ធចូសហាតតស្ស មោហស្ស វសេន នហេតុបច្ចយោ លព្ពតិ;

នល្ហាននមគ្គបច្ចយា នលព្ពន្ធិតិ ឯវំ សព្ពុទ្ធកេសុ លព្ពមាណលព្ពមាណំ
ឧបបរិក្ខត្វា ចាឡិវសេនេវ វាវគណនាវេទិតញ្ញាតិ។

ទុកបដ្ឋានវណ្ណានា។

៣. ទុកតិកបដ្ឋានវណ្ណានា

ទុកតិកបដ្ឋានេ ហេតុំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុ កុសលោ ធម្មា ឧប្បជ្ជតិ
ហេតុបច្ចយាតិ ឯវំ បញ្ញាមត្តុទ្ធាវសេនេវ សន្នេបតោ ទេសនា កតា។
“កុសលំ អលោកំ បដិច្ច អនោសោ អមោហោ”តិអាទិនា បន នយេនវិត្តារោ
វត្តញ្ញោ សិយា, សោ ហេដ្ឋា ទស្សិតនយេន សក្កា អវុត្តាបិ ជានិតុន្តិ ឯកបទេបិ
ឯកបច្ចយោ វា ន វុត្តោ។ យា បនេសា សន្នេបតោ ទេសនា កតា, សា ឯវំ
កតាតិ វេទិតញ្ញា។ ហេតុទុកេន ហិ សន្និ កុសលបទំ យោដេត្វា បដិច្ចវារេ
អនុលោមស្ស ចេវ បច្ចនីយស្ស ច វសេន សព្ពេ លព្ពមាណកបច្ចយា ទស្សិតា,
អនុលោមបច្ចនីយបច្ចនីយានុលោមនយា ចេវ សហជាតវារាទយោ ច ន
ទស្សិតា, កេវលំ “បដិច្ចវារសទិសំយេវវិត្តារេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ បញ្ញាវារេ បញ្ញាម្បិ
អវិស្សន្នេត្វា កេវលំ បញ្ញាទ្ធាមត្តំ កត្វា អនុលោមបច្ចនីយវសេនេវ
លព្ពមាណបច្ចយា ទស្សិតា។ យថា ច កុសលបទំ, ឯវំ
អកុសលអព្យាកតបទានិបិ ហេតុទុកេន សន្និ យោដេត្វា
ហេតុកុសលទុកតិកំ និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ វុត្តំ។

តតោ បរំ ហេតុំ សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តំ ធម្មន្តិអាទិនា នយេន
ហេតុវេទនាទុកតិកាទិនិ ឯកវិសតិ ទុកតិកានិ ទស្សិតានិ។ យស្មា បន
ហេតុ នាម សនិទស្សនសប្បដិយោ អនិទស្សនសប្បដិយោ វា នត្តិ, តស្មា
ហេតុបទេន សន្និ សនិទស្សនសប្បដិយអនិទស្សនសប្បដិយបទានិ ន

យោជិតានិ។ ឯវំ ហេតុទុកេន សទ្ធិលព្ពមានកវសេន ឆ្វារីសតិ តិកេ យោជេត្វា
បុនតេ សហេតុកទុកាធិហិ សរណទុកបរិយោសានេហិ សព្ពទុកេហិ សទ្ធិ
យោជិតា។ តត្ថ យំ យំ បទំ យេន យេន បទេន សទ្ធិយោជនំ ន កច្ចតិ, តំ តំ
ចាឡិយំយេវ នលព្ពតិ វុត្ថំ។ ឯវមេត្ត ឯកេន ទុកេន សទ្ធិ ពារីសតិ តិកេ
យោជេត្វា បុន អបវេន ពារីសតិ, អបវេន ពារីសតិ បដិចាជិយា ទុកសតេ
លព្ពមានទុកបទេហិ សទ្ធិ ឆ្វារីសតិ តិកា យោជិតា ឆ្វារីសតិ តិកេ គហេត្វា
ទុកសតេ បក្ខិបិទ្វា ទុកតិកបដ្ឋានំ នាម ទេសិតំ។ តត្ថ យេសុ យេសុ ហ៊ានេសុ
នយំ ទស្សេត្វា ចាឡិយា សង្ខេបោ កតោ, តេសុ តេសុ ហ៊ានេសុ
ទស្សិតនយានុវេន តស្សវិត្តារោ វេទិតញ្ចតិ។

ទុកតិកបដ្ឋានវណ្ណានា។

៤. តិកទុកបដ្ឋានវណ្ណានា

តិកទុកបដ្ឋានេបិ កុសលំ ហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ហេតុ ធម្មោ
ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយាតិ បញ្ញាមត្តឆ្វារីសេនេវ ទេសនា កតា។ តត្ថ យថា
ហេដ្ឋា ហេតុទុកេន សទ្ធិ កុសលបទំ យោជេត្វា សព្ពបច្ចយវសេន សព្ពវាវេសុ
សង្ខេបតោ ទេសនា កតា, ឯវមិធ កុសលត្តិកេន សទ្ធិ ហេតុបទំ យោជេត្វា
សព្ពបច្ចយវសេន សព្ពវាវេសុ សង្ខេបតោ ទេសនា កតា។ យថា ច ហេតុបទំ,
ឯវំ នហេតុបទម្បិ កុសលត្តិកេន សទ្ធិ យោជេត្វា កុសលត្តិកហេតុទុកំ
និដ្ឋាបិតំ។ តតោ បរំ សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តំ ហេតុំ ធម្មនិរាទិនា នយេន
វេទនាត្តិកហេតុទុកាធិនិ ឯកវីសតិ តិកទុកានិ ទស្សិតានិ។

ឯវំ ពារីសតិយា តិកេហិ សទ្ធិ ហេតុទុកំ យោជេត្វា បុន តេហិយេវ សទ្ធិ
សហេតុកទុកាធិយោ សរណទុកបរិយោសានាលព្ពមានវសេន សព្ពទុកា

យោជិតា។ ឥធាបិ យំ យំ បទំ យោជនំ ន កច្ចតិ, តំ តំ ចាឡិយំយេវ បដិក្ខត្តំ។
ឯវំ ទុកសតំ គហេត្វា ធូវីសតិយា តិកេសុ បក្ខិបិត្វា តិកទុកបដ្ឋានំ នាម
នេសិតំ។ តត្រាបិ យេន យេន នយេន ចាឡិ សទ្ធិត្តា, សោ សោ នយោវិត្តារតោ
វេទិតព្ពា។

តិកទុកបដ្ឋានវណ្ណានា។

៥. តិកតិកបដ្ឋានវណ្ណានា

តិកតិកបដ្ឋានេបិ កុសលំ សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តំ ធម្មំ បដិច្ច
កុសលោ សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ ហេតុបច្ចយាតិ
បញ្ចុទ្ធាវសេនេវ សន្នេបតោ នេសនា កតា។ ឯត្ថ ច កុសលត្ថិកំ
វេទនាត្ថិកាធិហិ, វេទនាត្ថិកាធម្មោ ច កុសលត្ថិកេនាតិ ឯវំ តិកេសុយេវ
តិកា បក្ខិត្តា។ យេន យេន ច បទេន សទ្ធិ យំ យំ បទំ យោជនំ ន កច្ចតិ, តំ តំ
ហាបេត្វា លព្ពមានវសេនេវ សព្ពបច្ចយេសុ វាវា ច កណ្តននយា ច ទស្សិតា,
តស្មា តេ សាធុកំ ចាឡិ ឧបបរិក្ខិត្វា វេទិតព្ពា។ យថា ច កុសលត្ថិកំ
វេទនាត្ថិកាធិហិ, វេទនាត្ថិកាធម្មោ ច តេន សទ្ធិ យោជេត្វា វេទិតព្ពា; តថា
ឯកេកំ តិកំ សេសេហិ។ សេសា ច តេហិ សទ្ធិ យោជេត្វា វេទិតព្ពាតិ។

តិកតិកបដ្ឋានវណ្ណានា។

៦. ទុកទុកបដ្ឋានវណ្ណានា

ទុកទុកបដ្ឋានេបិ ហេតុសហេតុកំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុសហេតុកោ ធម្មោ
ឧប្បជ្ឈតិ ហេតុបច្ចយាតិ បញ្ចុទ្ធាវសេនេវ សន្នេបតោ នេសនា កតា។ តត្ថ

ហេតុអ្វីក៏ សហគមន៍កុមារកាន់កាប់, សហគមន៍កុមារកាន់កាប់ ច តែន សង្គ្រោះយោធិតាង។
 ឯកេក បន ទុក សេសេហ៍, សេសា ច តេហ៍ សង្គ្រោះ បដិចាជិយា យោជន៍តាង។
 ឥឡូវ ទុកទុកបដ្ឋាន ឆាម ‘ទុកសុយេ’ ទុក បក្ខិបិទ្វា’ ទេសិតំ។ តេនេត្ត
 សត្វទុកហ៍ សង្គ្រោះ សត្វទុកកាន់ យោជន៍ វេទិតាង។ ចាឡិ បន សង្គ្រោះ។ យេន
 យេន ច បនេន សង្គ្រោះ យំ យំ បទំ យោជន៍ ន គប្បតិ, តំ តំ ហាបេត្វា’ ទេសនា
 កតាតិ។

ទុកទុកបដ្ឋានវណ្ណនា។

ឯត្រាវតា -

តិកញ្ច បដ្ឋានវំ ទុកត្រម,
 ទុក តិកញ្ច តិក ទុកញ្ច;
 តិក តិកញ្ច ទុក ទុកញ្ច,
 ឆ អនុលោមម្ហិ នយា សុគម្ពិរាតិ។ -

អដ្ឋកថាយំ វុត្តកថាយ ធិបិតា។ ធម្មានុលោមបដ្ឋានេ ឆ នយា និទ្ទិដ្ឋា ហោត្តិ។
 បច្ចយវសេន បនេត្ត ឯកេកស្មី បដ្ឋានេ អនុលោមាធយោ ចត្តារោ ចត្តារោ
 នយាតិ ឯកេន បរិយាយេន ចតុវិសតិនយបដិមណ្ឌិតំ អនុលោមបដ្ឋានំយេវ
 វេទិតាង។

៧-១២. បច្ចនីយបដ្ឋានវណ្ណនា

១. ឥនាទិ កុសលាទីនំ បទានំ បដិក្ខេបវសេន ធម្មានំ បច្ចនីយតាយ
 លទ្ធនាមំ បច្ចនីយបដ្ឋានំ ទស្សេតុំ នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច នកុសលោ ធម្មោ
 ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយាទិអាទិ អារទ្ធិ។ តត្ថ នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ចាទិ កុសលស្ស

បច្ច័យការ វារេតិ។ អកុសលោ ធម្មា ឧប្បជ្ជតីតិ កុសលស្ស ឧប្បត្តិ វារេតិ,
តស្មា “អកុសលាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធបដិច្ច អកុសលាព្យាកតា តយោ ខន្ធា
ចិត្តសមុជ្ជានព្យា រូប”ន្តិ ឯវមាទិនា នយេនេត្ត បញ្ញាវិស្សន្និតព្ពំ។ តស្មី តស្មី
បច្ច័យេ លទ្ធកណាធា បន ចាឡិយំ វុត្តាយេវ។ យេបិ វារា សទិសវិស្សន្ននា,
តេបិ តត្ថេវ ទស្សិតា។ តស្មា សព្ពមេត្ត ហេជ្ជា វុត្តនយានុសារេន ចាឡិ
ឧបបរិក្ខិត្វា វេទិតព្ពំ។ យថា ចេត្ត, ឯវំ ទុកបដ្ឋានេ, ទុកតិកបដ្ឋានេ,
តិកទុកបដ្ឋានេ តិកតិកបដ្ឋានេ, ទុកទុកបដ្ឋានេ ច។

ឯត្ថាវតា -

តិកព្យា បដ្ឋានវំ ទុកុត្តមំ,
ទុកំ តិកព្យោវ តិកំ ទុកព្យា;
តិកំ តិកព្យោវ, ទុកំ ទុកព្យា,
ឆ បច្ចនីយម្ហិ នយា សុគម្ពិរាតិ។ -

អជ្ជកថាយំ វុត្តកថាយ ធិបិតា។ ធម្មបច្ចនីយបដ្ឋានេ ឆ នយា និទ្ទិដ្ឋា ហោន្តិ។
បច្ច័យវសេន បនេត្ត ឯកេកស្មី បដ្ឋានេ អនុលោមាធយោ ចត្តារោ ចត្តារោ
នយាតិ ឯកេន បរិយាយេន ចតុវិសតិនយបដិមណ្ឌិតំ បច្ចនីយបដ្ឋានព្យោវ
វេទិតព្ពំ។

បច្ចនីយបដ្ឋានវណ្ណានា។

១៣-១៨. អនុលោមបច្ចនីយបដ្ឋានវណ្ណានា

១. ឥទានិ កុសលាធិសុ ធម្មេសុ បច្ច័យធម្មំ អប្បជិក្ខិបិត្វា បច្ច័យុប្បន្នស្ស
កុសលាធិការបដិក្ខេបវសេន ធម្មានំ អនុលោមបច្ចនីយតាយ លទ្ធនាមំ

អនុលោមបច្ចនីយបដ្ឋានំ ទស្សេតុំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច ន កុសលោ ធម្មោ
ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយាតិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ចាតិ កុសលស្ស
បច្ចយការំ អនុជាតាតិ។ ន កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ កុសលស្សេវ ឧប្បត្តិ
វារេតិ។ តស្មា “កុសលេ ខន្ធេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប” ត្ថិអាទិនា នយេន វិស្សជ្ជនំ
ទស្សិតំ, តំ សត្តំ ចាឡិ ឌីលោកេត្វា សាធុកំ សល្លក្ខេតត្តំ។ យម្បិ យេន សទិសំ,
យញ្ច យត្ថ លត្តតិ, យោ ច យេសំ វិស្សជ្ជនានំ យេសុ បច្ចយេសុ
គណនបរិច្ឆេទោ, សោ សញ្ញោ ចាឡិយំ ទស្សិតោ, តស្មា ចាឡិយេវ ឯត្ថ អត្តោ។
យថា ចេត្ត, ឯវំ ទុកបដ្ឋានាទិសុប័តិ។

ឯត្តារតា -

តិកញ្ច បដ្ឋានវំ ទុកុត្តមំ,
ទុកំ តិកញ្ជោវ តិកំ ទុកញ្ច;
តិកំ តិកញ្ជោវ ទុកំ ទុកញ្ច,
ឆ អនុលោមបច្ចនីយម្ហិ នយា សុគម្ពិរាតិ។ -

អដ្ឋកថាយំ វុត្តកថាយ ធិបិតា ធម្មានុលោមបច្ចនីយបដ្ឋានេ ឆ នយា និទ្ទិដ្ឋា
ហោន្តិ។ បច្ចយវសេន បនេត្ថ ឯកេកស្មី បដ្ឋានេ អនុលោមាទយោ ចត្តារោ
ចត្តារោ នយាតិ ឯកេន បរិយាយេន ចតុវិសតិនយបដិមណ្ឌិតំ
អនុលោមបច្ចនីយបដ្ឋានញ្ជោវ វេទិតត្តំ។

អនុលោមបច្ចនីយបដ្ឋានវណ្ណានា។

១៩-២២. បច្ចនីយានុលោមបដ្ឋានវណ្ណានា

១. ឥន្ទានិ កុសលាធិសុ ធម្មេសុ បច្ចយេន ធម្មំ បដិក្ខិបិ ត្វា បច្ចយុប្បន្នស្ស
កុសលាធិការំ អប្បដិក្ខេបវសេន ធម្មានំ បច្ចនីយានុលោមតាយ លទ្ធនាមំ
បច្ចនីយានុលោមបដ្ឋានំ នស្សេតុំ នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ធម្មោ
ឧប្បជ្ឈតិ ហេតុបច្ចយាតិ អាទិ អារទ្ធា។ តត្ថ នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ចាតិ កុសលស្ស
បច្ចយការំ វារេតិ។ អកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ តិ អកុសលស្ស ឧប្បត្តិ
អនុជាតាតិ។ នកុសលញ្ចិ អកុសលំ អព្យាកតំ វា, តញ្ចា សហជាតបច្ចយំ
កត្វា ឧប្បជ្ឈមាណោ កុសលោ នាម នត្ថិ, តស្មា អកុសលាព្យាកតវសេន
ទេសនា កតា។ តត្ថ “អកុសលំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច តយោ ខន្ធា” តិ ឯវំ នកុសលំ
ធម្មំ បដិច្ច វិស្សជ្ឈនំ វេទិតព្ពំ។ អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ឈតិ ហេតុបច្ចយាតិ អយំ
បន បញ្ញោ “វិចាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច តយោ ខន្ធា
ចិត្តសមុជ្ឈានញ្ច រូប” តិ វិស្សជ្ឈិតោ។ ឥតិ សត្តបញ្ញេសុ អវិស្សជ្ឈិតស្ស
អត្តានុរូបំ វិស្សជ្ឈិតស្ស ច ចាធូរិអាគតមេវ វិស្សជ្ឈនំ។ ឯកេកស្មីញ្ច តិកេកុកេ
វារប្បភេទបច្ចយេន គណនវិជានំ សត្តំ ហោជ្ជា វុត្តនយានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។

ឯត្តារតា ច -

តិកញ្ចា បដ្ឋានវំ ទុកុត្តមំ,
ទុកំ តិកញ្ចោវ តិកំ ទុកញ្ចា;
តិកំ តិកញ្ចោវ ទុកំ ទុកញ្ចា,
ឆ បច្ចនីយានុលោមម្ហិ នយា សុគម្ពីរាតិ។ -

អជ្ជកថាយំ វុត្តកថាយ ធិបិតា។ ធម្មបច្ចនីយានុលោមបដ្ឋានេ ឆ នយា និទ្ទិដ្ឋា
ហោន្តិ។ បច្ចយវសេន បនេត្ថ ឯកេកស្មី បដ្ឋានេ អនុលោមាធយោ ចត្តារោ
ចត្តារោ នយាតិ ឯកេន បរិយាយេន ចតុវិសតិនយបដិមណ្ឌិតំ
បច្ចនីយានុលោមបដ្ឋានញ្ចោវ វេទិតព្ពំ។

បច្ច័យានុលោមបដ្ឋានវណ្ណានា។

ឯវំ ធម្មានុលោមាទិវសេន ចតុសុ វាវេសុ ឯកេកស្មី ចតុវីសតិយា
ចតុវីសតិយា នយានំ វសេន ធន្នុវតិ នយា ហោន្តិ។ តត្ថ បច្ចយេនយេ អគ្គហេត្វា
ឯកេកស្មី បដ្ឋានេ តិកេកុកាទីនញ្ញោវ ធន្នំ ធន្នំ នយានំ វសេនេតំ
ចតុវីសតិនយបដិមណ្ឌិតំ សមន្តបដ្ឋានមហាបករណំ វេទិតញ្ចំ។ កេចិ បន
“កុសលាវម្ពុណោ ធម្មោ អកុសលាវម្ពុណោ ធម្មោ”តិអាទិនា នយេន
អារម្មណាមាតិកំ នាម ឋបេត្វា “កុសលាវម្ពុណោ ធម្មោ កុសលាវម្ពុណាស្ស
ធម្មស្ស ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ”តិអាទិនា នយេន អារម្មណបដ្ឋានំ នាម
ធស្សេត្វា អបរម្មិ ជស្សទីនំ វសេនបិ ជស្សបដ្ឋានំ នាម ឧទ្ធចិវត្វា ធស្សេត្តិ។ តំ
នេវ ចាឡិយំ ន អដ្ឋកថាសុ សន្និស្សតីតិ ឥធន វិចារិតំ។
សន្និទិអារុទ្ធិចាឡិវសេនេវ បនេត្ថ វណ្ណានា កតាតិ វេទិតញ្ចំ។

ឯត្តាវតា ច -

សម្ពុទ្ធា យត្ថ បជា, តន្ត្រាកុលាទិការមាបន្នា;
នេកវិធតុក្ខកហនំ, សំសារំ នាតិវត្តន្តិ។

បច្ចយេនេ កុសលោ, លោកេ គរុតម្បិ បច្ចយាការំ;
អតិនិប្បណាគម្ពីរំ, ជវេនព្វមី ពុទ្ធភ្ញាណាស្ស។

កុសលាទិធម្មភេទំ, និស្សយេ នយេហិ វិវិធកណនេហិ;
វិត្តាវេន្តោ សត្តម-មតិធម្មប្បករណំ សត្តា។

សុវិហិតសន្និដ្ឋានោ, បដ្ឋានំ នាម យំ បកាសេសិ;
សទ្ធាយ សមាវទ្ធា, យា អដ្ឋកថា មយា តស្ស។

អាចរិយានំ វាទំ, អរិហាយ វិភង្គវាទិសិស្សានំ;
អតិពហុវិធគណយេ, លោកម្ចី អនន្តរាយេន។

សា ឃំ អន្ធិ កតា, ធុទ្ធសមត្តេហិ កាលាវារេហិ;
អត្ថំ បកាសយន្តិ, បដ្ឋានវរស្ស សកលស្ស។

សន្និដ្ឋានំ បត្តា យថេវ និដ្ឋំ តថា ពហុជនស្ស;
សម្មាបុណ្ណន្តុ សីយំ, កល្យាណា សត្វសង្គប្ប។

ឯត្តាវតា -

សត្តប្បករណំ នាថោ, អភិធម្មមទេសយិ;
ទេវាទិទេវោ ទេវានំ, ទេវលោកម្ចី យំ បុរេ។

តស្ស អន្ធិកថា ឯសា, សកលស្សបិ និដ្ឋិតា;
ចិរជ្ជិតត្ថំ ធម្មស្ស, និដ្ឋបេន្តេន តំ មយា។

យំ បត្ថំ កុសលំ តស្ស, អានុភាវេន ចាលីនោ;
សព្វេ សទ្ធម្មរាជស្ស, ព្រាត្វា ធម្មំ សុខាវហំ។

ចាបុណ្ណន្តុវិសុទ្ធាយ, សុខាយ បដិបត្តិយា;
អសោកមនុចាយាសំ, និព្វានសុខមុត្តមំ។

ចិរំ តិដ្ឋតុ សទ្ធម្មោ, ធម្មេ ហោត្តុ សការវា;
សព្វេបិ សត្តា កាលេន, សម្មា ទេវោ បរស្សតុ។

យថា វក្ខីសុ ចោរាណា, សុរាជានោ តថេវីមំ;
រាជា វក្ខតុ ធម្មេន, អត្តនោវ បដិ បជន្តិ។

បដ្ឋានប្បករណ៍-អដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច បញ្ចបករណ៍ដ្ឋកថាតិ។

និកមនកថា

បរមវិសុទ្ធសុទ្ធាពុទ្ធវិរិយបដិមណ្ឌិតេន
សីលាចារជ្ជវមទ្ធាវាទិគុណាសមុទយសមុទិតេន
សកសមយសមយន្តរគហនន្ទ្រោកាហណាសមត្ថេន
បញ្ញាវេយ្យត្តិយសមន្មាគតេន តិបិដកបរិយត្តិប្បកេនេ សាដ្ឋកថេ
សត្តសាសនេ អប្បដិហាតញ្ញាណប្បភាវេន មហាវេយ្យករណេន
ករណាសម្បត្តិជនិតសុខវិនិគ្គតមគុរោទារវចនលាវណ្ណាយុត្តេន
យុត្តមុត្តវាទិនា វាទីវេន មហាករិណា បភិន្នបដិសម្ពិទាបរិវា
ធម្មភិញ្ញាទិប្បកេនគុណាបដិមណ្ឌិតេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ សុប្បតិដ្ឋិតពុទ្ធិនំ
ថេរវំសប្បធិទានំ ថេរវានំ មហាវិហារវាសីនំ វំសាលដ្ឋានត្វតេន
វិបុលវិសុទ្ធពុទ្ធិនា ពុទ្ធខោសោតិ គរូហិ គហិតនាមធម្មេយ្យេន ថេរេន កតា
អយំ សកលស្សបិ អភិធម្មបិដកស្ស អដ្ឋកថា -

តាវ តិដ្ឋតុ លោកស្មី, លោកនិគ្ខរណាសិនំ;
ធស្សេន្តី កុលបុត្តានំ, នយំ បញ្ញាវិសុទ្ធិយា។

យាវ ពុទ្ធាតិ នាមម្យិ, សុទ្ធិចិត្តស្ស តាទិនោ;
លោកម្ហិ លោកជេដ្ឋស្ស, បវត្តតិ មហោសិនោតិ។

អភិធម្មបិដក-អដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។

